

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02652

FUNEM YARID

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

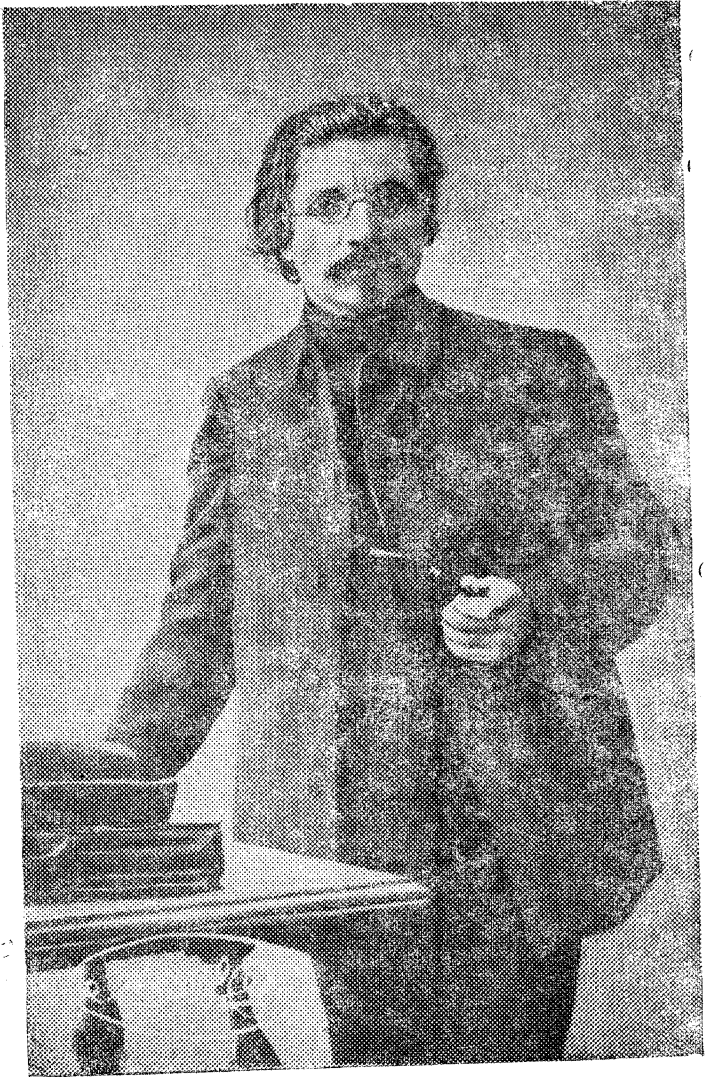
Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שאָפּעט-אליכעמ אין פעלדבורג (1865)

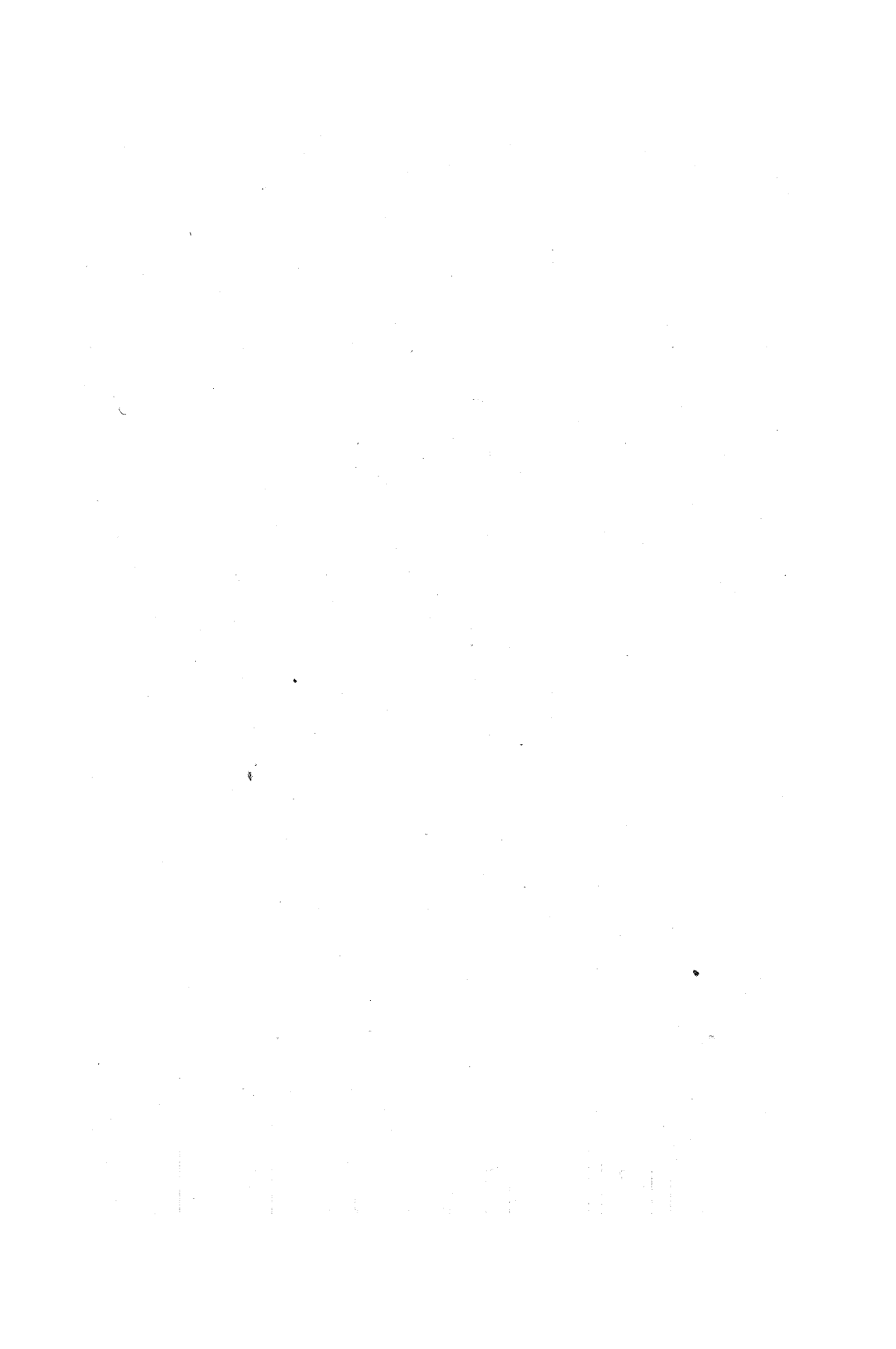
שאלת-אל"י כעמ

פונעם יאר יד

לעבנס-באשרייבונגען

אָג 1

מעלובע-פארלאג, דער עמעס", מאַסקווע 1946

די געשיכטע פונעם בוך „פונעם יאריד“ אינקורצן

דער מאזל פון א בוך איז ווי דאָס גליק פון א מענטשן. עס באדארף פריער פארשווארצט ווערן, דורכגיין אלע שיווע מעדוריי גענעם¹, ביז עס דערזעט די ליכטיקע וועלט.

דאָס בוך „פונעם יאריד“ איז נאָכ ניט אלט קיין טאָג. עס איז ערשט היינט ארויס פון דרוק — און האָט שוין הינטער זיך א גאנצע היסטאָריע. דערלויבט מיר זי אַזיך דערציילן אינ קורצע ווערטער.

דער ערשטער, וואָס האָט מיר אופגעגעבן די אידיי ברייט און אלווייטיק צו באשרייבן די פארגאנגענע פופציקיאָריקע עפאָכע פון אונדזער יידישן לעבן אינ גאַלעס, איז דאָפקע א ייד פון א גאנצ יאָר, א ייד, וועלכע דער פארשטאַרבענער מעשוירער² י.ל. גאַרדאַנ האָט געקרוינט מיטן נאָמען „קירע ניכבאָד“³. אימ קענ די גאנצע וועלט. ער איז אונדזערער אַן אָדעסער מאַסקל, היינט אינ אמעריקע, א ליבהאַבער פון דער יידישער ליטעראַטור, און זיין עמעסער נאָמען איז אוראַמ-על-יאָהוּ ליובאַרסקי. ווי אַן עכטער כאַסיד און אַן עמעסער גוטער פריינט, איז ער פאַר עטלעכע יאָרן געקומען צו מיר ספעציעל אינ דער שווייצ און אופגעגעבן מיר א פלאַן: העיזיס אוי ווי איך האָב דורכגעמאַכט א גאנצע עפאָכע און בינ אויסגעוואקסן, קאָג מען זאָגן, איניינעם מיט דער יידישער פאָלקס-ליטעראַטור, — טאָמער וואָלט איך גענומען אפּ זיך די טירכע צו פאַרקערפערן די אויבן דערמאָנטע עפאָכע אינ דער פאָרם פון א גרויסן ראָמאַן?

1 עס באדארף דורכגיין אלע זיבן אָפטיילונגען פונעם גענעם; געמיינט: עס בא-
דארף איבערטראָגן א סאַכ פֿיירן.

2 דאָ: דיכטער, פאָעט.

3 געערטער פֿייענער.

די אידיי אין מיר אריין אינ קאָפּ. און איכ האָב זיכ גענומען
צו דער ארבעט, נאָר אינ אַן אנדער פּאָרמ. אינ דער פּאָרמ פּונ אַן
אוּטאָביאָגראַפיע, אָדער ראָמאַן-ביאָגראַפיע.

עס איז אוועק עטלעכע יאָר ארבעט. דאָס בוכ האָט גענומען
וואַקסן אַ קאָפּיטל נאָכ אַ קאָפּיטל. נאָר וואָס קומט אַרויס? אַ בוכ
האָט פּיינט ליגן. אַ בוכ האָט ליב, און מע דרוקט עס און מע לייענט
עס. ס'איז געקומען צום דרוקן—איז נישטאָ וווּ. דרוקן אפּ אייגענע
אַכרייעס—פעלט אַ ייִדישן מעכאַבער פּאָדעם. דרוקן אינ אַ זשור-
נאַל—איז די ייִדישע ליטעראַטור נאָכ נישט אויסגעוואַקסן, זי זאָל האָבן
אַ מאָנאַטשריפט, ווי באַ לייטנ¹. עטלעכע מאָל האָב איכ די ארבעט
מיט אַ ביטער האַרצ געמוט אוועקלייגן. אויז האָט עס זיכ געצויגן, ביז
איכ בין מעגולגל געוואָרן² מיטן צווייטן גאַלעס אינ אמעריקע. און
אָט איז ערשט אוועק איינ יאָר, האָב איכ שוין „אַריבערגעמופט“³
מיטן „יאַריד“ אינ אַ צווייטע וויונג. און ערשט אָט דאָ האָט די „וואַר-
הייט“⁴ געפונען פאַר ראַציאָנאַל די ערשטע צוויי טייל „פונעם יאַריד“
אַרויסגעבן אינ אַ באַזונדער בוכ-פּאָרמ אינ צוויי בענדער.

זענ די געדאַנקען געדרוקטערהייט אינ בוכ-פּאָרמ, באַקומט דער
פאַרפאַסער מער מוט אפּ צו גיין ווייטער זיין וועג, וועלכ ער האָט
אויסדערוויילט. און דער וועג איז נאָכ גענוג גרויס. די עפּאָכע הייבט
ערשט אָן צו צעוואַקסן זיכ, די בילדער הייבן ערשט אָן צו וועבן
זיכ, די געשעענישן הייבן ערשט אָן צו אַנטוויקלען זיכ, און געשטאַלטן
פונ מענטשן לאַנג-פאַרשווינדענע, און טיפּן פונ פאַרשוניענע נאָכ לע-
בעדיקע און גאַנצ בעקאָועדע בעטן זיכ אפּ פאַפּיר...
לאַמיר האָפּן, אַז מיר וועלן דערפירן אונדזער ארבעט ביז צו אַ
מעגלעכן סאָפּ.

ש אָל ע מ-א ל י כ ע מ

פּעוואַל 1916, ניריאָרק.

1 אין אַריגינאַל קומען דאָ עטלעכע איבערגעשטראַכענע שורעס, וועלכע זייענען
זיכ דיטלעכע אזוי: „בלחבט איבער ווירעראַמאָל אַ גאַזעט און אָבעראַמאָל אַ צייטונג.
זאָגן די וואַרשעווער צייטונגען, און זיי האָבן קיין פּלאַצ נישט פאַר גרויסע ווערק,
סעליעטאַנען גיט זיי, סקיבן, נאָוועלן.“
אַנמערקונג פּונ י. ד. בערקאָוויטש.

2 דאָ: איבערגעוואַנדערט.

3 אַריבערגעפּאָרן (אַן אמעריקאַנישער זשאַרגאָניזם).

4 אַן אמעריקאַנישע צייטונג.

ערשטער טייל

צו וואָס ראָמאנען,
ווען דאָס לעבן איז אַ ראָמאנ?

1

פארוואָס עפעס „פונעם יאריד“?

א מינ האקראָמע. — פארוואָס דער מעכאבער האָט זיך גענומען
שרייבן זיין אווטאָבאָגראַפיע. — שאַלעם-אליינעם דער שרײַבער
דערציילט די געשיכטע פונם שאַלעם-אליינעם דעם מענטשן.

„פונעם יאריד“ קאָן הייסן פונעם לעבן, וואָס איז געגלייכ צו
א יאריד. יעדער איז א באלן דעם מענטשנס לעבן צו פארגלייכן,
נאָך זײַן האסאָגע נאָך, צו עפעס א זאך. לעמאַשל, איינער א סטאָ-
ליער האָט אמאָל געזאָגט: „דער מענטש איז געגלייכ צו א סטאָליער;
א סטאָליער לעבט און לעבט, דערנאָך שטארבט ער — אזוי איז א
מענטש אויך“... פון א שוסטער האָב איך אליין געהערט א מיינונג,
אז דעם מענטשנס לעבן איז געגלייכ צו א פאָר שטיוול: קאָלזמאנ
די פאָדעשוועס טראָגן זיך, זײַנען די שטיוול — שטיוול, און אז די
פאָדעשוועס טראָגן זיך אָפּ, איז — מיטן קאָפּ אין דער ערד. ס'איז
גאנצ נאטירלעך, אז א באלעגאָלע זאָל פארגלייכן דעם מענטשן צו,
לעהאודל, א פערד. דעריבער וואָלט גאָר קיין כידעש ניט געווען,
ווען אזא מענטש, ווי איך, וואָס האָט אָפגעטאראראמט א האלבע
מייע יאָרן און גייט באשרייבן די געשיכטעס פונם זײַן לעבן, — זאָל
אימ איינפאלן צו פארגלייכן זײַן פארגאנגענהייט צו א יאריד.

דער עמעס אָבער איז נישט אזוי. פונעם יאריד — מיינט מען דאָס דעם צוריק וועגס, אָדער דעם סאכאקל, דעם רעזולטאט פונעם גרויסן יאריד. א מענטש, אז ער פאָרט אפן יאריד, איז ער פול מיט האָפענונגען, ווייסט נאָך אליין נישט, וואָס פאר א מעציעס ער וועט דאָרט איינהאנדלען און וואָס ער וועט דאָרט מעסאקן זיין¹... פליט ער דעריבער פּייל אויסן בויגן, הענדומ-פענדומ — טשעפעט אימ נישט, ער האָט קיין צייט נישט! פאָרט ער אָבער צוריק, פונעם יא-ריד, ווייסט ער שוין, וואָס ער האָט דאָרט געהאנדלט און וואָס ער האָט דאָרט מעסאקן געווען, און פליט שוין נישט אזוי געשמדיק. „ער האָט צייט.“ ער קאָן זיך שוין אָפגעבן די-וועכעזשען און האָט שוין בעיאד² צו וויסן דעם רעזולטאט פונעם יאריד, און ער האָט שוין די מעגלעכקייט אויך די וועלט באקאנט צו מאכען מיט די דא-זיקע רעזולטאטן, דערציילן פאוואָלינקע, נישט געכאפט, אלצדינג, מיט וועמען ער האָט זיך געטרעפן אפן יאריד און וואָס ער האָט געזען און וואָס ער האָט געהערט.

א סאך מאָל האָבן מיך מיינע גוטע פריינט אופגעפאָדערט, פאר-וואָס זאָל איך מיר נישט נעמען די מי צו באקענען דעם אוילעם מיט דער געשיכטע פון מיינ לעבן? ס'איז שוין צייט, זאָגן זיי, און עס וואָלט עפּשער געווען אינטערעסאנט אויך. האָב איך געפאָלגט מיינע גוטע פריינט און האָב מיך עטלעכע מאָל גענומען צו דער ארבעט, און אלעמאָל אוועקגעלייגט די פען, ביז... ביז ס'איז געקומען די צייט, איך האָב זויכע געווען נאָך פאר פופציק יאָר צו באגעגענען זיך פאָנעם על פאָנעם מיט זיין מאיעסטעט, מיטן מאלכאמאָועס, גאָר נישט אפ קאטאָועס — איך האָב מיך שיר-שיר נישט איבערגעפעקלט אהיין, פונוואנען מע קאָן קיין בריוול נישט שרייבן, קיין זאך נישט אריבער-שיקן און אפילע קיין גרוס נישט איבערגעבן. קורצ, איך האָב געהאלטן בא אָפּזאָגן די עטלעכע גילדן, — האָב איך צו מיר אזוי געזאָגט: „אצינד איז די רעכטע צייט. כאפ אריין און שרייב, וואָרעם קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאָרגן עס איז. דו וועסט מאכען א שטארב, וועלן קומען מענטשן, וואָס מיינען, אז זיי קענען דיך און ווייסן דיך, און וועלן אריסטראכטן זאכן, וואָס נישט געשטויגן, נישט געפלוין. צו וואָס

1 דאָ: אומפאָן.

2 איז שוין אימשטאנד.

טויג עס דיר? אמער נעמ שוינ בעסער אליינ, דו קענסט זיך
בעסער פון אלעמען, און דערצייל, ווער דו ביסט, שרייב דיין
אווטאָביאָגראַפיע! ...

עס איז אָבער גרינג אויסצורייַדן — „שרייַב אַן אווטאָביאָגראַפיע.“
אַן עמעסע לעבנט-געשיכטע, ניט קיינ אויסגעטראַכטע! דאָס הייסט אזוי
גוט, ווי אָפּגעבן די-וועכעזשנ פּונ מייַן גאַנצן לעבן פאַר מייַן לע-
זער, זאָגן ווידעו פאַר דער גאַנצער וועלט. איר וויסט? שרייַב אַן
אווטאָביאָגראַפיע און מאַכן אַ צאוואַע איז קימאַט אלצייַנס... איז
איינמאָל אוועק. און נאָך אַ זאַך: עס איז שווערלעך פאַר אַ מענטשן,
וואָס רעדט פּונ זיך אליינ, ער זאָל זיך קאָנען אופּהייַבן צו אַזאַ
מאַדריגע, אַז ער זאָל בייַשטייַן קעגן דעם ניסאַיען, ניט וועלן אויס-
פּייַנען זיך פאַרן פּובליקום, באַווייַזן זיך פאַר אַ ווילן באַכער, וואָס
סע קומט אים אַ קניפּ אינ בעקל. איך האָבן צוליב דעם אויסגעקליבן
אַ באַזונדערע פאַרם אווטאָביאָגראַפיע: די פאַרם פּונ אַ ראַמאַן, פּונ אַ
ביאָגראַפישן ראַמאַן. עס וועט אויסקומען, אַז איך וועל רייַדן פּונ זיך
זעלבסט, ווי פּונ אַ דריטער פּערזאָן. דאָס הייסט: איך, שאַלעם-
אַרײַכעם דער שרייַבער, וועל אייַך דערציילן די ריכטיקע ביאָגראַ-
פיע פּונ שאַלעם-אַרײַכעם דעם מענטשן, אָן צערעמאַניעס, אָן
באַפּוצעכצן און צאַקערײַען, ווי עס וואָלט אייַך דערציילט, לעמאַשל, אַ
זייַטיקער פאַרשוינ, אַ ווילד-פּרעמדער, נאָר אַזעלכער, וואָס איז גע-
ווען מיט אים אומעטום, אַזעלכער, וואָס איז דורכגעגאַנגען מיט אים אלע
שיווע מעדורף גענעם. און דערציילן וועל איך עס אייַך ביסלעכווייַז,
שטיקלעכווייַז, אייַנגעטיילט אינ באַזונדערע מייַסעס, אָדער עפּיזאָדן,
אייַן עפּיזאָד נאָך דעם אַנדערן. און דער, וואָס גיט קויעך דעם מענטשן,
ער זאָל געדענקען אלצייַנו, וואָס מיט אים האָט פאַסירט אינ זייַן
לעבן, זאָל מיר בייַשטייַן, אַז איך זאָל ניט דורכראַזן כאַלילע קייַן
זאַך, וואָס מיר האָט געטראַפּן און וואָס קאָן האָבן אַן אינטערעס,
און קייַן פאַרשוינ, וואָס איך האָבן ווען באַגעגנט אפּ דעם גרויסן
יאַריד, וואָס איך האָבן דורכגעמאַכט אינ די פּופּציק יאָר פּונ מייַן
לעבן.

1 דאָ: אויסדערציילן אָפּהאַרציק וועגן דעם, וואָס ער האָט אָפּגעטאַן פאַר זייַן
לעבן.

די שטאָט

דאָס קליינע שטעטלע וואָרָאַנקאָ. — א מינ קאסרילעווקע. — א
 לעגענדע פֿונ מאזעפּעס צייטן. — אן אלטע קלויז, אן אלטער
 בעסוילעמ, צוויי יאָרדימ.

אופגעצויגן געוואָרן און געוואקסן איז דער העלד פֿונ דעם דאָ-
 זיקן ביאָגראַפישן ראָמאַן אין סאַמע קאַסרילעווקע, וואָס איז שוין
 א ביסל באַקאַנט אפֿ דער וועלט. געפֿינענ געפֿינט זיך עס, אויב איר
 זײַט נײַגעריק צו וויסן, אינ מאלאַרָאַסיע, אינ פּאָלטאַווער גובערניע,
 ניט וײַט פֿונ דער אלטער היסטאָרישער שטאָט פּערעיאַסלאַוו, און הייסט
 הייסט עס ניט קאַסרילעווקע, נאָר וואָרָאַנקאָ. פאַרשרײַבט דאָס אײַנ.
 אײַנגוטלעך, וואָלט איך באַדאַרפֿט אָנרופֿן דעם נאָמען פֿונ דער
 שטאָט, וווּ ער איז געבוירן, און דעם דאַטום, ווי עס פֿירן זיך אלע
 ביאָגראַפישע שרײַבער. בין איך מיך אָבער מוידע, אן דאָס אײַנטע-
 רעסירט מיך ניט. מיך אײַנטערעסירט דאַפּקע אָט דאָס קליינע קאַסרי-
 לעווקע, אָדער וואָרָאַנקאָ, ווײַל קײן אַנדער שטאָט אפֿ דער וועלט האָט
 זיך אײַמ אזוי ניט אײַנגעגעסן אינ זיַקאָרן, ווי אָט דאָס געבענטשטע
 קאַסרילעווקע-וואָרָאַנקאָ, און קײן אַנדער שטאָט אפֿ דער וועלט האָט
 ניט געהאַט אזויפֿיל כײן אינ זײַנע אײַגן, אזוי אן ער קאָנן עס ניט
 פאַרגעסן און וועט עס ניט פאַרגעסן אײַביק און אײַביק.
 און בעמעס גערעדט, וועלכע שטאָט אפֿ דער גרויסער וועלט,
 עס מעג זײַן אָדעס, אָדער פאַריז, אָדער לאָנדאָן, אָדער אפֿילע ניו-
 יאָרק, קאָנן זיך באַרימען מיט אזא גרויסן ברייטן מאַרק און מיט
 אזויפֿיל ייִדישע קלייטן און קלייטלעך, טישן, טישלעך און שטעלעכלעך,
 מיט גאַנצע בערג פֿרישע שמעקנדיקע עפעלעך און באַרלעך, דיניעס און
 קאווענעס, וואָס צײַגן און כאַזירימ האָבן כײַשעק צו געניסן פֿונ זײ
 צו יעדער צײַט, און די מאַרק-ווייבער פֿירן מיט זײ שטענדיקע מיל-
 כאַמעס, און מיר, כײַדער-ײַנגלעך, האָבן אוואַדע און אוואַדע כײַשעק
 צו געניסן פֿונ די אלע גוטע זאַכן און קאָנען צו זײַ ניט גרייכנ?..
 וועלכע שטאָט פאַרמאָגט אזא אלטן אײַנגעהויקערטן בעסמערעש
 מיט אזא שײַנעם געשניצטן אָרנאָקוידעש¹ מיט צוויי לײַבן, וואָס זעען

1 א שראַנק, וווּ עס שטײען אינ בעסמערעש די טײַפֿערטורלעס.

אויס ווי פויגלען, ווען ניט די לאנגע צינגער און די שויפרעס¹, וואָס זיי האלטן אין מויל און בלאָזן? אינעם דאָזיקן אלטן בעסמעדרעש, דערציילן אלטע יידן, האָבן זיך אונדזערע זיידעס אמאָל פארשלאָסן פאר מאזעפען, י?מאכ-שמוי², געזעסן דריי טעג מיט דריי נעכט אָן געטאָג אין טאלעס-און-טפילן און געזאָגט טיילימ—און דורך דעם ניצל געוואָרן פונעם טויט. די זעלבע אלטע יידן דערציילן, אז דער אלטער רָאָו נאָך האָט דאָס בעסמעדרעש געבענטשט, ס'ע זאָל קיינ-מאָל ניט ברענען—ברענט דאָס ניט, עס מעג זיין וואָס פאר א סרייפע עס וויל זיך!

וועלכע שטאָט פארמאָגט אזא באָד, וואָס שטייט בארג-ארגאָפּ, סאמע באמ ברעג טייך, און פארמאָגט אזא ברונעם, וואָס זיינע וואסערן נעמען זיך קיינמאָל ניט אויס? און דער טייך אליין—ווי האָט איר נאָך אזא טייך אפ דער וועלט, ווי דוירעט און דוירעס כיידער-ינגלעך, שקאָצים, באָדג זיך און פאָליאָסקען זיך, לערנען זיך שווימען, כאפן פישלעך און מאכן קונצן, וואָס איז קערן צו זען? וועגן דער דאָזיקער אלטער באָד, וואָס שטייט אפ בידושימ, האָבן אויך אלטע יידן צו דערציילן און דערציילן. מע האָט דאָרט געפונען אמאָל א געהאנוענעם גוי, וואָס האָט זיך אָנגעשיקערט און אליין זיך אופגעהאנגען, איז דערפון ארויס א בילבל, אז דאָס האָבן אים יידן אופגעהאנגען, האָט די שטאָט געהאט אפ זיך נאָכדעם א פעקל, מע האָט געוואָלט שמייסן די שענסטע באלעבאטימ, אָדער מע האָט זיי טאקע געשמיסן—איך וויל ניט אזוי ווייט גריבלען זיך, ווייל איך האָב פיינט טרויעריקע מייסעס, זיי מעגן זיין אפילע פונ פאר-צייטנ...

וועלכע שטאָט פארמאָגט אזא הויכן בארג אפ יענער זייט בעס-מערעש, וואָס זיינן שפיץ דערגרייכט קימאט ביז דער כמארע, און וואָס אפ יענער זייט—אלע ווייסן עס—ליגט באהאלטן אן אויצער נאָך פונ כמעלניצקיס צייטן? דעם אויצער האָט מען—אזוי דערציילן אלטע יידן—וויפל מאָל גענומען זיך גראָבן, און מע האָט אלעמאָל געמוזט אוועקלייגן די ארבעט, וואָרעם גראָבנדיק האָט מען געפונען ביינער, הענט און פיס און קעפ פונ מענטשן אינ טאכריכימ—מאשמאָעס,

1 האָרנס, וואָס ווערן באנוצט אין בעסמעדרעש אפ אויספילן דעם ריטואל, וואָס הייסט "שויפער-בלאָזן".

2 אויסגעמעקט זאָל ווערן זיין נאָמען, (אזא מין קאָלע).

אז דאָס זײַנען געווען ייִדן, און עפּשער נאָך קדוּשימ¹ ... ווער ווייסט?

וועלכע שטאָט פארמאָגט אועלכע פּינע באלעבאטימ, וואָס זײַנען, דאכט זיך, אלע מער ניט ווי קליינע קרעמערלעך און שיינקארעס, וואָס לעבן, דאכט זיך, נאָר פונעם גוי און איינס פון דאָס אנדערע, און פונדעסטוועגן פירן זיי זיך אלע באלעבאטיש, יעדער האָט זיך זײַן היים, זײַן מישפּאָכע און זײַן אָרט אין בעסמערדעש — אין מינ-רעכ-וואנט אָדער אין שפּיגל-באנק², וואָס מאכט עס אויס? — און טאָמער איז ער אליין ניט אזא גרויסער יאכסן און א גוויר, האָט ער א קאָרעו א מעיוכעס אָדער א נאָגיד, וואָס ער לאָזט אים פון מויל ניט ארויס און דערציילט פון אים אועלכע גוזמעס, אז דער קאָפּ דרייט זיך אזש?..

און אזא אלטן בעסוילעם, אזא גרויסן און אזא רייכן און אזא אלטן בעסוילעם, וווּ דער גרעסטער טייל קוואַרימ איז שוין פארוואקסן געוואָרן מיט גראָז, אזוי אז מע ווייסט שוין גאָר ניט, צי דאָרטן זײַנען דאָ ביינער פון מענטשן, אָדער נייַן? פון דעם דאָזיקן בעסו-לעם איז שוין דאָפּקע יאָ פאראן וואָס צו דערציילן, און דאָפּקע ניט אועלכע פריילעכע מײַסעס, און טאקע גאָר שרעקלעכע זאכן, — פאר-שטייט זיך, פון אמאָל, פון פארציטן. נאָר אקעגן נאכט איז ניט קעדיג צו ריידן פון בעסוילעמס...

א קליין שטעטעלע אָט דאָס וואָראָנאָקאָ, נאָר א שיינס, מאָלע-כיינ. איר קאָנט דורכשפאצירן דאָס גאנצע שטעטל, איז דער לענג און איז דער ברייט, איז איין האלבע שאָ, אויב איר זײַט בעקויעך און האָט פיס. אָן א באַן, אָן א יאמ, אָן א ראש, מיט צוויי יארידימ סאכאקל דורכט יאָר, "קראסנע טאָרגעס" און "פאָקראָווע", — פון ייִדנס וועגן געמאכט געוואָרן, ייִדן זאָלן לייזן געלט און האָבן פארנאָסע. א קליין, קליין שטעטעלע, דערפאר איז דאָס אָבער פול מיט אועלכע שיינע מײַסעס און לעגענדעס, וואָס מע וואָלט פון זיי אליין געקאָנט אָנשרייבן א גאנצן בוך. איך ווייס, אז מײַסעס און לעגענדעס האָט איר ליב. דאס איז בא אַיִך, אייגנטלעך, דער גאנצער איקער... קאָנען מיר אָבער ניט: מיר דארפן זיך האלטן שטרענג אין די ראמען פון א בײַאָגראַפּ זײַן מיר מוזן אַיִך פריער באקאנט מאכן, ווי דער שטייגער איז,

1 בוכשטעבלעך — הייליקע. דאָ: געהארגעטע.

2 די באַנק איז בעסמערדעש, וואָס שטייט אנטקעגן דער מיזרעכ-באנק.

מיט די עלטערנ פונעם העלד, מיט זײנע טאטע-מאמע. זײט צופרידן, וואָס איך הייב אָן גלייך פֿון זײנע טאטע-מאמע, און ניט פֿון זײנ זיידן און עלטער-עלטער-זיידן, ווי אנדערע בײַאָראָפֿן טוען.

3

טאטע-מאמע

א וואָרנאָקאָווער נאָגיד מיט א סאך פֿארנאָסעס. — א כּאליאסטער קינדער. — פרומע די דינסטמויד געוועלטיקט איבער זיי. — דער העלד איז א נאָכמאכער, א קונדעס.

א הויכער, מיט א שטענדיק פֿארזאָרגט פֿאָנעם, מיט א ברייטן, ווייטן, געקנייטשטן שטערן, מיט א שיטער שמיכלענדיק בערדל, א באלעבאָס א ייד און א באל-טפילע¹, א לאמדן און א באל-טאנאכ², א פרומער און א באל-לאָשנקוידעש³, א כּאָסיד פֿון טאלנער רעבן און א ליבהאָבער פֿון מאפו⁴, סלאָנימסקי און צעדערבוים⁵, א כאקרענ⁶, א בוירער⁷ און א באל-אייצע און א שפילער אינ שאַך און א מיוון אפּ פערל און ברייליאנטן — אָט דאָס וועט זײַן די ריכטיקע פּיונאָ-נאָמיע פֿון דעם העלדס פֿאָטער, רעב נאָכעם וועוויקס, וואָס האָט גע-רעכנט זיך אינ שטאָט פֿארן גרעסטן נאָגיד.

וויפֿל אזא נאָגיד פֿון וואָרנאָקאָ האָט געקאָנט פֿארמאָגן — איז שווער צו זאָגן; נאָר געשעפטן האָט ער געהאט א גוזמע: ער איז געווען א פֿאָסעסאָר, צוגעשטעלט בורעקעס אינ „זאוואָד“, גע-האלטן די זעמסקע פֿאָטשט, געהאנדלט מיט טווע, געגרוזעט בערלינעס אפּן דניעפער, געהאקט וואלד און געשטעלט אָקסן אפּ דער בראהע, נאָר פֿארנאָסע האָט מען געצויגן פֿון דער „שניט-קראָמ“. עס רעדט זיך נאָר אזוי א „שניט-קראָמ“. דאָרט האָט זיך געפֿונען אויך צעלניק, און באקאליי, און היי און האָבער, און היימישע רעפּועס פֿאר גויימ

1 וואָס קען זײַן א כאזן.
 2 וואָס קען גוט די ביבל.
 3 וואָס קען העברעיִש.
 4 א באוויסטער העברעיִשער בעלעטריסט (1807—1867).
 5 סלאָנימסקי (1810—1904) און צעדערבוים (1816—1893) — באוויסטע העברעיִשע זשורנאליסטן.
 6 א מענטש, וואָס האָט ליב זיך פֿארנעמען מיט פּילאָסאָפּישע פֿראגן.
 7 א מענטש, אפּ וועלכען מע פֿארלאָזט זיך, ער זאָל אויסגלייכען בא פֿארשיידענע ציווילע קאָנפּליקטן.

און גויעס, און איינזווארג אויב. אינ "שניט-קראָם" האָט זיך דער טאטע נישט אריינגעמישט. דאָס האָט געפירט אינוואנצן די מאמע, א יידענע אן איישעס-כאָל, א גיכע טוערן און מיט סאַקאָנעס א שטרענגע צו אירע קינדער. און קינדער זיינען געווען היפּשלעכ, אריבער א טוצ, און פון אלערליי וווקס און פון אלערליי פארב: קינדער מיט שוואר-צע הערלעכ, מיט בלאַנדע און מיט געלע.

קיינ גרויסן צימעס האָט מען מיט דעם קליינזווארג, געוויינטלעכ, נישט געמאכט. דאָס הייסט, שטארק בענקען האָט מען נאָך זיי נישט געבענקט, און אז זיי זאָלן, כאַסוועשאַלעם, נישט געווען קומען אפּ דער וועלט, וואָלט אויב געווען אָן אן אומגליק; נאָר אז זיי זיינען שוין דאָ, איז — מאַכטייַסע, וועמען מאַכן זיי קאליע? זאָלן זיי זיינן מיט יאָרן... ווער ס'האָט זיך געקאָנט אויסדרייען פון פאָקן און פון מאָז-לען און כּוּן אלע איבעריקע קינדערשע שלעק-פּוראָניעס¹, דער איז אויס-געוואַקסן און אוועק אינ כּיידער אריין, פּריער צו נאָטע-לייב דארדקע². דערנאָך צו רעב זאָרעכל דעם געמאָרע-מעלאַם³. און ווער עס האָט נישט געקאָנט ביישטיין דעם באלדאָווער³ מיט די טוינט אויגן, וואָס לאַקערט אפּ קליינע אייפּעלעכ, דער האָט זיך באַצייטנס אָפּגעטראַגן אהיין, פּונוואַנען ער איז געקומען. האָט מען פאַרהאַנגען די שפּיגלען, און טאַטע-מאַמע האָבן זיך אוועקגעזעצט שיווע, אראָפּגעוואָרפּן די שיכ פון די פּיס און שטאַרק-שטאַרק געוויינט. אזוי לאַנג געוויינט, ביז מע האָט אופּגעהערט. געזאָגט דעם פּאָסעק: "אדוינוי נאָסאַן אדוינוי לאַ-קאַכ"⁴, אויסגעווישט די אויגן, אופּגעשטאַנען פון דער ערד און פאַר-געסן... אנדערש איז עס אומגעלעכ געווען אינ דעם גרויסן טאַראַמ מיטן יאָרד פון אריבער א טוצ קינדער, צווישן זיי איינער א באלע-בעסל שוין, וואָס סע שיט זיך אימ א בערדל, און איינס א זויגער-דיקס, נאָך באַ דער ברוסט.

א גרויס בעריעשאפט איז עס געווען פון דער מאמע אויסצו-האַדעווען אזא כּאליאַסטרע און אויסצושטיין אלעמענס קראַנקייטן. וואָרעם אזוי פלעגט א קינד קריגן פעטש מיט קלעפּ מיט בוכענצעס, וויפל ס'איז אינ דעם אריין. נאָר טאָמער כּאָלילע איז עמעצער קראַנק

1 אָנשיקענישן.

2 א מעלאַמער, וואָס זערגט קליינע קינדער ליינען און אָנפאַנגלעכע רעליגיע-

זע לימודים.

3 געמיינט: דעם מאַלעך פון טויט.

4 "גאָט האָט געגעבן, גאָט האָט צוגענומען".

שאַלעם־אלייכעס און זיין פּאָטער נאָכעם ראַבינאַוויטש
(קלעוו, 1885)

געוואָרן, אזוי איז שוין די מאמע ניט אָפּגעטראַטן פון בעטל: „א
מאקע דער מאמע! איז וואָס אָבער געזונט געוואָרן און געשטעלט
זיך אים די פיסלעך — „איך כוידער אריין, דו שייגעצ איינער, איך כוידער
דער אריין!...“

איך כוידער האָבן געלערנט אלע פון פיר יאָר ביז... קימאט ביז
דער כאסענע. און פון דער גאנצער כאליאסטער קינדער האָט זיך
אויסגעצייכנט אלס גרויסער שקאַצ דער מיטלסטער, דער העלד פון
דער דאָזיקער ביליאָרפיע, מיטן נאָמען שאָלעם, אָדער שאָלעם נאָכעם
וועוויקס.

מע באדארפן זאָגן דעם עמעס, אז גאָר קיין שלעכט יינגל איז
דאָס ניט געווען, אָט דער שאָלעם נאָכעם וועוויקס, און לערנען האָט
ער זיך געלערנט בעסער פון אלע קינדער, נאָר פעטש, קולעקעס,
מיט קלעפּ, מיט שמיצ, ניט פאר אַיך געדאכט, האָט ער אויך גע-
קראָגן מער פון אלע. מיסטאמע איז ער ווערט געווען.

— אָט וועט איר זען, ייִדן, אז פון דעם קינד וועט קיין גוטס
ניט ארויס! דאָס וואקסט עפעס א גאָרנישט מיט א נישט, דער שווארצ-
יאָר ווייכט וואָס, א שטובער, א סאמאָוואָליעצ, א זוילעל-וועסווינעניק,
א איוואג פאָפערילע, אן אויסוורפלינג, א מעשומעד און א קאָלבו-
ניק, און וואָס איז דער קאָרט!..

אזוי האָט אים אטעסטירט פרומע די דינסטמויד, א בלינדע אפ
איינ אויג און א געשטופלטע, נאָר זייער א קאריגע און א געטרעיע
דינסט. א געכרייע און אן איבערגעגעבענע און אן ערלעכע דינסט. זי האָט
געהארגעט-געשלאָגן די קינדער, זיי געזשאלעוועט עסן, אכטונג גע-
געבן, זיי זאָלן זיין גוט און פרומ און ערלעך און קאָשער צו גאָט און צו
לײַט. און מאכמעס די מאמע איז געווען אן איישיעס-כאיל, שטענדיק
איך קראָמ, האָט פרומע די מויד געפירט די שטוב בעיאָד ראָמאָ²
און „דערצויגן“ די קינדער, ווי א מאמע. זי האָט זיי געוועקט, גע-
וואשן, געצוואָגן, געזאָגט מיט זיי בראַכע³, געפאטשט, געגעבן אָ-
בייטן, אָפּגעפירט איך כוידער, געבראכט פון כוידער, געפאטשט, געגעבן
עסן, געלייענט מיט זיי קוישמע⁴, ווידער געפאטשט און באלייגט שלאָפן,

1 א פרעסער און א זויפער.

2 מיט א פעסטער האנט.

3 טפילעס, וואָס רעליגיעזע ייִדן זאָגן, ווען מע שטייט אום אינדערפרי פון
שלאָפן.

4 טפילעס, וואָס רעליגיעזע ייִדן זאָגן פארן שלאָפן.

אלע אייניגעמ, ס'זאל אייך צו קיינ כארפע ניט זיין, טאקע מיט איר
אין איינ בעט. די קינדער אינ בעט — אונ זי בא זיי צופוסנס.
א שטיק גאלעס איז געווען פאר די קינדער אָט די פרומע די
מויד, אונ א יאָגטעו איז געווען פאר זיי פרומעס כאסענע — לאנג
לעבן זאל אידעלע-גאנעו מיט דער היטשקע געגרייזלטע האָר, אָג-
געשמירט מיט גענדונשמאלצ, אונ מיט דער צונויפגעוואקסענער נאָז,
וואָס מע קאָן זי קיינמאָל ניט אויסשנייצן, מע זאל זיין, דאכט זיכ,
מיט אכצן קעפ. לאנג לעבן זאל ער, וואָס ער האָט זיכ אונטערגע-
נומען (אָט א מעשוגענער!) כאסענע האָבן פאר דער בלינדער פרו-
מע. אונ כאסענע האָט ער פאר איר געהאט ניט גלאט אזוי, נאָך
מאכמעס „ליבע“: ער האָט זיכ אין איר פארליבט, הייסט עס, מיט
סאקאָנעס-נעפאָשעס. ניט צוליב דעם, וואָס זי האָט נאָך איינ אויג
אונ איז געשטופלט — כאסועכאָלילע! נאָך צוליב דעם, וואָס ער טוט
א שידעכ מיט רעב נאָכעם וועוויקס. א קלייניקייט — אזא שידעכ!
כײַ-עסטער אליינ (די מאמע) האָט געפראוועט די כאסענע, געווען די גאנ-
צע מעכוטענעסטע, געבאקן לעקעכ, אראָפגעבראכט קלעזמער פונ בערע-
זאן, געטאנצט, געהוליעט ביז טאָג אונ געוואָרן הייזעריק, ווי די וואנט.
אוי-ווי, וואָס כעוורע האָבן זיכ דעמלט אָנגעלאכט אונ אָנגעטאנצט!
די סימכע איז געווען ניט אזוי צוליב דעם, וואָס א פייפער
א גאנעו נעמט א בלינדע מויד, נאָך איבער דעם, וואָס מע ווערט
פאָטער פונ „פרומע די מויד“ אפ אייביק אונ אייביק! אונ אגעו
האָט מען זיכ טאקע אָנגעלאכט אויכ אפ דעם, וואָס „דער שייגעצ“
האָט קאָפירט דאָס גליקלעכע פאָך — דעם כאָסן, ווי ער פיינט מיט
דער נאָז, אונ די קאלע, ווי זי קוקט אפן כאָסן מיט איינ אייגל
אונ באַלעקט זיכ, ווי א קאצ, אז זי האָט א נאש געגעבן סמעטענע.
קאָפירן, נאָכמאכן, איבערקרימען — דערופ איז אונדזער שאָלעם
געווען איינ מאזיק! האָט ער דערוען עמעצן דאָס ערשטע מאָל, אזוי
האָט ער שוין געפונען אפ אימ עפעס א כיסאָרן, אָדער אזוי א „לעכע-
ריקס“, אונ ער האָט זיכ שוין אָנגעבלאָזן ווי א פאכיר, אונ ער האָט אימ
שוין נאָכגעמאכט. אונ כעוורע שקאָצימ האָבן געלאכט, אונ טאטע-
מאמע האָבן צוגעשטעלט א בענקעלע פארן רעבן, אז „דער שייגעצ“
מאכט נאָך דער גאנצער וועלט, ווי א מאלפע — מע באדארפ אימ אָפ-
געוויינען דערפונ!“

אונ דער רעבע האָט זיכ גענומען אימ „אָפגעוויינען“ דערפונ —
עס האָט אָבער ווינציק-וואָס געהאָלפן... עפעס א „ניט-גוטער“ האָט

זיך פארקליבן אינ דעם קינד, א מינ לעצ, וואָס דער גאנצער וועלט מאכט ער נאָך און אלעמען קרימט ער איבער, אָבער אלעמען, אפילע דעם רעבן אליין, ווי ער שמעקט טאבעקע און ווי ער גייט דריבני-טשקע מיט די קליינע פיסעלעך, און די רעבעצן, ווי זי פיסקלט זיך, דריטלט זיך און בלינצלט מיט איינ אייגל, בעשאַס זי דארף נעמען באַם רעבן אפ שאַבעס און קאַפּ ניט אויסריידן „שאַבעס“, נאָך „שאַבעס“, — און פעטש זינען געפלוויגן, און קלעפּ האָט מען געטיילט, און שמיצ האָט מען געציילט. איז שמיצ! סטייטש שמיצ!
 בעקיצער — ס'איז געווען א לעבן.

4

שמוליק דער יאָסעם

מיסעס, פאנטאזיעס און כאלוימעס. — קאבאָלע! און קישעפּ.

פאראן פעגעמען, וואָס זינען באשאפן געוואָרן פון גאָט אפּ צו פארקייטעפן אייך מיטן ערשטן קוק. „האָב מיך ליב!“ — אזוי שרייט צו אייך דאָס דאָזיקע פענעמל, און איר באקומט דאָס ליב, איר ווייטט ניט פארוואָס.

אָט אזא מיג כיינעוודיק פענעמל האָט געהאט שמוליק דער יאָסעם, א יינגל אָן א טאטן, אָן א מאמען, וואָס אופגעהאלטן האָט ער זיך באַם ראָוו.

צו אימ איז דאָס צוגעקלעפט געוואָרן שאַלעם נאָכעם וועוויקט, דער העלד פון דער דאָזיקער אוטאָביאָגראַפיע, פון דער ערשטער מינוט, וואָס זיי האָבן זיך באקענט, זיך געטיילט מיט אימ מיט די אָנבליינס און מיט די מיטיקט האלב אפ האלב און געוואָרן כאווער — אָבער וואָס כאווער הייסט! נעפעש אכאס — איינ ליב, איינ נעשאַמע! פארוואָס? איבער זינען מיסעס.

קיינער האָט ניט געהאט אויפיל מיסעס אפּ צו דערציילן, וויפל שמוליק. האָבן מיסעס אפּ צו דערציילן איז אָבער נאָך ניט אינגאנצן. דאָס דערציילן אליין איז אויך א זאך. דערציילן א מיסע דארף מען קענען. און שמוליק האָט געקענט דערציילן מיסעס אזוי, ווי קיינער ניט!

1 רעליגיעז-מיסטישע פילאָסאָפיע.

פונוואנען האָבן זיך צו זען ציקאוונן באַכער מיט די רויטע בעקלעך און מיט די פארכאָלעמטע אויגן גענומען אויפיל מיסעס, און אזעלכע שיינע, רייכע מיסעס, מיט אזעלכע זעלטענע פאנטאכט-טישע בילדער? צי האָט ער זיי ווי געהערט אמאָל דערציילן? אָדער דאָס איז געווען פון זיינ קאָפּ אויסגעטראַכט, לויטער פאנטאזיעס? אדאיאָמ קאָן איך דאָס ניט באַגרייפן. איך ווייס נאָר איינ זאך: עס האָט זיך באַ אימ געגאָסן ווי פון אַ קוואַל, נאָר פון אזאַ קוואַל, וואָס שעפט זיך ניט אויס קיינמאָל. און געגאנגען איז דאָס באַ אימ גלאַט, ווי אפּ בוימל, און געצויגן האָט זיך עס ווי אַ לאַנגער זינדן-פאָדעם. און זיס איז געווען די שטימ, זיס די שפראַך, זיס ווי צו-קער. און די בעקלעך רויט, און די אויגן פארכאָלעמט און גאָסלעך, ווי איבערגעצויגן מיט אַ דינ רויכל.

פאָרקליבן זיך פרייטיק נאָך האַלבן טאָג, אָדער שאַבעס נאָכן עסן, אָדער יאָמטעו פאָרנאָכטלעך, אפּן הויכן וואָרזאָנקאָוער באַרג, וואָס „דער שפיץ זינער דערגרייכט קימאט ביז דער כמארע“, האָבן זיך ביידע כאַוויירימ אוועקגעלייגט מיטן פּאָנעם אַראָפּ צום גראָז, אָדער מיטן פּאָנעם אַרופּ צום הימל, און שאַליק האָט גענומען דערציילן אַ מיסע נאָך אַ מיסע: אַ מיסע פון אַ בען-מעלעך¹ מיט אַ באַס-מאלקע², אַ מיסע פון אַ ראָז מיט אַ רעבעצן, אַ מיסע פון אַ פרינצ מיט אַ פּלעג-הונט³, אַ מיסע פון אַ פרינצעסן איז אַ קרישטאָלענעם פּאלאצ, אַ מיסע פון צוועלף גאָלאַנימ איז וואַלד, אַ מיסע פון אַן אָקרענט⁴, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט אפּן פאָרגליווערטן יאָמ. מיסעס פונעם פּויפּסט, וואָס האָט געפירט וויקויכים מיט די גרעסטע ראַבאָנימ, און מיסעס פון כּייעס, פון שיידימ און פון רוכעס און פון קאָט-רייצאָנימ⁵, פון מעכאָשפּימ, שרעטעלעך⁶, וואָווקעלאַקעס, פּיפּערנאָ-טערס⁷, האַלב-מענטש, האַלב-כּמע, און אַ מיסע מיט אַ הענגלייכטער פון פּראָג — און יעדע מיסע האָט געהאט איר טאָם מיט איר רייכע, און אַ באַזונדער קישעפּ איז געווען אויסגעגאָסן אפּ זיי אלע.

1 אַ פּרינצ.

2 אַ פּרינצעסן.

3 אַ לעגענדאַרע באַשעפּעניש.

4 אַ זעגל-שיפּ.

5 געמיינט: שיידימ.

6 גוטע גיסטער.

7 לעגענדאַרע באַשעפּעניש.

דער כאווער, שאַלעם נאָכעם וועוויקס, האָט געהאלטן אָפּן מויל
און אריערן, קיינ אויג נישט ארעפּגעלאָזט פונעם דאָזיקן ציקאוונ
באָכערל מיט די רויטע בעקלעך און מיט די פּאַרכאַלעמטע נאַסלעכע אויגן.
— פּונדוואַנען ווייסטו דאָס אלצוינג, שמוליק?

— נארעלע, דאָס איז נאָך גאַרנישט. לעמט איך ווייס, וויאזוי מע
צאפט ווייניג פון דער וואנט? און בוימל פון דער סטעליע?

— וויאזוי צאפט מען דאָס ווייניג פון דער וואנט? און בוימל פון
דער סטעליע?

— נארעלע, דאָס איז נאָך אויך בלאָטע! איך ווייס אזילע, ווי—
אזוי מע מאכט פון זאמד גאַלד און פון שערבלעך דימענטע מיט
בריליאנטן.

— וויאזוי מאכט מען דאָס?

— וויאזוי? דורך קאבאָלע. דער דאָזיק איז דאָך א באל-קאבאָלע¹.
ווער ווייכט עס נישט? ער שלאָפט דאָך קיינמאָל נישט.

— וואָס דען טוט ער?

— באנאכט, ווען אלע שלאָפן, איז ער ארפּ. זיצט ער אליין
און פארנעמט זיך מיט קאבאָלע.

— און דו זעסט אלצוינג, וואָס ער טוט?

— ווי קאָן איך זען, נארעלע, אז איך שלאָפּ?

— פּונדוואַנען זשע ווייסטו, אז ער פארנעמט זיך מיט קאבאָלע?

— ווער ווייסט עס נישט? דאָס ווייסט דאָך א מינדסט קינד. פּרעג

וועמען דו ווילסט. דאָס, וואָס דער דאָזיק קען, נארעלע, קען קיינער

נישט. וויל ער— זינען אָפּן פאר אימ אלע צוועלף ברונעמט מיט קוועק—

זילבער און אלע דרייַצן גערטנער פון סאַמע זאַפּראַן, און גאַלד מיט

זילבער, מיט דימענטן, מיט בריליאנטן— קעכויל האַיאָמ², אזוי פיל, אז

סע גלוסט זיך אוש נישט!..

— פארוואָס זשע ביסטו טאָמיד הונגעריק? און פארוואָס האָט ער

נישט אפּ שאַבעס?

— אזוי, וואָרעם ער וויל נישט. ער וויל בעסער אָפּקומען אפּ

דער וועלט, טשוווע טאָג. ער איז א באלטשוווע. ער זאָל וועלן, וואָלט

ער געווען דרייַ, ווי קוירעכ³; טויזנט דאָטשילדס וואָלט ער פאר—

1 דער, וואָס קען קאבאָלע (זע אָנמ. אר ז. 21).

2 ווי דער זאמד פון יאמ.

3 א לעגענדאַרע פּערזאָן פון דער ביבל, וואָס די שפּעטערדיקע זעגענדע דער—

ציילט, אז ער איז געווען שטאַרק דרייַ.

שטעקט אינ גארטל. וואָרעם ער ווייסט, וויאזוי מע ווערט זיך. פאר
אימ איז אנטפלעקט אלצדינג. ער ווייסט אפילע דעם אָרט, ווו דער
אויצער לינט באהאלטן.

— ווו ליגט דער אויצער באהאלטן?

— כאַכעמ! פונוואנען זאָל איך וויסן? ווען איך זאָל וויסן, ווו
דער אויצער ליגט, וואָלט איך דיר שוין לאנג געזאָגט. איך וואָלט
אינמיטן באנאכט געקומען צו דיר און וואָלט דיך אופגעוועקט פון
שלאָפּ: „קומ, שאַלעם, צום אויצער, וועלג מיר צונויפושעברעווען דאָס
גאָלד פולע זשמעניעס און אָנשטופן פולע קעשענעסו“
און האָט שמוליק אָנגעהויבן צו ריידן וועגן אויצער, אזוי האָבן
די פארכאַלעמטע אויגן בא אימ זיך אָנגעצונדן, די רויטע בעקלעך
צעפלאמט, און אליין האָט ער זיך אזוי צעהיצט און צעברענט און
צעפלאַקערט, אז ער האָט אויך דעם כאווער זינעם אָנגעווארעמט, צע-
היצט, צעברענט און צעפלאַקערט. שמוליק האָט גערעדט, און זיין
כאווער, שאַלעם נאָכעם וועוויקס, האָט אימ געקוקט אין מויל אריין
און מיט דאָרשט געשלונגען יעדעס וואָרט.

5

אויצערס

וואָס איז אן אויצער? — א לעגענדע פון כמעלניצקי
ציטט. — ווונדערשטיבער.

אן ט'איז פאראן אן אויצער דאָ בא אונדז אין אונדזער שטעטל —
איז דעם איז דאָך קיין סאָפעק ניט.

פונוואנען האָט זיך גענומען צו אונדז אן אויצער? פון כמעל-
ניצקי. כמעלניצקי האָט אימ דאָ באגראָבן נאָך פארציטן. טויזנטער
יאָרן האָבן מענטשן געזאָלט אויצערס מיט אויצערס, ביז ט'איז גע-
קומען כמעלניצקי און האָט עס באשטאט. Ka

— ווער איז געווען כמעלניצקי?

— כמעלניצקי, וויכטו ניט? נארעלע, כמעלניצקי — דאָס איז גע-

ווען נאָך פאר כמעלניצקי צייטן... דאָס ווייסט דאָך א מינדסט
קינדו האָט אָט דער כמעלניצקי אָנגעראבעוועט, הייסט עס, מילר-מיליאטו
גאָלד בא די אמאָליקע פריצים און בא די ריכע יודן, און האָט דאָס
אלצדינג געבראכט צו פירן אהער צו אונדז, קיין וואָראַנקאָ, — און דאָ
האָט ער עס איינגעזאָל באנאכט אפ יענער זינט בעסמערדעש בארג-ארזאָפּ,
אקעגן דער שיינ פון דער לעוואָנע, באהאלטן, טיפ-טיפ איז דער ערד

באגראָבן, און ס'איז מיט גראָז באוואקסן און מיט קישעם פארקישעפט, אזוי, אז קיינ בען-אַדעם¹ זאָל עס נישט געפינען.
 — און ס'איז פארפאלן לעוילעם-וואָדע², אפ אייביק און אייביק?
 — ווער האָט דיר געזאָגט, אז ס'איז פארפאלן לעוילעם-וואָדע, אפ אייביק און אייביק? און צו וואָס האָט גאָט באשאפן די קאבאָלע?
 די באלע-קאבאָלע, נארעלע, האָבן שוין דערצו אן אייצע.
 — דעהינע, וואָסער אן אייצע?

— זיי ווייסן שוין. זיי האָבן א שפּורכ אוועלכן, און א פאָסעק פאראן אוועלכער איז טיילימ, וואָס מע דארף אימ זאָגן פערציק מאָל פערציק...

— וואָסער א פאָסעק?

— ע, נארעלע, איך זאָל ווייסן דעם פאָסעק! און אפילע איך זאָל שוין ווייסן, איז דאָס אויך נישט אזוי גרינג. מע באדארף פאסטן פערציק טאגיימי, אָפּזאָגן אלע טאָג פערציק קאפיטלעך טיילימ, און אפן איינ-אונ-פערציקסטן טאָג, באלד נאָך דעם, ווי די זון האָט זיך גע-זעצט, באדארף מען זיך ארויסגאנווענען אזוי קונציק, אז קיינ בען-אַדעם זאָל דיך נישט באגעגענען, — וואָדעם טאָמער כאַלילע דערוועט מען דיך, באדארף מען אָנהייבן נאָכאמאָל צו פאסטן פון אָנהייב פערציק טאגיימי, — און ערשט דעמלט, אז ס'וועט דיר אָפּגילטן, קיי-נער וועט דיך נישט באגעגענען, זאָלסטו אוועקגיין איך א פינצערער נאכט איך אָנהייבן כוידעש אפ יענער זינט בעסמערעש בארג-אראָפּ, און דאָרטן אָפּשטייבן פערציק מינוט אפ איינ פוס, ציילנדיק פערציק מאָל פערציק, און אויב ס'וועט נאָר נישט זיין קיינ טאָעס אינעם ציילן, וועט זיך דיר דער אויזער אנטפלעקן פון זיך אליין...

און שמוליק דער יאָסעם גיט צו פארשטיין גאנצ פונסט זיין כאווער, אָלעם נאָכעם וועוויקס, דעם סאָד פונעם אויזער מיט א שטיל קאָל, אלעמאָל שטילער, ווי אויסגעלייענט פון א בוך, נישט אָפּגעשטעלט זיך אפ א רעגעלע אפילע:

— און אנטפלעקן וועט זיך דיר דער אויזער דורכ א פייערל, א קליין פייערל. און אז דאָס פייערל וועט זיך דיר באווייזן, בא-דארפסטו גלייך צוגיין צו דעם, צום פייערל הייסט עס, זאָלסטו נאָר קיינ מוירע נישט האָבן פאר אָפּבריען זיך, וואָדעם דאָס פייערל איז

1 קיינ מענטש.

2 אפ אייביק.

מער ניט ווי אפ צו גאלליכטן, ברענען ברענט עס ניט, און דו בא-
 דארפט זיך נאָר אָנבלייבן און זשעברעווען מיט ביידע זשמעניעס
 (שמוליק באווייזט מיט ביידע הענט, ווי ער זשעברעוועט) גאָלד און
 זילבער און דימענט און בריליאנט, אינ שניינער אזעלכע, וואָס הייסן
 מיטן נאָמען „קאדקויד“, און אזעלכע, וואָס הייסן מיטן נאָמען „יאָשפע“...
 — וואָס איז דען דער כילעק?

— אײַ, נארעלע, ס׳איז א גרויסער כילעק! „קאדקויד“ איז אזא
 עטייג, וואָס לייכט איז דער פינצטער, ווי א סטרינעווע ליכט, און
 „יאָשפע“ האָט אינ זיך א קויעכ: עס מאכט פונ שווארץ ווייס, פונ
 רויט געל, פונ גרינ בלוי, פונ נאס טרוקן, פונ הוננעריק זאט, פונ
 אלט יונג, פונ טויט לעבעדיק... מע באדארפן נאָר מיט אײַם געבן א
 וײַב אינ דער רעכטער לאַז פונ דער קאפאָטע און א זאָג: „ס׳זאָל
 מיר ארויסגיין און ארויסגיין א רעכטער אָנבלייבן“ — גייט ארויס א זיל-
 בערנע טאץ, און אפ דער טאץ צוויי פאָר געבראָטענע טייבעלעך מיט
 פֿישינקע פלעצלעך פונ געכייטלעך מעל, פֿערווי סאָרט. אָדער:
 „ס׳זאָל מיר ארויסגיין און ארויסגיין א גוטער ווארעמעסו“ — באווייזט
 זיך א גאָלדענע טאץ מיט קאַלעריי מינימ עסנווארג און פאָטראוועס,
 מאדאני-מעלעכ¹, געבראָטענע צונגען מיט געפילטע העלדולעך, וואָס זייער
 געשמאקער רימע צעגייט זיך אינ אלע אייוורים, און פרישע צוגעברענ-
 טע געפלאַכטענע קוילעטשן וואקסן אויס פאר דינע אויגן, און ווייב
 לאָרווי² פוועמ בעסטן סאָרט, און ניסלעך, און באַקסערן, און צו-
 קערקעס לאָרווי³ — אזוי פיל, אז סע גלוסט זיך שוין אזש ניט!

און שכוליק קעיעוועט אָפּ דעם קאָפּ אָן א זייט און שפייט
 אויס, און זיין כאווער זעט נאָך זיינע פארשמאכטע ליפן און נאָך
 זיין בראס פאָנעם מיט די פארכאַלעמטע אויגן, אז ער וואָלט זיך גיט
 אָפגעזאָגט פונ א שטיקל געבראָטענע צונג, א געפילט העלדול, אָדער
 כאָטש א שטיקל קוילעטש... און ער גיט זיך דאָס וואָרט, אז מאָרגן,
 אימירצעשעם, טראָגט ער אימ ארויס אינ קעשענע עטלעכע ניסלעך,
 א פאָר באַקסערן מיט א צוקערקעלע, וואָס ער וועט ארויסלאַקענענע³,
 מעכילע, בא דער מאמע אינ קלייטל. און דערווייל בעט ער שמו-
 ליקן, ער זאָל דערציילן נאָך און נאָך. און שמוליק לאָזט זיך לאנג
 ניט בעטן. ער ווישט אָפּ די ליפן און דערציילט נאָך און נאָך.

1 קיזערלעכע שפייז.
 2 א סאך, איבערגענוג.
 3 ארויסגעמען, אוועקגאנווענען.

— ... און אז דו האָסט זיך גוט אָנגעזעטיקט מיט די אַלע מינע מיכאַלים און פארטרונקענע מיט די בעסטע ווינענע, נעמסטו און טוסט א ריזיג מיטן שטיינדעלע און א זאָג: „ס׳זאָל מיר ארויסגיין און ארויסגיין א ווייכער געלעגער!“ — באווייזט זיך דיר א בעטל פון עלפנבייג, מיט גאָלד באפוצט, מיט אג איבערבעט — ווייך ווי פּו-טער, און מיט זייענע קישעלעך צוקאָפּנס, און מיט אן אטלאסענע קאָלדדע איבערגעדעקט. צייטו זיך אויס און ווערטט אנשלאָפּן, און עס כּאָלעמען זיך דיר מאלאָכים מיט קרווימ¹, מיט סראָפּים¹, מיטן גאניידן-האַעלייג², מיטן גאניידן-האַטאכטן³ ... אָדער, אז ניט, טוטטו א ריזיג מיטן שטיינדעלע, הייבסטו זיך גאָר אום איג דער הייך ביו דער כּמארע, און אריבער דער כּמארע, און דו פליסט זיך, ווי אן אָדלער, הויכ-הויכ! ווייט-ווייט!..

צו האָט אָט דער אָרעמער יאָסעם מיט זינע ווונדערלעכע מיין-סעס זיך ווען אָפּגערופן נאָכדעם אינ די שרייבעכצן פון זיג כאווער שאַלעם, ביים שאַלעם נאָכעם וועוויקס איז געוואָרן א „שאַלעם-אליי-כעם“ — דאָס איז שווער צו זאָגן. איינ זאך איז געוויס: זיג פאנטא-זיע האָט ער געמאכט ריזיכער, זיג האסאָגע ברייטער, און שמוליקס כאלוימעס און שמוליקס טרוימען וועגן אויצרעס, ווונדערשטיינער און נאָך אזעלכע ווטע זאכען טראָגט ער בא זיך טיפּ אינ הארצן נאָך אדאיאָמ. עפשער איז אן אנדער פאָרמ, עפשער איז אנדערע געשטאלטן — נאָר ער טראָגט זיי, ער טראָגט זיי ביו צו היינטיקן טאָג.

6

דער ראָוו אינ גאניידן

די פריינטשאפט פון דאָויד מיט יעהוינאָסאָג⁴. — דער ליוויאָס⁵ מיטן שאַר-האבאָר⁶. — ווי זעען אויס די צאדיקע אפ יענער וועלט.

די שיינע, ווונדערלעכע מיסעס פון שמוליק דעם יאָסעם האָבן זיינ יונג כאווער אינגאנצן פארקישעפט און געבראכט דערצו, אז די פרינצן מיט די פרינצעסס זיינען אימ געגאנגען צו כּאָלעם, געוועקט,

¹ מינע מאלאָכים. ² דער גאניידן, וואָס געשינט זיך אפן הימל. ³ דער גאניידן, וואָס געמינט זיך אפ דער ערד. ⁴ לויט דער ביבלישער לעגענדע, איז דער מעלעך דאָויד געווען שטארק באפריינדעט מיט זיגן שוואָגער — דעם מעלעך שאָולס זון יעהוינאָסאָג. דאָס איז געוואָרן א סיגאָנימ אפ צו באצייכענען גרויסע פריינטשאפט. ⁵ א לעגענדארער פיש, פון וועלכע עס וועלן, לויט די יידישע רעליגיעזע פאָרשטע-לונגען, געניסן די צאדיקע אינ גאניידן. ⁶ א לעגענדארער אָלס.

געשלעפט בא די ארבל: „שטיי אופ, שטאלעם, טו דיך אָן און קומ מיט אונדז“... און ניט נאָר אין כאַלעם — אויך אפּ דער וואָר האָט ער זיך געפונען קי-מאט שטענדיק צווישן פּרינצן און פּרינצעסנס, ערגעץ אין א קרי-שטאַלענעם פּאלאצ, אָדער אפּן פּאַרגליווערטן יאמ, אָדער אפּ א וויספע¹, וווּ עס געוועלטיקן ווילדע מענטשן, אָדער גאָר אַינ גאַנדינ-האַטאַכטן, וווּ עס געפינען זיך צוועלפּ ברונעמס מיט קוועקזילבער און דרעצן גערטנער פּונ זאַפּראַן, און גאָלד און זילבער וואלגערט זיך, אזוי ווי מיסט; אָדער ער הייבט זיך אופּ, מיטן שטיינדעלע „יאָש-פע“, גאָר אין דער הייך, אפּ יענער זייט כמאַרעס... עס איז דער-גאַנגען אזוי ווייט, אז ער האָט אָנגעהויבן אָנרופּן די אלע זאַכן באַם נאָמען און זען זיך מיט זיי אפּ יעדן טריט און שריט.

עטלעכע צונויפגעלייגטע באלקנס אין הויפּ איינס אפּ דאָס אַנ-דערע זיינען שוין געווען גענוג פאַר אימ, ער זאָל זיך ארופּכאַפּן אפּ זיי גאַנץ הויך און זיך פּאַרשטעלן, אז דאָס איז א „וויספע“, און ער איז דער פּרינצ, און די גענזן מיט די קאַטשקעס, וואָס שפּאַצירן אַרומ אין הויפּ, — דאָס זיינען די ווילדע מענטשנפּרעסער, און ער איז אַיבער זיי דער מעלעך, וואָס קאָן זיי טרייבן ווהינן ער וויל און קאָן טאָן מיט זיי וואָס ער וויל, וואָרעם זיי זיינען דאָך זיינע אונ-טערטעניקע... עס איז גענוג געווען א שטיקל גלאַז סאָמער האָט ער געפונען, זאָל עס ווערן בא אימ פאַרוואנדלט אין א טייערן ווונדער-שטיינ, א מינ „קאַדקויד“... א שטיינדעלע, א פּראָסט, פּונ דער ערד ארופּגעהויבן — קאָן עס זיינן עפּשער דאָס שטיינדעלע „יאָשפע“ — ווער ווייט? פּוילט ער זיך ניט, נעמט און טוט דאָס א רייך, אז קיינער זעט ניט, אין דער רעכטער לאַצ און א זאָג, ווי שמוליק זאָגט: „ס'זאָל מיר ארויסגיין און ארויסגיין“...

מער פּונ אלץ אָבער האָבן זיך אַיינגעוואָרצלט אין אימ שמוליקס מיסעס וועגן „אויצרעס“. ער איז געווען מער ווי זיכער, אז ניט היינט איז מאָרגן, נאָר אַן אויצער מוז זיך אימ אַנטפּלעקן. דאָס גאַנצע גאָלד וועט ער, געוויינלעך, אוועקגעבן דעם טאַטן מיט דער מאמען. דער טאַטע וועט שוין ניט דאַרפן זיינן אזוי פאַרזאָרגט און פאַרטראָגן אין די געשעפטן. די מאמע וועט פאַרשפּאַרן פּירינן גאַנצע טעג און קלייט, מיט דעם קויעך פונעם שטיינ „יאָשפע“ וועט ער זיי אויס-בויען א פּאלאצ פּונ קרישטאַל, ארומגערינגלט מיט א גאָרטן פּונ

טאמע זאפראג, און אינמיטן נאָרטן וועט זיך געפינען א ברונעם פון קוועקזילבער. א פלעג-הונט וועט היטן דעם ארזגאנג, און פיפער-נאָטערס, שרעטעלעך מיט ווילדע קעז וועלן זיך דראפען אפ די ביימער. און ער, דער פרינץ אלייג, וועט אויסטילן פון זיין ברייטער האנט די וואָרנאָקאווער אָרעמעלייט נעדאָוועס, גרויסע נעדאָוועס און קליינע נעדאָוועס, איטלעכע און געדאָווע, ווי ער פארדינט.

עס איז געווען שווער זיך פאָרצושטעלן, אז די צוויי געליבטע כאוויירימ, שאַלעם נאָכעם וועוויקס און שמוליק דער יאָסעם, זאָלן ווען אמאָל זיך דארפן צעשיידן אפ אייביק און אייביק. ערשטנס, גלאט לעמט זאָלן זיך כאוויירימ שיידיגן און אויסער דעם, האָבן זיי זיך געשוואָרן ביידע באַ גאָט און איבערגעשלאָגן מיט א ציצע¹, אז איינער אָב דעם צווייטן זאָל נישט אוועקפאָרן קיינמאָל נישט אינערגעז נישט, און אז וואָס ס'זאָל זיך מיט זיי נישט טרעפן און ווי זיי זאָלן נישט מע-גולגל ווערן, זאָלן זיי טאָמיד זיין נעפעש, איינע נעשאַמער. דאָס איז געווען א ליבשאפט, ווי צווישן דאָויד מיט יעהוינאָסאָן. גייט ריכט זיך אפ אזא מייסטע, אז דער דאָו, וואָס איז טאקע געווען אפילע א ייד א זאָקן, איך האָב מורדע, אויב נישט א בען-שווימ², וועט נעמען און וועט זיך פלוצעם אינמיטנדערינען אוועקלייגן גאָר און וועט מאכט א שטארב, און דער יאָסעם שמוליק וועט אוועקפאָרן מיט דעם דאָווס אלמאָגע ערגעז איז א קליינ שטעטל, ווייס איך וויקיט, ערגעז איז כערטאָנער גובערניע, און אז שכוליק זאָל פארשווונדן ווערן, גלייב ווי ס'איז גאָר קיינמאָל קיין שמוליק אפ דער וועלט נישט געווען!

מאָלט אייך, נישט אזוי גיך טוט זיך עס. ווי עס רעדט זיך. נישט אזוי גרינג לייגט זיך אוועק א דאָו און שטארבט אוועק. דער דאָו, וואָס איז געווען טאָמיד א „כאָלעש“, א קראנקער מענטש פון פאסטן טאנטיימ און פון גלאט נישט עסן, האָט זיך אפ דער עלטער אוועק-געלייגט אינ בעט, אָפגעלעגן א געליימטער העכער א יאָר, אָב עסן, אָב טרינקען, און נאָר געלערנט און נאָר געדאוונט, און געדאנגלט זיך מיטן מאלכאמאָוועס. שמוליק האָט דערציילט פאר זיין כאווער און געשוואָרן מיט קאָל האשווועס, אז אלע פאונאכט, ביין מינע לעמירעו³, פליט אריין דורך א שפארונקלעל פון א פענצטער דער

1 א מינהג, געווען אָגעווענדט צווישן רעליגיעזע קינדער, אפ צו באשטעטיקן אז דאָס, וואָס עס איז אָפגעערט, זאָל מען אומבאדינגט אויספילן.
2 זיבעציק יאָר אלט.
3 צווישן פארנאכטיקן און אפדערגאכטיקן דאווענן.

„באלדאָווער“, שטעלט זיך אוועק באַם ראָוו צוקאָפּנס און וואַרט, טאַמער וועט ער אופהערן „זאַגן“, וועט ער אים מאַכן „כיק“... איז אָבער דער ראָוו קליגער פּונ אים: ער הערט ניט אופ צו „זאַגן“ אפּילע אפּ א רעגע קעמעמדע¹; אָדער ער לערנט, אָדער ער דאוונט.

— וויאזוי זעט ער אויס?

— ווער?

— דער „באלדאָווער“.

— פּונוואַנען זאָל איך וויסן?

— דו זאַגסט, אז ער קומט, האָסטו מיסטאמע אים געזען.

— נארעלע! ווער עס זעט דעם „באלדאָווער“, דער קאָן ניט

לעבן מער. היינט וויאזוי האָב איך אים געקאָנט זען?

— פּונוואַנען זשע ווייסטו, אז ער קומט?

— ניינו וואָס דען וועט ער טאַן? ער וועט וואַרטן אפּ קאָוועד?..

און אז דער ראָוו איז געשטאַרבן, איז פאר די צוויי כאוויירימ געווען א יאָמטעוו. דער ראָוו האָט געהאט אזא שיינע לעוויצע, ווי עס קאָן זיך פארגינען צו האָבן נאָר א ראָוו אינ א קליינ שטעטל. די קלייטן האָט מען געשלאָסן און די כאדאַרימ האָט מען צעלאָזט, און די גאַנצע „שטאָט“ איז אים געגאַנגען באַגלייטן.

אפּ צוריקוועגס זיינען די פארליבטע כאוויירימ, „דאָויד וועיע-הוינאָסאָן“, געווען די לעצטע שעבעלעצטע. מע האָט זיך גענומען פאר די הענט און מע איז געגאַנגען פאוואָליע, ביכדיי מע זאָל זיך קאָ-נען גוט אָנריידן. און ריידן איז געווען פונ וואָס. פונעם ראָוו טויט און פונ זיינ קומען אפּ יענער וועלט, וויאזוי מע וועט אים דאָרטן בא-געגענען בא די טויערן פונ גאַניידן, און וויאזוי מע וועט אים אופ-נעמען, און ווער וועלן זיי די, וואָס וועלן אים מעקאַבל-פאָנעם זיינ.

אלצדינג האָט שמוליק געוויסט, אפּילע וואָס דאָרטן טוט זיך. און פונ אלצדינג האָט ער גערעדט אזוי, גלייך ווי ער וואָלט געווען דערביי. עס איז אויסגעקומען אזוי, אז דער ראָוו איז גאָר ניט גע-שטאַרבן. ער האָט זיך נאָר איבערגעטראַגן אינ אן אנדער וועלט, אינ א בעסערער וועלט, וווּ מע האָט געוואַרט אפּ אים מיטן ליוויאָסן

1 געמיינט: איינ מאָמענט.

און מיטן שאָר-האבאָר און מיטן יאייג-האמעשומוער¹ און מיט אלע
 גוטע זאכן פונג גאנצדיג. אָ, דאָרט וועט ער ערשט אָנהייבן צו וויסן
 פונג אַ לעבן, אַ ניי לעבן, אַ גליקלעכ לעבן, אינ אַ פראכטפולן גא-
 נידן, אינעם מיט אזעלכע מאגנאטן, ווי אוראָמ, יצחק און יאנ-
 קעו, און יויסעפ-האצאדיק, און מוישע מיט ארענען, און דאָויד-
 האמעלעכ, און שלוימע-האמעלעכ, און עליאַהו-האנאָווי, און דער
 ראמבאמ, און דער באלשעמטאָו, און דער ריזשינער — ווי לעבעדיקע
 האָט זיי שמוליק אָפגעמאָלט, און ווי לעבעדיקע זינען זיי געשטאנען
 פאר די אויגן, יעדער מיט זיין געשטאלט און ביט זיין פאָנעם און
 מיט זיין אויסזען: אוראָמ-אָווינו — אַ זאָקן מיט אַ ווייסער באָרד,
 יצחק — אַ לאנגער און אַ דארער, יאנקעו-אָווינו — אַ קראנקער און
 אַ סטולעוואטער, יויסעפ — אַ „קראסאוועז“, מוישע-ראבינו — אַ ניי-
 דעריקער וויקס, נאָר אַ ברייטער שטערן, ארנ-האקריהען — דאפקע אַ
 הויכער מיט אַ לאנגן יאמשאָוונ שטעקן, דאָויד-האמעלעכ — מיט אַ
 פידל, שלוימע-האמעלעכ — מיט אַ גאָלדענער קרוין, עליאַהו-האנאָווי —
 אַן אָרעם יידל, דער ראמבאמ — אַן אויסגעפוצטער מיט אַ פראָסטן שטעקן,
 באָרד, דער באלשעמטאָו — אַ פראָסטער ייד מיט אַ פראָסטן שטעקן,
 דער ריזשינער — אַ שיינער ייד אינ אַ זיידענער זשוּפעצע...

עס האָט אזש אָנגענומען אַ כיישעק צו זען זיך מיט די דאָזיקע
 אלע לייט; עס האָט זיך פאָשעט געגלוסט זיין מיט זיי דאָרטן אינ
 גאנצדיגן, פארזוכן כאָטש אַ שטיקל פונעם ליוויאָסן מיטן שאָר-האבאָר,
 כאָטש אַ טראָפן פונעם יאייג-האמעשומוער. עס איז געווען בעעמעס
 מעקאנע צו זיין דעם ראָוו, ווי ער לעבט דאָס איצט דאָרטן אַ גוטן
 טאָג, גאָר פארגעסן, און מע האָט אימ נאָרוואָס אראָפגעלאָזט אינ אַן
 ענגן פינצטערן קיינער, און אז מע האָט אימ פארשאָטן מיט קלע-
 פיקער שווארצער ערד און צוגעקלאפט מיט הילצערנע לאָפעטעס, און
 אז שמוליק אליין טאקע האָט געזאָגט נאָך אימ קאדעש. וואָרעם דער
 ראָוו איז געשטאָרבן אָן קינדער — ניט פאר אַינן געדאכט, ניט פאר
 קיינ שום יידן געדאכט.

1 לעגענדארישער וויין, פונג וועלכע עס וועלן, לויט די יידישע רעליגיעזע פאָר-
 שטעלונגען, געניסן די צאדיקטן אינ גאנצדיגן.

שמוליק ווערט פארשוונדן

דאָוויד מיט יעהוינגסאָג צעשיידן זיך אפ אייביק. דער טאָד פונעם אויפער. — פארלוירן א כאווער.

די גאנצע וואָך, וואָס די דעכעצן איז געזעסן שווע נאָכן ראָוו, האָט שמוליק דער יאָסעם ארומגעבלאָנקעט איינער אליין איבער דער שטאָט, ווי אן עמעסער יאָסעם, וואָס איז נאָך מער פאריאָסעמט געוואָרן. זיין גאנצער ארויסקוק איז געווען אפ דעם פארנאכט, ווען מע צעלאָזט זי קינדער פון די כאדאָרימ — דעמלט וועט ער זיך קאָנען זען מיט זיין כאווער, שאַלעם נאָכעם וועוויקס, וואָס איז צו אימ נאָך מער צוגעבונדן געוואָרן זינט דער ראָוו איז געשטאָרבן. עס האָט זיך גע-פילט אינסטינקטיוו, אז די צוויי געליבטע כאוויירימ, „דאָוויד וועיע-הוינגסאָג“, באדארפן זיך באלד צעשיידן. וויאזוי דאָס וועט געשען — האָבן זיי נאָך אליין ניט געוויסט און ניט געוואָלט וויסן. זיי האָבן דעריבער אויסגענוצט יעדן פארנאכט אפ צו פארברענגען אייניגעם, זיין וואָס נעענטער איינס נעבן דאָס אנדערע.

א גליק, וואָס ס'איז זומער, און זומער לערנט מען ניט באנאכט אינעם כיידער. קאָן מען דעריבער זיך פארקלייבן אינצוויינען בא נאָכעם וועוויקס אינ גאָרטן, און דאָרטן, אונטער א בארנבוים, אָפּזיגן א שאַ און צוויי און דריי און שמועסן; אָדער אז ניט, קאָן מען זיך דורכגיין פון דער שטאָט ארויס, העט-ווייט אפ יענער זייט מילן, אבי שקאָצימ זאָלן נאָר ניט באפאלן און ניט אָנרייצן די הינט אפ די „פארשאַלטענע זשידיהעס“.

דאָרט, פון יענער זייט מילן, האָבן די צוויי כאוויירימ, שמוליק דער יאָסעם און שאַלעם נאָכעם וועוויקס, געקאָנט זיך אָנריידן וויפל זייער הארץ גלוסט. און ריידן איז געווען פון וואָס. איינ זאך האָט זיי אינטערעסירט ביידן: וואָס וועט זיין ווייט ער? וואָס וועט זיין, טאָמער פאָרט שמוליק אוועק? וואָרעם געהערט האָט שמוליק זאָגן, אז די רעבעצן קלייבט זיך ערגעץ ווייט, אינעם כערסאָנער גובערניע. זי האָט דאָרט א שוועסטער, שרייבט איר די שוועסטער, זי זאָל קו-מען צו פאָרן. איז וויבאלד די רעבעצן פאָרט — פאָרט שמוליק אויך. וואָס וועט ער דאָ טאָן איינער אליין? ער האָט דאָך אפילע ניט ווו דעם קאָפּ אָנצושפארן!..

פארשטייט זיך, אז ער פֿאָרט ניט אפּ לאַנג, און יעדנפאלס —
ניט אפּ שטענדיק. לאָז ער נאָר קומען אהינ, אזוי זעצט ער זיך באלד
לערנען „קאָבאַלע“, און ווי נאָר ער דערגייט דעם „סאָד“, אזוי קומט
ער צו פֿאַרן צוריק אהער, קיין וואַראַנקאַ, און נעמט זיך צו
דער אַרבעט — אופּזוכן דעם אויזער. ער וועט פּאַסטן פּערציק טאָ-
נייסימ, אָפּזאָגן אלע טאָג פּערציק קאַפּיטלעך טילימ, און אפּן איינ-
און-פּערציקסטן טאָג כאַפּט ער זיך ארויס בעסאָד, אז קיינער זאָל ניט
וויסן, ציילט אָפּ פּערציק מאָל פּערציק, שטייענדיק אפּ איינ פּוס פּער-
ציק מינוט אפּן זייגער...
— וווּ האָסטו א זייגער?
— איצט האָב איך ניט, דעמלט וועל איך האָבן.
— וווּ וועסטו נעמען?
— וווּ איך וועל נעמען? איך וועל גאנווענען! וואָס האָט דאָס
צו דיר?

שאַלעם קוקט זיין כאווער שמוליקן אינ די אויגן אריין. ער
האַט מוירע, טאַמער האָט ער אימ אָנגערייט מיט אַ וואַרט, און ער
וועט כאַלילע ווערן באַרויגען. שמוליק איז אָבער ניט אזא כאווער,
וואָס מיט איינ וואַרט זאָל מען פּאַרלירן באַ אימ אינגאנצן. און
שמוליק הערט ניט אופּ צו דערציילן מיסעס, וואָס עס וועט זיין
אַמאָל, אַמאָל, אז ביידע כאוויירימ וועלן אויסוואַקסן און ווערן גרוי-
סע, וואָס זיי וועלן אופּטאָגן אינ דער דאָזיקער שטאָט, און ווי גליק-
לעך זיי וועלן מאַכן די וואַראַנקאָווער ייִדן. און עס גיסט זיך באַ
אימ, ווי ריינער בוימל. און עס ציט זיך באַ אימ, ווי גוטער האַניק.
און עס ווילט זיך גאָר ניט אוועקגיין אינ דער וואַרעמער, זומערדיקער,
פּאַרקישעפּטער נאַכט. נאָר מע מוז, מע מוז גיין אהיימ שראַפּן — אַניט,
קאָגן מען כאַפּן אַ מיַעסן פּסאַק!.. און מע געזעגנט זיך אָפּ: „בין
מאָרגן, בין מאָרגן!“

.....
עס איז אוועקגעאנגען אַ מאָרגן און נאָך אַ מאָרגן, און נאָך
אַ מאָרגן — ניטאָ שמוליק! וווּ איז ער? — ער איז אוועקגעפּאַרן. אופּ-
געהויבן זיך אייניגעם מיט דעם ראָווס אלמאָנע און אוועקגעפּאַרן אינ
כערסאָנער גובערניע. ווען? וויאָזוי? אפּילע ניט געזעגנט זיך?!..
אַ פּאַרלאָוענער, אַ צערודערטער איז געבליבן זיין כאווער שאַ-
לעם איינער אליין, עלבט ווי אַ שטיין. אוועקגעפּאַרן זיין בעסטער,
38

זײַנ ליבסטער און זײַנ טײַערסטער. אוועקגעפּאָרן פּינצטער געוואָרן די גאנצע וועלט: וואָס מיר וועלט, אז ס'איז ניטאָ שמוליק! וויסט געוואָרן דאָס גאנצע לעבן: וואָס מיר לעבן, אז ס'איז ניטאָ שמוליק! און דער איבערגעבליבענער עלנטער כאווער האָט דערפילט א מאָדנע ענגשאפט אינ האַלדז, און אינ נאָז האָט אימ אָנגעהויבן צו קיצלען און אינ האַרצן צו שטיקן. האָט ער זיך פאַרקליבן ווייט-ווייט אינ א ווינקעלע און לאנג-לאנג געוויינט.

ווי מײַנט איר: לעבט ער נאָך ערגעצ, אָט דער ציקאווער שמו-ליק מיט די פאַרכאַלעמטע אויגן און מיט זײַנ שײַנ, כײַנעוודיק לאָשן, וואָס גיסט זיך ווי רײַנער בוימל און ציט זיך ווי גוטער האָנדיק? וווּ איז ער, און וואָס איז ער, לעמאַשל, אצינד — א מאַגיד? א ראָוו? א מעלאַמעד? א סויכער? א קרעמער? א מעקלעו? אָדער גאָר אַן אָרעמאַנ, אַן אָני-וועווענענ¹? אָדער עפּשער האָט עס אימ פאַרטראָגן אינעם גאָלדענעם לאַנד, אינ אמעריקע, און ער „מאַכט א לעבן“? אָדער עפּשער ליגט ער שוין דאָרטן, וווּ מיר וועלן אלע ליגן איבער הונדערט יאָר און די ווערעם וועלן פונ אונדז האַנאַע האָבן?.. ווער עס ווייסט עפּעס, ווער עס האָט געהערט פונ אימ, — זאָל זיך אָפּרופּן.

8

מײַער מעדוועדעווקער

א נייער כאווער, וואָס קאָג זינגען. — כײַדער-ינגלעך קונדיסימ מאכט טעאטער-שפּיל. — פונ א באַרוועסן יונג א קונדעס וואקסט אויס א בארימטער ארטיסט.

לאנג זאָרגן זיך און באַקלאָגן דעם פאַרלוירענעם שמוליקן האָט זײַנ געטרייער כאווער ניט באַדאַרפט. גאָט האָט אימ מעמאַלע געווענ² און גיך צוגעשיקט א נייעם כאווער. אזוי איז דאָס געווען: וויבאלד דער אלטער ראָוו איז געשטאַרבן, איז דאָך דאָס שטעטל געבליבן אָן א ראָוו, אלקיינ האָט נאָכעם ווע-וויקס אוועקגעוואָרפן אלע געשעפטן און איז אוועקגעפּאָרן אינ א צווייטן

1 א גרויסער אָרעמאַנ.

2 דאָ געמײַנט: פאַרפילט דעם בלוזן.

שטעטל, קיין ראקליטנע, ווו עס האָט זיך געלאָזט הערן איבער דער וועלט א רָאָוו, א שעמדאָווער¹, מיטן נאָמען כאַימ מעדוועדעוו-קער. אָט דעם רָאָוו האָט דאָס נאָכעם וועוויקט אראָפגעבראכט קיין וואָרנאָקאָ, און דאָס שטעטל האָט זיך מיט אימ מעסאמייעכ געווען, וואָרעם כוצ וואָס ער איז געווען א גרויסער לאמדן און א יעריי-שאַמאימ² און א יעדייע-נאגנ³, איז ער נאָך געווען דערצו א גרוי-סער אָרעמאן אויך, האָט ער שוין אינ אינוועגס צוגעקנעלט מיט די באלעבאטישע קינדער (פון דער עלטערער קיטע⁴).

פונדעסטוועג האָט מען כאָלילע דעם מעלאמעד רעב זאָרעכלען אינגאנצן ניט אָפגעזאָגט. ווי נעמט מען דאָס און מע קוילעט אָפ א יידן גלאט אזוי פון פארנאָסע? איז רעב זאָרעכל פארבליבן מעלא-מעד אפ טאנאכ און אפ שרייבן (ידיש און רוסיש, און דייטש, און פראנצויזיש, און לאטיינ, וועלכע ניט די קינדער, ניט דער רעבע האָבן פארשטאנען מיט וואָס מע עסט דאָס), און געמאָרע האָט מען געלערנט באמ נייעם רָאָוו. און כאָטש שאָלעם נאָכעם וועוויקט איז געווען טאקע נאָך אלץ א שייגעצ און ניט געוואָלט וואקסן איז דער הייך, נאָר פונדעסטוועג האָט מען אימ אריינגענומען איז דער גרוי-סער קיטע, וואָרעם אז דער נייער רָאָוו האָט אימ פארהערט א פאר-שע כומעש⁵ מיט ראשע⁶, האָט ער אימ דערלאנגט א קניפ איז בעקל: „א רעכטער שקאַצ!“ — און דעם פאָטער האָט ער געגעבן א זאָג, אז ס'איז אן אווירע פאר גאָט איבערלאָזן אזא שקאַצ אפ טרוקענעם טאנאכ; מע באדארפ אימ א נעם טאָג צו דער געמאָרע. נישקאַשע, ס'וועט אימ גאָר ניט שאטנ⁷.

פארשטייט מען, אז דער פאָטער איז געווען מאָלע גדולע, און דער „שקאַצ“ אליינ איז ניט געווען אזוי צופרידן מיט דער געמאָרע, איז ער אָבער דערפאר געווען בא זיך גאָלדדיק, וואָס ער זיצט אי-ניינעם מיט די גרויסע, און געבלאָזן פון זיך, פאריסן די נאָז — א קלייניקייט!

אראָפגעקומען איז רעב כאַימ דער רָאָוו פון ראקליטנע ניט אליינ,

1 א בארימטער.

2 גאָטספאָרטיקער.

3 וואָס קען זינגען.

4 א גרופע.

5 קאפיטל פון דעם ערשטן טייל ביבל (טוירע, כומעש).

6 דאָ דער קאָמענטאר אפ דער ביבל.

נאָר מיט צוויי זינ: איינער א באַלעבעסל שוינ, מיט א קנאַפּ אינ
 גאַרגל, מיטן נאָמען אוורעמל, וואָס האָט געהאַט א קאָל-נעגינע און
 געקאָנט שיינ דאוונען פארן אָמעד, און דער אנדערער, מייערל, האָט
 נאָר געהאַט א שיינ קאָל אפּ צו זינגען און אויך א קנעפל אינ
 גאַרגל, נאָר צום לערנען האָט ער געהאַט א שייט-האַלצ, ניט קיינ
 קאָפּ. און ניט אזוי נאָך א גראָבער קאָפּ, ווי א גרויסער שייגעצ, און
 מיט אימ איז דאָס שאַלעם נאָכעם וועוויקס געוואָרן אינגיכטן כאַווער.
 א ראַקיסנער ייִנגל און דעם דאָוס א זונג — מיט דער האַנט קאָנ מען
 אימ ניט אוועקמאַכט. דערצו האָט דער מייערל געהאַט א מײַלע: ער
 האָט געזונגען לידלעך, און נאָך וואָסערע לידלעך! האָט ער אָבער צו
 דער מײַלע געהאַט א כײַסאַרן — א טעווע פון אַן עמעסן ארטיסט:
 ער האָט פּײַנט געהאַט זינגען גלאַט אזוי אומזיסט. איר ווילט הערן
 זינגען — באַצאַלט, זײַט מויכל! א גראָשן א לידל. און אז ס'איז ניטאָ
 קיינ געלט, איז אַן עפל אויך גוט. פאַר נויט — א האַלבער עפל, א
 פאַר פּלאָמען, א שטיקל צוקערקע — קיינ אומזיסט איז ניטאָ! דערפאַר
 האָט ער אָבער געזונגען אזעלכע לידלעך, מיט אזא זיס קאָל און מיט
 אזא געפיל, אז א קאַפּאַרע, כילעבן, אלע היינטיקע סאָבינאַווס, קאַרו-
 זאָס, שאַליאַפּינס, סיראַטאַס און די אלע איבעריקע מענאַגנימ¹ פון
 דער וועלט!

„גי איך ארויס אפּ דער ווילנער גאַס,
 הער איך א קאָל מיט א גרויס געשריי:
 אוי-וויי!
 —

מע וויינט אזוי...”

אלע ייִנגלעך האָרען, גאַפּן, גייען אויס פון זיסקײַט, און ער — גאַרניט!
 יאָסעלע סאָלאָוויי! היינט זיינע שטיקלעך פון דאוונען! אַמאָל, אז דער
 רעבע, טאַקע זיינ פּאַטער, דער דאָוו, רעב כאַימ הייסט עס, האָט
 זיך ארויסגעכאַפּט אפּ א רעגעלע אינ דרויסן, האָט זיך מייער אוועקגע-
 שטעלט מיטן פּאָנעם צו דער וואַנט, דעם טישטעכ אָנגעטאָן פאַר א
 טאַלעס, זיך גענומען באַם גאַרגל מײַסע-כאַזן און ארויסגעלאָזט א געשריי
 פון די סליכעס: „אַייל מעלעך יוישיוו” — גיכ-גיכ, און אויסגעלאָזט
 אפּ א קאָל: „וואַקראָ-אַ-בּע-שי-מו” — קומט אָן דער רעבע:
 — וואָס איז דאָס? כאַזאַנישע שטיק וועסטו פראַווען? אנו, מע-
 שומער, לייג דיך נאָר אוועקעט אפּן בענקעלע אָט אזוי...
 1 זינגער.

און עס הייבט זיך אָן אַן עקזעקוציע.

ניט נאָר אינעם נעגנע אלײַן האָט זיך אויסגעצייכנט מייערל מעד-וועדעווקער. ער האָט געהאט נאָך א כאלאס: שפילן, פארשטעלן זיך, מאכט אָנשטעלן: „מעכיראס-יויסעפ“, „יעצראס-מיצראימ“, „עסער-מאקעס“, „מוישע-ראביינו מיט די לוכעס“, און נאָך און נאָך אַזעלכע אָנ-שטעלן.

לעמאַשל, ער האָט זיך פארשטעלט פאר א גאזלען, מיט א גרויסן שטעקן אינעם האנט און מיט דער רעבעצנס קאָלדאטש-מעסער,¹ אריינגעשטעקט אינעם דעם רעבנס גארטל, און דאָפּקע באַרוועס, און מיט אונטערגעקאטשטעטע הויז, און אויגן, ריבוינע דעאלמע קולע,² טאָקע ווי בא א גאזלען! שאַלעם נאָכעם וועוויקס איז געווען דער ייד, דער עוויען. מיט א גראָבן שטעקן אינעם האנט, מיט א קישעלע פאר א האָרב, איבערגעקערט דאָס היטל אפּ דער לינקער זייט, גייט ער נעבעך בעטן א נעדאָווע. פארבלאָנדזעט אינעם וואלד. דער וואלד — דאָס זיינען די יינגלעך. און שאַלעם נאָכעם וועוויקס דער עוויען גייט צווישן די ביימער, אָנגעשפארט אפּ זיינע גראָבן שטעקן, זוכט א וועג און באגעגנט זיך מיט — מייער דעם גאזלען! כאפט ארויס דער גאזלען דאָס מעסער פונעם גארטל און זינגט צו אימ א ליד, און דאָפּקע אפּ רוסיש, און לאָזט אויס:

„דאוויי דיע-ע-ענגי,

דאוויי דיע-ע-ענגי“

בעט זיך בא אימ נעבעך דער אָרעמאן, שאַלעם, מיט טרערן, ער זאָל זיך דערבארעמען, אויב ניט אפּ אימ, איז אפּ זיינע ווייב און קינדער. זי וועט בלייבן אן אלמאָנע, און די קינדער יעסוימימ. כאפט אימ דער גאזלען, מייער, פארן גאָרל און טוט אימ א וואָרפּ אינעם דער ערד אריין — קומט אָן דער רעבע, און עס הייבט זיך אָן אַזעלכע:

— מיילע דער (ער באווייזט אפּ זיינע אייגענעם זונען) איז א שיי-געצ, א מעשוּמעד, א מומער-לעהאכיס.³ אָבער דו, נאָכעם וועוויקס יינגל, ווי קומסטו זיך גלייכ צו אימ, צו אָט דעם מעשוּמעד?

1 א קיכמעסער.

2 האר פונעם דער גאנצער וועלט; געמיינט: גאָט.

3 דאָ געמיינט: אן אויסוואַרפּ (בוכשטעבלעך — אזא, וואָס שמאדט זיך פונעם צו-

פאָקעס וועגן).

דער רעבע, רעב כאימ דער ראָוו, איז, אפּאָנעם, געווען א שטיקל נאָווי: אינ א סאכ יאָרן ארום האָט זײַן מייער מעדוועדעווקער, וואָס איז געוואָרן נאָכדעם דער באַרימטער אַרטיסט מעדוועדיעוו, גע-
 נומען און האָט טאַקע, ווי עס רעדט זיך, אויסגעביטן דאָס רענדל¹...
 כאָטש דאָס מוז מען צוגעבן, אז די מיצווע פונ קיבעד-אָוו² האָט
 ער מעקציעם געווען, ווי דער בעסטער ייד און אפּן שענסטן אַרט:
 ער האָט געקויפט פאַר זײַן אלטן, אָרעמען טאַטן און אייגענע דירע
 אינ ראַקייטנע, האָט אים „אָפּגעשאָטן מיט גאָלד“, געקומען צו אים
 אלע זומער צוגאסט, געבראכט מאַטאָנעס פאַר דער גאַנצער מישפּאַכע,
 און רעב כאָט דער ראָוו, וואָס האָט ניט געוואוסט, וואָס פאַר א
 שפּיצל זײַן זון האָט אים אָפּגעטאָן, ביכדיי ער זאָל זיך קאָנען אָן-
 רופן „אַרטיסט איבפּעראַטאָרסקי טעאַטראָוו“, האָט געהאַט א גליק-
 לעכע עלטער... נאָר מיר קערב זיך אומ צוריק צו זײַן קינדהײַט,
 ביים מייערל מעדוועדעווקער האָט גאָר ניט געוואוסט, און אפּילע ניט
 געכאַלעמט, אז ער וועט אמאָל הייסן מיכאַיל יעפּימאַוויטש מעד-
 וועדיעוו און וועט מאַריש-אוילעם זײַן³ און איבערקערן וועלטן.

9

פאַרלאָרן נאָך א כאַווער

מע טרייסלט באַרלעך און מע כאַפט שמיצ. — מע לערנט זיך
 גאַנווענען. — טישעבאָוו⁴ באַמ גאַלעך אינ גאָרטן. — די עקזעקוציע.

עס איז קיין כידעש ניט, וואָס די צוויי כעוורעלייט, מייער מעד-
 וועדעווקער און שאַלעם נאָכעם וועוויקס. האָבן זיך צוגעבונדן איינס
 צום אנדערן און געוואָרן נעפעש אכאַס⁵. עפעס האָט זיך געפונען א
 מעכוטענעשאַפט צווישן זייערע נעשאַמעס און א מינ פּאָרגעפּיל, אז
 עפעס וועט פון זיי אמאָל אויסוואַקסן. און זייער פּאָרגעפּיל האָט זיי

1 געמיינט: זיך געטויפט, געשמאַרט.
 2 דער כויוו פון אכטן עלטערן.
 3 געמיינט: וועט זײַן שטאַרק באַרימט.
 4 דער נײַנטער טאָג פון כוידעש אָוו (אן ערעך סאָפּ יול — אָנהייב אוואָוסט).
 לויט דער לעגענדע איז אינ דעם דאָזיקן טאָג כאָרעו געוואָרן דער בײַס-האַמיקרעש
 (דער טעמפל אינ יערשאַלאָמי). טישעבאָוו איז א טרויער-טאָג באַ רעליגיעזע יידן.
 5 געוואָרן איינס, איינ נעשאַמע.

ניט אינגאנצן אָפּגענאַרט: אינא יאָר צוואנציק ארומ, אז די צוויי האָבן זיך באַגאַנגט (דאָס איז געווען אין בעלאַצערקאָוו, קיזעווער גו- בערניע, ווי מיר וועלן דאָס ווייטער זען), איז איינער געווען שוין א בארימטער ארטיסט מעדוועדיעוו, און דער אנדערער האָט שוין געשריבן פעליעטאָנען אינעם „ידישן פאָלקסבלאַט“ אונטערן נאָמען שאַלעמ-אליי כעמ.

נאָר מיר קערן זיך אומ ווידעראַמאָל צו זייער קינדהייט, ווען איינער האָט נאָך געהייסן מייערל מעדוועדעווקער, און דער אנדערער — שאַלעם נאָכעם וועוויקס, און זיי האָבן נאָך שפּאַצירט איבער וואָראָגן- קאָווער גאַסן באַרוועס גלייך מיט אלע באַלעבאַטישע ינגלעך. און מע מוז זאָגן דעם ריינעם עמעס, אז ביידע כאַוויירימ האָבן ניט אזוי שטאַרק ביישעק געהאַט צו דער טוירע, וואָס דער ראָוו רעב כאַימ מעדוועדעווקער וועט אין זיי ארײַנזעצן, און צו זײַן יראַס-שאַמאַי¹, וואָס ער וועט אין זיי אײַנפלאַנצן. זיי האָבן בעסער כײשעק געהאַט צו אנדערע זאַכן. לעמאַשל, גרינע אַגרעכע רײסן פון א בוימ, אָדער טרייסלען באַרלעך אָדער פּלאָמען, עס מעג זיך זײַן אפּילע פון אַן אײַגענעם גאַרטן, איז א סאַך מער פאַרגעניגן, ווי שמאַכטן איבער דער געמאַרע, אָדער דאוונען מיט קאוונע², ווי דער ראָוו רעב כאַימ האָט געפאָדערט פון זײַנע טאַלמידים, אָדער זאָגן א קאַ- פּיטל טיילימ.

— די געמאַרע איז ניט קײן ציג, זי וועט ניט אנטלויפן, דאוּ- נען וועט גאָט מויל זײַן, און טיילימ לאָזן זאָגן אלטע יידן!..

אוי הייט אײַנגעטיינעט מייער מעדוועדעווקער ביט זײַן כאַווער שאַלעם נאָכעם וועוויקס און האָט אים בעסער געלעדנט, וויאזוי מע קלעטערט ארופ אין אײַב שמאַ-ייראַעל³ אפן העכסטן בוימ, אָדער וויאזוי מע שפּרינגט אונטער און מע פאַרטשעפעט א צווייג פון א קאַרשנבוימ, קריכן די קאַרשן דעמלט אליין אין בוימ ארײַן. אײַ, עס ווערן נאָכדעם שוואַרצ די ליפן, און נאָך די שפיצ פינגער דער- קענט מען, אז מע האָט געריסן קאַרשן? וואָס קאָן דאָ זײַן? וועט מען אָפּשמייסן — א טייערע מעצאַצע!...

דאָס שמייסן איז ביידער איז געווען אזא געוויינלעכע זאַך, אז

1 גאָטספּאַרכטיקייט.

2 אָנווערן דעם גאַנצן געדאַנק בײַסן דאוונען אפּ די טפּילעס.

3 געמײנט: אין אײַב מאָמענט.

די כיידער-ינגלעך האָבן ניט געפילט קיין שום ביזאָיען — פֿון קיין ווייטעק רעדט מען ניט! „וואָס איז דען אזעלכס, אז מע באַקומט פֿונעם רעבן עטלעכע לאַקשנ? ויז דער כאַנענע וועט זיך עס פֿאַרהיילן...“ אַ ביזאָיען איז געווען נאָר פֿאַר יענעם, וואָס איז שוין געווען אַ כאַסן. אַי דאָס, האָט ער נאָר מוירע געהאַט פֿאַר איין זאַך: טאַמער ווערט געוויר די קאַלע, און ניט אזוי די קאַלע, ווי דער קאַלעס כאַווערטאַרנס, — וועלן זיי איר אויסוואַרפֿן: „דער כאַסן מיטן געשמענעם דאָס“...

מיינער איז נאָך ניט געווען קיין כאַסן און האָט דערפֿאַר קיין מוירע ניט געהאַט, האָט ער דעריבער געפירט זיין כאַווער שאַלעם אפֿן „דערעך-האַיאָשער“¹, געלערנט אים פֿאַרקנייטשן דאָס דאוונען, טראָגן פֿון קלייט אונטער דער מאַמעס נאָז באַקסערן, מיט קאַנ-פעקטן, מיט גויִשע לעקעכלעך, מיט נאָך גוטע זאַכן — דאָס הייסט ניט כאַלילע געגאָנוועט, נאָר „געלאַקנט“, און דערפֿאַר שטראַפֿט מען ניט אפֿ יענער וועלט...

דאָס אלצדינג וואָלט עפֿשער אָפֿגעלאָפֿן גלאַט, ווען עס זאָל זיך ניט געווען טרעפֿן מיט מיינער און אומגליק: ער איז נעבעך אַריבער אַיבער אַ פֿלויט, אַריין צום גאַלעך אַינ גאַרטן און אָנגערײַסן אַ פֿולן בוזעם מיט באַרלעך. האָט דעם גאַלעכס טאַכטער דערווען דורכן פענצ-טער. איז דער גאַלעך אַרויסגעלאָפֿן מיט אַ הונט און האָט אים גע-כאַפֿט. האָט אים דער הונט צעריסן, אַיך בעט אַיבער אַינער קאָוועד, די הויזן, און דער גאַלעך האָט אַראָפֿגעריסן באַ אים דאָס היטל און געלאָזט אים גיין, ווי די אויגן טראָגן.

וואָלט דאָס עפֿשער אויך נאָך ניט געווען אזא-נ-אומגליק, ווען דאָס זאָל ניט געווען זיין טישעבאַוו! סטייטש, אלע ייִדן גייען אַרום אַינ די זאָקן, קלאָנג און וויינען אפֿ כורבן-בייס-האַמיקדעש, און ער, רעב כאַימ דעם ראָווס זונדל, שפּאַצירט אַרום אָן אַ היטל און מיט צעריסענע הויזן!

די עקזעקוציע, וואָס דער יונג איז נעבעך אויסגעשטאַנען, לאָזט זיך ניט באַשרייבן באַ היינטיקע צייטן פֿון ריינעם פֿראַגערעס. און ניט דאָס איז דער אַיקער. דער אַיקער איז, וואָס מע האָט שאַלעם נאַכעם וועוויקס געמוזט אָפֿנעמען פֿון כיידער, און, קוקנדיק אפֿ נאָ-כעם וועוויקס, האָבן אנדערע טאַטעס אויך אָפֿגענומען זייערע קינ-

1 אפֿן רעכטן ווען (דאָ — אַיראַניש).

דער. איז נעבעכ רעב כאימ דער ראָוו געבליבן אָן א קעלונג. האָט
אימ דאָס ראַבאָנעס מיטן כאַזאַנעס גענעבן ווינציק פאַרנאַע. האָט ער
זיך געמוזט אַריבערפּעקלען, מעכילי, צוריק קיין ראַקיסנע. איז דאָס
שטעטל געבליבן ווידער אָן א ראָוו.

נאָר שרעקט זיך ניט — דאָס איז געווען ניט אפּ לאַנג. נאָכעם
וועוויקס האָט אַראָפּגעבראַכט א נײַעם ראָוו, פּונ באַרישפּאַליע, מיטן
נאָמען שמועל-עליע, א יונגערמאַן, וואָס קען אויך אי גוט לערנען
אי שיינ זינגען, און דערצו שפּילט ער אינ שאַכ, וואָס ס'איז גאָר א
כריפעס! איינ כיסאָרן נאָר האָט אָט דער שמועל-עליע: ער איז א
ביסל אַן אינטעריגאַנט און א כניפעניק און האָט ליב רייזן מיט יונגע
וויבלעכ, אז קיינער זעט ניט...

און אָט אזוי איז פאַרלירן געגאַנגען דער צווייטער כאַר ער פּונ
אונדזער העלד.

10

כאווער „סירקאָ“

א הונט א כאַכעם און א באלד-דערעכערע. — צאר-באלעכאַמ. —
א גילגל' פּונ א מענטשן. — א געטרייער כאַווער.

איך מיינ, אז נאָכן נאָמען אליינ איז ניט שווער צו שטויסן זיך,
אז סירקאָ איז געווען ניט קיין מענטש, נאָר א הונט, א געוויינלע-
כער הונט מיט א גרויער פעל, וואָס דעריבער האָט ער געהייסן
„סירקאָ“.

איך זאָג: א הונט א געוויינלעכער — איך מוז מיך אָבער באלד
פאַרענטפּערן, אז ניינ, ניט קיין געוויינלעכער, ווי מיר וועלן עס
באלד געוויר ווערן. פּרײַער אָבער מוז מען זאָגן א פּאָר ווערטער
וועגן דעם הונטס בּאַגראַפיע — פּונוואַנען קומט צו א יידן א הונט?
איז אזא מײַסע:

אז נאָכעם וועוויקס איז אַראָפּגעקומען פּונ שטאַט אינ שטעטל
אַריינ און איבערגענומען די „פּאַטשט“ מיטן הויפּ, מיטן גאַנצן אינ-
ווענטאַר, האָט זיך אינ הויפּ געפּונען דער הונט סירקאָ, נאָכ גאָר א

1 א באלכע, אינ וועלכן עס איז איבערגעגאַנגען די נעשאַמע פּונ א מענטשן;
אַן אָבערגלויבונג, אז דעם מענטשנס געשאַמע גייט איבער נאָכן טויט אינ אנדערע
באַשעפענישן.

יונגער, נאָר שוין א פארשטאנדיקער, אן עמעסער, בארדאסי, אפ
אזוי ווייט, אז ער האָט געקענט די נייע באלעבאטימ—איז איינמ;
און דאָס צווייטע: פאר א יידן האָט ער געהאט דערעכערעצ, ניט
זאטשעפעט, כאָלילע, ווי אנדערע הינט, וואָס האָבן א טעווע—ווי-
באלד זיי דערזעען פאר זיך א לאנגע קאפאָטע, אהא, אזוי ווערן זיי
מאָלע רעציכע...

פארשטייט זיך, אז מיט די נייע באלעבאטימ האָט סירקאָ ניט
געהאט קיין שום מאנע-אומאסע¹, אינ שטוב ניט אריינגעשמעקט
אפילע. מיסטאמע האָט מען אימ לעכאטכילע געווען אָנצוהעדעניש
מיט א שניט-האַלצ איבערן קאָפּ, אז אינ א יידישער שטוב זאָל א
הונט ניט קריכנ...

אינ קיך אריינ האָט ער אויך ניט געהאט קיין דריסאס-הארעגעל².
„פרומע די מויד“ מיטן בלינדן אויגל האָט אימ „אַפגעלאָנטשעט“ דער-
פון סאכאקל מיט אן אָקרעפּ זודיק וואסער, וואָס זי האָט איינמאָל
אינ אן ערעו-שאבעס אויסגעגאָסן אפ אימ מיטאקיוון און אָפגעקאָכט
אימ א שטיק פעל, און דאפקע גאָר אינ גוטן מוט, און נאָך גע-
לאכט אויך.

אכ, אָט די פרומע! א טאָטעריש הארצ האָט געהאט אָט די מויד!
ניט קיין הונט, ניט קיין קאצ האָט זי ניט געקאָנט פארטראָגן. מיט
טרערן אפ די אויגן האָט שאַלעם נאָכעם וועוויקס איינמאָל קוימ
ארויסגעראטעוועט פון אירע הענט די קאצ, וואָס זי האָט צוגעבונדן
צום פיסל פון טיש און מיטן שטעקן פונעם בעזעם אזוי אומבעראכ-
מאָנעסדיק געשלאָגן, אז די קוילעס פון דעם אומגליקלעכע באשעפע-
ניש זיינען געגאנגען אינ הימל אריין!

— פרומעניו, הארצעניו, ליובעניו, וואָס טוכטו? א צאר-באלעכאימ!
גאָט וועט שטראַפּן! שלאָג מיך בעסער, שלאָג מיך, אבי ניט די
קאצ!—האָט זיך שאַלעם געבעטן און אונטערגעשטעלט דעם רוקן אָט
דער דעספאָטישער מויד, וואָס האָט זיך אליין ארומגעקוקט, אז שוין
צו אכזאָריעסדיק האָט זי זיך באגאנגען מיט דער קאצ, און האָט
זי אָפגעגאָסן מיט א קוואַרט קאלט וואסער—קוימ „צאָטכאיוטשעט“
דאָס האלב טויטע באשעפעניש.

און דאָס אלצדינג איז געווען, מיינט איר, איבער וואָס? איבער א

1 געמיינט: ניט געקומען אינ קיין שום באריר.

2 קיין אריינטריט.

נארישקייט: פרומענ האָט זיכ אויסגעדאכט, איז זיי „נאשערנ“ (קיינ אנדער נאָמענ האָט זי בא איר ניט געהאט!) האָט שוין עפעס געכאפט, וואָרעם זי האָט זי געטרופּן באלעקן זיכ. „וואָס באלעקט זיכ פּלוצעם, אינמיטנדערניגען, א קאצ“... אלעמען אונ יעדן איינציקן האָט פרומע כוישעד געווען: וויבאלד א קאצ—איז זי מיטטאמע א נאשערן, א הונט—א מאזיק, א קינד—א כאזער... אונ אזוי אלע, די גאנצע וועלט! נאָר מיר קערן זיכ אום צוריק צום הונט סירקאָ.

ארויסגעטריבן געוואָרן אזוי מעס סיי פונ שטוב סיי פונ קיכ, וואָלט אן אנדער הונט אפ זיין אָרט געוויס אָפּגעטרעטן פונעם דאָ-זיקן הויפּ: „לעבט איינכ הונדערט אונ צוואנציג יאָר!“ ניין, סירקאָ איז געווען ניט אזא מינ. ער זאָל וויסן—דער טויט זאָל זיין, וועט ער פונ הויפּ ניט אוועק! דאָ איז ער געבאָרן געווארן, דאָ וועט ער פייגער... אוביפראט, ער האָט געהאט גוטע ניט פאר זיכ: די קינדער פונ דעם באלעבאָס. ער האָט נויסע-קיינ געווען² אינ זייערע אויגן, כאָטש פרומע האָט זיכ געפּלעסט אימ צו פארמעסן. א סאכ, א סאכ הינט וואָלטן זיכ ווינטשן האָבן אזא אויסקומעניש מיט אועל-כע קעסט, ווי סירקאָ האָט געהאט. פונעם שענסטן אונ פונעם בעסטן האָבן אימ כעוורע ארויסגעטראָגן אינ די קעשענעס, פארשטייט זיכ, בעסאָד-סוידעס, אז קיינער זאָל ניט זען אונ אפילע ניט אָנשאוויסן זיכ, וואָרעם ס'וואָלט געקאָנט זיין זייער מעס פאר ביידע צדאָימ. סיר-קאָ האָט שוין געוויסט די צייט פונ אָנבאַסן, פונ וואָרעמעס אונ פונ וועטשערע, אונ האָט שוין ארויסגעקוקט מיט אלע אויגן, ווען וועט מען אימ שוין ארויסטראָגן פונ אלע גוטע זאכען. ער האָט שוין געוויסט אפילע, בא וועמען אינ וואָסער א קעשענע אָנצו-שמעקן אונ האָט שוין אליין געשטופּט די מאָרדע אהינ—א הונט א כאָכעם!

היינט די קונצן, וואָס כעוורע האָבן אימ אויסגעלערנט! אנדער-לייגן אימ, לעמאָשל, אפּן שפיצ נאָז אן אָפּגעלעקט ביינדל, אָדער א שטיקל ברויט, אונ זאָגן אימ: „ניע רוש!“ (געוויינטלעך רעדט מען מיט א הונט אפ גוייש)—וועט ער איינכ ווארטן מיט דערעכערעץ וויפל איר ווילט, ביז ער וועט דערהערן דאָס גוטע וואָרט: „האמ!“ דעמלט טוט ער א שפרונג אונטער—אונ פארטיק.

1 פארטידיקער.

2 ער איז געפעלן געוואָרן, ער האָט אויסגענומען.

ווינטער באנאכט, ווען די קינדער גייען אין כײדער אריין, האָט זיך סירקאָ נײט געקאָנט דערווארטן אפּ זײנע כאוויירימ, און אלעמאָל, ארום זײגער נײן, איז ער אויסגעוואקסן אונטערן פענצטער, געשארט מיט די לאפעס איבער די געפרוירענע טאפליעס — א סימען, אז ס'איז שוין צײט צו פארמאכן די ספּאָרימ און גײן אהײם עסן וועטשערע. באַם רעבן איז סירקאָ געווען, לעהאוודל, א זײגער. „ניט אנדערש — האָט ער געזאָגט — אז אײער הונט איז א גײגל!“ — און געלאָזט די קינדער פּרײ, נעמען די פּאפּירענע, מיט שמאלצ באשמירטע לאמטערנעס און גײן אהײם האָפּערדיק, מיט די פּרײלעכע יעוואָנישע לידער, סאָלדאטסקע ניגונימ:

ראו, דווא, טרי, טשעטירע,
פּאָדיעמ, פּאָדיעמ נא קווארטירע,
אכטער-באכטער קאָלאָשקא,
וואָסימ דיענגי ראבאָשקא...

אָדער:

פּאָרא, פּאָרא!
פּאָרא וויביראטסא!
אי סאָ ווסיעמי גאָספּאָדאמי
ראספּראָשטשאטסא — פּאָרא!..

סירקאָ איז געלאָזט אפּצופּרען און פאר גרויס פרייד און היס-פּיילעס געשפּרונגען און געקאטשעט זיך אין שניי — און אלץ צוליב די שטיקלעך ברויט מיט די אָפּגעלעקטע ביינדלעך פונ דער וועטשע-רע. א הונט א כאָרעצ!¹

וויפל פּאָל האָט זיך געמאכט, אז אפּן הארצן איז וויסט, אפּ דער נעשאַמע סומנע, איז דער היים געכאפט א פּסאק, איז כײדער פארבעסערט, — דעמלט פארקלייבט זיך שאַלעם נאָכעם וועוויקס ווייט איז גאָרטן, אפּ יענער זײט בײמער, און סירקאָ מיט אימ. דאָרט, הינטערן פּלויט, אפּ א בערגל מיסט, זעצט ער זיך אוועק מיט זײן געטרײענע סירקאָ, וואָס ציט אויס די מאָרדע, קוקט גלייך אינ די אויגן אריין, ווי א זינדיקער מענטש. „וואָס קוקט ער? וואָס טראכט ער בײס-מײסע? פארשטייט ער טאקע יעדע זאך, ווי א מענטש? האָט ער אויך א נעשאַמע, ווי, לעהאוודל, א מענטש?“... און עס קומט אימ אפּן זײנע דעם רעבנס ווערטער: „דער הונט איז א גילגל פונ

1 זײער א קלוגער.

א מענטשן... און ער דערמאָנט זיך, וואָס שלוימע-האמעלעך זאָגט
 אינ קויהעלעס¹: אומויסאר האָאָדאָמ בינ האבהיימאָ אָינ — קיינ כידעק
 ניט פאראנ צווישנ א מענטשן און א בעהייבע... „אויב ס'איז קיינ
 כילעק ניט פאראנ, פארוואָס זשע איז ער א הונט און איכ א מינטשן?...
 אזוי טראכט ער זיך און ער קוקט מיט ראכמאָנעס און, צו גלייכער
 צייט, מיט דערעכערעצ אפן הונט, און דער הונט — אפ אימ, ווי
 זיינער א גלייכנ. א הונט א כאווער! א טייערער, א געטרייער כא-
 ווער — סירקאָ!

11

סירקאָס טראגעדיע

א מזעסער בילבז. — דאָס אומקומעניש פונ אן אומשולדיקן
 הונט. — הייסע טרערב.

עס וועט ניט זיין קיינ גוזמע, ווען איך וועל זאָגן, אז סירקאָ
 איז געווען א הונט א כאָכעם, וואָס האָט פארשטאנען, ווער עס האָט
 אימ מער ליב פון אלעמען, און דעריבער איז קיינ כידעש ניט, וואָס
 מער ווי צו אלע קינדער האָט זיך סירקאָ דער הונט צוגעבונדן צום
 פארפאסער פון די דאָזיקע קסאָווימ, געשלאָסן מיט אימ כאווערשאפט
 אָן ווערטער און ליב געהאט, געווען נאָך אימ טאקע בעעמעס די
 קאפאָרע, און טאקע בעעמעס גרייט געווען זיך מאפקער זיין פאר
 זיין כאווער און פאר זיין האר. א שטומע צונג — ניט געווען בעקויעכ
 דאָס ארויסצובאווייזן, איבערגעבן מיט ווערטער, האָט ער עס ארויס-
 באוויזן, ווי א הונט, מיט זיין שפרינגען און מיט זיין קוויטשען און
 מיט זיין ווארפן זיך פאר אימ אינ דער ערד אריין אפ זיין הינטישן
 שטייגער. ס'איז גענוג געווען איין וואָרט, אז זיין כאווער און זיין
 האר זאָל אימ א זאָג טאָג: „נא מיעסטאָן! — זאָל סירקאָ אוועק, ווי
 א סטאטיק, און ליגן, ווי א קעצעלע, שטיל, און נאָר מיט איין אויגל
 לאָקערן, אכטונג געבן, וואָס זיין האר טוט.
 צווישן דעם „האר“ און זיין „קנעכט“ סירקאָ איז געווען א שטילע

1 א ביביזשער בוך, וואָס די רעליגיעזע לעגענדע האלט, אז דער אוטאָר זיך
 גער איז קלוימערשט שלוימע-האמעלעך — דער קיינא שלוימע.

ליבע, און דער האר האָט בעשומ-אויפן ניט געקאָנט פאַרשטעלבן זיך, וואָס וועט זײַן, אז טירקאָ וועט ניט זײַן. וואָס הייסט, ער וועט ניט זײַן? ווי איז דאָס מעגלעך? סירקאָ איז דען א מענטש, וואָס זאָל אוועקפאַרן און פארגעסן דעם זײַ-געזונט?.. וויפל מאָל האָבן גוים געפרווט פארנארן סירקאָן צו זיך אינ דאָרפ ארײַן, — איז ער דען ניט געקומען צו לויפן אפּ מאָרגן א פארסאפעטער מיט אן ארויס-געשטעלטער צונג און געוואָרפן זיך און געקאטשעט זיך און גע-שפרונגען צו זײַן האר אפן האלדז און געקוויטשעט און געלעקט אימ דעם קאָלנער, און מע וואָלט געמעגט שווערן, אז טרערן זײַנען אימ געשטאנען אינ די אויגן!

און דאָך... און דאָך איז געקומען דער טאָג, יענער פינצטערער וויסטער טאָג, וואָס דער גוטער געטרײער סירקאָ איז אוועק, אוועק אפּ טאָמיד, אפּ אייביק, און אזוי אומגערעכט אוועק, אזוי מעס פארדראָסיק, אזוי מוירעדיק-טראגיש!

זומער האָט זיך געטראַפן די דאָזיקע טרויעריקע געשיכטע, אומ סאמע טאמען. דאָס איז געווען א זומער פון שרעקלעכע היצן, אָן א טראָפן רעגן — מענטשן זײַנען מאמעש אויסגעגאנגען פון היצן. און דאָס ווייסט איר דאָך, אז אינ די גרויסע היצן זײַנען די הינט מע-סוקן — זיי ווערן מעשווען.

איז ארויס א קלאנג אינ שטעטל, אז א הונט איז מעשווע גע-וואָרן און האָט צעביסן נאָך עטלעכע הינט, מע ווייסט ניט וועלכע. איז געפאלן א פאכעד אפּ די שטאָט-לייט, און מע האָט זיך גענומען קוידעם צום פארויכערונגס-מיטל אפּ צו פארהיטן קליינע קינדער, טאָמער איז עמעצער כאָלילע צעביסן געוואָרן פון א מעשווענעם הונט.

דאָס דאָזיקע מיטל איז באשטאנען אינ דעם, וואָס מע האָט אלע קינדער אָפגעשיקט צום אלטן טראָפּימ, א גוי א זנאכער, וואָס האָט שארפע נעגל און מיט זײַנע שארפע נעגל קאָן ער „אראָפּנעמען בלויע הינטעלעך“ פון אונטער דער צונג, און אזוי קונציק, אז מע זאָל גאַרניט פילן. די אָפּעראציע איז ניט אזא מעסוקענע, נאָר שטארק אָנגענעם איז דאָס אויך ניט, אז א גוי קריכט צו אַינע מיט די נעגל אינ מויל ארײַן און זוכט בא אַינע „בלויע הינטעלעך“ אונטער דער צונג...

דערנאָך האָט מען זיך א נעם געגעבן צו די הינט פון שטאָט. מע האָט אראָפּגעבראכט, גאָט ווייסט פונוואנען, צוויי קאצאפעס,

הינטשלעגערס, אָנגעוואָפּנט מיט גראָבע שטיק און מיט אייזערנע קרוקעס, און די קאצאפעס האָבן זיך א נעם געיעבן צו דער ארבעט. אינ איינ טאָג האָבן די דאָזיקע טאליאָנימ אוועקגעלייגט א פאָר צענ-דליק הינט. אפּן קוק האָבן זיי איינ געקענט אָפּשאצן, וועלכער הונט ס'איז מעשוּגע און וועלכער ניט. ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן, אשטייגער, אז דער גוירל וועט פאלן אויך אפּ דעם גוטן, קלוגן, סטאטעטשנעם סירקאָ?

א סוואָרע, אז די קאצאפעס האָבן באקומען פונ דער שטאָט זייער לוינ נאָכן צאָל פונ די אויסגעהארגעטע הינט, און וויבאלד אזוי, איז גאנצ מעגלעך, אז ס'זיינען געווען, נעבעך, א סאך אומשולדיקע קאָרבאָנעס — און סירקאָ איינער פונ די ערשטע.

פונ דעם אומגליק זיינען די קינדער געוויירע געוואָרן שוין לעאכער-האממעס¹, קומענדיק פונ כידער אהיים, — און זיי האָבן אופגעהויבן א גאנצע רעוואָלוציע אין שטוב: „סטײַטש, סירקאָ... סטײַטש, ווי האָט מען עס דערלאָזט אזא מײַסעו...“

פארשטייט זיך, אז די רעוואָלוציע האָט זיך אויסגעלאָזט מיט א קאָנטרעוואָלוציע: „כידער-ינגלעך זאָלן האָבן א האסאָגע אין זינען האָבן הינט!“... און מע האָט זיי מעכאבעד געווען מיט רעכטע פעטש, און אפּ צו פארבייסן האָט מען זיי צוגעשטעלט א בענ-קעלע פארן רעבן, געבעטן, ער זאָל ניט זשאלעווען קיין שמיצ. און דער רעבע האָט צוליב געטאָגן — ניט געזשאלעוועט קיין שמיצ... אוי, שמיצו!..

נאָר דאָס אלצדינג איז געווען גאָרנישט אקעגן דעם, וואָס סיר-קאָ איז נעבעך אומגעקומען אומזיסט-אומנישט!

מער פונ אלע איז געווען דערשלאָגן סירקאָס ליבלינג — דער מעכאבעד פונ די דאָזיקע מעמוארן. דער האָט עטלעכע טעג דורכאנאנד ניט געגעסן, עטלעכע נעכט ניט געשלאָפּן, געקאטשעט זיך אפּ אלע זייטן, גע-זיפצט און געקרעכצט שטילערהייט, ניט געקאָנט מויכל זיין די שלעכטע בייוע מענטשן, וואָס האָבן ניט אינ זיך קיין קאפּ ראכמאָנעס, קיין צאר-באלעכאָמ, קיין טראָפּן יושער — און ער האָט שטארק-שטארק נאָכגעדענקט נאָך דעם, וואָס איז א הונט און וואָס איז א מענטש, לעהאוודל?.. פארוואָס איז א הונט אזוי געטריי צו א מענטשן, און

1 נאָך דער געשעעניש.

פארוואָס איז א מענטש א טאליענז?.. און עס קומט אימ אפן זינען
סירקאָ מיט די קלוגע גוטע אויגן, און ער פאלט צו מיטן פאָנאָמ
צו דער קיען און באנעצט זי מיט ביטערע, ביטערע טרערן.

דער יעיצערטאָוו¹ מיטן יעיצערהאָרע²

אויזער דער קארנאָסער — א מאָסער. — א סאכ אפערטאָפּסימ³.
די באָבע מינדעס שאבעס־אויכסט. — מוסער־זאָגער און מאָרל־
פריידיקער.

טאָמער וואָלט א יינגל פארנעסן, אז ער האָט געהאט א הונט
פאר א כאוער, האָט מען אימ דערמאָנט אפ יעדן טריט און שריט:
„סירקאָ האָט דיר געלאָזט גריסן“... און בא אזא געלעגנהייט האָט
מען אימ שוין דערווייל אריינגעזאָגט א ביסל מוסער — ער זאָל האָבן
צו געדענקען אפ ווייטער. דאָס מוסער־זאָגן איז פאר אימ געווען א
סאכ ערגער פון פעטש. ניט אומזיסט זאָגט מען בא אונדז א שפּריכ־
וואָרט: „א פאטש פארגייט, א וואָרט באשטייט“. אוביפראט, אז דאָ
איז געווען ביידע זאכען: אי פעטש אי ווערטער. און ווערטער זיינען
געזאָגען פון אלע זייטן. ווער ס'האָט געהאט גאָט אין הארצן, דער
האָט געשטראָפט, און דאפקע מיט גוטע רייד. דאכט זיך, וואָס געהער
זיך אָן א ייִד א שאמעס צו א נאָגידס א יינגל, ביים ער דאוונט?
און וואָס איז זיין אייטעק, אשטייגער, וואָס א נאָגידס א יינגל קוקט
דורכן פענצטער ארויס אקוראט ביים שמוינעסערע⁴? און א נאָגידס א
יינגל, מיינט איר, קוקט אומזיסט דורכן פענצטער? ס'מעג זיך טאקע
זיין שמוינעסערע, ס'איז אָבער פאָרט העכסט אינטערעסאנט צו זען א
זעלטענע סצענע, וואָס ס'איז קעדזי אָנצוקוקן און זיך א מוסער אראָפּ־
נעמען, וויאזוי א הונט יאָגט זיך נאָך א קאצ. די קאצ האָט זיך
אָנגעבלאָזן און לויפט פּייל אויסן בויגן — דער הונט נאָך איר. די

how swift as an arrow

- 1 לויט די אָנשווינגען פון דער ייִדישער רעליגיע — דער גיסט, וואָס ווירקט
אפן מענטשן, ער זאָל טאָג גוטס (מיצועס).
- 2 לויט די אָנשווינגען פון דער ייִדישער רעליגיע — דער גיסט, וואָס ווירקט
אפן מענטשן, ער זאָל טאָג שלעכטס (אוויירעס).
- 3 אָפּעקונעס (איינצאל — אפערטאָפּסימ).
- 4 די גרונט־טפילע באמ דאוונען.

קאצ אפן פארקאנ — דער הונט נאָכ איר. די קאצ אַראָפּ פּונעם פּאר-
קאנ — דער הונט נאָכ איר. די קאצ צומ רינשטאַק — דער הונט נאָכ
איר. די קאצ דורכנ רינשטאַק אפן דאכ — דער הונט א מאַקע! בלייבט
ער שטיינ, דער קעלעוו שעביקלאָווימ, ווי א נאַר, אונ באַלעקט זיכ
אונ טראַכט זיכ, אפּאַנעמ: „וואָס האָב איכ, הונט, נאָכצולויפן נאָכ א
קאצ, וועלכע איז גאָר ניט מיינ שטאַם, אונ וואָס האָב איכ צו טאָן
אפן דאכ?“...

— אָט אזוי שטייט א ייִנגעלע שמוינעסרע? — זאָגט מיילעכ דער
שאמעס אונ דער לאַנגט איבערנ האַלדז-אונ-נאַקנ. — ווארט, שייגעצ,
איכ וועל שוין דערציילן דיין טאַטנ..

אָדער, אשטייגער, וואָס גייט עס אָן אויזער דעם קאַרנאַסן בע-
דער (אַמאָל איז אויזער געווען א שוסטער, אפ דער עלטער איז ער
געוואָרן אויסגעמאַטערט אונ האָט זיכ באַשטעלט פאר א בעדער),
וואָס נאָכעם וועוויקס ייִנגלעכ גליטשן זיכ באַרג-אַראָפּ אפן געזעס
אונ רייבן אויס די הויז? האָט דאָס אויזער דער קאַרנאַסער בע-
דער באַדאַרפט דערזען פונ באַד ארויס אונ האָט זיכ עס א ביסל צע-
לאָזט אפ זיינ פּאַנפּעוואטע קיילע:

— מאַמויירימ! הולפּניעס! א רועכ אינ אייער פּאַפּער אונ מופּער
אַריינ! איר נעמט נייע הויז אונ מאַכט א פעל, אויזער אפ באל-
פאַשכיס! אָט לויפ איכ אוועק צו אייכ אינ כייפּער אריינ אונ שמעל
אייכ צו א פענקעלע!

פאר די, וואָס פאַרשטייען ניט פּאַנפּאַטש-לאָשן, מוז מען דאָס
איבערזעצן: „מאַמויירימ, הולטניעס, א רועכ אינ אייער פּאַפּער אונ
מוטער אריינ! איר נעמט נייע הויז אונ מאַכט א טעל, אויזער אפ
באל-טאַשכיס!¹ אָט לויפ איכ אוועק צו אייכ אינ כיידער אריינ אונ
שמעל אייכ צו א בענקעלע!“...

צושטעלן א בענקעלע — דאָס איז ניט נאָר א מיצווה, דאָס איז
א כויוו, וואָס יעדער ייד איז מעכויזעו צו טאָן, וואָרעם יעדער ייד
האָט קינדער אונ קיינער קאָן ניט אָרעוו זיינ, וואָס פונ זינע קינ-
דער קאָן אַמאָל אויסוואַקסן. באַדאַרפּ כען זיי גוט נאָכקוקן אונ
העלפּן כאַטש מיטן מויל, אויב מע קאָן ניט מיט די הענט. דעריבער
האָבן די קינדער געהאַט א טאכ מאַדריכים² אונ אפּעטראָפּסימ אונ אָנגע-

1 פּאַלגט ניט דעם געזעצ פונ דער טוירע: „באַל-טאַשכיס“ — זאָלסט ניט קאַליע מאַכן.
2 דערצייערס, לערערס.

הערט זיך אזויפיל מוסער, שטראָפֿ-רייד און מאָראַל, אז ס'האָט
שטענדיק געזשומעט אין די אויערן: „זש-זש-זש-דאָס זאָלסטו ניט
טאָן!“ „זש-זש-זש-דאָ זאָלסטו ניט שטיינ!“ „זש-זש-זש-אהינ
זאָלסטו ניט גיין!“ אלע האָבן געזשוווקעט: טאטע-מאמע, שוועס-
טער און ברידער, דער רעבע, די דינסטמויד, די פעטערס, די
מומעס, די באָבע, און איבערהויפט די באָבע מינדע, וואָס פארדינט
דערמאָנט צו ווערן מיט א פאָר ווערטער.

די באָבע מינדע-דאָס איז געווען א יידענע א הויכע און א
שעפּקע, אַן אָפּגעפּוצטע און א פרומע מיט סאַקאַנעס-נעפּאַשעס!
איר אוודע¹ איז געווען-אכטונג צו געבן אפ די קינדער און אפ
זייער יידישקייט: אויסגלעטן די אייניקלעך די פייעס מיט באשפייטע
פינגער, אָפּרייניקן און אויסגלייכן די מאלבושימלעך, זיך צוהערן
ווי זיי דאוונען, בענטשן און לייענען קרישמע פארן שלאָפּן גיין.
דערפאר האָבן אלע אייניקלעך געמוזט קומען צו איר שאבעס באטאָג
זאָגן דער באָבע א גוט-שאבעס, זיך אויסזעצן, ווי די סטאטקעס,
בא דער וואנט און זיצן און ווארטן, ביז זי וועט געבן „שאבעס-
אויבסט“ געגעבן האָט זי דעם „שאבעס-אויבסט“ עפעס ניט אזוי
בעיאד רעכטאָוואָ², נאָר דערפאר אפ ריינע גלאנצנדיקע שעלעכלעך:
אן עפעלע, א פערשקע, א באָקסער, א פייג, אָדער דריי-פיר איינ-
געדארטע ראָזינקעס, און מוסער האָט זי דערביי געזאָגט אָן א שיר!
דער מוסער איז באשטאנען אין דעם, אז מע באדארפ פאָלגן טאטע-
מאמע און גוטע-פרומע לייט, און אז מע באדארפ זיין יידן, און
אז גאָט וועט שטראָפּן פאר איטלעכס ברעקעלע-פאר ניט דאוונען,
פאר ניט פאָלגן, פאר ניט לערנען, פאר שטיפן, און אפילע פאר
א שלעכטע מאכשאַווע, און אפילע פאר א פלעק אפ דער קאפּאַטע,—
אזוי, אז ס'איז קימאט ניט איינגעגאנגען דאָס עפעלע, די פערשקע,
דער באָקסער, די פייג, אָדער די דריי-פיר איינגעדארטע ראָזינקעס.
נאָר וואָס פאר א ווערט האָט געהאט דער באָבעס מוסער אקעגן
יענעם קוואל פון מוסער, וואָס דער רעבע האָט נאָכדעם אויסגע-
גאָסן פאר זיינע טאלמידים טאקע דעם זעלבן שאבעס באטאָג פאר
מינכע דאוונען? טייכטן טרערן האָט ער ארויסגעצויגן פון אלעמענס
אויגן—אזוי שארף און בוילעט האָט ער אויסגעמאָלט דעם יעיצער-

1 ארבעט, באשעפטיקונג.

2 מיט א בייטער האנט.

טאָוו מיטן יעיצערהאַרע, דעם גאנצן מיטן גענעם, מיטן מאלעכ-
האדוימע¹, מיטן ווארפן קאפאקאל² פון איין עק וועלט ביזן
אנדערן! מילי-מיליאסן שיידימ, רוכעס און ניט-גוטע האָט ער אויס-
געשפרייט פאר די טאלמידימס פיס, געזען זיי בא איטלעכע אונטער
די נעגל, געזען זיכער, אז יעדער איינציקער איז א יורעש-גענעם³.
וואָרעם טאָמער האָט זיך אפילע געפונען איינער אועלכער, וואָס האָט
ניט געזינדיקט, וואָס האָט געדאוונט און געלערנט און געטאָג אלץ-
דינג, וואָס דער יעיצערטאָוו הייסט צו טאָג, האָט ער דאָך געפאָלגט
דעם יעיצערהאַרע און געזינדיקט בעמאכשטאָווע און אויב ניט
בעמאכשטאָווע, האָט ער אין שלאָפ, אינ כאַלעם עפעס מעהארהער
געווען⁴ וועגן א זאך, וואָס מע טאָר ניט...

האקלאל, ס'איז ניט געווען זיך אויסצובאהאלטן פונעם מאזיק,
פונעם יעיצערהאַרע, אין ערגעץ, סיידן לייג זיך אוועק און שטארב!
און דאָ, אפ צולאָכעס, ווילט זיך דאפקע א לעב טאָג, און דאפקע א
שטיפ טאָג, און דאפקע לאכט, און דאפקע נאשן, און דאפקע אָפ-
כאפן דאָס דאוונען, און דאפקע טראכטן פון דעם, וואָס מע טאָר
ניט... דאָס איז שוין געווען דעם יעיצערהאַרעס ארבעט, וואָס האָט
געהאט גענוג שליכים אפ אריינצוכאפן דעם אומשולדיקן אינ נעץ
אריין — און קוימ האָט ער שוין אריינגעכאפט, איז מען שוין בער
מיילע נאָכגעאנגען אים, ווי א קעלבל, און געטאָג אלצדינג, וואָס
דער יעיצערהאַרע האָט געהייסן טאָג. און דער יעיצערהאַרע האָט
שוין אזא גליק, אז אים פאָלגט מען א סאך מער ווי
דעם יעיצערטאָוו. עס העלפט ניט קיין שום מוסער זאָגן מיט
קיין שום מאָראל פריידיקן. אדעראבע-וואָס מער דער יעיצערטאָוו
פלייסט זיך, אלץ שטארקער ארבעט דער יעיצערהאַרע. איך האָב
מירע ארויסצוריינדן, נאָר מיר שיינט, אז ס'זאָל ניט זיין קיין יעיצער-
טאָוו, וואָלט דער יעיצערהאַרע ניט געהאט וואָס צו טאָג...

1 דער מאלעכ, וואָס נעמט צום פארהער די נעשאַמע פונ געשטאָרבענעם גלייכ
נאָכט טויט (לויט דעם אָבערגלויבן פון רעליגיעזע יידן).

2 א שטראָפ נאָכט טויט פאר די זינד, לויט די פאָרשטעלונגען פון רעליגיא-
עז יידן.

3 געמיינט: ער וועט זיין אין גענעם.

4 געטראכט, געקלערט.

גנייווע, קארטנשפיל און אנדערע אווירעס

די קינדער העלפן דער מאמע אפן יאריד. — קארטן לעקאווער
 כאנעקע. — בערז דער אלמאָנעס לערנט גאנווענען. — א יונג
 אן אויסוורפ.

מיט נאָכעם וועוויקס קינדער האָט זיך דער יעיצערהאַרע בא-
 גאנגען, ווי א מערדער. לוי-דיי וואָס די קונדייסימ האָבן פארקנייטשט
 דאָס דאוונען, העכער האלב איבערגעהיפערט און געזאָגט דער באַ-
 בען א גרויסן ליגן, אז זיי האָבן אויסערן דאוונען נאָכ געזאָגט
 עטלעכע קאפיטלעך טילים, — האָבן זיי נאָכ פאָשעט אויסגעלערנט
 זיך גאנווענען, נאשן, קארטן שפילן און נאָכ אנדערע אווירעס...
 פארשטייט זיך, אז דאָס אלצדינג איז געגאנגען בעהאדראָגע, איינס
 האָט מיטגעשלעפט דאָס אנדערע, ווי אינ פאָסעק שטייט געשריבן:
 אווירע גוירערעס אווירע¹... און געגאנגען איז דאָס אָט וויאזוי:
 איך האָב אייך שוין, דאכט זיך, געזאָגט אויבן, אז די וואָרפאָ-
 קאווער יידן האָבן געלעבט פונעם גוי, און איבערהויפט פון די
 גרויסע יארידימ, וואָס האָבן געהייסן מיטן נאָמען קראסנע טאָרגעס.
 אפ די דאָזיקע יארידימ האָבן יידן ארויסגעקוקט, האָבן זיך געטומלט,
 געמאכט געשעפטן, געלייזט געלט, און גאנאָווימ האָבן געטאָג זייערס —
 זיי האָבן געגאנוועט. ס'איז גאָר ניט געווען אויסצושטיינ און
 איינצוהייטן זיך פון זיי! אָט האָט איר בא איינעם ארויסגעטרייסלט
 פון ארבל א פאטשילע אָדער א סטענגעלע, און אָט האָט שוין
 אן אנדערער אוועקגעלאקנט אונטער דער נאָז א כוילעוון ליכטל,
 אָדער א באַקסער. וואָס טוט מען? איז די מאמע, כויע-עסטער
 נאָכעם וועוויקס, געפאלן אפ אן אייזע: אוועקגעשטעלט אירע
 יינגלעך אינ קלייט, זיי זאָלן אכטונג געבן, מע זאָל ניט גאנ-
 ווענען — און כעוורע האָבן איר גוט און געטרין אכטונג גע-
 געבן: אכרז וואָס מע האָט אָנגעשטופט פולע קעשענעס מיט
 באַקסערן, מיט טיטונ, מיט גיסלעך און מיט טרוקענע פלאָמען,
 האָט מען זיך נאָכ צוגעכאפט צום גרינעם קעסטעלע, ווו דער
 פּידיענ" איז געלעגן, און אקוראט ביים די מאמע האָט זיך פארדרייט
 מיט א קיינעטע, האָט מען אריינגערוקט אינ קעשענע א פאָר מעוור-

1 איינ אווירע שלעפט נאָכ זיך די צווייטע.

מענע מאטבייעס, הארטע זעקסערלעך, און מע איז אוועק מיט זיי דערנאָך אין כּיידער און דאָרט פּארנאשט אפּ בלינעס, קאָרושעס, מאַנעלעך, ארבעסלעך און סעמעטשקעס, אָדער — גאָר פּארשפּילט אין קאָרטן.

שפּילן אין קאָרטן איז געווען א מינ כּאלאס, אן עפּידעמיע אין אלע יידישע כאַדאָרימ, וואָס גענומען האָט זיך עס פּונ כאַנעקע און איז פּאַרבליבן אפּן גאַנצן ווינטער. עס איז באַוווּסט, אז כאַנעקע איז א מיצווע צו שפּילן. ווער סע שפּילט אין דריידל, און ווער סע שפּילט אין קאָרטן. עמעס, מיר מיינען ניט כּאָלילע קאָרטן מאַמעש, אָפּגעדרוקטע קאָרטן; מיר ריידן דאָ פּונ געמאַכטע, פּונ יידישע קאָרטן, פּונ „לאַמעד-אלעפּ-קאָרטן“¹. נאָר ס'איז אלציינס. דער אייגענער יעיצעהאָרע מיטן אייגענעם אוארט. געקומען כאַנעקע, האָט דער רעבע אליין ניט נאָר געהייסן שפּילן — ער האָט אויך גענומען אָנטייל אינעם שפּילן און איז, אדעראַבע, פּאַרקערט, געווען גאַנץ צופּרידן אָפּגעווינען באַ זינע טאַלמידים דאָס גאַנצע כאַנעקע-געלט. און פּאַרשפּילן דעם רעבן דאָס כאַנעקע-געלט איז גע-ווען אַ פּאַרגעניגן און אַ קאָוועד און אַ פּרייד. יעדנפּאַלס — בעסער צו פּאַרשפּילן דעם רעבן דאָס כאַנעקע-געלט, איידער זיין פּונ רעבן אַ געשמייסענער — דאָס וועט, דאַכט מיר, צוגעבן יעדער פּאַרשטענ-דיקער מענטש...

דערפּאַר אָבער, אז ס'איז אוועק כאַנעקע, איז געווען אויס יאָמטעוו און אויס קאָרטן! דאָס הייסט, דער רעבע האָט אָנגעזאָגט מיטן האַרבן וואָרט: היזאָהער וועהישאַמער² — טאַמער וועט מען זיך דערוועגן עמעצער צורירן זיך צו אַ קאָרט, אָדער אפּילע ריידן פּונ קאָרטן, אָדער טראַכטן וועגן קאָרטן, איז אכאַס דאָסוי לעהאַמיס³ — איז ער אַ געשמייסענער!..

אַפּאַנעם, אז דער רעבע איז אליין געווען אַמאָל אַ רעכטער קונדעס און האָט ליב געהאַט אַ קערטל ניט נאָר לעקאָוועד כאַנעקע. וואָרעם אז ניט, פּונוואַנען נעמט זיך צו אימ גאָר דער דאָזיקער גע-דאַנק?.. וויאָזוי די מַיַסע איז, נאָר זינע טאַלמידים האָבן דעם

1 31 קאָרטן, אפּ וועלכע ס'איז אָנגעשריבן די צאָלן פּונ 1 ביז 31 מיט יידישע אויסנעם, וואָס באַטייטן אויך צאָלן. ווי לעמאַשע א—1, ב—2, ג—3 אאוו. ביז לא—31.

2 געוואָרנט און געהיט; געמיינט זיך ניט דערוועגן.

3 עס קומט אימ טויטאשטראַפּ.

גאנצן ווינטער נאָך כאַנעקע געשפּילט אינעם קאָרטן מיט א סאך מער היצ און מיט נאָך א גרעסערן אזארט, ווי כאַנעקע. מע האָט פאַרשפּילט ווי ווער שפּילט די אָנבאַסנס מיט די מיטיקס, מע האָט פאַרשפּילט ווי ווער ס'האָט געהאַט א מעזומענעם גראָשן, און אז ס'איז ניט געווען קיין געלט און שפּילן האָט זיך געוואָלט, האָט מען געזוכט קאָלערליי וועגן אפּ צו קרייגן געלט. ווער עס האָט זיך דערגריבלט צו רעב-מייער-באַלאַ-נעס-פּושקע¹ און דורך א שטרועלע מיט וואַקס ארויסגעקרייגן פּונד דאָרט איינציקווייז די פאַרוויינטע גראָשנס, וואָס די מאמע האָט אהיין אריינגעוואָרפן אלע פּרייטיק פאַרנאכט פאַר ליכט-בענטשן. ווער עס האָט זיך אַן אייצע געגעבן, דורך א שליכעס אינעם מאַרק, עפעס אַראַפּכאַפּן א פּאַר גראָשנס „קאַמיסיע“. און ווער עס האָט זיך פּאַ-שעט דעביוועט צום טאַטנס בייטעלע, אָדער צו דער מאמעס קעשענע, בא דער נאכט, ווען אלע שלאָפּן, און אויסגעטרייסלט פּונד דאָרט וויפל עס האָט זיך געלאָזט. און דאָס אלצדינג איז געטאָן געוואָרן מיט די גרעסטע פּכאָדימ² און מיט דער גרעסטער ריזיקע. און דאָס אלצדינג איז אוועק אפּ קאָרטן-שפּיל אינעם לאַמעד-אלעפּ!

די פּראגע איז נאָר געווען: ווען און ווי? און וויאזוי שפּילט מען, אז דער רעבע זאָל ניט געווערע ווערן? דערפאַר האָבן שוין געוואָרנט די כאַוויירימ פּונד דער עלטערער קיטע: אועלכע ינגלעך, ווי עליע קיילעס, א כאַסן-באַכער, א געלער, מיט א זילבערנעם זייגער, און בערל דער אלמאַנעס, גלאַט א באַכער מיט גראָבע ליפּן און מיט מאָדנע געזונטע ציינ, וואָס קאָנען ברעכן אַינז. עס האָט שוין דעמלט זיך געשיט אימ א בערדל—און ער אליין איז שולדיק אינעם דעם: ווייל ער רייכערט ציגניערן. אזוי האָט בערל אליין גע-זאָגט אפּ זיך. „א סימען האָט איר, — האָט ער געטיינעט, — אָט הייבט איר אָן צו רייכערן ציגניערן, וועט זיך בא אַינע אויך אָנהייבן אויסשיטן בערדלעך...“ און ער האָט אויסגעלערנט אפּ א טשיקאַ-וועס א סאך כאַוויירימ „רייכערן ציגניערן“. און ניט נאָר רייכערן האָט ער זיי אויסגעלערנט—ער האָט זיי באוויזן א וועג, וויאזוי מע קרייגט דעם מאטעריאל אפּ צו רייכערן... דאָס הייסט, בעסער גע-זאָגט — ער האָט זיי אויסגעלערנט גאנווענען. פאַרשטייט זיך, אז פאַר

1 בא רעליגיעזע ייִדן איז געווען א מינהעג צו ווארפן בעדאָוועס אינעם פּושקע אינעם נאָמען פּונד רעב מייער באַלאַנעס (רעב מייער, וואָס האָט ניסיעם געטאָן).
2 שרעק.

זײַן אויסלערנען האָט בערל באקומען באצאלט — טאקע מיט „טיטונ“
און מיט פּאַפּיראַס-פּאַפּיר.

און בערל האָט זיך געהאַט זײַן סיסטעם: דער, וואָס האָט אים
געפּאָלגט און געגראכט טיטונ מיט פּאַפּיראַס-פּאַפּיר — דער איז געווען
א וויל יינגל, א כאווער. און ווער ס'האָט מוירע געהאַט אָדער
ניט געקאַנט גאַנווענען — דער האָט בא אים געהייסן „א קוואטש און
א לעמעשקע“ און איז ארויס פון כאווערשאפט, און אז ס'איז אים
אָפּגעגאַלטן, האָט ער נאָך געכאַפט געשלאַנג אויך, טאקע פון אים
אליין, פון בערלענע הייסט עס. פּאַרקריגן זיך אפּ בערלענע אָדער
באַקלאָנגן זיך אפּ אים — איז געווען אומעגלעך, וואָרעם דאָס וואָלט
געהייסן ארויסגעבן זיך אליין — און דערפּון זײַנען געווען ווינציק
העלדן. דערביבער האָט מען געטאָן אלצדינג, וואָס בערל דער אל-
מאַנעס האָט געהייסן, און מע איז געזונקען מיט אים וואָס ווײַטער
אלץ טינער און טיפּיר אין אָפּגורנט ארײַן, און גאָט ווייסט, ווײַהיט
כעווערע וואָלט מיט אים פּאַרגאַנגען, ווען בערל דער אלמאַנעס זאָל
ניט געווען האָבן זײַן וויסטן סאָפּ פון זיך אליין אפּ אזא מיט אויפן,
וואָס קיינעם וואָלט דאָס גאָר אין קאָפּ ניט אַײַנגעפּאַלן און וואָס
זײַנע כאוויירימ פון כײַדער זײַנען נאָך געווען אזוי יונג און אומ-
שולדיק, אז זיי האָבן נאָך רעכט ניט פּאַרשטאַנען, וואָס דאָרט האָט
זיך אָפּגעטאַן. זיי ווייסן נאָר, אז ס'איז געווען א מײַסע איינמאַל
אין א פּרײַטיק, האָט מען געכאַפט דעם באַכער אפּ יענער זײַט באַד,
ווי ער האָט ארויסגעקאַלופּעט א שטיקל גלאָז פון א טאַפּליע און
אַרײַנגעקוקט מיט אײַן אויג אינווייניק ארײַן צו די ווײַבער, ווי זיי
באָדן זיכ...

וויי-וויי, וואָס ס'האָט זיך דעמלט אָפּגעטאַן אין שטעטל! זײַן
מאַמע, די אלמאַנע, האָט געכאַלעשט, און אים האָט מען אָפּגענו-
מען פון כײַדער און ניט ארײַנגעלאָזט אין בעסמעדרעש ארײַן, און
קײַן יינגל, אבי נאָר א טאַטנס א קינד, האָט ניט געוואגט מער צו
באַגעגענען זיך מיט דעם „מומער-לעהאַכיס“. אזוי האָט מען אים
נאָך דעם א נאָמען געגעבן. און ביכדיי צו פּאַרענטפּערן, אפּאַנעם,
דעם דאָזיקן נאָמען, האָט זיך בערל דער אלמאַנעס אין א צײַט
אַרום, זײַן מאַמע די אלמאַנע האָט שוין דעמלט ניט געלעבט,
אָפּגעשמאַדט און פּאַרפּאַלן געוואָרן.

פייגלע-אשמעדיי¹

שקצצים ווערן באלע-טשווע. — א רועק, ניט קיין מיידל. — א מאכשיפע,
וואָס קיצלט.

פונדעסטוועגן דארפ מען ניט מיינען, אז דער יעיצערהאָרע האָט
אינגאנצן אויסגעפירט און אז דער יעיצערטאָו איז אלעמאָל געווען
הינטערשטעליק. מע דארפ ניט פארגעסן, אז ס'איז געווען א ראָש-
כוידעש עלעל אפ דער וועלט, מיט טשווע-טעג,² מיט א ראָשע-
שאַנע-יאָמקיפער, און גלאט טפילעס, טאניסימ און סיגופים,³ וואָס
ערלעכע יידן האָבן צוגעטראַכט. ניט קוקנדיק אפ די קליינע גניי-
וועלעך, אפ די קאָרטן און אפ די אנדערע יינגלשע אווירעס, קאָן
מען זאָגן גאנצ זיכערלעך, אז דער מינלכטער פון די ברידער,
שאַלעם נאָכעם וועוויקס, איז געווען בעעמעס פרומ, מוירע געהאט
פאר גאָט און געגעבן זיך ניט איינ כאַל דאָס וואָרט, אז ער וועט
עלטער ווערן, וועט ער זיך פארבעסערן און וועט, אימירצעשעם,
זיין גוט און פרומ, אזוי ווי די באַבע מינדע האָט געהייסן, און
אזוי ווי דער רעבע האָט געהייסן, און אזוי ווי אלע גוטע-פרומע
לייט הייסן.

אַפּטמאָל האָט זיך געטראָפּן, אז ער האָט געוויינט באַם דאוונען,
זיך געשלאָגן אלכעט⁴ און דערווייטערט זיך פון די עלטערע ברי-
דער און פון אלע יענע כאוויירימ-שקאָצצים, וואָס ריידן אָן שלעכטס
טאָן. און אַן עמעסער באלטשווועניק איז ער געוואָרן, אז ס'איז
געקומען די צייט פון טשווע-טעג, פון יאָמימ-גויראָימ⁵.
זיין גוט און פרומ איז ביכלאל זייער זיס און אָנגענעם. נאָר
ווער עס האָט אמאָל געפרוווט זיין א באלטשווועניק—דער וועט מוידע
זיין, אז קיין בעסערע זאך קאָן שוין גאָר אפ דער וועלט ניט זיין.
א באלטשוווע איז א מענטש, וואָס בעט זיך איבער מיט גאָט, נעמט

- 1 אשמעדיי—דער קיניג פון די שיידים (לויט דער טאלמודישער לעגענדע).
- 2 די טעג צווישן ראָשעשאַנע און יאָמקיפער.
- 3 פּייניקונגען, וואָס רעליגיעזע יידן נעמען אפ זיך, רעכענענדיק, אז דערמיט
קומען זיי אָפּ אפ דער וועלט פאר זייערע יינד קעגן גאָט.
- 4 א רעליגיעזע צערעמאָניע: זיך קלאפן מיטן פויסט אין ברוסט און בעטן גאָט,
ער זאָל מויכע זיין די יינד.
- 5 געמיינט: די רעליגיעזע יאָמטיווימ ראָשעשאַנע און יאָמקיפער.

איין דעם יעיצערהארע און באהעפט זיך מיט דער שכינע¹. בארעכנט נאָר: וואָס קאָן זײַן בעסער פֿון ד מ, אז מע בעט זיך איבער? און וואָס קאָן זײַן זיסער פֿון נײַצאָכנ? און וואָס קאָן זײַן ליבער פֿון דער שכינע? א באַלטשוווע פֿילט זיך גאַנצ, און שטאַרק, און רײַן, און פֿריש, און נײַ-געבוירן, און קאָן קוקן אײַטלעכ גלײַך אײַן די אויגן ארײַן. ס'איז גוט, אויסגעצײכנט גוט צו זײַן א באַלטשוווע!

שוין אז דער כוידעש ערעל איז אר-נגעטראָגן און עס האָט זיך געלאָזט הערן דער ערשטער בלאָז פֿונעם שופֿע, האָט זיך דעם העלד פֿון דער דאָזיקער אוּטאָביאָגראַפֿיע אויסגעווײַז, אז ער זעט לײַגן דעם יעיצערהארע א געבונדענעם, זיך וואַלגען אפֿ דער ערד און זיך בעטן ראַכמי, מע זאָל אײַם אזוי שטאַרק נײַט טרעטן מיט די פֿיס. און ווער שמועסט ראָשעשאָנע! און ווער שמועסט יאָמקי-פֿער! דאָס לײַדן פֿונעם שווערן טאָנעס, דאָס הונגעריק זײַן און דאָס וועלן א טרונק בײַן צום שטאַרבן און אײַנהאַלטן זיך גלײַך מיט אלע גרויסע—דאָס אלץ האָט אײַן זיך אויפֿיל זיסקײט, אויפֿיל רײַצ און שײַנקײט, אז דאָס קאָן אָפֿשאַצן נאָר דער, וואָס איז אליין א פרומער אָדער געווען אמאָל פרומ. וואָס פֿאַר א פֿאַרעניגן קאָן זיך פֿאַרגלײַכן מיט יענעם פֿאַרגעניגן, ווען מע גײַט ארויס אן אויס-געהונגערטער און אן אויסגעמאַטערטער מאָצע-יאָמקיפֿער² פֿון בעסמערטער, אן אָפֿגערייניקטער פֿון אלע זײַנד און מיט אן אויס-געלײַטערטער נעשאַמע, מע רעכנט צו גײַן אהײַם גיכער אָפֿפֿאַסטן זיך און מע פֿילט שײַן דעם טאַם גאַנײַדן פֿונעם קאַרענעם לעקעך, אײַנגעטונקען אײַן שטאַרקן בראַנפֿן, און צום סאָפֿ—סטאַפֿ! וואָס איז די מײַסע? יײַדן האָבן זיך אוועקגעשטעלט מעכאַדעש זײַן די לע-וואָנע³. „מיר זײַנען טאַקע, גאַטעניו, גוט הונגעריק און גוט מײַד און גוט אויסגעכוטשעט, נאָר אײַנס צום אַנדערן געהער זיך נײַט אָן—דײַן לעוואָנע וועלן מיר דיר מעכאַדעש זײַן.“

אך, ווי גוט ס'איז צו זײַן א יײַד, און אן ערלעכער יײַד, א באַלטשוווע!
איז אָבער דער יעיצערהארע—ניט געדאַכט זאָל ער ווערן מישט

1 גאָטהײַט, גאָטס גײַסט.

2 יאָמקיפֿער אפֿדערנאַכט.

3 א רעליגיעזער רײַטואַל— זיך שטעלן קעגן דער לעוואָנע און זאָגן געוויסע

טקײַטעס.

זיך אריין דער סאָטן-האַמעקאַטרעני¹ און מאַכט קאַליע אינגאַנצן.
דאָס מאָל האָט זיך דער סאָטן-האַמעקאַטרעני באַוווּנן אינעם גע-
שטאַלט פֿון אַ דאָרפֿיש מיידל מיט געגרינדעטע האָר און מיט גרינע
אויגן. פֿונאַנען האָט זיך גענומען דאָס מיידל — וועט איר האָרן.

אַפֿ אַלע יאָרן-נירנאָר, אזוי איז געווען אַ מינהעג פֿון קאַד-
מוינימ², האָבן זיך צונויפגעפּאַרן פֿון די אַרומיקע דערפֿער אינעם
קליינעם שטעטל וואָראָנאָקאָ דאָרפֿס-יידן (יִשוּוויקעס), אָדער „יאָמטעוו-
ניקעס“, ווי זיי האָבן דאָרט געהייסן. יעדער באַלעבאָס האָט זיך
געהאַט זיין יאָמטעווניק מיט זיין יאָמטעווניטשקע. נאָכעם וועוויקס
יאָמטעווניק איז געווען אַ ווייטער קאָרעוו מיטן נאָמען „ליפּשיץ דער
הלובאַקער“, אַ פֿרומער ייד מיט אַ ברייטן שטערן, אַ שטערן פֿון
אַ באַלמויעכ³, כאָטש בעעמעס איז ער געווען ניט אזאַ גרויסער
כאַכעם. און אַ ווייב האָט ער געהאַט אויך אַ פֿרומע, וואָס האָט
ליב געהאַט דאַוונען און שמעקן טאַבעק. קיין קינדער האָבן זיי
ניט געהאַט, נאָר אַ דינסטמיידל, אַ יעסוימע און אַ ווייטע קרוי-
ווע, און געהייסן האָט זי פֿיגל. באַ די קונדייסימ האָט זי געהאַט
אַן אַנדער נאָמען — „פֿייגעלע-אַשמעדיי“, דערפֿאַר, וואָס דאָס איז גע-
ווען אַ ברען, אַ רוען, ניט קיין מיידל, געהאַט איז זיך ייִנגלשע
גוט, ליב געהאַט שטיכן מיט ייִנגלעך, אַז קינדער זאָל ניט זען,
דערביי זיי מייסעס און זינגען לידלעך, צומיינסטן — גויִשע.

איינמאָל — ס'איז געווען כאַלעמויעד-סוקעס⁴, אַ וואַרעמע, אַ ליכ-
טיקע נאַכט — האָט זי זיך צוגעגאַנוועט צום געלעגער, ווי די ייִנגלעך
זינגען געשלאָפֿן (צוליב די יאָמטעווניקעס די קרויווימ האָט מען די
קינדער אויסגעלייגט שלאָפֿן אין הויפֿ, אַפֿ דער ערד), און האָט
זיך אוועקגעזעצט אַ האַלב-נאַקעטע, גענומען זיך צעפֿלעכטן די האָר
און בייס-מייסעס דערציילן מאָדנע בייסעס. דאָס זינגען ניט געווען
די בייסעס, וואָס שאַלעמס כאַווער, שמוליק דעם ראָוס, פֿלעגט
דערציילן. דאָס זינגען געווען בייסעס פֿון שיידים, רוכעס און ליי-
צימ, וואָס טוען אָפֿ שפּיצלעך אַלערליי: קערן איבער די מאַלבושימ

1 דער רוען, וואָס קלאָנט אָן, וואָס פֿאַרמאַסערט.

2 פֿון לאַנג אָן, פֿון פֿאַרציטען.

3 אַ קלאָגער.

4 טעג פֿונעם יאָמטעוו סוקעס, צווישן די ערשטע צוויי טעג און די לעצטע

צוויי טעג. די דאָזיקע טעג רעכענען זיך אויך פֿאַר יאָמטעוו, נאָר ניט אזוי וויכטיק,
ווי די ערשטע און לעצטע טעג.

אפ דער לינקער זיט, שטעלן איבער דאָס מעבל, בלעטערן איבער די ספּאָרימ, ברעכן דאָס געפעס, שלעפּן ארויס די טעפלעך פונעם ארויז, און נאָך אזעלכע מייסימ אשער לוי יעאָו¹. און פון מע-כאשפּים האָט זי גענומען דערציילן, כּוּן מעכאשפּים און מאכשיי-פעס, וויאזוי א מאכשייפע, אז זי וויל נאָר, קאָן זי פּאַרמוטשען הונדערט מענטשן נאָר מיט איר קיצלען אליין...

— קיצלען? וואָס הייסט דאָס: מיט איר קיצלען?

— קיצלען ווייסט איר ניט וואָס הייסט? אָט וועל איך אייך ווייזן, וויאזוי א מאכשייפע קיצלט.

און פייגעלע-אשמעדיג האָט זיך א לאָז געגעבן מיט די צע-פּאַטלע האָר באווייזן, וויאזוי א מאכשייפע קיצלט. פרדער האָבן די יינגלעך געלאכט; דערנאָך האָבן זיי גענומען זיך זפּשלאָנג פון איר, זיך באַרען. כּעוורע האָבן זיך רעכט איינגעפלאָנטעט איר אין די צעפּאַטלע האָר, איר איינגעטיילט קלעפּ מיט קולעקעס, מיט בוכנצעס, ווי גאָט האָט געבאָטן. פייגעלע האָט זיך קלוימערשט באשיצט, נאָר ס'איז געווען צו זען, אז די קלעפּ זיינען איר אָנגענומען... זי האָט צוגענומען די קלעפּ און געוואָלט נאָכ... דאָס פּאָנעם האָט איר געפלאמט. די אויגן (העל-גרינע אויגן, ווי בא א קאצ) האָבן געלאנצט. אקעגן דער שינ פון דער לעוואָנע האָט זי אויסגעזען, ווי אן עמעסע מאכשייפע! נאָר ערגער פון אלץ איז גע-ווען דאָס, וואָס די דאָזיקע מאכשייפע האָט זיי ניט נאָר בייגעקו-מען אלעמען, נאָר זי האָט זיי יעדן איינציקווייז ארומגענומען, צוגע-קוועטשט צום הארצן און געקושט, געקושט גלייך אין די ליפּן אריין... א גליק, וואָס דאָס איז געווען פאר הוישיינעראבע², איידער דאָס קוויטל איז נאָך אָפּגעכאסמעט, און מע קאָן נאָך אויסבעטן באמ ריבוניעשעלילעם, ער זאָל דאָס דאָזיקע ניט-ווילנדיקע קושן זיך מיט א נעקיווע ניט פּאַרעכענען פאר א צו גרויסע אווירע, וואָרעם גאָט איז אג איידעס, אז דאָס איז געווען ניט בעמייזד³, נאָר בעשויעג⁴...

1 דאָ געמיינט: זאכן, וואָס מע קאָן זיך עס ניט פּאַרשטעלן.

2 דער זיבעטער טאָג סוקעס: לויט דעם אָבערגלויבן ווערט אין דעם דאָזיקן טאָג אפּן הימל געכאסמעט דאָס קוויטל, וואָס עס זאָל מיטן מענטשן פּאַרקומען אין דעם קומענדיקן יאָר.

3 אומיסטן, מיטאקיוון.

4 אומגערן.

פונוואנען האָט זיך גענומען אָס די פייגעלע-אשמעדיג? וואָס פאר א באשעפעניש איז דאָס געווען: א רוען? א שעדן? א גילגל? אָדער דער סאָטן-האמעקאטרעג האָט זיך פארשטעלט אינעם געשטאלט פון א נעקייִווִע, ביכדיי צו ברענגען אומשולדיקע קינדער צו אונז אויירע—זיך קושן קעגן זייער אייגענעם ראָצן מיט א מיידל?..

דער לעצ

א „ראַמאָוויק“, וואָס טוט אָפּ מינימ. — געכאפט דעם לעצ. —
 מע מאכט כאסענע און אויסגעלאָזענע מויד און זי ווערט אן אישע צנוע.

ווער פייגעלע-אשמעדיג איז געווען — האָט זיך גיך ארויסבא-
 וויזן, און אפּ אזא ווונדערלעכע אויפן, אז ס'איז קעדיג צו דערציילן.
 דעם זעלבן ווינטער—ארום כאנעקע איז דאָס געווען—קוימט צו
 פאָרן אָט דער ליפשיצ פון הלוּבאָקע מיט א ניס, אז בא אימ איז
 שטוב האָט זיך פארנאדעט א לעצ, א „ראַמאָוויק“, וואָס מאכט אימ
 אומגליקלעך!.. טכילעס האָט דער „לעצ“ — אזוי דערציילט ליפשיצ—
 געמאכט פון זיי נאָר כויועק: אלע נאכט האָט ער איבערגעבלעטערט
 די געמאָרעס, צעריסן די סידורים מיט די כומאַשימ, איבערגעקערט
 די טעלער אין שאפע, צעבראַכן די טעפ, אריינגעוואָרפן אין פאָמע-
 ניצע דאָס טפילן-זעקל, דעם געמאָלטן מיזרעכ², און מוישע מאָן-
 טעפיאַרענ³ אויסגעדרייט מיטן פאָנעם צו דער וואנט—און מע זאָל
 דאָס הערן, איר זאָלט זאָגן, אפילע א שאָרף פון עמעצן! שפעטער
 האָט דער לעצ אָנגעהויבן אויסליידיקן און איבערקערן זיי אלע קע-
 שענעס, ארויסגאנווענען דאָס קליינגעלט פון טישקעסטל, צוגענומען
 און פארטאכטאַרעט ערגעץ דעם ווייבס פערל—א ריינער אומגליק!..
 איז ער, הייסט עס, איצטער געקומען צו זיין קאַרעו, צו נאָכעם
 וועוויקס, פרעגן אן אייצע, וואָס טוט מען? צי זאָל ער מעלדן אין
 סטאנז? צי זאָל ער פאָרן קיין טאלנע צום רעבנז? צי זאָל ער זיך גאָר
 ארויסקלייבן פון הלוּבאָקע?

1 א פרומע מויד.
 2 אן אָרנאמענטאל געמעל, וואָס איז רעליגיעזע יידישע הייער פלענט מען אומ-
 הענגען אפּ דער מיורע-וואנט.
 3 א באוויסטער יידישער גוויי, א פילאנטראָפּ (דאָ געמיינט זיין פאָרטרייט).

אויסגעהערט די מיטע, האָט אים נאָכעם וועוויקס מער ניט א פּרעג געטאָגן: „און וווּ שלאָפּט דאָס דינסטמייַדל? און וויאָזוי איז זי מיט דער באלעבאָסטע?.. ליפּשיצ האָט זיך אויף געפונען באליי-דיקט: ערשטנס, איז פּיגל זייערע און אָועמע קרויווע, וואָס זײַן ווייב וויל זי כאַסענע מאַכן, געבן נאָדן, און ס'איז איר באַ זי גוט, ווי די וועלט; און, צווייטנס, שלאָפּט זי ווי אַ געהאָרגעטע ער-געצ ווייס איך וווּ, איך קיך, באַ דער פאַרשלאָסענער טיר!

— האָט זי ניט עפּעס באַקאָנטע אין דאָרפֿ?.. — האָט אים נאָכעם ווידער אַ פּרעג געגעבן, און ליפּשיצ איז שוין גאָר אין קאָס גע-וואָרן און צעשרייען זיך:

— פּונדאָנען האָבן זיך גענומען צו איר באַקאָנטע אין אַ דאָרפֿ פּונ סאַמע גווייַמ? צי עפּשער מיינסטו, אז דער לעצ דאָס איז פּיגל?.. — כאַסוועכאָלילע! — האָט אים נאָכעם וועוויקס געענטפערט און גוט אויסגעלאַכט זיך פּונ זײַן נאָרישן קאָרעו, געפרווט אים איבער-צײַגן, אז קײַן לײַצימ און קײַן „דאָמאָויקעס“ זײַנען ביכלאל ניטאָ. ליפּשיצ האָט אָבער ניט געוואָלט הערן אפּילע. ער האָט געשוואָרן, ער זאָל אזוי דערלעבן הערן שוּיפּער שעל מאַשעכ¹, ווי ער האָט אלייַן געהערט באַנאכט אַ סאָפען פּונ אַ מינ לעבעדיק באַשעפּעניש, אַ קראַצן פּונ נעגל, און אפּ מאַרגן האָט מען געזען אין קיך עפּעס מעשוּנע-מאָדנע סימאָני פּונ הינערשע פּיסלעך אפּן אויסגעשאַטענעם זאַמד, וואָס אפּ דער ערד.

דערזען, מיט וועמען ער האָט צו טאָן, האָט נאָכעם וועוויקס אַ דריי געגעבן, ווי מע זאָגט, דעם דישל צוריק: עס קאָן זייער זײַן, אז דער לעצ איז אַ לעצ. נאָר וואָס דענן ער וואָלט אַ באלן גע-ווען זײַן דערביי... אויב ער וויל, קאָן ער מיטנעמען אים, נאָכע-מען, צו זיך אין דאָרפֿ אריין—ער וויל אלייַן זען מיט זײַנע אויגן... און וויבאלד אז שוין יאָ פּאָרן, זאָל שוין מיטפּאָרן אויך זײַן ייִ-גערער ברודער, ניסל וועוויקס, אָדער ניסל ראַבינאָוויטש.

— מײַן ניסל— האָט נאָכעם געגעבן צו פאַרשטיין—איז אַ יונגער-מאַן אַ כּוואַט, אַ מענטש, וואָס פּילט זיך, קײַן אײַנאַרע, אין קויעכ. ער האָט שוין אַמאָל אויסגעפאַטשט אַ סטאַנאָוואָי פּריסטאוו, איז צו גאָט אַ האָפּענונג, אז ער וועט קאָנען גויווער זײַן אַ לעצ אויך... פּאָרן מיר?

1 דער שוּיפּער פּונ מאַשעכ.

— מיטן גרעסטן קאָוועד! — האָט זיך ליפּשיצ אָנגעכאַפט מיט בייַדע הענט, און אלע דרײַ האָבן זיך גוט אָנגעפּעלצט מיט וואַרעמע יענאָ-טענע פעלצן, זיך אַרײַנגעזעצט אין אַ ברייטן שליסן און זײַנען אוועק צו ליפּשיצן אין דאָרפּ אַרײַן, קײַן הלובאַקע. געקומען אין דאָרפּ שוין פאַרנאַכטלעך, האָט מען די ליבע געסט זײַער שײַן אופגענומען, געקאַכט פּונ זײַערטוועגן אַ מילכיקע ווע-טשערע, און מע האָט געשמועסט די גאַנצע צײַט פּונ דעם לעצ, וואָס האָט זיך באַ זײַ פאַרנאָדעט.

שפּעטער, בײַס פּיגל האָט דערלאַנגט צום טיש, האָט נאַכעם געמאַכט אַ גאַנצ ברייטן שמועס וועגן דעם, אז ער און זײַער גאַנצע מישפּאָכע, די ראַבינאַוויטשעס, הײסט עס, האָבן פּונ געבוירן אַ מאַדנע האַרטן שלאָפּ, כאָטש נעם און טראָג זײַ אַרויס מיט די בעטלעך, כאָטש שײַסט אין זײַ מיט האַרבאַטן! נאָר פּונדעסטוועגן האָבן זײַ פאַר אַ דיבעק¹, פאַר אַ לעצ און פאַר אַ „דאָמאָויק“ קײַן מוירע ניט, כאָטש זײַ פירן מיט זיך געלט, וואָרעם זײַ זײַנען ניט קײַן נאַראָנימ: דאָס געלט האַלטן זײַ באַ זיך גוט אַײַנגענייט, מעכילע, אין די אונטערשטע באַגאָדימ, וועלכע זײַ טוען קײַנמאַל ניט אויס, און זײַ גלייבן גלאַט ניט אין דיבוקים, לײַצימ און „דאָ-מאָויקעס“, מעכאַשפּימ און נאָך אַזעלכע זאַכען—ווייס איך וואָס! דאָס האָבן סאָנימ אויסגעטראַכט און נאַראָנימ גלייבן זײַ!..

דערופּ האָט זײַ ליפּשיצ געענטפּערט ביטמימעס², אז סײַ וואָלט געווען אַ גרויסער יוישער, אז דער לעצ זאָל זיך אַ נעם טאָג צו זײַ הײַנטיקע נאַכט, זײַ זאָלן וויסן, מיט וואָס מע עסט דאָס. און אָט אזוי האָט מען דעם אָוונט פאַרבראַכט אלץ אין אַזעלכע שמועסן, געהײסן דערלאַנגען ווײַן, און בײַדע ברידער האָבן זיך געמאַכט קלוימערשט, ווי מע איז שוין שיקערלעך, און מע האָט זיך געלייגט שלאָפּן, אויסגעלאָשן די ליכט, און די געסט האָבן זיך גיך געלאָזט הערן מיט אַ כראָפּען, אײַנער העכער פּונעם אַנדערן—אַ גאַנצער קאָנצערט.

אַרום האַלבע נאַכט האָט זיך דערהערט אַ געשרײַ, מיט אַ גע-שלעג, מיט מאַדנע קוילעס, אפּ ייִדיש און אפּ גוֹיִש, אזוי אז די

1 זײַט דער אָבערגלויבונג פּונ רעליגיעזע ייִדן — אַ שלעכטער גיסט, וואָס כאַפט

זיך אַרײַן אין אַ מענטשן.

2 אופּריכטיק, גאַוה.

ליפשיצעס האָבן זיך אופגעכאפט אינעם ציטערניש, אָנגעצונדן פֿייער, און פאר זייערע אויגן האָט זיך באוויזן אזא מינ בילד: בא נאָכעמען אינעם די הענט איז געלעגן פֿייגעלע-אשמודי א געוונדענע און געריסן זיך מיט אלע קרייטעס, און ניסל (געווען א ייד א גוואר) האָט זיך געראגלט מיט כוועדאָר זעם וואָלאָסטנאָי שרייבער פֿונ דארפ, וואָס האָט אימ צעביסן און צעבלוטטיקט די הענט, נאָר ניסל האָט אימ געפאקט, געבוונדן ווי א באראנ—און אז ס'איז געוואָרן טאָג, האָט מען זיי בייגן, פֿייגל די מויד און כוועדאָר דעם שרייבער, אָפגעפירט אינעם וואָלאָסט אריין. דאָרט האָט מען געשטעלט צוויי עמער בראַנפֿן, און מע איז געקומען צו אזא מינ ספראווע: אזוי ווי כוועדאָר איז אליין דער וואָלאָסטנאָי שרייבער, זאָל ער זיך מוידע זיין און אָפגעבן אלצדינג, וואָס ער האָט דורך דער מויד בא די ליפשיצעס אוועקגעלאָקנט, וועט מען אימ נאָר מעקצעמ פסאק זיין, דאָס הייסט, פֿונ דער גרינג אָנשמייסן, און מע וועט מאַכן א שווינג. און צו דער מויד האָט מען זיך גענומען מיט גוטע רייד, אז איבער-געבן זי אינעם גריישע הענט וויל מען ניט בעשומ-אויפן, כאָטש זי איז אן אשמעדיג, א הולטיקע און ערגער פֿונ א מעשומעדעס... מע פֿאָדערט פֿונ איר נאָר, זי זאָל אויסזאָגן, ווי זי פֿערל און די איבעריקע זאכן זיינען, און מע גיט איר א טהיאס-קאפּ¹, אז מע נעמט זי צו אינעם שטאָט אריין און מע גיט איר א כאָסן, טאקע שוין און טאקע באלד און אפֿן שענסטן אויפן, מיט קלעזמער און מיט כאסענע-קליידער און מיט א כופע-וועטשערע, ווי אן ערלעכער, א קאָשערער ייִדישער טאָכטער—קיינ פֿויגל וועט ניט וויסן פֿונ דער גאנצער מייסע, קיינ האָן וועט ניט קרייען!

און אזוי איז דאָס טאקע געווען. א כאָסן האָט מען איר געגעבן א יונג מיט ביינער, מוישע-הערש האָט ער געהייסן, א דאמסקי שניי-דער. די ראבינאָוויטשעס זיינען געווען די מעכטאָנימ און די אונ-טערפירער. אפֿ דער כאסענע איז געווען די גאנצע שטאָט און אויך „נאטשאלסטווע“. מע האָט אויסגענונגען אָן א שיר פֿלעשער מיט וויינ און מיט ביר, און ניסל ראבינאָוויטש מיטן סטאנאָוואָי פֿריס-טאור האָבן בייִדע אזוי געמאכט, אז מע האָט באדארפט גיין קוקן אפֿ כידושימ!

נאָך דער כאסענע איז פֿייגעלע געוואָרן ניט צו דערקענען.

1 געמיינט: פֿון קאוירט איר, מע גאראנטירט איר.

פרומ ווי א רעבעצן, ניט געקוקט קיין מאנצבל גלייכ אינ די אויגן אריין, און מיט נאָכעם וועוויקס זינגלעך איז זי גלייך ווי קיינמאָל ניט געווען באקאנט. און אז מע האָט באדארפט אינ שטאָט עמעצן מאכט א נעדאָווע, נעמען א פאטשיילע און גיין איבער די הייזער, איז זי געווען פון די ערשטע. אז מע שמועסט אן אישע קשיירע¹, א גאבעטע, איז דאָך ניט שטייט! נאָר איינס צום אנדערן געהער זיך ניט אָן: איר מיידלשער נאָמען „פייגעלע-אשמעדיי“ איז איר כארעליבט אפ אייביק. וועגן דעם האָבן שוין געוואָרגט נאָכעם ווע-וויקס קונדייסימ, און מער פון אלע—דער מיטלסטער און דער גרעס-טער קונדעס, דער שרייבער פון די דאָזיקע געשיכטן.

16

די מישפּאַכע

דריי ברידער — דריי פארשידענע טיפן. — א „דיעלאָ“ מיט קאָנאָ. — דער פעטער פיניע טאנצט אפ דייכטער.

דער פּאָטער פונעם העלד פון די דאָזיקע באשרייבונגען, נאָ-כעם וועוויקס, האָט געהאט נאָך צוויי ברידער: פיניע וועוויקס און ניסל וועוויקס—דער, וואָס איז אויבן דערמאָנט. און אן אַנטיק איז דאָס, וואָס יעדער פון די דריי ברידער איז זיך געווען א טיפ פאר זיך און קיין ברעקל ניט געראַטן איינס אינ דאָס אנדערע. דער עלטערער, נאָכעם וועוויקס, איז געווען, ווי מיר ווייסן שוין, א מישמאש פון א כאַסיד און א מאסקל, א פילאָזאָפ און א שיינער דאווענער, א לאמדן און א כאקרען, און בעטעווע א מענטש א שטייַער, א פארבראָגענער און א גרויסער באל-מאַרעשכּוירע. דער אנדערער, פיניע וועוויקס,—דער איז געווען שוין גאָר א גרויסער יעריי-שאַמאַימ, מיט גאָר א לאנג טאלעסקאָטן², א שיינער ייד, איך מיינ טאקע א שיינער אפן פאַנעם, מיט א שיינער באָרד, שייַע, שייַכענזיקע אויגן, און בעטעווע זייער א לעבעדיקער, א מענטש, וואָס קאָהאַלט זיך, א קאָכלפּל, א בעריע א מויעל,

1 געמיינט: זייער א פרומע פרוי.

2 א פירעקיק שטיקל צייג, אינ אלע פיר עקן איינגעפליכטן ציצעס (אזעלכע קוטאסן). רעליגיעזע יודן טראָגן א טאלעסקאָטן אונטער די אויבערשטע קליידער.

כאלילע ניט צוליב געלט, נאָר פאַשעט לעשעמ מ'צווע. מיט איינעם
 ווארט, דאָס איז ג'וועט א ייד פון הוה-הא, שטענדיק פארטרעגן איז
 פרעמדע געשעפטן, לאַדנענישן, דולענישן, פאולאָגענישן, אויסלע-
 כענישן, און באַנעט, יעסוימיס און גלאט אַרעמליכע. היינט ווי איז
 עפעס גאבאָעס איז בעסערערעש, איז ס'וויז, איז כעווע-קאדישע¹,
 איז כעווע-מיענאיעס² און כעווע-טילימ³? איז האָב מירע, און
 דאָס איז בא אימ געווען טפערער כונ און אייגענעם נאוק אָדער
 א יאריד. רעב-געלט האָט דאָס אימ אויך ג'קאָסט גענוג. וואָר
 וויבאלד ס'איז א ביצווע, וואָס מאַנט דאָס אויס? אדעראבע, וואָס
 מיר עס קאָסט רעב-געלט, אלץ גרעסער איז זי ביצווע, און בא-
 קלאָבן זיך דערום טאָר מען ניט, וואָרעם דעמלט איז שוין די ביצ-
 ווע אויס ביצווע.

לעמאַשל, עס געדענקט זיך א מיסע: איינבאָל האָט געזאָלט
 זיין "טאָרגעס" אפ דער "פאָטשט". ביכדיי מע זאל זיך ניט שמיסן
 איז די מע-אַכימ און בע זאָל צו דער פאָטשט ניט דערלייגן קיין
 געלט, זינען יידן גופאָרן זי א האבצאָע, און דער, וואָס וויל
 נעמען די פאָטשט, זאָל צע-וילן ציישן זי קאָנ-ווענט א געוועסע
 סומע געלט, וועט מען אימ ניט קאליע נאכט די מע-אַכימ. נאָר די
 קאָנקורענטן אליין וועט מען דאָך ניט גלייבן, לייזט מ'זען אַינע דאָס
 געלט איז א זיכערן אָרט און מען גייט אפ די טאָרגעס. און וואָס
 קאָן זיין נאָך א מער זיכערער אָרט, ווי בא פיניע וועוויקן? האָט
 מען איינגעלייגט בא אימ דאָס געלט און מען איז אַוועק אפ טאָרגעס,
 און דער, וואָס האָט דאָס געלט איינגעלייגט, האָט אָפגעטאָן א שפיצל,
 זיך קלוימערשט פון די טאָרגעס ארויסגע-גל-טשט, דאָס געלט אָפגע-
 מען און עשט דערנאָך ארויסגעשטעלט אלע-ען א שיינע פיניע.
 א אדע האָבן די קאָנקורענטן געמאכערט ווי מע דארפ, און מע האָט
 צום ערשט א נעם געגעבן זיך צו יענעם פארשיין, וואָס האָט דאָס
 געלט געגעבן, און דערנאָך צום צווייטן פארשיין, וואָס דאָס געלט
 איז געווען בא אימ איינגעלייגט: רעב ייד, זייט זשע בויכל, וואָס

1 א רעליגיעזע געוועלשאפט, וואָס פארנעמט זיך מיט באגראָבן טויטע לויטן
 יידישן ריטואל.
 2 א רעליגיעזע געוועלשאפט, וואָס פארנעמט זיך מיט דערנען מיטנאיעס (דער על-
 טערער טייל פון טאלמור).
 3 א רעליגיעזע געוועלשאפט, וואָס קלייבט זיך צונויפן אפ צו ליינענען צוואַנען
 דעם ביבלישן בוך "טילימ".

איז דאָ געווען פאר א מייסע? האָט זיי געכעכ פיניע וועוויקס דערציילט די מייסע, ווי דער עמעס איז. האָט מען אימ געמישפעט פאר באגאנווענע „קאזנא“, און דאָס גליק איז געווען, וואָס אפן אָרט פון טורמע האָט מען אימ אָפגעמישפעט גאָר מיט געלט-שטרעפּ. מיינט איר אוואדע, אז דאָס האָט אימ אָנגעלערנט? האָט איר א טאָעס. יענעס געשעפטן, דאָרט, וווּ סע שזעקט מיט קאָהאַל און מיט א טרווע פאר א יידן, זיינען בלכער פֿון אייגענע געשעפטן. אוועקווארפן, לעמאַשל, א מארק אָדער א יאריד און לויפן אפ א בריק — פֿון דעם שמועסט מען ניט. דערפֿ און מען דאָב עפעס א מויעל בא יידן. אָדער כאסענע מאכט אן אָרעזע יעסרימע און טאנצט מיט די אָרעמע מעכטאָנימ א גאנצע נאכט — דאָס איז דאָב אוואדע א גרויסע מיצווע, וואָס ניט אָפּ קומט עס צו דער האנט.

ריידנדיק פֿון טאנצן, איז זיך שווער איינצוהאלטן און ניט באווינדערן, פֿונדאנען האָט זיך גענומען צו אָט אזא יידן א יעריי-שאַמאַזי, ער זאָל קענען טאנצן, און נאָך אזוי שיינ טאנצן? וווּ האָט ער זיך דאָס געלערנט, לעמאַשל? און ווער איז געווען זיינ רעבע יענע יאָרן? טאנצן א „כאָסיד“, א „קאָזאק“ און א „פּאָניע“ — פֿון דעם איז אָפּגערעדט.

— שטיל זאָל זיינ! רעב פיניע וועוויקס וועט טאנצן א „כאָסיד“!

— צערוקט זיך, אוילעם! רעב פיניע וועוויקס וועט גיין א „קאָזאק“!

אָדער:

— ווייבער, אפ א זייט! רעב פיניע וועוויקס וועט אונדז ווייזן א

„פּאָניע“!

און דער גאנצער אוילעם צערוקט זיך, מאכט א ווארע. און דער פעטער פיניע „טאנצט א „כאָסיד“, „נייט א „קאָזאק“, אָדער ער ווייזט א „פּאָניע“, און דער אוילעם שטייט אפ קעפּ. אינ לוי ראָאסאָ¹! וואָס אָרעמער ס'איז געווען די כאסענע, אלץ גרעסער איז גע-ווען די סימכע. דאָס הייסט, וואָס די מעכטאָנימ זיינען געווען גרע-סערע אָרעמעלייט, אלץ מער האָט דאָרט דער פעטער פיניע געטאנצט און באוויזן אזעלכע קונצן, וואָס טאקע אינ לוי ראָאסאָ — און טאקע גאָר לעשעם מיצווע, ביכדיי צו מעסאמייעכ זיינ כאָסן-קאלע. מע האָט באדארפט אפ כידושימ גיין זען פיניע וועוויקס, ווי ער טאנצט „אפ ליכטער“ מיט ברענענדיקע ליכט, אָדער „אפ א שפיגל“, און אזוי

1 קיין אויב האָט אוינס גאָר ניט געזען.

גרינג, אזוי גראציעז, ווי דער גרעסטער פון די היינטיקע טענצער פון דער וועלט. אזא מין טאנצן וואָלט מען היינטיקע צייטן געקאָנט ווייזן אפּ בילעטן און מאכן א סאך געלט. די קאפאָטע אראָפּגעוואָרפּן, דעם טאלעסקאָטן ארויסגעצויגן, די ארבל פארקאטשעט, די הויזן בע-מיילע אריינגעשטעקט אין די שטיוול, און די פיס קרימ-קרימ וואָס זיי בארירן די ערד, און דער קאָפּ איז פארוואָרפּן ארום, די אויגן צו, אפּן פּאָנעז זעט מען היספּילעס מיט היסרוימעמעס¹, ווי בעשאס דאוונען. און די קלעזמער שפּילן א יידישע זאך, און דער אוילעם פליעסקעט, און די ראָד ווערט אלעמאָל גרעסער און גרעסער, און דער טענצער, אויסמיינדיק די לייכטער מיט די ברענענדיקע ליכט, גייט אריין וואָס ווייטער איז אלץ מער היספּילעס און איז אלץ מער היסרוימעמעס-האנעפעש² — ניין, דאָס איז ניט געווען קיין טאנצן! איך וואָלט געזאָגט, אז דאָס איז געווען גיכער א מין אוויראס-הא-בוידע, א ריינע גאָטעס-דינסט. און איך שטעל זיך אָפּ און פרעג נאָכאמאָל די אייגענע קאשע: פונוואנען האָט זיך גענומען צו אָס אזא ייִדן א יעריי-שאַמאָי, ער זאָל דערגרייכן אזוי ווייט איז דער קונסט פון טאנצן? וווּ האָט ער זיך עס אויסגעלערנט? און ווער האָט געקאָנט זיין דער רעבע זיינער?

פארעדט זיך וועגן טענצן, האָבן מיר דערווייץ פארגעסן דעם דריטן ברודער, ניסל וועוויקס, פון וועלכן מיר וועלן זאָגן עטלעכע ווערטער אינעם ווייטערדיקן קאפיטל.

17

דער פעטער ניסל און די מומע האָדל

דער פעטער ניסל „הוליעט“ — א כאָשעו בא „נאטשאלסטוועי“ — א וועב א צאָרע. — זיך פארשטעלט פאל א טשינאוויק, אָנגע-ארבעט א כאסענע, אוועק קיין אמעריקע. — א ניצעצ³ פון א פּאָעט.

אויב די צוויי עלטערע ברידער, נאָכעם און פיניע וועוויקס, זיינען געווען כסדימ, איז דער דריטער, דער יינגסטער ברודער, ניסל וועוויקס, אָדער ווי ער האָט זיך שוין די לעצטע צייט גערופּן בא

1 דערהויבנקייט.

2 דערהויבנקייט פון דער געשאַמע.

3 א פּונק.

זינן פאמיליע-נאָמען, ניסל ראבינאָוויטש, געווען שוין גאָר א וועלט-
 לזכער, גערמאָנג זיך ווי א שטשזאָעל: הינטן אין דער קנאָפּטע א
 שפּאַנט. — דאָס האָט געהייסן יענע יאָרן מיין ע פראנט, אָדער מיין-
 סע דניטש — לאקירטע עט וועטן מיט שפּראַנציקעס און שטארק-
 שטארק אונטערגעבויעע פייס. און געהאלטן דאָס ער זיך דעמאָ-
 קראטיש. דעהינע: אין בעכמעדורעש האָט ער געדאָט, ווי אלע פאָר-
 נעמכטע ואלעבאטימ, און אָרט אין מיזורעכ, נאָר געזעכט אין ער אפ
 דער לעזשאנקע אין פאָליש, געהאלטן א כומעש מיטן „ברור“ און
 דערייילט, דאָפּקע פארן פראַסטן אוילעם, מיטסעס פון רעב מוישעלע
 ווינטטיין, פון מאַנטעפּאָרען און פון ראָטשילדן אויך. דערצו האָט
 ער געהאט א באַקאווע שטימ, געקאָנט שיינ זינגען, ליב געהאט א
 סאך לאַכן און געקאָנט מאַכן לאַכנדיק יענעם. מיינסטנס האָבן פון
 אים געלאַכט ווייבער און מיידלעך — די זיינען מאַמעס צענאָגען
 פאר געלעכטער, אז ער האָט נאָר געוואָלט. מיט וואָס ער האָט זי
 גענומען — אין שווער צו וויסן. נאָר ס'איז געווען גענוג, ער זאָל
 זי זאָגן איין וואָרט — און די געלעכטער זיינען שוין געגאנגען
 ביזן היכל.

היינט וואָס פאר א „היליאַק“ איז דאָס געווען! אָן אים א כא-
 סענע איז געווען א לעוויזע, ניט קיין כאסענע. ניסל וועוויקס, אָדער
 ניסל ראבינאָוויטש, האָט געקאָנט מעינע-מייסימ זיין, א גאנצע וועלט
 מאַכן ריידעווייק, לאַכנדיק און טאנצנדיק. דער כילעק צווישן אים
 און צווישן נעטער פיינע איז געווען, וואָס דער פעטער פיינע האָט
 געקענט טאנצן, און דער פעטער ניסל האָט געקענט מאַכן טאנצן
 אנדערע. אלע און אלע האָבן מיט אים אפ א סימכע מיטגעטרונקען,
 מיטגעזונגען און מיטגעטאנצט. דער ערשטער איז געווען דער סטא-
 נאוואַי פריסטאווע. מיט אים האָט ער זיך געביטן מיט די היטלעך —
 און ס'איז געווען ליייהודים.

ביכלאל איז ניסל ראבינאָוויטש געווען מיט נאטשאלסטווע אויס-
 געבונדן און האָט געפירט דאָס שטעטל בעיאד ראָמאָ, גלייך ווי ער
 וואָלט אליין געווען א נאטשאלניק, א טשינאוויק. דערצו האָט ער
 געהאט א פּע-קאָרוי², גערעדט רוסיש, ווי אן עכטער פאָניע: „מעזשוו

1 א קאָכענטאר אפ דער טוירע, וועלכע די רעליגיעזע יודן האָבן געהאלטן פאר
 אפיקאָרס.

2 געמיינט: א מיל צום ריידן.

פראַכטיג, וואָס מילאָכט, פּאַוואָלטי וואָמ פּאַקוריט נאָ נאָש שוואַט
אי טשטאַבי ניע בילאָ ניקאַקיב קאַקאָוו!... (זיט זשע מויכל, אינ אײַנ-
וועגס פאַרייכערט אונדזער אַ פּאַפּיראַס, אונ אָנ אַ שומ טערעצו).
ניט נאָר ייִדן — גויִם האָבן פאַר אײַם געהאַט דערעכערעצן: כּאַדימ
דאָ מיסעליאַ: ווינ אי דילאָ סקאַזשע, אי טשאַרקא הווילקאַ בידעײַ
(לאָמיר גיין צו ניסלענ: אי אײַסעק וועט ער אונדז זאָגן אי אַ גלעזל
בראַננ וועט זײַן).

קאָהאָן זיכ האָט ער נאָכ מער ליב געהאַט, ווי דער פּעטער
פּיניע. שטענדיק האָט ער זיכ מיט עמעצן, אָדער פאַר עמעצן, גע-
לאָרן, אונ אײַם האָט זיכ אויסגעמאַלט, אַז ער ווייסט אלע זאַקאַנעס.
אַ קלייניקייט — אַ ייִד רעדט אזוי גוט רוסיש, אַז ס׳איז גאָר ניט צו
דערקענען, אַז דאָס רעדט אַ ייִד, אונ דערצו איז ער אזוי אויסגעבונדן
מיט נאַטשאַלסטווע, פאַטשט דעם סטאַראַסטע, ווי אַ זונט, שיקערט
מיטן סטאַרשינאַ אַ גאַנצע נאַכט טאַקע באַ זיכ אינ שענק, אונ מיטן
סטאַנאָווי פּריסטאָו קושט ער זיכ, ווי מיט אַ ברודער!..

נאָר אַפּ וויפּל דער פּעטער ניסל איז געווען אַ כּאַשעו אינ שטאַט,
אַפּ אויפּיל איז ער געווען ניט קײַן כּאַשעו באַ זײַן אײַגן ווייב,
באַ דער מומע האָרל (לע גרויסע מענטשן זײַנען באַ זייערע
ווייבער גאַרנישט!). די מומע האָרל איז געווען אַ ווייבעלע אַ קליינס
אונ אַ שוואַרצס, נאָר דאָס דאָזיקע קליינע ווייבעלע האָט געהאַלטן
איר גרויכע מאַג אינ דער מוידע — אײַמאַס מאָוועס!¹

עס איז געווען צו באַוונדערן, ווי אָט דער גרויסער הייכער פּע-
טער ניסל, דער כּאַשעו באַ נאַטשאַלסטווע, וואָס רעדט אזוי גוט
רוסיש, אונ דער שטענדיק פּריילעכער אונ אויסגעפּוצטער קאוואַלער
אונ אָנגעלייגטער גאַסט באַ ווייבער, איז אַ באַלן געווען צו כּאַפּן
פּונ זײַן אײַגן קליינ-געוואַקסן ווייבעלע אָדער מיט אַ קישעלע אי-
בערן קאָפּ, אָדער מיט אַ נאַסן בעזעם איבער דער אויסגעפּוצטער
קאַפּאַטע! צומײַנסטן האָט זי ליב געהאַט אײַם בעזעמען דאַפּקע יאָג-
טעו, אונ דאַפּקע סימכאַסטוירע, אונ דאַפּקע פאַרן גאַנצן אײַלעם אינ
די אויגן: „לאָז מען וויסן וואָס פאַר אַ מאַגן זײַן ווייב
האַט!...“ ער אָבער האָט דאָס אָנגענוכען פאַר אַ קאַנאָוועס, זיכ
פאַרעלאָסן מיט אלע ייִדן אינ זאַל, אַפּגעפּנט פּלעשער מיט בַּ אַנפּן,
אַפּגעשלאָגן אלע פּעסלעכ מיט געזייערטע אַגעקעס גיין קעלער.

1 טויט-שרעק.

ארויסגענומען אלע טעם און טעפלעך פונעם אויוון — געמאכט א כורבן,
א פאָגראַם אינ שטוב, און אָפּגעקערענקט נאָכדעם דערפאר פונ דער
כובע האָדל דריי וואָכן קעסיידער. ס'איז אָבער געווען קעדיג — מע
האָט זיך גוט אָנגעהויליעט!

שענער פון אלצדינג איז געווען דאָס, וואָס דער פעטער ניסל
האָט אָן דער מומע האָדל ניט געטאָן פונדאנען אהינ. ער האָט זי
געהאלטן פאר א גרויסן באַרדאס; ניט מער, פלעגט ער אפ איר
מעלאמעד-זכוס זיין¹, זי איז פון קאָרסונ, א שטאָט אזעלכע אינ קיע-
ווער גובערניע, און די קאָרסונער זינען אלע „ספילשליווע“... צו
דערצו איז דאָ נאָר איינ רענע — האָט ער געזאָגט: — פערל. אז גאָט
זאָל אימ העלפן, ער זאָל איר קאָנען קויפן גרויסע פערל, וואָלט
איר כאַראַקטער, זאָגט ער, זיך אינגאנצן איבערגעביטן. „איך ווייס
נאָך א בעסערע רעפוע“, — האָט אימ דער עלטערער ברודער נאָכעם
געפרווט עפענען די אויגן און האָט אימ אריינגערוינט א סאָד אפן
אויער, פון וועלכן דער פעטער ניסל איז געוואָרן אן אופגעציטערטער:
— זאָל גאָט היטן! זאָל דער אייבערשטער שוימער-אומאצל זיין!
— נאָלג מיך, ניסל! טו ווי איך זאָג דיר, וועט דיר זיין אז
גוט און אז וויל!..

אינ וואָס די דאָזיקע אייצע איז באַשטאנען, האָט זיך ארויסגע-
וויזן ערשט העט-העט שפעטער, אינ א צייט ארום. דעם דאָזיקן סאָד
האָט די מומע האָדל אליין צעפויקט איבער דער גאנצער שטאָט דער-
מיט, וואָס זי האָט געטאָדלט און געשימפט², געשמירט און געשאַלטן
די גאנצע מיטשפאָכע פון איר מאַן: „די מיטשפאָכערע“ — קיין אנדער נאָ-
מען האָבן בא איר די ראבינאָוויטשעס ניט געהאט. „שלאָגן א ווייב
איז באַ זיי א וואָכעדיקער גאנג... נאָר ס'וועט זיי פריער אָפּדארן
די האַנט, איידער זיי וועלן זיך צורירן“...

דאָס גאנצע שטעטל האָט געוויכט פונעם סאָד, אז ניסל ראַב-
נאָוויטש האָט געבעך אָפּגעשניטענע יאָרן פון זיין ווייב, כאַטש אפילע
בא דער וועלט איז ער א טאקע און בא נאטשאלסטווע א גאנצער
קאָכילעפל. האלעוויי וואָלט ער ניט געווען אזא טאקעפ! וואָרעם דאָס,
וואָס ער איז געווען א טאקעם, האָט אימ, איינגטלעך, אָפּגעקוילעט
און סאָפּקאָלטן גליקלעך געמאכט אימ. מיט די קינדער און קינדס-

1 דאָ: פארענטפערן.

2 געוידלט.

קינדער אפ אייביקע יאָרן. וועגן דעם ווערט דערציילט א מניסע, וואָס שמעקט אויכגעטראַכט צו זײַן, נאָר איך גיב זי איבער, ווי איך האָב זי געהערט.

איך א קליינ שטעטל, גיט ווייט פון וואָרנאָקאָ, דאָרט זיך, איך בערעזאָ, האָבן גויימ געמאכט א פריגאָוואָר אפ א ייִדן, אז מע זאָל איך ארויכטרייבן. וואָס טוט מען? איז כעג געקומען צו לויפן צו ניסל וועוויקס, אָדער צו ניסל ראבינאָוויטש: כטיטש, אזא כאָשעוו באַ נאטשאלכטווע, וואָס רעדט אזוי גוט רוסיש און קושט זיך מיטן סטאנאָוואָי פריסטאווי!.. דער פעטער ניסל האָט זיך א וואָרפ געגעבן צום פריסטאווי — ער קאָן דאָ גאָרניט העלפן: דאָס ווענדט זיך נאָר אינעם „ספראוויק“. און דער ספראוויק איז, ערשטנס, א נײַער מענטש און, צווייטנס, א גרויסער האָמען! וואָס זשע טוט מען וויי-טער? ווי לאָזט מען דאָס „ראזאָרענ“ א ייִדן און מאַכן א טעל פון א גאנצער מישפּאַכע? ווארט נאָר אויס א ביסל, בויעט דיעלאָ וויל אפע — ס'וועט זײַן רעכט! — אזוי האָט געזאָגט דער פעטער ניסל און האָט אָפּגעטאָן גאָר א קלייניקײַט: ער האָט געקריגן די גאנצע אוניפּאָרם, וואָס א טשינאָוויק נראָגט, האָט זיך פארשטעלט פאר א „ספראוויק“, געכאַפט א פּאָטשט און איז אריינגעפּאָרן גיב דאָרפ ארייַן ביט א גלאָק, און האָט געשיקט רופן צו זיך דעם כטאר-שינא מיט דער גאנצער „האַמאדע“, און האָט זיך צעשרען אפ זיי: „קאק ווי כמעיעטיע, טאניע-סיאקע?!“ און געטופעט כייטן פוס, ווי אן עמעסער ספראוויק, אז ס'איז גיט „פאָ-זאָקאָר“, און האָט צעריכט דעם פריגאָוואָר אפ שטיק-שטיקלעך און אָנגעזאָגט זיי, אז טאָמער דערוועגן זיי זיך קלאָנג אפ איך צום גובערנאַטאָר, זאָלן זיי וויכטן, אז ער, דער נײַער ספראוויק הייכט עס, איז טאקע דעם גובערנאַ-טאָרס אן אייגענער פעטער, פון דער מאמעס צאד, און זײַן ווייב געהער זיך אָן א שטיקל קרויווע מיטן „מיניסטער אָונוטרעניכ אי וויעשניכ דיעל“!..

ווער עז האָט געמאסערט — ווייסט מען גיט. נאָר די געשיכטע מיטן צעריסענעם פריגאָוואָר איז די מניסעס מיטן גובערנאַטאָר און מיטן „מיניסטער אָונוטרעניכ אי וויעשניכ דיעל“ זײַנען ארום, ווי בויםל אפן וואסער, און ס'איז זעוואָן א „דיעלאָ“, און בע האָט איך מעכילע איינגעזעצט און געמישפּעט, און דער שפיץ איז געווען, אז דער בראווער פּעטער ניסל האָט געבעטן געמוזט ווערן א בוירייכ, פּאָשעט, הייסט עס, נעמען און אנטלויפן. עס האָט זיך איך איי-נ-

געגעבן — ער איז זינט'אָפּן, האָט זיך פּרֿיער אָפּגעוואַלדערט א שטיקל צײַט אין אָדעס, זיך געזאכט א נייעם פּאס מיט א נייעם נאָמען און אז אונזער קינד אַמעריקע, און קיין קאַנאַדע, די ערשטע צײַט גיט זײַס ערײַסן געזעצן, נאָר אין א פּאָר יאָר ארום האָבן אָנגעהויבן גײַן כּוּן אײַם „ל.טערס“¹, אז ער „מאַכט א לעבן“. שפּעטער האָט ער אַריבער געצויגן אַהן זײַן גאַנצע מיטשפּאַכע, ווילכע האָט אױך געשריבן ברײַו, אז זײ „כאַפּן א לעבן“. נאָדעם זײַנען אַגע ומען פּונ זײ אַלעזען זײַער שײַנע „פּקטשורס“² — גראַפֿי, עפּסדיקע סײַצערס! נאָר וואָרײַ מע „זאַכט א לעבן“ און וואָרײַ איז ביכלאל דאַס לעבן אינעם אַמעריקע — דאָס האָט מען גיט געקאָנט פּונ זײ אַרױסבאַקומען בעסער-אױפּן.

ע שו העט-דעט, אינעם א יאָר עטלעכע און דרייסיק ארום, אינעם יאָר 1905/6, אינעם דער צײַט, ווען דער, וואָס שרייבט די דאָזיקע בילד-גראַפֿיע, האָט אליין בגראַפֿיע אַריבערוואַלדערט איבערן יאָר און איז געקומען בעזשעלעם קיין אַמעריקע, האָט ער זיך אינטערעסירט צו באַקומען גענויע יעדעס וועגן זײַן פעטער. איז ער געווען געוואָרן, אז דער פעטער ניסל איז שײַן א שײַבן-אַפּאַר³, נאָר ער האָט איבער-געלאָזט א שײַבן נאָמען און א שײַן פאַרמעגן. זײַע קינדער און זײַנע אײַניקלעך זײַנען דאָס, וואָס מע רופּט אין אַמעריקע: אַלרײַט. דאַס בילד פון ער פעטער ניסל וואָלט אַבער ניס געווען אינגאנצען, ווען מיר זאָלן דערבילען: נאָך אײַן שטרייבן: אינעם דעם דאָזיקן מענשען און עפּשער פּרילירן געגאנגען א פּאַעס; ער האָט ליב געהאַט זײַנגען ייִדישע לידער, אײַגענע. אינעם דער צײַט, וואָס ער איז געזעסן אינעם נײַנע, האָט ער באשאפּן א ליד און זיך אליין. אינעם ייִדיש, נאָכן אלפּבײַט, און א שײַבן מעלאָדיע דערצו, — א מעלאָדיע, וואָס איז זיך צעגאנגען און אלע אײַנרײַם. וויפּל נאלאנטן זײַנען באַ אונדז אָט זײַן פּרילירן געגאנגען, וואָס מע וויסט פּונ זײַ גאַרניט!..

1 ברײַו.

2 כּאַטאַגראַפֿיעס.

3 א געשטאַרבּענער.

פינעלע שימעלעס פאָרט קיין אָדעס

שימעלע רעדט מער אפ גוי'ש. — דערצײלט גרויסקיט פון עזראָסיני. —
קלייבט זיך אריבער קיין אָדעס. זײַן זון פינעלע האָט אן אָפּעראַ-
ציע. — אן ארבעטל אינ אויער. — דער אָפּשייד-וואַרעמעס.

דעם העלר פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע האָט זיך אויסגעוויזן,
ווי עס ווײַזט זיך אויס מיט-אמע יעדן ייִדישן ינגל, אז זײַן שטאַט —
דאָס איז דער מיטל-פונקט כּוּן דער וועלט, דער סאמע נאָפּל כּוּן דער
ערד, און זײַנע ייִדן — דאָס זײַנען די אויסדערוויילטע באַ גאָט,
וואָס צוליב זי איז באשאפן געוואָרן די דאָזיקע וועלט, און, פאר-
שטייט זיך, אז אינ דער שפיץ פון די אויסדערוויילטע שטייען
וועוויקס קינדער, די ראבינאָוויטשע, און דער ראָש-ווערישנ¹ און
דער סאמע שײַגל, דער סאמע צימעז פון די ראבינאָוויטשעס — דאָס
איז געווען זײַן טאטע, נאָכעם וועוויקס. וואָרעם ווער זיצט אינ בעס-
מערעש אויבנאָן אינ מיוזע-וואַט, דער צווייטער פּנעם ראָווי, באַמ
סאמע אָרנקוידעש? צו וועמען קומט מען צום-אליעם-ערשטן גוט-יאָמ-
טעוו בעטן? און צו וועמען קלייבט מען זיך צונויף אלע שאבעס-
נאכטס אפּ מעלאווע-מאָקע² און מע טרינקט און מע זינגט און מע
טאנצט און מע הול-עט ביזן ווייסן טאָג ארייַן? זײַן, ניטאָ קיין ש-
נערס כּוּן זײַן מיטפּאָכע. ניטאָ קיין רײַ-ערעס פון זײַער שט. ב. ניטאָ
קיין גרעס-דער פון זײַן טאטן. ניטאָ קיין כּרימע-ער פון זײַן פּזטער
פּיניע. ניטאָ קיין פּריילעכערער כּוּן זײַן פעטער גיסל. און קוקנדיק
אפּ זײַן הויכע טיטן, נאָכעם וועוויקס, אונטער אַ שאבעס אָדער אַ
יאָמטעוו, אינ דער שיינער זײַדענער קאפּאָטע מיטן ברייטן גאוטל
און מיט דער נאפּאלעאָנקע אפּ: קאַש; אָדער אפּ זײַן גידעוויטשקער
באמע, כּײַע-עסטער נאָכעם וועוויקס, ביים זי הייבט אופּ אירע איד-
זעלע, וויסע הענט ארום באַ ליכט בענטשען איער די גרויסע, הויכע,
געבלאָזענע זילבערנע לייכטער, אָדער אפּ דער הויכער טשעפּקער
באָבע בינדע, ווי זי רעדט זיך אויס כּײַט גאָט, ווי מיט אַ גאנצ
געענשטן שמעלקע, אָדער אפּ: פעטער גיסל! דעם גוואר, ווי ער האקט
רוכיש ווי אן עכטער פּאָניע — האָט זיך שאַלעג נאָכעם וועוויקס הארצ

1 דער סאמע ערשטער.

2 די סורע, וואָס רעליגיעזע ייִדן פּראווען שאבעסזונאכטס.

אלעמאָל אָנגעפילט מיט פרייד און מיט גאדלעס קעגן אנדערע קינד-
דער, און ער האָט געדאנקט גאָט, וואָס ער האָט געהאט זאָס גליק
צו געבוירן ווערן אין דער דאָזיקער מיטשפּאַכע, אונטער דער דאָזיקער
גילדענער פּאָג, וווּ ער האָט זיך געפילט גליקלעך, ווי א פרינץ, און
זיכער, ווי אין א פעכטונג, ווי אין א קייזערלעכע פאלאץ.

און אָט האָבן זיך פלוצעם די זיילן פונ דער פעכטונג געגעבן
א שאָקל, דער פאלאץ האָט גענומען איינבייגן זיך אפ אומצופאלן,
און דער גאנצער קישעפ פונעם גליקלעכע שטעטל איז מיטאמאָל פאר-
שווינדן געוואָרן. דער יונגער פרינץ איז געוויירע געוואָרן, אז
ניט דאָ איז דער נאָפּל פונ דער ערד, אז ס'איז פאראן אפ דער
וועלט א סאך, א סאך גרעסערע שטעט פונ וואָרדאָנקאָ, און אז עס
געפינען זיך אפ דער וועלט א סאך, א סאך רייכערע ייִדן פונ די
ראבינאָוויטשעס. און געוויירע געוואָרן איז ער אָט דאָס אלצדינג פונ
זיין נייעם כאווער, פינעלע שימעלעס, פונ וועלכע מיר דערציילן
דאָ אינקורצן.

אויסער וועוויקס קינדער, די ראבינאָוויטשעס, איז געווען אין
וואָרדאָנקאָ נאָך א ייִד א באַלעבאָס, פונ די נעגידים, מיטן נאָמען
שימעלע. דאָס איז געווען א געפאקט ייִדל מיט א קיילעכיק בייכל
און מיט א סימפאטיש שמייכלענדיק פאָנעם, דאָס מויל א ביסל אפ
א זייט. ער איז געווען ניט אזא גויר, ווי א פאָלעבער. „א קערבל
איז בא אימ געווען א מאמוער“. וויפל ס'איז געווען, האָט מען פאר-
לעבט. און אז ס'איז ניט געווען, האָט מען געבאָרגט און געליען
און ווייטער געלעבט א גוטן טאָג.

אין שטאָט האָט מען אימ געהאלטן פאר א שטיקל אפיקוירעס,
ווייל ער האָט געטראָגן א „הענגקאלנער“ און א ביסל שוין צו א קיין-
לעכיק בערזל, שטארק צוגעפוצט; דערפאר האָט ער אָכער געהאט אן
אָפענע האנט אפ געבן א געדאָווע, און אינמיטן דער וואָך, אז ס'האָט
זיך אימ פארגלויבט, האָט ער פארופן געסט, געמאכט א סודע פונ
דער ברייטער האנט — כײַ געלעבט!

מער פונ אלע ראבינאָוויטשעס האָט ער ליב געהאט דעם פעטער
ניסל, געמאָגן, גלייך ווי ער, א צעשפּאַלטענע קאפּאָטע און שטארק
אונטערגעהאקטע פייעס, און ליב געהאט, ווי דער שפּאַלער זיידע, ריידן
מיט א ייִדן אפ גוייש: „ע, ווי סקיינע זייעט! וואָס באלעבעטשעט

1 א כסירישער רעבע פונ שטעטל שפּאַלע.

איר דוואָרײַם בטיילי'ם¹? פֿאַראַ נאָגו מאָליטיסאָו! אַ האַנטערײַפּט האָט ער געהאַט אַ זעלטענע — אַ „קאַכוועואַבע“, דערפֿאַר ווײַל ער איז געווען אַ „לױאַק“ (געשריבן מיט דער לינקער האַנט, און אלע ליױאַקעס שרײַבן אויסגעצײכנט שײַן — דאָס איז דאָס יאָדוע²). אינ דער הײַם איז ער אלעמאָל געווען אַ גאַסט, נאָר אפּ יאָמטעווען אָפּגעײַמטעווען, איז ער ערגעץ אַוועקגעפֿאַרן, מע ווײַסט ניט וווּהײַ, און געקומען אפּ אַנדערן יאָמטעווען און אָנגעבראַכט אַהײַם אַזױפּיל מאַטאָנעס, אַז דאָס גאַנצע שטעטל איז געגאַנגען כּאָדאָראַם און געוועזן פֿון שײַבע-לעס מאַטאָנעס אַ לאַנגע צײַט נאַכדעם.

אַײַנמאָל אונטער אַ פּײַסעכ איז ער געקומען פֿון ערגעץ צו פֿאַרן און אַרױסגעלאָזט אַ קלאַנג, אַז ער פֿאַרט אַרױס פֿון וואָרפֿאַקאַ. וווּ-הײַנ? אָ, ווײַט! זײַער ווײַט! אַזש קײַן אָדעס! סקאַנײַעס, האָט ער געזאָגט, זײַן אָט דאָ, אינ אַזאַ העק, טשאַרט וואָס פֿאַבערײַ איר זאָלט זײַן אינ אָדעס, וואָלט איר געוואָסט, פֿאַ קראַני מיר, וואָס הײַסט אַ שטאַט! איר זאָלט אַ קוק טאָן באַ עפּראָסינ אַ קאַנטאַר מײַט סלווע-שטשעס, טשאַרט וואָס פֿאַבערײַ! וויפּיל גאַלד דאָרט וואָלגערט זײַך אַײַבער אינ אײַן סאָג, מעגט איר זײַך עס ווײַנטשן פֿאַרמאָגן אלע, סוקײַנע דײַעטי, מיט מיר אײַננעם!...”

דער אױלעם, פֿרשטייט זײַך, האָט שײַמעלע: אױכגעהערט מיט אָפּענע מײַלער, זײַך גענײַדעשט אפּ עפּראָסיס קאַנטאַר און אפּ געלט, וואָס דאָרטן וואָלגערט זײַך אַײַבער אַ טאָג; נאָר הײַנטער די אױגן האָט מען געמאַכט כּױזעק סײַ פֿון שײַבעלען כײַ פֿון עפּראָסיס קאַנטאַר. און מער פֿון אלע: ען האָט כּױזעק געמאַכט שמועל-עליע דער נײַער דאָו און כאַזן, וואָס איז נאָרוואָס אַרפֿאַגעקומען פֿון באַרײַשפּאַליע, אַ יונגעראַנ אַ קלוגער און אַ גרויסער שײַגע, אַן אַזעס-מעכוצעפּ-פֿאַנעם³. ער האָט געזאָגט: „שפּײַט אײַם אײַן נאָנעם, אָט זעם שײַמעלען ערשטנס, פֿאַרט ער גאָר ניט אַרױס; וועהאַשײַניס⁴, איז ניט קײַן אָדעס, נאָר אַ בײַסל געענטער, קײַן רושישטשעווען, און ניט ווײַל די הײַגע מענטשן זײַנען סקאַנײַעס, נאָר פֿאַשעט ווײַל ער איז אַ באַלכױווען, די האָר זײַנען ניט זײַנע — כאַ-כאַ-כאַ!“

נאָר ווײַאזױ די מײַסע איז, צײַ אָדעס, צײַ רושישטשעווען, צײַ ווײַל

1 וואָס רערט איר פּױסע ווײַך.
2 באַוואָסט.
3 אַ גרויסער אַזעספֿאַנעם.
4 צױײַטנס.

די וואָרפֿאַקאָווער מענטשן זײַנען סקאַטינעס, צי ווײַל ער איז א
 באלכוויר, די האָר זײַנען נײַט זײַנע, — שײַמעלע האָט נײַט געמאַכט
 קײַן לעצאַנעס: ער האָט באלד נאָך פײַסנדיג גענימען או ספּאַר-
 קײַם: דאָס באלע-אַטישקײַט פאַר האַלב געלט, א סאַכ זאַכנ האָט
 ער צעגעבן אומײַסט, אויסגעליידט די מײַדלעכ אזוי ווי די קאלעס,
 און פאַר די ינגלעכ באשטעלט בא יסראָעל דעם שניידער קורצע
 ווייטיקלעכ¹, ווי עס פאַסט פאַר אזא גויסער שטאַט ווי אָדעס, און
 ביכרײַ דאָס שטעטל זאָל נאָכ מער קאָכנ, האָט שײַמעלע באפוילנ
 העניען. זײַנ ווייב, זי זאָל מאַכנ א סדע — מילכיקע ווארעניקעס,
 טשאַרט איכ פּאַכערי — פאַר דער גאַנצער שטאַט!

פאַרשטייט זיכ, אז געקומען אפּ דער כײַמע זײַנען אלע, די
 גאַנצע שטאַט, און דער ערשטער איז געווען דאַפקע שמועלע-עליע,
 דער נײַער ראָוו און כאָנ, וואָס האָט הינטער די אויגן אזוי כײַמעק
 געמאַכט פונ שײַמעלען, געמאַכט פונ אימ גאָר אויסצ דרייען; דערפאַר
 האָט ער אָבער אינ די אויגן אימ אזוי געכאַנפּט, אז ער האָט פּאַ-
 שעט געשאַנגן צו דער גאל!

אײַניגעמ מיט די גרויסע זײַנען געקומען צו דער סודע, וואָס
 שײַמעלע האָט געמאַכט, אויכ קליינװאָג. נאָר אָנשטאַט דעם, זיי זאָלנ
 זײַנען אינ שױב גלייכ מיט אלע, זײַנען זיי בעסער געווען אינ דור סנ
 בא די בוינדן, זענ ווי מע פאַקט זיכ אינ וועג ארייַן. און שאַלעם
 נאָעם וועוויקס האָט זיכ מיט דעם ינגסטן פונ שײַמעלעס קנדער,
 מיט פינעלען, א ינגל מיט א פאַרזאָגט פענעמל און נײַט גרויסע
 ביינאָוואטע² אויגן, פאַרקליבנ אינ אײַנז פונ די בוינדן, ארומגעקײַכנ
 גאַנצ זײַבנאָן, זיכ באזעט און געשמועסט פונ דער חײַטער נעסיע,
 וואָס זיי לטייט פּאַר.

פּינעלע שײַמעלעס איז געווען אײַן יענער צײַט דער סאַמע נײַענט-
 סטער כאווער פונ שאַלעז נאָכעם וועזיקס — אינ אימ האָט שאַלעם
 ליב געהאַט דערפאַר, וואָס ער וויינט אלצדינג, וואָס אפּ דער וועלט
 טוט זיכ, וואָרעם אכוצ וואָס פינעלע האָט זיכ אָנגעהערט א סאַכ
 בײַסעס כונ גרויסע שטעט כונ זײַנ טאַטן, שײַמעלען, איז ער אליינ
 אויכ געווען אינ דער גרויסער שטאַט, אינ פעוע-אַסלאָוו, איבער א
 מײַסע מיט אן ארבעטל.

1 ג. בייט: קורצע קאַפּטקעלעכ.
 2 קײַלעכ-אַמיקע.

פינעלע האָט, שפּילנדיק, געפרוּווט אויפנלייגן איינמאַל אַן אַר-
 בעסל אינעם אַיינ אַיער אַרײַנ און אַרויסנעמען דאָס כּונעמ אַנדען
 אַיער. פאַרשטייט זיך, און דאָס אַרבעטל האָט זיך אַינג שפּאַרט, ניט
 געוואָלט אַרויס ניט כּונען דעם אַיער און ניט פּונעם אַנדערן אַיער,
 און עס האָט בעסער אָנגעהייבן צו וואַקסן באַ אַימ אַנוויײַניק און
 אַרויסגערופּן אַזאַ קאַפּווייטעק, און דער קונדס האָט געמײנט זײַן אָנגע-
 דעם גאַנצע עמעס מיטן אַרבעטל. האָט ער פּרױער באַקומען אַ רעכטע
 פּאַרציע שײַצ — „אַ ינגעלע וואָל ניט לייגן קיינ אַרבעטלעך און
 אַיער אַרײַנ“, און דערינאָך האָט מען מיט דעטלעך און מיט שפּײז-
 לעך זײַן מיט „כירנליקעך“ געפּאַרקעט אַימ אַזוי לאַנג אינ אַיער,
 ביז מע האָט אַימ געמוזט אָפּפירן אַינ דער גרויסער שטאַט אַרײַנ,
 קיינ פּערעיאַסלאָוו, אַפּ און אָפּעראַציע.

פּון דער דאָזיקער נעכטע אַינ דער גרויסער שטאַט אַרײַנ האָט
 פינענע נאָכדעם געהאַט צו דערצײלן און צו דערצײלן גאַנצע פּעק,
 און דער אַז ניט ווילנדיק אויסגעוואַקסן באַ זײַנע כּאווירימ אַינ די
 אויגן מיט אַ גאַנצען קאָפּ העכער. אַ קלייניקייט — אַ ינגל אַינ אליינ
 געווען אַינ פּערעיאַסלאָוו און אליינ געזען מיט זײַנע אַיגענע אויגן
 אָן אַ שיר הַזוּער מיט בלעך געדעקט, מיט „פּעשעכאַדי“ (טראַטורן)
 אַפּ אלע גאַסן, ווײַסע קלויסטערס מיט גרינע קלעקעס און מיט
 גאַלדענע צלאַכײַם, געמײערטע קלייטן, קאווענעס און דינעס גאַנצע
 בערג, עפל און באַרן אָן אַ שיר און אָן אַ צאַל, וואָס וואַלגען זיך
 אַפּ דער הוילער עיד, און כּאַלדאַטן, וואָס „מאַרשטיגן“ אַינ די גאַסן,
 און נאָך קעדימע אַוועלעך כּידושימ ווײַנפּלאַעס!

פּון דעמלע אָן זײַנען פינענע שיבעלעס און שאַלעם נאָכעם ווע-
 וויקט געוואָרן כּאווער, נעפעש אַכאַר, און פאַר קיינעם אַיז זי-
 מעלעס אָפּפאַרן פּון וואַראַנקאַ ניט געווען אַזאַ קאַפּ, ווי פאַר אַז-
 לעמען! אַכּוּז וואָס ער האָט מעקאַנע געווען פינע ען, וואָס יענער
 כּאַרט און ער ניט, אַיז אַימ שווער געווען זיך צעשיידן מיט זײַן
 כּאווער, וועלכע ער האָט ליב געקײגן ניט ווינציקער ווי זײַנע פּרױער
 דערמאַנטע כּאווירימ.

באַ זײַער לעצטן זעעניש, כּאַרן געזעגענען זיך, היט דער גליק-
 לעכער פינעלע שימעלעס, פּייטשיק אוינגקליידט און אַן אַיסגע-
 צוואַנגער, אַרײַנג לייגט די הַנט אַן די קעזעגעס און גענומען
 מײַן כּוועק פּון וואַראַנקאַ. וואָס אַיז וואַראַנקאַ? — אַ העל, אַ גורן,
 אַ דאָפּ, ערגער כּונע אַ דאָפּ! און די מענטשן — קאַפּאַנימ, דאַל-

טאָנימ, אײַנע ווערעווינימ! וואָס איז אָדעס פאַרמאָגט איינע עפּראָסי,
נאַרעלע, פאַרמאָגט דאָס ניט אלע וואָרענאָקאָרע ייִדן שוין מיט די
נעגליימ אינײַנעם..."

דע-נאָכ האָט פינעלע גענומען צו דערציילן גרויסקייט פון זיך
און פון זייער מיטפּאָכע, וויאזוי זיי וועלן דאָס באלד געבן א פּאָר
ארויס מיט זיי בוינדן, אז ס'וועט אזש גיין א רויכ! און וויאזוי זיי
וועלן זיך עס א ביסל אָנפּאַרן! און דערנאָכ וואָס ס'וועט זיך טאָן,
אז זיי וועלן דאָס געבן א פּאָר אריין קיינ אָדעס! אלע גרויסע לייט וועלן
זיי ארויסקומען אקעגן מיט א ברייטן שאַרעם-אלייכעם און מיט פּרישע
קוילעטשן און מיט געבראַטענע קאַטשקעס און מיט גוטן ווישניק,
און עפּראָסי וועט אויך זיין דאָרטן...

— ווער איז דאָס דער עפּראָסי? — פּרעגט אימ שאַלעם.
— עפּראָסי ווייסטו ניט? — ענטפּערט אימ פינעלע, ווי א גרויסער.
עפּראָסי דאָס איז אונדזערער א קאָרעו פון דער מאמעס צאד, א גוויר,
אן אדיר, א ביליאָנשטשיק! איך האָב דאָך דיר געזאָגט שוין, אז וואָס
דער איינע עפּראָסי פאַרמאָגט איז איינע קעשענע, נאַרעלע, פאַרמאָגט
דאָס ניט אלע היגז ייִדן מיט די נעגליימ אינײַנעם. קאָנסט פאַרשטיין,
ווי רייך ער איז, אז פּאָרן פּאָרט ער ארויס מיט זעקס פּערד „נא-
שפיצ“ און איינער א רייטער פּליט אפּ צו פּריער. אָנגעזאָגן גייט
ער פון קאָפּ ביז די פיס איז זינד און איז סאַבעט, און צוויי טו-
לפּעס האָט ער: איינער איז א יענאַטענער און דער אנדערער איז
פון פּיזעם. און עסן עסט ער אינדערוואָכן נאָר קוילעטש און נאָר
געבראַטענע קאַטשקעס און פאַרטרינקט מיטן בעסטן ווישניק...

— און וואָס וועט איר דאָרטן טאָן? — פּרעגט אימ שאַלעם און
שלינגט די סלינע פון די געבראַטענע קאַטשקעס מיטן גוטן ווישניק.
— וואָס הייסט, וואָס? — ענטפּערט אימ פינעלע אזוי פּראָסט און
ערנסט. — וואָס טוען אלע ייִדן איבן אָדעס? וואָס טוט עפּראָסי?
עפּראָסי האָט אייגענע אמבאַרעס מיט ווייץ, מײַן טאַטע וועט האָבן
אמבאַרעס מיט ווייץ. עפּראָסי האָט א קאַנטאָר מיט מײַן טאַטע, מײַן
טאַטע וועט האָבן א קאַנטאָר מיט מענטשן, און געלט — געלט וועט זיך
אונדז שטיטן איבן די קעשענעס פּילע זעקן דו שפּירט זיך מיט אָדעס?..
און פינעלע האָט גענומען דערציילן די גרויסקייט פון עפּראָסי
און די שיינקייט פון דער שטאָט אָדעס מיט אירע דרייעטאזשע מויערן.
נאַרעלע, אונדזער שטאָט איז אקעגן אָדעס, וויאזוי זאָל איך דיר

זאָגט? — ווי, לעמאַש, א פליג קעגן א קלויסטער, אָדער ווי א מו-
רעשקע קעגן א העלפאנד!

איר וואָלט געמעגט שווערן, אז ער איז דאָרטן אליין געווען
און געזען אלצדינג מיט זינע אייגענע אויגן. זיין כאווער האָט אים
געקוקט אין מויל אריין און געשלאנגען מיט דאָרשט איטלעכס וואָרט
און שטארק, שטארק מעקאנע געווען! איין זאך נאָר איז אים געווען
א ביסל קאָשע, און ער האָט זיך ניט געפוילט עס א פרעג טאָג בא
זיין כאווער פינעלען: וויבאלד אָדעס איז יאָ אזא טייערע שטאָט און
עפראָזי דער מיליאָנשטשיק איז זייערער א קאָרעו, וואָס זשע האָבן
זיי געשווינגן ביז אהער? פארוואָס זינען זיי פרייער ניט ארויסגעפאָרן
אהינצוצו?.. דערופ האָט פינעלע אָפגעענטפערט, גאָר קיין סאך ניט
געטראכט:

— נארעלע! א קאָרעו, מיינסטו, טאקס א נאָענטער קאָרעו — א
פעטער? צי א געשוועסטער קינד? צי א מעכרסן? עס הייבט זיך גאָר ניט
אָן! א ווייטער קאָרעו! אפילע ניט קיין שייני-שעבעשלישי¹. זיי זינען
נאָר ביידע, דאָס הייסט עפראָזי און מײַן מאמע, פון איין שטאָט,
פון מעזשירעטשקע. מײַן מאמעס מאמע איז פון מעזשירעטשקע און
עפראָסיס טאטע, זאָגט מען, איז אויך געווען א מעזשירעטשקער...
מע קאָגן ניט זאָגן, אז פינעלעס ענטפער זאָל זיין א טערעצ
מאסעיק² אפ דער פראגע, וואָס שאַלעם האָט אים אוועקגעשטעלט. נאָר
די צייט איז זיך געגאנגען, און די צוויי כאוויירן האָבן זיך אוי
פארעדט וועגן אָדעס און וועגן עפראָסיס יכעס פון מעזשירעטשקע
און וועגן נאָך זאכן, אז זיי האָבן זיך גאָר ניט אומגעקוקט, ווי דער
פרימאָרגן איז אוועק. דער אוילעם האָט שוין דערווייל לאנג אָפגע-
געסן די ווארעניקעס, געווען עפעס מאָדנע אופגערוימט, רויטלעך
און פארשוויצט, און מע איז שוין געשטאנען בא די בוינד אַז גע-
נומען געזעגענען זיך זייער פריינטלעך מיט שימעלען און מיט זיין
מישפאָכע, קושן זיך און ווינטשעווען אלדאָס גוטס. מער פון אלעמען
האָט זיך געקושט שמועל-עליע דער ראָוו און כאזן, געהאלטן עפעס
מאָדנע די אייבערשטע ליפ, ווי זי וואָלט וועלן לאכנ, און צוגעווינג-
טשעוועט די אָפפאָרנדיקע, ס'זאָל זיין איג א מאזליקער שאַ, און
געבעטן שימעלען, ער זאָל זיין אזוי גוט און לאָזן גריסן גאנצ

1 גלידשוועסטער קינד.

2 א באפוריקנדיקער ענטפער.

אָדעס און עפראָסינ — לעבאנאשעם, ניט פארגעסן עפראָסינ לאָזן גריסן
גאָר פריינטלעך!

— פראָשט שאווייטע, כוקינע דיעטי! — האָט זיך שימעלע כריי'עכ
אָפגעזעגנט צום לעצטן מאָל שוין פון בויד ארויס ביטן גאנצן שטעטל. —
פראָשט שאווייטע! ניע פאָביניטע ליכאַמ! און לאָז אייך גאָט העלפן,
איר זאָלט זיך ארויסקאראטשקען פון דער דאָזיקער בלאַטע בימהייראָ
בעיאָמינ¹ — היינדא!

— היינדא! — האָט אימ נאָכגעזאָגט צויך פינעלע, א עטייענדיקער
אינ בויד, האלטנדיק ביידע הענט אינ די קעשענעס, ווי א גרויסער,
און קוקנדיק אפ זיין כאווער שאַלעם מיט ליבשאפט און מיט גאד-
לעס — און די בוידן האָבן זיך גערירט.

און אז די בוידן זיינען אוועק, איבערלאָזנדיק נאָך זיך א רייעכ
פון פערד און א גאנצע וואנט פון שטויב, האָט זיך שמועל-עליע
געכאפט מיט ביידע הענט בא די זייטן און האָט אזוי געלאכט, זיך
אזוי געקאטשעט, גלייך ווי צען טויזנט שיידימ וואָלטן אימ געקיצלט
בא די פינגערס: „כא-כא! קיין אָדעס פאָרט ער! צו עפראָסינ, כא-
כא-כא!!!“

אינ דער מינוט האָט זיך דער פאלשער שמועל-עליע געקויפט א
סיינע, א דאמ-כוינע! דאָס איז געווען שאַלעם נאָכעם וועוויקס:
אימ איז ניט געווען צום לאכנ. אדעראבע, אימ האָט זיך געוואָלט
וויינען. ערשטנס, פארלוירן א כאווער — פינעלענע צווייטנס, די קינע:
יענער פאָרט אוועק. און ווהינ? אזוי ווייט! אזש קיין אָדעס! און
וועאל קולאַמ² — און דאָס איז דער איקער, — וואָס דאָס אמאָליקע
שיינע כיינעוויקע שטעטל וואָראָנקאָ איז עפעס ווי קלענער געוואָרן,
קלענער און נידעריקער און טונקעלער, און עס האָט מיטאבאל אָנ-
געוויירן דעם גאנצן קיינ, כייטן גאנצן גלאנצ אינ מיטן גאנצן קי-
שעפ. און עס האָט אימ פארקלעמט בא דער נישאַמע, און ער איז,
א באטריבטער, א פירביטערטער, מיט א צעווייטעקט הארצ, אוועק
אינ כיידער אריין...

נ. ב. אינ א צייט ארום, עס זיינען אוועק יאָרן און יאָרן, האָט
זיך ארויסבאוויזן, אן שמועל-עליע דער כאזן האָט ניט אומזיסט אזוי

געמיינט: אינגליכן.

דאָ: און מער פון אלץ.

געלאכט: שימעלע איז אריבערגעפאָרן מיט זיין געזינדל ניט קיין אָדעס, נאָר קיין רושישטשעוו, א קליין שטעטל אין קיעווער גובערניע. גאָר ניט אזוי שטארק ווייט פון וואָראָנקאָ. צו וואָס האָט אים גע- טויגט דער אָנשטל פון אָדעס און פון עפראָכינ — דארפ מען פרעגן באַ זינע קינדער, וואָרעם שימעלע איז שוין לאנג אפּ דער וועלט נישטאָ.

מעשאנע מאַקעם — מעשאנע מאזל¹

עס האלט באַ פארלאָזן קאסריליעווקע. — הערסל מיט דער סיג טוט אָן דעם שוטעפּ אַ ספּאָדעק. — דער באַבע מינדעס טאכריכיל.

פונדאנען דאָס האָט זיך גענומען — קאָן דער פארפאסער פון די דאָזיקע באשרייבונגען ניט זאָגן. נאָר שימעלע האָט געמאכט דעם ערשטן פעטשאטעק. טייקעם נאָך זיין ארויספאָרן האָבן די איבעריקע וואָראָנקאָווער באלעבאטיס אויך גענומען שמועסן פון „מעשאנע מאַ- קעם — מעשאנע מאזל“ און פון אריבערפעקלען זיך אין אנדערע גרע- טערע שטעט: ווער קיין בארישפאָליע, ווער קיין רושישטשעוו, ווער קיין וואסילקאָוו און ווער נאָך ווייטער.

אויך אפּ נאָכעם וועוויקס האָבן זינע קינדער געהערט דערציילן בעסאָד-סויעס, אז ער קלייבט זיך אריבער אינגיכט צוריק קיין פע- רעיאסלאוו, אינ דער גרויסער שטאָט, פונדאנען ער איז אמאָל ארי- בערגעפאָרן אהער, קיין וואָראָנקאָ, ביים די קינדער זינען נאָך גע- ווען גאָר קלייניטשקע, און אויסגעלאָזט האָט מען דעם סאָד מיט די ווערטער: „מעשאנע מאַקעם — מעשאנע מאזל“...

בא די קינדער האָט דאָס פערעיאסלאוו אויסגעזען מוידעדיק גרויס און פול מיט קיין און פול מיט סאָד. פערעיאסלאוו איז אַ מאַקעם פארנאָסע, — אזוי האָבן צווישן זיך געטמועסט די גרויסע, און קליין- ווארג האָבן זיך צוגעהאָרט צו די שמועסן, נאָך ווינציק פארשטא- נען, נאָר געפילט האָבן זיי, אז דאָס פערעיאסלאוו איז עפעס אַ גוטע זאך, האָבן זיי געקליבט טינען און צו גלייכער צייט האָט זיי באַנק געטאָן זיך שידן מיטן קליינעם שטעטעלע, ווו זיי האָבן פארבראכט זיערע בעסטע קינדערשע יאָרן, די סאמע גאָלדענע צייט פון זייער יוגנט.

1 געענדערט דאָס אָרט — געענדערט דאָס מאזל.

וואָס וועט זײַן — האָט זיך דער קליינער שאלעם געטראכט — מיט דעם וואָרפֿאַנקאַווער אלטן בעסמעדערעש, אז אלע יידן וועלן זיך צעפֿאַרן? ווער וועט זיצן אפּ זייערע ערטער אין מיזרעכ-זײַט? און דער בארג, וואָס אפּ יענער זײַט בעסמעדערעש, וואָס וועט זײַן מיט אײַם? און מיט די ייִדישע קלייטן? און מיטן אױצער?.. ניט שוין זשע וועט פֿאַרלוירן גײַן אזא גוטס, וואָס ליגט אָנגעגרייט פֿון ייִדנס וועגן טיפּ אין דער ערד אזויפיל יאָרן? ניט שוין זשע וועט דאָס אלצדינג אונטערגײַן, קאָלאָ ווענעוואד ווערן ¹?"...

וויפֿל מע האָט זיך ניט געהיט פֿאַר די קינדער ניט צו רײַדן אײַן שטוב כּוּן „אזעלכע זאכנ“, האָבן זײ דאָך געכאַפּט ווערטער: „מעשאַנע מאַקעם — מעשאַנע מאַזל“... „פֿאַרנאָסע איז געשלאָגן“... פֿאַרוואָס, אז מע איז מעשאַנע דעם מאַקעם, איז מען מעשאַנע דעם מאַזל? און וואָס איז, אײַנגעטלעכ, אזעלכעס „פֿאַרנאָסע“ און וויאָזײ „שלאָגט“ מען זײ? — דאָס האָבן קליינעוואַרג נאָך ניט אַקוראַט פֿאַר-שטאַנען. נאָר לױט דער מײַנע, וואָס די גרעסערע האָבן בײַס-מײַסע געמאַכט, האָבן די קלענערע זיך אָנגעשטויסן, אז עפעס טוט זיך, עפעס קומט פֿאָר... שטענדיק א שטילער, א רױקער, א באל-מאַרעשכױרע, איז נאָכעם וועוויקס געוואָרן נאָך מער שטיל איז נאָך מער מאַרעשכױרעדיק. טאַמײַד אַג אײַנגעבוירגענער, איז ער גע-וואָרן נאָך מער אײַנגעבוירגן. אפֿן הױכּן וויסן שטערן האָבן זיך אויסגעלייגט נאָכאַמאָל אזויפיל קנייטשן, ווי פֿרײַער. אײַנצווייען פֿלעגט ער זיך פֿאַרשליסן מיטן ייִנגערן ברודער, מיטן פעטער ניסלען, רײַ-בערן א פֿאַפֿיראָס נאָך א פֿאַפֿיראָס און עפעס נאָר געסוידעט זיך און נאָר געשטיקט זיך... מע האָט דעם לעצטן ווינטער אופֿגעהערט בא די ראַבינאָוויטשעס פֿראווען מעלאווע-מאַלקעס פֿאַר דער גאַנצער שטאָט. דעם לעצטן סימכאַסטוריע און שמינע-אַצערעס ² האָט מען אפֿילע נאָך געהוילעט, דער פעטער ניסל האָט אפֿילע זיך נאָך געביטן מיטן סטאַנאָוואַי מיט די היטלען און קלײַמערשט געטאַנצט מיט אײַם אפֿן דאַכ אויך — נאָר סײַז שױן געווען ניט דאָס הוילען און ניט דאָס טאַנצן, וואָס פֿרײַער. אפֿילע די מומע האָדל איז געוואָרן געלאַסן, פֿאַרלאָרן א סאַכ פֿון איר גיפֿט... עפעס איז די גאַנצע מישפּאַכע געוואָרן ווי צעשרופֿן. נאָר אײַן באַבע מינדע האָט זיך נאָך געהאַלטן שטאַלצ,

1 פֿאַרלאָרן גײַן.

2 די לעצטע צוויי טעג פֿונעם רעליגיעזן יאָמטעו סוקעס.

די א דעמב. די אייגענע ריינקייט און טשעפקעקייט, וואָס פּרױער. די אייגענע ציכטיקייט און זויבערקיט, וואָס אלעמאַל. נאָר די שאַבעס־אויבסטן זינגען געווען, דאַכט זיך, שוין ניט די, וואָס טאַמִיד. די עפעלעך א ביסל צוגעפרוּדן און צוגעלעגערט און א ביסלעך ווי אונטערגעפּוילט, די גיסלעך פּינעדיק, און אינ די פּינג האָבן זיך פּאַרפּלאַדעט ווערעמ... געדאַהנט און געבענטשט האָט די באַבע מינדע, ווי פּרױער, געשמאַק און הויכ אפּ א קאַל, ווי א מאַנצבל, פּונ איר גרויסן ציכטיקן קאַרבן־מינכע¹ ארויס, און אויסגעשמועסט זיך מיטן ריכטיגעשעלילעם. נאָר ס'איז שוין גע-ווען ניט דאָס דאוונען און ניט דאָס אויסשמועסן זיך מיט גאַט. עפעס האָט זיך געטאַן אינ דער מישפּאַכע, עפעס איז פּאַרגעקומען בא די ראַבינאָוויטשעס א מינ סאָד.

אזוי האָט זיך עס געצויגן א גאַנצ ווינטער, ביז עס האָט פּלוצעם אויסגעזעצט דער בלאָטער, דער עמעס איז ארום ווי בויםל אַזן ווא-סער, און די גאַנצע שטאַט איז געווירע געוואָרן פּונעם סאָד, אז באַכעם וועוויקס שוטעפּ פּונ דער פּאַסעסיע², א ייִד אַן אָנגעפעלצטער מיט א רויטער נאָז (הערשל האָט ער געהייסן, נאָר ווייל ער האָט ניט געקאַנט ארויסריידן קיינ שינ, נאָר א סינ, האָט מען אימ א נאָמען געגעבן „הערסל מיט דער סינ“), האָט זיין שוטעפּ נאָכעמען בעדיל-האדאל געשטעלט, פּאַשעט באַגאַנוועט, און כּוּצ-לאָזע האָט ער אימ באַכ שטילער הייט אויסגעדונגען פּונ דער פּאַסעסיע! איז געוואָרן א פּראַיאַקו³ אינ שטאַט: „סטטיטש, רעב נאָכעם, וואָס שווינגט איר אימ? פּאַרוואָס נעמט איר אימ ניט צום רָזון, צו מענטשנ?“ נאָר אז ס'איז געקומען צום רָזון און צו מענטשן, האָט דער דאָזיקער הערסל מיט דער סינ זיך אויסגעלאַכט און ארויסגערעדט זיך עפעס מוירעדיק גראָב (און דאַפקע מיט דער סינ, ווי זיין שטייגער איז), אז ס'איז נאָר א ביזאָיענ דאָס פּאַרן מויל צו ברענגען...

— א יונגאטש קאַן! — האָט דער פעטער ניסל געטייגעט, געמאַכט מיט די הענט און גערייכערט מוירעדיק גראָבע פּאַפּיראַסן, און ער האָט זיך געשוואָרן, אז זיין נאָמען וועט ניט הייסן ניסל, אויב ער וועט אָט דעם שייגעצ, דעם הולטיי, דעם גראָבן יונג מיט דער סינ

1 דאָ: סידער.

2 אַן ארענדירט גוט.

3 געמיינט: א געשרי.

ניט אריינפאקן איב אסטראָג אריינ, ווינציקסטנס, אפ פינפ און צוואנ-
ציק יאָר!

— וואָסער פאקן? וואָסער אסטראָג? וואָסערע פינפ און צוואנציק
יאָר?— אזוי האָט אימ דער עלטערער ברודער, נאָכעם, אָפגעקילט מיט
א ביטערן שמייכל און אויכ פארייכערט א גראָב פאפיראָס.— מע
האָט מיר אָנגעטאָן א ספּאָדעק, און מע מוז איצטער פאָרן צוריק קיינ
פערעיאסלאוו. מעשאנע מאַקעם— מעשאנע מאול...

דאָס זינענ געווען קלאָרע דיבורים, וואָס כעוורע האָבן פאר-
שטאנענ, כּאָטש איינ זאכ איז זיי נאָכ געווענ א ביסל ניט אזוי פאר-
שטענדלעכ: פון וואָסער א „כפּאָדעק“ האָט זיכ דאָ גערעדט? צוגיינ
צום טאטן און פּרעגן— דערופ האָט קיינער ניט געוואגט. צופיל דערע-
כערעצ האָט מענ געהאט פאר א טאטן, מע זאָל צוגיינ צו אימ פרעגן:
„טאטע, וואָס פאר א ספּאָדעק האָט מען דיר אָנגעטאָן?“ די קינדער
האָבן נאָר געזען, אז דער טאטע צאנקט, גייט איינגעבויגן. יעדער
זיפצ און יעדער קרעכצ ריכטט ארויס א שטיק הארצ.

— איר וועט דאָ בלייבן איבערן זומער לערנען, אן אווירע
אינמיטן זמאנ¹ איינ אָפצורייסן, און אימירצעשעם אפ סוקעס וועט
מען שיקן נאָכ איינ א פור, וועט איר קומען צו פאָרן.

אזוי האָט נאָכעם וועוויקס געגעבן צו וויסן די קינדער איינמאָל
אינ א זומערדיקן טאָג, און צו זייער שטוב זינען צוגעפאָרן צוויי
בוידן, פונקט אזוי ווי דעמלט צו שימעלען, און מע האָט זיכ גענו-
מען פאקן אינ וועג און געזעגענען זיכ מיט דער שטאָט. ס'איז אָבער
געווען ניט דאָס פאקן זיכ און ניט דאָס געזעגענען זיכ און ניט די
פריילעכע ווארעניקעס, וואָס בא שימעלען. עפעס האָט זיכ א באזונ-
דער טרויער אויסגעגאָסן אפ אלעמען און א מאָרעשכוירע איז גע-
לעגן אפ אלע פענעמער. די גאנצע שטאָט האָט מיטגעפילט די רא-
בינאָוויטשעס. „זאָר זיי גאָט העלפן; מעשאנע מאַקעם— מעשאנע מאול;
נעבעכ א ראכמאָנעס!“— אזוי האָט מען געשמועסט הינטער די אויגן,
און די קינדער האָבן נאָכ ווינציק-וואָס פארשטאנען, פארוואָס און
אפ וועמען איז עס אזא ראכמאָנעס? אויב שוין יאָ א ראכמאָנעס,
איז עס געווען אפ דער באַבע מינדע, וואָס האָט אפ די עלטערע
יאָרן באדארפט צונויפלייגן איר קאסטן, זיכ פאקן אינ וועג אריינ.
יונגווארג האָבן דערווייל געהאט א געלעגנהייט כאפן א קוק, וואָס

1 דאָ א דערנ-סעזאָן (סעמעסטער) אינ כידער.

בא דער באַבע אינ קאסטנ טוט זיכ: אויסער די זיידענע אויסגע-
פרעסטע טיכעלעך, וואָס זיינען געלעגן אויסגעלייגט צווישן די בלע-
טער פון קאַרבן-מינכע, אויסער די יאַמאָעוודיקע זיידענע מאלבושימ
און סאַמעטענע רעזעוואַלקעס, עפעס מאָדנע גענייט, מיט קוואַצינקע
אַרבעלעך און פיינע עקלעך – אויסער דעם גוטס און האָב, איז
דאָרט געלעגן ווייט-ווייט אינ א ווינקעלע זייער א סאַכ ווייט-שטאַפ.
דאָס איז געווען דער אלטערס טאַכריכימ, וואָס זיינען געלעגן בא
איר צוגעגרייט פון ווייט איכ ווען אפ איבער הונדערט יאָר, אז
טאַמער וועט זי שטאַרבן, זאָל זי נישט דאַרפן אָנקומען צו א קינד...
דאָס האָבן געוויסט אלע; פונדעסטוועגן האָבן כעווער געהאַט א האַרצ
א פּרעג צו טאָגן בא דער באַבע: „צו וואָס באַדאַרפ זי האָבן אויפיל
ווייטע מאַטעריעז?... דער פּרעגער איז געווען נישט קיינ אַנדערער,
נאָר דער קלענסטער פון אלע אינ ווּוּקס און דער גרעסטער פון אלע
אינ שקאַצערע, דער שרײַבער פון די דאָזיקע זיכרויגעז. ער האָט
דערפאַר באַקומען פון דער באַבע א שיינ ביסל מוסער, און זי האָט
אימ נאָכ צוגעזאָגט צושטעלן א גענעלע פאַרן טאַטן. זי קלײַבט
זיכ שוין פון לאַנג, האָט זי געזאָגט, אפ דעם קליינעם „לעצט, זי
ווייסט, זאָגט זי, גאַנצ גוט, אז ער מאַכט איר נאָכ הינטער די פליי-
צעס, ווּוּזאזי זי דאוונט און ווּוּזאזי זי בענטשט (און דאָס איז דאַפּקע
געווען אַ עמעס). זי וועט שוין דאָס אַל גדינג דערציילן, אַלצדינג!
זי וועט זיכ שוין קילן דאָס האַרצ!.. צומ סאָפּ האָט זיכ אויסגעלאָזט,
אז ווער-וואָס? די באַבע האָט אפילע נישט אָנגעהויבן צו דערציילן.
אַדעראַבע, פאַרן אוועקפאַרן, אז ס'איז געקומען צימ געזעגענע זיכ,
האָט זי זיכ צעקושט מיט יעדן קינד באַזונדער, ווי נאָר א מאַמע
קאָג זיכ קושן, און געוויינט, ווי נאָר א מאַמע קאָג וויינען. און
שפעטער, אז מע האָט שוין באַדאַרפט טאַקע זעבן זיכ פאַרן, האָט
זי צום לעצטן מאָל זיכ אָפּגערופן צו די קינדער:
— זייט זשע געוונט, קינדערלעך! גאָט זאָל העלפן, איר זאָלט
דערלעבן אלע צו גיין נאָכ מיין לעווייע...
אזא מינ ווינטשעוואַניע!

דער אוילעם צעקריכט זיך

שמועל-עליע שפילט אינ שאָך. — דער אוילעם קומט זיך געזעגענען.
וויבער מיט פארוויינטע אויגן פיסקלעך זיך. — מע דארף זיין פונ אייזן,
מע זאָל ניט לאַבן.

דער טאָג פונ נאָכעם וועוויקס אוועקפאָרן איז געווען פאר דער
שטאָט א טישעבאָר¹ און פאר די קינדער — א סימכאסטורע²: א קלמ-
ניקייט אזא יאָמטעוו? ערשנס, לערנט מען ניט. ווער וועט דאָס גיין
אינ אזא טאָג אינ כידער ארײַנ? און צווייטנס, איז גלאַט לעבעדיק —
מע קלייבט זיך, מע פאקט זיך, מע רוקט שאפעס, עס קלינגען גלע-
זער, גאַפּל-מעסער, עס קומען בוידן, און עסן עסט מען ווי ערעוו-
פייסעך, בעכפאָנדיק³ היינט די פאָר גראַשנס, וואָס מע וועט באקומען
„אַטיזנע“ (אַפּפאָר-געלט)? דערווייל זעט מען עס נאָך ניט. דערווייל
קובען נאָך באלעבאטימ זיך געזעגענען. דאָס הייסט, זיי קומען, מע
זאָל זיי זאָגן „זײַט געזונט“, וועלן זיי זאָגן „פאָרט געזונט“ און אָן-
ווינטשן דערביי אָן א שיר גוטע זאכען, ווי געזונט און האַצלאַכע
און מאַזל און אלדאָס גוטס.

פריער פונ אלע איז געקומען שמועל-עליע דער ראָו און כאַזן.
שמועל-עליע איז אַן אַפּטער איינגייער צו די ראַבינאָוויטשעס. ער
קומט אלע טאָג. ווי אַן ערלעכער ייִד לאָזט ניט דורכ דאווענען, אזוי
לאָזט ער ניט דורכ קיין שאַך-שפילן מיט רעב נאָכעמען. שפילן א
שאַך איז באַ אימ א פארגעניגן. געווינען באַ רעב נאָכעמען א שאַך
איז באַ אימ א גליק. א מאָדנע טעווע באַ דעם שמועל-עליע: פאָר-
עפילט ער — שרייט ער, געווינט ער — שרייט ער. נאָר געווינען געווינט
ער זעלטן. מערסטנטיילס פארשפילט ער. און אז ער פארשפילט,
שרייט ער, אז ער האָט געהאט א טאַעס, אז ער גיז געגאנגען ניט
מיט דעם ציגל, וואָס ער האָט געוואָלט, און אז ער זאָל געווען גיין
אנדערש, וואָלט דער אַנדערער פאָרשפילט!..

בא אזא שפיל, אז ס'איז געזעכט דער פעטער ניסל, האָט ער

1 דאָ: א טרויער-טאָג.

2 דאָ געמיינט: א פריילעכער טאָג.

3 אינ איילעניש.

ניט געקאנט ליידן. האָט ער געפרעגט שמועל-עליענ: „וואָס שרייבט איר?“ דער טאָטע נאָכעם איז אָבער ניט געווען אזא מענטש. ער האָט רויק אויסגעהערט שמועל-עליענ, ווי ער קאָכט זיך, פאָוואָלינקע געשמייכלט זיך אין באָרד אריין און געשפילט ווייטער. די מאמע כיי-עסטער איז געווען אויסער זיך: אינא אזא צייט, א שאָ פארן אוועקפאָר, זעצט מען זיך אוועק שפילן אין שאָ? „דאָס לעצטע מאָל, כיי-עסטער, געוונט זאָלט איר זיין! איר פאָרט אוועק, דער אוילעם צעקריכט זיך, קיינער בלייבט ניט, מיט וועמען וועל איך שפילן אין שאָ?“

אזוי בעט זיך שמועל-עליע דער כאָז און פארשארט דאָס היטל ארום, נעמט זיך צו דער ארבעט און הייבט שוין אָן צו קאָכן זיך און צו שרייען, אז ניט אזוי איז ער געוואנגען, ווי ער האָט גע-וואָלט, און נאָכעם שמיכלט און לאָזט אים גיין אנדערש. דאָס שפילן גייט אָבער באַ זיי ניט ווי אלעמאָל. עס קומען אלע מינוט צו גיין נייע מענטשן זיך געוועגענען. מע קאָן ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז איבערייסן אינמיטן שפילן, אז עס קומט צו גיין אזא ייד א שאָבן, ווי רעב אייניק. ער מעג טאקס האָבן א ציגן בערדל און דאווענען אפ א דין קעלכל, איז ער אָבער א ליבאווי-טשער כאָסיד און זייער אן ערלעכער ייד. צי, אשטייגער, באלד נאָך אימ איז געקומען דאָן. דאָן איז א יונגערמאן מיט וויסע האָר, דאָס הייסט געל, נאָר געל, ווי פלאקס. ער איז בעטעווע א שווינגער, רעדט ניט מיט קיינעם. נאָר איצט, אז רעב נאָכעם פאָרט ארויס פון וואָראָנקאָ, האָט זיך דאָן צערעדט. ער וואָלט אפילע געווען, זאָנט ער, אויך ארויכפאָרן, ער זאָל האָבן ווהיין. כאפט דאָס דער רועכו ער וואָלט א באלן געווען פארקויפן זיין געשעפט, ער זאָל האָבן וועמען. כ-פט דאָס דער רועכו!.. שמועל-עליע קוקט אפ אים, ווי א גאולען, און דאָן הערט ניט אופ צו שיטן מיט ווערטער. א מענטש האָט זיך צערעדט! אנשוויגן ווערט ער ערשט דעמלט, ווען עס ק-מען צו גיין אנדערע זיך געוועגענען. און קומען קומט די גאנצע שטאָט, איינס נאָכט אנדערע. פריער יידן, דערנאָ-ווייבער. אלע אראָפגעלאָזט די נעז, אלע פארזאָרגט. אנדערע פארוויינט. איינ יידענע האָט געבראכט צו טראָגן די קינדער מאָנפאסיע-קאָנפעקטן. א יידענע א צידקאָניעט!¹..

1 זייער א פרומע יידענע.

שטארק פארוויינט זינענ די צוויי ווייבער, וואָס האָבן כאַסענע געהאט באַ די ראַבינאָוויטשעס אין שטוב. דאָס זינענ, פּרומע די מויד' מיטן בלינדן אייגל און „פייגעלע-אַשמעדיג". די צוויי האָבן אזוי שטארק געווישט די אויגן און געשניצט די נעז און געמאַכט אזעלכע מאָדנע פּיסקעס, אז שאַלעם, דער קליינער „לעצ", האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטן און האָט זיי ביידי, טאַקע דאָ אפּן אָרט, הייטער זייערע פלייצעס, קונציק נאָכגעמאַכט מיט די זעלבע פּיסקעס און מיטן זעלבן שנייצן די נאָז, און כעוורע קליינווארג האָבן אלע-מאָל אויסגעשאַסן אַ היליכן געלעכטער. האָט זיך אָנגעהויבן אַ כאַ-סענע: „וואָס איז דער געלענדער?" די מאַמע כּייע-עסטער, אַ יידענע ביכלאל אַ בייזע, און דערצו נאָך פאַרצאָרנט און פאַרטאַראַמט פונעם אוועקפאַרן, האָט אוועק-עוואָרשן אלע אַרבעט און אויסגעלאָזט איר צעווייטעקט האַרצ צו די קינדער. זי האָט נאָר געוואָלט דערגיין דעם סיכל: „וואָס איז דער געלענדער? און וואָס איז די געדולע?" ... איז פּרומע די מויד איר געקומען צו הילפּ און געזאָגט, אז זי וועט גיין שווערן באַ אַ „רייניקייט"¹, אז דאָס שטאַמט פון אַט דעם קליי-נעם וועווריק, דעם סאַמאָוואָליעצ, דעם זיילעל-וועסויוועניק, דעם איוואַ פּאַפּערילע, דעם ימאַכשמויניק, דעם אויסוורפלינג, דעם קאַל-בויניק... דאָס האָט זי געמיינט ניט קיינעם, נאָר דעם מעכאַבער פונעם דאָזיקן בוכ, וואָס איז געשטאַנען בייס-מייסע אַ נעבעכל, גאָט די נעשאַמע שולדיק. עס קאָן זיין, אז ער וואָלט געכאַפט אַ רעכטע „אַטיזנע" פון דער מאַמע, ווען עס מישט זיך ניט אריין די אלטע באַבע מינדע און לייזט אימ ניט אויס פון מעזומענע פעטש. דערזענ, אז מיט איר אייניקל האַלט עס שמאַל, האָט זיך די באַבע מינדע אָנגערופן צום גאַנצן אוילעם:

— קינדערלעכו! באַ אונדז איז אַ מינהעג פון קאַדכווינימ, אז איידער מע געזעגנט זיך פאַרן אוועקפאַרן, באַדאַרפּ מען זיך צוועגן כּאָטש אפּ איין מינוט...

די באַבע מינדע האָט זיך אוועקגעזעצט אפּ דער פאַריאַסעמטער קאַנאַפע, וואָס צום איבערפירן איז זי געווען צו אלט און פאַרקויפּן איז ניט געווען וועמען, און דער גאַנצער אוילעם האָט זיך אוועק-געזעצט נאָך איר, און ס'איז געוואָרן אַ וויילע שטיל, כּאָטש אַ פליג דורכפּולענע. דערנאָך איז געקומען דער לעצטער אַקט, דער סאַמע

שווערסטער — דאָס געזעגענע זיך און דאָס קושן זיך. און דאָנקען גאָט — מע איז דאָס אויך איבערגעקומען. די בוידן זיינען גרייט. נאָכאמאָל, זייט געזונט! און נאָכאמאָל, פאָרט געזונט! און ווידער — אמאָל א ווישעניש פון אויגן און א שניצן פון נעז, און פּיסקעס, פּיסקעס! גוואלד, רבינעשעלויסע! גיי האלט זיך איינע און מאכ ניט נאָך די ווייבער, ווי זיי קרימען זיך, ציטערן מיט די גוידערס און מאכ פּיסקעס!.. זיי לאָזן אפּילע ניט געזעגענע זיך, ווי עס געהער צו זיין. עס ווערט מיטאמאָל שטארק אומעטיק אפּן הארצן. א ראכ-מאָנעס אפּן טאטן, א ראכמאָנעס אפּ דער מאמע, א ראכמאָנעס אפּ דער באַבע מינדע. אָט טראָגט מען איר אלטן מיט אייזן געקאוועטן קאסטן; דאָרט ליגן אירע טאכריכים... עס טוט א צופ, א נעמ אָן בא דער נעשצאמע. עס גלוסט זיך א וויינ טאָג. אויפראט, אז מע זעט, אז אזא מענטש, ווי דער פעטער ניסל, ווישט אויך די אויגן, אז קיינער זעט ניט... דער פעטער ניסל זאָל וויינען? ווי קומט עס?.. דער טאטע רופט צו די כעוורע איינציקווייז, נעמט ארויס פון בייטעלע צו זילבערנע מאטבייעס. די מאמע אויך. און די באַבע מינדע האָט נאָך פון פריער אָנגעגרייט איטלעכע באוונדער אינ א פאפירל קליינגעלט — אכאס לעאכאס¹ וועט דאָס זיין א רעכטע כאט-בייע! גאָט זאָל העלפּן, די בוידן זאָלן שוין רירן. אָט האָבן זיי גע-רירט. די רעדער קויקלען זיך. דער אוילעם האָט זיך געגעבן מיט-אמאָל א שטופ: „פאָרט געזונט! זייט מאצלעכו“ פון דער בויד ארויס קוקט זיך אומ די באַבע מינדע, גלייך ווי זי וואָלט וועלן נאָכאמאָל, צום לעצטן מאָל, געבן א קוק אפּ דעז אָרט, וואָס זי האָט פארלאָזט אפּ שטענדיק, אפּ אייביק... עס נעמט זיי ווידער אָן אן אומעט און דאָס געפיל פון ראכמאָנעס כאפט זיך אופּ נאָכאמאָל בא זיי אפּ א וויילע און ווערט פארלאָשן — עס ווילט זיך איבערציילן דאָס ביסל מינצ...

פונעם גאנצן טאראראם מיטן גאנצן הארמידער האָט זיך סאָפּ-קאָלסאָפּ אויסגעלאָזט א שטילשווייגעניש. די בוידן זיינען אוועק, איי-בערגעליזט נאָך זיך א געדיכטן שטויב, א רייעכ פון סמאָלע און א מאָדנע פוסטקייט. דער אוילעם האָט גענומען ביסלעכווייז, איינ-ציקווייז, ווי פארשעמט, זיך צעגיין, דער אהער, דער אהין, עפעס גלייך ווי די אָפּגעשמיסענע. דער פעטער ניסל — יענער איז גאָר אן-

1 איינס צו איינס, געמיינט: אלץ צוזאמען.

טרונען געוואָרן. געבליבן שפעטער פון אלע איז שמועל-עליע דער
 כאזן. ער איז נאָך לאנג-לאנג געשטאנען און נאָכגעקוקט די אָפּגע-
 פּאָרענע, פארשטעלט מיט דער האנט די אויגן פון דער זון, וואָס
 האָט בעעמעס גאָר ניט אזוי שטארק געבראָטן און גאָר ניט אזוי
 שטארק געשיינט. דערנאָך האָט ער מיט אַ ביטער שמייכלע אַ זאָג
 געגעבן צו זיך אליין: „דער אוילעם צעקריכט זיך, אזוי
 ווי ווער עמי“...

און ער האָט אויסגעשפיגן.

21

גערגעלע-גאנעוון

מוישע דער שויכעט — א צאדיק. — גערגעלע — א באַכער מיט
 א צעשפּאַלטענער ליפּ. — די קויסט פון גאנווענען עפּל. —
 געאַקט באַ דער פּושקע טאבעק. — דעם רעבנס טויט.

דאָס דארף מען פארשטיין, אז איבערגעלאָזט האָט מען קליין-
 ווארג אין שט. טל עפעס ניט גלאט אזוי אפּ היִפקער. דער פּאָטער
 האָט פאר זיי געזוכט א מעלאַמעד מיט אַ מאדריכ, אַ אפּעטראַפּעס,
 אינייעמ. דאָס הייסט: די קינדער זאָלן באַ אימ אַ לערנען אַ עסן
 קעסט, און דער רעבע זאָל אפּ זיי האושגאַכע געבן. און עס איז
 אימ אָפּגעראָטן ארום און ארום. דער רעבע מיטן אפּעטראַפּעס, מיטן
 באל-מאושגאַכע, וואָס ער האָט געפונען פאר זיינע קינדער, איז גע-
 ווען אַן אויסגעשפּילטער, אַ געראַטענער, טאַקע דעם אלטן וואָראַן-
 קאָווער שויכעטס אַ זון, מוישע דער שויכעט.

דאָס איז געווען אַ זיידענער יונגערמאַן, אַ צאַצקע, אַ מופּלעג
 בעטוירע¹ און אַ שיינער באל-טאַנאַכ, און גלאט אַ דיכענט פון אַ
 מענטשן. דער כּיסאַרן איז אָבער געווען, וואָס אָט דער רעבע איז
 געווען ניט קיין געזונטער און בעטעווע שוינ צו אַ גוטער, צו אַ
 ווייכער, געגאַנגען מיט זיינע טאַלמידים אפּ אַ נייעם דערעכ — ניט
 מיט שמיצ, נאָר מיט גוטע ווייכע ווארעמע רייד, צו וועלכע די קיין-
 דער זינען גאָר ניט געוויינט געוואָרן, און דעריבער טאַקע האָבן זיי
 אָפּגענאַרט דעם רעבן פון קאָפּ ביז די פיס, מעכילע געפירט אימ

1 אַ מענטש, וואָס קען זייער גוט די רעליגיעזע ספּאַרים.

אינ באָד ארײַנ: ניט געדאוונט און ניט געלערנט, און שפעטער-צו, אז מױשע דער שויכעט איז שוין גאָר גוט קראַנק געוואָרן, באַקומענ די „דאָר“ און אוועקגעלייגט זיך, האָבן כעווערע אָנגעהויבן אַרומצו-גיין פּוּסטעפּאַס, שלאָגן בייִדעקעס, זיך כאַווערן מיט גערגעלע-גאַנעווע, אַ ייִנגל אַ יאָסעם און אַ באַרוועסער, מיט מאַמוערישע אויגן, מיט אַ צעשפּאַלטענער ליפּ— אַ רעכטער באַסיאַק! זײַנ עמעסער נאָמען איז געווען גערשנ, נאָר דאָס האָט זײַם זײַנ מאַמע, כאַרע-כײַגע די קעכן, זאָגט ער, אזוי פאַרצויגן, און דעם נאָמען „גאַנעווע“ האָט אים שוין צוגעלייגט, זאָגט ער, זײַנ שטיפּטאַטע, יויטעפּ-מײער דער הע-קער, כאַטש ער האָט נאָך דעמלט, זאָגט ער, באַ קײנעם קײנ זאַך ניט אוועקגעגאַנוועט. מע זאָל אים ניט געווען, זאָגט ער, אַ נאָמען געבן גאַנעווע, וואָלט ער עפּשער קײַן גאַנעווע קײַנמאָל ניט געוואָרן. איצט וועט ער שוין, זאָגט ער, זײ אפּ צולאָכעס, ווערן אַ גאַנעווע— האַלעווע עס זאָל נאָר זײַן וואָס צו גאַנווענענ!..

אזוי האָט זיך גערגעלע-גאַנעווע באַרימט גאַנצ ערנסט און מיט אַ מינע פּונ אַ גרויסן פאַר שאַלעם נאָכעם וועוויקס, וואָס איז גע-ווען איבעראַשט פּונעם ייִנגל מיט די קלוגע אויגן און מיט דער צעשפּאַלטענער ליפּ. זײער באַקאַנטשאַפט האָבן זײ געשלאָסן טאַקע באַ מױשע דעם שויכעט אינ כײדער. אַ גאַנצע וואָך איז מױשע דער שויכעט געווען אַ מעלאַמעד, נאָר דאָנערשטיק איז ער געווען אַ שויכעט, און אלע וויבלעך און אלע מײדלעך האָבן זיך דעם דאָנערשטיקדיקן טאָג דאָ צונויפגעזאַמלט מיט זײערע אויפּעס, גענדז און קאַטשקעס. צווישן זײ איז געווען אײנער אַ באַכערל מיט אַ צעשפּאַלטענער ליפּ— דאָס איז געווען גערגעלע— אויך מיט אַן אָפּ, וואָס די מאַמע די קעכן האָט דורכ אים געשיקט צום שויכעט קוילען אַ שאַבעס. זיצנדיק צווישן די וויבלעך און וואַרטנדיק אפּן שױ-כעט, האָט דערווייל אָט דער גערגעלע געוויילט דעם אוילעם, דאָס הייסט, ער האָט געמאַכט אזעלכע מעשוונע אָנשטעלן, אזעלכע מאַדנע פּיסקעס און אזעלכע מעשוונענע האַווינעס, אז וויפל כײַזיז געווען וויבלעך און מײדלעך, האָבן אים אלע געשאַלטן מיט טויטע קלאַלעס: „גאַנעווע“, און „מעשוּמעד“, און „כאַליערע“, און וואָס איז דער קאָרט, און געלאַכט בײס-בײסע צום טויט! „אַט דער איז פּונ כײַנע ליַנט!“— האָט זיך געזאָגט שאַלעם נאָכעם וועוויקס און איז געוואָרן מיט אים

כאווער. פארשטייט זיך, בעסאָד, או קיינער זאָל ניט וויסן, וואָרעם א טאטנס א קינד¹ וואָלט געקאָנט העבן א מעסן פסאק פאר אזא כאווערן זיך ביט א קעכנס א יינגל און א גאנעו דערצו.

עס איז אָבער געווען א באזונדער מינ זיסקייט אינ דעם כאווערן זיך דאָפּקע מיט אזא יינגל, מיט וועלכע מע קאָן זיך באגעגענען נאָר פארנאכטלעך, ביין מינעכע לעמערעו, ריידיג א פאָר ווערטער, מאכט א פאָר קונצן, זיך לאָזן לויפן ביידע אראָפּ א בארג, אוקעדוימע. עס איז געווען א באזונדער פארגעניגן אריינרוקן אימ אינ האנט אריין, אז קיינער זעט ניט, אמאָל א גראָען, אמאָל א צוקערקע און אמאָל גלאט א שטיקל ברויט — גערגעלע האָט אלציניג גענומען בעסימכע-ראבע¹, כאָלילע ניט ווי א נעדאָווע, און ניט געזאָגט קיין דאנק אפילע, נאָר צוגענומען מיט ביידע הענט, ווי א כויוו, וואָס קומט אימ, און געהייסן זיך ברענגען מאָרגן נאָכמאָל, געגעבן איי-צעס, וויאזוי מע זאָל פון זיינטוועגן „קריגן“, דאָס הייסט, מעכילע, גאנווענען. ניט אפן גראָבן ארט כאָלילע, נאָר איידל. לעמאָשל, דער אייגענער גערגעלע האָט אויסגעלערנט זיינע כאוויירימ, און דאָפּקע אינ א גאָר קורצער צייט, וויאזוי מע קאָן קריגן אומזיסט עפל אינ מארק, אָדער בארן. מע מיינט ניט פון פרעמדע גערטנער, כאָלילע. וואָרעם וואָס פאר א טאטנס א קינד וועט זיך עס איינשטעלן אריבער-קריכן, ווי א גוי, איבער א פלויט, אריינשפרינגען אינ א פרעמדן גאָרטן, ווו עס געפינט זיך א שוימער, וואָס קאָן ברעכן א ביין, און א הונט אפ א קייט, וואָס קאָן דוירעס² זיין א מענטשנ? קריגן אומזיסטע עפל וויפל מע וויל האָט זיי גערגעלע-גאנעו אויסגעלערנט גאָר שפילנדיק זיך, און אפילע ניט אויווער צו זיין אפן לאו פון „לוי סיגנוויוו“³. וויאזוי איז דאָס מעגלעך? אָט וועט איר האָרכן — און זאָגט איר, אויב דאָס הייסט געגאנוועט.

זומער-לעבן. נאָרוואָס אופגעקומען עפל און בארן. שויג פאר-נאכטלעך. ווייבער זיצן נאָך, אויסגעלייגט מיט זייער סכורע אפ די טישלעך, אָדער גאָר אפ דער ערד, ריידיג פונעם גערעטעניש, וואָס היינטיקס יאָר איז אפ אויבסטן, פון דעם, וואָס קיין רעגן גייט ניט, און אז עס גייט ניט קיין רעגן, איז א שטייב, און אז ס'איז א

1 מיט גרויס פרייד.

2 צערניסן.

3 ברעכן דעם פארבאָט פון דער טויער. זאָלסט ניט גאנווענען.

שטויב, איז דאָ א סאכ פליי... די מאנען פון די ווייבער זיינען אינ
 בעסמערדעש, כאפן אריין א מינכע-מזרעוו. דעמלט איז די בעסטע
 צייט. דעמלט לאָזן זיך וויסע-כעוורעניקעס אפ דער ארבעט — צו
 קריגן אמויכטע עפל. כעוורע גייען באַרוועס אונ אלע אָנגעוואָפנט
 מיט שטעקלעך, אונ אפ די שטעקלעך טשוועקלעך, אויסגעבויגן ווי
 האטשקעלעך, אונ מע לאָזט זיך לויפן — דאָס ווערט אָנגערופן
 „פאָשטש“. איינער איז דאָס פערד, אונ די איבעריקע זיינען פארשוין-
 דלעך, וואָס האלטן אימ באמ צוימל, טרייבן אימ, הוקען אונטער אונ
 פייפן אונ שרייען: „פאָשלאָ!“ אונ אקוראט אז עס קומט צו דער
 קופע עפעלעך אָדער באַרלעך, טוט גערגעלע א קאָמאנדע: „פאלקי
 דאָלאָי!“ — טוען כעוורע א שאר מיט די האטשקעוואטע עטעקלעך,
 אונ מאכעס דער שטויב איז פונעם לויפן זייער גרויס, באַערקט
 מען ניט, ווי עס קאטשען זיך עטלעכע אָנגעכאפטע עפעלעך אָדער
 באַרלעך. אָפגעלאָפן א ביסל, ציט זיך גערגעלע אויס, אונ נאָך אימ —
 די וויסע-כעוורעניקעס, אפ דער ערד אונ מע נעמט זיך צום „רויב“,
 צו די אָנגעכאפטע עפעלעך. מע שטופט ווער אינ די קעשענעס, ווער
 גלייך אינ מויל אריין — כײַ געלעבט! ס'איז ניט אזוי זיס די גנייווע,
 ס'איז ניט אזוי אָנגעלייגט די עפעלעך, ווי ס'איז גלאט פריילעכן
 גערגעלע איז איבערהויפט א פריילעכער יונג, כאָטש ווער עס
 האָט נאָט אינ הארצן — דער לייגט אינ אימ אריין וויפל ער וויל.
 אן אָרעם יינגל אונ א יאָסעם — ווער וועט זיך פאר אימ אָנעמענען?
 אונ דערצו נאָך א גאנעוו! נאָטע דער שאמעס פון בעסמערדעש האָט
 אימ געכאפט איינמאָל מיט א פרעמדן סידער, אונ רודע-באסיע, וואָס
 באקט בייגל אונ בלינעס, האָט בא אימ אויסגעטרייסלט א האלבן
 קאָרוש פון בוועם — אזעלכנ איז א מיצווע צו ברעכן די ביינער!
 דערצו האָט ער א מויל — סאקאָנעס-נעפאָשעכו אפ אלעמען האָט ער
 אייך אן אנדער כיסאָרן, אונ אפ יעדן — א צונעמעניש, אונ ווייל
 אליין איז ער העפקער אונ איינצושטעלן האָט ער ניט וואָס, האָט
 ער ליב איתלעכען באזונדער אונטערשטעלן זיין באַרווענן פוס, ווי
 א קאָטשערע, אזוי אז יענער זאָל זיך אויסציען, ווי לאנג ער איז —
 מעג עס זיין דער ראָוו אליין, די רעבעצן אָדער די שויכעטקע —
 פוצ אינ דער ערד אריין! דאָס איז דעם קליינעם שאָלעמען שטארק
 געפעלן, אונ מיט דער צייט האָט ער אימ אזוי ליב געקריגן, אז ער
 האָט אימ געטראָגן גאנצע שטיקער ברויט פון דער שויכעטקעס טיש
 אינ קעשענע, מעכילע ביגנייווע, אונ אמאָל טאקע אוועקגעלאקנט

פון דער צוקער-פושקע א שטיקל צוקער אויב. ער האָט ליב געהאט צוקער. מער פון אלץ האָט אָבער גערגעלע ליב געהאט א ציגאר טיטונ, אויסגעגאנגענע נאָך א פאפיראַסל! נאָר ווו קריגט מען אזא זאך, אז דער רעבע איז קראַנק און רייכערט ניט, און דער טאטע איז ניטאָ? האָט אימ גערגעלע געגעבן אן אייצע, ער זאָל זיך אָפטער א ביסל אריינכאַפן צום פעטער ניסלען — יענער רייכערט דאָך, פּערווע דיובעק!¹

דאָס איז געווען א ווילע אייצע. דער פעטער ניסל האָט געהאט א ברייטע האנט. די פושקע טיטונ איז בא אימ געשטאנען אָפן, פראַנק און פריי, און געזימס, אונטערן שפיגל. אהינ האָט זיך דער קליינער שאַלעם אָנגעהויבן אָפטלעך אריינכאַפן, אריינשטעקן די יאד, אָנעמען א פולע ושמעינע דיובעק און אריין אינ די הויז-קעשענעס. באדארפ זיך טרעפן, מייסע סאָטן, אז די מומע האָדל דערזעט עס (און דאָפקע זי דארפ דערזען, ניט קיין אנדערער!). דאָ האָט זיך אראָפגעלאָזט דער הימל אפ דער ערד. עק וועלטן ס'איז גאָר ניט געווען אזא שטראַפ, וואָס דער קליינער פארברעכער זאָל דאָס ניט האָבן פאר-דינט. ארבע מיסעס בעסדנ¹! עס האָט זיך אימ אויסגעדאַכט, אז וואָס שטרענגער און וואָס גיכער דער פסאק זאָל שוין זיין, וואָלט געווען בעסער. האָט גאָט געטאָן א נעס. עס האָט זיך געטראַפן א גליק, וואָס איז געווען, אייגנטלעך, אן אומגליק, א גרויסער אומגליק: מע איז געקומען צו לויפן פלוצעם צום פעטער ניסלען, אז ער זאָל גיין וואָס גיכער, וואָרעם מוישע דער שויכעט איז פארביי, די גאַנצע שטאָט איז דאָרט, ער גויסעסט שוין...

דאָס איז געווען פארן קליינעם פארברעכער א נייער קלאפ, עפּשער נאָך א גרעסערער פונעם ערשטן. קיין אנדער רעבן האָבן די טאלמידים אזוי ניט ליב געהאט, ווי אָט דעם רעבן. דאָס איז גע-ווען עפעס א מאלעך, ניט קיין רעבע! ערשט דעמלט, ווען כעוורע נויסע-האמיטע² האָבן אימ, אן איבערגעדעקטן מיט שווארצן, געגעבן א כאפ אפ די פלייצעס און א טראָג אוועק אפן הייליקן אָרט און די גאַנצע שטאָט איז נאָכגעגאנגען נאָך דער לעוויצע, האָבן נאָכעם

1 פירערליי טויט-שטראַפן (פארשטיינערן, פארברענען, אָפּהאַקן דעם קאָפּ, דער-ווערן), וואָס פלעגן אָנגעווענדט ווערן פאר פאַ שירענע רעליגיעזע און קרימינעלע פארברעכנס, ל.ל. די געזעצן פון ביבל און טאַמור.

2 א רעליגיעזע געזעלשאפט, וואָס פארנעמט זיך מיט אוועקטראָגן דעם געשטאָר-בענעם אפן בעסילעם.

וועוויקס קינדער זיך דערמאָנט, וואָס פאר א בריליאַנטענער רעבע דאָס
איז געווען, און ווי ווייט זיי האָבן ניט געוואוסט אימ צו שאַנעווען—
און א קוואַל פון טרערן האָט זיך אַפּגעפּנט בא זיי. נאָך אַן איי-
גענעם ברודער באַדאַרפּ מען אזוי ניט וויינען, ווי די האָבן געוויינט
נאָך זייער יוגן רעבן, מיט דעם שויכעט.

מער פון אלע און וואַרעמער פון אלע האָט געוויינט שאַלעם.
דער האָט זיך געפילט קעגן אימ א פאַרוינדיקטער, א כויטע גאָמור¹.
ערשטנס, האָט אימ דער רעבע געהאַלטן פאַרן בעסטן און פאַרן
ערלעכסטן, צום סאָפּ האָט ער זעלטן געוואוסט דאָנערשטיק דאָס
לייענען. ער האָט זיך נאָר געמאַכט, און ער ווייסט, געשאַקלט
זיך און געזונגען און געדרייט מיט דער האנט — אָפּגענאַרט,
אָפּגענאַרט, אָפּגענאַרט! הינט וויפל מאָל האָט ער איבערגעהיפּט
העכער האלב דאווענע! און טאַקע גלאַט ניט געדאוונט ניט קיין
מינכע, ניט קיין מיירעו, נאָר אַרומגעלאָפּן מיט גערגעלע-גא-
נעו, גערייצט דעם גאלעכס הינט דורכ די גראַטעס, אָדער
געגאַנוועט עפעלעך אינ מאַרק. דאָ, אפּ דער וועלט, האָט דאָס דער
רעבע ניט געוואוסט, ער וואָלט זיך עס גאָר אפּ אימ ניט געגלייבט.
אָבער דאָרט, אפּ יענער וועלט, וווּ ער ווייסט שוין אלצ, אלצ, אלצ?..

22

מייער-וועלוול באַלעגאַלע מיט זיינע „סוסימ“

דער פעטער ניסל — מיט ווייטע-כעוועניקעס א ווייטער-כעוועניק. —
מייער-וועלוולס בויך מיט די דריי סוסימ: „מוריק“, „טענצער“ און
די „יאַכסנטע“. — דער באַלעגאַלע דערציילט זיין ביאָגראַפיע.

סאָפּ זומער (אינ דרויסן איז נאָך געווען רעכט וואַרעם, נאָר גע-
שמעקט האָט שוין מיט ראַשכּוידעש עלעל) איז אָנגעקומען א בויך
מיט דריי פּערד פּונ דער גרויסער שטאָט, פון פּערעיאַסלאָוו. צוגע-
פאַרן צום פעטער ניסלס שטוב, האָט דער באַלעגאַלע, א באַריידעו-
דיקער ייִד מיטן נאָמען מייער-וועלוול, זיך צעשפּיליעט און אַרויס-
באַקומען ערגעץ פּונ א ווייטער קעשענע א בריוול, געשריבן פּונ
נאָכעם וועוויקס צו זיין ברודער ניסל ראַבינאָוויטש. אינ בריוול איז
געשטאַנען, און מע שיקט נאָך די קינדער, ערשטנס, א פּור, צווייטנס,

1 געמיינט: א שטאַרק זינדיקער.

דריי פֿאַר שטיוועלעך, און, דריטנס, עסנווארג: קיכלעך, הארטע
איינער און בארנ — דאָס איז, ציידע-לאדערעכ'י אפ צוויי ט'ג. און
כוצ-לאָזע, עקסטרע פון דער באַבע מינדע, א ווארעמע קאָלדע מיט
אן אלטן שאל אפ איינצוהילב די קינדער, טאָמער ווערט כאָלילע
קאלט, אָדער עס גייט א רעגנ. דעם באלעגאָלע האָט מען אָנגעזאָגט,
אז ער זאָל, לעמאנאשעם, אופזעצן די קינדער אפן אנדערן טאָג אינ-
דערפרי באלד נאָכן דאוונען, ון אז נעכטיקן זאָל ער מיט זיי אינ
בארישפאָליע, וועלן זיי קאָנען קומען, אימירצעשעם, אפן אנדערן
טאָג ארום מיט-כע-צייט אהיים, קיין פערעיאסלאוו.

וון נעמט מען פארב אפ צו באשרייבן די סימכע פון נאָכעם
וועוויקס קינדער, אז מע האָט זיי איבערוגעבן דעם אינהאלט פון
דעם דאָזיקן בריוו טאקע איינינעם מיט דריי פֿאַר שטיוועלעך? אפ
וואָס זאָל מען זיך פֿויער פרייען: אפ די נייע שטיוועלעך? אָדער
אפ דעם, וואָס מע וועט צוויי טעג נאָכאנאנד פֿאָרן אינ א בויד מיט
דריי פערד, צי אפ דעם, וואָס מע וועט איבערמאָרן אפדערנאכט
שוין זיינ אינ דער גרויסער שטאָט, אינ פערעיאסלאוו?

— קומט אהער, שקאָציי, אכברוישימ, ווייסע-כעוורעניקעס, זעצט
אייך קאָרשט אוועקעט און מעסט אָן אָט די שטיוועלעך! — אזוי האָט
געקאמאנדעוועט דער פעטער ניסל, געשענקט אלע דריי צו שנעל,
וועמען אינ נאָז אריין און וועמען אינ אן אויער.

דער פעטער ניסל האָט ליב געהאט קינדער: אייגענע, פרעמדע —
אלציינס, און דעריבער איז באקומען פון אימ א שנעל געווען ניט
קיין שטראָפ, נאָר א פארגעניג, עס האָט געמעגט אפילע שמארצן
דערנאָך א האלבע שאָ קעסיידער. כונ דעם, וואָס מע האָט ליב,
איז א פאטש אויך א מאטאָנע. און ליב האָבן אימ די קינדער גע-
האט דערפאר שוין אליין, וואָס ער איז געווען קימאט דער איינצי-
קער אינ דער מישפאָכע, וואָס האָט קיינמאָל קיינעם ניט געשטראָכט,
קיין מוסער ניט געזאָגט און ניט אכטונג געגעבן, ווי אנדערע, מע
זאָל לערנען אָדער דאוונען. אדעראכע, מיט קינדער קונדייסים איז
ער אליין אויך געווען א קונדעס, ליב געהאט א לאכ צו טאָג און
א שטיפ טאָג, איינינעם מיט זיי ארײַנלאָזן א רעכטע פאָרציע שמעק-
טאבעקע אינ נאָז אריין און אלטן יידן, וואָס איז אנשלאָפן געוואָרן,
זיצנדיק אינ בעסמערדעש, און ווינטשעווען אימ נאָכדעם, עו גע-

זונט, אז יענער האָט זיך אופגעכאפט מיט א ניסערין און מיט א
הוסטערין. און ווער שמוענט סימבאסטורע—דעמלט איז ער געווען
מער וויסע-כעוורעניק פון אלע וויסע-כעוורעניקעס; ער אליין האָט
אָנגעטרונקען געדאליע דעם שיקער מיט בראננ און געהאָלפן די
קינדער, זיי זאָלן בינדן געדאליען הענט און פיס, ווי א באראן,
פארשליסן אימ אינ קאמער און דאָרטן צוקרעמפעווען זיין האנט דורכ
א לאנג שטריק צום סוואַלעק מיט א גלאַק, אזוי, אז ער וועט זיך
אויסניכטערן און וועט וועלן אופשטיין, זאָל ער ניט ווילנדיק אָנהייבן
קלינגען, ווי אפ א סרייפע, און די גאנצע שטאָט זאָל זיך צונגיפ-
לויפן מיט א ליארעם און א געפילדער: „ווער ברענט?...”

פון דעם איז צו פארשטיין, ווי שווער ס'איז געווען מיט אזא
פעטער זיך צעשיידן! באמ געזעגענע זיך האָט ער די כעוורע גע-
טרייסט מיט ווערטער און מיט א זעצ אינ די פלייצעס: „נישקאָשע,
ניטשעוואָ, מירן זיך נאָכ זענ! איך וועל דאָ אויך לאנג ניט
פארבלייבן!...” אזוי ווי דאָס הארץ האָט אימ געזאָגט—ווי דער
לעזער ווייסט שוין פון די פריערדיקע באשרייבונגען.

אָנגעטאָב די נייע שטיוועלעך און געפילט זיך אינ זיי מעכטיגע-
דיק גוט, ווי אויסגעוואקסן, האָבן כעוורע קוידעמקאָל באקאנט זיך
מיט דער בויך, מיט אלע דריי פערדלעך און מיטן באלעגאָלע, וואָס
וועט זיי פירן פונדאנען אינ דער גרויסער שטאָט אריין.

די בויך—א בויך ווי אלע בוידן, אויבן מיט א גרויען געלא-
טעטן דעקטויך, גוט אויסגעבעט מיט היי און מיט ראָנגאָזשעס, דאכט
זיך, ווייך, דארף זיין א טיינעג צו זיצן. דעם „טיינעג” זיינען כעו-
רע געוורירע געוואָרן נאָכדעם, אפן אנדערן טאָג פון דער נעסיע,
אז זיי האָבן שוין ניט געפילט איין ביינ א גאנצן. דאָס איז די
בויך. און די פערדלעך—זיי פארדינען באשריבן צו ווערן כאָטש
אינ קורצע ווערטער, נאָר יעדעס פערדל באזונדער, וואָרעם די דריי
פערדלעך (בא מייער-וועלוול באלעגאָלע האָבן זיי געהייסן „סו-
סימ”) האָבן זיך אזוי אָנגעקערט איינס מיט דאָס אנדערע, אזוי ווי
עס קערט זיך אָן, לעמאָשל, א שטרויענער דאכ מיט א פידיען-הא-
בענ². דאָס איז געווען א יידישע טראַיקע.

1 א באלקן.

2 אויסלייזן דעם זון. א רעליגיעזער מינהען: ווען עס ווערט געבוירן און
ערשטלינג א יונגל, געבן פאר אימ אויסלייז-געלט.

מיר הייבן אָן פּונעם מיטלסטן, פּונעם קאַרענאַזי. באַ מייער-וועלוול דעם באַלעגאַלע האָט ער געהייסן מיטן נאָמען „מודריק“. פּאַרוואָס מודריק? ווייסט מען ניט. עפּשער דערפּאַר, ווייל מודריק נעמט זיך פּונעם וואָרט מודרי, און מודרי איז דער טייטש כאַכעם, כאַטש קיינ גרויסער כאַכעם, דאַרפּ מען זאָגן דעם עמעס, איז דער דאָזיקער מודריק ניט געווען. ער איז נאָר געווען אַנגעשטאַפּט מיט יאָרן—דאָס יאָ. דאָס האָט מען געקאָנט ארויסזען פּונ זיינ אלטער מאָרדע מיט די רינענדיקע אויגן און פּונ זיינ אויסגעטריפעטן עק און פּונ די הויכע ביינער, וואָס האָבן ארויסגעטאַטשעט פּונ זיינ אמאָליקן ברייטן הינטן. און פּונדעסטוועגן, ניט קוקנדיק אפּ זיינ עלטער, איז דער גאַנצער וואָגן מיט דער גאַנצער באַסע געלעגן קי-מאַט נאָר אפּ אימ, מאַכעס יענע, די צוויי פּריטיאזשנע, האָבן זיך נאָר געמאַכט ווי זיי שלעפּן.

די דאָזיקע צוויי „סוסימ“ האָבן אויך געהאַט נעמען. איינס האָט מען גערופּן מיטן נאָמען „טענצער“, ווייל דער גאַנג זיינער איז געווען מיט אַ טענצל. ער האָט געהאַלטן אין איינ טאַנצן. אלע פיר פּיס האָבן באַ אימ געטאַנצט, נאָר יעדער פּוס האָט געטאַנצט באַזונדער. זיי האָבן זיך ניט אופּגערעדט. און דערפּאַר איז פּונ זיינ טאַנצן קיינ גוטס ניט ארויסגעקומען. ער האָט נאָר געשטערט מו-דריקן—איז איינס; און ווידער האָט ער אזוי געטרייסלט דעם וואָגן, אז ס'האָט ארויסגעטרייסלט די נעשאַמע. מאָלט איינ, מייער-וועלוול האָט זיך מיט אימ אָפּגערעכנט: „וועסט באַ מיר טאַנצן!“— האָט ער אימ געזאָגט און איינגעטייטשט אמאָל מיט דער בייטש און אמאָל מיטן שטעקל פּונ דער בייטש. דעם גאַנצן וואָג האָט ער אימ גע-האַלטן אין איינ שלאָגן, געלערנט מיט אימ באַלעק¹. דאָס האָט אָבער ווינציק-וואָס געהאַלפּן. טענצער איז ניט ניכפּאַעל געוואָרן און ניט ארכעהערט צו טאַנצן. אדעראַבע, אז מע האָט אימ גוט דערלאנגט, איז נאָך געווען ערגער: ער האָט אָפּגעענטפערט מיט ביידע הינטער-שטע פּיס, ווי איינער רעדט: „אז דו ווילסט, נא דיר...“ אינ ווקס איז ער געווען אַ קליינער, אַ סאַך קלענער פּונ מודריקן, נאָר אַ מאָרדע האָט ער געהאַט אַ סאַך אַ קליינערע פּונ מודריקן. גאָר קיינ ערעך ניט. ס'איז מעגלעך, אז מייער-וועלוול האָט ניט מעגאזעם גע-ווען דערמיט, וואָס ער האָט זיך באַרימט, אז טענצער איז געווען

1 דאָ געמיינט: ער האָט אימ שטאַרק געשלאָגן.

אמאָל גאָר פון די געהויבענע סוסימ", נאָר ווילל ער איז פון א גוט אויג געכאפט געוואָרן אפ די ראגלאַימ און מע האָט מיט אימ גאָרנישט געקאָנט מאַכן, איז ער אריינגעפאלן צו אימ אינ די הענט אריין און ער לערנט מיט אימ פון דעמלט אָן באַלעק.

דערפאר האָט מײער-וועלוול דעם דריטן סוס געלאָזט צורו, זעלטן, פון יוצע וועגן, דערלאנגט א שמיצל. געווען איז דאָס א שקאָפּע, א נידעריקע און א גראָבע, מיט מאַכנאטע פיס, און גע- הייסט האָט זי בא אימ די "יאכטנטע", דערפאר, וואָס זי קומט ארויס פון א גרויסן יכעס: זי איז געווען אמאָל — אזוי האָט דערציילט מײער-וועלוול, פאָרנדיק אינ וועג, — א גאלעכס א פערד. ווי קומט זי צו אימ? איז דערניען א גאנצע מיסע, וואָס מע קאָן זי ניט אי- בערדערציילן מיט אלע פישטשעווקעס: ערשטנס, איז דאָס שוין זייער לאנג — ווי קאָן מען זיך אָנגעדענקען? און, צווייטנס, האָט זיך די מיסע נאָך דעמלט בא מײער-וועלוולען ניט געקלעפט אקוראט. עס געדענקט זיך נאָך, או די יאכטנטע איז געווען, ווי מײער-וועלוול דערציילט מיט א שמייכל, א געגאנוועטע. דאָס הייסט, ניט ער, כא- לילע, האָט זי געגאנוועט; געגאנוועט האָבן אנדערע, נאָר ער האָט זי אוועקגעקויפט בעכאָצע-כינעם¹, און ביים ער האָט זי געקויפט, האָט ער ניט אָנגעהייבן צו וויסן, ער זאָל אזוי ניט וויסן פון קיינ צאר און פון קיינ דאלעס, אז זי איז א געגאנוועטע, וואָרעם ווען ער זאָל וויסן, אז זי איז א געגאנוועטע, און נאָך בא א גאלעכ דערצו, וואָלט ער זיך ניט צוגערירט צו איר, מע זאָל אימ אָפגילטן (דערביי מאַכט שוין מײער-וועלוול אן ערנסטע מינע), טאקע מא- מעש אָפגילטן ניט מאַכמעט ער איז אזא צאדיק אינ פעלצ און האָט מוירע זיך צורירן צו א געגאנוועט פערד. וואָס גייט אימ אָן, אז יענער איז א גאנעוון? ביסטו א גאנעוון, וועט מען דיך שמייסטן אפ יענער וועלט. נאָר ער וואָלט זי ניט געקויפט איבער אן אנדער זאכ. ער האָט פּינט פּאָליציע, אזוי ווי כאזער. ער וויל ניט האָבן קיינ שום, דאָטשיניעניעס² מיט פּאָליציע! וועהאַרניע, ער האָט אמאָל גע- האט אפ זיך א פעקל, אן אומגליק, א בילבל. סאָנימ באלעגאָלעט האָבן אימ אונטערגעשטעלט א פיסל, יאנקל בולגאטש, א רועק אינ זײַן קוטשמען..

1 האלב אומייסט.

2 בעמיינט: געשעפט.

און דאָ גייט אוועק באַ מייער-וועלוועלענע אַ זיטיקע מיסע, און נאָכ אַ מיסע, און נאָכ אַ מיסע, און פֿון די אלע מיסעס האָט מען געקאָנט שטארק כּוּישעדי זיין, און מייער-וועלוועלענע האָט שטארקע „דאָטשיניעניעס“ מיט פּערד-גאַנאָוים און מיט פּאָליציע...

דערפֿאַר האָט ער אָבער געהאַט אַ מיילע—ער איז געווען, ווי מיר האָבן שוין אויבן געזאָגט, אַ באַרידוויקער און האָט מיט זיינע ניין באָס רייך זייער גוט אונטערגעהאַלטן די יונגע פֿאַרשוין-דלעך דעם גאַנצן וועג פֿון וואָרזאַנקאָ קיין באַרישפּאָליע און פֿון באַרישפּאָליע קיין פּערעיאַסלאָוו—דאָס מויל האָט זיך אימ ניט צוגע-מאַכט אפּ קיין מוּוט אפּייע. אלצדינג זיינען פֿון אימ די קינדער געווירע געוואָרן, פֿון זינט ער איז געווען אַ ינגל אַ שמיסער באַיאַנקל בולגאַטש, און דערנאָך, וויאָזוי ער האָט כאַסענע געהאַט און אליין געוואָרן פֿאַר זיך אַ באלעגאַלע, האָט אימ יאַנקל בולגאַטש גערוידיעט, געגראָבן, נאָר ער האָט אימ אינ דער ערד און פֿון זיין ווייב האָט ער דערציילט, וויאָזוי זי איז געווען אַמאָל אַ מייל, און דאַפּקע אַ שיינע, אַ קראַסאוויצע! און וויאָזוי ער איז געווען נאָכ איר די קאַפּאַרע: שיר-שיר ניט אַינגענומען אַ מיסע-מעשווע—אזאַ קראַסאוויצע איז דאָס געווען הינט, ווען ער ווערט צוריק אַ באַכער, וואָלט ער אַפּילע ניט געוואָלט קוקן אפּ איר, נאָר דעמלט איז ער נאָכ געווען אַ „יאַט“...

דאָס וואָרט „יאַט“ האָבן כּעווערע ניט רעכט פֿאַרשטאַנען; נאָר און מייער-וועלוועלענע האָט גענומען דערציילן אינ זיין ווייטערדיקער בּיאָגראַפּיע, וויאָזוי זיין ווייב האָט אימ קאַרגער אַ יאָר נאָכ דער כאַסענע געבוירן אַ יאַטל, און שפּעטער מיט אַ יאָר נאָכ אַ יאַטל, און נאָכ אַ יאַטל, און נאָכ אַ יאַטל—האַבן זיך כּעווערע אָנגעשטויסן וואָס דאָס איז.

געענדיקט דערציילן זיין אייגענע געשיכטע, איז מייער-וועלוועלענע כּאלעגאַלע אַריבער צו דער געשיכטע פֿון יאַנקל בולגאַטש און פֿון אַנדערע באלעגאַלעס, אָנגערונג אלעכען באַ די נעמען און באַקאַנט געמאַכט, וויפֿל און וואָסערע פּערד יעדער האָט, ווער עס האָט פּערד. טאַקע „כּוּסימ“, און ווער עס האָט „פּעגירעס, נעוויילעס, נעל“.

פֿון באלעגאַלעס איז מייער-וועלוועלענע אַריבער אפּ פּערד-הענדלער און אפּ צייגנערס און אפּ גאַנאָוים און אפּ „נעוויימ“. דער כּילעק פֿון אַ גאַנען ביז אַ נאָזי איז דער—אָזוי האָט מייער-וועלוועלענע גע-געבן צו פֿאַרשטיין, — וואָס דער גאַנעו פֿירט אַרויס דעם כּוּט פֿון

שטאל, און דער „נאָווי“ — דער טרעפּט און וויינט אָן, וווּ דער סוס
 געפינט זיך. דעריבער מוז מען מיט די געוויינט שלאָנג בלאַט נאָכ
 מער ווי מיט די גאנאָווימ... ניי, די קינדער וועלן דאָס אינ צוויי
 יאָר ניט געווינדע ווערן, וואָס זיי זינען געווינדע געוואָרן פון מייצער-
 וועלוול באלעגאַלע אינ זיי צוויי טעג פון זייער געסונ.
 אצינד, און מיר זינען שוין באקאנט מיטן באלעגאַלע, מיט זיין
 בריד און מיט זינע דריי סוסיג, מעגן מיר זיך אומקערן אפ א
 קורצע וויילע צוריק קיין וואָראָנקאָ און דערציילן, וויאזוי דער העלד
 פון דער דאָזיקער ביאָגראַפֿיע האָט זיך אָנגעזעענט מיט זיין שטע-
 טעלע, איידער ער האָט דאָס פארלאָזן אפ, שטענדיק.

זיי געזונט, וואָראָנקאָ!

דער העלד געזענט זיך אָפּ מיט זיין שטעטעלע. — ער שווערמטי
 וועגן אויבער. — ער איז גרייט אוועקצושנקען גערגעלען זינע
 אלטע שיכ. — א בארישער אינצירענט מיט פרומע די מוידר.

וויפל דאָס שטעטל האָט זיך ניט צוגעגעטן, וויפל די מענטשן
 זינען ניט גימעס געוואָרן, און וויפל פינעלע שימעלעס האָט אינ
 זיין צייט ניט געזאָגט עס צו קליינגלט, האָט וואָראָנקאָ פארן
 אוועקצאָר פון גאָכעז וועזיקע קינדער אינ דער גרויסער שטאָט
 אריין צוריק באקומען בא זיי אינ די אויגן דעם אמאָליקן כיינ מיטן
 אמאָליקן גלאַנץ, אינ עס האָט בעעמעט האַרבעריק באַנק געטאָן מיט
 דעם זיך צו שיינן.

גלייך ווי מיט עפעס א לעבעדיקער זאך, גלייך ווי מיט א ליבן
 און געטרײַע: כאווער — אויף האָט זיך שאַלעז נאָכעם וועוויקס גע-
 זענט מיטן שטעטל, אָנגעהויבן פֿינ דעם הויפּ מיטן גאַרטן און מיט
 אַטלעכע ביימעלע, וואָס האָבן שוין איצער געהערט צו אַן אַנ-
 דערן, אינ אויסגעלאָזט מיטן באַרג, וואָס אַפּ יענער זײַט בעסטע-
 דרעש, און מיט דער „לעוואדע“², וואָס אַפּ יענער זײַט שטאָט, —

1 טרוימט.

2 זאָנקע.

די ערטער, ווו ער האָט פארבראכט מיט זײַנע בעסטע כאוויירן.
ועכענענדיק פון דעם ערשטן, פון שמוליק דעם יאָסעם, ביזן לעצטן—
ביז גערגעלע-גאנעוו.

גאנצ באזונדער האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אפּ יענעם אָרט, ווו
עס איז גלעגן, וועדליך שמוליק האָט געוויכט קימאט פאר געוויס,
באהאַלנע דער אויצער; ווי א פארקישעפטער איז ער געשטאנען
אינער אליין אינ א הייליקער שטילקייט, אונ א גאנצע ריי פון
מאנשצוועס האָבן זיך דורכגעטרעגן אין זײַן קאָפּ: וואָס וועט זײַן
מיטן דאָזיקן אויצער, טאָמער כאטוועשאלעם געפֿינט אימ א גוי, ניט
קײַן ייִד?.. אונ צי איז דאָס מעגלעך, אז א גוי זאָל אימ געפֿינענען?
דאָס קאָן וויסן נאָר אזא מענטש, ווי זײַן כאווער שמוליק... ווו
קאָן זײַן איצנער שמוליק? צי וועט ער זיך באגעגענען אמאָל מיט
שמוליקנ? אונ וואָס וועט זײַן, אויב זיי וועלן זיך באגעגענען?— אז
זיי וועלן זיך באגעגענען ערגעץ-וו, איז דאָס ערשטע וועלן זיי מיט-
טאמע ביידע קומען צו פאָרן אהער אפּ א קורצע צײַט, ביידע אי-
ניינעם, באקונן נאָכאמאָל די אלע ערטער, ווו זיי האָבן איינעם
פארבראכט זייערע בעסטע יוגלשע יאָרן. אונ דערנאָך וועלן זיי זיך
א נעם טאָן צום אויצער אפּ אלע קיילימ: פֿרֿיער וועט איינער פאסטן
טאניסימ, דערנאָך דער אנדערער, אונ אז זיי וועלן פארטיק ווערן
מיט די טאניסימ אונ מיטן טילימ-זאָגן, וועלן זיי נעמען זוכן דעם
אויצער. אונ אז זיי וועלן געפֿינען דעם אויצער, וועלן זיי זיך מיט
אימ צעטיילן אפּ דער האלב, ניילעך קעכילעך— אונ אכ! ס'ארא
יאָכטעוו דאָס וועט זײַן! דעם גרעסטן כײַלעך, פארשטייט זיך, וועט
באקומען דער טאטע, נאָכנאָם וועוויקס. דערנאָך דער פעטער ניכל—
אויך א היפּשן כײַלעך. דערנאָך דער פעטער פֿיניע אונ די איבערי-
קע קרויווימ פון דער מיטפֿאָכע. גאָר א גרויסער טײַל נונעם אוי-
צער וועט ארייננאָלן טאקע דאָ וופּע, צו די ווערזאָגנאָוער ייִדן. מוישע
דעם שויכעס ווייב, די אלמאָנע נעבעך— איר דארפּ נען געבן
אזויניל, אז זי זאָל ניט רייזן פון כאסענע האָבן נאָכאמאָל אונ זאָל
פארשפּאָרן זיך שלעפּן קײַן כוואכטעוו צו אירע אָרעמע קרויווימ,
וואָס האָבן אליין קײַמ א טאָג איבערצוקומען. זי צוויי גאבעטעס,
„פרובע די מױד“ אונ „פֿייעלע-געמעזײַ“, נאָטש זיי האָבן דאָס
ניט פארדינט, וועלן אויך פונדעכטוועגן באקומען אזויניל, וואָס זײַע-
רע באנען האָבן עס אפֿילע אינ כּאָלעם ניט געזען. די אלטע רודע-
באסיע, וואָס באקט בייגל, בלינעס אונ קאָרזשעס אונ האלט אויס

מיט אירע געשוואָלענע הענט א גאנצע מישפּאָכע, וואָלט שוין גע-
מענט אפּ דער עלטער, נישקאַשע, זיכ א ביטל אָפּרוען. און מיילעכ
דער שאמעס, און ועראליע דער שיקער — פארוואָס זאָל מען זיי
דורכלאָזן? צי, אשטייגער, שמרעל-עליע דער כאזן קלאָגט זיכ, אז
ס'איז אימ דאָ ענג, ער האָט א קאָל און וואָלט געקאָנט זינגען א
סאכ בעסער פונ זי גרעסטע כאזאָנימ אינ דער וועלט, ווען ער זאָל
האָבן נאָטן — באדארפּ מען זען, אז ער זאָל האָבן נאָטן. בלייבט
איבער איצטער נאָר איינ גערגעלע-גאנעוו. וואָס טוט מען מיט דעם
יונג, אז ער זאָל ווערן אויס גאנעוו? קיזעם דארפּ מען זען, אז
זיין מאמע זאָל ווערן אויס קעכן, און זיין שטיפטאטן דעם העקער
באדארפּ מען קויפּן א שטיב אן אייגענע, און געלט באדארפּ מען
אימ אַנשיטן פולע קעשענעס, און זאָגן אימ בעזייערעש, אז דאָס איז
ניט צוליב אימ, נאָר צוליב זיין שטיפונג גערגעלע — ער זאָל אימ
אופהערן צו שלאָגן און צו רופּן גאנעוו...

בא די געדאנקען וואקסט אויס גערגעלע-גאנעוו א באַרוועסער,
ווי אלעמאָל, און אן אָפּגריסענער.

— ווי קומסטו אהער?

— און דו?

זיי צעריידן זיכ און לאָזן זיכ גיין. שאָלעם איז אימ מוידע,
אז ער פאַרט אוועק. גערגעלע ווייסט עז. ער האָט שוין געהערט
און געזען אפילע די בויד מיט די דריי פּערד.

— געזענ? וואָס זאָגסטו אפּ זיי?

— אפּ וועמען?

— אפּ די פּערד.

— וואָס זאָל איכ זאָגן? פּערד...

— און די בויד ווי געפעלט דיר?

— א וויד...

גערגעלע איז ניט אופגעלייגט, ניט גוט געלוינט. זיין כאווער
וויל אימ מאכן פריילעכער.

— דו ווייסט? איכ האָב נאָרוואָס פונ דיר געטראכט, ביסטו אָן-

געקומען אקוראט אינמיכן...

— טאקע? וואָס האָסטו געטראכט, אשטייגער?

— איכ האָב געטראכט... איכ האָב זיכ אינוינען געהאט באַמ-

אויצער...

— בא וואָסער אויצער?

שאלעמען ווערט שלעכט: זאל ער אים זאגן, צי זאל ער אים
ניט זאגן? גערגעלע פרעגט נאכאמאל: „וואסער אייזער?“ עס העלפט
ניט — מע מוז אים זאגן. און ער דערציילט אים וועגן אויזער.
גערגעלע ווערט נייצריק: „ווי זשע געפנט ער זיך, דער אויזער?“
זיין כאווער ווערט נאך ערגער: זאל ער אים זאגן, צי זאל ער אים
ניט זאגן? אינ גערגעלעס אויגן צינדט זיך אָן א פּייערל: „וואָס
האַסטו מוירע זאָגן — איך וועל אים אויסכאַפּן?..“ שאלעמ האָט שוין
כאַראַטע, וואָס ער האָט גאָר אָנגעהויבן, און ער רעדט צו אים מיט
דעם אייגענעם טאָן, ווי פינעלע שימעלעס האָט אמאָל מיט אים
גערעדט — פונ אריבן אראָפּ.

— נארעלע, און אז איך וועל דיר אפילע זאגן ווי, וועסטו
אויך אהיין ניט קאָנען צוקומען, וואָרעם מע דארף דערצו קענען
קאַבאָלע — איז איינס; און צווייטנס, באדארף מען פאסטן פערציק
טאגייטיג אין אַן איינ-און-פערציקסטן טאָג...

— און אפן איינ-און-פערציקסטן טאָג ביסטו א שויטע! — שלאָגט
אים איבער גערגעלע און כאפט א קוק אראָפּ אפ זיין כאווערס
שטיוועלעך. אפאָנעם, זיי זיינען אים געפעלן.
— נייצע?

זיין כאווער ווערט ווי פארשעמט: שפאָגל-נייע שטיוועלעך אינ
דער צייט, ווען גערגעלע איז א באַרוועסער! און ער רופט זיך אָן
צו גערגעלען:

— אויב דו ווילסט, קומ מיט מיר צום פעטער ניסלען, וועל
איך דיר עפּעס שענקען...

— עפּעס שענקען? פארוואָס ניט?.. — גערגעלע איז גאנץ צו-
פרידן, און ביידע מאכן זיי גיכע טויט. געקומען אהיים צום פעטער
ניסלען, טרעפן זיי דאָרט א גאנצע כאַליאַסטרע פריינט און גוטע-
פריינט, וואָס האָבן דערהערט, אז א פור איז געקומען צו פאָרן
נאָך נאָכעם ווערוקס קינדער, זיינען זיי דאָס געקומען זיך געזעגע-
נען און לאָזן גריסן זייערע טאטע-מאמע גאָר פריינטלעך...

צווישן דער כאַליאַסטרע האָבן זיך געפונען אויך די צוויי גא-
בעטעס, „פרומע די מויד“ און „פייגעלע-אַשמעדיי“, דערוויילע אליין,
אָן זייערע מאנען. שפעטער א ביסל וועלן קומען די מאנען אויך
זיך צו געזעגענען און צו לאָזן גריסן. אלע קוקן אפ די קינדער מיט
רעספעקט — מענטשן פאָרן אינ א גרויסער שטאָט, קיינ פערעיאס-
לאוו! מע רעדט שוין צו זיי גאָר מיט אַן אנדער לאָשן. מע גיט

זיי אייצעס, וויאזוי זיי זאלן פאָרן און ווו זיי זאלן זיך אָפּשטעלן
 אינ באַרדשפּאַליע. דער פעטער ניסל שענקט זיי צו שנעל, ווי זיין
 שטייגער איז, און פרעגט די שקאַצים, אויב זיי וועלן אמאָל צו-
 שרייבן א ברייול? — א שנילע א ביסל! זיי וועלן שרייבן אלע וואָך,
 צוויי מאל א וואָך, אלע טאָג. שוועל-עליע דער כאַזן בעט, זיי
 זאלן איבערגעבן פון אים גאָר א באַזונדערן גרוס דעם טאטן און
 זאָגן, אז זינט יענער איז ארויסגעפאָרן פונדאנען, האָט ער, שמועל-
 עליע, נאָך איין שאַך אפילע ניט געשפילט, וואָרעם וואָרזאָנקאָ איז א
 פוסטקען די מומע האָדל איז מיטאמאָל געוואָרן גוט, כאַטש לייג
 זי צו צו א מאַקע. זי האָט געזאָגט, אז זי פארשטייט ניט, וויאזוי
 שיקט מען דאָס ארויס קינדער הונגעריקע? און וואָס איז דאָס פאר
 א שפּיין אין וועג אפּ צוויי מעסלעס קיכלעכ, הארטע אייער און
 באַרן? די קינדער וועלן דאָך אויסגיין פון הונגערי און זי האָט גע-
 נומען פאקן זיי אין וועג אריין וואָס זי האָט געקאָנט: שמאלצ אין
 א קליין טעפעלע, א סלויעקל פארצוקערטן אינגעמאכטס, אפּאָנעם,
 פון פאראיאָרן זומער, און פּאָוידלע, נאָר אזא זויערע, וואָס מע קאָן
 דערזען קראַקע מיט לעמבערג!

אין דער צייט, וואָס די מומע האָדל האָט געפאקט אין וועג
 אריין און די קינדער זינען געווען פארנומען מיטן געזעגענע זיך,
 האָט זיך דערווייל אָפּגעשפילט א קליינע טראַגעדיע צווישן „פרומע
 די מויד“ און גערגעלע-גאנעו. פרומע האָט דערזען גערגעלען, האָט
 זי א קוק געגעבן אפּ אים מיטן בלינדן אייגל און א פרעג געטאָן
 באַ פייגעלע-אַשמעדני: „וואָס טוט דאָ דער גאנעו?..“ האָט גערגע-
 לע ניט געווארט, ביז יענע וועט ענטפערן, און האָט פון זיין זייט
 א פרעג געגעבן: „וואָס טוט דאָ די בלינדע?..“ עס וואָלט געקאָנט
 ארויס דערפון א מיעסער סקאנדאל, ווען שאַלעם נעמט ניט זיין
 כאווער גערגעלע פאר א האנט און פירט אים ניט ארויס אין הויס
 אריין (אין אזא טאָג מעג מען אלצדינג, אפילע כאווערן זיך מיט
 גערגעלע-גאנעו).

— איך האָב געזאָגט, איכיל דיר עפעס שענקען א זאך? נאוו.
 און שאַלעם נאָכעם וועוויקס, צופרידן פון זיין פילאנטראָפיע,
 שטרעקט אויס זיין כאווער גערגעלע-גאנעו זינע אלטע שטיוועלעך,
 ארויסגענומען פון אונטער דער פּאַלע. גערגעלע, אפּאָנעם, האָט זיך
 געריכט אפּ אן אנדער מיט מאטאָנע, ניט אפּ א פאָר אלטע שטיווע-
 לעך. און דערצו איז ער געווען צעקאָכט פונעם אינצידענט מיט

דער בלינדער פרומע און ניט צופרידן מיט דעם, וואָס זײַנ כאַווער
האַט פֿון אימ פֿארלייקנט דעם אָרט פֿונעם אויצער, און גלאַט ניט
אָפּגעלייגט דעם טאַג, האָט ער די שטיוועלעך באַ זײַנ כאַווער צו-
געװמען, נאָר ער האָט זײַ באלד געגעבן אַ שמיס אַוועק פֿון זײַ
מיט קאַס, און ער איז אַ באַרוועסער אַוועק פֿון הויפּ, זײַ געלאָזט
לויפֿן — און איז פֿאַרשוונדן געוואָרן.

.

אַ נאַרישער אינצידענט — נאָר וויפֿל געזונט האָט ער געקאַסט
גערגעלעט אַנטרונען ווערן האָט פֿאַרביטערט זײַנ כאַווערס געװע-
נען זײַ מיטן שטעטעלע און אָפּגעסאַמט אימ די גאַנצע זײַסקײט פֿון
דער ערשטער גרויסער שײנער ווייטער נעסיע. וויפֿל ער האָט ניט
געוואָלט נאָכדעם אָפּטרייבן פֿון זײַ דאָס טרויעריקע בילד פֿון זײַ
באַליידיקטן כאַווער, איז עס דאַפּקע געקראַכטן אימ אינ פֿאַנעם אַרײַן,
געשטאַנען פֿאַר די אויגן און גענאָגט דאָס האַרצ: „האַסט באַליי-
דיקט, באַליידיקט אַן אָרעמען כאַווער!“

אַרויסגעפֿאַרן פֿון מאַרק, געפֿאַטערט די קלייטן, די היזלעך, דעם
בעסוילעם און, לעהאוודל, דעם גוישן „צווינטער“, אינ אַריבערגע-
פֿאַרן דאָס בריקל און געלאָזט הינטער זײַ שױן די לעוואַדע אויכ—
אויס וואָרפֿאַנקאַ! דעמלט האָט דער העלד פֿון דער דאָזיקער ביאַגראַ-
פּיע מיטאַמאָל דערפֿילט עפּעס אַ מאַדנע ענגשאַפֿט אינ האַלדז, און
אַ וואַרעז געפֿיל פֿון ראַכמאַנעס צום קליינעם שטעטעלע האָט אימ
דורכגענומען דורכ און דורכ, גלייכ ווי דאָס שטעטעלע וואָלט גע-
בליבן אַ יאַסעם... דאָס דאָזיקע געפֿיל אינײַנעם מיטן פֿאַדראָס פֿון
גערגעלעט אַנטרונען ווערן האָבן ווייכ געמאַכט זײַנ האַרצ און באַ-
נעצט זײַנע אויגן. אָפּגעקערעוועט דעם קאַפּ אַפּ אַ זײַט, ביכדיי זײַ-
נע ברידער זאָלן עס ניט באַמערקן, האָט ער אָפּגעווישט אַ טרער
און האָט שטילעוהייט זײַ אָפּגעזעגנט דאָס לעצטע מאָל מיטן שטע-
טעלע: „זײַ געזונט, וואָרפֿאַנקאַ, זײַ געזונט!“

די נעטיע

די רייע בא מייער-וועלוול באלעגאלע אין בויד. — פילעזאפישע
 געדאנקען. — די ערשטע סטאנציע אין וועג. — בארישפאליע. — גע-
 זיקע באלענאטימ פון דער אכסאניע. — א נאכטלעגער אפ דער
 ערד. — דער העלד געזענגט זיך אפ שטענדיק מיט וואָרָאָנקאַ.

נאָר דער, וואָס איז אליין אויסגעוואקסן איז א קליין שטעטל
 און איז דאָס ערשטע מאָל אפ זיין לעבן ארויסגעפאָרן פונעם קליין-
 נעם שטעטל אפ גאָטס וועלט, יענער וועט פארשטיין און וועט מיט-
 פילן דעם גליק מיט דעם פארגעניגן מיט דעם ואכוועס-דאנעפעש¹,
 וואָס קליינווארג האָט געפילט פון דער דאָזיקער ערשטער אָנגעלייג-
 טער געכניש. די ערשטע צייט האָט מען זיך אין בויד גאָר קיין אָרט ניט
 געקענט געפינען. האָט מען זיך אָנגעלעגט, ווי דער טאטע צום סיידער
 אפ דעם העסע-בעט², אָדער מע האָט אריינגעלייגט די הענט אין די
 קעשענעס און אויסגעצויגן זיך אין דער לענג, אָדער מע האָט זיך
 גאָר אופגעשטעלט, אָנגעהאלטן זיך מיט די הענט אין די רייפן פון-
 נעם ביי-דל. דאָס האָט ערין מייער-וועלוול באלעגאלע ניט געוואָלט
 ליידן. און כאַטש ער האָט געשלאָגן ביט כעוורע בלאט און א גאנצן
 וועג דערציילט זיי באלעגאלע-מיסעס, פונדעסטוועג האָט דאָס אימ
 ניט געשאט מאפטעך צו זיין³, אז טאָמער וועלן זיי אימ ארויסרייסן
 א שטיקל בויד, וועט ער זיי ארויסרייסן די קישקעס. מייער-וועלוול
 האָט דאָס אָפגעזאָגט, א שמיצ געגעבן די „סוטימ“ און געפאָרן ווייטער.
 ווער עס געדענקט דעם טאָם פון פאָרן דעם ערשטן מאָל, דער
 ווייסט, וויאזוי דער וועג לויפט, וויאזוי די ערד ווערט פארשוונדן
 אונטער די רעדער און אונטער די פיס פון די פערד, וויאזוי אלץ
 שוועבט פאר די אויגן, וויאזוי סע שמעקט א פארשפעטיקט גרעזל,
 אָדער א פארטשעפעטע צווייג פון אן עלנטן בוים, וויאזוי די פרי-
 שע לונט כאַפט זיך אריין דורך דער נאָז און דורך דעם האלדז
 אינווייניק אריין און גלעט, גלעט — א מעכניע! און עס הייבט אַייך,

1 געמיינט: דאָס גוט פילן זיך.

2 א ספעציעלע אויסגעבעטער שטול, וואָס ווערט באנוצט פייסעם בום סידער.

3 צוואַנג.

און עס זינגט זיך אייך — ס'איז אייך גיט אָן און אַן אַן א שיר!
 דורכגעלאָזט אלע היזער מיטן בריקל, מיט דער לעוואדע, מיטן בע-
 טוילעם, פליט איר ווייטער און ווייטער, און איר דערזעט הויכע
 „לעבעדיקע מייסימ“, וואָס דרייען מיט די הענט ארום און אראָפּ,
 ארום און אראָפּ, עס נעמט אונז אָן א פאכעד. צום סאָפּ, אז מע
 קומט צו נאָענט, זעט מען, אז ס'איז גאָר ווינטזילן. נאָר אַט באלד
 ווערן זיי אויך פארשווינדן, און איר זעט מער ניט, נאָר הימל און
 פעלד, פעלד און הימל, און עס גלוסט זיך אייך אראָפּשפרינגען פון
 וואָגן, אָדער בעסער ארויספליען פון וואָגן און אריינשויעמען אין
 דער דאָזיקער בלויקעט, וואָס האָט ניט קיין אָנהייב און האָט ניט
 קיין סאָפּ. ניט ווילנדיק קומען געדאנקען, ווי קליין דער מענטש איז
 און ווי גרויס איז דער, וואָס האָט באשאפן אַט די דאָזיקע שיינע
 גרויסע וועלט, און א פארוויגטער פון די געדאנקען, הייבט זיך אייך
 אָן צו דרעמעלען. נאָר אַט שניידט זיך אויס פאר די אויגן עפעס א
 גרויסע פור, מיט א פאָר גרויסע אָקסן מיט גרויסע הערנער, און א
 גוי, א באָרוועסער, מיט א גרויס היטל, גיט צוזום, און מייער-
 וועלוול גריסט זיך מיטן גוי האלב אפּ גוי'ש און האלב אפּ יידיש:
 „דאָראַווע, טשאלאַזיטשע, הארצווייטעק איז בויך נעכץ טובי בודע,
 און בויכווייטעק אוהאלעוו...“ דער גוי ווייסט ניט, וואָס דער ייד
 זאָגט צו אים, צי גוטס, צי שלעכטס, שטייט ער א ווילע א פארטובל-
 טער; דערנאָך טוט ער א מאכ מיטן קאָפּ און א מורקע אונטער
 דער נאָז א דאנק און פאָרט ווייטער, און כעוורע קליינווארג שיטן
 אויס א געלעכטער. מייער-וועלוול, וואָס האָט אפילע קיין שמייכל ניט
 געטאָן, דרייט אויס דעם קאָפּ צו זינע יונגע פארשוידלעך: „וואָס
 פאר א געלעכטער אפּ אייך, מאמזירימז“ א שיינע מיסע, נאָר א
 קורצע — ער פּרעגט גאָר, וואָס פאר א געלעכטער!.. און אזוי גייט
 עס ווייטער דעם גאנצן טאָג, דעם ערשטן טאָג פון דער דאָזיקער
 גליקלעכער נעסיע אין סאָפּ זומער.

די לעצטע טעג פון זומער — ווי שיין זיי זיינען! די פעלדער
 נאקעט, עיטערווייז צעאקערט, דאָס ברויט שוין לאנג אראָפּגענימען,
 גאָר ווי-ניט-ווי ווארפט זיך דורך א בלימל, א זאנג, א קוויטל. איז
 די גוי'שע גערטנער ליגן נאָך די קאזיענעז אין ארבוזעס, וואָס דארפן
 פארטיק ווערן, אויך לאנגע טיקוועס, וואָס נעמען זיך אָן מיט זאפט,
 און די הויכע סאָזשיניקעס, וואָס האָבן זיך אויסגעצויגן מיט שטאַלצ,
 באווייזן זייערע געלע רייכע קוטשמעס. און די גאנצע וועלט איז

נאָכ פול מיט פלי. עלעכ און כורעשקעס, וואָס זשומענ און הודענ,
מיט הייטערקלעך, וואָס שפרינגענ, מיט פערכלעכ און פליטערלעכ,
וואָס טראָגט זיך און וויגט זיך יאָבטעוודיק אין דער לופט. און דער
רייכ פונ פערלד פארטראָגט אין נאָו אריינ, און די ווערט אומ און
ארומ זעט אויס אזוי גרויס, און דער הימל אריבע אזוי קיילעך,
און צום צווייטן נאָל קונט אפ די געדאנקען, און די מענטשן זיי-
נענ צו קלייב, צו קלייב פאר און גרויכער וועלט, און אז נאָר גאָט,
וואָס איז בעלוי קאָל האָרעצ קווידויל¹, — ער איז אָנ-
געמאָכט פאר אזא וועלט...

— קרינט אראָפ, באַמזירימ, מיר זיינען שוין אין באַרישפאָליע.
דאָ נעכטיקן מיר אונטער, און „כירטשעמאָרגן“ פאָרן מיר ווייטער.
באַרישפאָליע — אַ ניע שטאָט. בענער וועט זיי, און מיר וועלן
זאָגן — אַ ניי זאָפ, אַ גרויס דאָרפ. היינט זי זעלבע, וואָס איז
וואָנאָקא, מענטשן אויך די אייגענע, נאָר געזער אנדערע. אַ צופאָל,
אָדער ס'איז טאָקע אזוי, נאָר די כווערע זיינען געווען איבעראשט
פונ דעם, וואָס דער באַלעבאָס פונ דער סטאָנע, די באַלעבאָסטע
און זייער פיר דערוואַקענע טעכטער — אלע זיינען זיי געווען מיט
לענגע נען, און נאָכער איז קאָרנ, האָט די זיכט נאָך אַ לענגערע
נאָו פונ זיי אלע. דערהערט פונעם באַלעגאָלע, הער די כאַרשוינד-
לעך זיינען, האָט דער לאַנגזאָיקער באַלעבאָס זיי אָפגענומען מיט
קאָווע, זיי אָפגענומען שאָלעכ-אלייכעם, געהייבן דער לאַנגזאָיקער
דיכט, זי זאל טעלע דעם סאָווער, אַ ווונק געגעבן צו דער
לאַנגזאָיקער באַלעבאָסטע, זי זאל דעלאַנען פארבייט, און אַ קאָ-
כאָנדעווע געגעבן צו די לאַנגזאָיקע טעכטער, זיי זאלן אָנטאָגן די
שיכ — זיי זיינען געגאנגען באַרוועס.

מיט די דאָזיקע באַרוועסע מיידלעך זיינען די יונגע רייזנדע גע-
וואָרן אַ ביסל שפּוטר גאָנץ היימיש. מיט גרויס נייגעריקייט האָבן
די בייילעך זיך אויכגעפרעגט באַ די יינגלעך, פונוואָנען און ווהייט
זיי פאָרן, און וואָזוי זיי הייסן, און ווי גיפּעלט זיי באַרישפאָליע —
אלצדינג האָבן זיי געוואָלט וויכט, אכילע וויפל יעדער איז אלט,
דערנאָך האָבן אלע אייניגעם, די יינגלעך מיט די מיידלעך, פאָר-
זוכט פונ דער זייערע פאָוידלע, וואָס די כומע האָרד האָט מיט-
געגעבן, און די געלעכטער זיינען געגאנגען ביזן המל אריינ.

1 וואָס די וועלט איז פול מיט זיי פראַכט.

דערנאָכ האָט מען גענומען שפילן „קוציבאבע“ אָדער אין „זשומר-קעס“ — א שפיל, וואָס מען פארבינדט איינעם די אויגן און מען לאָזט אים, ער זאָל כאפן וועמען ער וויל. די מיידלעך האָבן זיך שטארק צעהילט, און אז ס'איז זיי גערעכט צו כאפן עמעצן פון די יונג-לעך, האָבן זיי אים אזוי שטארק געקוועשט צו דער ברוסט, אז ס'איז יענעם שיר די נעשעצן ניט ארויס...

האזאכט האָט מען די געסט באלייגט אפ דער ערד, מיט היי אויסגעבעט, און ביכדיי זיי זאָלן זיך ניט געפינען באליידיקט, האָט זיי די לאנגנאָזיקע באלעבאָסטע באוויזן, אז אינעם צווייטן ווינקל פונעם זעלבן כיידער ליגן אירע טעכטער אויך אפ דער ערד, און וואקסן פונדעסטוועגן, קיינ איינאָרע, גאנצ נישקשעדיק, — האָט זיי צוגעלייגט און אויסגעשניצט די לאנגע נאָז. כוורע וואָלטן דעם דאָ-זיךן געלעגער אָנגערומען מיט פארגעניגן, ווען זיי זאָלן זיך ניט שעמען פאר די מיידלעך אויסצוטאָן. און די מיידלעך האָבן זיך דאפקע ניט געשעמט און האָבן גאנצ גרינג אראפגעוואָרפן פון זיך די קאפּעלעך; געבליבן באַרוועסע און אין איינע קליידלעך, מיט נאקעטע העלרוער, האָבן זיי צעלאָזט די האָר און פאָרנע איבערגעקוקט זיך. געוואָרפן אפ די יינגלעך מיט די אויגן און געלאכט, געלאכט, געלאכט.

— לאָן זיינ שטילן — האָט אויסגעקאָממענע דער באלעבאָס און האָט אויסגעלאָשן דעם הענגלאָמפ. עס האָט זיך אָבער אין דער פינצטער נאָך געהערט א פארשטיקטער געלעכטער פון ביידע ציראָדימ און א שאַרעך פון היי. אָבער ניט לאנג, וואָרעם ס'איז געקומען דער געוונטער יונגער אימשולדיקער שלאָפּ און האָט צוגעשלאָסן די געזונטע יונגע אומשולדיקע אויגן.

די „בראָכעס“ פון אינדערפרי, וואָס דער באלעבאָס האָט גע-זונגען מיטן געוויסן ניגון, האָבן אָנגעזאָגט די קינדער, אז ס'איז שוין טאָג און אז מען דארט פאָרן קיינ פערעיאסלאוו. דאָס לעצטע וואָרט האָט ווי א בריי געגעבן און אָנגעפילט דאָס הארץ מיט סימכע און מיט טייער. מייער-וועלוול באלעבאָרע האָט צונויפגעלייגט דעם טא-לעס-און-שפילן און דאָס פאָנעם האָט אים געשיינט, ווי בא א צא-דיק. דערנאָכ איז ער אוועק שפאנען די „סוסימ“. דאָרט האָט ער זיך אויסגעטייעט מיט „מודריקני“, מיט „טענצערני“ און מיט דער „יאכנסטע“ אפ זיינ לאָשן, איינגעטיילט יעדן באזונדער, נאָר דעם גרעסטן כילעק האָט באקומען „טענצערני“, דערפאר, ער זאָל ניט טאנצן דעמלט, ווען מען שפילט ניט...

די זון האָט אראָפּגעשײַנט, און דער גאנצער הויפּ איז געווען ווי איינגעטונקען אין גיין-גאַלד, און בריליאַנטן האָבן געפּינקלט און געשפּילט זיך אומעטום — בריליאַנטן, דימענטן אפּילע די קופּע מיטט, וואָס האָט זיך אָנגע אַמלט דורכן גאנצן זומער, און עפּשער דורך צוויי זומערן, איז געווען מיט גאַלד באַדעקט. און ווער שמועסט, דער האָט מיט די הינער, וואָס האָבן זיך דאָ געפּאַרעט אַז דער קופּע, — די האָבן אויסגעזען ביזן לעצטן פעדערל זאָהאַר טאַהויר¹. זייער קוואַקען האָט גענלעט. זייער שאַרן מיט די פּיסלעך האָט געהאַט דעם זינעטן כּיינ. און אז דער געלער האָט איז ארום אפּ דער קופּע און האָט צוגעמאַכט די אייגעלעך און האָט אויסגעצויגן דעם לאַנגן, שיי-געם, קאָפּלע מינעדיקן² קוואַרעקן אפּ זיין כאַרנישן שטייגער, האָט זיך דערפּילט די שיינקייט פּונ דער וועלט און ווידעראַזאַל די גרויס-קאַט פּונ דעם, וואָס האָט באַשאַפּן די וועלט. און עס האָט זיך גע-גלוסט אים אָפּגעבן אַ שוואַך — גיט כּאַללע אַוועקשטעלן זיך דאָוו-גען, ווי דער באלעבאַס פּונ דער באַרישפּאַליער סטאַנציע, אָדער ווי מייער-וועלוול באלעבאַלע, — ניין, דערפּונ האָבן כּעוורע קיין כּיינעק גיט געהאַט, דאָס האָט זיך זיי שוין לאַנג צוגעעסן; נאָר אינווייניק באַ זיך איז האַרצן דאַנקען און לויבן גאָט — דאָס יאָ.

— קריכט אין וואָגן אַרײַן, טאַמוזירימ, מיר האָבן נאָך אַ טאַג צו פּאַרן! — האָט מייער-וועלוול זיי צוגעטריבן, באַזאַלט פּאַר היי און האָבער און געזעגנט זיך מיט די באלעבאַטימ פּונ דער סטאַנציע. כּעוורע האָבן זיך אויך גאַנץ פּונ אָפּגעזענט מיט דער לאַנגגעזיקער מילשפּאַכע, אַרײַן אין בויך אַרײַן, איז אַ נייע פּרישקאַט, אַ נייע זיסקייט, אַ נייע ראַכוועס האָט זיי אונטערגעכאַפּט און אַרומגענומען פּונ אלע זייטן, באלד נאָך דעם, ווי דער וואָגן האָט טרייסלענדיק זיך אַרויסגעקאַטשעט פּונ באַרישפּאַליע און אַרויסגעפּאַרן ווידער אפּ דער ברייטער וועלט פּונ פעלדער און גערטנער, פּונ זאַמד און פּונ וואַלד און פּונ הימל און ווייטער הימל. עס האָט שוין אָנגעהויבן ווערן אַ ביסל צופּיל הימל. עס האָט שוין אָנגעהויבן אַ בימל צועסן זיך — גיט אַזוי דער הימל, ווי דאָס פּאַרן, און גיט אַזוי דאָס פּאַרן, ווי דער באלעבאַלע מייער-וועלוול מיט זינע מייסעס. און אַגעזי האָט אָנגעהויבן פּויקן אין קאַפּ, שווינדלען אין די אויגן און שטעכן

1 רייב גאַלד.

2 דאָ געמיינט: אַכטגאַרדיקן.

אינ די זייטן פונעם טרייסלען, וואָס ס'האָט געטרייסלט, און פונעם ווארפן, וואָס ס'האָט געוואָרפן. טער-טער-טער! עס האָט אויסגע-וויזן, אז ס'וועט אייביק אזוי טערקען, עס וועט גאָר קיינמאָל נישט אויפהערן. און עס האָט זיך אָנגעהויבן וועלן ארצפּאָקריכט, און עס וואָט זיך אָנגעהויבן בענקען נאָך דער ערד. בענקען אהיים, בענקען נאָכטן שטעטעלע, נאָך וואָרפּאָקאָ. און דער העלד פונ דער דאָזיקער בראָגרא-פיע האָט זיך פארשלאָגן אינ א ווינקעלע בא מייער-וועלוועט אינ ברוד, אָפּגעזיפצט פונ דער גרינג און מיט הארץ געזעגנט זיך מיט דעם נאָכאמאָל און נאָכאמאָל און געשעפּטשעט עטילערהייט, זיינע ברידער זאָלן עס נישט הערן:

— זיי געזונט, וואָרפּאָקאָ זיי געזונט, זיי געזונט!..

25

אינ דער נייער היים

פּערעיאסלאוו א קראכי. — א קאלט באגעגעניש. — דאָס זילבער איז פארזעצט, פארנאָסע געשלאָגן. — דער טאטע איז פארזאָרגט.

נאָך צוויי כעג טרייסלען זיך אינ ה-צקען זיך, ווארפן זיך און קאָטשען זיך, און אָנגעגעכט זיך מיט שטייב, און אָנגעהערט זיך מיט באלטגאָלע-מיסעס, האָבן די יונגע ריינדע אפן צווייטן טאָג פאר-נאכט דערפילט, אז זיי זיינען שוין אָט אָט אינ דער היים. נאָך א ביסעלע, און עס האָבן זיך אינ דער פינצטערער נאכט אָנגעהויבן באווייזן קליינע פּייערלעך — סימאָנימ פונ א שטאָט. דערנאָך האָבן די רעדער גענומען קלאפן איבער שטיינער, און די בויך האָט געטראסקעט נאָך ערגער ווי פריער. דאָס איז שוין געווען די עמעסע שטאָט, די ורויסע שטאָט פּערעיאסלאוו. מיט א ראש און מיט א הארמידער האָט זיך בייער-וועלוולט בויך צוגעקאטשעט צו א פינצטערן הויפ, ווו ס'איז געהאנגען איבערן טויער א פארויכרטע לאמטערנע מיט א בעזעכל פנ היי — א סימענ אפ אן איינפאָר-הויז. אז זייערע עלטערנס פארנאָסע איז איצט אן איינפאָר-הויז — דאָס איז פאר די קינדער געווען א סורפריז און א באללידיקונג. סטייטש, זייער טאטע נאָכעם וועט אופגעמען געסט? זייער מאמע ביי-עכטער וועט קאָכט פאר זיי ווארעכעס? זייער באָבע מינדע וועט

1 א גרויסע שטאָט.

זיי באדינענ? קיין שזארקערן ארץפאל, קיין גייסערן בייאיענ האָבן זיי זיך ניט געקאָנט נאָרשטלן. און דער טרומער שאלעך, וואָס האָט שטענדיק גענאָלענט פון בעכערע צייטן, וואָס היט זיך ארום-גענראָנג מיט זיין אויצע, האָט דעוואַך איך דער שטיל געטרויע ט, געוויינט אין דער פארברענגיש און שטארק געבענקט זוריק צום ליבן קליינעם וואָרענאָק. ער האָט ניט פא שטאנען, פארוואָס האָבן די גרייסן געהיט געזאָגט: מעשאַע באַקים—מעשאַע כאַזל? א שיינער, מעשאַע באַקעם—מעשאַע מאַזל!—ניכאָ וואָס זי ריידיט! — קריכט ארויס, באַמזירי, מיר זיי ען שוין געקמען!—אזוי האָט מײַע-וועלדל אָגעזאָגט די פסורע נאָך ד מ, ווי ער האָט מיט א לאנגן, טפּררדוױז זיך אָפגעשטעלט באַם גאָעק פונעם אינפאָר-הויז. צעבראָכענע, צעלאַמעכע און הונגעריקע, האָבן כערלע גענומען איינציקווייז ארויסקייבן כונ בויר און איינגעגלייכט זיך די ברענער. גיכ היט זיך געעכנט די ט-ב-סיר און עס האָבן זיך אָנגעהויבן באווייזן אפּ פּינצערן גאנעק פיגורן, איינע נאָך דער אנדערער, וואָס מע האָט זיי אין דער פינצערונג פונ דער נאָכט געקאָנט זער-קענען נאָר נאָכן קאָל. די ערשטע פיגור איז געווען: א הויכע און א ברייטע. דאָס איז געווען די באַכע מינדע. זי האָט אויסגעצויגן דעם אלטן קאָפּ און א זאָג געגעבן: „א! געליבט ביסטו גאָט, זיי זיינען שוין געקומען.“ די צווייטע פיגור איז געווען א קליינישטשקע, א זשוואווע. דאָס איז געווען די מאַכע כײַע-ענטער. זי האָט ווי א פּרעג געגעבן עמעצן א דריטן: „שוין געקומען?“—שוין געקומען!“—האָט איר אָפגעענטפערט מיט פרייד א דריטע פיגור, א לאנגע און א דינע. דאָס איז געווען דער טאטע, רעב נאָכעז וועזיקס, איצט שוין רעב נאָכעז ראבי אָוויטש (איך דער גרויסער עטאַט האָט מען דעם זיידן וועוויק געגעבן דעכייסע).

א באַגעגעניש איז דאָס געווען ניט אזא, ווי די קינדער האָבן געוואָרט. מע האָט זיך אפילע צעקושט, נאָר קאלטלעך. דע-נאָך האָט מען זיי א פּרעג געגעבן: „סימאכט איר?“ וואָס קאָן מען ענטפערן דערפּ? „נאָרנישט...“ די ערשטע איז געווען די באַכע מינדע, וואָס האָט זיך דערמאָנט, אז די קינדער קאָנען וועלן עסן. „איר זייט הונגעריק?“ נאָך א מיט הונגעריק! „איר'ט עפעס ענט?“ נאָך א מיט עסן! „מינכע-מירען געדאוונט?“ נאָך א מיט דאוונט!... די באַמץ האָט זיך א וואָרפ געגעבן איך קיך מאַכע עפעס עסן, און דער טאטע האָט דערווייל פארהעוט די קינדער, ווו זיי האלטן

אינ לערנען. אָ, זיי האלטן ווייט! נאָר וואָס דרייט מען זיי א מויעכ, אז עס ווילט זיך גאָר באטראכטן די נייע היים, די נייע שטוב? און זיי בייגן דעם קאָפּ אפּ זאלע זייטן און קוקן זיך ארום, וווּ זיי זינען אין דער וועלט. זיי דערווענן פאַר זיך א גרויסע, נאָר א סומנע, א נארישעוואטע שטוב מיט א סאך כאדאָרימלעך, איבער-געצוימט מיט דינע ברעטלעך. דאָס זינען כאדאָרימ פאַר אָרכימ, און אָרכימ — גיט איינער. אינמיטן שטוב איז א זאל. אינ זאל האָבן כעוו-רע דערקענט דאָס גאנצע וואָרָאָנקאָווער מעבל: דעם קללעכדיקן רויטן טיש אפּ דריי לאפּעס, די אלטע פּאנירטע רויטע קאנאפּע מיטן אויסגעטריפּעטן געזעס, דעם קללעכדיקן פּאנירטן רויטן שפּיגל מיט די צוויי אויסגעשניצטע הענט פּונ אױבן, ווי בא קויהאנימ צומ דו-כענען¹, און די גלעזערנע שאפּע, פּונוואנען עס האָבן ארויסגעקוקט נאָר די פייסעכדיקע פּילפארביקע טעלער, דאָס זילבערנע קאנעקע-לעמפל² מיטן אַלטן זילבערנעם האַדעס-בעכער³, וואָס איז געמאכט געוואָרן ווי אן עפל אפּ א גרויסער צווייג מיט בלעטלעך. די אלע איבעריקע זילבערנע-געגילטע קויסעס, בעכער, בעכערלעך, גאָפּלען, מעסערס און לעפל און דאָס גאנצע זילבער — איז ניט געווען שוין מער. וווּ איז דאָס אהינגעקומען? ערשט העט-שפּעטער, איז א צייט ארום, זינען זיי געווירע געוואָרן, אז טאטע-מאמע האָבן עס אים גינעם מיט דער מאמעס פּערל און צירונג פּארוועצט בא א פּעדע-יאסלאווער גאָגיד און ניט געקאָנט שוין מער אויסקויפּן קיינמאָל. — גייט וואשט אױכו! — זאָגט די באַבע מינדע נאָך דעם, ווי די מאמע כײַע-עסטער האָט געבראכט צו טראָגן פּונ קיך עפּעס ניט אזא געהיבענע וועטשערע: צוגעווארעמטע קאשע מיט פּאסאָליעס, און דאָס דארפּ מען עסן מיט ברויט, און דאָס ברויט איז אלטגעבאקן! די מאמע אליין שניידט דאָס מיט א מעסער און טיילט אויס יעדן זיין כײלעך — דאָס איז בא זיי קיינמאָל ניט געווען. א קאפּצאָגנישער מינהעג!.. און דער טאטע זיצט בא דער זייט און הערט ניט אופּ צו

1 א רעליגיעזע צערעמאָניע איז בעסמערירעש: די „קויהאנימ“ (די, וואָס שטא-מען, לױט דער לעגענדע, קלױמערשט פּונ די אמאָליקע ייִדישע פּריסטער) פּארדעקן זיך מיט טאלייסימ, מיט אופּגעהויבענע הענט בענטשן זיי דעם איבעריקן אוילעם.
2 א ספּעציעלער לײכטער מיט אכט רעריעך, וואָס רעליגיעזע ייִדן באנוצן אפּ אויסצופּילן דעם ריטואַל פּונ בענטשן „כאנעקע-ליכטלעך“.
3 אזא פּושקעלע, איז וועלכּן מע האַלט שמעקנדיקע געווירצן. ווערט געברויכט בא רעליגיעזע ייִדן שאבעסצונאכטס בא דער טפּילע „האוודאָלע“.

עקזאמענירן, ווו האלט מען אינ טאנאכ. דער טאטע זעט אויס צו-
פרידן. די קינדער האלטן ווייט. און ווער שמועסט, דער מיטלסטער,
שאַלעם, דער איז קלאָר באל-פע¹, קאָן זאָגן גאנצע קאפיטלעך יע-
שײַע² אפּ אויסווייניק, ווי א וואסער.

— נו, גענוג שוין, לאָזן זיי גיין שלאָפּן! — זאָגט די מאמע און
נעמט צו דאָס איבערגעבליבענע ברויט פון טיש און פארשליסט דאָס
אינ שאפע. דאָס איז אויך ניט געווען בא זיי דאָרטן אינ וואַראָנקאָ.
דאָס איז גאָר א מיעכער מינהעג!..

עס איז שווער צו זאָגן: צי וויל דער וועג איז געווען א לאַג-
גער, א שווערער און מע איז געווען צעבראָכן אפ שטיק-שטיקלעך,
אָדער עפשער דערפאר, וואָס דאָס באגעעניש איז געווען עפעס ניט
איבעריק פריינטלעך און די אופנאמע קאפּצאָנישדיק — נאָר די נייע
הייַם, וואָס כעוורע האָבן וועגן איר אזויפיל געכאַלעמט, האָט ניט
געפונען בא זיי אינ די אויגן יענעם כייַם, וואָס זיי האָבן געמיינט
און געוואָלט. צופיל האָבן זיי, אפּאָנעם, געווארט פון דעם — דערי-
בער האָבן זיי זיך געפילט ווי אָפּגעשמיסענע און זינען געווען צו-
פרידן, אז מע האָט זיי געהייסן לייענען קרישמע און גיין שלאָפּן.

ליגנדיק דערנאָך אפ שטרויענע זעק, אויסגעבעט אפ דער ערד,
אלע קינדער אינניעם, אינ א גרויסן פינצטערן כיידער אָן א שום
מעבל — א מינ דורכגאנגס-כיידער פון זאל אינ קיך ארײַן, — האָט דער
העלד פון דער דאָזיקער בײַאָראַפיע לאנג ניט געקאָנט אנשלאָפּן
ווערן. אינ זײַן קאָפּ האָבן זיך געבאַמבלט אלערליי מאכשאַוועס און
געדאנקען מיט קאשעס, קאשעס און קאשעס: פארוואָס איז דאָ אזוי
פינצטער אינ אומעטיק? פארוואָס זינען דאָ אלע אזוי פארוואָרט? וואָס
איז דאָס מיט דער מאמע, וואָס זי איז געוואָרן אזוי קארג מיט
סאקאָנעס? וואָס איז דאָס מיטן טאטן, וואָס ער איז געוואָרן אזוי
איינגעבויגן, סוטולעוואטע און אזוי שטארק פארעלטערט, אז עס
קלעמט דאָס הארץ קוקנדיק אפ זײַן געל געקנייטשט פּאָנעם? ניט
שוין זשע איז דאָס אלצדינג נאָר צוליב דעם, וואָס מע האָט גע-
זאָגט אינ וואַראָנקאָ, אז די פארנאָסע איז געשלאָגן? ניט
שוין זשע איז אָט דאָס דער „מעשאנע מאָקעם — מעשאנע מאול“?
וואָס טוט מען דערצו? דערצו איז — דער אויצער. אכ! ווען ער

1 אויסווייניק.

2 דאָ: דער נאָמען פון איינעם פון די בייבלישע בייכער.

ברענגט מיט זיך כאָטש אַ קליינזאַם כײלעק פֿון יענזאַם אויפֿער, וואָס
ליגט בײַ האַלטן אײַן וואָס זאָגט!..

דערמאָנט זיך אײַנעם אויפֿער, קורט אײַם אפֿן זײַנען זײַן כאַוורד
שמוליק דער יאָסזאַם מיט זײַע ווױנדערלעכע מײַסעס וועגן שײַנע
אויפֿערס כּוֹן גאָלד און זילבער, דימײַנט און בריליאַנטן, וואָס גע-
כײַנען זיך אײַן באַניידן-האַט כּוֹן, און וועגן יענעם זײַצער, וואָס גע-
פֿינט זיך אפֿ יענער זײַט וואָרפֿאַנגען ער בזכּמערדעש נאָך פֿונ כּמעל-
ניצקײַט זײַט... און עס קאַלעכען זיך אײַם אויפֿערס, גאָלד און זיל-
בער, דימײַנט און בריליאַנטן. און זײַן כאַוורד שמוליק קומט אײַם
צו קאַלעם, דער ליבער שמוליק מיט זײַן כײַנזײַנען פֿאַנעם, מיט
זײַנע גלאַנצנדיקע, מיט פעטן זוגעשײַנדע האָר. און עס מאַלט זיך
אײַם אויס, אז ער הערט זײַן ווייַכ-הײַזדיק קאָל, ווי ער רײַדט
צו אײַם זײַט-כײַנעלעך, ווי אַן אַלער, און ווי ער טרײַסט אײַם מיט
גוטע ווערטער: „זאָרג נײַט, שאַלעכאַני טײַערער, זײַט האַכטו כּוֹן מײַד
אַ מאַטאַע — א שײַן כּוֹן יענע צוויי עט-נער; קלײַב דײַר אויס
וועלכ: דו ווילסט — דעם שײַן, וואָס הײַסט „יאָשפֿע“, אָדער דעם
שײַן, וואָס הײַסט „קאָדקױד“... שאַלעם אײַן אײַן פֿאַרלענגהײַט. ער
ווייַכט נײַט, ער האָט פֿאַרגעכּן, וועלכער שײַן אײַן בעסער — דער
שײַן, וואָס הײַסט „יאָשפֿע“, אָדער דער שײַן, וואָס הײַסט „קאָד-
קױד“? און אוי ווי ער טראַכט דאָ אַזײַ, שפּרײַנגט אונטער גערגע-
לע-באַנען, כאַפט אויס בײַדע שײַנער און ווערט מיט זײַ פֿאַר-
שוונדן. אײַן פֿינעלע שיכּעלעס — פֿינעלע האָט דער זיך גענומען
אהער? — האַלט דײַ הענט אײַן דײַ קעשע: עס און קאַטשעט זיך פֿאַר
געלעכטער. „פֿינעלע, וואָס לאַכטו?“ פֿון דײַן מומע האָרל מיט
אײַר פֿאַזײַלע — כאַ-כאַ-כאַ!..”

— שײַט אפֿ, כּעווער פֿלעצל! זע נאָר, סײַ אײַן זײַ גאָר נײַט
צו דערוועקן! מע דאַרף ארויכטראָגן דעם העקדעש! מע דאַרף קאַכּן
וואַרעם! און זײַ שלאַפֿן — א זיסער שלאַפֿ אפֿ זײַ! — קלאָט זיך די
מאַמע כײַע-עסטער, א קלייניטשקע, א זשוואַוע, א פֿאַרפֿאַרעטע, א פֿאַרטאַ-
דאַרמטע פֿון דער ארבעט אײַן שטוב און אײַן קיך — אײַן מענטש אײַן.
— אײַ-אָ-נו, דאוונען! — העלכט אײַר אונטער דײַ באַבע מײַנדע,
האַלט אַ קאָ-בן-מײַנע אײַן האַנט און כײַשט אַ בלעטל נאָך אַ בלעטל
און זאָגט מיט קאוואָנע, טאָר נײַט מאַפּסיק זײַן¹.

1 טאָר נײַט אײַבערײַסן אײַנזײַטן דאוונען.

— נאָכט דאווענ וועט איר זיך דורכגיין צו דער מישפּאָכצ אָפּ-
געבט אלעמען שאַלעם-אלייכעם, און אין כּיידער וועט איר שוין אָנ-
הייבט גיין, אימירצעשען, נאָכ יצמ: עוו.
אזוי לייגט צו דער טאַטע ווייכער פונ אלע. ער גייט אָנגעטאָנ
אין לפּאָס א מאָדנע כּאלאַטל, אפּ קעצ אונטערגעשלאַנג, כּאָטש ס'איז
נאָכ ווארעם אין דרויסן, און אַן אַיינגעהויקערטער, א פּאַרזאָרגטער,
כּאַרצייט ער זיך מיט א שטאַרקן פּאַפּיראַס אַין זיפּט אזוי טיפּ, אַז עס
רײַכט אויס א שטיק הארצ. עפּעס דאַכט זיך אויס, אַז ער איז גאָר
קלענער געוואָרן, עלטער און קלענער... און עס ווילט זיך לויפּן
פונ שטוב ארויס וואָס גיכער, לויכט אין דרויסן ארויס, אָנגקוקן די
שטאָט, זיך באקענען ביט דער מישפּאָכע.

די גרויסע שטאָט

מע גייט באקענען זיך מיט דער מישפּאָכע. — די מומע כאַנע מיט
אירע קינדער. — עליע און אוורעמל פּאַהערן דעם העלד, וווּ ער האַלט
אין טאַנאכ. — באַם פעזער פיניע פּאַרהעיט מונ אימ אין שרייבן.

אַפּ וויפּל די שטאָט האָט באַנאַכט אויסגעוויזן וויסט און
פּינצטער, אפּ אזויפּיל האָט זי אינדערפּדי געשניט און געבלישטשעט
און געפונען כּיין און לייטזעליקייט אין די זויגן פונ די וואָרען-
קאָווער ינגלעך, די קליינשטע-לדיקע קינדער, וואָס האָבן געכאַפּט
זיכפּיילעס פּאָן איטלעכט ברעקל באַזונדער. זיי האָבן נאָכ קיינמאַל
אַפּ זייער לעבן ניט געזען, אַז גאַסן זאָלן זיינן אזוי ברייט און לאַנג
און האָבן פונ בייזע זייטן הילצערנע „פעשעכאָדן“ (טרעטוואַרן); אַז
שטיבער זאָלן זיינן געדעקט מיט בלעך; אַז פענצטער זאָלן זיינן פונ
דרויסן מיט געפּאַרבטע גרינע, בלויע און רויטע לאָדן; אַז קלייטן
זאָלן זיינן געמויערטע פונ ציגל און האָבן אַינזערנע טירן. היינט דער
מאַרק, די קלויסטערס, און, לעהאַוויל, די באַטעמערדאַשימ מיט די
שולן, און אפּילע די מענטשן — אלע און אלצ איז אזוי גרויס און
אזוי שיינ און אזוי רייך און אזוי יאָנטעוודיק-פּריילעך! גיין, פינע-
לע שימעלעס האָט ניט מעגאַזעם געווען, אַז ער היט דערציילט
„ווינדי רימ“ פונ דער דאָזיקער גרויסער שטאָט. אזוי ווי אפּ רעדלעך
האָבן זיך געגליטשט זייערע פּיס איבער די הילצערנע „פעשעכאָדן“,

גייענדיק מיטן טאטן צו דער מישפּאָכע, זיך באַקענען און אָפּגעבן
שאַלעם. און נאָר ווייל דאָ איז געווען דער טאטע, האָבן זיי פאר
דערעכערעצ ניט געקאָנט זיך אָפּשטעלן אפּ יעדן טריט און באוונדערן
די כּידושימ וועניפּלאַעס, וואָס זייערע אויגן האָבן דערזען. ווי דער
שטייגער איז, איז אפּצופּרײַער געגאנגען דער טאטע, און די קינדער
האָבן זיך נאָכגעשלעפט נאָך אײַם, פּונ הײַנט.

אריינגערטאָגט אין א גרויסן הויפּט און דורכגעשפּאַנט דורכ א
גרויסן גלעזערנעם ליכטיקן קאָרידאָר, איז מען אריינגעקומען אין א
רייכער פּריצישער שטוב מיט געוועקסלע פּאָדלאַגעס, ווייכע קאנא-
פּעס און שטולן, הויכע ביז דער סטעליע שפּיגלען, געשניצטע שא-
פּעס, גלעזערנע קאנדעליאברעס אפּ דער סטעליע, מעשענע העסעס¹
אפּ די ווענט — אַן עמעסער „פּאלאַז“, א „דירע-מעלכע“!

דאָס איז געווען דער מומע כאנעס שטוב — א מאָדנע שטוב. א
שטוב אָן א טאטן (די מומע כאנע איז אַן אלמאָנע). די קינדער
האָבן ניט געהערט זייער מאמע, ניט זייער רעבן, ניט קיינעם. א
קליינע אַנאַרכיע. איטלעכער האָט זיך געטאַן, וואָס ער האָט געוואָלט.
און אלע צווישן זיך האָבן געהאַלטן אין איינ קריג זיך, געגעבן
זיך איינס דאָס אַנדערע צונעמענישן, און געלאכט האָט מען הילכיק,
און גערעדט האָבן אלע איינינעם, און געטומלט אזוי שטאַרק, אז
דער קאָפּ האָט זיך אַזיך געדרייט.

די מומע כאנע אליין — א יידענע א הויכע, א גרויסאַרטיקע.
עס וואָלט איר אָנגעשטאַנען זיין א גראַנד-דאַמע, פּונ די, וואָס
שמעקן טאַבעקע פּונ א גאָלדן פּושקעלע, אפּ וועלכן סע שטייט
אויסגעמאַלט א פּרינץ פּונ די אַמאָליקע פּרינץ, מיט א גרוי צעפּל
און מיט זיידענע זאָקן. די מומע כאנע איז געווען, ווייזט אויס,
אַמאָל א יעפּאַס-טויאַר. דאָס איז צו זען נאָך די טעכטער: זעלטענע-
זעלטענע שיינהייטן. ווי נאָך קליינוואַרג זינען אריינגעקומען, אזוי
איז געוואָרן א טומל, א געשריי און א געפּילדער:

— אָט דאָס זינען זיי? אָט דאָס איז ער, דער באל-טאַנאַכ? אנו,
קומ נאָך אהער, שעם זיך ניט! זעט נאָך, ווי ער שעמט זיך דאָס
א ביטל, כא-כא-כא!

דער טאטע האָט זיך, אפּאַנעם, ניט געקאָנט איינהאַלטן פּונ צו
זעבן זיך א באַרימ מיט זיין זון, אז ער איז א גוטער באל-טאַנאַכ, האָט מען

1 א וואנט-ליכטער.

אימ געקרוינט דאָ טאקע באלד אפּן אָרט מיטן נאָמען: „באל-טאנאכ“.

— גיס אָן דעם באל-טאנאכ א גלעזל טיי און גיב אימ אן עפל מיט א באר, לאָז ער פארזוכן, דער באל-טאנאכ, אונדזערע פערע-יאסלאווער אויבסטן.

— שאט, ווייסט איר וואָס? לאָז מען אריינרופן אהערצו עליען מיט אורעמלען, וועלן זיי אימ פארהערן.

און מע האָט אריינגערופן עליען מיט אורעמלען.

עליע און אורעמל זיינען שוין היפשע באַכערימ מיט פיינע בערדלעך און קערן זיך אָן צו דער מומע כאנעס מישפּאָכע פון איר מאנט צאד. זיצן א הויפּ קעגן א הויפּ. זייער פאָטער, יוצכאָק-יאנקל, איז אן אָפּגעקומענער נאָגיד, לאָדט זיך קאָל-יאָמאָוו¹ מיט „קאנא“, טראָגט אן אוירינגל אין לינקן אויער, א שיינע קיילעכיקע באַרד, קוקט גיט אפּ קיינעם, רעדט גיט מיט קיינעם, און שטענדיק שמיילט ער מיט אונז מינע, ווי איינער רעדט: „וואָס האָב איך מיט אייך צו שמועסן, אז איר זייט אלע בעהיימעס?“

די אריינגעקומענע באַכערימ האָבן גלייך, אָן צערעמאָניעס, א נעם געגעבן דאָס וואָרלאָנקאָווער באַכערל צום עקזאמען, אימ פאר-הערט אין טאנאכ אפּ אויסווייניק פון איינ עק ביונג אנדערן. און מע דארף מוידע זיין, אז דאָס וואָרלאָנקאָווער באַכערל האָט דעם עק-זאמען אויסגעהאלטן גאָר-גאָר גלענצנדיק. ער האָט גיט נאָר געטראָפּן איטלעכס וואָרט וווּ עס שטייט, אין וואָסער א קאפיטל, אין וואָסער פאָסעק, נאָר אפילע געזאָגט, וווּ סע געפיינען זיך אלע איבעריקע ווערטער פונעם זעלבן שוירעש. דער טאטע האָט געקוואָלן, געקליבן טיינעג, מאמעש געוואָרן ברייטער ווי לענגער. דאָס פאָנעם זיינס האָט אימ געשניטן. די קנייטשן, וואָס אפּן שטערן, האָבן זיך אויסגע-גלייכט, און אליינ האָט ער זיך עפעס ווי אויסגעגלייכט, געוואָרן גאָר אן אנדער מענטש.

— אז ס'איז יאָ אזוי, לאָז מען געבן דעם באל-טאנאכ נאָך אן עפל און נאָך א באר און נאָך גיט, און קאָנפעקטן, קאָנפעקטן! — האָבן דער מומע כאנעס טעכטער די יעפאס-טויארט געקאָמאנדע-וועט, און דער נאָמען „באל-טאנאכ“ איז אימ פארבליבן אפּ א לאנגע צייט גיט נאָר אין דער מישפּאָכע — מע האָט אימ שוין דערנאָך אין בעס-

1 אלע זיינע יאָרן.

מעדרעש, צווישן יינגלעך קונדיסימ, אנדערש ניט גערופן, ווי דער וואָ-
 רָאָנקאווער „באל-טאנאכ“. אויך די גרויכע, ווער עס העט נאָר געהאט גאָט
 אינ הארצן, דער האָט אים געכאַפט פאר אַן אַינר: זאָג נאָר, דו
 קליינער באל-טאנאכ, ווו שטייט ערגנצ אָט דער אונ דער פאָסעק?¹
 דעם באל-טאנאכ איז עטארק געפעלג געוואָרן דער כומע כא-
 בעס שטוב מיט דער כומע כאנעס קינדער, פיניע מיט מאַכענ, צוויי
 יינגלעך שקאַציק, מיט וועלכע ער איז גיכ געוואָרן כאווער. עס האָט
 זיכ אים אויסגעוויזן, אז קיינ שענערע אונ קיינ ריכערע שטוב, ווי
 דער כומע כאנעס, איז נטאָ-ניט נאָר אינ פֿערעיאסלאוו, נאָר אפ
 דער גאנצער וועלט. וואָרעם ווו האָט איר געזען, אז עפל זאָל מען
 שלעפּן פֿון א פּאס, גיכלעך פֿון א זאָק אונ קאָנבעקטן פֿון א טֿרֿבע?²
 גאנצ אנדערש האָט אויסגעזען דעם פעטער פיניעס שטוב. א שטוב
 א יידישע, מיט א סקע, מיט א סאכ כפאָרימ, גאנצ שאס¹, א זילבערנ
 כאנעקע-לעכפל, א לאנגע וואקסענע האוודאָלע. נאָר ווי קימט עס
 צו דער כומע כאנע? א פרומע שטוב. אלע זיינען דאָרטן פרומ.
 אזוי ווי דער פעטער פיניע, אזוי זיינע קינדער. די זינ אינ לאנגע
 קאפּאטקעלעך ביז צו דער ערד, מיט ארבעקאנפּעכנ לאנגע ביז די
 קניעס. די טעכטער — צוגעכדיק אָנגערוקט זי פאטשייאָעס איבערנ
 פֿאַנעם, קוקן ניט קיינ פּרזמדג גלייכ אינ די אויגן אריינ. נאָר אז
 מע דערזעט א פרע דן, ווערט כענ רויט, ווי א צוויק, אונ מע לאכט
 אפ קרעדיט. די כומע טעמע, א יידענע א פרומז מיט וויסע ברע-
 מען, אינ בא דער זייט איר מאמע — צוויי טראָפּנס וואסער די כומע
 טעבע, גאָר ניט צו דערקענען, ווער ס'א מאמע, ווער ס'א טאָכטער,
 ווען די מאמע זאָל ניט טרייסלען כויטן קאָ: ניין-ניין.
 דאָ, באמ פעטער פינינ, האָט דער טאטע נאָכעם שוינ ניט
 בארימט זיכ מיט זיין „באל-טאנאכ“. אינ דער דאָזיקער שטוב האלט
 מען ניט פונעם טאנאכ. ווער לערנט טאנאכ? טאנאכ לערנען אפ-
 קאָרסימ. דערפאר האָט ער זיכ ניט געקאָנט איינהאלטן פֿון בארימען
 זיכ מיט זיינע קינדערס קסאוו. זיינע קינדער, האָט ער געזאָגט, שרייבן,
 אז עס לאָזט זיכ אויס די וועלט.
 — אָט דער קליינער — האָט ער א ווייני געגעבן אפּן באל-טא-
 נאכ — האָט א הענטל, א קאסוועראבע²!

1 טאָמור.

2 געמיינע: א שיינע האנטשריפט.

— אנו, וויינט נאָר אהער א טינט אונ פענו! — האָט דער פעטער
פיניע א שאפ געגעבן און האָט פארקאטשעט די ארבל פונ ביידע
הענט, גלייב ווי ער אליינ באדארפ עפעס נאָן אן ארבעט. — א טינט
און פענ זאָל מיר באשאפן ווערן, וועלן מיר אימ פארהערן שרייבן,
אַט דעם „קאסוועראבע“. אָבער גיב! און באלד!

דעם פעטער פיניעס באפאל איז געווען א באפעל פון א שטרענג
גענעראל, און אלע קינדער, די יינגלעך מיט די מיידלעך, האָבן זיך
א וואָרפ געגעבן אינ אלע ווינקעלעך נאָך א טינט און פענ.
— א שטיקל פאפיר! — האָט אויכגעקאָ-אנדעוועט ווידער דער
גענעראל. ס'איז אָבער ניט געווען אינערגעצ קיינ איבעריקן שטיקל
פאפיר.

— שאט! ווייסט איר וואָס? לאָז ער אָנשרייבן אַט דאָ אפ מיין
סידערל.

אפ דער דאָזיקער האמצאָע איז געפאלן דעם פעטער פיניעס
יינגערער זון, איצל, א טשיקאווע באַכערל מיט א שפיצעכיק קעפל
און מיט א לאנג נעזל.

— נעצ שרייב! — האָט דער טאטע באפוילן צו זיין, באל-טאנאכ.

— וואָס זאָל איך שרייבן?

— שרייב וואָס דו ווילסט.

איינגעטונקען זי פען, האָט דער באל-טאנאכ, אָדער דער „קאס-
וועראבע“, א ביסל א טראכט געגעבן, ניט געהאט וואָס צו שרייבן,
כאָטש טו זיך אָן א כייסע! דעם פעטער פיניעס הייזגעזינד האָט
עריין מיסטאמע איבערגעטראכט, אז דער „קאסוועראבע“ קאָן שרייבן
נאָר דעמלט, ווע: מע זעט ניט. נאָר דאָ איז אימ געקומען אפן זי-
קאָרן דאָס, וואָס קימאט אפ יעדן יידיש: טייפער פלעגט יענע יאָרן
שטייב געשרייבן, אינ שאלעם האָט פארקאטשעט דעם ארבל, יעגעבן
א דריי מיט דער נאנט, איינגעטונקען נאָכאמאָל די פענ און אינ
עטלעכע מינוט ארום איז געווען אָנגעשריבן אַט וויאזוי:

„אעפּי (אפ אל פי) שעאָרן כאכזמימ ליכטויוו אל האסייפער,
עלאַ מישום סיכאָן בעאלמאָ כוכאָר“. אפ יידיש וועט דאָס הייסן
אזוי גוט ווי:

כאָטש אפילע אפ א סיפער שרייבן טאָר מען ניט,
נאָר צוליב א סימען מעג מען.

דאָס איז געווען א מינ האקאָמע, נאָך וועלכער עס קימט די
דאָזיקע באקאנטע אופשריפט:

ווע האסידער שניעכ. לעמי שניעכ? לעמי שעשניעכ שניעכ. פֿאַרט
לעמי שניעכ? לעמי שעקאַנאַ. מי קאַנאַ? מי שעקאַנאַ קאַנאַ. פֿאַרט
מי קאַנאַ? מי שענאַסאַנ מאָויס. מי נאַסאַנ מאָויס? מי שענאַסאַנ נאַסאַנ.
פֿאַרט מי נאַסאַנ? מי שעהו נאַגיד. מי נאַגיד? מי שעהו נאַגיד נאַגיד.
פֿאַרט מי נאַגיד? האַנאַגיד ה"ה האַבאַכער האַמעפורטעם מוהר"ר "צכאַק
בעהאַראַוו האַנאַגיד האַמעפורטעם מוהר"ר פינכעס ראַבינאַוויטש בק"ק
פֿערעיאַסלאַוו".

איבערזעצט אפּ ייִדיש וועט דאָס אויכקומענ אזוי:
"דאָס דאָזיקע סידערל געהערט. צו וועמענ געהערט דאָס
סידערל? צו וועמענ עס געהערט געהערט עס. פֿאַרט צו וועמענ?
צו דעם, וואָס האָט געקויפט. ווער האָט דאָס געקויפט? ווער עס
האָט געקויפט האָט דאָס געקויפט. פֿאַרט ווער האָט דאָס געקויפט?
ווער עס האָט געגעבנ געלט. ווער האָט געגעבנ געלט? ווער עס האָט
געגעבנ געגעבנ. פֿאַרט ווער האָט געגעבנ? ווער ס'איז אַ נאָ-
גיד. ווער איז אַ נאַגיד? ווער ס'איז אַ נאַגיד איז אַ נאַגיד. פֿאַרט ווער
איז אַ נאַגיד? אַ נאַגיד איז דער באַרימטער באַכער "צכאַק דער זונ פונעם
באַרימטן נאַגיד פינכעס ראַבינאַוויטש אין דער שטאָט פֿערעיאַסלאַוו".
עס איז שווער צו באַשרייַבן, וואָס פֿאַר אַ פֿוראַך דאָס האָט
געמאַכט, הענ מיצאד האַלאַשנ וועהענ מיצאד האַקסאָוו!¹ אונ דער
איקער — דאָס קסאָוו! דער "קאַסוועראַבע" האָט זיך שוינ גוט גע-
פֿליסט, אז דער טאטע זייער זאָל כאַלילע ניט פֿאַרשעמט ווערן.
ער האָט אָנגעשטרענגט אלע קויכעס. ער האָט געשוויצט, ווי אַ ביי-
בער. ער האָט אויסגעקליבן דאָס סאַמע שענסטע אונ סאַמע קלענס-
טע פֿערל-קסאָוו, וואָס מע דאַרפֿ אָנטאָן דערצו אַ שפּאַקטיוו, מע
זאָל דערזען די אויסזעסלעכ. ער האָט אָנגעווענדט דערצו דעם גאַנצן
קויכע פֿון קאַליגראַפיע, וואָס ער האָט אַרויסגעפירט בעיערושע פֿון
זיין וואָראַנאַקאָווער רעבן ר' זאַרעכל, וועלכער האָט באַשאַפֿן אין
יענעם שטעטלעך, קאָנ מען זאָגן, אַ גאַנצן דאָר פֿון קאַליגראַפֿן,
וואָס האָבן זיך צעקראַכטן איבער דער וועלט אונ וואָס צייכענען זיך
אויס קימאַט אלע מיט זייער שייַן-שרייַבן אד האַיאָמ האַזע.²

1 ס'מיצאד דער שפראך ס'מיצאד דער האנטשריפט.

2 ב'יו הינטיקט טאָג.

ביינ־האזמאנים

ארנאָלד פֿונ די פֿידוואָרקעס. — נייע כאַווייריני. — גארמיזאָ דער מעלאַמעד א
באל־קוירע. — די וואָרָאָנקאָווער וויסע־כעוורעניקעס באַווייזן וואָס זיי קענען.

ביינ־האזמאנים — ווער וועט דאָס פארשטייני? וואַקאַציע, וואַ-
קיישאָנ, פּעריען, קאַניקולירעס — דאָס זינען אלץ ווערטער
פונעם זעלבן באַגריפֿ. זיי זאָגן אָבער ניט דאָס, וואָס דאָס וואָרט
„ביינ־האזמאנים“ זאָגט דעם ייִדישן ייִנגל.

דאָס קינד, וואָס קומט פֿונ דער שול, אָדער פֿונ גימנאַזיע,
אפּ וואַקאַציע אַהיים, האָט זיך גענוג אָנגעשפּילט דאָרטן, וווּ מע
לערנט, גענוג אָנגעטאַנצט און אָנגעהוּלעט, גענוג אָנגעלאָפּט זיך און
גענוג אָנגעשטיפט זיך מיט די כאַווייריני דורכני יאָר — עס קאָן זיין,
מער געשטיפט, ווי געלערנט. דאָס ייִדישע קיידע־ייִנגל — דער האָט
נעבעך דאָס גאַנצע יאָר געהאַרעוועט, געזעסן ביזן שפּעט אין דער
נאַכט און געלערנט — געלערנט, געלערנט און געלערנט! און מיטאַ-
מאָל — ביינ־האזמאנים! אַנדערהאַלבן כאַדאַשימ דורכאַנאַנד, פֿונ כאַצע
עלעל ביז סאָפּ טישרע, וועט מען ניט גיין אין קיידער — וואָס קאָן
זיין אַ גרעסערער יאָמטעוו? און דערצו גייען נאָך די יאָמטוויימי אַויכ:
יאָמי־גויראַ? סוקעס! סימכאַסטוירע! און דאָס אלצדינג איניינעם
גענומען — אפּ אַ ניי אָרט, אין דער גרויכער שטאָט, אין פּערעיאַסלאָוו
קוידעמקאָל באַדאַרפֿ מען אָנקוקן די שטאָט. כעוורע האָבן זי
נאָך קימאַט גאָר ניט געזען. אכוצ ווי באַ דער מומע כאַנען און
באַם פּעטער פּיניען און אכוצ ווי אין גרויסן בעסמעדערעש, אין
אַלטן בעסמעדערעש און אין דער קאַלטער שול, דאָרט, וווּ צאַלי
דער כאַזן דאַוונט, זינען די וואָרָאָנקאָווער קינדער קימאַט אינער-
געז ניט געזען. נאָך פאַראַן גענוג גאַסן און גענוג ערטער. פאַראַן
די „אַלטיצע“, און כאַאַנ די „טרובֿיילאַ“ (טיכטן אַזעלכע), און פאַ-
ראַן די לאַנגע בריק. און וווּ זינען די „פֿידוואָרקעס“, וואָס אפּ
יענער זיט בריק? די „פֿידוואָרקעס“ — דאָס איז אַ באַוונדערער מיט
שטאָט, וואָס געהערט פֿונדעסטוועגן צו פּערעיאַסלאָוו. „אַרנאָלד פֿונ
די פֿידוואָרקעס“ שטאַמט פֿונ דאָרט. אַרנאָלד קומט אָפּט אַריין
צו נאָכעם ראַבינאָוויטשן אַ ביסל פאַרברענגען, ריידן פֿונעם

ראמבזמ¹ און פונעם קוזרי² און פון באַרעכ שפינזאז און פון מוישע מענדעלסאָן און פון נאָכ א.ע.כע גרויכע מענטען, וועלכע שאַלעם האָט. יט געקאָנט זיך אָנגעדענקען, כּוּצ אײנעם מיטן נאָמען דרע-פער³ — דער האָט זיך אײנגעפּוּדעוועט בא אים אינ זיקאָרן: דרע-פער... „ארנאָלד איז שטאַרק געלערנט. — זאָגט אפ אים דער טאַטע נאָכעם, וואָס האלט פון אים אַן אוילעם-אומלויע⁴. — ארנאָלד זאָל ניט זײַן קײַן ייד, וואָלט ער געקאָנט זײַן א פּראָקוראָר.“ כאַרוואָס עפּעז א פּראָקוראָר? און פאַרוואָס זאָל א י.ד. ניט קאָנען זײַן? — דאָס האָט נאָכ שאַלעם ניט געקאָנט פאַרשטיין. פון אַנטײסעביטיום האָט ער גע-וויסט נאָר אײַן זאַך: הינט. דורך זײַן אײגענעם דערפאַרן. אינ וואָרנאָק האָבן שקאַצ מלעכ אָנגערײצט אפ אים הינט, וואָס האָבן אים אוועקגעלייגט און צעביסן, איבערגעלאָזט א כיכען ביז צו היינטיקן טאָג. אָט דעם „ארנאָלד פון די פּידוואָרקעס“ האָט דער העלד פון דער דאָזיקער בּיאָגראַפיע א סאַך צו פאַרדאַנקען אינ זײַן שפּעטערדיקן שטודירן, און מיר וועלן זיך דעריבער מיט אים נאָכ באַגעגענען. דערווייל איז בײַנ-האַזמאַנים און ערעו-קאָמטעו. צײַט צו שליסן באַקאַנטשאַכט מיט נײַע כאַוויירימ און גלאַט יינגלעכ.

פּינ זי כאַשעווע באַלע-אַטישע יינגלעכ פאַרנעמען דעם אויבנאָן מוישל ייצכאָק-וויגדערס, א באַכערל א געלס, אַן אויסגעצוואָנגס, מיט אַן אַפּאָגווע קאַפּאָטקעלע, און א גאַדלען א יונג, וואָס סע שטייט אים ניט אָן מיט זיך אליין צו רײדן — און איז גערעכט. ערשטנס, האָט זײַן טאַטע ייצכאָק-וויגדער אַן אײגענע שטוב מיט א ווייסן גאַנעק. היינט איז דאָ בא דעם ייצכאָק-וויגדערן זייגערס אינ שטוב מיט זייגערלעך אָן א צאָל און אָן א שיר. אז עס קומט זייגער צוועלפ און די זייגערס הייבן אָן שלאָגן, קאָנ מען פאַרנויבט ווערן. אליין איז דער ייצכאָק-וויגדער א ייד, וואָס לאָדט זיך מיט דער גאַנצער וועלט און האָט אויגן פון א גאַזלען. אלע יינגלעכ פון בעסמזרעש צײַטערן פאַר זײַן קוק.

1 אברעוואציע פון מוישע בען מיטנאָן (1135—1204), אויטאָר פון יידישע רע-ליגיעז פּילאָסאָפּיע און ראביניסטישע ווערק.

2 א רעליגיעז-פּילאָסאָפּיער בוך כּונעם באַווסטן העברעיִשן פּאָעט יעהודע האַליווי (געלעבט סאָפּ XI—XII יה.).

3 אַן אַנעריקאַנישער ברוזשואַזער נאַטור-פּאַרשער און קולטור-היסטאָריקער (1311—1382).

4 געמײנט: ער האלט פון אים זייער שטאַרק.

דער צווייטער נאָכ מוישעלענ גייט זיאמץ קאָרעצקי — א יינגל
פון די גאָר גרויסע שקאַצים, א ביסל א כוטלעוואטער, ניט מיט
יעדן איז ער א מעכטונ זונ ניט יעדער איז מיט אימ א מעכונ, וואָרעם זיין טאטע איז א „גאָליעכ“ מיט אן אונטערגעשאַרענער
באָרד, אן אדוואָקאט איז פעטערבורג, און טרעגט מאָנע ברייט אפ
דער נאָז, וואָס מע רופט זיי „פע:צנע“. אָז דער זיאבע האָט אויס-
געלערנט די גאנצע שכאַט קינדער שווינען, באָדן זיכ, גליטשן זיכ
אפן אפן און נאָכ א סאכ זאכ, וואָס ניט אלע יידישע קינדער קענען עס.
נאָכ זיאמען גייט ייִסראָלי בענדיצקיס וונדל, א בלייכער און א
ציטעריקער, כייטל רודעמאן — א מעלאמעדס א יי גל מיט גראַבע
פיסקע, אדורעמל וואָלפאָטשקין — א שווארצער, ווי אן אראפ, די
מערפערט און די ליפסקיס — אפּ עפוצטע באָנמילעכ מיט אויסגע-
וועקלטע שטיוועלעכ. מיט די האָט מען באדארפט האָבן א זכיע צו
ריידן. וואָרעם ווער כארמאַט אועלנע אויגעוועקלטע שטיוועלעכ
אינדערוואָכנ? נאָכ זיי גייען די קאנאווערלעכ — קינדער מאזיקים, וואָס
האָבן צו טאָן מיט הינט, כוטשען קעצ. מיט די אלע וויל שאַלעם
זיכ ניט כאווערן. ער האָט בעסער ליב זיכ כאווערן מיט אועלכע
יינגלעכ, ווי מאָטל סריבנע, א באַכערל מיט לאַנגע פייעלעכ, וואָס
שפילט אפן פידל, אָדער עליע דאָדיעז — א יינגל א ברען, וואָס האלט
איין איין לאַנג, און נאָכ אועלכע. מיט זיי דאוונט ער איין איין
בעכמעדרעש. קוקט מען איין מאכער אריין, מאכט מען איין-
נעם „שטוקיס“: מע קרימט איבער רעפאָעל דעם שאמעס, ווי ער
קוקט ביזן אייגל און זינגט: „אכצן גילדן אומ קויהענן“ וואָווע קאָ-
רעצקין, ווי ער פייפט מיט דער נאָז. בעני קאנאווער, ווי ער עכט
טאבעקע. ייִצבאָקוויגדער, ווי ער מאכט מיט די פלייצעס. שאַלעם
ווילענסקי, ווי ער גלעט זיכ דאָס בערדל זונ קאכיקעט מיט דער
נאָז. ס'איז דאָ, באַרעכאַשעם, וועמלן נאָכצומאכן. ס'איז גענוג גאר-
מיזאָ דער מעלאבער, וויאזוי ער ליענט איין דער טוירע. אים האָט
שאַלעם נאָכעם ראבינאוויטשעס געשטודירט צוויי שאבאָסימ קעסיי-
דער, וויאזוי גארמיזאָ דער מלאמעד צעשאַקלט זיכ אפ איין נוס,
דערנאָכ פארקרימט ער דאָס וועשטופלטע פאָנעם, שטעט ארויס די
געלע ציין, ציט אויס דעם לאנג האלדז, כוט א פיר מיט דער
שפיצעכיקער נאָז איין דער לופטן ארום און אראָפּ און לאָזט ארויס
מיט א בעשווע-מאָדנע גאָגל-שטימע: „רעיי נאָסאטי לעפאָ-
נעכאָ האַיוימ עס האכאָימ וועעס האטויו וועעס הא-

מאָוועס וועעט האָר אַ... מע קאָנן שטארבן פאר געלעכטערן אלע די, וואָס האָבן געהערט שאַלעמען נאָכמאכן גארמיוזאָן, ווי ער לייענט, האָבן געשוואָרן, אז ס'איז גארמיוזאָן מיט די ביינער! נאָר גארמיוזאָן אליין, אז ער איז געווירע געוואָרן, אז ער מאכט אימ נאָכ, איז ער געווען ניט צופרידן. ער האָט זיך ניט געפוילט און איז אוועק צו נאָכעם ראַבינאָוויטשן אהיים און האָט אימ דערציילט די גאנצע מיסע, אז ער, גארמיוזאָן, האָט געהערט זאָגן, אז באַרעב נאָכעמען איז דאָ אַ יינגל, וואָס מאכט אימ נאָכ, וואָזוי ער לייענט איז דער טוירע. דאָס האָט אָנגעמאכט אַ שטיקל האַרמיער. נאָכעם האָט אימ צוגעזאָגט, אז ער וועט מאכן אַ „ספראַווקע“, לאָזן נאָר די קינדער קומען אהיים. די קינדער זיינען געקומען אהיים, און מע האָט זיך צו זיי אַ נעם געגעבן. דער טאטע האָט געטראָפן, אז דאָס דארף זיינן שאַלעמען אַרבעט. — קומ נאָר אהער, שאַלעם. זאָג נאָר, וואָזוי מאכסטו דאָס נאָכ גארמיוזאָן דעם מעלאמעד, ווי ער לייענט איז דער טוירע?

— וואָזוי איך מאכ אימ נאָכ? אָט וואָזוי.

און שאַלעם האָט זיך ניט געפוילט און האָט זיך צעשאַקלט אפּ איינ פוס, פארקרימט דאָס פאָנעם, ווי גארמיוזאָן, ארויסגעשטעלט די צייגן, אויסגעצויגן דעם האַלדז, אַ פיר געגעבן מיט דער נאָז איז דער לופטן ארום און אַראָפּ און אָנגעהויבן אפּ אַ מעשווע-מאָדנע גאָר-גל-שטימע: „רעיי נאָס אַטי לעפּאַנעכאַ האַיוימ עס האַכאַ?מ...“

שאַלעם האָט נאָכ קיינמאָל ניט געזען דעם טאטן אווי לאַכן, ווי ער האָט געלאַכט יענעם טאָג. ער האָט גאָר ניט געקאָנט קומען צו זיך. און אז ער האָט זיך אויסגעלאַכט און אויסגעהוסט און אויס-געווישט די אויגן, האָט ער זיך אָנגערופן צו אלע קינדער:

— זעט איר, וואָס ביינ-האַזמאַנימ מאכט? מע גייט ארום פוס-טעפּאס, עס ליגט איז זינען דער רועך ווייסט וואָס, נאָכמאכן גאר-מיוזאָן דעם מעלאמעד, ווי ער לייענט איז דער טוירע (דאָ האָט דער טאטע ניט געקאָנט אַינהאַלטן זיך און האָט באַהאַלטן דאָס לאַכנדיקע פאָנעם איז דער פאטשילע). אימירצעשעם, באלד נאָכ סוקעס נעם איך צו צו אַיך אַ רעבן, און איר'ט אָנהייבן גיין איז כיידער אַרײַן. אויס ביינ-האַזמאַנימ! וויבאלד אז יאָ אויס ביינ-האַזמאַנימ, באַדאַרף מען דאָך טאַקע געבן אַ לעב אונטער, ווי עס געהער צו זיינן!

און כעווע האָבן גענומען אויסנוצן זייער פרייהייט אפּן סאַמע ברייטסטן אויפן, זיך באַקאַנט מיט וווּ ערגעץ אַ זלידנע יינגל, מיט איבערגעקליבן, מיט יעדן געשלאָסן כאַווערשאַפט, געהוילעט, ווי

די רעקרוטן, איידער מע גיט זיי אָפּ אינ דער דינסט. די וואָראָנ-
קאָווער יינגלעך האָבן באוויזן די פּערעיאסלאווער יינגלעך, אז כאָטש
זיי זינען פּונ א קליינ שטעטל, פּונדעסטוועג ווייסן זיי א סאכ
זאכן אזעלכע, וואָס די פּערעיאסלאווער יינגלעך ווייסן זיי ניט. לע-
מאַשל, זיי ווייסן ניט, אז צו יעדן נאָמען קאָנ מען צוועצן א גראמ,
נעמט וואָס פאר א נאָמען איר ווילט. אשטייגער: „מאַטל“ — מאַטל
קאפּאַטל, דרומען דראַטל, יויסעפּ סאַטל, ערעצ קנאַטל. „לייבל“ —
לייבל קאפּייבל, דרומען דרייבל, יויסעפּ סייבל, ערעצ קנייבל.
„יאנקל“ — יאנקל קאפּאנקל, דרומען דראנקל, יויסעפּ סאנקל, ערעצ
קנאנקל. אונ אזוי איטלעכע, אפּ וואָס פאר א נאָמען איר ווילט.
היינט ווייסן ניט די שטאַטישע קינדער פּונ טאשראק-לאָשן,
דאָס הייסט, פּונ רייזן פארקערט. צום ביישפּיל: „טאָ אַוטספּאכ א
שטאפּ“ — הייסט דאָס: „אַט כאפּטו א פּאטש“. „אַן ריד א גייפּ“ —
„נא דיר א פּיג“. מיט צוגעמאכטע אויגן האָט שאַלעם געקאָנט אוועק-
רייזן אפּ דעם לאָשן א שאַ קעסיידער. ס'איז דאָ א מעכניע נע-
פּאַשעס — מע קאָן אזוי אוועקרייזן פּונ וועמען איר ווילט, יענעם אינ
די אויגן, אונ יענער זאָל ניט וויסן, ווער ס'האַט אים געשלייערט.
היינט וואָס זינען דאָס פארא יינגלעך, די פּערעיאסלאווער, אז זיי
לאָזן דורכ א גאלעך פארבייגיין, גלייך ווי א גלייכע מענטשן, אונ
זאָגן אים קיינ וואָרט אפּילע? ניין, די וואָראָנאָווער יינגלעך זינען
ניט אזעלכע נאראָנימ, זיי וועלן ניט דורכלאָזן קיינ גאלעך גלאט אזוי.
אַלע יינגלעך, וויפּל זיי זאָלן ניט זיין, וועלן זיי זיך אויסשטעלן
דעם גאלעך פּונ הינטן אונ וועלן זינגען אפּ א קאָל מיט א ניגון:
„גאלעך-צאַפּ, א רועק אינ דיינ קאָפּ! מיר א ברויט, דיר א טויט!
מיר א וואָגן, דיך באגראָבן! מיר א שליטן, דיך באשיטן!“ די פּע-
רעיאסלאווער יינגלעך זאָגן, אז דאָ, אינ פּערעיאסלאווער, טאָר מען
פאר א גאלעך אזעלכעס ניט זינגען, וואָרעם מע קאָן כאפּן א
מיעסן פּסאק. נאט אַיך נאָך א ניס! גאָר מוידע האָבן פאר א
גאלעך! ס'איז ניט גוט, אז א גאלעך גייט איבער דעם וועג — דאָס
יאָ אָבער מוידע האָבן? — פּערעיאסלאווער איז טאקע א גרויסע שטאַט
אונ א שיינע — וואָס איז דאָ צו רייזן? — דאָרט, אינ וואָראָנאָקאָ, איז
אַבער געווען פריילעכער, אז ס'איז געקומען ביינ-האומאנימ. אזוי
האָבן זיך געטראכט די וואָראָנאָווער קינדער אונ האָבן געוואָלט
פּונדעסטוועגן, אז אָט די טעג פּונ ביינ-האומאנימ דאָ אינ פּערע-
יאסלאווער זאָלן זיך נאָך ציען אונ ציען.

מעלאמדימ און לערערס

רעב ארנ כּאָדאַרְאָווער — א מעלאמעד א באל-מעגאזעס י. — א גאנצע
 סעריע פון מעלאמדימ. — מאַגיש ווער מעלאמעד מיטן „ביינדל“ —
 די טאלמיוים כאפּ א קערטל אינ כּיירער.

די טעג פון ביינ-הא:מאנימ זינען נאָכ ניט איזעקעגאנגען, די
 יאַמטיווימ זינען נאָכ געווען פּאָרויס, און נאָכעם ר.ב.י.אָוויטש האָט
 שוין געפירט אונטערהאנדלונגען וועגן א בעלאבעד פּאָר די קינדער.
 מעלאמדימ זינען געווען ע-לעכע. ערשטנס, טאקע דער אויבן דער-
 מאַנטער גארמיז, וואָס לייענט אוי שיינ אינ דער טוירע. נאָכ אימ
 איז געגאנגען רעב ארנ כּאָדאַרְאָווער, זייער א ווילער מעלאמעד,
 נאָר א מאָזער באל-מעגאזעס. ער האָט ליב צו דערציילן מיסעס
 פאר זינע טאלמדימ, מעשווע-ווילדע נייסעס פון פּאַרצייטן. לעכאַש, א
 מיסעס פון זיין זידן, וואָס זיין געווען א גוואר און האָט ניט
 מוירע געהאט פאר קיינעם. איינכאַל איז דער זיידע זינער געפּאַרן
 ווינטער באנאכט כאַרבי א וואלד, זייען ארויגעלאפּן פון וואלד
 צווע פּ הונגעריק וועלפּ — און דאווי לויפּן נאָכן שליטן. אז זיין זיידע
 כאפּט זיכ ניט אַרָאָפּ, נעמט די וועלפּ, שטעקט זיי אריין די האנט אינ
 בויל אריין און קערט זיי איבער אלע צוועלפּ אפּ דער לינקער זייט!
 און נאָכ א נייסע פון זיין זידן, וויאזוי ער האָט איינמאַל אָפּ-
 געראטעוועט די גאנצע שטאָט פּוּ אן אומגליק. גויימ האָבן זיכ צו-
 נויפגעקליבן איינמאַל אינ א זו טיק אפּ א יאָר, האָבן זיכ גוט אָנ-
 געשיקערט און דאווי שלאָגן יידן. אז זיכ מעיאשעו זיין זיידע,
 ער האָט געהאַטן סאמע אינ מיטן דאווען, ווארנט ער אַרָאָפּ פּוּ
 זיכ דעם טאלעס-און-טפילן, קלייבט אויס דעם גרעסטן פון אלע גויימ,
 איוואג פּאַפּעוילע האָט מען אימ גערופּן, און נעמט אימ אָן מיט
 ביידע הענט פאר די פּיס, און דאווי שלאָגן מיט איוואנען איבער
 גויישע קעפּ. האָבן די גויימ אָנגעהויבן פּאַלן, זינען זיי געפּאַלן
 אזוי ווי פליגן. און אז ער האָט אויסגעלייגט אלע גויימ ביזן איי-
 נעם, האָט ער איוואנען אָפּגעלאזט און געזאָגט צו אימ: „אצינד
 קאַנטו גיין אהיים, און איכ וועל גיין דאווענען“...

1 אן איבערטרייבער.

אכוצ וואָס זײַן זיידע איז געווען א גוואר, איז ער נאָכ גע-
ווען א צעטרעָגנע ברײַע, זאָל גאָט שוימער אומאצל זײַנו ער, אז
ער פלעגט זיך פארטראכטן — אזוי דערציילט רעב ארנ כּאָדאַרָווער
אפ זײַן זיידן — איז געווען מיט סאקאַנעס-נעפּאַשעס! איינמאָל איז
ער ארומגעגאנגען איבערן שטוב א פארטראכטער, ארומגעגאנגען,
ארומגעגאנגען און ארומגעגאנגען. ער טוט א קוק — ער שטייט אפן טיש!..
אַט אזא מינ מעלאמעד איז דאָס געווען רעב ארנ כּאָדאַרָווער.
נאָכ אײַם זײַנען געגאנגען א גאנצן סעריע מעלאמדימ, ווי רעב יע-
שײַע דער מעלאמעד, מייער-הערש דער מעלאמעד, יאקיר-סימכע דער
מעלאמעד, און דער קאָידאנאָווער מעלאמעד, און מענדל דער גראָ-
בער. האָט אָבער יעדער פון זיי געהאט זײַן כּיסאַרן: האָט ער גע-
קענט לערנען — איז ער ניט געווען קײַן באל-טאאכ; איז ער געווען
א באל-טאנאכ — האָט ער ניט געקענט לערנען. פון אלע מעלאמדימ
וואָלט מענדל דער גראָבער געווען דער בעסטער מעלאמעד, ער זאָל
ניט האָבן דעם כּיסאַרן, וואָס ער שלאָגט זיך. קינדער, אז מע דער-
מאָנט זיי דעם נאָמען „מענדל דער גראָבער“, ציטערן זיי. מאָל־ט
אײַך, מאָניש דער מעלאמעד שלאָגט זיך אויך, נאָר מיט א גאנג.
יענער, מענדל דער גראָבער, קאָן האַרגענען אפ טײַט. דערפאר אָבער
וואַזוי לערנט ער? איינעם פון די צוויי, האָט נאָכעם צוגעזאָגט די
קינדער, אז ער וועט, אימיוצעשעם, דינגען.

זײַנען זיי שוין באוואָרנט, הייסט עס, מיט א מעלאמעד. איצט
בלײַבט איבער שרײַבן. ווו וועלן די קינדער לערנען שרײַבן? וואָס
אַנבאלאנגט ייִדיש, האָבן זיי באמ וואָרָנאָווער רעב זאָרעכלען שוין
אויסגעלערנט זיך שרײַבן. וואָס טוט מען אָבער מיט רוסיש? האָט
אפילע א גוטערפֿיניט, ארנאָלד פון די פּירואַרקעס, וואָס איז שוין
דערמאָנט געוואָרן אויבן, געגעבן אן איינע, מע זאָל די קינדער
אוועקפירן גלייך אין דער „יעוורייסקע אוטשילישטשע“, וועט קאָסטן
וואָלוו און סײַנע זײַן גוט. האָט דעהערט די באָבע מינדע און
האָט געשוואָרן, אז קאָלומאן זי לעבט, וועלן אירע אייניקלעך זײַן
ייִדן — און עס האָט ניט געהאַלפן קײַן שמוא-ניסדאָעל. איז געוואָרן
א רייד וועגן לערערס. נויכט בוסל איז א גוטער לערער, איז ער
א באלעגאַלעס אן איידעם. איצט דער שרײַבער, וואָס לערנט בריוון-
שטעלער, האָט א שײַנע האנט, איז ער שוואכ אין „לאָשנ“. אוראָם
דער שרײַבער, טאקע איצט א ברודער, איז שוואכ אין ביידיע זאכען.
וואָס טוט מען? איז געבליבן דער מאָניש דער מעלאמעד. דאָס איז א ייִד

מיט אלע מײלעס: ער איז א באל-טאנאכ, קענ דיקדעק¹, פארשטייט א בלאט געמאָרע אונ שרייבט רוסיש, אז עס לאָזט זיך אויס די וועלט! עמעס, ער ווייסט ניט וואָס ער שרייבט, אונ אז ער שרייבט, איז דאָס ניט אלפי גראמאטיקע — מאכט ניט אויס. די קינדער זיינענ נאָך צו יונג, זיי זאָלן קענען גראמאטיקע. לאָזן זיי פריער קענען דיקדעק — דאָס איז בילכער. איי וואָס מאָניש דער מעלאמעד שלאָגט זיך? לאָזן די קינדער נאָך וועלן לערנען, וועט מען זיי ניט שלאָגן. שלאָגט דען א רעבע אומזיסט? וועהאַרײע: די קינדער האָבן דאָס ארויסגעווען דערנאָכדעם בעקוש. מאָניש האָט פּינט געהאט, ווי אנ-דערע מעלאמדימ, שלאָגן אָדער שמײסן. ער האָט געהאט אינעם גראָבן פינגער פון דער רעכטער האנט א ביינדל. מיטן דאָזיקן ביינדל, אז ער האָט אייך דערלאנגט אינ זײט אריין, אָדער הינטן אינ דער פלייצע, אָדער אריינגעקוועטשט אייך אינ שליפּ אריין, האָט איר געקאָנט דערזען דעם ערטער-זיידן פון יענער וועלט. אָט אזא ביינדל איז דאָס געווען שאלעם האָט זיך געפלייסט, ווי ווייט מעגלעך, ער זאָל דאָס דאָזיקע „ביינדל“ אויסמיידן. אונ עס וואָלט אימ עפשער געראָטן, ווייל ער איז געווען פון די, וואָס האָבן דאָנערשטיק די געמאָרע געוויסט, אָדער געמאכט זיך, אז זיי ווייסן. פון טאנאכ איז דאָך אָפּגערעדט. באמ שרייבן איז ער אויך געווען נישקאָשעדיק. דערפאר אָבער, אז ס׳איז געקומען צו שקאָצערײ — דאָ האָט ער שוין געמוזט פארוזכן דעם טאם פונעם „ביינדל“, וואָס ליגט אימ נאָך אדאיאָם אינ זיקאָרן. נאָך ניט דאָס איז געווען דער כּיסאָרן, וואָס נאָכעם ראבינאָוויטש איז ניט געווען צופרידן מיטן מעלאמעד מאָניש. דער כּיסאָרן איז געווען, וואָס ס׳האָט זיך ארויסבאוויזן, אז מאָניש הייבט ניט אָן צו וויסן, וואָס דיקדעק איז. אז מע האָט אימ א פרעג גע-געבן: „רעב מאָניש, פארוואָס לערנט איר ניט מיט די קינדער קיין דיקדעק?״ האָט ער געענטפערט: „ווייס איך וואָס, דיקדעק, ריקדעק, שמינדעק בלעז²! — אונ האָט זיך נאָך אויסגעלאכט אויך. דאָס האָט נאָכעמען שרעקלעך פארדראָסן, אונ אז ס׳איז געקומען צום צווייטן זמאן, האָט ער די קינדער פון מאָנישן אָפּגענומען אונ אוועק-געגעבן צו אן אנדער מעלאמעד.

1 גראמאטיק; געמיינט: העברעישע גראמאטיק.

2 א העברעישע אברעוויאציע, וואָס באטייט „אם א פרעמדער שפראך.“ דאָ: ריק-דעק, ריקדעק, שמינדעק בעלאזי — א קאלאמבור.

יענער איז שוינ געווען א „מעדאקדעק“¹, געוויסט דעם „מאס-
 לול“² אפ אויסווייניק. האָט ער אָבער געהאט אַן אנדער כּיסאַרן —
 ער האָט ליב געהאט זיך קאָהאַלן. אלע טאָג האָט ער געהאט וואָס
 צו טאָן: איז נישט קיינ כאַסענע — איז אַ בריס, איז נישט קיינ בריס —
 איז אַ פּידיען-האַבענ, אַ באַרמיצווע, אַ געט, אָדער גלאַט אַ פאַרלאָ-
 זעניש, אַ בוירערעס, אַן אויסגלייכעניש. נאָר פאַר וועמען אַ ס'איז אַ
 כּיסאַרן און פאַר וועמען אַ מילע. פאַר די קינדער איז דער רעבע
 געווען אַ מאַלעך פון גאָט און דער כּיידער — אַ גאַנידן. מע האָט
 געקאַנט שפּילן אין וואָס פאַר אַ שפּיל איר ווילט, אפּילע אין קאַרטן, —
 נישט אין די וואָרען קאַרטן ל"א-קאַרטן! פּע! נאָר טאַקע אין עמעסע
 קאַרטן. און געשפּילט האָט מען אין „טרייליסטיק“, אָדער אין „סטאַר-
 שי קאָזיר“ — אַ שפּיל, וואָס די אַרעסטאַנטן שפּילן אין די טורמעס.
 די קאַרטן אליין זיינען אויך געווען „אַרעסטאַנטסקע“ קאַרטן — שוואַר-
 צע, פעטע, אָנגעשוואַלענע. פּונדעסטוועגן האָט מען פאַרשפּילט אלע
 אָנבלייבנס מיט אלע מיטיקס, און וווּ ס'איז געווען ערגעץ אַ פּאָר
 גראַפּש, זיינען זיי אריין אין די קאַרטן.

דאָס גאַנצע געלט האָבן אָפּגעווינען די עלטערע באַכערים, אועל-
 כע, ווי, לעמאַשל, זיאמע קאַרעצקי, אַ טשיקאווע באַכערל, וואָס איז
 דערמאָנט אויבן. ער האָט אַרופּגעפירט זיינע יונגע כאַוויירים אפּ אלע
 גוטע זאַכן. זיינ פּרינציפּ איז באַשטאַנען אין דריי קלאַלימ: (1) טאַ-
 טע-מאַמע נישט פּאָלגן; (2) דעם רעבן פּיינט האָבן; (3) פאַר גאָט קיינ
 מוירע נישט האָבן.

אַ מילע האָבן געהאַט די גרויסע באַכערמלעך, און זיי האָבן
 אָפּגעווינען דאָס געלט באַ די קליינע, האָבן זיי זיך גאָך גערייצט
 און געמאַכט כּויועק. עמעסע קאַרטןשפּילער טוען דאָס נישט... פּונ-
 דעסטוועגן דאַרפּ מען נישט מיינען, און זיי איז דאָס גרינג אָנגעקן-
 מען. זיי אליין זיינען אויך אויסגעשטאַנען גענוג צאַרעס. ערשטנס,
 האָט מען געמוזט אונטערקויפּן די רעבעצן, זי זאָל נישט דערציילן
 דעם רעבן, און מע שפּילט אין קאַרטן. און צווייטנס, האָט דער רע-
 בע געהאַט אַ זון, פּיוול, נאָר גערופּן האָט מען אים „ליפּ“, מאַכ-
 מעס ער האָט געהאַט אַ גראַבע ליפּ. האָט מען באַדאַרפט אָט די
 „ליפּ“ קיכלען און כּאַנפענען און אונטערשמירן אַמאָל מיט אַן אָנ-

1 אַ מענטש, וואָס ווייסט די העברעיִשע גראַמאַטיק.

2 אַ צערנבוך פּון העברעיִשער גראַמאַטיק.

בייסן, אַזאַל מיט א נאשעריי, און מערסטנטײל מיט ניסלעכ. די „ליפ“ האָט ליב געהאט קנאקן ניסלעכ. אָנקן, ווי די „ליפ“ קנאקט ניסלעכ, האָט געשלאַגן צו דער גאל. אַוביפראַט נאָכ פאר פרעמד געלט. נאָר וואָס זאָל מען טאָן? אז די „ליפ“ וועט דערציילן דעם רעבן, אז די קינדער שפּילן אין קאָרטן, וועט זײַן בעסער? פון די אלע מעלאַדימ און לערערס און כּונ די אלע לערנעכצן האָט נאָכעם ראַבינאַוויטש געהאט ווינציק נאכעס. אלע שאבעס האָט ער די קינדער פארהערט און זיפצנדיק געשאַקלט מיטן קאָפּ. מער פון אלע קינדער האָט ער געכראָגן אפּן קאָפּ דעם מיטלכטן, דעם „באל-טאנאכ“. ער האָט, אפּאַנעם, געווארט פון אימ א סאכ מער. וואָס וועט זײַן? — האָט ער געפרעגט. — וואָס וועט זײַן דער טאכ-לעס? אָט-אָט, אָקאָרשט ווי מע זעט ניט, ווערסטו באַרמיצווע, און דו וועסט אפּלע קײַן צוויי ווערטער ניט קאָנען זאָגן. — און ער האָט גענומען זוכן א רעכטן געמאָרע-מעלאַמער, און ער האָט אים געפּאַקט.

דער געמאָרע-מעלאַמער

מוישע־דאָויד רודערמאן — א געמאָרע-מעלאַמער. — זײַן זון שימען האלט בא שזאדן זיכ. — די שטאָט ראַטעוועט אים ארויס פון מאָנאסטיר. — דער פעטער פיגיע קאָכט זיכ.

דאָס איז געווען א רעבע א ליטוואק, מיטן נאָמען מוישע-דאָ-וויד רודערמאן, א ייד א יאדישלעווער, אן אײַנגעהויקערטער, מיט געדיכטע שווארצע ברעמען, א גרו סער לאַמדן, א שײַנער באל-טאנאכ און א מעדאקדעק — מײַט אלע מײַלעס. און דערצו נאָכ א פרומער, אן עמעסער יעריי-שאַמאַיַם. גײט ריכט זכ, אז אפּ דעם יידן וועט אויכ זײַן א פּנאם¹, און נאָכ וואָסער א פּנאם! דער פּנאם איז גע-ווען דער, וואָס דעם דאָזיקן מעלאַמעדס זון לערנט אין דער „אויען-זנע“. אין דער גאַנצער שטאָט זײַנען דעמלט געווען כּער ניט ווי צוויי באַכערים, וואָס האָבן געלערנט אין דער „אויעןזנע“: מוישע-דאָויד רודערמאןס זון, שימען רודערמאן, א באַכער, וואָס סע האָט

1 רעפּעקט.

זיכ פרי אָנגעהויבן אויטשיטן באַ אימ א שווארצ בערדל, און טא-
מארקין, דעם אדוואַקאטס זונדל, כאַימ טאמארקין, א באַכערל א
קורצער און א גראַבער, מיט קליינע אייגלעך און מיט אן אויסגע-
בויגענער נאָז, געטרעגן דאָס העמדל איבער די הויזן, ווי א שיי-
געצל, געשפילט מיט די גוישע שקאַצימלעך אין „מיאטש“, קיינמאָל
ניט געאנגען אין שול אריין, אכוצ יאָנקיפער, און שטילערהייט גע-
רייכערט גראַבע „ציגייערן“.

דאָס זיינען געווען די פּיאַנערן, אזוי צו זאָגן, די ערשטע שוועל-
בעלעך פון דער האַסקאַלע אין דער שטאָט פּערעיאַסלאַוו, די איינ-
ציקע צוויי יידישע קינדער צווישן עטלעכע הונדערט שקאַצימלעך,
די שקאַצימלעך האָבן טכילעס געקוקט אפּ די צוויי „זשידע יאטעס“,
ווי אפּ כידושימ, ווי אפּ קינדער פון אן אנדער וועלט. דערנאָך האָבן
זיי אַוועקגעלייגט די „זשידעניאטעס“ אפּ דער ערד אינמיטן הויפּ פון
דער „אויעזונע“ און אָנגעשמירט זיי די ליפּן מיט כאַזער. דערנאָך
איז מען געוואָרן כאַזער, געשלאָסן ברודערשאפט, גאָר נעפעש אכאַס.
גוישע שקאַצימלעך זיינען נאָך דעמלט — אַזוי ווי! — געווען ריינ פון
מענטשנהאַס, ניט געוויכט פּוּן קיינ יידן-העצעס, און דער גיפּט פון
אַנטיסעמיטיזם האָט זיי נאָך ניט אָנגערירט. קוים האָט מען דעם
„זשידיאָ-אַק“ אַוועקגעלייגט, אָנגעשכּירט די ליפּן מיט כאַזער און
דורכגעבראַכט די ביינער, איז כאַטש ער איז א „הערשקאַ“, פּונדעסט-
וועגן איז ער אַ כּעוועמאַן גלייַך מיט אלע...

דאָס אָפּגעבן נאָכעם וועוויקס קינדער צו מוישע-דאָויד רודער-
מאַן איז ניט אָפּגעלאָפּן גלאַט. דער פּעטער פיניע, אז ער איז גע-
ווינע געוואָרן, אז זיינ ברודער נאָכעם האָט אָפּגעגעבן די קינדער
צו אזאַ מעלאַמעד, וואָס האָט אַ זון אין דער „אויעזונע“, האָט ער
געאַרבעט מייסימ. ער האָט געטיינעט, אז פון דער „אויעזונע“ איז
איינ טריט צו שמאַד. פּאַרוואָס?

— אַט אזוי: אז מירן לעבן, וועלן מיר זען...

און קאַכאווע. עס איז, אפּאַעם, באַשערט געווען, אז דער פּעטער
פיניע זאָל איצטיקס מאָל זיינ אַ נאָז. און אזוי איז געווען די מייסע:
איינמאָל איז אַ שאַבעס איז ארויס אַ קלאַנג אין שטאָט, אז
די צוויי יידישע ינגלעך, וואָס לערנען זיך אין דער „אויעזונע“,
שימען רודערבאַן און כאַימ טאמארקין, האַלטן באַ שמאַדן זיך!
פּאַרשטייט זיך, אז קיינער האָט ניט געוואָלט גלייבן: „ווייס איך —
וואָס? ווער? וועמען? וואָס אַ שטאָט קאָן אויסטראַכטן?“ נאָר אז מע

קלינגט, איז א כאָגע. שטעלט אייך פאַר, אז ס'איז דעם זעלבן טאָג
 שאַבעס פּלוצעם געוואָרן א געלאָפּ, ווי אפּ א סרייפּע. די גאַנצע
 שטאָט איז געלאָפּן צום מאָנאַסטיר. וואָס איז די מיניסע? די מיניסע
 איז א שיינע מיניסע, נאָר א קורצע: איר ווילט זען א שיינס? גייט, זינט
 מויכל, צום מאָנאַסטיר, וועט איר אָנקוקן, ווי די צוויי כעוורעלינט
 פון דער „אויצעדנע“ האָבן זיך ארופגעקליבן גאַנץ הויך אפּן שפיץ
 קלויסטער, שטייען דאָרט אָן היטלען און פרעסן ברויט, מיט כא-
 זער באשמיט, בעפאַרהעסיע¹, אלע זאָלן זענען!...

די בעהאַלע אז געווען אזוי גרויס, אז ס'איז קיינעם ניט איינ-
 געפאלן צו פרעגן: ווי איז דאָס מעגלעך צו זען פון אונטן ארום,
 אפּ אזא הויכן מאָנאַסטיר, מיט וואָס דאָס ברויט איז באשמיט: מיט
 כאוער? מיט פוטער? אָדער מיט האָניק?.. די גאַנצע שטאָט איז גע-
 גאַנגען נאָדאָראָמ. די וועלט האָט זיך געוויגט: „מיילע, אפּ טאַמאַר-
 קינס זונדל איז כאָטש קיין כידעש ניט— זיין פאָטער, דער אלטער
 טאַמאַרקין, איז אליין א טרייפּניאַק, א ייד א „זאַקאַיק“, א שריי-
 בער פון „פּראָשעניעס“, און זיין זונדל כאימ איז געווען, זאָנט מען,
 א גוי נאָך בא דער מאמען אינ בויך. אָבער מוישע-דאָויד רודער-
 מאנז א ייד א יעריי-שאַמאַים און א מעלאמעד! דער בעסטער מע-
 לאמעד אינ שטאָט! ווי קאָן מען עס דערלאָזן אזא זאַכע?

לאָזט זיך אויס, אז ס'זינען דאָ יידן, וואָס האָבן געוויסט פריער,
 אז ס'וועט אזוי זיין. פּונוואנען האָבן זיי דאָס געוויסט? זיי האָבן
 דאָס פאַרשטאַנען מיטן סיכל, אז מע טאָר ניט גיין מיט א קינד
 צופיל מיט סטירדעס. מימאַנעפּשעך— האָט איר אוועקגעגעבן אייערע
 קינדער אינ דער „אויצעדנע“, דאָס היינט, איר זינט מאסקימ, זיי
 זאָלן זיין גריימ, דאַרפט איר ניט פאָדערן פון זיי, אז זיי זאָלן טראָגן
 ארבעקאַנפּעסן; און אז עס האָט זיך געמאַכט, זיי האָבן דורכגעלאָזט
 א מינכע, באדאַרפּ מען אָפּווישן די ליפּן און ניט צעברעכן אפּ זיי
 קיין שטעקן און ניט שלאָגן, ווי מע שלאָגט א הונט!...

אזוי האָבן געטיינעט בעקאָועדע באלעבאַטימ, און מע האָט צו-
 גריפּגענומען מענטשן, און מע האָט זיך אן אייצע געהאַלטן, וואָס
 טוט מענז? וויאזוי ראטעוועט מען ארויס צוויי יידישע קינדער פון
 דער שמאַד? מע האָט איינגעלייגט די וועלט, געוועקט זוכס-אָוועס².

1 עפּנטלעך.

2 דאָ געמיינט: אָנגעווענדט פּראָטעקציעס.

אופגערודערט „נאטשאלסטווע“... פארשטייט זיך, אז מער פון אלע האָט געארבעט דער פעטער פיניע. דער האָט פארקאטשעט די ארבל, צעלאָזט די שיינע באָרד, ארומגעלאָפּן דעם גאנצן טאָג א פארשוויצ-טער, ניט געגעסן, ניט געטרונקען — ביז, דאנקען גאָט, ס'איז אָפּ-געוואָלטן. מע האָט די צוויי כעוורעלייט ארויסגענומען פון מאָנא-סטיר.

דער שפיצ איז געווען: איינער פון זיי, כאַימ טאמארקין — דער האָט זיך טאקע געשמאדט שפעטער מיט עטלעכע יאָר, און שימען רודערמאן האָט מען אוועקגעשיקט קיין זשיטאָמיר, אריינגעגעבן דעם פיניעם באַכער אין דער ראבינער-שול, אפּ „קאזיאָנע שטשאָט“, און ער האָט מיט גאָטס הילף ניט נאָר געענדיקט אפּ ראבינער, נאָר טאקע געווען נאָכדעם ראבינער, און דאפּקע ניט ווייט פון פּערעיאַסלאָוו — איז לובען.

— נו? ווער איז געווען גערעכט? אצינד וועסטו שוין דיניע קינדער, צו גאָט א האָפענונג, אָפּגעמען פונעם דאָזיקן מעלאמעד?
אזוי האָט דער פעטער פיניע געזאָגט צו זיין ברודער נאָכעם, צופרידן פון אלע זייטן: ערשטנס, וואָס ס'איז אימ געראָטן ארויס-צונעמען צוויי יידישע קינדער פון דער שמאד; צווייטנס, וואָס זיין ברודערס קינדער וועלן שוין ניט לערנען בא א מעלאמעד, וואָס קען דיקדעק און האָט א זון אין דער „אויעזדנע“; און דריטנס, וואָס זיינע ווערטער זיינען מעקויעם געוואָרן, אז א יידיש קינד לערנט אין די שקאָלעס, איז ער מוכן-אומעזומענ¹ צו דער שכאד...
האָט אָבער דער פעטער פיניע איצטיקס מאָל געהאט א ביטערן טאָעס: זיין ברודער נאָכעם האָט זיך פאראקשנט און בעשום-אויפן ניט געוואָלט אָפּגעמען זיינע קינדער פון אזא גוטן מעלאמעד.

— וואָס האָב איך צו אימ? ניט גענוג יענער האָט געהאט אזוי-פיל אנגעסנעפעש מיט אזא ביזאָיען, זאָל מען לאָזן א יידן א מע-לאמעד אינמיטן זמאן אָן ברויט?

דער פעטער פיניע האָט אויסגעהערט דעם ברודער מיט א ביי-טער שמייכלעך, ווי איינער רעדט: „האלעוויי זאָל איך ליגן זאָגן, נאָר דו פירסט די קינדער אפּ א גוטן דערעכ“... דערנאָך איז ער אופגעשטאנען, געגעבן א קוש די מעווע און איז אוועק א באַרוי-געזער.

1 פּוּלְקוּם גרייט.

דער אמאָליקער „כײדער“

א בילד פונגמ אמאָליקן „כײדער“. — די טאלמידים העלפן דעם רעבן און דער רעבעצן בא דער ארבעט. — דער רעבע מאכט ברױכע. — זײַן מוסער-זאָגן ברענגט צו נייע זינד.

ניין, מע האָט די קינדער פון דעם פארפלעקטן, נאָר געראַטע-
נעם מעלאמעד רודערמאן ניט אָפגענומען. אדעראבע, זיי זײנען
פארבליבן בא אימ אויך אפן אנדערן זמאן און אפן דריטן זמאן —
און אלע זײנען געווען צופרידן: דער רעבן פון זײנע טאלמידים, די טאל-
מידים פון זײער רעבן און דער טאטע — פון די טאלמידים מיטן רעבן.
מער פון אלעמען זײנען געווען צופרידן די טאלמידים. גאָט
האָט זיי צוגעשיקט א רעבן, וואָס שלאָגט זיך ניט, לעגאמרע¹ ניט.
ער ווייסט גאָר ניט וואָס הייסט שלאָגן זיך. סײַדן אמאָל, אז א
ינגל האָט שוין שטארק דערקוטשעט, אָדער ניט געוואָלט דאווענען,
אָדער ער האָט געהאט אזא פארשטאָפּטן קאָפּ, כאָטש „פלעקער טע-
סענ“, — דעזלט איז שוין דער רעבע רודערמאן ארויס פון די קיי-
לימ, אוועקגעלייגט דעם באַכער אפן בענקל, אראָפגענומען די פלי-
סענע ווייכע יארמלקע פ נעם קאָפּ, פון דער גרינג אָפגעפּיצקעט — און גיי!
נאָך א מײלע האָט געהאט רודערמאן דער מעלאמעד — ער האָט
געהאלטן א „זשאָרנע“, אזא מאשינ אפ צו „רייסן“ גרויפן. די מא-
שינ האָט געהאט א ראָד מיט א הענטל, און כונ אויבן איז געלענג
מיטן פאָנעם אראָפּ א זאק מיט רעטשקע. פונעם דרייען די ראָד
האָבן זיך די רעטשקע פאוואָלינקע געשאַטן אינ יאָשטשיק אריין,
פונעם יאָשטשיק זײנען זיי פאוואָלינקע געפאלן אפן שטיין, דער
שטיין האָט זיי פאוואָלינקע געריבן, אָפגעשײלט די שאַלעכצ און
געזאכט פון די רעטשקע — גרויפן. אָט דאָס האָט געהייסן א „זשאָרנע“.
פארשטייט זיך, אז דער גאנצער אנטיק פון דער „זשאָרנע“
איז געלעגן אינעם דרייען. וואָס מער מע דרייט, מער שיטן זיך
גרויפן. און באלאָנימ אפ דרייען זײנען געווען א סאך, קימאט אלע
טאלמידים. יעדער וויל קומען צו הילף דעם רעבן מוישע-דאָויד,
וואָס קאָן ניט לעבן פון מעלאמדעס אליין און מוז נעבעכ אָנקומען

1 אינגאנצן, גאָר.

צו זייטיקע פארנאָסעס: ער רײַסט גרויפֿן, זי באַקט לעקעכ. באַמ לעקעכ באַקן, מײַנט איר, איז שוין גאָר נײַטאָ וואָס צו טאָן? ס׳איז אַ סאכ דאָ וואָס צו טאָן! אונ דאָ קאָענ אויב די קינדער צוהעלפֿן. נײַט אזוי באַמ באַקן, ווי באַמ „אויספֿאַטשן“. קאָרענעמ האָניק-לע-קעכ באַדאַרפֿ מען פֿאַטשן, לאַנג פֿאַטשן, מיט בײַדע הענט, ביז ער צײַט זיכ, ווי אַ האָניק-טײַג קאָן זיכ צײַען. אונ ווער נאָכ קאָן אזוי פֿאַטשן, ווי אַ כײַדער-ײַנגל? באַלאָנימ פֿאַטשערס צווישן די כײַדער-ײַנגלעכ זײַנען דאָ אזויפֿיל, אַז מע שלאָגט זיכ אויף פֿאַרן פֿאַטשן. יעדער וויל פֿרײַער.

דער לעזער באַדאַרפֿ זיכ נײַט ווינדערן, וואָס איז דאָס פֿאַר אַן אַוודע — טאַלמײַד זאָלן „רײַסן“ גרויפֿן, „פֿאַטשן“ לעקעכער! לעממ באַ די וואָרען קאָווער מעלאַמדימ האָבן זײַ געטאָן אַ סאכ גרעבערע אַרבעט? לעממאַל, באַמ רעבן רעב זאָרעכל אונ באַ אנדערע מעלאַמ-דימ האָבן נאָכעמ וועוויקס קינדער גאַנצ פֿײַן געשמירט די ערד אַז שאַבעס, פֿאַרלעכוויז אַרויסגעטראָגן די פֿאַזעניצע, אײַנציקוויז גע-בראַכט צו טראָגן וואַסער פֿונעם גוײַשן ברונעם, אונ אלפֿי-גורל געניאַטשעט זיכ מיטן קינד אויב. פֿונ גײַן מיט אַן אָפֿ צומ שוײַכעט שמועסט מען נײַט. עס איז געווען אַ קאָוועד פֿאַר די קינדער העלכט דער רעבעצן אָפֿפֿליקן דאָס אָפֿ. אַבי אַן אַרבעט, אַבי נײַט געלערנט. ערנער פֿונ אלע אַרבעט איז געווען דאָס לערנען, דאָס לערנען איז כײַדער. דאָ וועט, דאַכט מיר, זײַן דאָס אָרט אָפֿצומאַלן דעם כײַדער, ווי ער האָט אויסגעזען אײַן יענע צײַטן, ביכדיי די קומענדיקע דײַ-רעס, וואָס וועלן זיכ אײַנטערעסירן מיטן אַמאָליקן יודישן לעבן אײַן דער גליקלעכער „טשערטאַ“, זאָלן עס האָבן פֿאַר די אויגן. אַ קלײַן גוײַש שטיבל אַפֿ הינערשע פֿיסלעכ, מיט שטרוי גע-דעקט, אַמאָל אַ ביסעלע אײַנגעבוּיגן אַפֿ אַ זײַט, אונ אַמאַל אָ: אַ דאַכ, ווי אָן אַ היטל. אײַן פענצערל, אונ אַז אַ סאַכ — איז צוויי. די אַרויסגעזעצטע טאַבליע איז אָדער פֿאַרקלעפט מיט אַ פֿאַפֿיר, אָדער פֿאַרשטעקט מיט אַ קאָפֿנישע-לע. די ערד איז אַ „געוואַלקעוועטע“, באַשמירט מיט לײַם, אונ אַפֿ שאַבעס אונ יאָמטעו — באַשאָטן מיט זאַמד. אַ גרויסן טײַל פֿונעם כײַדער פֿאַרנעמט דער אויוון מיטן אַפֿ-אוייוון אונ מיט דער „לעזשאַנקע“. אַפֿ דער „לעזשאַנקע“ שלאַפט דער רעבע, אונ אַפֿן אויוון — זײַנע קינדער. באַ דער וואַנט שטייט אַ בעט — דער רעבעצן: בעט — מיט אַ סאַכ קישנס צוקאַפֿנס אונ קלײַניטשקע קישעלעכ קימאַט ביז דער סטעליע. דאָרט אַפֿן בעט, אַפֿ אַ ווייסן לײַלעכ, ליגט

אמאָל א בלאט לאַקשנ, אמאָל קיכלעך און בייגל (אויב די רעבעצן פאר-
נעמט זיך מיט בעקערני), און אמאָל א קינד (אויב ס'איז געפערלעך
קראנק). אונטערן איוון א „פאָדפיטשניק“ (איז דער ליטע רופט מען
עס „קאטוכ“). דאָרט האָדעוועט מען אויפעס, געוויינלעך אפ פארנאָסע.
בא דער קרומער מעובערעסער וואנט - א שאפע אפ האלטן ברויט,
קריגלעך און טעפלעך. אפ דער שאפע-דאָס אייזערנע געפעס, א זיפ,
א דערקאטש, א ריבייזונ אוקעדוימע אזעלכע קיילימ. פונ פאָרנט,
סאמע באמ אריינגאנג, קאָטשערעט מיט לאַפעטעס, און א גרויסע
פאָמעניצע טאָמיד פול, און א צעבער א הילצערנער, וואָס רינט,
אפ וואסער האלטן, און א האנטעך, וואָס איז טאָמיד נאס, אפ די
הענט אָפצווישן. און אינמיטן שטוב א לאנגער טיש מיט צוויי לאנ-
גע בענק. - דאָס איז, אייגנטלעך, דער כידער, די שול, ווו דער
רעבע שטודירט מיט זיינע טאלמידים. אלע, סיי דער רעבע סיי די
טאלמידים, שרייען. דער רעבעצנס קינדער, וואָס שפילן זיך אפן איוון,
שרייען. די רעבעצן, וואָס פאָרעט זיך בא דער „קיכ“, שרייט אפ
אירע קינדער, לעמיי זיי שרייען. די אויפעס, וואָס אונטערן פאָד-
פיטשניק, קוואַקען: דאָס האָט די קאצ אראָפגעשפרונגען פונ דער
לעזשאנקע, א שטילינקע, א רויקע, א גלאטינקע, זיך אריינגעבאפט
אונטערן פאָדפיטשניק און ספאָלאָשעט די אויפעס, ניט געדאכט זאָל זי ווערן!
אַט אזוי האָט אויסגעזען דער אמאָליקער וואָראַנקאָווער כיי-
דער. ניט פיל שענער האָט אויסגעזען דער כידער אינ דער גרוי-
סער שטאָט, אינ פערעיאסלאוו. דער פערעיאסלאווער רעבע האָט,
גלייך ווי דער וואָראַנקאָווער, געקנעלט מיט זיינע טאלמידים, זיצן-
דיק ווינטער אינ א וואטאָוונ כאלאט מיט א פליסענער יארמלקע,
און זומער אינ אן ארבעקאנפעס, אינ א העמד מיט ברייטע ארבל.
ווינטער נאָכן שלאָפ האָט ער געטרונקען, אָנשטאָט טיי, ליפעווע
צווייט, און זומער - קאלט וואסער פונ א הילצערנ קווערטל, דורכ-
געזייט דורכ איינעם פונ די ברייטע ארבל פונעם העמד, געמאכט
דערופ פריער מיט גרויס קאוואָנע א בראָכע „שעהאקל ניהיע ביד-
וואָרוי“, און אלע טאלמידים האָבן אימ געענטפערט אָמיינ. טאָמער
האָט א יינגל געבראכט עפעס א פיידע, האָט דער רעבע געמאכט
„בוירע פרי האָייצ“, און די טאלמידים האָבן געענטפערט אָמיינ. טאָ-
מער האָט א יינגל געבראכט א גרינע אווערקע, האָט דער רעבע
אָפגעשיילט די אווערקע, געמאכט אפ איר „בוירע פרי האָאָדאָמאָ“,
און די טאלמידים האָבן געענטפערט אָמיינ.

ס'איז אלצדינג געווען קעדנץ, אבי ניט לערנען. צו שטארק האָט זיך צוגעגעסן דאָס לערנען. א גאנצן טאָג געלערנט. ווינטער בא- נאכט געלערנט. אופגעשטאנען פארטאָג און געלערנט. אמילע שאבעס באַטאָג אויך געלערנט. און טאָמער ניט געלערנט, איז כאַטש אזוי געזעסן שאבעס באַטאָג אין כײַדער און אויסגעהערט דעם רעבנס מוסער. דעם רעבנס מוסער — דאָס איז געווען א ריכע פאנטאזיע פון „טויזנט איינ נאכט“. פונעם רעבנס מוסער האָט מען זיך געזען מיט „יענער וועלט“, געפילט דעם טאמ פון „כיבעט-האקיי ווער“¹, זיך צוגעהרט, ווי דער מאלעך-האדומע² קומט צו מיט שטילע טריט, עפנט אייך אופ דעם בויך, נעמט ארויס די קישקעס און טוט אייך א שמיצ מיט זיי איבערן פאָנעם: „ראָשע, מא שמעכאָ — שייגעצ, וואַזוי רופט מען דיכ? ...“ און דערנאָכדעם, ווי צוויי מאלאכיי-כאַבאָלע³ נעמען אייך און ווארפן אייך „קאפאקאלי“, ווי א מיאטש, פון איינ עק וועלט ביזן אנדערן. און טאָמער האָט איר אמאָל געזאָגט א ליגן, הענגט מען אייך אופ פאר דער צונג אפ א פלעקל, און איר הענגט, ווי א יאטקע-פלייש. און טאָמער האָט איר אמאָל פארגעסן אָפּגיטן נעגל-וואסער⁴, שטעלבן זיך אוועק צוויי מעכאבלימ⁵ און רייסן אייך ניט אָפּצווענגעס די נעגל פון די פינגער. און טאָמער האָט איר אמאָל פרייטיק זיך געשניטן די נעגל און אומערן אראָפּגעלאָזט א נאָגל אפ דער ערד, לאָזט מען אייך אראָפּ אפ דער וועלט און מע הייסט אייך גיין זוכן דעם נאָגל.

דאָס איז פאר קליינע אווירעלעך. היינט ווי איז שוין פאר גרויסע אווירעס? לעמאָשל, פאר היפערן אין דאוונען? פאר דורכ-לאָזן א מינכע? פאר ניט ליענען קרישמע? פאר א שלעכטע מאכ-שאָווע? פאר הירורים⁶ און כאלוימעס? — ניטאָ קיין ראכמאָנעס דאָרטן, ניטאָ! טשווע, טפילע און צדאָקע — דאָס איז נאָר דאָ, אפ דער

1 די לייבן אין קייזער, וואָס א געשטאַרבענעם קומט אויס איבערצוטראָגן די ערשטע טעג נאָכן טויט (לויט די פאָרשטעלונגען פון רעליגיעזע יידן).

2 לויט די רעליגיעזע אָבערגלויבונגען — א מאלעך, וואָס נעמט אומ פארהער דעם געשטאַרבענעם.

3 די שלעכטע מאלאָכיי, די מאלאָכיי, וואָס פילן אויס די „עקועקוציעס“ (לויט די רעליגיעזע אָבערגלויבונגען).

4 א רעליגיעזער ריטואל אָפּצוגיטן מיט וואסער די פינגער פון די הענט נאָכן שלאָפן.

5 געמיינט: שירימ.

6 טראכטענישן, טרוימען (דאָ געמיינט: זינדיקע).

וועלט. אפ יענער וועלט איז שוין שפעט, פארפאלן, דאָרט זײַט איר שוין מיט אלע רעשאַימ גלייב. דאָרט גײט איר שוין גלייב אינאיינעם פֿייער, אינ ווירקן קעסל אריין, אינ גענעם, שקאַצײם, אינ גענעם!... אזוי לאָזט אויס דער רעבע זײַן מוסער שאבעס באַטאָג, אונ די קינדער הערן צו מיט קאַפּ אונ וויינען, האָבן כאַרצטע, עלאַנג זיכ אלכעט, גיבן זיכ דאָס וואָרט, שוין זײַן גוט אונ פרומ. נאָר קוימ איז דער רעבע אופגעשטאנען פונ טיש אונ די קינדער נאָכ אימ, אזוי איז פארגעסן געוואָרן דער גאַנצער מוסער; די יענע וועלט מיטן גענעם מיט אלע מאלאכיי-כאַבאַלע זײַנען פאַרשוונדן געוואָרן, ווי א שאַטן, וואָס גײט איבער, ווי א כאַלעם, וואָס פליט אוועק, אונ כעווערע האָבן זיכ אומגעקערט צו זייערע זינד אונ צו זייערע שילד: געהיפערט באמ דאוונען, דורכגעלאָזט א מינכעלע, ניט געלייענט קיין קרישמע. ווער מיר נעגל-וואסער? וואָס מיר דאוונען? אז אינ דרויסן שײַנט די זון, אונ די שאַטנס דראפען זיכ אפ די ווענט, ווינקען צו אײַך, רופן אײַך: אינ דרויסן ארויס, יינגעלע, אינ דרויסן! דאָרט איז גוט! דאָרט איז וויל! איינ שפרונג א רעכטער — אונ דו ביסט באמ בריקל. נאָכ א שפרונג — אונ דו ביסט אפ יענער זײַט בריקל, ווו עס לויפט א טיכל, ווו עס זשומעט א וואסערל, ווו עס גרינט א גרעזעלע, ווו עס געלט א בלימעלע, ווו עס פליט א פייגעלע, ווו עס טאַנצט א היישעריק... אונ דאָס גרינע-געלע פעלד בעט זיכ בא אײַך, איר זאָלט אײַך א וואָרפ טאָן אפ דער ווייכער שמעקן-דיקער ערד, ווי איר שטייט אונ גײט. אונ דאָ קוכט אָן דער טאַטע, אָדער די מאמע, אָדער אַן עלטערער ברודער, אָדער א שוועכטער — האָסטו שוין געדאוונט? אינ כײדער אריין, שקאַצ איינער, אינ כײדער אריין!...

די באַרמיצווע

דער באַרמיצווע נעמט אויט. — א גאַלעריי טיפן פון פערעיאסלאווער באַלעבאַנימ. — א מאמעט טרערן.

אריינטראכטנדיק זיכ אינעם לערנען אינ יענעם מינ, כײדער, בא יענע מינימ מעלאַזים, וואָס זײַנען באשריבן אינ די פּרײַערדיקע קאפיטלעך, האָבנדיק פאר זיכ די רעבעצן, וואָס מע דארפ איר העלפן, טאַטע-מאמע, שוועסטער אונ ברידער, וואָס מע דארפ זיי פאַלגן א גאַנג, אונ קאָלערליי מינימ שקאַצערײ, פונ באַדן זיכ זומער אינ טיכ

ביז שפילן ווינטער אינ קארטן און קנעפלעך, היינט גלאט דאס ארומלויפן און ארומשפאצירן איבער דער שטאָט, — איז שווער צו פארשטיין, פונ-וואנען האָט זיך גענומען בא די קינדער דאָס, וואָס זיי האָבן געקענט? מע דארף ניט פארגעסן דאָס אויך, אז דעם רעבן האָט מען גענארט, דעם טאטן האָט מען גענארט און אפילע דעם ראָוו, צו וועלכע מע האָט געפירט די קינדער פארהערן, האָט מען אויך אָפגענארט. היינט ווו האָט זיך גענומען מאטעריאל אפ אָפצונאון א גאנצע עטאָט מיט יידן, וואָס זיינען זיך צו-ויכגעקומען אפ דער בארמיצווע צו נאָכעם ראבינאָוויטשעס זונדל? דער העלד פֿינ דער דאָזיקער בינאָגראַפיע געדענקט פאר קלאָר, אז ער האָט ניט אָנגעהויבן צו וויכן פונ דעם, וואָס מע האָט אימ אויסגעשטעלט, ער זאָל זאָגן אפ זײַן יאָמטעוו — און דאָך האָט געקלונגען די שטאָט מיט זײַן בארמיצווע. טאטעס האָבן מעקאנע געווען. מאמעס האָבן זיך געוונטשן אזעלכע קינדער.

ס'איז געווען אן עמעכער יאָמטעוו. א גרויכאוטיקער יאָמטעוו. און אינ אימ האָבן זיך באשעפטיקט א סאך הענט, אונטער דער קאָ-מאנדע פונ דער באַבע מינדע, וואָס האָט אויסגעווען אינ איר שא-בעסדיקן אָנטאָן, מיטן שטערניכל, ווי אן עמעכער קאָבאנדיר. זי האָט געקאָמאנדעוועט, וועמען מע זאָל רופן און וועמען ניט, ווער ס'זאָל זיצן אויבנאָן און ווער ניט, וואָסערע טעלער מע זאָל עטעלן, וואָסערע בראַנפנס און וואָסערע וויינען כע זאָל טרינקען. מיט אלע-מען האָט זי זיך איבערגעקריגט, אפ אלעמען זיך אָנגעבייזערט, ניט געשאנעוועט אפילע דעם בארמיצווע-העלד אליין, ער זאָל זיך האלטן, ווי א מענטש, ניט האָבן קיין טעווע בייסן די נעגל כאָטש צווישן מענטשן, ניט לאַכן אליין און ניט מאכן לאַכנדיק די איבעריקע קינדער, קורצ — ניט זײַן קיין ימאכשמויניק.

— גאָט האָט ראכמאָנעס געהאט, האָסט דערלעבט די בארמיצ-ווע, איז שוין צײַט, זאָלסט ווערן א שטיקל מענטשן — האָט זי אײַנגעטײנעט מיט אימ, באשפּיגן די פּינגער און אויסגעגלעט אימ דאָס לעצטע רעשט פונ די פּייעלעך, וואָס זי האָט קוימ „אָפּעוואָיע-וועט“ בא איר זון: נאָכעם ראבינאָוויטש האָט שוין לאנג כײ-שעק געהאט זיי גאָר אינגאנצן אָפּשערן, האָט די באַבע מינדע ניט דערלאָזט.

— אז איך וועל שטארבן און מײַנע אריגן העלן עס ניט זען, — האָט זי אימ געזאָגט, — וועסטו דעמלט מאכן דײַנע קינדער פאר גוים.

און אליצט, קאלומאן איך לעב נאָך, וויל איך זען אפ זייער פאָנעם
כאָטש א סימען פון ייִדישקייט.

אכוז דעם גרויסן אוילעם, וואָס מע האָט צונויפגערופן גלייך
פון שול אפ בארמיצחע, איז זיך צונויפגעקומען די גאנצע מיטפאָכע.
פארשטייט זיך, אז דער רעבע מוישע-דאָויד רודערמאן, איז דער
שאבעסדיקער געווענטענער קאפאָטע, מיטן אָפגעבלייאקעוועט פליסן
היטל, ווי א לאטקע אפן קאָפ, איז אויך געווען בעסויך האבאָיִם¹.
ער האָט זיך אָבער געהאלטן זייער קליין און פונדערווייטן. פון
דער מיטע אָן מיטן זון, וואָס האָט זיך געוואָלט שמאדן, איז ער
געוואָרן בא זיך שטארק ארָפגעפאלן. ער האָט זיך קימאט גאָר ניט
צוגערירט ניט צום קידעש, ניט צום פארבניסן, געזעסן פארוקט איז
א ווינקעלע, אַינגעברייגן אינדרײַען, און שטילערהייט געהוסט איז
די ברייטע ארבל פון דער שאבעסדיקער געווענטענער קאפאָטע.

נאָר אָט איז געקומען די מינוט פונעם עקזאמען. דאָס באר-
מיצווע-באָכערל האָט זיך באדארפט אוועקשטעלן און ארויסבאווייזן
דעם אוילעם וואָס ער קען, — האָט מיטאמאָל דער רעבע רודערמאן
אופגעכאפט זיך; זײַן פלייצע האָט מיטאמאָל אויסגעלייכט זיך; די
געדיכטע שווארצע ברעמען האָבן זיך אופגעהויבן און זײַנע אויגן
האָבן זיך אַינגעגעסן, אַינגעזויגן אינעם טאלמיד, און זײַן גראָבער
פינגער האָט מיט א קוועטש, ווי דאָס שטעקעלע פונעם דיריזשאָר,
אונטערגעזאָגט דעם טאלמיד די אויסגעשטעלע ווערטער.

און דער טאלמיד, דער בארמיצווע הייסט עס, איז טכילעס שיר
ניט אונגעפאלן פאר שרעק, געפילט א מאָדנע טרוקנקייט איז מויל
און א שווינדל איז די אויגן. עס האָט זיך אימ אויסגעדאכט, אז
ער גייט אפ איינ. אָט-אָט צעשפאלט זיך דאָס איינ, און טראַך — ער
טוט א פאל מיטן גאנצן אוילעם. נאָר וואָס ווייטער-ווייטער, איז
ער, אונטער דעם רעבנס קוק און אונטער דעם רעבנס קוועטש
מיטן גראָבן פינגער, געוואָרן בא זיך שטארקער און שטארקער,
און ער האָט אָנגעהויבן שפאנען, ווי אפ אן אַיזערנער בריק,
און ער האָט דערפילט א ווארעמקייט איז אלע אייוורים, און עס
איז אוועק בא אימ, ווי א מיזמער.

האלטנדיק אינמיטן דער ארבעט און דרייענדיק מיטן פינגער
נאָכן רעבנס גראָבן פינגער, האָט דער בארמיצווע פונדעסטוועגן גוט

1 צווישן די געקומענע.

געקוקט אפן אוילעם, געזען דעם אויסדרוק פון אלע פענעמער, ניט דורכגעלאָזט קיינעם. אָט איז ייִצכאַק-וויגדער, וואָס רירט מיט די פלייצעס און קוקט מיט די גאזלאַנישע אויגן. אָט איז דער אלטער יעשיע סריבנע—מע זאָגט, ער איז שוין א בען-מיע, אלט הונדערט יאָר. די צונג איז באַ אימ איב מויל ווי אַ גלעקל, מאכמעס קיין צייַן האָט ער שוין ניט. אָט איז זייַן זון בערקע, שוין אויב גענוג אלט, די אויגן האלט ער צו און דעם קאַפּ אפּ דער זייַט. אָט איז אָשער נידים, וואָס אלע רופן אימ דער „פעטער אָשער“—טאקע א פעטער, א ברייטער, א גראַבער. די זיידענע קאפּטע אפּ אימ שפאלט זיך און אליין איז ער גרוי, ווי א טויב. און אָט איז יאַסיע פרוכשטיין מיט די גרויסע ארנינגעשטעלמע צייַן, מיט די גלאַנצנדע ברילן איג מיטן שיטערן בערדל—אנ אפיקורעס א ייד, וואָס שפילט מיט נאַכעם ראבינאָוויטשן אין שאַך און ליענט אועל-כע ביכלעך, ווי „מיסטעריי פארוי“, „שוויליי אוילאַם“ און נאָך אועלכע זאכן. נעבן יאַסיען שטייט זייַן ייִנגערער ברודער, מיכאַעל פרוכשטיין, א יונגערמאן א כאַכעם, א מאמזער, וואָס לייקט אָפּ אלצדינג, הייסט דער שיקסע פארלעשן דאָס ליכט אומ שאבעס און האלט שטארק פון אועלכע יידן, ווי מוישע בערגער און בעני קאנא-ווער, וואָס אלע ווייסן, אז איג דער יוגנט האָבן זיי אמאָל פאר-קוקט איג א זייַט, ביים דער שערער האָט זיי צורעכט געמאכט די בערדלעך... ייִסראַעל בענדיצקי איז אויב געווען בעסריכ האבאָלמ. אמאָל האָט מען אימ גערופן ייִסראַעל דער קלעזמער, נאָר איצט האָט ער שוין געהאט אן אייגענע שטוב, א שטאָט איג מיזרעך, א באַרד האָט ער זיך צעקעמט א ברייטע, א שווארצע, א גלענצנדיקע, און כאַסט ער זאָגט זיך ניט אָפּ איצט אויב פון צו שפילן אפּ א געהויבענער כאסענע, נאָר פונדעסטוועגן וועט אימ קיינער ניט רופן קלעזמער, אפילע הינטער די אויגן. און ער איז טאקע א שיינער ייד, פירט זיך מיטע-באלעבאָס. אז ער לאכט, לאכט ער מיט אלע צייַן, קליינע, שיטערע, ווייסע צייַן. אפילע רעפּאָעל דעם שאמעס מיטן אייגל האָט דער בארמ-צווע ניט דורכגעלאָזט. רעפּאָעל איז געשטאנען האלב אייגענברייג און אינגאנצן ארנינגעטאָן איג דעם, וואָס דער בארמיצווע האָט געדארשעט, און עס האָט זיך אויסגעוויזן נאָך זייַן דארן פאָנעם און אויסגעבויענער נאָן, אז אָט-אָט טוט ער א פאטש מיט דער האנט איבערן טיש און רופט אויס מיט זייַן שאבעסדיקן נוסעך: „צע-ען גיל-דויג אומ קויהענו!“...

אלעמען און אלץ האָט דער באַרמיצווע באַמערקט. און אלע פענעמער האָבן אויסגעזען יאָמטעוודיק. נאָר יאָמטעוודיקער פֿונ אַלע איז געווען דעם פעטער פֿיניעט פּאָנעם. געזעסן גאנצ אויבנאָג, נעבן באַרמיצוועס פּאָטער, אין זײַן שאַבעסדיקער זײַדענער קאַפּאַצ, מיט אַ ברייטן זײַדענעם גאַרטל, מיט אַ בלוי סאַמעטן היטל אפּן קאַפּ, האָט דער פעטער פֿיניע געקוקט אפּן באַרמיצווע פֿונ אונטן אַרופּ, געשמייכלט זיך אין באַרד אַרײַן, ווי אײנער רעדט: „מײַלע, קענען קען ער, דער יאָמאַכשמויניק—דאָס זעט מען... נאָר צי דאוונט ער אָבער אַלע טאָג? צי היט ער אָפּ נעגל-וואַסער? צי לײענט ער קרי-שמע פאַרן שלאָפּ? צי טראָגט ער נײַן אומ שאַבעס?—דאָס איז באַ מיר אַ גרויסער סאָפּעק!“

דערפאַר איז אָבער דער פּאָטער פֿונעם באַרמיצווע געווען—אימ ניט אין פּאָנעם אַרײַנצוקוקן. עס איז געווען צו זען, אז קײַן מער גליקלעכער מענטש, ווי ער, איז אפּ דער וועלט ניטאָ. דעם קאַפּ האָט ער געזאַלטן אַרופּ, די ליפּן האָבן זיך אימ גערירט, נאָכגע-גאַנגען טריט באַ טריט דעם זון, געקוקט אַפּן אוילעם, אפּן ברו-דער פֿיניע, אפּן רעבן רודערמאַן, אפּן באַרמיצווע אַלײַן און אפּ דער מאַמע פֿונעם באַרמיצווע.

און די מאַמע, די קלײַניטשקע כײַע-עסטער, איז געשטאַנען גאָר אומבאַמערקט, מיט דערעכערעצ, באַ דער זײַט, צווישן די איבעריקע ווייבער, אין דער שאַבעסדיקער זײַדענער פּאַטשיילע, אַ פאַרגאַפּטע, שטילערהײַט, זיפּצנדיק, זיך אויסגעקנאַקט אַלע פֿינגער, און צוויי בלישטשענדיקע טרערן, ווי צוויי בריליאַנטן, האָבן זיך געקויקלט און אָפּגעשײַנט קעגן דער זון אפּ איר גליקלעך, יונג, ווייס, נאָר שוין געקנייטשט פּאָנעם.

וואָס זײַנען דאָס געווען פאַר טרערן? טרערן פֿונ פֿרייד? פֿונ טײַנעג? פֿונ גאַדלעס? פֿונ דער שלעכטער צײַט? אָדער עפּשער האָט אַ מאַמעס האַרץ אײַנגערײַכט איר אַ סאָך אפּן אויער, אז אָט דאָס באַרמיצווע-באַכערל, וואָס קלינגט איצט אַוי שײַן, וועט אײַנגיכטן, גאָר אײַנגיכטן, זאָגן קאַדעש נאָך איר נעשאַמץ?.. ווער ווייסט, וואָס אַ מאַמע קאַן וויינען?

צווייטער טייל

דער „באכער“

זינן ברודער הערש' ווערט א כאָסנ. דאָס פארהערעניש
מיט א סופליאַר. — א טפילנזעק, א זייגער און א קאלע.

— אצינד ביסטו שוינ, מיט גאָטס הילפ, א באַכער. אויס יינגל,
אויס שייגעצ, אויס קונדעס. צייט ווערן א מענטש און אן ערלע-
כער ייד, וואָרעם די צייט שטייט ניט: אָט-אָט, אָקאָרשט ווי מע
זעט ניט, ווערטו א כאָסנ...

דאָס איז געווען דאָס ביסל מוסער, וואָס מע האָט אריינגערעדט
דעם בארמיצווע זיך אפּ מאָרגן נאָך דעם פּייערלעכען שאַבעס, און דער
רעבע האָט אימ געהאָלפּן אָנטאָן די טפילנ. ער האָט אימ איינגע-
קורעמפּעוועט דעם „שעל-יאד“ אפּ דער לינקער האַנט, און די פינגער
האַבן זיך אָנגעגאָסן און געוואָרן בלוי, און דער גרויסער „שעל-
ראַש“ האָט זיך אלע מינוט אראָפּגערוקט צווישן די אויגן, אָדער
אראָפּגעפאַרן א ביסל אפּ א זייט, יעדנפאלס שטארק כיישעק געהאט
אראָפּגליטשן זיך אראָפּ. דעם בארמיצווע האָט געקאָסט גענוג מי איינצו-
האלטן גלייכגעוויכט, ניט געקאָנט זיך א ריר טאָן פריי און אפילע
א קוק צו טאָן אפּ די ווייסע-כעוורעניקעס, וואָס האָבן מיט נייגע-
ריקייט ארומגערינגלט דעם בארמיצווע, זענ, ווי ער דאוונט צום
ערשטן מאָל אינ טפילנ. און מע דארף דעם עמעס זאָגן, און ווען
ניט זיי, אָט די ווייסע-כעוורעניקעס, וואָלט דער בארמיצווע איצטיקס
מאָל געדאוונט מיט האַרץ, מיט קאוואָנע און מיט ליבשאפט. עס
איז אימ געפעלן די צערעמאָניע פון טפילנ-לייגן; עס איז אימ גע-
פעלן די טייטש פון די ווערטער „וועיראסטיכ“¹; עס איז אימ גע-

1 איך וועל דיך פארקאסן; א טפילע באמ אָנטאָן די טפילנ.

פזלג געווארן דער מעכעדיגער יוכטן-רייכע כוונ די פרישע, נארוואס זויס-
 געמאכטע רעצוקס¹; עס איז אימ געפעלן, וואָס מע זאָגט אים, אז
 ער איז שוין א באַכער; עס איז אימ געפעלן, וואָס מע איז אימ מע-
 צארעפ צו א מיניענ². די מאַשמאַס, אז ער איז שוין א ייד גלייכ
 מיט אלע יידן, א מענטש גלייכ מיט אלע מענטשן. אפילע רעפאָעל
 זער שאמעס מיטן אייגל קוקט אפ אים שוין גאָר אנדערש, מיט
 פארברענעמ דערעכערעצ. פונ די כאוויירימ שמועסט מען ניט, אז
 זי זינעט אים סעקאנע, וואָרעמ ער געדענקט, אז ער איינ האָט
 אבאָל מעקאנע גוועט זיין עלטערן בודער הערשל צו זיין באר-
 מ צווע. אונ ניט אזוי אפ דער בארמיצווע, ווי אפ דעם, וואָס באלד
 נאָך דער בארמיצווע איז זיין בודער געוואָרן א כאָסן, אונ די
 קאלע האָט אים געשענקט אן אריסגענייט ספילן-זעקל, אונ דער
 מעכטן - א זילבערנעם זייגל. ביידע פאקטן, דאָס הייסט, וויאזוי
 זע- ברודער הערשל איז א כאָסן געוואָרן אונ וואָס ס'איז געוואָרן
 פוּלמ מעכטןס מאַטאָנע, פונעם זייגער, דארפן באשריבן ווערן
 כאָטש אינקורצן.

הערשל איז געווען א בארמיצווע-ינגל א זיקאווער, א שיינער,
 אונ א טשעקע באַכערל, דאָס זייכט, ער האָט ליב געהאט גיין
 ריין אָנגעטאָנ; נאָר קיין קאָפּ צום לערנען האט ער ניט געהאט,
 אונ קיין גרויסער וועלער איז ער אויך ניט געווען. פונדעסטוועגן,
 א טאטנס א קינד, נאָכעם ראבינאָוויטשעט א ונדל - מע האָט אים
 גערעדט די פיינסטע שידוכים, אונ ס'איז געקומען צו פאָרן א שיי-
 גער ייד מיט א שווארצער באַד, א מעכטן פונ וואניקאָוו, ניט
 זליין, נאָר מיט א פארהערער, א יונגעראנטשיק מיט א געל
 בעדל, א געראַטענער, א קענער, א באל-טאנאכ אונ א באל-לאָשן-
 קיידעש, נאָר א ביסל א נורניק, אן אינגעגעסענער, האָט ליב
 אריינקריכן יענעם אינ די ביינער. צום-אלעם-ערשטן האָט דער פיר-
 הערער גענומען ארויסבאווייזן פאר די מעכטןאָנימ, וואָס ער קען.
 צוליב דעם האָט ער זיך א נעם געגעבן צום כאָסןס רעכט, אריינ-
 געלאָזט זיך מיט אים אינ א לאנג דיטפוט וועגן דיקדעק. וואָס דער

1 די רימענדלעך, מיט וועלכע מע פארפעסטיקט די טפילן אפ דער האנט אונ אפ
 דעם קאָפּ.

2 מע רעכנט אים פאר א גלייכבארעכטיקטן צווישן די דאווענער.

רעבע האָט געוואָנט, האָט ער געוואָנט פארקערט. דערנאָך האָט ער אַ כאַפּ געגעבן דעם רעבן, דער רעבע זאָל אים זאָגן, פּוּרוּוּס שטייט אים קוּה־הַלְלָס 1 „זוּווּוּ: מְאוּעס יאוּוּשׁ“, ביט אַ לאָשן-יאָכיר 2, און ניט „יאווּשׁ“, מיט אַ לאָשן-ראַבימ 3? דערפּוּס האָט אים דער רעבע געענטפּערט: „לעמני שטייט אים קוּה־הַלְלָס טאַקע „אוזכוּר עס בוּרעכאַ“ מיט אַ לאָשן-ראַבימ, ניט „אוזכוּר עז בוּראַכאַ“, מיט אַ לאָשן-יאָכיר? דערנאָך האָט ער אַ כאַפּ געגעבן דעם רעבן גאָר מיט האַצאַד: „זאָנט נאָר, איכּ בעט אַיכּ, וווּ שטייט „וואַיט־האַלכוּ מיגוּ על גוּי“? דער רעבע איז געוואָרן אַ ביסל מעטושטעש, אַ ביסל פּאַרשעמט און געענטפּערט: „דאָס איז פּונעז דאוונען „הידוּ לאַדוּוּוּ קירוּ בישרוּ“... דער יונגערמאַן האָט זיכּ ניט באַרוקט: „און וווּ שטייט „הידוּ לאַדוּוּוּ קירוּ בישרוּ“? דער רעבע איז געוואָרן נאָך מער מעטושטעש און האָט געענטפּערט: „דאָס דאַרפּ זיינן מיטטאַמע אים טיילימ ערגעצ? ... דאָ האָט דער געלער יונגערמאַן אויסגי בראַכּ אַ געלעכטער: „האַט קיינ פּאַריבל ניט, רעבע, דאָס שטייט ניט אים טיילימ ערגעצ, דאָס שטייט אים כּאַל אים טיילימ, און אים מאַל, ניט דאָ געדאַכט, ניט נאַר אַיכּ געדאַכט, ניט פאַר קיינ עומ יידן געדאַכט, אים דיוריי-האַיאַמ 4...“

פאַרן רעבן איז דאָס געווען אַ טויט-קלאַפּ. טראַפּנס שווייס זיינען אים ארויסגעטראַגן אפּן פּאַנעם. ער איז געווען אַ געהאַרגער-טער. „דער יונגערמאַן איז אַ דרייער!“- אזוי האָט ער געוואָנט צו די קינדער און געווישט זיכּ דעם שווייס מיט דער פּאַלע. — „טאַמער טוט ער אַ פּאַרהער דעם כּאַטן, איז דער כּאַטן אַ פּאַרפּאַלענער און דער שידעכּ איז אויס שידעכּ“... און אזוי ווי אים דעם שידעכּ איז געווען פּאַרינטערעסירט אויכּ ער, דער רעבע טאַקע, דאָס הייסט, ניט אזוי אַינעם שידעכּ, ווי אַינעם שאַדכּאַנעס-געלט, איז ער געפּאַלן אפּ און אַינע און האָט אַריינגערוימט אַ טאָד אפּן אויער דעז כּאַטנס גרודערל, שאַלעמען, אז ער זאָל זיכּ פּאַרקלעבן הינטער דער בריי-טער פּאַנירטער קאַנאַפע, און אפּ דער קאַנאַפע האָט ער אַוועקגע-זעצט דעם כּאַטן. דערנאָך האָבן זיכּ די מעכטאַנימ אַויסגעוועצט

1 אַינער פּון די ביבל-ביכּער.

2 אַינעם.

3 מערציק.

4 אַינער פּון די ביבל-ביכּער.

ארום דעם האלב-קײלעכיקן פאנירטן טיש מיט די לאפעס, און דער
 געלער יונגעראמאנטישן האָט א נעם געגעבן דעם כאָסן אפן צימבל.
 אינ דער זעלבער צײַט האָט דעם כאָסן מאמע געגרייט צום טיש,
 געשטעלט לעקעך און בראנפן, געווען, אפּפּאַנעם, זיכער, אז דער
 עקזאמען וועט אָפּלויפן גלאט. „אנו, זאָג נאָר, באַכערע, וווּ שטייט
 „לאפּיד בון לעאשטוס שאאנאַן נאָכוינ לעמויאדיי ראָגעל“?— „אינ
 איעוו!— האָט זיך געלאָזט הערן פון הינטער דער פאנירטער קאנאפע
 ארויס. „אינ איעוו!— האָט דער כאָסן געזאָגט, ווי א מאזיק, הויכ
 אפן קאָל. „עמעס, אינ איעוו. אצינד ווייסטו ניש, וווּ געפינט זיך
 ערגעץ אינ טאנאכ נאָך א וואָרט פונעם שוירעש „לעאשטוס“?—
 פרעגט ווייטער דער געלער פארהערער. „באיוימ האהו אָוודו עשטוי-
 נויסאָוו“, אינ טילימו!— פישטשעט דער סופליאַר פון הינטער דער
 קאנאפע, און דער כאָסן זאָגט אימ נאָך וואָרט אינ וואָרט. „זײַנע
 מיר מיטן טאנאכ, הייסט דאָס, אזוי גרויס ווי פארטיק— זאָגט דער
 פארהערער און ווארפט מיט די אויגן אפן טיש, וווּ די קליינע כײַע-
 עסטער פּאַרעט זיך באַמ לעקעך און אײַנגעמאכטס— אצינד וועלן
 מיר זיך אריינטאָן א ביסל אינ דיקדעק אריין. וואָס כאָר א פּויאל¹
 איז אָוודו? וואָס פאר א ביניענ¹? וואָס פאר א גופ¹? וואָס פאר א
 מיספער¹? און וואָס פאר א זמאנ¹?“ האָט דער קליינער שאַלעם
 ארויסגעקוויטשעט שטילערהייט פון הינטער דער קאנאפע ארויס, און
 דער כאָסן האָט אימ נאָכגעזאָגט אײַטלעכס וואָרט: „אָוודו איז א
 פּויאל אוימייד, א ביניען קאל, א גופ ניסטער, א מיספער ראבימ
 און א זמאנ אָוואר, און עס וועט זײַן אָוואדעטי, אָוואדעטאַ, אָווא-
 דעט, אָוואד, אָוודאַ, אָוואדנו, אָוואדעטעם, אָוואדעטענ“...
 „גענוג, גענוג, גענוג!“— האָט אויסגערופן דער פארהערער צו-
 פרידן, געריבן די הענט און געקוקט אפן געגרייטן טיש, און אויס-
 געדרייט זיך צום שײַנענדיקן מעכטן פון קאלעס צאד, האָט ער א
 זאָג געגעבן:— „אײַך קומט מאזלטאָוו. איר זעט דאָך, דער יונג איז
 קלאָר אובעטום, ווי א וואסער. וועלן מיר גיין, היינט עס, צו-
 בײַסן“?...

צי עס האָבן געוויסט פון דעם אָנשטעל טאטע-מאמע אויך,
 אָדער דאָס האָבן אָפּגעארבעט נאָר דער רעבע מיטן כאָסן אליינ?
 און עפּשער האָט דער פארהערער אויך געוויסט פון דעם פּאַקוס?—

1 פראגעס וועגן גראמאטישע פאָרמעס פון דער העברעיִשער שפראך.

דאָס איז שווער צו זאָגן. יעדנפאלס, ביידע צדאָיִם זײַענען געווען צופרידן, ביידע האָבן זיך באַלילע נישט אָפּגענאַרט... אַצינד גייען מיר אריבער צו דער געשיכטע מיטן זייגער. פאַר- שטייט זיך, אז באלד נאָכן פאַרהערן איז די מאמע געפאָרן אָנקוקן די קאלע. די קאלע איז איר געפעלן — זי איז א קלוגע; האָט מען גער פראוועט א קנאכמאַל, געשריבן טנאָים און געבראָכן טעלער, און דער מעכטונ האָט געקויפט דעם כאָסן א מאטאָנע — א זילבערנעם זייגער. וויפיל ס'איז פאראן מינוטן איז א שאָ, אזויפיל מאָל האָט דער כאָסן געקוקט אפן זייגער. א מיצווע האָט מען פאָרדינט אינעם כאָסן, אז מע האָט אים געפרעגט, ווי האלט דער זייגער. און דער כאָסן האָט געהיט דעם זייגער, ווי דאָס שוואַרצאַפּל פונעם אויג. פאָרן שלאָפן גיין האָט ער פאָרן זייגער קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. שאַבעט, פאָרן גיין איז שוין אריין, איז ער אויסגעווען מיטן זייגער איז אלע שופלאָדן און איז אלע קאָמאָדן; ער האָט אלץ געציטערט, מע זאָל באַלילע נישט אוועקאנווענען דעם זייגער...

ווייזי האַיִם, איינמאַל פאָרגלוסט זיך דעם כאָסן, א טשעפּקע באַכערל, אויספוצן דעם קאָסטיומ. געטראַגן האָט מען דעמלט גוטן טריקאָ מיט א וואָרסע, און אזא טריקאָ האָט א טעווע — ער נעמט אפ זיך פלעקן און שטויב גאנצע פורן. א שטעקל האָט דער כאָסן געטראַגן א יאמשאָווע, וואָס בייגט זיך. האָט ער דעם קאָסטיומ אופגעהאַנגען איז דרויסן אפן גאַנעק און מיט דעם יאמשאָווע שטעקל גענומען אויסקלאָפן דעם שטויב פונעם קאָסטיומ, אָבער גוט, וויפיל ס'איז נאָר געווען קויעך, און אז איז קעשענע פונעם קאָסטיומ ליגט דער זייגער — האָט ער אקוראַט פאָרגעסן. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אז פונעם זייגער איז געוואָרן א כורבן, א פראַשעק פון שטיקלעך זיל- בער, פאָרצעליי און גלאָז און א סאַך קליינע רעדעלעך. און דער כאָסן האָט אופגעהויבן זײַן קאָל און האָט זיך צעוויינט. עס האָט נישט געהאָלפן קיין עומ טרייסטן מיט קיין שום צוזאַגעכצן, אז מע וועט אים קויפן אַן אנדער זייגער — עס האָט אויסגעריסן א שטיק האַרצן דער באַרמיצווע שאַלעם האָט געקוקט אפ זיך אויך, ווי אפ אָט אזא מיין באַכער. זײַן אידעאל איז געווען איז יענער צײַט דריי זאַכן: א טפילינגעקל, ווי בא זײַן ברודער הערשל, א זייגער און א קאלע. די קאלע האָט זיך אים פאָרגעשטעלט נישט אנדערש, ווי אינעם געשטאלט פון א באַסמאַלקע, איינע פון יענע יעפיפּעט, וואָס זײַן כאַווער שמוליק דער יאָסעם פלעגט זיך אָנדערציילן פון זיי. זי איז

אימ געווען אזוי קלאָר, אז ער האָט זי געזען אָפּט אין כּאַלעם, און
 איינמאַל, באלד נאָכ דער באַרמיצווע, האָט ער זי געזען זפּ דער
 וואָך און — ער האָט זיכ פּארליבט אין איר, ווי עס ווערט באַשריבן
 אָט דאָ באלד אין אַ באַזונדער קאַפיטל.

די ערשטע ליבע

ראָזע בערנער די שולאַמיס' פּונ שיר-האַשירימ. — כאַזמ פּרוכ-
 שליב — אַ געפּערלעכער קאָנקורענץ. — סקריפענדיקע שט וועגן
 און פּראַנצויזיש. — פּידל-שפּילן. — זיסע כאַלומעס.

ווען זיי זאָלן ניט געווען זיכ באַגעגענען דערנאָך אין לעבן
 אַ סאכ מאָל, וואָלט דער העלד פּונ דער דאָזיקער בראַגראַפיע זיכער
 געזיינט, אז די, וועלכע האָט אימ צו פּערצן יאָר געפּלעכט, איז
 געווען נאָר אַ דימיען, אַ פּאַנטאָזיע, אַ כּאַלעם. געהייסן האָט זי
 ראָזע, און ער האָט זי קיינמאַל ניט געזען, זי זאָל גיין אליין.
 שטענדיק מיט אַ כאַליאַסטרע „קאוואַ ערנ“, זי פּינסטע ייִדישע באַ-
 כּערים, די רייכסטע יונגעלייט פּונ שטאָט, און אמאָל אויכ קריסטן,
 אָפּיצערן. אַ רוסישער אָפּיצער זאָל עכאַצירן מיט אַ ייִדיש מיידל —
 דאָס אליין איז געווען אזא סענסאַציע, וואָס די שטאָט האָט מיט
 דעם געקאָכט. און ניט אַ יעדעס מיידל וואָלט זיכ דאָס דערלויבט,
 אַז ניט אַ יעדן מיידל וואָלט דאָס די שטאָט כּוויכל געווען. נאָר
 ראָזע — זי מעג עס, איר קאָן מען דאָס כּוויכל זיין, וואָרעם זי איז
 ראָזע, וואָרעם זי איז די איינציקע אינ שטאָט, וואָס שפּילט פּיאַנע,
 די איינציקע אינ שטאָט, וואָס רעדט פּראַנצויזיש, און רעדט הויכ,
 און לאכט הויכ — אַ קלייניקייט ראָזע? און דערצו איז זי אַ טאַטנעס
 אַ קינד. איר פּאָטער איז איינער פּונ די רייכסטע און פּאַרנעם-
 סטע ייִדן אינ שטאָט, אַ ייִד אַן אַריסטאָקראַט. אינ דער יוגנט,
 זאָגט מען, איז ער געווען אַ גאַלעכ. איצט איז ער שוין אלט אינ
 גרוי, האָט ער זיכ פּאַרלאָזט אַ באַרד, טראַגט ברילן, האָט קישע-
 לעכ אונטער די אויגן. די אייגענע קישעלעכ אונטער די אויגן האָט
 געיאַרשנט פּונ אימ זיין טעכטערל ראָזע, און זיי פּאַסן זיכ איר

1 די העלדן פּונ ביבלישן בוך „שיר-האַשירימ“.

אזוי צו אירע שיינע בלויע אויגן, און צו אירע זינדענע אויסגע-
 בויענע ברעמען, און צו איר יידיש-גריכיש נעול, און צו איר קלאָר-
 ווייט געזיכט, און צו איר קליינע, נאָר מאיעסטעטיש גרויסאר-
 טיקער נייגור, וועלכע האָט געפלעמט דאָס הארץ פונעם ציקאווע
 פארנאָלעבטן כיידער-קינדל שאלעם נאָכצו וועוויקס, וואָס האָט זיך
 דורכ איינ קוק פון אירע שיינע שולאמיס-אויגן פארליבט אינ דער
 דאָזיקער שולאמיס מיטן הייליקן פּייער פון אן אומשולדיק בארמיצ-
 ווע-קינדל.

יאָ, שולאמיס. נאָר די שולאמיס, וואָס אינ שיר-האשירימ, פאר-
 מאַנט אועלכע שיינע געטלעכע אויגן. נאָר די שולאמיס, וואָס אינ
 שיר-האשירימ, קעב אזוי זיך-ליבלעך און שטרענג-טיפ ארשינדריינגענ
 איינ אינ דער נעשטאַמ אריינ, ווען זי קוקט אפ איינ. און א קוק
 גענעבן האָט זי אפ שאלעמען, קאָן איך איינ אָרעו זיינ, מער ניט
 אז איינ מאָל, און אז א סאך — איז צוויי מאָל. אויך דאָס — פארביי-
 גייענדיק גיט גאס שאבעס באטאָג מיט א גאנצער כאיאסטרע „קא-
 וואלערנ“, צווישן וועלכע ס'איז געווען איינער א גליקלעכער מיטן
 נאָמען כאימ פרוכשטיינ. כאימ איז יאָסיע פרוכשטיינ א זונדל, א
 בעניאָכיד, א קורצפייסיקער, זייער א קורצפייסיקער, נאָר מיט א לאב-
 גער נאָז, און אפ דער נאָז — רויטע וויימפערלעך, און ציינ גרויסע,
 מוידעדיק גרויסע. נאָר אָנגעטאָגן זיז ער, ווי דער גרעסטער פראנט.
 שטיינלעך לאקירטע און סקריפענדיקע אפ הייב, זייער הויכע אָפ-
 צאסן — ביכדיי ער זאָל אויסזען העכער. א זשילעט א ווייסע, ווי גע-
 באלענער שניי. די האָר פארקעמט מיט א שרונט אקוראט אנמיטן
 און שטענדיק אָנגעשמירט ביט שמעקנדיקע פארפוטען, וואָס לאָזן
 זיך הערן אפ א מילל. אָט דאָס איז גזווען דער גליקלעכסטער פון
 אלע ראָזעס קאוואלרן, און אימ האָט די שטאָט געקרוינט פאר
 איר כאָסן. דערפאר געקרוינט, ווייל ער איז יאָסיע פרוכשטיינ זון,
 און יאָסיע פרוכשטיינ איז א נאָגיד, און א נאָגיד מיט א נאָגיד
 זיינען גלייכע מוכטאָגים. און אויסער דעם, איז ער דער איינצי-
 קער באַכער אינ פערעיאסלאוו, וואָס רעדט פראנצויזיש; ער רעדט
 פראנצויזיש און זי רעדט פראנצויזיש — קאָן דען זיינ נאָך מער גלייך,
 ווי דער דאָזיקער שידעך? און נאָך א זאכן זי שפילט פיאנע און
 ער שפילט כידל, און אז די ביידע שפילן, מען נעב פארזעצן וואָס
 מע האָט און מע קאָן שטיינ א גאנצע נאכט אונטערן פענצטער און
 האָרנ. שאלעם איז געשטאנען ניט איינ מאָל בא ראָזען אונטערן

אָפענעם פענצטער זומער פארנאכט אין דרויסן און צוגעהערט זיך צו די זיסע הימלשע טענער, וואָס די שיינע רָזוע האָט מיט אירע שיינע פינגער ארויסגעצויגן פון דער גרויסער שווארצער גלאנצן-דיקער פיאנע מיט די ווייסע ביינדלעך, און צו די זיסע הימלשע געזאנגען, וואָס זער קורצפייסיקער כאַימ פרוכשטיין האָט ארויסגע-ריסן פון די דינע כטרונעס פון זײַן קליין בייכיק פידעלע—און אכ! וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די מינוטן! ער האָט געשעפּט טײַנעג און געערגערט זיך, געבענטשט און געשאַלטן צו גלייכער צײַט. געשעפּט טײַנעג פון דער שיינער זעלטענער הימלשער מוזיק, און געערגערט זיך, וואָס נישט ער שפילט דאָס מיט רָזוען, נאָר אַן אנדערער. געבענטשט האָט ער די הענט, וואָס ציען ארויס אזעלכע זיסע הימלשע טענער מיט אזעלכע זיסע מאלאַכימשע געזאנגען פון טויטע אינסטרומענטן, און געשאַלטן דעם טאָג, וואָס ער איז געבוירן געוואָרן באַ נאָכעם ראַבינאַוויטש, נישט באַ יאַסיע פרוכשטיין, און וואָס כאַימ פרוכשטיין איז אַ נאָגידס אַ זון, און ער, שאַלעם, איז נע-בעך אפּ גרויסע צאָרעס! נישט נאָר קאָן ער נישט אויספירן באַ זײַן טאטע-מאמע לאקירטע שטיוולעטן מיט סקריפקעס און אפּ הויכע אָפּ-צאסן—זײַנע שטיוועלעך, וואָס ער טראָגט, זײַנע אָפּגעפּאַרן, די אָפּ-צאסן אויסגעדרײט, די פּאַדעשוועס אָפּגעריבן. און אז ער זאָל זאָגן, ער וויל לאקירטע שטיוולעטן, וועט מען אים פרעגן: אפּ וואָס? און אז ער זאָל זאָגן, אז ער וויל, זײַנע שטיוועלעך זאָלן סקריפען, וועט ער קריגן פעטש...

אכ, ווי גוט עס וואָלט געווען, ווען ער האָט אַן אויצער! אָט אַ יענעם אויצער, וואָס זײַן וואָרָאָנקאָווער כאווער שמוליק דער יאַסעם פלעגט אים דערציילן וועגן דעם אזויפיל שיינע מײַסעס. נאָר בלאָטען ס'איז נישטאָ קײַן אויצער. דאָס הייסט, ס'איז דאָ, נאָר ס'איז שווער אים צו געפינען—ער ליגט זייער טיפּ פאַרבאַרגן. און אז מען געפינט אים שוין—אנטלויפט ער און באהאלט זיך נאָך טיפּער... און דער אומגליקלעכער שאַלעם האָט פארשאַלטן דעם טאָג, לעמײַ ער איז געבוירן געוואָרן באַ די מעיוכאַסימ, באַ די ראַבינאַוויטשעס, נישט באַ די פרוכשטיינס. און ער האָט פײַנט געקריגן מער פון אלעמען אָט דעם קורצפייסיקן כאַימ פרוכשטיין מיט דער גרויסער נאָז, מיט די רויטע וויימפערלעך, פײַנט געקריגן בעטאכלעס האסינע¹—דערפאר,

1 מיט דער גרעסטער פיינטשאפט.

וואָס גאָט האָט אימ, דעם קורצפּיטיקן כאַיִם, געבענטשט מיט אלע
דריי גוטע זאכען: מיט סקריפענדיקע שטיוולעטען, מיט רייזן פראַנ-
צויזיש און מיט שפּילן פּידל.

און דער אומגליקלעכער שאַלעם האָט זיך דאָס וואָרט געגעבן
און געשוואָרן זיך באַ דער לעוואָנע און באַ די שטערן דאָ אינ
דרויסן, און באַ די זיסע הימלשע טענער און באַ די זיסע מאלאַ-
כימשע געזאנגען, וואָס גיסן זיך פון דאָרטן, פון אינווייניק, אז פון
הינגט אָן און ווייטער וועט ער זיך אויסלערנען שפּילן אפּן פּידל,
אזוי ווי דער גליקלעכער כאַיִם פּרוכשטיינ, און אז ער וועט מיט
זיינ פּידל-שפּילן פארשטעקן אינ גארטל צען אזעלכע, ווי כאַיִם
פּרוכשטיינ, און רייזן פראַנצויזיש וועט ער זיך אויסלערנען, אזוי
ווי כאַיִם פּרוכשטיינ, און ער וועט מיט גאָטס הילף זיך אויסגלייכן
מיט כאַיִם פּרוכשטיינ, און ער וועט אימ נאָך עפּשער אריבערייאָנג—
און דעמלט ערשט וועט ער קומען צו איר, צו ראָזען, גלייך אהיימ,
און ער וועט איר זאָגן מיטן לאָשן פון שיר-האשירימ: „שווי שווי
האשולאמיס— קער זיך אויס צו מיר, שולאמיס, מיטן פּאָנעם אפּ אינ
וויילע און הער זיך אַיִן, וויאזוי איך שפּיל אפּן פּידל“ און ער
וועט געבן אַ פיר מיטן סמיטשיק איבער די דינסטע סטרונעס, און
שולאמיס-ראָזע וועט דאָס דערהערן, וועט זי שטוינען, און זי וועט
אימ ברענגן: „פּונוואָנענע?“—וועט ער איר ענטפערן: „פון זיך אליינ.“
און כאַיִם פּרוכשטיינ וועט שטיין פון דער זייט און וועט גאפּן און
וועט אימ, שאַלעמען, מעקאנע זיינ—וועט ער צוגיין און וועט וועלן
זאָגן ראָזען עפעס אפּ פראַנצויזיש, וועט שאַלעם זיך אריינמישן
אינמיטן, אימ איבערהאקן און וועט צו אימ זאָגן אויך אפּ פראַנ-
צויזיש: „היט זיך, רעב כאַיִם, מיט אַזער לאָשן, וואָרעם איך פאר-
שטיי אַיטלעכט וואָרט!“ וועט ער נאָך מער גאפּן, און שולאמיס-
ראָזע וועט אַ פּרעג טאָן באַ שאַלעמען: „דו רעדסט פראַנצויזיש
אויך? פּונוואָנענע?“—וועט איר שאַלעם זאָגן: „פון זיך אליינ.“ דעמלט
וועט שולאמיס-ראָזע אופשטיין און וועט געמען שאַלעמען פאר אַ
האנט און וועט אימ זאָגן: „קומ.“ וועלן זיי גיין אינצוויינען, ער
מיט ראָזען, אפּן שפּאַציר איבער די פּערעיאסלאווער „פעשעכאָדן“
און וועלן רייזן ביידע אפּ פראַנצויזיש, און די גאנצע קאליאסטערע
קאוואלערן, און דער קורצפּיטיקער כאַיִם פּרוכשטיינ בעסיוכאָם, וועלן
זיי נאָכגיין פון הינטן, און די גאנצע שטאָט וועט טייטלען מיט די
פינגער: „ווער איז דאָס גליקלעכע פּאַרל?“ וועט מען זיי ענטפערן:

„איר ווייסט ניט, ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך דאָזע מיט איר
 איינסדערוויילט: „ווער זשע איז איר אויסדערוויילטער?“ איר אויס-
 דערוויילטער — דאָס איז דאָך דער וואָר אַנקאָוער באל-טאניכ און קיס-
 וועראבע שאַלעם נאָכעם וועוויקס, שאַלעם ראבי. אַוויטש... און שאַ-
 לעם הערט דאָס אלצדינג. נאָר ער מאכט זיך ווי ער הערט ניט,
 און ער גייט ווייטער און ווייטער, האנט בא האנט, מיט דער שיי-
 נער ראָזע, און ער זיט אירע שיינע בלויע אויגן, ווי זיי קוקן
 אפ אים און לאכנ. און ער פילט איר קליינ וואָעם הענטל אין
 זיין האנט, און ער הערט, ווי דאָס הארץ בא אים קלאפט: טיק-טאק,
 טיק-טאק. און די שטיוועלעך אינטער אים האָבן ווי פּינ זיך אליין
 אָנגעהויבן צו ריינדן: „סקריפ-סקריפ, סקריפ-סקריפ“. און דאָס איז שוין א
 ווידער נאר אים אליין. מיילע, פּדל-פּדל און פּראנציוו ריינדן —
 דאָס האָט ער זיך אויסגעלירנט. אזוי לאַנג געהערעוועט, ביז ער
 קען. אָבן די שטיוועלעך — פּונוואָען האָבן זיי געכאפט דעם סקריפ?
 איך פון זיך אליין? אָדער עפּשער ווייזט זיך אים אויך? און ער
 קוויטשט-קוועטשט מיט בירדע פּיס, שטארק-שטארק, זון ער כאַפט א
 שטורב פון זיין עלטערן ברודער, מיט וועלכן ער שלאָפט אין איין בעט:
 „וואָס דרינגסטו מיט די פּיס, ווי א לאַשעקל?“ און ער כאַפט זיך
 אָפּ — ניט שוין זשע איז דאָס געווען נאָר א כאַלעם?.. און ער הערט
 ניט אָפּ צו טראכטן פונעם דאָזיקן כאַלעם. און ער הערט ניט אָפּ
 צו כאַלעמען אָפּ דער וואָר. און עס גיסט זיך צונויפּ בא אים דער
 כאַלעם מיט דער וואָר, די פּאנטאָיע מיט דער ווידקלעכקייט... און
 עס ציט זיך אזוי — ער ווייסט ניט וויפל צייט, ביז עס קומט
 א גאסט קיין פּערעיאסלאוו, א שרעקליכער גאסט, אן אונטערגאנג,
 אן עפּידעמיע. ווי א הוראנגא וואלגערט ער אום איצדינג מיטן
 פּאָנעם ארָאָפּ און מאכט אן איבערקערעניש, א כּרוב איז א נאכ
 היזער, און אויך בא נאָכעם ראַינאָוויטשן אין שטוב, און עס
 ווערט פּאשווונדן די שיינע שולאניכ-ראָזע און זיין ליבע צו
 דער עייער שולאמיס-ראָזע, ווי א כאַלעם, ווי א פּאנאָיע, ווי א
 געכטיקער טאג...

דער גאסט — דאָס איז געווען די כאַליערע.

די כאליערע

די עפידעמיע. — די ריבערס. — די באַבע סינדע קאָמאניעוועז — זי
ריסט קוואַריט, זוכט זוכט־אָוועס, ארבעט ניט די וואַקטוילימ. — דער
מאמנט טויט. — דער פעטער פיניע לָאָט ניט היינען — ס'איז טאבעס.

אַנגעוויבן האָט זיך עס טלעס זומער, באלד נאָך פייטעכ,
אזוי ווי אפ קאטאָוועס; נאָר שפעטער-צו, אירום נאָכ-שוועס, אז
ס'זינען אופגעקומען אריבסטן און גרינע אגרענע זינען געווארן
וואלחל, בעכאצע-כינעם, האָט זיך עס צעשפילט עויג אפדערעמעסן,
זיך עס היבן זיך אָנגעהוּבן לאָזן הערן אלץ אַסטער און אַסטער
די ווערטער: „אונטערגאנג“, „עפידעמיע“ און „כאליערע“. נאמ ווערט
„כאליערע“, אז ס'איז ארויסגערעדט געוואָרן, איז דאָס אנדערש ניט
ארויסגערעדט געוואָרן נאָר מיט א שפּץ אויס דערביי, און ס'איז גע-
פאלן א כוירע, א פאכעד אפ דער שניט.

פארשטייט זיך, אז דער פאכעד איז געפאלן נאָר אפ די גרויסע,
אפ די עלטערע. פאר קליינווארג איז דאָס, אדעראבע, געווען א
שטיקל יאָטעוון. מצ האָט אָנגעהויבן אכטווג געבן אפ זייער עכט
און אפ זייער טוינקען, טאפן זיי אלע אינדערפרי און אפדערנאכט
בא די קעפלעך, זיך געהייסן באווייזן די צונג, און סאָפּקאלס —
צעלאָוט די כאַדאָרימ, ביז גאָט וועט העלפן, דער גוטערגאנג וועט
אוועק אהין, כונוואנען ער איז געקומען. דער אונטערגאנג האָט
אָבער ניט אזוי גיך געוואָלט אוועק, און די כאליערע האָט געבר-
שעוועט אפ וואָס די וועלט עטייל.

די שטאַט האָט אָבער אויך ניט געשווייגן, געטאָן אלצדינג, און
קוידעמקאל זיך א נעם געגעבן צום „רייבן“. גיך און געשווינד איז
באשאפן געוואָרן א כעווע „רייבערס“. זייער אגודע איז געווען —
קרימ איז עמעצן געוואָרן „ניט-גוט“, איז מען געקומען צו אימ,
אוועקגעלייגט און „געריבן“. א סאך מצנטשן האָט מען כאקע ביט
זיט דעם רייבן אָפּגען טעוועט. צווישן די כעווע „רייבערס“ האָבן
זיך פארשריבן די פּינסטע באלעבאטימ פון שטאַט. די שטאַט גופע
איז איינגעטיילט געוואָרן אין „אויטשאסטקעס“, אפ יעדן „אויטשאסט-
טאָק“ — באַזונדערע „רייבערס“. דער העלד פון דער באַגראפיע האָט
אפ זיי געקוקט מיט גרויס דערעכערעצ און מיט פארווידערונג, ווי

אפ עמעסע העלדן, גיבורים. עס איז געווען צו זען, אז זיי האָבן קיין ברעקל מוידע ניט, ניט פאר דער כאָליערע, ניט פארן טויט. איינס דאָס אנדערע האָבן זיי זיך געשטארקט, גערעדט מיט א שמייכל, געטרונקען לעכאימ און געווינטשעוועט, „דער אייבערשטער זאָל ראכמאַנעס האָבן און די עפידעמיע זאָל געשטילט ווערן“...

פארשטייט זיך, אז די ראבינאָוויטשעס זינען אויך געווען צווישן די „רייבערס“. יעדן אפדערנאכט, געקומען פון זיין „אויטשאַסטאַק“, האָט נאָכעם ראבינאָוויטש געהאט צו דערציילן ניס און ניס: וויפל מאָל און וועמען מע האָט היינטיקן טאָג „געריבן“, וועמען מע האָט „אָפּגעריבן“ און וועמען ניט. אלע זינען געשטאנען ארום אימ און געקוקט מיט דערעכערעצ און אויסגעהערט מיט נייגעריקייט און מיט שרעק די דאָזיקע ניס. די קלייניטשקע כיי-עסטער האָט געבראַכן די פינגער, און, קוקנדיק אפ איר כאַליאַסטרע קינדער, האָט זי א זאָג געגעבן פארבייגייענדיק: „ער זאָל כאָטש ניט פארשלעפּן, כאָלי-לע, די כאָליערע איז שטוב אריין“. דערופ האָט איר נאָכעם אָפּגע-ענטפערט מיט א שמייכל, אז „די כאָליערע איז ניט אזא קרענק, וואָס מע פארשלעפּט זי; וועמען ס'איז באשערט, טרעפט זי אימ אין דער היים“... אפאַנעם, אז דער קלייניטשקער כיי-עסטער איז עס באשערט געווען. איינמאָל, איז א שיינעם פרימאַרגן, איז זי אפגעשטאנען און האָט דערציילט פאר דער שוויגער, פאר דער באַבע מינדע, וואָס פאר א מאַדנער כאָלעם ס'האָט זיך איר געכאַלעמט. ס'האָט זיך איר געכאַלעמט, אז ס'איז פרייטיקצונאכטס און זי בענטשט ליכט. פלן-צעמ קומט צו גיין פרומע-סאָרע טריבניטשקע, די, וואָס איז ערשט יענע וואָך געשטאַרבן פון דער עפידעמיע, און נעמט און טוט א בלאָז — פון — און פארלעשט איר די בענטשליכט... אויסגעהערט דעם מאַדנעם כאָלעם, האָט די באַבע מינדע זיך אויסגעלאכט, און, גע-וויינטלעך, „אויטגעלייגט“ איר צו גוטן, נאָר געווען האָט מען, אז אפ ביידע ווייבער איז געלעגן א שרעק אפּן פּאַנעם. דערנאָך האָט זיך די מאמע כיי-עסטער צוגעלייגט, זיך געהייסן דערלאנגען א שפיגל, א קוק געטאָן איין שפיגל אריין און א זאָג געגעבן צו דער באַבע מינדע: „שוויגער, ס'איז שלעכט! טוט א קוק אפ מייע נעגל“... אוואדע האָט זי די שוויגער אויסגעלאכט און אויסגעבאטלט אלע ביידע וויסטע כאַלוימעס אפ די סאַנימס קעפ, און שטילערהייט האָט זי צעשיקט די עלטערע קינדער, זיי זאָלן אופווכן און אראָפּברענגן-גען דעם טאטן, וואָס איז געווען דעמלט פארנומען אין זיין „א-“

טשאסטאָק׳ מיט גרייבנ׳. און ניט געווארט אפן טאטן, האָט די באַ-
 בע מינדע פארוקט גרויסע „טשאווונעס“ און טעפּ מיט וואסער אינ
 אויוונ אריינ און אליינ דערווייל גענומען ראטעווען די קראנקע.
 זי האָט געטאָן אלצדינג, וואָס אינ א מענטשנס קויעכ איז צו טאָן,
 און האָט ניט פארגעסן אויכ צו שיקן נאָכן דאָקטער קאָזאטשקאָוו-
 סקי, דער בעסטער דאָקטער אינ שטאָט. ער איז א קריסט א דיקער,
 מיט א רויט פאָנעם. אפּ אימ, אפּ דעם קאָזאטשקאָווסקי דעם דאָק-
 טער, זאָגן ייִדן מעווינימ, אז ער איז אזוי געזונט, אז ער וועט
 אמאָל שטארבן גייענדיק. און כאָטש דער דאָקטער קאָזאטשקאָווסקי
 איז טאקע דער בעסטער דאָקטער, פונדעסטוועג האָט די באַבע מינ-
 דע אראָפּגעבראכט אויכ יאנקל דעם רויפּע— ער איז א ייִד און מע
 קאָן זיכ מיט אימ בעסער דורכשמועסן. יאנקל דער רויפּע איז טאקע
 מער ניט ווי א רויפּע, נאָר א טענדעווערענדע (אזא מינ הענגקאָל-
 נער) טראָגט ער, ווי א דאָקטער, און שרייבט רעצעפטן, ווי א דאָק-
 טער, און לייענט לאטיינ, ווי א דאָקטער, און געלט נעמט ער
 אויכ, ווי א דאָקטער. דאָס הייסט, אז מע גיט אימ אינ האנט אריינ
 א מאטבייע, נעמט ער צו די מאטבייע, קלוימערשט ווי איבער-
 גוואלד, און טאפט אינ קעשענע די מאטבייע, און טרעפט אלעמאָל,
 וויפל דאָרטן איז. א סימען— טאָמער איז ווינציקלעכ, הייסט ער זיכ
 געבן אן אנדער מאטבייע, נאָר איידל, מיט א שמייכל און מיט א
 גלעט די לאנגע האָר און מיט א צורעכט מאכן די בריילן.

מיט אימ, מיט דעם יאנקל דעם רויפּע, האָט זיכ די באַבע
 מינדע פארשלאָסן בא זיכ אינ אלקערל, פריער ארויסגעטריבן די
 קליינע קינדער אינ דרויסן ארויס, און האָט זיכ דאָרט מיט אימ
 לאנג-לאנג געשושקעט, ביז דער טאטע איז געקומען. און אז דער
 טאטע איז געקומען ניט טויט ניט לעבעדיק, איז די באַבע מינדע
 אָנגעפאלן אפּ אימ, געגעבן אימ א מיַעסן פּסאק, און ס׳איז געווען
 א קאָמעדיע צו זען, ווי דער טאטע פארענטפערט זיכ פאר איר...
 אכו ווער עס האָט ניט געזען אינ יענע טעג די באַבע מינדע, דער
 האָט קיין שיינס ניט געזען. א יידענע א קאָמאנדיר! א יידענע א
 פעלדמארשאל! די זיידענע טונקל-גרינע פאטשיילע מיט די זילבערנע
 עפל אויסגעמאָלט, וואָס אפּן קאָפּ, פארבונדן מיט ביידע עקן אהינ-
 טער, די ארבל פונ דעם וואָלענעם שאָקאָלאדפארביקן קלייד פאר-
 קאטשעט ארופּ, דער שווארצער ריפּסענער פּארטעכ אפּן קלייד און
 די ריינ-אויסגעוואשענע הענט האָבן צוגעגעבן איר אלט געקנייטשט

שטרענג פאָלמ אָן אויסזען — גלייכ ווי זי וואָלט געטראָראַמעוועט
 אָפּ אַ כאַסענע, ניט אַרום אַ געפערלעך קראַנקער שונד, וואָס ליגט
 אָפּ כאַליערע און וואָס באַרעט זיך מיטן טויט. עס האָט אויסגעזען,
 און ניט די מאַמע פּינע-עסטער באַרעט זיך מיטן טויט, נאָר זי, די
 באַבע מינדע, באַרעט זיך פאַר אַיר, פירט אַ מילכאַמע מיטן מאל-
 כאַמאָוועס, וואָס לאָזט זיך שוין הערן מיט זינע גרינגע שוואַרצע
 פליגלען. ער לאָזט זיך הערן, נאָר זען זעט מן אים נאָך ניט.
 די קינדער ווייכטן נאָך ניט, וואָס דאָ טוט זיך, נאָר זיי פילן מיט
 זייער אינסטינקט, און דאָ קומט עפעס פאָר אַ גרויסע זאך, וואָס איז
 נאָך אַ סאָר פאַר זיי. אָפּ דער באַבע מינדעס באַנעמ לייענען זיי:
 „דער טויט וויל צונעמען באַ די קינדער זייער מאַ-
 מע, נאָר איך וועל עס מיטן אַייבערשטנס הילפּ ניט
 דערלאָזן!“... און אז זי זאָגט, זי וועט ניט דערלאָזן, קאָן מען
 איר גלייבן. דער באַבע מינדע מוז מען גלייבן! איינמאָל, ביים דער
 דאָקטער קאָזאָטשקאָוסקי איז געווען באַ דער קראַנקער, וועלכע
 האָט שוין געהאַלטן, אפּפּאַנעם, זייער שמאַל — דאָס האָט מען געקאָנט
 זען נאָכן דאָקטערס רויט פּאַנעם, וואָס איז געוואָרן נאָך רויטער,
 האָט די באַבע מינדע צונויפגורפן אלע קינדער, האָט זי אויסגע-
 שטעלט אים דער ריי איינצ קויפּן, פונעם עלטסטן (א באַלעבעסל
 שוין ניט אַ בערדל) ביזן קלענסטן (א מיידעלע פון קרים אַ יאָר),
 צו און דער דאָקטער קאָזאָטשקאָוסקי איז אַרויסגעגאַנגען פון דער
 קראַנקערס כּיידער, איז זי אים געפאלן פאַר די פיס, געקשט אים
 די הענט און צוגעפירט אים צו דער כאַלאַכטרע: „נאָ זע פּאַרעצ-
 לעבן, וויפל ווערעם, וויפל יעסוימימ די קראַנקע לאָזט איבער, טאָ-
 מער כאַליע, די שאַ זאָל ניט זיין! טאָקע אַ יוישער, האָב ראַכ-
 באַעס, פּאַרעצ-לע, אַפּ די דאָזיקע ווערעם, אפּ די אומשולדיקע
 שעפעלעכ!“... מיר דאַכט, און אכילע אַ שטיין האָט דאָס געקאָנט
 רירן. עס האָט גערירט אפּילע דעם דאָקטער קאָזאָטשקאָוסקי. ער
 האָט צענומען מיט די הענט: „וואָס קאָן ער טאָן? ער טוט נאָר-
 דינו, וואָס ער קאָן. אָט וועמען מע באַדאַרם בעטן!“... און ער
 האָט אַ ווייז געגעבן מיטן פינגער אַרום: צו גאָט, הייסט עס... נאָר
 אַ דאָק פאַר דער אייצע, פּאַרעצ-לעבן! צו גאָט באַדאַרם זי אים
 ניט פאַר אַ מייליץ-יוישער!¹ צו גאָט ווייסט זי שוין אליין דעם

1 א פארטידיקער.

וועג. זי איז שוין געווען אין שול. זי האָט זיך שוין פארזאָרגט מיט טיילימ-וואָגער אפּ א גאנצן מעטלעס. זי איז שוין געווען אפּן הייליקן אָרט אויך, געריסן קוואַרימ, געוועקט זוכט-אָוועס¹. אזא מאמע, ווי איר נאָכעמס ווייב, באדארפּ ניט לאָזן איר זון און אלמען און די קינדער יענמימ! אזא צאדייקעס, ווי כניע-עסטער, טאָר ניט שטארבן! ניינ, גאָטעניו, דו ביסט א גוטער גאָט, דו וועסט דאָס ניט טאָן!...

עס האָט אָבער ניט געהאָלפּן קיין זאך. גאָט איז טאקע א גו-טער גאָט, נאָר די קלייניטשקע כניע-עסטער איז שוין מער ניט אומגעשטאנען, זי איז געשטאַרבן. שאבעס אינדערפרי איז דאָס גע-וועזן, דעמלט, ווען יידן זיינען נאָך אין שול.

געשטאַרבן? — פאר כעווע קליינווארג איז דאָס געווען נאָכן רעבנס טויט (מוישע דעם שויכעטס) דער צווייטער נויט, וואָס זיי האָבן מער געפילט ווי פארשטאנען — און עס האָט זיי ווי געטאָג שטארק-שטארק! עמעס, זייער מאמע איז ניט געווען אזא ווייכע, אזא צוגעלאָטע, ווי אנדערע מאמעס. עמעס, מע נלעגט כאפּן פון איר אָפטע פעטש, סטוסאקעס און בוכענצעס — קינדער זאָלן ניט זיינן קיין נאשערס און ניט וועלן נאָך! קינדער זאָלן ניט האָבן קיין טעווע זיך פלאָנטען פאר די פיס! קינדער זאָלן ניט ליב האָבן שטשי-רעג די צייג, ראהאָטשען זיך! דאָס האָט באדארפט הייס, אז קינדער זאָלן ניט לאכטן. און קינדער האָבן דאפקע יאָ געלאכט, וואָ-רעם ווי קאָן מען ניט לאכטן, אז עס לאכט זיך? אזא געלעכטער האָט זיי געקאָסט טייער. זיי האָבן באצאָלט מיט אָנגע-ריסענע אויערן און מיט אומגעלאָפענע באקן פון דער מאמעס קליי-נע, נאָר שטארקע הענטלעך, וואָס לאָזן זיך פילן... איצט אָבער האָבן דאָס קליינווארג פארגעסן. פארגעסן די פעטש מיט די קולא-קעס מיט די סטוסאקעס און פאטילעטשייקעס, און דערמאָנט זיך בעסער, ווי די מאמע פלעגט אריינלייגן די האנט אין קעשענע זוכן פאר יעדן קינד א גראָש. ווי די מאמע פלעגט זיי איינגעבן אלע דאָשכוידעש ווערעם-קרויט מיט האָניק. ווי די מאמע פלעגט ניט אָפּ-טועטן פון בעט, אז א קינד האָט זיך אוועקגעלייגט. ווי דער מא-מעס קליינ הענטל האָט געטאפט באמ קאָפּ, געהאלטן באז דויפקע,

1 געבעטן, אז די פארדינסטן (געמיינט: די פארדינסטן פאר גאָט) פון די עלטערן זאָלן ביישטיין.

געלעט די בעקלעך. ווי די מאמע האָט גענייט אלע ערעוו-יאָמטעוו
מאלבושימלעך פאר די קינדער. ווי די מאמע פלעגט אלע ערעוו-
שאבעס צוואַנג די קעפלעך. ווי די מאמע האָט געלאַכט פייסעך באַמ
סיידער, און קינדער האָבן זיך אָנגעשיקערט פונעם אַרבע-קויסעס-
ווייב¹ און נאָך און נאָך זאכן האָבן די קינדער דערמאָנט זיך, גע-
לעגן יעדער באַזונדער אַנגעגראָבן מיט די פענעמער אינ די קישנס
און צעגאַנגען געוואָרן פאר געוויינ... אָבער נאָך גרעסער און שטאַר-
קער איז געוואָרן דער געוויינ, און זיי האָבן דערהערט דעם טאַטן
וויינען— א טאַטע זאָל גאָר וויינען— און און זיי האָבן דערהערט,
ווי די באַבע מינדע יאָמערט און קלאָגט און ליינעט מיט א ניגן,
ווי פון א טכניע², טיינעט זיך אויס מיטן ריבוינעשעלוינעם: „פאַר-
וואָס האָט ער ניט צוגענומען בעסער זי, די באַבע מינדע, איידער
אַזא יונג צווינגעלע, א מאמע פון, קיינ אַינאַרע, אויפיל ווערעמ? ...
דאָס פאַרגלעכט אירס די קינדער צו ווערעם רופט ארויס באַ די
קינדער אינ דער דאָזיקער טרויעריקער מינוט ניט ווילנדיק א שמיכל:
וואָס עפעס גראָד ווערעמ? נאָר פלוצעם עפנט זיך די טיר און
ווי א וויכער רייסט זיך אריין אינ שטוב אריין דער פעטער פיניע
מיט זיינע צוויי זינ גלייך פון אלטן בעסמעדרעש— דאָרטן דאוונט
דער פעטער פיניע— מיט א ברייטן גוט-שאבעס. דערזען, ווי דער
אוינעם וויינט און קלאָגט און יאָמערט— און ער צעשרינט זיך ניט
אַפ א קאָל און צעבייזערט זיך אפן טאַטן און אפ דער באַבע מיט-
דע: „וואָס איז דאָס? אומ שאבעס וויינט איר? רעשאַימ! גאולאַנימ!
וואָס טוט איר עס? איר זייט מעשוגע? צי כאָסערדייע? צי איר האָט
פאַרגעסן, און מיר האָבן היינט שאבעס, און שאבעס טאָר מען ניט
וויינען? נאָכעם, וואָס טוסטו? מע טאָר ניט— ס'איז שאבעס! וואָס
ס'זאָל ניט זיין— איז שאבעס בילכער!“ ... און אליין האָט זיך דער
פעטער שוין אָפגעקערעוועט אפ א זייט, קלוימערשט אויסגעשניצט
די נאָז, מעכילע, נאָר איינינוועגס געכאַפט א קוק מיט איין אויג
אַהינ, ווו די מאמע ליגט אן איבערגעדעקטע מיט שוואַרצן. האָט
ער אויסגעווישט אינ דער גיך די אויגן, מע זאָל ניט זען, און ער
וויינט, כאַטש אינ קאָל גופע האָבן זיך געלאָזט הערן טרערן, און
גערעדט האָט ער שוין א ביסל ווייכער:

1 דער ווייב, וואָס מע טרינקט באַם סיידער.
2 א בוך ווייבערשע טפילעס אינ יודיש.

— פאָלג מיך, נאָכעמ! גענוגו דו נעמסט אפ זיך צופיל!.. נו,
גענוג שווינו מע טאָר ניט — ס'איז שאב...
דער פעטער פינער האָט ניט געקאָנט ארויסריידן דאָס וואָרט
„שאבעס“, וואָרעם די טרערן, וואָס ער האָט די גאנצע צייט גע-
שלונגען, האָבן זיך אימ אוועקגעשטעלט אינ האלדו פאָפערעק. האָט
ער ניט געקאָנט מער באהערשן זיך, איז ער צוגעפאלן צום טיש
אפ דער לינקער האנט, ווי מע פאלט „טאכנונ“¹, און האָט זיך צע-
וויינט, ווי א קליין קינד, און אויסגערופן אפ א דינ קאָל: „כניע-
עסטער! כניע-עסטער!“

די שיווע־זיצערס

דער טאטע קוקט אריין אין סייפער איעוו. — מע רעדט
אימ שירוכים. — די קינדער וועט מען אָפשיקן קיין באַסלאוו
צום זידן מוישע־יאָסיע.

קינמאָל האָט דער העלד פון די באשרייבונגען אזוי ניט גע-
בענקט נאָכן אויצער, וואָס זיין כאווער שמוליק האָט אימ אמאָל
דערציילט, ווי אינ דער צייט, ווען ער און דער טאטע און אלע
זינע ברידער און שוועסטער זינען געוועסן אינ די זאָקן אפ דער
ערד „שיווע“ נאָך דער מאמען.

„ווען איך האָב איצט אן אויצער — האָט ער זיך געטראכט — אָט
יענעם אויצער, וואָס ליגט דאָרט אינעם קליינעם שטעטעלע באהאלטן,
כאָטש ניט אינגאנצן, כאָטש א טייל פון יענעם אויצער — אכ, ווי
וואָלט עס מיר איצט צוניצ געקומען!.. די באָבע מינדע וואָלט אופ-
געהערט צו וויינען און צו קלאָגן און צו אויסטיינען זיך מיטן
רייבינעשעלויילעם, אימ פיר האלטן, אז ער האָט ניט גוט געטאָן, וואָס
ער האָט צוגענומען פרויער די שנור, ניט זי, די שוויגער... דער
טאטע וואָלט אופגעהערט צו זיפצן און קרעכצן און צו טינען, צו
וואָס לעבט ער אפ דער וועלט און וואָס איז ער אָן כניע-עסטערנ?..
און אויך זי, די קינדער, ווו וואָלטן זיי איצט געוועזן? געוויס ער-
געצ מיט אלע יינגלעך באמ טיב, געשווומען, געכאפט פישלעך,
אָדער גלאט געלאָפן אינ דער וועלט אריין — אזא זונ! אזא היצ!

1 א טפילע, וואָס ביים מע זאָגט זי, לייגט מען אוועק דעם קאָפ אפ דער לינקער האנט.

וואָלול וויינטל, וויינפערלעך בעכאָצע-כינעם, און גרינע אוועקעלעס, נאָך מיט די שפיץ נאָדלען, לאָזן זיך שוין הערן. אָט באלד וועלן אופקומען אויך דיניעס געלע, שמעקנדיקע, און ארבוועס רויטע ווי פייער, הירושנדיקע ווי זאמד, זיסע ווי צוקער, — אכ, און אויבער! אכ, און אויבער!... און די געדאנקען הייבן אימ אופ און טראָגן אימ אוועק אינעם אַנדער וועלט, אינעם וועלט פונעם פאנטאזיעס און כאלוימעס, זיסע, גוטע כאלוימעס. און עס שטעלט זיך אים פאָר, אז ער האָט אימ שוין, דעם אויבער — פלוצעם האָט ער זיך אימ אנטפלעקט מיט אלע זיינע טייערע זאכן, סגולעס און שטיינער, אז ער האָט שוין דאָס גאָלד און זילבער און די האַלבע אימפּעריאלן און די דימעטן און בריליאַנטן, און אז דער טאטע איז איבעראַשט: „פונדאָנען האָט זיך, שאַלעם, פלוצעם גענומען צו דיר אזא גוטס!“ „איך קאָן דיר ניט זאָגן, טאטע, פונדאָנען, וואָרעם קוימ זאָג איך דיר פונדאָנען, הייבט זיך עס אופ און עס ווערט פארשווינדן...“ און ער האָלט זיך אפן זיבעטן הימל, וואָס ס'איז אימ געראַטן ארויסצוגען דעם טאטן פון דער נויט, און עס טוט אימ נאָר באַנק, האַרצעדיק באַנק, וואָס די מאמע געבעט איז ניטאָ דערביי. „ניט באַשערט! — זאָגט די באַבע מינדע, — אלע אירע יונגע יאָרן איז זי גע- בעכ אָפּגעקומען אפּ דער וועלט צוליב די קינדער, און איצט, אז ס'איז געקומען צום לעבן, זיינען אויסגעגאנגען די יאָרן!“

נאָר אָט דעהערט זיך א זיפּ פונעם טאטן: „גוואַלד, וואָס טוט מען? וואָס הייבט מען אָן צו טאָן?“ — און דער קליינער באל-האַכא- לוימעס¹ קערט זיך אומ פונעם יענער גליקלעכער וועלט פונעם פאנטא- זיעס און כאלוימעס צוריק אהער, אינעם דער דאָזיקער וויסטער וועלט פונעם זאָרג און טרערן, ווו מענטשן ריינדן פונעם מעל אפּ באַקן כאלע, פונעם געלט אפּ גיינען אינעם מאַרק, פונעם אַרכימ, וואָס ווילן ניט פאָרן, פונעם פארנאָסע, וואָס איז „געשלאָנגן“ — און די אלע ריינד ווערן צוגע- דעקט מיטן טאטנס קרעכצן און מיטן טאטנס זיפּ: „גוואַלד, וואָס טוט מען? וואָס הייבט מען אָן צו טאָן?“

— וואָס הייסט, וואָס טוט מען? — פאלט אפּ אימ אָ: דער פעטער פיניע שוין אַפּן לעצטן טאָג שיווע. — וועסט טאָן דאָס, וואָס אלע ייִדן טוען — וועסט, אימירצעשעם, כאַסענע האַבן...

כאַסענע האַבן?.. דער טאטע וועט כאַסענע האַבן? מיר וועלן

האָבן א נײַע מאמע? וויאזוי וועט זי זײַן?.. — אועלכע געדאנקען קריכן
אינ קאָפּ אַרײַן. די קינדער קוקן אפּן טאטן, וואָס וועט דער טאטע
זאָגן?.. דער טאטע וויל ניט הערן, ניט זען. ער זאָגט:

— כאטענע האָבן? איך זאָל כאטענע האָבן? נאָך אזא כײַע-
עסטערן זאָל איך גײן כאטענע האָבן? און דאָס זאָנסטן, אַז אײ-
גענער ברודער? ווער נאָך האָט זי אזוי געקענט, ווי דו?

עס שטיקן אײַם די ט ערן. ער קאָן ניט רײדן מער. דער פּע-
טער פּײַנע ווישט אָפּ די ליפּן, מאכט א שוויג.

— צײַט מינכע דאוונען. — זאָנט דיר פעטער פּײַנע, און אלע שײ-
ווע-זיצערס, דער טאטע מיט די קינדער, שטייען אָפּ פּונ דער ערד,
שטעלן זיך דאוונען מינכע, און אלע קינדער, זעקס באָנים, צווישן
זײ אײנער א באלעבנס? שױנ מיט א געל בערדל, עליאָן הייסט
ער, טרען א קלאפּ אָפּ דעם קאדעש — א מעכניע צו הערן די מיש-
פּאָכע קוקט מיט גאדלעס אפּ די „קאדיישימ“, פּרעמדע ווייבער זײ-
נען מעקאנע: „מיט אזעלכע קאדיישימ ניט אָנקומען גלייך אינ גא-
נײַדן אַרײַן — אז שױנ עק וועלט!“...

דאָס זאָנט א שטיקל קרויווע, בלומע רופט מען זי, א ראבע-
טינע יידענע, האָט א מאַן, איז ער א שטומער. זי האָט אוועקגע-
וואָרפּן איר מאַן מיט אירע קינדער און איז געקומען העלפּן עפעס
טאָן — אינ שטוב, אינ קיך אָדער בא די קינדער. די קינדער קאָנען
זיך ניט באקלאָגן, אז מע האָט אָן זײ פארגעסן. אדעראבע, זײנט די
מאמע איז געשטאַרבן, זײנען זײ געוואָרן בא אלעמען כאַשעווער —
יעסוימימ! עס זײנען געווען מאַמענטן, וואָס דאָס שױווע-זיצן איז
בא זײ געווען גאָר א גאנצער יאָמטעוו. ערשטנס (און דאָס איז דער
איקער פּונ אלע איקאָריכ!), מע גײט ניט אינ כײדער. צווייטנס, מע
גײט זײ זיסע טײ מיט בולקע, וואָס זײ זײנען זערו גאָר ניט גע-
ווינט געוואָרן, און מע טאפּט זײ בא די קעפלעך און בא די בײַכ-
לעך און מע פרעגט זיך נאָך אפּ זײערע מאָגנט. זײ האָבן שױן
גאָר באקומען „מאָגנט“! הײנט וואָס איז ווערט גלאט זיצן אלע
מיטן טאטן אפּ אײַן קאָלדרע, זען, ווי דער טאטע קוקט אײַן מיט
זײן גרויסן געקײטשטן שטערן אינ א סײפּער „אײו“ אַרײַן, הערן,
ווי יידן און ווייבער קומען צו גײן, אלעמאָל נײַע פארשױנען,
מענאכע-מאָוול זײן¹, רײדן עפעס אלע אועלכע מאַדנע דיבורים,

1 טײטשן דעם, וואָס טרױערט (נאָך א געשטאַרבענעם) — א רעליגיעזער מינהען

קומען אריין אָן אַ גוט-מאָרגן, גייען אוועק אָן אַ זייט-געזונט, בלינד-
צלען עפעס אזוי מאָדנע מיט די אויגן און מורמלען עפעס אונטער
דער נאָז: „מ... מ... מ... ציען וועיערושטאַלאַימ!“...

פארן קליינעם ווייסן-כעוורעניק, פאר שטאַלעמען, זיינען אַט די
וויזיטן אַ גאַנצער אויצער פון טיפן און בילדער, וואָס איינס צום
אַנדערן זיינען ניט גלייך און וואָס בעטן זיך אפן פאַפיר. דער
ערשטער קומט דער פעטער פיניע. ניט אליין, נאָר מיט זיינע
צוויי אויבן דערמאָנטע זיך מיט די לאַנגע קאַפּאַטעס — ייסראָליק און
איציל. דער פעטער פיניע פאַרקאַטשעט די ארבי און רעדט. די זיך
שווייגן. דער פעטער פיניע רעדט פון אַ דינג — ווען, אייגנטלעך, עס
דאַרפן זיך ענדיקן די זיבן טעג שיווע: אינדערפרי, צי אפדערנאַכט?
ער שטייט אופ, זאָגט צו, אז ער וועט נאָך אַ קוק טאָן באַ זיך
אינאָם פּאַר ספּאַרימ, וועט ער וויסן אקוראַט. דערווייזל געזעגנט ער
זיך ניט, זאָגט עפעס אפ דער גיך איינינעם מיט ביידע זיי, ציען
וועיערושטאַלאַימ — און פאַשטאַל. נאָך אימ קומט די מומע כאַנע מיט
אירע טעכטער, הייבן אופ אַ קוויטשערין אפן טאַטן: גענוג שוין!
גענוג! ער זאָל אופהערן וויינען אפ דער מאמע, וואָרעם ער וועט
זי לעבעדיק ניט מאַכן! פאַרן אוועקגיין זאָגט זי, אז מע קאָן דער-
שטיקט ווערן, טוט אַ שמעק טאַבעקע פון אַ קליין זילבערן פּוש-
קעלע און מאַכט אַ גוואַלד, מע זאָל עפענען כאַטש איין פענצטער,
וואָרעם מע וועט דאָ דערוואָרגן ווערן, צו אלדי גוטע יאָרן!.. דער-
נאָך קומט די מומע טעמע, אַ יידענע אָן ציין, שאַקלט אַ ביסל
מיטן קאַפּ, דאָס פּאַנעם לאַכט, נאָר די אויגן וויינען. זי רעדט אויס
דאָס האַרצ, דערציילט אַ ניס: אז מירן אלע שטאַרבן...

דאָס איז מישפּאַכע. דערנאָך קומען פרעמדע. אלערליי פאַרשוי-
גען. אזעלכע, וואָס גלייבן שטאַרק אינאָם גאָט און אינאָם יענער וועלט,
און אזעלכע, וואָס האַלטן ווינציק-וואָס פון גאָט און פון יענער
וועלט. לעמאַשל, „אַרנאָלד פון די פּידוואָרקעס“ — דער מאַכט כּוּזעק
פון אלצדינג. לעס דיין וועלעס דאיען¹. סע שטייט, זאָגט ער, בעפיי-
רעש: „אומיטאַר האַאַדאַמ מיין האַבהיימאַ אָיג“ — קיין כּילעק ניט
צווישן אַ מענטשן און, לעהאוודל, אַ בעהיימע... אַ שרעק, וואָס
דער אַרנאָלד צערעדט זיך אָן! אל אַדוינוי וועאל מעשיכוי² און

1 ניט פאַראַן קיין געזעצ און ניט פאַראַן קיין ריכטער.
2 אַפּ גאָט און אפּ זיין געזאַלעטן געמיינט: אפּ אלע הייליקייטן.

אלצדינג קומט אויס בא אימ אזוי קיילעכיק, אזוי געשליסן! ער איז דער איינציקער, וואָס גייט אוועק מיט א זיי-געזונט. א מענטש, וואָס גלייבט ניט אין קיין זאך, איז דאָך ניט שנייכו קעזני צו וויסן, וואָס וועט זיין מיט אזא ארנאָלדן, ווען ער נעמט אונ טוט א שטארב אוועק? מיכ מעגט איר נעמען באלד נאָך מליב טויט אונ פארברענען אפן פליער אונ דאָס אש צעשפרייטן אפ אלע זיבן יא- מימ — ארט מיכ אויך ניט... אזוי זאָגט ארנאָלד אונ כאפט א מיטעל פסאק פון דער באַבע מינדע: „לאָזן שוין, זאָגט זי, אייערע טאָגים ריידן פאר אייכו“ אונ ארנאָלד — ס'זאָל אימ רירן! ער לאכט זיך אויס, גייט אוועק, אונ עס קומט אָן יאָסיע פרוכשטיין מיט די גרויסע צייג אונ בייזערט זיך אפן טאטן, לעמני ער וויינט אזוי. „ער האָט זיך אפ אימ, זאָגט ער, אזעלכעס ניט געריכט... דאָדע ייִצכאָק- וויגדערס זאָגט אויך דאָס אייגענע. ער שווערט בא זיין הייליקע נעמאָנעס, אז ווען בא אימ טרעפט זיך אזא-נ-אומגליק, וואָלט ער, כא-כא, אריינגעוואָרפן אין מייער-באלאנעס-פושקע... אז דאָדע גייט אוועק, ווערט א געלעכטער, וואָרעט אלע ווייסן, אז דאָדע ייִצכאָק- וויגדערס האָט א ווייב, הייסט זי פייגע-פערל — איז דאָס א פייגע- פערל פון גאָט! דאנקען האשעמ-ייִטבאָרעכ¹, וואָס נע קאָן שוין כאָטש געבן א לאכ. דער טאטע קוקט נאָך אלצ אריין אינ טייפער „אייער“, נאָר ער וויינט שוין ניט אזוי שטארק, ווי ער האָט גע- וויינט די ערשטע טעג. אונ ער בייזערט זיך שוין ניט אפן פעטער פייגע, לעמני ער ווארפט אריין א וואָרט וועגן כאסענע האָבן. ער זיפצט נאָר, אונ קרעכצט נאָר, אונ פרעגט: „וואָס טוט מען מיט די קינדער? מיט די קינדער וואָס טוט מען?“

— מיט די קינדער וואָס טוט מען? — ענטפערט אימ דער פעטער פייגע אונ גלעט זיך די באָרד. — די עלטערע וועלן זיך לערנען, ווי זיי האָבן געלערנט; אונ די קלענערע וועטן אָפשיקן צו זייער זידן קיין באָסלאוו.

דאָס מיינט ער דעם זידן מוישע-יאָסיע מיט דער באַבע גיטל פון דער מאמעס צאד, וועלכע די קינדער האָבן קיינמאָל ניט געזען, נאָר געהערט דערציילן, אז ערגעץ ווייט, אינ א שטאָט, וואָס הייסט באָסלאוו, האָבן זיי א זידן מיט א באַבע, וואָס זינען, זאָגט מען, גאנצ רייכ, אָנגעשטאָפט מיט געלט. אהינ, הייסט עס, וויל מען זיי

1 גאָט.

אױעקשיקנ? זעט איר, דאָס איז דאמקע א פלאנ! ערשטנס, דאָס פאָרן — דאָס אליין װאָס איז װערט? צװײטנס, זענ א נײַע שטאָט. הײַנט באַקענען זיך מיט א זײַדן און מיט א באַבען, װאָס מע האָט זײ קײנמאָל נײַט געזען, — דאָס איז בא אײַך גאָרנײַט? עס בלייבט אײבער נאָר אײַן זאך: װעמען רעכנט דאָס דער פּעטער פּײַנע צװײשן די „עלטערע“ און װעמען צװײשן די „קלענערע“? ס'איז גאָר קײַן סאָפּעק נײַט, אז א יינגל, װאָס איז שױן בארמיצװען, ער מעג זיך האַלטן מיט א קאָפּ נידעריקער פּונ א הונט, באדארפּ גערעכנט װערן צװײשן די „עלטערע“ — און דאָס האָט דעם בארמיצװע-באָכרל אױו צװײט פּאַרײַנטערעכט, אז ער האָט שױן קײמאט אָנגעהויבן צו פּאַר-געסן אַז דער מאמע, נאָך װעלכער ער זאָגט אלע אײַנדערפּרי און פּאַרנאכט קאדעש, אָן דעם טאַטן, װאָס הערט נײַט אױפּ צו זײַפּצן און צו קרעכצן, אָן דעם אױצער, נאָך װעלכע עס בענקט זיך אײַם אױו שטאַרק. אײַם האָט געצױגן אײַצט צו עפּעס אַנדערש: צו דער בעסיע, צו דער נײַער גרױסער שטאָט — קײַן באַסלאוו, צום זײַדן מױשע-יאָסיע מיט דער באַבע גיטל פּונ דער מאמעס צאד, װאָס, מע זאָגט, זײ זײַנען אױו רײַך! אױו רײַך!..

באמ דניעפער

די בעסיע קײַן באַסלאוו. — שײמען-װאָלפּ באַלעגאַלע א שױ-
גער. — מע װאַרט אפּן פּאַראָמ. — דער באַלעגאַלע כאפּט א
מײַנע באַמ ברעג טײַך. — עס דאוונט זיך געשמאַק.

אײַנמאָל — סאָפּ זומער, פּאַר יאָמײַם-נױראָײַם איז דאָס געזען — איז צוגעפּאָרן צום גאַנעק א בױך, און מע האָט אױפּגעזעצט די קלענערע קינדער, פּיר יינגלעך און צװײ מײדלעך, — שאָלעם דער בארמיצװע-באָכערל איז געזען צװײשן זײ — מיטגעגעבן צו צװײ העם-דלעך, עסנווארג אפּ א פּאָר טעג און א בריוו צום זײַדן מױשע-יאָסיע מיט דער באַבע גיטל און אָנגעזאָגט זײ אַמאָל צוואַנציק, זײ זאָלן זײַן געהײט באַם אריבערפּאָרן מיטן פּאַראָמ אײבערן דניעפּער. פּאָרן אײבערן דניעפּער — און נאָך מיט א פּאַראָמ דערצו! קײנער פּונ זײ האָט קײַן פּאַראָמ קײנמאָל נײַט געזען און װײסט גאָר נײַט, מיט װאָס מע עסט עס. נאָר מע איז זיך מעשאער, אז עס דאַרפּ

זיין ניט שלעכט, און מע פארגעסט, אז די מאמע איז געשטארבן, און מע פארגעסט אלצדינג, און מע קלערט נאָר וועגן דער נעכטע וועגן זייערע, וועגן פאראַמ. נאָר מע זערמאָנט זיי, אז די מאמע איז געשטארבן. ס'איז דאָ אַ באַבע מינדע, וואָס זאָגט זיי אָן נאָכ-אמאָל און נאָכאמאָל, זיי זאָלן ניט פארגעסן און כאַלילע ניט דורכ-לאָזן זאָגן קאדעש נאָכ דער מאמע, און זי גלעט זיי מיט קנולטע גליטשיקע פינגער, און זי קושט זיי אינ די בעקלעך, און זי גע-זעגט זיך מיט זיי אפּ שטענדיק, אפּ אייביק, וואָרעם גאָט ווייסט, אריב זי וועט נאָכ זויכע זיין מיט זיי זיך צו זען נאָכאמאָל... און אזוי ווי דאָס האַרצ האָט איר געזאָגט: אז די קינדער זענען גע-קומען נאָכדעם צוריק אהיים פון באַסלאוו, איז שוין די באַבע מיט-דע געווען דאָרט, וווּ די מאמע זייערע— א קייווער נעבן א קייווער,— און דער טאטע האָט געזאָגט קאדעש נאָכ זיין מומע איינינעם מיט די קינדער נאָכ זייער מאמע. דאָס איז געווען א יאָר פון קאדישימ, דאָס יאָר פון כאַליערע— אָן א שיר קאדעש-זאָגערס! א גאנצע שול האָט געזאָגט קאדעש.

דער כילעך פון א מענטשן ביז א מענטשן אפּ וויפל מייער-וועלוול דער באלעגאַלע, וואָס האָט געפירט די קינדער פון וואָראָן-קאָ קיין פערעיאַסלאוו, איז געווען א מענטש א לעבעדיקער, א רי-דעוודיקער און א באַרעדעוודיקער, אפּ אזויפיל איז שיימען-וואָלפּ דער באלעגאַלע, וואָס האָט געפירט די קינדער פון פערעיאַסלאוו קיין באַסלאוו, געווען א פארוואָרטער, א פארשלאָפּענער און א שווי-גער— זאָל גאָט היטן! כאַטש טעסעט אינ אימ פלעקער, כאַטש שייסט אינ אימ מיט האַרמאטן, וועט ער אַינכ קיין וואָרט ניט ארויסלאָזן פונעם מויל, אכוצ: „קרייט אינ וואָגן“, אָדער: „ארויסט פונעם וואָגן“. די קינדער זיינען אויסגעגאנגען צו וויסן: ווען וועט שוין זיין דער זייערע? ווען וועט מען אימ איבערפאָרן מיטן פאראַמ? און וואָס הייסט עס „פאראַמ“? נאָר גייט טוט עפעס— אז א ייִד רעדט ניט! זיצט ווי א נאפּודעלע אפּ דער קעלניע, שמיסט די פערדלעך, סמאַקעט זיי צו מיט די גראַבע ליפּן, און פון צייט צו צייט הערט מען נאָר די איינציקע ווערטער: „נאָ, כאַליערע, א כאַ-ליערע אפּ אייכו“ אָדער: „נאָ, פעגירעס, א פעגירע אפּ אייכו“ און אז ניט, שעפטשעט ער עפעס מיט די ליפּן צו זיך אליין און זינגט עפעס שטיל אפּ א דינ קעלכל. דאָס זאָגט ער טיילימ אפּ אויסווייניק.

און אזוי ווי מענטשן זײַנען פאראן אלערליי, פארשיידענע כא-
 ראקטערן, אזוי זײַנען, רעהאוודל, פערד אויך פאראן אלערליי סאָרטן.
 די פערד פון שימען-וואָלף דעם באלעגאַלע זײַנען שטארק געראַטן
 אין זייער באלעבאַס: זיי זײַנען שלעפּעריק און האָבן א טעווע—זיי
 ניסן, א גאנצן וועג ניסן זיי. ניסן און פאָרשקען און שמייסן מיט
 די עקן און שלעפּן זיך, און שלעפּן זיך. עס דאַכט זיך אויס, אז
 מע שלעפּט זיך שוין אזוי—מע האָט שוין קימאט פארגעסן פון ווען
 אָן. און גאָט ווייסט, אויב מע וועט זיך אמאָל דערשלעפּן ערגעץ
 צו א ייִשעווי. הימל און ערד און זאמד. זאמד אָן א שיר. און טאָ-
 מער איז קארג, שטעלבן זיך די פערדלעך גאָר אנידער אינמיטנדע-
 רניען, שימען-וואָלף קריכט אראָפּ פון וואָגן, לאָזט אים אפּ זײַן
 די קעלכל מיט א ניגן אויסגעצויגן: „אש-ר-יי קאָל כוי-סיי בוי“...
 דערנאָך טוט ער א זאָג צו די קינדער: „ארויסט פון וואָגן!“ די
 קינדער קריכט ארויס פון בויז. וואָס וועט דאָ זײַן? גאָרנישט. אזוי ווי
 ס'איז זאמדיק, איז פאר די פערד צופיל מאסע, וועט מען גיין א
 ביסל צופוס. מיילע, אויך אָן אן אומגליק—צופוס איז צופוס. אדע-
 ראבע, צופוס איז נאָך פריילעכער. נישמער—דאָס ייִנגסטע יעסוימעלע,
 א יאָר אלט, וויל ניט בלייבן אליין אין וואָגן. וויינט עס, מוז מען
 דאָס טראָגן אפּ די הענט—איז שוין עפעס ניט אזוי פריגלידיק. א
 גליק, וואָס דאָס ציט זיך ניט אזוי לאַנג. באלד ווערט דער וועג
 ווידער א וועג, און שימען-וואָלף דער באלעגאַלע טוט א זאָג צו
 די קינדער: „קריכט אין וואָגן.“ קלעטערט כען ארום צוריק אין
 בויז אריין און מע גלייכט זיך אויס די ביינער. ביז עס קומט ווי-
 דער צו א טיפּן זומפיקן זאמד, איז ווידער: „ארויסט פון וואָגן“,
 און ווידער: „קריכט אין וואָגן.“ נאָר שאטן וואָס גלאנצט דאָס עפעס
 דאָרטן פונדערווייטן? וואָס בלישטשעט עס אזוי ווי גלאַז און שיינט
 אָפּ אפּ דער זון מיט א זילבערנעם קאָליר, און שפילט און שעמע-
 רירט אין די אויגן? אָט דאָס זאָל זײַן דער דניעפּער? כעוורע זיצן
 קוימ איין און וואָגן. און דער וואָגן, ווי אפּ צו־אַכעס, גייט פאוואָ-
 ליע, וואָרעם איידער מע קומט צו צום דניעפּער, באדארפּ מען דורכמאכן
 נאָך א זאמד און נאָך א זאמד, געל און געדיכט און טיפּ, טיפּ ביז די
 קניעס. פאוואָליע, טריט בא טריט, שלעפּן זיך די פערדלעך, קוימ וואָס
 זיי רייסן ארויס די פיס פון זאמד. טיפּ שניידן די רעדער, און דער
 וואָגן קרעכצט, און נעענטער און נעענטער באַהייזט ער זיך, דער
 דניעפּער, מיט זײַן גאנצער ברייטקייט און שיינקייט. יאָ, דאָס איז

ער, דער דניעפער. ער גלאנצט, שיינט אָפּ אפּ דער זון און שמיכלט צו די יונגע אַרטימ, וואָס זיינען געקומען צו אימ דאָס ערשטע מאָל מעקאבל-פּאַנעם זיין דעם אלטן זאָגן. „שאַלעם-אלייכעם, וואָס מאַכסטו, זיידעז? ... א הויכער, גריינער, ערטער וויז פארגעלטער אָטשערעט באמ ברעג טייכ, צעלאָזט מיט די לאנגע, שארפע, שפיציקע בלעטער, וואָס שפיגלען זיכ אָפּ אינ וואכער, גיט אימ צו, דעם אלטן, א באזונדערן קיינ. ס'איז שטיל. לאנג און ברייט האָט ער זיכ צעוואָרפן, ווי א יאמ, אהינ און אהער. און דאָס וואסער לויפט ערגעץ, לויפט, נאָר שטיל. ווהינז? ס'א סאָד. דער בלויזער הימל קוקט אראָפּ פון אויבן און שפיגלט זיכ אָפּ אינ וואסער אינאיינעם מיט דער זון, וואָס האלט נאָכ גיט באמ אונטערגיין. ריינ דער הימל. ריינ דאָס וואסער. ריינ דאָס זאמד. ריינ די לופט. און עטיל. א שטילקייט פון גאָט. ברייט. א ברייט-קייט פון גאָט. און עס דערמאָנט זיכ פון טיילימ: „לאמער כאו-יאָ? ... פּרררר! דאָס איז ארויסגעפּלויגן פון אָטשערעט ארויס מיט א גע-שריי א פויגל. דורכגעשניטן, ווי א פּייל, די ריינע שטילע לופט, לאָזט ער זיכ מיט א זיגזאג שוועבן ווייט-ווייט, נאָר ער האָט באלד כאראַטע, קערט זיכ אומ צוריק מיט א זיגזאג און ווערט פארשווונדן ווידער צוריק אינעם געל-גרינעם אָטשערעט. עס נעמט אָן א כיי-שעק, ווי אָט דער פויגל, ארויספליען פון וואָגן ארויס, זיכ לאָזן פליען אויבן איבערן וואסער, אָדער, ווייניקסטנס, זיכ אויסטאָגן נא-קעט און אריינשפּרינגען אינ וואסער אריין, זיכ פּאָליאָסקען און שווימען, שווימען, שווימען...

— ארויסט פון וואָגן! — טוט שימען-וואָלפּ א קאָמאנדעווע אויס, קריכט אליין אויכ ארויס פון וואָגן, פארשטעקט די בייטש אינ גארטל, טראָגט צו ביידע הענט צום מויל, פאריסט דעם קאָפּ ארום און לאָזט ארויס א מאָדנע פארדומפן קאָל, ווי פון א צעבראָכענעם פּאס:

— פּאַר-אַ-אַ-אַ-אַ! פּאַר-אַ-אַ-אַ-אַ!

די מאשמאַעס, אז דער פּאַראָמ איז א לעבעדיקע זאכ, וואָס געפינט זיכ ערגעץ דאָרט אפּ יענער זייט, און מע באדארפּ אימ ארויסרופן. כעוורע קליינווארג, ארויסגעקראָכט פון וואָגן און אויס-געגלנכט זיכ די פארזעסענע פארגליווערטע אייוורימ, שטעלן זיכ אוועק העלפן דעם באלעגאַלע ארויסרופן דעם פּאַראָמ, גלייכ מיט אימ צוגעטראַגן די הענט צום מויל, פאריסן זי קעפּ ארום און אויסגעשריגן מיט א קוויטש:

— פּאַר-אַ-אַ-אַ-אַ! פּאַר-אַ-אַ-אַ-אַ!

אונ עס פאלט אָן אפ זיי א געלעכטער — זיי ווייסן ניט וואָס.
 עס לאכט זיך זיי אָן א שוים „וואָרומ“. עס לאכט זיך זיי, ווייל
 ס'איז זיי גוט, ווייל זיי זינען יונג און געזונט, און זיי געפינען
 זיך באמ דניעפער, און זיי פאָרן באלד אפן דניעפער מיטן פאראַז —
 ווער איז צו זיי גלייכ?.. נאָר אַט הייבט אָן צו געזעגענען זיך
 די זון מיטן טאָג. מיט אירע לעצטע, נאָר שארפע, גינגאָלדענע
 שטראלן שפילט זי זיך אָפ אינעם זילבערנעם וואסער פונעם דניע-
 פער — און מע הערט אופ צו לאכנ. עס לאכט זיך ניט כער. צו
 שטיל איז אָט דאָ, באמ ברעג פונעם דניעפער. א הייליקע שטיל-
 קייט. און עפעס קילבלעכ איז געוואָרן, און דאָס וואסער שמעקט
 מיט א מאָרנעם רייכ, און עס זשומעט, עס מורמלט, עס לויפט...
 און דערצו האָט שימען-וואָלס דער באלעגאָלע ארומגעבונדן די
 קאפאָטע מיט א פאטשיילע, ארינגעשטעקט די בייטש און אוועק-
 געשטעלט זיך מיטן פאָנעם צו מירעכ, צוגעמאכט די אויגן, מיטע
 ערלעכער ייד, צעשאַקלט זיך און אפ זיין דינ קעלכל גענומען דאו-
 נען מינכע. שימען-וואָלס מינכע דאָ איז דרויסן, אונטערן פארפארבטן
 הימל, באמ ברעג פונעם אלטן שיינעם שמעקעדיקן דניעפער, האָט
 זיך צונויפגעגאָסן מיטן זשומען און מיטן מורמלען פונעם וואסער
 און ארויסגערופן בא די פריילעכע יונגע וואָיאזשאָרן א נייע שטי-
 מונג. עס פארגלוסט זיך זיי אויך דאוונען מינכע. דאָס איז געווען
 בא זיי, מע קאָן זאָגן, די ערשטע פרייוויליקע, ניט-געצווונגענע
 מינכע, אָט-אָ-דאָ אונטערן הילן הימל, נאָענט צו גאָט. עס האָט
 זיך זיי קיינמאָל אזוי ניט געוואָלט דאוונען, ווי אצינד, אינ דעם
 פארנאכט, אונטער דעם הימל, אפן ברעג פון אָט דעם דניעפער.
 דורכגעלאָזט די קטוירעס¹, — נישקאָשע, אינ ווען קאָן מען זיך
 באגיין אָן קטוירעס — האָבן זיי אָנגעהויבן גלייכ פון „אשרי ייִשווי
 ווייסעכאָ“ — פיינטשיק, מיט א ניגן, און אוועקגעשטעלט זיך אלע
 פיר שמוינערע מיטן פאָנעם צו מירעכ, צוגעמאכט די אויגן און
 צעשאַקלט זיך, ווי דער באלעגאָלע: „האָייל האגאָדויל האגיבויר
 וועהאנורדאָ — דער גאָט דער גרויסער, דער שטארקער, דער מוירע-
 דיקער“... דאָס זעט מען ערשט רעכט אָט דאָ, אינ דעם פארנאכט,
 אונטער דעם הימל, אפן ברעג פון דעם דניעפער, און עס דאוונט
 זיך אזוי גוט, אזוי זיס, אזוי געשמאק, ווי נאָך קיינמאָל ניט פריער!

1 דאָ א טייל פון מינכע-ראוונען.

אפן פאראַם

אן אומגעריכטע באגעגעניש אפן פאראַם — אייסעו, א קליינ גויעצל,
א מעשומער. — זיי האָבן זיך דערקענט. — צעגליען זיך אָן ווערטער.

די קליינע וואַיאזשאַרן יעכווימי זינען נאָך ניט אַריטגעשטאַנען
שמוינעסרע, און זיי האָבן דערזען פונדערווייטן, אפן גלאנצ פונעם
דניעפער, פריער א שווארצן קנויל, וואָס באקומט אפן שינן פון
דער פארגייענדיקער זון אלעמאָל אנדערע פארבן. דער דאָזיקער קנויל
וואקסט, ווערט אלעמאָל גרעסער און גרעסער, טוקט זיך, פארגייט און
באווייזט זיך ווירעראמאָל. דערנאָך האָבן זיי דערהערט א מאַדנעם
גערויש און א גערודער, א קינקלען זיך פון רעדלעך און א קרעכצ
פון א שטריק. האָבן זיי געמאכט בעקיצער מיט דער מינכע,
אפ דער גיך אַריטגעשטאַנען שמוינעסרע און צוגעלאָפן צום ברעג, דער-
זען א גראָבן קאנאַט, וואָס ציט זיך איבער דער ברייט פונעם דניע-
פער, צוגעקרעמפערעט צו א קלאַצ פון דער זייט וואסער. און דער
קנויל איז געוואקסן און איז אַריטגעוואקסן אין א מינ הילצערנע
מעגושעמדיקע ברעג, א מינ באשעפעניש אינעם געשטאַלט פון א
שטוב, וואָס רירט זיך און שווימט אפן וואסער. אויבן, אפן רוקן
פונעם באשעפעניש, געפינט זיך עפעס א מינ רעדל, וואָס דרייט זיך,
און מיטן קויעך פון אָט דעם רעדל רירט זיך אָט דאָס מעגושע-
דיקע באשעפעניש איבערן וואסער, פאמעלעכען, נאָך זיכער, און אלצ
נענטער און נענטער צום ברעג, ביז מע קאָנן שוין זען דאָס בא-
שעפעניש פון דער נאָענט און באטראכטן עס פון אלע זייטן, און
דאָס איז ניט קיינ באשעפעניש, ניט קיינ לעבעדיקע זאך, נאָר אזא
מינ שיפ, א בארקע, אָדער א בערלינע, און אפ דער בערלינע שטייען
פורן, פערד און מענטשן — און אָט-אָ דאָס איז געווען, אייגנטלעך,
דער „פאראַב“, וואָס כעווע האָבן אפ אימ אזוי לאנג אַריטגעקוקט,
און אָט אפ דעם פאראַם וועלן זיי דאָס איצטער זיך לאָזן פאַרן,
אַריבערפאַרן דעם דניעפער! איצט איז שוין א ביסל גרינגער אפן
הארצן. איצט קאָנן מען זיך שוין א ביסל צוועצן אפן זאמד און
צווארטן, ביז דער פאראַם וועט צוגיין און זיך אָשטעלען. וואָרעם
ניט אזוי גיך גייט א פאראַם. ער גייט זייער, זייער פאוואָלינקע,
קוימ-קוימ וואָס ער רירט זיך. די זון גייט שוין א סאך גיכער פון

אי.מ. אָט איז זי נאָרוואַס געווען אינעם עק הימל, און אָט נידערט זי, ווי באַרג-אַראָפּ, זעצט זיכ און זינקט און ווערט פאַרשווינדן אפּ יענער זייט טײַכ, לאָזט איבער נאָכ זיכ א ברייטן, רויטן פּלעק. דאָס ווינטעלע ווערט קילער און קילער. די קינדער האָבן זיכ דערווייל אוועק-געזעצט אינעם זאמד. דער עלטערער האָט דאָס קליינישטשקע, וואָס איז א יאָר אלט, אפּ די הענט גענומען; דאָס אייפּעלע איז געשלאָפּן.

דער פּאַראָמ האָט זיכ אָפּגעשטעלט. די מענטשן מיט די פּורן מיט זי פּערד זינען פּאַמעלעכע, איינציקווייז און שטיל, אָן ווערטער, אראָפּ פּונעם פּאַראָמ, און שימען-וואָלפּ דער באלעגאַלע איז ארום אפּן פּאַראָמ, אויב קיינ איינציק וואָרט גיט ארויסגעלאָזט, גלייכ זוי אלע וואָלטן זיכ אָנגערעדט, אז ס'איז „אָסער לעדאָבער“¹. פּריער האָט ער אראָפּגעפירט דעם וואָגן מיט די פּערדלעך, אפּילע גיט אויסגעשלאָפּן זיי, ווי זיי שטייגער איז, מיט דער כּאָלירערע. דער-נאָכ האָט ער א מאַכ געגעבן מיט דער האַנט צו זינע יונגע פּאַר-שויןדלעך, זיי זאָלן אויב ארום אפּן פּאַראָמ. נאָך א מינוט — און דער פּאַראָמ, מיטן ווילן פּונעם איינע מענטשן, וואָס האָט זיכ אָנגעלענט מיטן גאַנצן קויעכ איבערן גראָבן קאַנאַט, איז אוועק זינע וועג גאַנצ שטיל, אזוי שטיל, אז קימאַט מע הערט גאָר גיט, ווי ער גייט. עס דאַכט זיכ אויס, אז גיט דער פּאַראָמ גייט אהין, נאָר, פּאַרקערט, דער טײַכ, דער דניעפּער, גייט צוריק, טרעט אָפּ, מאַכט א „בויד-בעשאָלעם“², שטייט אויס שמוינעסרע. און ערשט דאָ זעט מען, ווי גרויס דער דניעפּער איז, ווי ברייט און ווי שיינ, גרויסאַרטיק שיינ. מע פּאַרט און מע פּאַרט — און מע איז נאָכ ווייט פּונעם צווייטן ברעג. די זון איז שוין לאַנג אונטערגעגאַנגען אפּ יענער זייט טײַכ, און די לעוואָנע איז ארויס, פּריער א רויטע, דערנאָכ איז זי גע-וואָרן ווייס, א העל-ווייסע, א זילבערנע לעוואָנע. איינציקווייז, ווי שאַבעס-ליכטלעך, האָבן זיכ אָנגעצונדן די שטערן אינעם טיפּן הימל, און דער דניעפּער האָט אינעם אָונט באַקומען אַן אנדער פּאַרן מיט אַן אנדער פּאַנעם, מיט אַן אנדער געשטאַלט, גלייכ ווי ער וואָלט זיכ איינגעהילט אינעם א טונקל מאַלבעש. און א גיט, פּרישע, שטילע קילקייט האָט ער ארויסגעגעבן פּונעם זיכ, א גלאַטע, גרינגע

1 מע טאָר גיט רייזן.

2 „בויד-בעשאָלעם“ — א פּראַזע פּונעם דאוונען, באַ וועלכער דער דאוונער קערע-

וועט זיכ אויס מיטן פּאַנעם אפּ צוריק. דאָ געמינט: גיט אפּ צוריק.

קילקייט. עס האָט זיך געטראכט טויזנטער, טויזנטער מאכשטאָועס: פונ דער נאכט, פונעם הימל, פונ די שטערן, וואָס האָבן זיך אָפּ-געשפיגלט אינעם וואסער פונעם וויקן דניעפער. די דאָזיקע שטערן זיינען זאך יעדעס שטערנדל א געשאַמע פונ א פענטשנ... און פון-נעם קויעכ פונעם פארצם האָט זיך געטראכט, וואָזוי איינ מענטש, סאכאקל איינ גויעצ, טרייבט אימ. ער לענט זיך אָן מיט איינ האנט אפן קאנאט, ציט דעם קאנאט, דרייט זיך דאָס רעדל— און דער פא-רעם גייט.

שאַלעם איז א באלג אָנצוקוקן דעם גויעצ פונ דער נאָענט, וואָזוי ער ארבעט באמ קאנאט און טרייבט דעם פארצם. און ער גייט צו נאָענט צום גויעצ, צום פארצםשטיק. נאָך גאָר א יונגער גויעצ איז א גרויער סוויטקע, גרויסע שטיוואלעס, און מיט א קוטש-מע אפן קאָפּ. הירט ניט אום מיטן גאנצן קויעכ זיך אָנצושפארן אפן מוירעדיקן גראָבן קאנאט. שאַלעם קוקט זיך איינ אינעם דאָזיקן פארצםשטיק דעם גויעצ, ווי ער ארבעט דאָס אפ אלע קיילימ, מאכט מיט דער פליצע ארום און אראָפּ, ארום און אראָפּ, אונט די ביינער טרישטען! „איסעו— טראכט זיך שאַלעם בא זיך אינ הארצנ— אייסעו!.. דאָס קאן גאָר א גוי, ניט קיינ ייד. ווי קומט א ייד צו אזא גראָבער ארבעט? וועס אַכּיכאַ טאווויד— און זיינ ברו-דער וועסטו דינע, — שטייט אינ כומעש. גאנצ גוט, וואָס איך ביג יאנקעווס און איינ קל, ניט אייסעווס!..

און עס טוט אימ ווי דאָס הארצ פונדעסטוועג אפן דאָזיקן יונג גויעצ, אפן דאָזיקן אייסעווס אייניקל: נאָך צו א יונגער פארצםשטיק צו א יונגער אייסעווס... און ער קוקט זיך איינ אינ אימ אינ פאנעם א ניסל נעענטער— און.. ער שפרינגט אָפּ צוריק! עס האָט זיך אימ אויסגעדאכט, אז ער איז אימ קענטלעכ. קענטלעכע אויגן!.. און שאַלעם פוילט זיך ניט, גייט צו נאָכאמאָל, שוין גאָר נאָענט, צום גויעצ: ס'איז גאָר ניט קיינ גויעצ— ס'איז נאָך גאָר א יונגער שיינע מיט א מירעדיק פארשווארצט, פארגרעבט פאָנעם, מיט מוי-רעדיק פארשווארצע, פארגרעבטע הענט. אויגן— יידישע, און הענט גווישע... און ער דערמאנט זיך אינעם פאָסעק: „וועהאיאָדאימ יעדיי אייסאָו— אייסעווס הענט... נאָר לעמיי איז ער אימ אזוי קענטלעכ? ווי האָט ער אימ געזיגן?..

און ער הייבט זיך אָן צו גראָבן אינ זיינע זיכרוינעס, און עס קומט אימ אפן זינען איינער פונ זיינע וואָר אָנאָווער כאוויירימ,

בערל דער אלמאָנעס, א שוואַרצער באַכער מיט מעגושעמדיקע גרויסע
 ציינ. ניט שוין זשע איז דאָס ער? ניין, עס קאָנ ניט זיינ! עס
 דאָכ זיך אימ נאָך אויס!.. נאָך, דיבונינעשעלויילעם! ס'איז דאָך פּאַרט
 ער!.. דאָס גויעצל, דערוועג, אז מע קוקט זיך איז אימ אַינ, האָט
 נאָכ מער אָנגערוקט דאָס היטל, נאָך מינ-האצאד געכאפט א קוק אפּ
 דעם, וואָס באַ-ראַכט אימ אזוי געשמאק. זייערע אויגן האָבן זיך באַ-
 גענוט אינ דער פינצטער ניש פונ דער נאכט אונ — זיי האָבן זיך דערקענט...
 דאָס דאָזיקע אומגעריכטע באגעגעניש רופט ארויס א שטאל מיט
 געדאנקען: בערל א גוי? א ייד א גוי?.. און ע- דערמאָנט זיך,
 אז מע האָט נאָכ דעמלט געהאט געזאָגט, אז בערל האָט זיך גע-
 שמאדט... ניט אומזיכט האָט מען נאָכ דעמלט געזאָגט אפּ אימ, אז
 ער איז א „מומער-לעהאכיס“... צוגיין צו אימ, לאָזן זיך דערקענען,
 אויספרעגן זיך באַ אימ — דערלאָזט אימ עפעס ניט, שטאַלעבן. עס
 פילט זיך א פרעמדקייט, א דערווייטערטקייט, א קעזט אונ צו גליי-
 כער צייט — א ראכמאָנעס. א ראכמאָנעס אפּ א יידן, וואָס איז גע-
 וואָרן א גוי. צוליב וואָס? צוליב דעם, ער זאָל אָנטאָן א גרויע
 סוויטקע, א גרויס מאַכנאטע היטל אונ ווערן א העלפער באַם פא-
 ראַמטשטיק, א באַטראַק?.. אונ דער „באטראַק“ — גאַרנישט! ער זאָל
 אפילע א ויד טאָן זיך. אפּאַעם, ער קאָנ ניט קוקן זיין כאווער
 אינ די אויגן אריין... ער קוקט אראָפּ, אינ וואסער אריין, גלייך ווי מע
 זעט עפעס דאָרט. בערל דער גויעצ האָט זיך נאָכ מער איינגעהילט אינ
 דער סוויטקע, נאָכ מער אָנגערוקט דאָס היטל, באשפּיגן ביידע הענט אונ
 א נעם געזעבן זיך צו דער ארבעט נאָכ מיט מער פרישקייט, אָנגעלענט
 זיך מיט אלע קייכס אפּן מוירעדיק גראָבן קאנאט. דער קאנאט האָט
 געקרעכצט, די רעדלעך האָבן זיך געקויקלט. דער פאראַמ האָט זיך
 געגלייטשט אַלץ ווייטער אונ ווייטער — מע איז געקומען צו פּאַרבן.
 — קריכט אינ וואָגן! — האָט דער שווינגדיקער באלענגאַלע אויס-
 געקאָמאָדעוועט נאָכ דעם, ווי ער האָט זיך ארויסגעקויקלט מיטן
 וואָגן פונעם פאראַמ, געזעבן א שמייס די פערזלעך, מעכאבעד גע-
 ווען זיי מיט די ווערטער „כאַליערע“ אונ „פעגירעס“ — אונ איז אוועק,
 איבערגעלאָזט הינטער זיך דעם דן עפער מיטן פאראַמ מיטן באַטראַק
 פונעם פאראַמטשטיק, וואָס איז נעבעכ געווען אמאָל א יידיש קינד,
 יאנקעו-אָווינוס אן אייניקל. אונ הינט וואָס? נעבעכ! נעבעכ!

אינ באַסלאוו אפ דער „טאַרהאַוויצע“

אַנגעקומענ קיין באַסלאוו גלייכ אפּן יאָרד. — זיי ווייסן ניט,
וואָסער מוישע-יאָסיע איז וויער זיידע. — א יוד מיט א טאלעס-
קאַטן געמט זיך אונטער ברענגענ די קינדער צום זיידן.

עס איז שוין געווען גרויסער טאָג, אז די קליינע וואַיאזשאַרן
יעסוימימ זינען אריינגעפאַרן מידע, הונגעריקע און שלעפּעריקע אינ
דער שטאָט באַסלאוו. פונ יענער זייט וואלד האָט זיך אופּגעהויבן
די זון, א קלאָרע, א בריליאנטענע, א ווארעמע זון. צום-אלעם-ערשט
זינען זיי דורכגעפאַרן פארביי א מוירעדיק גרויסן בעסוילעם, מיט
אזויפיל איינגעבויענע, האלב-איינגעפאלענע שטיבלעך און אלטע
מאצייוועס מיט אָפּגעריבענע אויסזעס „ת. נ. צ. ב. ה.“¹, אז לויט
דעם רייכנ בעסוילעם האָט מען געקאַנט מיינען, אז די שטאָט איז
מיעדייע וואָס פאר א קראַכ! פונעם בעסוילעם איז מען אריין גלייכ
אינ דער „טאַרהאַוויצע“ — א מאַרק אָדער א מינ יאָרד אַזעלכער,
וואַלץ איז אויסגעמישט איניינעם: גויִם, און פערד, און בעהיי-
מעס, און כאַזירימ, און צייגנער, און וועגן, און רעדער, און כאַ-
מעטעס, און יידן פון קאַל-האמינימ: יידן מיט פעלכלעך, יידן מיט
היטלען, יידן מיט „קראסנע“ סכירע, יידן מיט בולקעס, מיט
אייערבייגל, מיט קיכלעך, מיט עפּלקוואס און מיט וואָס איר ווילט.
היינט ווייבער! ווייבער מיט קאַשעקעס, ווייבער מיט עפעלעך, און
ווייבער מיט אויפעס, און ווייבער מיט געפרעגלטע פיש, און גלאַס
ווייבער. און דאָס אלץ רעדט און קוויטשעט און גראַגערט. און די
פערד מיט די בעהיימעס מיט די כאַזירימ העלפן אונטער. און די
בעטלערט זינגען און שפילן אפּ דער לירע — מע קאַן טויב ווערן.
און א שטויב שטייט אַזעלכער, וואָס מע זעט קוימ איינס דאָס
אַנדערע. און רייכעס אַזעלכע, אז מע קאַן דערשטיקט ווערן.
כעווע זינען געקומען אינ א גוטער צייט — אינ א מאַרק-טאָג.
דער באלעגאַלע האָט זיך קוימ דורכגעשראַגן מיט זיין בויך דורכ
יאָרד, אַנגעווינטשעוועט דער שטאָט מיטן יאָרד אכצן כאַליערעס,
ווי זיין שטייגער איז, ביז ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אינ דער רעכ-

1 א טראפארטע אופשריפט אפ מאצייוועס.

טער שטאָט אַרײַן, װאָס כאַפּט שטאַרק דעם אָנבליק פֿונעם בעסוי-
 לעם — די זעלבע אײַנגעפאלענע שטיבלעך-מאַצײוועס, צװישן װעלכע
 עס װאַרפֿן זיך דורך װי-ניט-װי א פּאָר נײַע היזלעך אױך, װאָס
 זענען אױס פֿרעמד, װי געגײדישע מעכטאַנײַם, אײַנגעלאַדן אפֿ אַן
 אַרעמער כאַסענע, — און דאָרט האָט זיך ערשט אָנגעהויבן דער עמע-
 סער טומל: שימען-װאָלפֿ דער באלעגאַלע האָט געװוסט, אַז מע האָט
 אײַם באַשטעלט, ער זאָל אָפּפירן זײַנע יונגע פֿאַרשױנדלעך קײַן
 באַטלאַװ, צו זײַערן א זײַדן מיט א באַבע. מע האָט אײַם אפּילע
 געהאַט אָנגערופֿן דעם נאָמען פֿון דעם זײַדן מיט דער באַבע, נאָר
 ער האָט שױן פֿאַרגעסן. װײַסט זײ דער שװאַרצער יאָר! שימען-
 װאָלפֿ האָט זיך געשוואָרן, אַז דעם גאַנצן װעג האָט ער זײ גע-
 דענקט, װי אײַר זעט אײַם א יײַדן, און װי נאָר ער אײַז ארײַנגע-
 פֿאַלן אײַן דעם דאָזיקן יאַרד, אַזױ זײַנען זײַערע נעמען ארױסגע-
 פֿלױגן באַ אײַם פֿונעם קאָפּ — א כּאָלײערע!.. (אפֿ װעמען — זאָגט ער ניט).
 דערווײַלע קומט צו א יײַד, און נאָך א יײַד, און נאָך א יײַד,
 און נאָך צװײ יײַדן, און נאָך דרײַ יײַדן, און װײַבער פֿון קאָל-
 האַמײַם, װײַבער מיט קאָשעקעס און װײַבער אָן קאָשעקעס, און עס
 װערט אַ האַרמײַדער מיט א רײַדערע — אלע רײַדן זײ אײַנעם
 און מע דערצײלט אײַנס דאָס אַנדערע כּידושימ: אַז עפעס קײַן-
 דער האָט אַ באלעגאַלע געבראַכט צו פירן. — פֿונװאַנען? — פֿון
 יענער זײַט דניעפֿער. — פֿון רושישטשעװ? — װאָס עפעס רושישטשעװ?
 פֿאַרוואָס ניט קאַניעװ? — ניט פֿון רושישטשעװ, ניט פֿון קאַניעװ, נאָר
 פֿון פֿערעיאַטלאַװ! — װװײַן? — אײַר זעט דאָך װװײַן — ניט קײַן יעהופֿעצ,
 קײַן באַטלאַװ האָט ער זײ געבראַכט צו פירן. — צו װעמען? — הערסטו,
 מע זאָל היסן, צו װעמען, װאָלט דאָך גוט געװען! צו א זײַדן,
 זאָגט ער, צו זײַערן א זײַדן. — װאָסער זײַדן? — הערסטו, מע זאָל
 װיסן, צו װאָסער זײַדן, װאָלט דאָך גוט געװען!..

— שאַט! װײַסט אײַר װאָס? לאָז מען א פֿרעג טאָן באַ די קײַן-
 דער, װאָזױ הייסט דער זײַדע זײַערער; זײ קערן װיסן. — פֿונװאַנען
 זאָלן זײ װיסן? — פֿאַרוואָס זאָלן זײ ניט װיסן?.. ביז עס רוקט זיך
 ארױס אײַנער א יײַד, װאָס פֿאַרקױפֿט בײַגל, מיט א צעשפּאַלטענעם
 דאַשעק אפֿן קאַשעקעט. מיט בײַדע עלנבױגנס שטופֿט ער פֿאַנאַדער
 דעם אױלעם:

— לאָזט מיך! אײַך װעל זײ פֿרעגן. קײַנדער! װאָזױ רופֿט מען
 אײַער זײַדן?

די קינדער זינגען פונעם הארמידער מיטן געשריי שויג גאָר צעטומלט. נאָר פונדעסטוועגן דערמאָנען זיי זיך, אז ער הייסט מוי-שע-יאָסיע. יאָ, מוישע-יאָסיע הייסט ער. — געוויס מוישע-יאָסיע? — געוויס!.. ווייסט מען שוין, הייסט עס, אז דער זיידע זייערער הייסט מוישע-יאָסיע. בלייבט איבער איין זאך: וואָסער מוישע-יאָסיע? פאראן עטלעכע מוישע-יאָסיעס. פאראן מוישע-יאָסיע דער סטאָליער, מוישע-יאָסיע דער בלעכער, מוישע-יאָסיע לייע-דוואָסיעס און מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס. נאָר פּרעגט זיי עפעס גרינגערס!

— שא, ווייסט איר וואָס? וויאזוי רופט מען אייער טאטן?—דאָס זאָגט שוין אן אנדער ייד, ניט יענער פון די בייגל, נאָר א ייד מיט א טאלעסקאָטן, ווייזט אויס— א בעסמערדעש-ייד. די קינדער זאָגן, אז זייער טאטן רופט מען נאָכעם. דערהערט אזא זאך, שטופט דער ייד מיטן טאלעסקאָטן אוועק אלע אנדערע יידן און נעמט די קינדער גאָר אפ אן עמעסן „דאָפּראָס“:

— אייער טאטן, זאָגט איר, רופט מען נאָכעם? הייסט ער ניט ראַבינאָוויטש?

— ראַבינאָוויטש.

— און אייער מאמע האָט געהייסן כײַע-עסטער?

— כײַע-עסטער.

— איז זי געשטאָרבן?

— געשטאָרבן.

— פון דער כאָליערה?

— פון דער כאָליערה.

— אָט אזוי זשע רעדט!

דער ייד מיטן טאלעסקאָטן דרייט זיך אויס צום גאנצן אוילעם.

דאָס פאָנעם שיינט אימ.

— אויב אזוי, פרעגט מיך, איך וועל אייך זאָגן אקוראט! זייער

זיידע איז מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס, זייער באָבע איז גיטל מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס. זייער זיידע, מוישע-יאָסיע, הייסט עס, ווייסט שוין, אז זײַן טאָכטער כײַע-עסטער איז געשטאָרבן פון דער כאָליערה, ניט דאָ געדאכט, און זייער באָבע, גיטל מוישע-יאָסיעס, ווייסט נאָך ניט. מע וויל איר ניט אָנזאָגן די בסורע: אן אלטע יידענע, א קאליקע נעבעכ...
 דער ייד מיטן טאלעסקאָטן דרייט זיך אויס צו די קינדער מיטן זעלבן שיינענדיקן פאָנעם:

— קריכט אראָפּ, קינדער, פונ וואָגן, וועט מען אייך ווייזן, ווי
 אייער זיידע זיצט. צופאָרן אהינ קאָן מען ניט — צו א שמאָל געסל.
 סײַדן פונ יענער זײַט? וועט מען אָבער ניט קאָנען אויסקערעווען.
 זיך מיטן וואָגן. ווי מיינסטו, מאָטל, מע וועט קאָנען?..
 דאָס איז געזאָגט געוואָרן צו א יונגמאן מיט אן אויסגעבוי-
 גענער נאָז, וואָס הייסט מאָטל. מאָטל פארוקט דאָס היטל ארום:
 — פארוואָס זאָל מען ניט קאָנען?
 — פארוואָס? פאר שאבעס? האָסט פארגעסן, אז הערשקע איציע-
 ליאבעס בויעט א שטאל פונ יענער זײַט?
 מאָטל טוט זיך ניט קיין ריר און פרעגט ווייטער:
 — און אז ער בויעט א שטאל פונ יענער זײַט, איז וואָס?
 — וואָס הייסט איז וואָס? האָט ער אָנגעפירט געהילצ?
 — אָנגעפירט געהילצ? לאָז אימ וויל באקומען!..
 — וואָס איז צו ריידן מיט א שטיק האָלצ?!..
 און וואָס מער מאָטל איז רויק, היצט זיך יענער אלץ מער,
 ביז ער גייט ארויס פונ די קיילימ, טוט א שפּיי אפּ מאָטלען, רופט
 אימ אָן מיטן נאָמען „שויטע בען פיקהאַלצ“. ער נעמט די קינדער
 פאר א האנט: „קומט, קומט מיט מיר — איך וועל אייך צופירן. מע
 דארף גיין צופוס“. און דער ייִד מיטן טאלעסקאָט און מיטן שײַנענ-
 דיקן פּאָנעם לאָזט זיך מיט די יונגע וואָיאזשאָרן יעסוימימ פונעם
 יאריד ארויס צופוס, צו זייער זיידן מוישע-יאָסיע און צו זייער
 באָבע גיטל.

א שיינער באָרעכאבע

די געלייטע באָבע גיטל. — דער זיידע מוישע-יאָסיע מיט דער בולבע-
 וואטער נאָז און געדיכטע ברעמען. — דער פעטער איציע און די
 מומע סאָסיע.

די פערעיאסלאווער יעסוימימ האָבן געהאט דאָס רעכט פאָר-
 שטעלן זיך דעם זיידן מוישע-יאָסיעס שטוב — א מינ פאלאצ. דער
 זיידע מוישע-יאָסיע אליין האָט זיך זיי פאָרגעשטעלט א פאטר־ארכ
 אינ א זיידענער זשופעצע. א קלייניקייט — מע זאָגט, זיי זינען אזוי
 רייך, אזוי רייכ! צום סאָפּ האָט זיי דער בעסמערעש-ייִד מיטן

שיינענדיקן פאָנעם צוגעפירט צו א גאנצ געוויינלעכע שטיבל, פראו-
דע, מיט א גלעזערנעם גאנעק, און האָט זיי א זאָג געגעבן: „אַט-אַ-
דאָ זיצט אייער זיידע, מוישע-יאָסיע האמארניקס“. אליינ איז דער
ייד נעלעם געוואָרן. ער האָט ניט געוואָלט זיין דערביי. די קינדער
האָבן דורכגעשפאצירט דעם גלעזערנעם גאנעק, געעפנט די טיר און
דערזענ פאר זיך אקוראט אקעגן דער טיר, אפ א הילצערנ בעט, זיצן
א מענטשן ניט קיינ מענטשן, א באשעפעניש ניט קיינ באשעפעניש,
אינעם געשטאלט פון א נעקיווע, אָן פיס, מיט עפעס מאָדנע אויס-
געדייטע הענט. די ערשטע מינוט האָבן זיי געוואָלט גיין צוריק.
נאָר דאָס באשעפעניש האָט זיך שטארק איינגעקוקט אינ זיי מיט
אירע גלאַנצנדיקע רויטע אויגן און האָט מיט א זייער אָנגענעמע
קאָל א פּרעג געטאָן בא זיי: „ווער זייט איר, קינדער? עפעס איי-
גענעס, נאָענטעס, האָט זיך געלאָזט הערן אינ דעם קאָל, און די
קינדער האָבן איר א זאָג געגעבן: „א גוט מאָרגן. מיר זיינען פון
פּערעיאסלאוו“...

דערהערט דאָס וואָרט „פּערעיאסלאוו“ און דערזען א גאנצ רעמל
מיט קינדער, צווישן זיי א מיידעלע נאָך קיינ יאָר ניט אלט, האָט
די אלטע באלד ארומגעכאפט די גאנצע טראגעדיע, און זי האָט
פארבראָכן מיט אירע אויסגעדייטע הענט און אויסגעשרייען אפ א קאָל:
— איר, א ווייטעק איז מיר! איר, א דונער איז מיר! מיינ כליע-
עסטער איז געשטאָרבן! און גענומען זיך שלאָגן מיט די הענט אינ
קאָפּ. — מוישע-יאָסיע! מוישע-יאָסיע! ווו ביסטו? אהער גיי! מוישע-יאָסיע!
אפ איר געשריי איז געקומען צו לויפן פון א זייטיק אלקערל
אן אלטער, א נידעריקער, אינ טאלעס-און-טפילן, מיט א מעשווע
מעגושעמדיק פאָנעם, מיט א ברייטער בולבעוואטער נאָז, מיט מוי-
לעדיק גרויסע געדיכטע ברעמען, אָנגעטאָן אינ שמאטעס און אינ
שקראבעס. — „אַט דאָס איז דער זיידע מוישע-יאָסיע? אָט דער איז
דאָס אזוי רייכ? אזוי רייכ?“...

דאָס ערשטע, וואָס דער זיידע מוישע-יאָסיע האָט געטאָן — ער
האָט גענומען שרייען אפ די קינדער, ביזערן זיך און מאכן אפ זיי
מיט די הענט. און מאכמעס ער האָט געהאלטן אינמיטן דאוונען
און ניט געטאָרט, אפאָנעם, מאפסיק זיינ, האָט ער גערעדט צו זיי
אפ לאַשנקוידעש: „אי-אַ-נו, ראַצכימ! גאזלאַנימ!“... און צו דער
אלטער האָט ער געזאָגט אפ לאַשנקוידעש, און דאָס קאָל האָט גע-
ציטערט: „אי-אַ-נו, יאָדאטי... ביטי... אדוינוי נאָסאן וואדוינוי לאַקאכא!“...

דאָס האָט באדארפט הייסן, אז ער ווייסט, אז די טאָכטער איז געשטאָרבן, און דער גאָט, וואָס האָט געגעבן, דער אייגענער גאָט האָט גענומען... האָט דאָס אָבער דער אלטער ווינציק-וואָס בארויקט, און זי האָט ניט אופגעהערט צו וויינען און צו קלאָנג און צו שלאָנג זיכ מיט די הענט אָן קאָפּ און צו שרייען: „כײַע-עסטער! מײַן כײַע-עסטער איז געשטאָרבן!“ — ביז עס זײַנען זיכ צונויפגעלאָפּן נאָך מענטשן, עפעס איינער א יוד מיט אזעלכע לאנגע פייעס, וואָס די קינדער האָבן אזעלכע אינ פערעיאסלאוו ניט באגעגנט. דאָס איז געווען זייער מאמעס איינציקער ברודער, דער פעטער איציע. נאָכן פעטער איציע איז אריינגעלאָפּן א יידענע מיט א פארפלאמט פאָנעם, מיט פארקאטשעטע ארבל און מיט א פאָלאָניק פונ קיכ. דאָס איז געווען זײַן ווייב — די מומע סאַסיע. און מיט איר איז אריינגע-קומען א מידעלע מיט רויטע בעקלעך און מיט קליינע ליפעלעך — זייערע א באסיעדיקע, א שייניקע, נאָר א שעמעוודיקע, מיטן נאָמען כאווע-ליבע. און אכוצ זיי זײַנען זיכ צונויפגעלאָפּן נאָך יידן און ווייבער, נאָענטע שכינים, און אלע מיטאמאָל האָבן גענו-מען ריידן, טרייסטן די באָבע גיטל מיט ווערטער: אז וויבאלד די טאָכטער איז שוין טויט, היינט וואָס וועט העלפן דער געוויינ? און דאָס, וואָס די ערד דעקט צו, איז דאָך פארפאלן. און די יונגע געסט האָט מען אכוצ גענומען זאָגן מוסער, אז מע קומט ניט אריין אָט אזוי, הולאָמ אפּ דער קארָבאָקע, און מע זאָגט ניט אָן יענעם גלייכ אזא בסודע... כאָטש גאָט איז יודייע¹ דעם עמעס, אז די קינדער האָבן, אייגנטלעך, גאָר ניט אָנגעהויבן צו „זאָגן“.

דער ווייל האָט דער זיידע מוישע-יאָסיע אויסגעטאָגן דעם טאלעס-און-טפילן און האָט פונ זײַן זײַט גענומען פיר האלטן די אייניקלעך, לעמיי זיי זײַנען ניט אריינגעקומען פריער צו אים. זיי זאָלן זײַן באלע-דערעכערעצ, וואָלטן זיי באדארפט זיכ זען פריער מיט אים, פאוואָלינקע איבעריידן, וואָלט ער, דער זיידע, הייסט עס, פאוואָלינקע איבערגעדט מיט דער באָבע, זי צוגעגרייט ביסלעכווייז, ניט אזוי, הענ-דום-פענדומל אזוי טוען פערעאָדאָמס, ניט קיין מענטשן... דאָס האָט שוין, אפאָנעם, די באָבע גיטל ניט געקאָנט אריבער-טראָגן, און ווי ווייט דער בראָך איז ניט געווען פאר איר גרויס, איז זי אָנגעפאלן אפּן זיידן:

— אלטער דורינו וואָס האָסטו צו די קינדער נעבעכ? וואָס זיי-
 נעב זיי שולדיק? פּונדאָנענ זאָלנ זיי דיר וויסנ, אז דו ליגסט דאָרט
 ערגעצ אפּ די פעלצנ און דאוונסט? א שיינער באַרעכאבע! קומט
 אהער, קינדערלעך, צו מיר. וויאזוי רופט מען אייך?
 און איינציקווייז האָט זי צוגערופּנ צו זיך די קינדער, און איינ-
 ציקווייז האָט זי זיי אויסגעפרעגט בא די נעמענ, געגלעט און גע-
 קושט און באנעצט מיט אירע געזאלצענע טרערנ, באוויינט שוין
 ניט איר טאָכטער, נאָר די קליינע עלנטע יעסוימילעך נעבעכ...
 זי האָט זיך געשוואָרנ, אז זי האָט קימאט געוויסט, אזוי זיכער, ווי
 ס'איז היינט טאָג אפּ דער גאנצער וועלט, אז איר כּיי-עסטער איז
 געשטאָרבנ, וואָרעם ס'איז שוין עטלעכע נעכט, אז זי קומט צו
 איר צו כּאָלעם און פרעגט זיך אלץ נאָך אפּ אירע קינדער, זי זאָל
 איר זאָגן, ווי געפעלנ איר אירע קינדער?..
 — לאָז מען זיי געבן עפעס עסן. מוישע-יאָסיע, וואָס שטייסטו.
 ווי א נעכטיקער? זעסט דאָך, אלטער דורין, אז די קינדער זיינענ
 נעבעכ פארשמאכט, אויסגעהונגערט און ניט געשלאָפּנ א גאנצע נאכט.
 ווינד איז מיר — אבי ער זאָגט זיי מוסער! א שיינער זיידע! א שיי-
 נער באַרעכאבע!..

צווישן פעלצנ

דעם זיידנס בוכהאלטעריע. — זיין מוסער-זאָגן, זיינע ספּאָרימ
 און זיין צדאָקע. — וואָס וועט זיין, אז מאַשנעך וועט קו-
 מען. — דעם זיידנס עקסטאז.

דאָס ערשטע, וואָס דער זיידע מוישע-יאָסיע האָט פּירגענומענ
 פאר זיינע אייניקלעך, אז זיי האָבנ אָפּגעדאוונט און אָפּגעגעסן, — ער
 האָט זיי פארהערט.
 פּאָרגעקומענ איז דער עקזאמענ טאקע בא אימ, אינ זיין כּיי-
 דער-מעיוכעד¹, ווהינ קיינ בענ-אָדאָמ האָט ניט געטאָרט אריינקומענ.
 ניט געטאָרט און ניט געקאָנט, וואָרעם ס'איז ניט געווענ ווי.
 דאָס איז געווענ א כּיידער'ל עטוואָס גרעסער פונ א שטייג, ווי

1 א באוונדער צימער.

מע האלט אויפעס. אינ דער דאָזיקער שטייג האָט זיך געפונען,
 ערשטנס, דער זיידע, דערנאָך זיינע ספּאָרימ, גאנצ שאס און פּאָס-
 קימ און קאבאָלע-ספּאָרימ, און כּוּצ-לאָזע זיינען דאָרטן געווען מאש-
 קאָנעס: זילבערנע לעפל, טעצלעך, האָדעסלעך און לעמפעלעך, קו-
 פערנע פּאנען, סאַמאָוואַרן, ייִדישע קאַפּאָטעס, גויִשע קאַרעלן, סוויט-
 קעס און פעלצן, דערהויפּט פעלצן, אָן א שיר פעלצן!
 דאָס איז געווען א מינ לאַמבארד, געפירט פון דער באַבע גיטל
 שוין פון יאָרנלאנג. זיצנדיק א געליימטע אינ בעט, האָט זי געפירט
 דאָס געשעפט בעיאָד-ראַמאָ, געהאלטן דאָס ביסל מעוומען בא זיך
 אונטער די קישנס, ניט צוגעלאָזט צו דער קאסע קיינעם. נאָר אפּ
 די מאשקאָנעס האָט געוועלטיקט דער זיידע. צונעמען א מאשקן און
 ארויסגעבן א מאשקן — דאָס איז געווען זיין ארבעט. אָנגעדענקען
 זיך, צו וועמען וואָסער מאשקן עס געהערט — האָט מען באדארפט
 האָבן א קאָפּ פון א מיניסטער. עס קאָן זיין, אז דער זיידע מוישע-
 לאַסיע האָט טאקע געהאט אפּ זיך עפּשער א קאָפּ פון א מיניסטער,
 האָט ער זיך אָבער ניט געוואָלט פארלאָזן אפּ זיין מיניסטערשן קאָפּ
 אליין. א קאשע, וואָס סע מאכט זיך! איז ער געפאלן אפּ א האמ-
 צאָע — זיין אייגענע האמצאָע: אפּ יעדן מאשקן האָט ער צוגענייט
 מיט א נאָדל-פּאָדעם — און דאפּקע אליין — א שטיקל פּאפּיר, און אפּ
 יעדן שטיקל פּאפּיר האָט ער אָנגעשריבן מיט זיין האנט: זע האקא-
 פּאָטע שייַעך לעבער ל¹. אָדער: „זע האפּעל צו שייַעך לע-
 העאָר ל² איוואנ“. אָדער: „זע האקארעלן שייַעך לע האָאר יי-
 ליס³ יאוודאָכע“. אײַ, ס'האָט זיך געמאכט אמאָל, אז בערל איז
 געקומען צו גיין אויסקויפּן די קאַפּאָטע און מע האָט אים ארויסגעגעבן אן
 אנדערנס א קאַפּאָטע, וואָס יענער הייסט אויך בערל? — איז דאָ אן אייצע:
 מע טראָגט ארויס ביידע בערלס קאַפּאָטעס, און מע הייסט אים, ער זאָל דער-
 קענען. א ייִד וועט דאָך ניט גיין זאָגן אפּ א פרעמדער קאַפּאָטע, אז ס'איז
 זיינע. זעט איר, מיט א גוי, אז סע מאכט זיך אזא זאך, איז שוין
 ניט אזוי גוט. איז דערצו אויך דאָ א האמצאָע (א ייִד א לאמדן גיט
 זיך אן אייצע): מע הייסט איוואנען, ער זאָל זיך מאטרירעך זיין זאָגן
 עפעס א סימען אפּ זיין פעלצן. יעדער איוואנ קען אזוי גוט זיין

1 די דאָזיקע קאַפּאָטע געהערט בערלען.
 2 צו דעם ניט-ייִדן.
 3 צו דער ניט-ייִדישקע.

פעצצ, אז עפעס א סימענ מוז ער אפ אימ האָבן. ס'איז לוי ייִמאָלייט.¹
פונדעסטוועגן, ניט קוקנדיק אפ די אלע האמצאָעס, זינענ גאנצ
אָפּטלעכ ארויס מיטעס מאַכלויקעסן צווישן דער באָבע מיטן זיידן.
די באָבע האָט אלצ געטיינעט צום זיידן:

— איך פּרעג דיך, אַלטער דורין וואָס דו ביסט, אז דו האַלטסט
שוין יאָ באַם שרייבן און שרייבסט שוין יאָ „זע האַקאָפּאַטע שרייב
לעבערלי“, — וואָס וועט דיך אַרן, אז דו וועסט שוין צושרייבן נאָכ
איין וואָרט — „בערל זאָקע“? אָדער אז דו שרייבסט שוין יאָ „זע
האַפּעלצ שרייב לעהעאָרל איוואַנ“, — שרייב שוין אינגאנצן דעם
נאָמען זינעמ: „איוואַן זלאָדי“. אָדער: „זע האַקאַרעלן שרייב לעהאַא-
רייליס יאוודאָכע די קאַרנאָסע“...

איז אָבער דער זיידע מוישע-יאָסיע — ס'זאָל אימ צו קיין כאַרפע
ניט זיין אפּ יענער וועלט — געווען בימכילאס-קווידוי² א מוירעדיקער
אַקשן. אָט דאַפּקע ווילל זי וויל אזוי, וויל ער ניט. און ער איז
געווען ניט אינגאנצן אומגערעכט: א יידענע א קאַליקע, ליגט אינ
בעט — און פאַרגינט זיך אזוי צו קאָמאנדעווען מיט א מאַן, אימ רופּן
„אַלטער דורין“ פאַר די אייניקלעך אינ די אויגן! ער איז דאָך עפעס
ניט קיין אבי-ווער — רעב מוישע-יאָסיע דעם האַמאַרניקס! א ייד, וואָס
זיצט יוימאָמ וואָליילאָ אל האַטויראָ וועאַל האַאָווידאָ³. אָדער ער לערנט,
אָדער ער דאוונט. היינט פאַסט ער אלע טאַניסימ און אלע מאָנטיק
און דאָנערשטיק, און קיין שטיקל פּלייש קומט גלאַט ניט אריין אין מויל
אַריין צו אימ א גאַנצע וואָך, כּוּצ שאַבעס און יאַמטעוו. אינ שול
קומט ער פּרדער פּונ אַלעמען און גייט ארויס שפּעטער פּונ אַלעמען.
מאַכט קידעש דעמלט, ווען אלע יידן שלאַפּן שוין — וואָרטשעט זי
טאַקע, די באָבע גיטל, און בייזערט זיך. מיילע, פאַר זיך אַרט
איר שוין ניט — זי איז שוין געוויינט געוואָרן צו הונגעריג. אָבער
אַפּ די קינדער נעבעך, אפּ די יעסוימימ, איז א ראַכמאַנעס!

פּונ אלע קינדער די יעסוימימ האָט דער זיידע מוישע-יאָסיע ליב
געקריגן נאָר איינעם — שאַלעמען. טאַקע א שקאַצ, א יינגל א ברען,
דערפאַר אָבער א גוט קעפל. פּונ אימ וואָלט געקאָנט זיין א לייט,
ער זאָל נאָר א ביסל מער וועלן זיצן מיטן זיידן אינ זיין כּיידער-

1 דאָ געמיינט: ס'קען אנדערש ניט זיין.

2 געמיינט: זאָל ער מויכל זיין.

3 זיצט טאָג און נאַכט און לערנט „טוירע“ און דאוונט.

מעיוכעד, צווישן די פעלצן, און ניט האָבן קיין טעווע לויפן מיט באַסלאווער יינגלעך צום „ראָס“, זען ווי מע כאַפט פיש, אָדער אין וואַלד אַרײַן טרײסלען באַרלעך, אָדער נאָך אַזעלכע קונ-דעסערײַען.

— דיין טאַטע זאָל זײַן אַ מענטש — אזוי האָט דער זיידע מיט אים אײַנגעטייעט — דיין טאַטע זאָל ניט זײַן אָנגעשמעקט מיטן טא-נאכ און מיטן דיקדעק און מיט מוישע דעסעווער¹ און מיט די אי-בעריקע אפיקאָרטישע גענג, וואָלט ער דיך אלפּי-ווישער באַדאַרפט איבערלאָזן דאָ באַ מיר כאַטש אַפּ עטלעכע זמאַנים, וואָלט איך דיך מיט גאָטס הילף געמאַכט פאַר אַן ערלעכען יידן. עס וואָלט פון דיר אַרויס דער עמעסער כאַסיד מיטן עמעסן באַל-קאַבאַלע מיטן עמעסן ברען. און אזוי וואָס וועט פון דיר זײַן? אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אַ פּוסטעפּאַסניק, אַ שײגעצל, אַ קנאַקער, אַ פּיפּער, אַ ימאַכשמי-ניק, אַ דער-רועכ-ווייסט-וואָס, אַ הולטיי, אַ ראָשע-מערושע, אַ שמאַ-דילניק, אַ מעכאַלעל-שאַבעסניק, אַ טרײפּניאַק, אַ פּוישע בעעלויקיי יסראָעל²!..

— מוישע-יאָסיע! טאַמער וואָלט געווען גענוג מוטשען אַ קינד? ראַנג לעבן זאָל די באַבע גיטל! — טראַכט זיך דער אויסגע-לייזטער פּונעם זיידנס הענט, אַפּ וועמען עס וואַרטן שוין באַסלאַ-ווער יינגלעך קונדייסימ אין דרויסן.

פּונדעסטוועגן זײַנען געווען מינוטן, וואָס דער זיידע מוישע-יאָסיע איז אים געווען אויך צום האַרצן, ליב און טײַער. אײַנמאָל האָט ער אים געטראָפּן זיצנדיק מיטן טאַלעס-זאַק אונטער דער האַנט באַ דער באַבע אין בעט. ער האָט זי עפּעס זייער שטאַרק געכאַנפּעט, גערעדט שטילערהײט, געדונגען זיך און געבעטן באַ איר נאָך געלט, און זי האָט ניט געוואָלט געבן מער. דאָס האָט ער זיך געדונגען ניט פאַר זיך — פאַר צדאַקע, פאַר זײַנע אָרעמע כּסידים, וואָס אין קלויז, און זי האָט געטייעט אײַנס: „מע דאַרפּ ניט. זי האָט אירע אײַגענע יעסוימימ — אַפּ זײ איז מער ראַכמאַנעס“...

נאָך אײַן מאָל האָט ער געטראָפּן דעם זיידן זיצן באַ זיך אין כּיידער-מעיוכעד, אָנגעטאַן אין טאַלעס-און-טפּילן, דעם קאַפּ פאַרוואָרפּן,

1 מוישע מענדעלסאָן (1729—1786) — אַ פּילאָסאָפּ און אידעאָליסט. דער גרינדער פון דער האַסקאַלע-באוועגונג אין דײַטשלאַנד.
2 אַ וינדיקער קעגן יידישן גאָט.

די אויגנ צוגעמאכט, עפעס גאָר ניט בעהיי-אלמע.¹ און אז ער האָט זיך אופגעכאפט, האָבן באַ אימ די אויגנ געשיינט און געלויכטנ, און זײַנ מעגושעמדיק פּאָנעמ האָט אויסגעזען שוינ ניט אזוי מעגושעם-דיק. „די שכינע האָט אפ אימ גערוט“... און ער האָט גערעדט ווי צו זיך אליינ, און מיט אַ שמיכל אפ די מוירעדיק גרויסע געדיכטע וואָנצעס: — עדימ² וועט ניט לאַנג געוועלטיקנ... די יעשווע איז נאָענט, נאָענט, נאָענט!.. קומ אהער, מײַנ קינד, זיצ אַ ביסל, וועלנ מיר שמועסן פונעם קעצ³, פונ מאַשעכנ — וואָס וועט זײַנ, אז מאַשעכ וועט קומענ...

און דער זיידע מוישע-יאָסיע האָט גענומען דערציילן פאר זײַנ אייניקל, וואָס וועט זײַנ, אז מאַשעכ וועט קומען, מיט אזא היסלי-וועס, מיט אזויפיל היצ און מיט אזעלכע פלאמענדיקע פארבנ, אז דעם אייניקל האָט זיך ניט געוואָלט אָפטרעטן פונעם זיידן, און ניט ווילנדיק איז אימ געקומען אפן זיבען זײַנ ערשטער און זײַנ בעסטער כאווער שמוליק. דער כילעק צווישן די צוויי איז געווען דער, וואָס שמוליק האָט גערעדט פונ אויצרעס, מעכאשפּימ, פרינצן און פרינצעסנס — אלץ פונ אזעלכע זאכנ, וואָס זײַנען שײַעכ צו דער וועלט; און דער זיידע מוישע-יאָסיע האָט מעוואטל געווען די וועלט לעגאמריע און האָט זיך אריבערגעטראַגן אינגאנצן, איינינעם מיטן אייניקל, וואָס האָט אימ אויסגעהערט מיט דער גרעסטער שפא-נונג, אהינ, אפ יענער וועלט, דאָרטן, צווישן סאמע צאדיקימ און מאלאָכימ און סראָפּימ און קרווימ, ניט ווייט שוינ פונעם קיסע-האקאָויד⁴ גאָר-גאָר נאָענט שוינ טאקע צו אימ אליינ, צום מעלעכ מאלכיי האמלאָכימ האקאָדויש-באָרוכ-הו⁵... דאָרטן זײַנען געווען דער שאָר-האבאָר מיטן ליוואָסן, און דער טײַערסטער בוימל, וואָס הייסט „אפארסמוינ“, און דער טײַערסטער וויינ, דער „אינ-האמעשומוער“, און צאדיקימ זיצן און לערנען און האָבן האנאָע פונ דער שכינע און פונעם „איר האגאָנוו“, פונ יענער ליכטיקייט, וואָס בייס גאָט האָט באשאפן די וועלט, האָט ער געזען, אז די מענטשן זײַנען ניט דאָע צו אזא ליכטיקייט, האָט ער עס איבערגעלאָזט אפ לעאָסיד-

1 אפ דער וועלט.

2 געמיינט: די אנדערע פעלקער, ניט יידן.

3 דער סאָפּ, געמיינט: ווען מאַשעכ וועט קומען (א רעליגיעזע פאָרשטעלונג).

4 גאָטס שטול.

5 געמיינט: גאָט.

לאַוויל¹... און האקאָדויש-באַרוך-הו אליינ, קאוועיאָכל, ביכווידוי אוועאצמוי², שטייט און באדינט זיי, די צאדיקייט, ווי א טאטע. און פון אויבנ, פונעם הימל, לאָזט זיך אראָפּ פונקט אפּן זעלבן אָרט, ווי דאָס אמאָליקע בייס-האמיקדעש איז געשטאנען, א ניי בייס-האמיקדעש, פון סאמע גינגאָלד און פון די טייערסטע שטיינער, דימענט און בריליאנט, און די קויהאנים דוכענען, און די לעוויים זינגען, און דאָויד-האמעלעך קומט ארויס אקעגן מיט א פידל און זינגט: ,ר-א-נענו צאדיקייט באדינונו! באדינונו!..."

דאָ הייבט אָן דער זיידע מוישע-יאָסיע זינגען אפּ א קאָל, צו-קנאקן מיט די פינגער, און די אויגן פארגלאָצט ער ארום, און דאָס פאָנעם לויכט אים, און אליינ איז ער ניט בעהיי-אלמע: ער איז דאָרטן ערגעץ, ווייט-ווייט, אפּ יענער וועלט, אפּ יענער וועלט!..

א ייד א פויגל

א מייסע פון פארציטטן. — וויאזוי יידן האָבן אמאָל געלעבט צווישן פריצים. — א טראגעדיע פון אן אַרעמען רענראר.

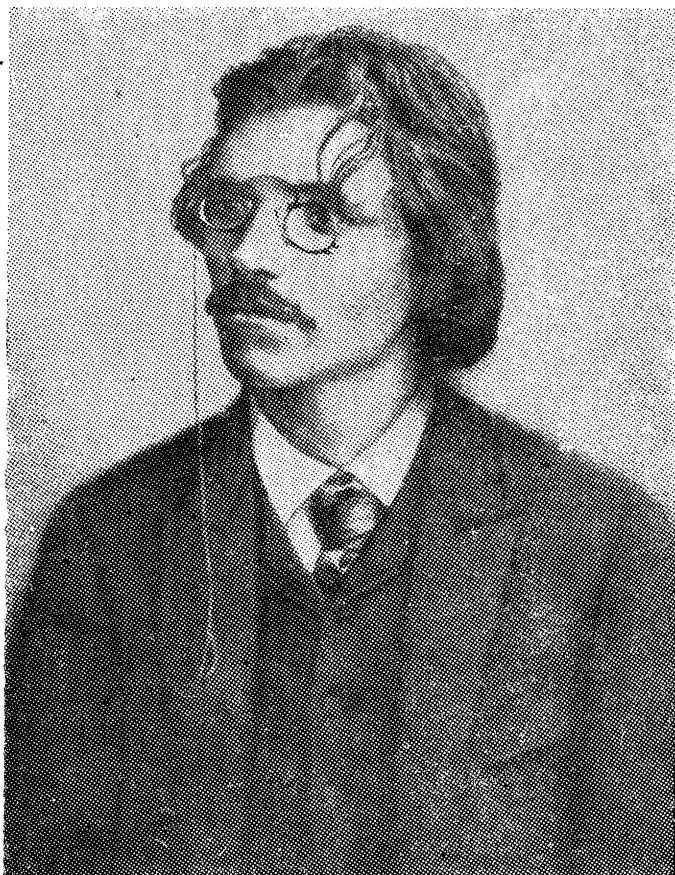
מע באדארפּ אָבער ניט מיינען, אז דער זיידע מוישע-יאָסיע איז אלעמאָל געווען נאָר אפּ יענער וועלט, און אז ער האָט ניט גע-האט פאר זיינע אייניקלעך צו דערציילן גאָרנישט פון דער וועלט. אָ! ער האָט געהאט זייער א סאך צו דערציילן פון אמאָליקע יידן, אמאָליקע כסידים, אמאָליקע באלע-קאבאָלע און אמאָליקע פריצים, לעהאוודל, ווי זיי האָבן זיך באגאנגען מיט די יידן.

איינ מייסע אזעלכע, וואָס ער האָט דערציילט פאר זיינע אייניק-לעך, א מייסע, ווי א ייד איז אומגעקומען אפּ קידעש-האשעם, גע-דענקט זיך גאנץ באזונדער, און די דאָזיקע מייסע ווערט דאָ איבער-געגעבן בעקיצער, ווייל דער זיידע מוישע-יאָסיע איז געווען, ער זאָל מויכל זיין, א גרויסער מיריכ³ און האָט ליב געהאט אַפּטמאָל אי-בערשפרינגען פון איינ איינע אפּן אנדערן און פארפאָרן מעכילע קיין בויבעריק.

1 אפּ שפעטער, ווען מאָשעכ וועט קומען.

2 געמיינט: גאָט אליינ.

3 דער, וואָס רעדט לאנג, צעצויגט.

שאָלעם-אלייבעם אינ דער צייט פון דער „יודישער פאָלקס-ביבליאָטעק“
(קלער, 27 אויגוסט 1889)

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in the context of public administration and financial management. The text notes that without reliable records, it is difficult to track the flow of funds and ensure that resources are being used as intended.

2. The second part of the document addresses the challenges associated with data collection and analysis. It highlights that gathering comprehensive data from various sources can be a complex and time-consuming process. However, the benefits of having a robust data set are significant, as it allows for more informed decision-making and the identification of trends and patterns. The document suggests that investing in data management systems and training staff can help overcome these challenges.

3. The third part of the document focuses on the role of technology in improving efficiency and reducing costs. It discusses how digital tools and automation can streamline processes, minimize human error, and enhance communication. The text also touches upon the importance of cybersecurity in protecting sensitive information and ensuring the integrity of digital systems.

4. The fourth part of the document discusses the need for continuous improvement and innovation. It argues that organizations should regularly evaluate their performance and seek out new ways to optimize their operations. This involves staying up-to-date with the latest industry trends and technologies, and being open to experimentation and change.

5. The fifth part of the document concludes by emphasizing the importance of collaboration and communication. It states that successful outcomes are often achieved through the efforts of multiple stakeholders working together. Clear communication and a shared vision are key to ensuring that everyone is aligned and working towards the same goals.

Category	Item 1	Item 2	Item 3	Item 4	Item 5	Item 6	Item 7	Item 8	Item 9	Item 10
Group A	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Group B	15	25	35	45	55	65	75	85	95	105
Group C	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110
Group D	25	35	45	55	65	75	85	95	105	115
Group E	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120
Group F	35	45	55	65	75	85	95	105	115	125
Group G	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130
Group H	45	55	65	75	85	95	105	115	125	135
Group I	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140
Group J	55	65	75	85	95	105	115	125	135	145

די מײַסע האָט זיך געטראַפֿן שוין לאנג, נאָך פאר זײַנ זײַדן, אַלעוואַשפּאַלעם, דעם אלטן האמארניק. פארוואָס האָט מען אים גערופֿן „האמארניק“? ווייל האמארני האָט געהייסן דאָס דאָרפ, וווּ ער איז געווען, געהאלטן א מיל אין דער ארענדע. אין דעם זעלבן דאָרפ איז געווען נאָך א ייד, מיטן נאָמען נויעכ, געהאלטן די קרעטשמע. געווען איז דער נויעכ א ייד א טאם, אן אָדאָם פּאַשעט, נאָך א גרויסער יעריי-שאַמאַי, טאָג ווי נאכט געדאוונט און געזאָגט טילימ, אפּאַנעם, א באל-טשווע און א „ניסטער“¹. די גאנצע טוערן איז געווען זי. זײַנ אוודע איז געווען נאָך צאָלן ראטע אין הויפּ און דינגען די קרעטשמע פון איין יאָר אפּן אנדערן. קאָל-יאָמאָוו האָט ער מוירע געהאט, טאָמער וועט אים עמעצער אויסדינגען די קרעטשמע, וואָרעם באלאָנימ זײַנען געווען א סאך, כּאָטש פארנאָסע האָט ער געהאט פון דער קרעטשמע בעצימצעם, קוימ-קוימ דורכגעקומען, גע-ווען א באל-מעטופּל מיט קינדער.

ווייזי האיוימ² — קומט ער צו גיין איינמאָל צום פּאַרעצ דינגען די ארענדע און טרעפט א גוזמע געסט, א גאנצע סודע. נאָך דער סודע קלייבט מען זיך, קענאָהוג³, נא פּאַליוואניע, אפּ דער אָכאָטע הייסט עס. עס שטייען שוין צוגעגרייט פערד און קארעטעס און בריטשקעס און ליניקעס און הינט פון קאָל-האמינימ, און די יענערס מיט די גרויסע פּעדערן און מיט די זײַפלעכ, קעיאד-הא-מעלעכ⁴. אלצדינג, הייסט עס, פארטיק ארומ און ארומ. „ניט געטראַפֿן די גוטע צײַט, — טראכט זיך נויעכ, — דער פּאַרעצ וועט ניט וועלן ריידן איצט פון דער ארענדע“. צום סאָפּ האָט ער א טאָעס געהאט. אופגעשטאנען מיט די געסט פון טיש און געוואָלט זיך שוין ארום-זעצן אפּ די פּערד, האָט דער פּאַרעצ דערוען דעם יידן שטיין איינ-געבוירן בא א זײַט, אָפּגעריסן קרוע-בלוע. מאכט ער צו אים מיט א פריי-לעך פּאַנעם: „א? יאק סיע מאש פאן ארענדארזשי? — וואָס מאכט א ייד א רענדארזשי?.. זאָגט אים נויעכ קאכ וועקאכ“⁵: „אדויני פּאַרעצ, איך בין געקומען וועגן דער קרעטשמע“. צעלאכט ער זיך, דער פּאַ-

1 א פארבאָרגענער; דאָ געמיינט: א פארבאָרגענער צאריק.

2 דאָ: טרעפט זיך איינמאָל.

3 ווי עס פירט זיך.

4 ווי עס פאסט פאר א קיניג.

5 אזוי און אזוי.

רעצ, ס'איז געווען קעטיוו ליוו האמעלעכ באיאיינ¹, שטארק אונטערן גלעזל, און רופט זיך אָן צו אימ: „אפ וויפל יאָר ווילסטו דען די קרעטשמעץ? זאָגט ער צו אימ: „וועלן וואָלט איך געוואָלט אפ עט-לעכע יאָר, נאָר אזוי ווי דער מינהעג איז בא דיר, יאסנאָועלמאָזשניע פאן הראביע...“ לאָזט אימ דער פאָרעצ ניט אויסריידן און מאכט צו אימ: „דאָבזשע, איצטיקס מאָל גיב איך דיר אָפּ די קרעטשמע אפ דעם אייגענעם מעקעכ, וואָס אפ אלעמאָל, אפ א זמאן פונ צענ יאָר. נאָר מיט איינ טניי: זאָלסט מיר זיינ א פויגל“. קוקט אימ אָן דער ייד: „וואָס הייסט, איך זאָל דיר זיינ א פויגל? ענטפערט אימ דער פאָרעצ: „גאנצ פאָשעט, דו דארפסט ארום, זאָגט ער, אפן דאכ פונ אָט דער שטאל. זעסטו? דאָרטן דארפסטו זיך פארשטעלן, זאָגט ער, פאר א פויגל, און איך, זאָגט ער, וועל זיך צילן אין דיר און פרווונ טרעפן גלייך אין קאָפּ אריינ. האָסטו עס צעקנייט? ווערט א געלעכ-טער צווישן די פריצימ, און דער ייד קלוימערשט לאכט אויך. ער טראכט זיך: „דער פאָרעצ טרייבט קאטאָוועס, גענומען אן איבעריק ביסל וויינ...“ נו? — פרעגט אימ דער פאָרעצ. — איז דאָס געמאכט? טראכט זיך נויט: „וואָס ענטפערט מען אימ דערפון? און טוט אימ א פרעג אפ טשיקאוועסט: „וויפל צייט גיסטו אפ צו באטראכטן זיך? זאָגט אימ דער פאָרעצ גאנצ ערנסט: „יעדנא מינוטא“ — איינ מינוט הייסט עס, מער ניט. „די ברייע איז בא דיר, זאָגט ער. אָדער דו קריכסט ארום אפן דאכ און פארשטעלסט זיך פאר א פויגל, אָדער מאָרגנדיקן טאָג, זאָגט ער, ווערסטו ארויסגעוואָרפן פונ דער קרעטשמעץ. איז דאָך אימ פאָרעצ נישמאָסוי געוואָרנ². וואָס טוט מען? מיט א פאָרעצ שפילט מען זיך ניט. אוביפראט, אז יענער הייסט שוין טראָגן לייטערס — אפאָנעם, ס'איז גאָר ניט קיינ קאטאָוועס? רופט ער זיך אָן נאָכאמאָל צום פאָרעצ: „און וואָס וועט זיינ, טאָמער כאָלילע טרעפסטו טאקע? ווערט נאָך א גרעסערער געלעכטער צווישן די פריצימ, און נויט בלייבט שטיינ א צעטומלטער. ער ווייסט ניט, צי דער פאָרעצ מאכט כוויזעק, צי ער מיינט דאָס מיט אן עמעס? זענ זעט עס אויס ווי אן עמעס, וואָרעם מע הייסט אימ די רעגע קריכט אפן דאכ, אָדער גיינ אהיים אָפרייניקן די קרעטשמע. וויל ער שוין גיינ אהיים, דער-מאָנט ער זיך, אז ער איז א באל-מעטופל מיט קינדער, הייבט ער

1 ווען דער קייסער איז אופגעלייגט פון א ביסל וויינ.

2 געמיינט: שיר ניט געשטאָרבן.

אָן זיך בעטן באַם פּאַרעצ, ער זאָל אימ געבן קאָטש עטלעכע מינוט אַפּ אָפּצוזאָגן ווידע. זאָגט אימ דער פּאַרעצ: „דאָבשווע, איך גיב דיר נאָך איין מינוט אַפּ זאָגן ווידע“. איין מינוט? וואָס קאָן אַ ייִד זאָגן אינאיינמיט, אַכוצ „שמאָ-יִסראָעל“? אַוביפּראַט, אַז מע שטופּט אימ שוין אַרופּ אַפּן לייטער. זאָגט ער „שמאָ-יִסראָעל“ און „באָרויך שייַם קוויד מאלכוסוי“, און נעמט קריכן אַפּן לייטער, און טרערן גיסן זיך אימ. וואָס זאָל ער טאָן? אַ גוידע מינ האַשאַמאַמ¹. אַ באל-מעטופּל מיט קינדער. מיסטאמע איז אימ באַשערט אומצוקומען אַפּ קידעש-האַשעמ. און עפשער וועט נאָך גאָט ראַכמאַנעס האָבן און טאָן אַ נעס? דער אייבערשטער אַז ער וויל — קאָן ער! געווען אַ גרוי-סער באל-ביטאַכן. אַמאָליקע ייִדן!

אַרופּגעקראַכן אַפּן שפיצ דאָך, הערט ער ניט אַרופּ צו לייענען קרישמע שטילערהייט און צו וויינען, גיסן מיט טרערן, און נאָך אלץ ניט פּאַרלירן אינגאַנצן דעם ביטאַכן אַפּ גאָט, טאַמער וועט דער אייבערשטער פּאַרט ראַכמאַנעס האָבן. אַז דער אייבערשטער וויל — קאָן ער! דער פּאַרעצ דערווייל האָט קיין צייט ניט. הייסט ער אימ, ער זאָל שטיין גלייך — שטייט ער גלייך. דערנאָך הייסט ער אימ, ער זאָל זיך אָנבייגן — בייגט ער זיך אָן. ער זאָל צענעמען די הענט — צענעמט ער די הענט. ער זאָל אויסזען ווי אַ פּויגל — זעט ער אויס ווי אַ פּויגל... און דער פּאַרעצ — צי ער האָט עס טאַקע געמיינט אַפּ אַנעמעס, אָדער ער האָט נאָר געטריבן קאַטאַוועס און דער אייבער-שטער האָט געמאַכט אזוי, ס'זאָל אויסקומען אַפּ אַנעמעס — ער האָט אויסגעשאַסן און געטראָפּן נויעכן גלייך אינאיינמיט, און נויעכ איז אומגעפּאלן, ווי אַ געשאַסענער פּויגל, און האָט זיך אַראָפּגע-קויקלט אַראָפּ פּונעם דאָך. און נאָך בעוויסוי האַוימ² האָט מען אימ געבראַכט צו קיינער-יִסראָעל. דער פּאַרעצ האָט אָבער געהאַלטן וואָרט. צען יאָר קעסיידער האָט ער ניט גערירט די אַלמאַנע פּונדער קרעטשמע, וויפּל מע זאָל אימ ניט מויסעפּ זיין אַפּ דער אַרענדע — אַמאָליקע פּריצימ!

אזעלכע שיינע מייסעס פון „אַמאָליקע“ ייִדן און פון „אַמאָליקע“ פּריצימ האָט דער זיידע געהאַט לאַרווי³, און כעוורע וואָלטן זיך ניט

1 געמיינט: א באפעל פון גאָט.

2 אין דעם זעלבן טאָג.

3 א סאך.

אָפּגעזאָגט זיי אויסהערן נאָך און נאָך, ווען דער זיידע מוישע-יאָסיע
 זאָל ניט האָבן קיין טעווע ארויסציען פון יעדער מיטע א מוסער-
 האסקל¹, אז מע באדארפ זיין אן ערלעכער ייד און האָבן ביטאָכן,
 און פונעם מוסער-האסקל זאָל ער ניט ליב האָבן ארזינפאלן גלאט
 אינ מוסער אריין און נעמען שטראַפן די קינדער, פארוואָס זיי גיבן
 נאָך דעם יעיצערהאַרע, ווילן ניט דאוונען, ניט לערנען, ניט גאָט
 דינען, וואָלטן וועלן טאָג ווי נאכט נאָר כאפן פישלעך, אָדער רייסן
 בארלעך, אָדער גלאט שקאַצעווען מיט אלע באַסלאווער יינגלעך,
 ימאכ שמאַם וועזיכראַם זאָלן זיי ווערן!

יאָמימ־נויר־אָלמ

דער באַסלאווער טיכ „ראָס“ — דער באַסלאווער וואלד. —
 די באַסלאווער אלטע קלויז. — די באָבע גיטל שלאָגט מיט די
 אייניקלעך קאפּאַרעס. — דער זיידע בענטשט זיי ערעויר־אַמקיפּער
 און זינע אויגן זינען נאס.

עס איז שווער צו זאָגן, ווו איז געווען מער לעבן, מער פּאָע-
 זיע — באַם טיכ „ראָס“, אָדער איז באַסלאווער וואלד, אָדער איז דער
 אלטער קלויז? עס איז שווער צו זאָגן, וואָס פון די דריי האָט גע-
 האט איז זיך א גרעסערן יעיצערהאַרע? באַם „ראָס“ — דאָרט איז א
 לעבן! דאָרט איז פריילעך! דאָרט טרינקען אָן באלעגאַלעס זייערע
 פערד; דאָרט שעפן אָן וואסער-פירערס וואסער איז זייערע פעסלעך;
 דאָרט שטייען וויבבלעך און מיידלעך, באַרוועסע, מיט רויטע פולקעס,
 און וואשן גרעט, קלאפן און שפריצן מיטן פראטש, אזש פונקען
 פליען; דאָרט באַדן זיך, פאָליאַסקען זיך, לערנען זיך שווימען און
 כאפן פישלעך יינגלעך אָן א שיר, טוען זיך אויס צווישן די שטיי-
 נער, שפרינגען אינ טיכ אריין — און אלע שרייען, אלע פילדערן:
 „זע, ווי איך שווימ! זע, ווי איך ליג אפן רוקן! זע בעסער, ווי איך
 גיי טריט-וואסער! זע, ווי איך טוק זיך! זע, ווי איך מאכ בולבעס!...“
 אלע ריידן, אלע באווייזן קונצן, אלע קענען. די פערעיאסלאווער
 יעסוימימ זינען זיי שרעקלעך מעקאנע. איינער פון דער כעוורע גייט

1 מאַראל.

צו א נאקטער, ווי די מאמע האָט אימ געהאט. אורעמל רופט מען
אימ. א באַכערל שווארצ ווי א טאָטער, אויגן ביינקאָוואטע, א פאָ-
נעם ווי א לאַקשנברעט, א נעזל ווי א פאסאָליע. „וויאזוי רופט מען
דיכ?“ „שאַלעם“. „שווימען קענסטו?“ „ניין“. „וואָס זשע שטייסטו?
קומ אהער, וועל איך דיכ אויסלערנען...“ איר פארשטייט? ניט לער-
נען, נאָר אויסלערנען! — דאָס איז גאָר אנדערע ווערטער.

ניט ווינציקער פאָעזיע איז אינ וואלד. דער באַסלאווער וואלד
איז ריכ אינ באַרלעכ. די באַרלעכ זינען אפילע הארט ווי שטיין-
דלעכ אונ זויער — עסיק! נאָר פאָרט באַרלעכ. אונ קאָסטן גאָרנישט.
איר קאָנט אייך רייסן וויפל איר ווילט — העפקער! מע באַדארפ נאָר
קאָנען דערלאנגען. וואלד-באַרלעכ וואקסן הויכ. מוז מען ארופקלע-
טערן ארופ אפן בוים אונ טרייסלען דעם בוים מיט אלע קויכעס,
אניט וועלן די באַרלעכ ניט פאלן. אויסער באַרלעכ זינען אינ באַס-
לאווער וואלד פאראן ניסלעכ אויך. האָזענע ניסלעכ. זיי ווערן שפעט
פארטיק אונ זינען באוואקסן מיט א מינ שאַלעכע — ביטער-גאל. אונ
קיינ יאָדערן זינען אינ די ניסלעכ ניטאָ. זיי וועלן ערשט אמאָל
זיין. נאָר עס מאכט ניט אויס. פאָרט ניט. מע קאָן אָנלייגן פולע
קעשענעס. דאָס, וואָס מע רייסט אליין, — איז אָנגעלייגט. אונ רייסן
באַרלעכ אונ טרייסלען ניט באַדארפ מען קענען. אורעמל קען.
אורעמל איז אפ אלצייג א כוואט. איז א גוטער בעטעווע, א מעזעג-
טאָר¹, א מענטש אָן א גאל. איינ כיסאָרן נאָר, וואָס ער איז א
קאפצנס א יינגל. זיין מאמע איז אן אָרעמע אלמאָנע אונ א קעכנ
בא די יאמפאָלסקיס. געווירע געוואָרן דערפון איז דער פעטער איציע
אונ האָט עט באלד אָפגעטראָגן דער באַבע גיטל אינ אויער ארצין.
האָט די באַבע גיטל צוגערופן דאָס אייניקל שאַלעם צו איר בעט,
אימ געשענקט א באר פון אונטער דעם קישן אונ אָנגעזאָגט עטלעכע
מאָל, ער זאָל זיך ניט דערוועגן מער באגעגענען זיך אונ זיין בא-
קאנט מיט אזעלכע יינגלעכ, ווי אורעמל, וואָרעם טאָמער דער-
וויסט זיך דער זידע מוישע-יאָסיע, אז זינען אייניקלעכ באגעגענען
זיך מיט אזעלכע יינגלעכ, וועט זיך טאָן כוישעכו...
זיי איז גרינג צו זאָגן „ניט באגעגענען זיך“ — אז מיט דעם

אורעמלען מוז מען זיך באגעגענען כאָטש צוויי מאָל א טאָג, אינ-
דערפרי אונ אפדערנאכט — באמ קאדעש זאָגן. אורעמל איז אויך א

1 זייער א גוטער.

יאָסעמ. ער זאָגט קאדעש נאָכ זײַן טאטן אינ דער אלטער קלויז.
אכ, וויפל קאדיישימ דאָרטן איז! און אלע זאָגן קאדעש אינ מירעכו..
מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס אייניקלעכ, אז זיי זײַנען געקומען
מיטן זיידן דאָס ערשטע מאָל אינ דער אלטער קלויז, האָט זיי דער
זיידע צוגעפירט גלייכ צום שאמעס און האָט אימ אָנגעזאָגט מיטן
הארבן וואָרט, אז ער וויל, אז זייער אָרט אפ זאָגן קאדעש זאָל זײַן
נעבן אָמעד, וואָרעם דאָס זײַנען „טאטנס קינדער“... דער שאמעס,
א זאָקן מיט אן אויסגעבויענעם רוקן און מיט אלטע טראכאָ-
מעדיקע אויגן, וואָס זעען אויס ווי ארומגעליאמעוועט מיט רויטן, האָט
אויסגעהערט דעם זיידן מיט דערעכערעצ, ניט געענטפערט קיין וואָרט,
אריינגעכאפט אינ נאָז א רעכטן שמעק טאבעקע, גיכ אָפגעטרייסלט
די פינגער און אונטערגעטראָגן אויכ דעם זיידן דאָס פושקעלע, א
קלאפ געגעבן מיטן נאָגל איבערן דעקל און מעכאבעד געווען אימ
מיט א שמעק טאבעקע אָן ווערטער. דאָס האָט באדארפט הייסן:
„גוט, וואָס איר האָט מיר געזאָגט, אז דאָס זײַנען טאטנס קינדער,
זײַנען זיי שוין, זײַט זיכער, בא מיר דאָס שווארצאפּל פונעם אויג,
וואָס איז שײַעכו!“...

די באַסלאווער אלטע קלויז האָט געהאט אינ זיכ אזא קויעכ, אז
די פערעיאסלאווער יעסוימימ, ווי מע האָט זיי דאָרט גערופן, האָבן
זיכ צוגעבונדן צו איר, גלייכ ווי זיי וואָלטן דאָרט געבוירן און אופ-
געצויגן געוואָרן. אלצדינג האָט בא זיי אויסגעזען מוירעדיק גרויס
און שײַן און הייליק. אפ אלצדינג איז געלעגן א באזונדער כסימע
פון אלטער שײַנקײט, פון פארגאנגענער גרויסקײט, פון פארצײטיקער
הייליקײט — א שטיק ביים-האמיקדעש.

נאָר אויב די באַסלאווער אלטע קלויז האָט אויסגעזען בא די
פערעיאסלאווער יעסוימימ אינ אלע טעג פון א גאנצ יאָר ווי א שטיק
ביים-האמיקדעש, איז זי צו יאָמימ-נויראָימ, צו ראָשעשאַנע און יאָמ-
קיפער, געוואָרן פאר זיי טאקע א גאנצער ביים-האמיקדעש. זיי האָבן
נאָכ קיינמאָל אויפיל יידן ניט געזען און האָבן נאָכ קיינמאָל אזא
דאוונען ניט געהערט. דאָס איז געווען א מישמאש פון אלערליי מי-
נימ כסידימ און כאבאדניקעס¹, וואָס האָבן באמ דאוונען איינגעלייגט
די וועלט, געפאטשט מיט די הענט, געקנאקט מיט די פינגער און
געזונגען מאָדנע ניגונימ, געברומט און געבאָמקעט און מיטאמאָל

1 א כסידישע סעקטע.

פארגאנגענ זיכ און פארדווייקעט¹ זיכ אפ עטלעכע מינוט, און ווידער גענומענ זינגענ און ברומענ און באַמקענ און קנאקנ מיט די פינגער. פאר די פערעיאסלאווער יעסוימימ איז אזא מינ דאוונענ געווענ א ניס, א גאנצער ספעקטאקל. נאָר שענער פונ אלצ איז געווענ דאָס, וואָס דער זיידע מוישע-יאָסיע האָט מיט זיין דאוונענ איבערגעשטיגנ אלע דאוונער פונ דער אלטער קלויז. ער איז געווענ ניט קיין כא-באדניק, נאָר גלאט א מאַדנער כאָסיד מיט אייגענע גענג, אייגענע מינהאַגים און אייגענע מעשוואסנ. ער האָט זיכ פארגונענ בלייבנ אין קלויז שאבעס און יאָמטעווי לאנג-לאנג נאָכ אלעמענ. דער פעטער איציע, וואָס האָט געווינט אין דער אנדערער האלבער שטוב, האָט שוין געהאלטנ אין עסנ, פונ אויוונ האָט זיכ געלאָזט הערנ א רייעכ פונ געפילטע פיש און יאָמטעווידיקע מיכאַל'ימ, עס האָט געקלעמט דאָס הארצ און אזש דערלאנגט ביזנ לעפעלע — און דער זיידע האָט נאָכ אלצ געדאוונט, געזונגענ און געבאַמקעט. די באַבע גיטל האָט עטלעכע מאָל בישטיקע² אונטערגערוקט די אייניקלעכ, כיי-עסטערס קינדער, צו שטיקלעכ לעקעכ — ס'זאָג זיי ניט איבערכאלעשנ דאָס הארצ, און א זאָג געגעבנ צו זיי מיט א געלעכטער: „איר וועט שוין געדענקענ, וועג איר האָט זיכ אריינגעכאפט צווישנ מעשוואַים...“

דער פעטער איציע דערווייץ האָט שוין אָפגעגעסנ און אָפגע-בענטשט, אריינגעשטעקט דעם קאָפ פונ דער אנדערער האלבער שטוב: „ניטאָ דער טאטע? כא-כא!“ לוי-דיי ער האָט אָפגעגעסנ, לאכט ער נאָכ!.. קיימ מיט צאָרעס, גאָט האָט ראכמאַנעס געהאט — דער זיידע איז שוין דאָ! אריינגעפלויגנ, שלעפנדיק די רעזעוולקע מיט די ארבל אפ דער ערד, איז ער מיט א ברייטנ גוט-יאָמטעווי, און גלייכ צום קידעש-מאכנ, אָבער מיט אזעלכע קוילעס, אז די גאנצע גאס האָט געמוט הערנ.

— צוליב די קינדער, צוליב די יעסוימימ געבעכ, וואָלסטו, דאכט זיכ, געמעגט אמאָל פארבייגנ דינע מעשוגענע שטיק און מאכנ עס בעקיצער? — האָט אימ די באַבע פירגעהאלטנ. נאָר ס'איז געווענ ארויס-געוואָרפנ. ער האָט ניט געהערט. ער איז נאָכ אלצ געווענ פארדוויי-קעט און אריינגעטאָנ אין די אוילעמעס-האַעליונימ³, מיט איין האנט

1 אריינגעפאלן אין עקסטאז.

2 שטיצער הייט.

3 געמיינט: וועלט, וואָס האָבנ ניט קיין שניכעס צו דער וועלט.

געגעסן, מיט דער אנדערער געמישט עפעס אן אלטן סייער, און, שצקלענדיק זיך פון דער גרינג, אריינגעקוקט אהיב מיט איינ אויג, מיטן אנדערן אויג געכאפט א קוק אפ די אייניקלעך און געזיפט, שטארק געזיפט. דאָס זיפצן איז געווען טאקע אפ די אייניקלעך די יעסוימי, וואָס זייערע נעשצמעס ליגן אינ גאשמיעס¹, האָבן אינ זיגענ די אכילע, גיבן נאָך דעם יעיצעהאָרע מיט אלע זיינע טייערעס... נאָכן עסן האָט ער זיי דאָס פירגעהאלטן, געזאָגט א היפשע ביסל מוסער, געזען, ס'זאָל זיי אויספאלן באַקאָמ דער פרישער קוילעטש מיט די געפילטע פיש מיטן זיסן פאָסטערוואַק-צימעס מיט די אלע איבעריקע יאָמטעוודיקע מייכאָלימ, וואָס די באַבע גיטל האָט, לינגנדיק אינ בעט א געליימעט, נאָר מיט איר סייכל געקאָנט צוגרייטן אל צאד האַיסקער טויו².

דאָס איז געווען דאָשעשאָנע. ערעו-יאָמקיפער איז געווען נאָך שערער. דער ערעו-יאָמקיפער האָט זיך אויסגעפיינט אינ באַסלאָוו באַם זיידן מוישע-יאָטע מיט צוויי זעלטענע צערעמאָניעס, וואָס האָבן גע-מאכט אפ די יעסוימי א באַזונדערן אַנדרוק. די ערשטע צערעמאָ-ניע איז געווען דאָס שלאָגן קאפּאָרעס מיט א נאכט פרייער פאר ערעו-יאָמקיפער. שלאָגן קאפּאָרעס האָבן זיי געשלאָגן אינ דער היימ אויך, נאָר דאָ, אינ באַסלאָוו, איז געווען אן אנדער מינ קאפּאָרעס-שלאָגן. די באַבע גיטל האָט גענומען די דאָזיקע מיצווע אפ זיך. זי, הייסט עס, האָט געשלאָגן מיט איר כיי-עסטערס יעסוימימ קאפּאָ-ר ס. זיצנדיק א געלייבטע אינ בעט, האָט זי צוגערופן די גאנצע כאליאסטרע צו זיך, געגעבן יעדן זיין קאפּאָרע, די יינגלעך צו הע-נער און די מיידלעך צו הינער, געעפנט איר גרויסן סידער און אָנגעוויזן מיט אירע אויסגעדרייטע פינגער אפן „בני-אָדאָמ“³. די על-טערע האָבן דעם „בני-אָדאָמ“ געזאָגט אליין, און מיט די קלענערע, מיט די מיידלעך, האָט די באַבע געזאָגט דעם „בני-אָדאָמ“ וואָרט באַ וואָרט און הויכ אפ א קאָל און מיט א ניגון: „בני-אָדאָמ יוישוויי כוישעך וועצאלמאָועס! אסיריי אָגי אוואַרזעל!“... און געוויינט ביס-מייסע אוי, ווי מע קאָן וויינען נאָר טיידן אפ א טויטן. און ווער שמועסט, אז ס'איז געקומען צו דער יינגסטער פון די יעסוימעלעך,

1 זאכן, וואָס באַפרידיקן די קערפערלעכע באַדערפענישן.

2 אפן בעסטן אויפן.

3 די טפילע, וואָס מע זאָגט באַ קאפּאָרעס-שלאָגן.

צומ מיידעלע, וואָס איז אלט קוימ א יאָר, האָט די באַבע שיר גע-
 כאלעשט פאר געווינו! אפ איר קוקנדיק, האָבג זיכ די קינדער אויכ
 צעוויינט, אונ אפ זיי קוקנדיק— אויכ די עלטערע, אונ ס'איז גע-
 וואָרנ א יעלאָלע מיט סאקאָנעס-נעפאָשעס, אינ יענעם ביטערנ שא-
 בעס, בייס די מאמע זייערע איז געלעגט מיט שווארצנ איבערגעדעקט
 אפ דער ערד, האָבג די יעסוימימ קיינ צענטכייילעק אמילע ניט גע-
 וויינט, ווי אצינד, בא דער באַבעס „כניי-אַדאָמ“.

די צווייטע צערעמאָניע איז געווענ אפ מאָרגנ, ערעוו-יאָמקיפער,
 נאָכנ קומענ פונ דער אלטער קלויז, ווו כעוודע האָבנ באקומענ לע-
 קעכ פונעם גאבע-וישנ¹ פולע קעשענעס. דער זיידע מוישע-יאָסיע
 האָט נאָכ נעכטנ אָנגעוואָגט, באלד נאָכ קאפאָרעס-שלאָגנ, אז די קינדער
 זאָלנ נאָכנ דאווענע אינדערפרי, לעמאנאשעם, קומענ צו אימ זיכ בענטשנ.
 מאָדנע יאָמטעוודיק אָנגעטאָנ אונ יאָמטעוודיק געשטימט איז גע-
 ווענ דער זיידע מוישע-יאָסיע. אפ דער אלטער צעהאקטער אטלע-
 סענער קאפאָטע האָט ער געטראָגנ א מאָדנע מינ טיזליק פונ א מאָדנע
 מינ הארטנ שרייענדיקן שטאָפ, וואָס מע קריגט שוינ ניט הינטטיקע
 צייטן אינערגעצ, מע זאָל וועלנ באצאָלנ דערפאר מייעדייע וויפל.
 אפנ קאָפ האָט ער גיטראָגנ א שטריימל מיט א סאכ עקנ, אונ אפנ
 אָפגענעם האלדז— א ברייטן קלאָר-ווייסן קאָלנער מיט צוויי שפיצנ.
 אפ דער קאפאָטע— א בייגארטל א ברייטן מיט לאנגע קאָטעס מיט
 באַמבעלעכ. די מוירעדיק ברייטע וואָנצעס מיט די מוירעדיק געדיכטע
 גרויסע ברעמענ האָבנ איצטיקס מאָל אויסגעזענ ניט אזוי בייז, ווי
 אלעמאָל, אונ דאָס גאנצע פאָנעם האָט אויסגעזענ בא אימ איצטיקס
 מאָל ווייכ, מויכלדיק ווייכ, זונ גאָר פריינטלעכ.

— קומט אהער, קינדער, וועל איכ אייכ בענטשנ!— האָט ער
 יאָמטעוודיק ברייט אריינגערופן די יעסוימימ צו זיכ אינ זיינ ענגנ
 פיינצטערנ כיידערל מיט די פעלצנ, ארופגעלייגט אט יעדנ פונ זיי
 ביידע הענט מיט די ברייטע ארבל פונ זיינ אטלעסענער קאפאָטע,
 צוגעמאנט די אויגנ, פאריסנ דעם קאָפ ארום אונ געוואָגט, אונ געוואָגט, אונ
 געוואָגט עפעס שטילערהייט, אונ שטארק געזיפצט אונ געקרעכצט. אונ אז
 ער האָט אָפגעוואָגט, האָבג די יעסוימימ אימ א קוק געגעבנ אינ פאָנעם.
 האָבג זיי דערזענ זייע אויגנ לויכטנ, נאָר זיי זענענ רויט, די ברעמענ
 נאס, אונ די וואָנצעס נאס, אונ זי באַרד נאס— נאס פונ טרערנ.

1 דער עלטסטער (ערשטער) גאבע.

סוקעס

א בעשטפעסדיקע סוקע. — דער זיידע דאוונט, און די קינדער ווילן עסן. — סימכאסטירע איז דער זיידע זיך מעסאמייט מיט דער שכינע.

דאָס ערשטע פלעקל פון דעם זיידן מוישע-יאָסיעס סוקע איז אַרײַנגעשלאָנג געוואָרן, פאַרשטייט זיך, מאַצע-יאָמקיפער, טייקעפּ נאָכּן אָפּפּאַסטן זיך. געבויט האָט די סוקע דער פעטער איציע, און די עסוימימ האָבן אים אונטערגעהאַלפּן. נאָר געקאַמאנדעוועט האָט דער זיידע, געגעבן אייצעס, ווי אן אויבער-אַרכיטעקטאָר: „דאָס אהער!“ „דאָס אהינ!“ „דאָס וועט אַרײַנ!“ „דאָס וועט ניט גײַנ!“ נאָך מער קונצ- וואָס דער זיידע מיטן פעטער ריידן ניט צווישן זיך קײַן וואָרט. באַרויגען. די באַבע האָט דערפּון יעסורימ: א בעניאָכיד, דער איינציקער קאדעש איבער הונדערט און צוואנציק יאָר, און רעדט ניט מיטן טאטן — ווי האָט מען געהערט אזא רעציקע?..

איז דער בעשטפעסדיקער סוקע זײַנען געשטאַנען גרייט צוויי טישן, פאַרן זיידן באַזונדער און פאַרן פעטער באַזונדער. אפּ יעדן טיש איז געווען צוגעגרייט באַזונדער וײַן אפּ קידעש, באַזונדערע כּאַלע, באַזונדערע ליכטער מיט ליכט. די מומע סאָסיע האָט זיך גע- בענטשט ליכט באַ איר טיש, און די באַבע גיטל האָט מען ארויס- געטראַגן מיטן בעטל, זי זאָל בענטשן ליכט באַ איר טיש. דערנאָך איז געקומען צו גײַן דער פעטער איציע פון קלויז און געמוזט ווארטן ביז דער זיידע וועט אמאָל דערמאָנען זיך קומען און מאכּן דעם ערשטן קידעש. מע קאָן דאָך ניט זײַן אזוי גראָב קעגן א טאטן — קיבעד-אָוו! אלע וויללע איז דער פעטער איציע ארויסגעאנגען פון שטוב און אַרײַנגעקוקט אין סוקע אַרײַן, און אלעמאָל מיט אן אנ- דער אויסרייד: „ניטאָ נאָכּ? ...“ „הײַנטיקס יאָר שפּעטער ווי אלע יאָר באַ די כּסידים!“ ... „המ... אָט באלד גײַען אויס די ליכט און מע וועט דאַרפן עסן אין דער פינצטער“... אפּן פעטער איציע האָבן די קינדער דערלעבט א נעקאָמע: א הארטער ייד, אָן א נעשאַמע — לאָז ער אויך וויסן, וואָס הייסט זײַן הונגעריק!..

נאָר אָט איז געקומען דער זיידע מיטן טיוליק, אָפּגעגעבן דעם ברייטן גוט-יאָמטעוון, ארויסגעקריגן רעב יאַנקעוון עמדינס סידער, א קורצער סידער, נאָר א גראָבער, א געפאַקטער, און אוועקגעזעצט

זיכ זאָגן די אושפיזינ¹, אונ האָט געזאָגט אונ געזאָגט, אונ געזאָגט, אונ געזאָגט... אונ פונ קיכ האָבן, ווי אפ צולאָכעס, זיכ געלאָזט הער די פיש מיט זייער געפעפערטן געפילעכצ, אונ די פרישע צוגעברוינטע כאלעס האָבן זיכ גערייצט: „אונדז, אז איר'ט אַינטונקען אינ דער הייסער פיש-וויכ, וועט איר פילן דעם עמעסן טאמ-גאניידן...“ אונ דער זיידע, מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס, טוט זיכ זיינס: ער זאָגט! די ליכט אינ סוקע לעשן זיכ — אונ ער זאָגט! די קינדער כאלעשן עסן, גייען אויס שלאָפן — אונ ער זאָגט! מיטאמאָל האָט דער זיידע זיכ געגעבן א כאפ אופ, צוגעלאָזט צום טיש אונ געגעבן א לייג אוועק דעם יאָמטעוודיקן קידעש, איז געוואָרן א ליכט אינ די אויגן. נאָכ אימ — דער פעטער איציע בא זיינ טיש. נאָכ פעטער איציענ — כניע-עסטערס יעסוימימ, איינציקווייז, אונ די באַבע גיטל ביים-מיסע האָט געלאָזט אַ טרער — האקיצער, עס האָט נאָכ לאנג גענומען, ביז מע האָט דערלעבט אַינטונקען די האמויצע אינ האָניק אונ דערזען זיכ מיטן שטיקל פיש אונ דערפילן דעם פעפער אפן שפיצ צונג...

דאָס איז געווען די ערשטע טעג סוקעס. די אנדערע טעג סו-קעס איז געווען נאָכ ערגער. אזוי אז סימכאסטוירע אפדערנאכט האָט שוין דער פעטער איציע ניט געקאָנט אויסהאלטן. ער האָט אריינגע-רופן די פערעיאסלאווער יעסוימימ צו זיכ אונ האָט זיי געזאָגט: — קינדער, איר ווילט זען א שיינע זאכ? טאָ גייט זיכ דורכ אינ קלויז אריינ, וועט איר עפעס אָנקוקן...

לאנג בעטן האָט מען זי ניט באדארפט. מע האָט זיכ גענומען פאר די הענט אונ מע איז אוועק. אינ גאס איז געווען כוישעכ-פינצטער. אלע יודן זיינען געזעסן אינ די הייזער אונ געגעסן. אלע שולן זיי-גען שוין געווען געשלאָסן אונ שטאָק-פינצטער. נאָר אינ דער אל-טער קלויז האָט זיכ נאָכ געללכט. שטיל האָבן כעוורע אופגעעפנט א שטיקל טיר, אריינגעקוקט אונ דערזען אזעלכעס, וואָס זיי האָבן ניט געגלייבט זייערע אויגן. אינ דער גאנצער קלויז איז געווען מער ניט ווי איינ מענטש — דער זיידע מוישע-יאָסיע, אינ א טאלעס, מיט רעב יאנקעווס עמדינס סיידער אינ איינ האנט אונ מיט א סיפער-טוירע אינ דער אנדערער האנט. צוגעטוליעט די סיפערטוירע צום הארצן, איז ער ארומגעגאנגען ארומ באלעמער מיט פאוואָלידיקע טריט, געזאָגט אפ א קאָל, ווי א כאזן, די האקאָפעס: „אויזער דאלימ, הוישאָ-נאָ!“

1 א געבעט, וואָס מע זאָגט באמ ערשטן אריינקומען אינ סוקע.

אפ די קינדער איז אָנגעפאלן א פאכעד מיט א געלעכטער אי-
ניינעם, און זיי האָבן זיך גענומען בא די הענט און זיך געלאָזט
לויפן אינעם אַינעם צוריק אהיים.

— נון וואָס'ס איר געזען? איצ, א שיינס?..

מיט די ווערטער האָט זיי באגעגנט דער פעטער איציע, און
ביים מייסע האָט ער געלאכט, נאָר די אויגן האָבן געטרערט. און די
קינדער האָבן געוואָרפן אן אומכיינ, ניט אפן זיידן — ניינ, נאָר אפן
פעטער איציע.

דערפאר אָבער האָט זיך אפ מאָרגן, סימכאסטוירע, די דעקאָרא-
ציע אינגאנצן איבערגעביטן. דעם זיידן מוישע-יאָסיע איז געווען ניט
צו דערקענען. די קינדער געדענקען נאָך פון דער אלטער היים, פון
וואָרלאָק, וואָס פאר א סימכע ס'איז געווען, אז ס'איז געקומען
סימכאסטוירע. דאָס גאנצע שטעטל איז געווען שיקער-לאָט. פונעם
ראָוו ביזן פריסטאו, לעהאוודל, האָבן אלע געטרונקען בראַנפן, גע-
הוילעט, געטאנצט און געמאכט אזעלכע אָנשטעלן, וואָס מע האָט
באדארפט שטארבן פאר געלעכטער.

אויך אינעם האלב-גוי'ישן פערעיאסלאוו איז סימכאסטוירע געווען
סימכאסטוירעדיק. אפילע אזא ייד, ווי דער פעטער פיניע, איז געווען
שיקער-לאָט און געטאנצט א קאָזאק. מע האָט באדארפט גיין אפ
כירושים קוקן, ווי א ייד א נאָכיד מיט א לאנגן טאלעסקאָטן טאנצט
א קאָזאק! פון דאָדיע קאהאנאָוו שמועכט מען ניט. ראָדיע, אז ער
האָט זיך אָנגעשיקערט, האָט ער געזידלט די גוטעפריינט, אויסגע-
וואָרפן זיי וואָס איז דער קאָרט, קלוימערשט איז גוטן מוט, קושנ-
דיק. מע האָט זיך אריינגעריסן צו יענעם איז שטוב מיט א גוט-
יאָמטעוו, ארויסגעשלעפט פון אויוון וואָס ס'איז געווען, פון קעלער
ארויסגעטרענגן די זויערע אוגערקעס, און בראַנפן האָט זיך געגאָסן
אוי ווי וואסער. נאָר וואָס פאר א ווערט האָבן יענע אלע סימכאס-
טוירעס געהאט אקעגן דעם סימכאסטוירע, וואָס די פערעיאסלאווער
יעסוימימ האָבן בייגעווינט דאָ, איז דער יידישער שטאָט באַסלאַוו?
די הינזער, די גאכנ, די שטיינער פון די גאסן — אלצ, אלצ האָט
געזונגען, געפליעסקעט, געטאנצט און געפרייט זיך. ניט נאָר עלטערע
יידן — יינגלעך זיינען געווען שיקער, געוואלגערט זיך פון די פיס.
מע דארף ניט מער ווי דער פעטער איציע, א ייד א שטילער, א
ווילדער באל-מאָרעשכוירע, — איז ער אויך געווען בעגילופן, פארלייגט
די פייס אפ יענער זייט אויערן, פארקאטשעט די פאָלעס און גע-

גאנגען א דינטש! נאָר דאָס אלץ איז געווען א גאָרנישט אקעגן דעם, וואָס עס האָט ארויסגעוויזן אינ יענעם טאָג דער זיידע מוישע-יאָסיע. אויסגעטרונקען האָט ער בעסאכאקל איינ גלעזל בראנפן מיט א האלב גלעזל וויינ. נאָר שיקער איז ער געווען, ווי אכציק שיקורים מיטאמאָל קאָנען אזוי גיט זיינ שיקער, און ארויסבאוויזן אזעלכע גוורעס, אז די גאנצע שטאָט האָט מיט אימ געקלונגען:

— וואָס זאָגט איר צו מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס!

— גייט, וועט איר זען, וואָס מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס טוט! און מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס האָט גיט געטאָגן גאָרנישט. ער איז נאָר ארומגעגאנגען אינ די גאסן און געטאנצט. און נאָכ וויאזוי געטאנצט! געטאנצט און געשפרונגען, געפליעסקעט און גע-זונגען. און גיט אליינ האָט ער געטאנצט, נאָר אינצווייגען — מיט דער „שכינע“, מיט האקאָדויש-באָרוכ-הו... צענומען א פאטשילע און געהאלטן בא איינ עק — באמ אנדערן עק האָט באדארפט האלטן די „שכינע“ — און געדרייט זיך, ווי מע דרייט זיך מיט א קאלע, געמאכט פארשיידענע טריט: אהינ און צוריק, רעכטס און לינקס, און ווידער אהינ און צוריק, און ווידער רעכטס און לינקס, און אזוי קעטיידער, דעם קאָפ פאריסן ארום, די אויגן געהאלטן צו, אפן פאָנעם אויסגעגאָסן א גליקלעך שמייכל, צוגעקנאקט זיך מיט די פינגער, געעפעט און געוונגען אלעמאָל שטארקער און שטארקער:

מוישע סאָמאכ בעסימכאסטוירע —

לאמטעדרידאָמ, היי-דא!

סיסו וועסימכו בעסימכאסטוירע —

לאמטעדרידאָמ, דאָמ-דאָמ-דאָמ!

היי-דא, דרי-דא-דא!

טויראס-מוישע, הא!..

וואָס ווייטער איז דער אוילעם געוואָרן אלץ גרעסער און ענגער. הייפל יינגלעך ס'איז געווען אינ שטאָט, זיינען זיי ארויס אפ דער גאס מעקאבל-פאָנעם זיינ מוישע-יאָסיע דעם האמארניקס, זען, ווי ער טאנצט און דרייט זיך, זינגט און פליעסקעט. יינגלעך שקאָצימ האָבן אימ געמאכט א הורא, געהאלפן אימ זינגען זיינ כימכאסטוי-רעדיקן ניגון, און די פענעמער פון זיינע פערעיאסלאווער אייניקלעך האָבן געפלאמט פאר בושע. און ער, דער זיידע מוישע-יאָסיע, זאָל

דאָס אפּ עמעצנ אפּילע א קוק טאָנ! ער טוט זיך זינס: ער גייט זיך מיט
זיין געליבטער שכינע א פריילעכס. איין עק פאטשיילע האלט ער,
דעם אנדערן האלט האקאָדויש-באָרוך-הו, און ער שמייכלט און קנאקט
מיט די פינגער, טאנצט און הופעט און זינגט שטארקער און
שטארקער:

מוישע סאָמאכ בעסימכאסטוירע —
לאמטעדרידאָם, היי-דא!
סיפו וועסימכו בעסימכאסטוירע —
לאמטעדרידאָם, דאָם-דאָם-דאָם!
היי-דא, דרי-דא-דא —
טויראס-מוישע, הא!..

44

אויס יאָמטעוון — צוריק אהיימ

אינטריגעס און פליאָטקעס צווישן דער מיטפאָכע. — די קינדער
ווערן אויס מעיכאָסימ איבן באַסלאָוו. — עס ציט זיי צוריק אהיימ.

שווער אפּן הארצן, אומעטיק אפּ דער נעשאַמע און שטארק-
שטארק וואָכעדיק איז געוואָרן די קינדער אפּ מאָרגן נאָך יאָמטעוון,
אז מע האָט גענומען צעוואלגערן די סוקע. אָן א טראָפּן ראכמאַנעס
האָט דער פעטער איציע (א מענטש אָן א הארצ!) קוידעמקאָל ארומ-
געריסן די ווענט, אראָפּגעריסן דעם סכאכ, צענומען די ברעטער, מיט
אן אומגעהייערער רעציכע ארויסגעשלעפט די טשוועקעס (וואָס האָט ער
געהאט צו די טשוועקעס?). נאָר די פיר סטויפעס האָט ער געלאָזט
שטיין — און דאָס איז געווען א סאכ ערגער, וואָרעם די פיר הוילע
סטויפעס האָבן געוואָגט איידעס אפּן כורבן, געקלאָגט און באקלאָגט
זיך: „זעט, יידישע קינדער, וואָס פונ א יידישער סוקע קאָן ווערן!...“
די יידן, וואָס ערשט נעכטן זינגען זיי געווען שיקער-לאָט, געטאנצט
און געפליעסקעט און געמאכט זיך נאריש ווי קינדער, זינגען מיט-
אמאָל געוואָרן אלע ניקטער, כטאטעטשנע און קימאט זיך געשעמט
קוקן איינס דאָס אנדערע אינ די אויגן אריין. א מאָדנער אומעט
האָט ארומגענומען די שטאַט, א זעלטענע מאָרעשכוירע האָט זיך אָן-
גערוקט אפּ באַסלאָוו. און אומעטיקער און טרויעריקער פונ אלע זיי-

נענ געוואָרן די קינדער, די פּערעיאַסלאַווער יעסוימימ. וואָרעם קאַל-
זמאן די קינדער זיינען נאָכ געווען געסט, האָבן זיי זיך געפילט ניט
שלעכט אין דעם באַסלאַוו, נאָר וואָס ווייטער האָבן זיי אָנגעהויבן
אלץ מער געוויירע ווערן, אז זיי זיינען דאָ איבעריק. דער זיידע
מוישע-יאָסיע איז זיך געווען בעיעכידעס¹ אין טאלעס-אונ-טפילן אפ
די פעלצן, אָדער געדאוונט, אָדער געלערנט, אָדער געבאַמקעט, צו-
געקנאקט מיטן פינגער, אָדער געזיפצט און שטילערהייט גערעדט מיט
גאָט, אָדער דערציילט פאר די קינדער זיינע שיינע מייסעס פון אמאָל,
אָדער געזאָגט מוסער, פארוואָס זיי זיינען ניט פרום, ווילן ניט גאָט
דינען, פארלענגערן דערמיט דעם קעז, דורך זיי קומט ניט מאַשינע
און דורך זיי ליידן נעבעך ידן אין גענעם און טויזנטער-טויזנטער
נעשאַמעס קאָנען ניט געלייטערט ווערן... דאָס אלצדינג האָבן די
קינדער שוין געהערט וויפל מאָל אין כיידער פון זייער רעבן, אין
דער היים פון דער באַבע מינדע און פון גלאט יידן, וואָס האָבן
ליב זאָגן מוסער און סטראשען מיטן גענעם, און דאָס אלצדינג האָט
זיך זיי שוין לאנג צוגעגעסן. זיי איז געווען א סאך מער אין-
טערעסאנט צו זען די פאָליטיקע, וואָס האָט זיך אָפגעשפילט דאָ בא
זייער זיידן מוישע-יאָסיע מיט דער באַבע גיטל אין שטוב.
טאָג ווי נאכט זיינען דאָרטן געווען אינטריגעס מיט סוידעס, מיט שוש-
קערצען, מיט רעכילעסן. דער פעטער איציע מיט דער מומע סאָסיע
האָבן געהאלטן אין איין קלאָנג זיך אפ דער באַבע גיטל, אז ס'איז
שווער בא איר א גראָשן ארויסצובאקומען פון אונטער די קישנס,
און אפן זיידן, אז ער איז שוין צו פרום, אזוי פרום, אז ער איז
שוין אויוערבאַטל... „שוין צו אלט“ - האָבן זיי געטלינעט שטילער-
הייט, מאַדנע דערביי געשמייכלט און צונויפגענומען די ליפּן... און
זיי באַבע גיטל האָט זיך באַקלאָגט אפ איר שונור און אפ איר בען-
יאָכיד, אז זיי גיבן איר ניט אָפ קיין קאָוועד, ווי א מאמען, און
אז זיי קוקן שוין ארויס - זי ווייסט עס גאנצ גוט, - זי זאָל צומאכט
מיט אן אויג; אפ דער יערושע, אפ דער יערושע קוקן זיי ארויס!..
זיי אפ צולאָכעס וועט זי אָבער נאָכ לעבן און לעבן, כאַטש דער
טויט איז איר טויזנט מאָל מער נייכע, וואָרעם וואָס טויג איר דאָס
לעבן, מיטשיינסגעזאָגט, א קאליקע, באַגראָבן אזא טאָכטער, אזא כּייע-
עסטער, א מאמע פון אזויפיל קינדער, ווינד איז איר און ווי!.. מיט

1 אָפגעזונדערט, איינער אליין.

יאויסגעדרייטע עלנבוניגנס קוועטשט זי ארויס א טרער פון אירע
 קאליע אויגן, רופט צו די קינדער, שארט מיט די אויסגעדרייטע הענט
 אונטער די קישנס, נעמט ארויס און שענקט זיי איטלעכנ באזונדער
 א פאָר גראַשנס. דערזעט דאָס די קליינע כאווע-ליבע מיט די רויטע
 בעקלעך און מיט די קליינע ליפעלעך און טראַגט עס אָפּ באלד צו
 דער מומע סאָסיע. און די נומע סאָסיע גיט עס באלד איבער דעם
 פעטער איציענ, און ביידע שושקענ זיי זיך, אז פאר אירע אייגענע
 קינדער זשאלעוועט מען א קאָפעקע, און די פרעמדע קינדער
 צעטיילט מען מאיאָנטקעס גאנצע!.. און די קינדער הערן דאָס, און
 עט גייט זיי ניט איינ. עס שלאָגט זיי צו דער גאל.
 וואָס ווייטער אלץ ערגער. די קינדער פילן, אז זיי זיינען דאָ
 איבעריק. זיי זעען, ווי מע קוקט אפּ זיי ביים זיי עסן, זיי הערן
 הינטער די פלייצעס, אז מע רעדט פון זייערע „אפעטיטלעך“. עס
 שטעלט זיך זיי שוין דער ביסן אינ האַלדן. עס איז זיי שוין דאָרט
 אַלצדינג נימעס און טרייפע. זיי קוקן שוין ארויס אפּ א בריוול פונעם
 טאטן, ווי אפּ מאָשעכען, — ווען וועלן זיי שוין פאָרן אהיימ?..
 דער גוטער גאָט האָט זיי געהאַלפּן, דאָס גוטע בריוול איז שוין
 דאָ: דורכ א פּרעיאסלאווער באלעגאַלע אָנגעקומען מיט א צושריפט,
 אז מיטן דאָזיקן באלעגאַלע טאקע — ער הייסט נויכ — זאָלן די קינד-
 דער זיך אומזעצן און פאָרן אהיימ. לאָזט זיך ארויס, אז דער בא-
 לעגאַלע איז טאקע א באלעגאַלע מיט א בויך און מיט סוסים,
 ווי עס געהער צו זיי, און הייסט הייסט ער טאקע נויכ, כאָטש
 ער אליין זאָגט אפּ זיך, אז ער הייסט רעב נויכ; האָט ער אָבער
 א כיסאָרן — ער איז א הייזעריקער און האָט א פליכ. וואָלט דאָס
 אויך ניט אויסגעמאכט. הייזעריק איז ער, זאָגט ער, געוואָרן
 פון סימכאסטוירע. היינטיקן סימכאסטוירע האָט ער געטרונקען בראנפן.
 דאָס הייכט, בראנפן טרינקט ער אלעמאָל. נאָר צוליב סימכאסטוירע
 האָט ער געמאכט גאָר-גאָר א היפשע קויסע! א סוואָרע, אז מע האָט
 אימ געמינטערט... און דאָס, וואָס ער האָט א פליכ אפּן קאָפּ, איז
 איבער דעם, וואָס קינדווייז פלעגט ער זיך ניט לאָזן ניט צוואַנג,
 ניט קעמען. געווען אן אקשן. האָט מען אימ מיט גוואלד געכוזט
 ריטן די האָר איינציקווייז. נאָר די אלע זאכען, זאָן איך נאָכאמאָל,
 האָבן זיך מיט דער נעסיע גאָר ניט אָנגעקערט. געשאט האָט צו דער
 נעסיע אן אנדער זאך: כאָטש נויכ איז געשיקט געוואָרן פון פע-
 רעיאסלאוו קיין באַסלאוו ספעציעל, ער זאָל ברענגען צו פירן פון

דאָרטן נאָכעם ראַבינאָוויטשעס קינדער, פונדעסטוועגן האָט ער נישט געקאָנט ביישטיין דעם נישטאָיען — טאָמער וועט אים גאָט צושיקן אפ צוריקוועגס כאָטש א פאָר פארשויןדלעך, וועט דאָס זיין ווי געפונען. האָט ער זיך ארומגעדרייט אין מאַרק מיט דער בייטש א טאָג און צוויי און דריי, די פערדלעך האָבן געכראָמקעט דעם האָבער — און פארשויןדלעך נישט א לעקן די קינדער איז דאָס ווארטן געווען אל אפאָז וועאל כאַמאָסאָמ¹! און אָט זאָגט מען זיי אָן די גוטע בסורע — זיי פאָרן! א סימען: נויכט האָט שוין אפילע ארויסגעקאטשעט דעם וואָג און שמירט שוין די רעדער. „איצט מעגן שוין קומען קאָל מאלכי מיזרעך אומיידעו² — פארפאלג! איצט מעג מען אים אָנשיטן אָט אָ-די בויך מיט גאָל, ער זאָל בלייבן אן איבעריקע שאָ אין באַסלאָוו, מעג די שטאָט פארברענט ווערן, אָדער איינגעזונקען ווערן! אז איר קענט נישט רעב נויכענו!“... זיי קינדער כאפן זיך אריין אין שטוב אריין. זיי קלייבן זיך אין וועג אריין, געוועגענען זיך אָפ מיט די באַסלאָווער כאוויירימ, מיט דער אלטער קלויז און מיטן געלן קלייזל און מיטן „ראָס“ און מיטן זיידן און מיט דער באַבע. דער זיידע מוישע-יאָסיע בייס-מיסע זאָגט זיי מוסער, פארשטייט זיך, און הייסט זיי זיין ערלעכע יידן, און די באַבע גיטל ווישט די אויגן מיט אירע אויסגעדרייטע הענט. נאָר פונעם פעטער איציע מיט דער מומע סאָסיע הערן זיי א קאלטן „פאָרט-געזונט“. די צוויי וואָלטן דאָפּק געווען צופרידן, וואָס די „פרעמדע קינדער“ פאָרן אוועק, איז זיי פארשטערט געוואָרן די סימכע, וואָס נישט אלע פאָרן זיי אוועק. עס פאָרן נאָר די יינגלעך. די צוויי מיידלעך זינען געבליבן אין באַסלאָוו. וואָס איז די מיסע? א פּראָסטע מיסע. די באַבע גיטל האָט געזאָגט: זי וועט זיי נישט לאָזן. זי וויל נישט, איר כּייע-עסטערס קינדער זאָלן אריינפאלן צו א שטיפמאמע.

טיינעט דער פעטער איציע מיט א שמייכלעך, גלעט זיך די פייעס און קוקט אפ די קישנס, ווו עס ליגט דער באַבעס פארמעגן: — נו, און אז די יינגלעך פאלן אריין צו א שטיפמאמע, איז גוט? כע-כע!

— וואָס גלייכסטו יינגלעך צו מיידלעך? וואָס האָרכט א יינגל א שטיפמאמע? א יינגל גייט אוועק אפ א גאנצן טאָג אין כּיידער

1 געמיינט: דערווידער, נישט צום הארצן.
2 געמיינט: אלע קיניגן פוב דער וועלט.

אריינ. אונ א מיידל וואָס? א מיידל בלייבט אינ דער היימ ניאנ-
טשענ דער שטיפמאמעס קינדער...

דער פעטער איציע איז מיט דעם נאָכ אלץ ניט באפרידיקט.
ער גלעט זיך די פייעס, קוקט אפ די קישנס אונ שמייכלט אונ רעדט
טיפ דיפלאַמאטיש, קוימ וואָס מע שטויסט זיך:
— אונ ווי וואָלט געווען, לעמאַשל, ווען אלע קינדער זאָלן זיינ
מיידלעך? כע-כע!

— וואָלט איך אלע מיידלעך — ענטפערט אימ די באָבע — גע-
לאָזט בא זיך.

דער פעטער איציע רעדט ווייטער, נאָר אָן א שמייעלעך, אונ
אלץ פארשטעלט:

— ווו וואָסטו גענומען געלט, לעמאַשל, אפ אויסצוהאלטן
אזויפיל מיידלעך? (שוין אָן א כע-כע).

— גאָט וואָלט מיר געהאַלפן. — ענטפערט די באָבע רוק. — אָט
האָט דאָך מיר גאָט געהאַלפן אויסהאַדעווען אזא קאדעש ווי דו, וואָס
קוקט ארויס אפ מיין יערושע, האָט מוירע, ס'וועט אימ ניט קלעקן...
— איציע! — רופט אימ די מומע סאָסיע פון איר כיידערל. —

איציע! קומ אהער, איך דארפ דיר עפעס זאָגן!..
די קינדער קוועלן אָן פון דער באָבע גיטל, וואָס זי האָט אזוי
קונציק אָפגעשניטן דעם פעטער איציען, אונ זיינען זיך מעכניע, וואָס
זיי פאָרן שוין צוריק אהיימ.

א ביסל איז זיי נאָר אריינ אינ נאָו דאָס וואָרט „שטיפמאמע“,
וואָס זיי האָבן דאָ דערהערט צום ערשטן מאל. זיי וועלן, הייסט
עס, האָבן א שטיפמאמע? וואָס איז דאָס אזעלכעס „שטיפמאמע“? אונ
מיט וואָס איז א שטיפמאמע אזוי ביטער, וואָס די באָבע גיטל האָט
שוין באצייטנס אפ זיי ראכמאַנעס?.. ס'איז קעדיי, כ'לעבן, אָנצוקוקן
די שטיפמאמע. ס'איז קעדיי שוין צו פאָרן אהיימ.

אהיימ! אהיימ! אהיימ!

א מיינע-לאַשני פון א שטיפמאמע

א שטיפמאמע. — קלאַלעס נאָכן אלעפבויו. — דאָס ערשטע ווערק — א
דעקטיקאָן פון קלאַלעס.

וואָס האָבן זיך מענטשן אָנגעכאפט — „שטיפמאמע“? וועדליך די
קינדער האָבן זיך אָנגעהערט „שטיפמאמע“ און „שטיפמאמע“, האָבן
זיי געמעגט מיינען, אז א שטיפמאמע איז טאקע בעמעס מיט הער-
נער. אז אפ יעדן טויט און יעדן שרייט האָט מען זיי געסטראשעט
מיט דער שטיפמאמע: „ווארט אויס, שקאָצים, אָט וועט דער טאטע
ארויספאָרן אפ דער וועלט און וועט אייך ברענגען א שטיפמאמע,
וועט איר וויסן, וואָס פאר א גאָט מיר האָבן!“... וואָס דארפט איר
מער — טאָמער ווארעמט די זון ניט אזוי פריגלדיק, זאָגט מען: „די
זון ווארעמט, ווי א שטיפמאמע“... עס מוז דאָך עפעס זיין אינע דעם.
א וועלט איז דעם מעשוּגע?

מיטמאָל איז דער טאטע געלעמ געוואָרן. ס'איז אוועק א וואָך,
און א וואָך, און נאָך א וואָך. ווי איז אהינגעקומען דער טאטע?
מע זאָגט ניט! עלטערע ריידן צווישן זיך, נאָר שטילערהייט, די קינד-
דער זאָלן ניט הערן, און מער אפן ווונק. נאָר איינמאָל האָט אינ
כיידער דער רעבע זיך ארויסגעכאפט מיט א וואָרט. ער האָט א
פרעג געגעבן בא די קינדער: „ניטאָ נאָך דער טאטע פון בארדי-
טשעוו?“ צו דער דאָזיקער דיפלאָמאטישער פראגע האָט די רעבעצן
צוגעזעצט פון איר זייט נאָך מער דיפלאָמאטיש: „וואָס זשע? אזוי
גרינג קומט עס אָן אן אלמען אראָפצוברענגען א שטיפמאמע פאר
די יעסוימימ?“... ווייסן מיר שוין, הייסט עס, אז דער טאטע איז
אינ בארדיטשעוו, און אז ער זוכט א שטיפמאמע צו זינע קינדער.
וואָס זשע, כרעגט זיך, באדארפ מען זיך דאָ באהאלטן? וואָס איז דאָ
דער סאָד? וועהאַרײע: אז ער האָט באדארפט צו קומען אהיים מיט
דער סכירע פון בארדיטשעוו, האָט ער פריער צוגעשיקט א „שטא-
פעט“, אז גאָט האָט אים מעזאקע² געווען זיין גלייכן, וואָס איז א
מעציע אינ אלע אויפאנימ, הען אינ ייכעס, הען אינ געלט, און אז

1 דאָ געמיינט: א דעקטיקאָן פון זירלוערטער.

2 געמיינט: צוגעשיקט.

ער וועט אינגיכט, אימירצעשעם, קומען מיט דער מעציע, און ער בעט, מע זאל איר ניט זאגן אזוי גיכ, וויפל קינדער ער האָט — צו וואָס זאל זי דאָס וויסן מיטאמאָל? מיט דער צייט וועט זי דאָס אליינ געווירע ווערן. ס׳וויסן זײנען ניט אלע קינדער כאל אפ איר: די עלטערע זײנען דאָך עלטערע, און די צוויי מיידלעך — די זײנען דאָך בא זייער באַבע. ער וואשט זיכ ניט אָפּ די הענט כאַלילע פונ זיי. קינדער זײנען קינדער. נאָר בא אָט אועלכע ביטערע אָבסטאַטעל-סטועס איז געזינטער, או מע פארלייקנט עטלעכע קינדער אפ א קורצע צײט. „יוסייר איינ לעכאדייש ראק כאימ וועשאָלוימ¹. האשעם-יסבאָרעכ זאל העלפן, מע זאל זיכ זען אינגיכט בעשאָלעם. מימעני²...“ דער דאָזיקער בריוו וואָלט געמאכט א גוטן איינדרוק, ווען ניט דער קנייטש מיט די קינדער. ערגער פונ אלץ איז דאָס געווען פאר די קינדער גופע. עמעס, זיי האָבן געפילט, אז דער טאטע האָט זיי ליב, אז זיי זײנען אימ טײער איטלעכס קינד באזונדער, נאָר וואָס זיי זײנען אפ א וויילע געוואָרן א מינ קאָנטראבאנדע-סכורע — דאָס האָט זיי א ביסל א פאָרקע געגעבן און ארויסגערופן מאַדנע מאכשאָוועס און געדאנקען. אָבער ניט אפ לאנג, וואָרעם אָט איז מען געקומען צו זיי אינ כײדער ארײַן און מע האָט זיי אָנגעזאָגט א בסורע: „דער טאטע איז געקומען און געבראכט צו פירן פונ בארדיטשעו א שטיפמאמע.“ מאזלטאָוו! — האָט זיכ ארײַנגעמישט די רעבעצן. — איר זאָלט דערלעבן אָנזאָגן בעסערע בסורעס! און דער רעבע האָט אָפגעלאָזט די קינדער אהיימ פאר דער צײט.

געקומען אהיימ, האָבן די קינדער געטראָפן די גאנצע מיטפאָכע: דעם פעטער פיניע מיט זײנע זין, די מומע כאנע מיט אירע טעכ-טער, אלע ארום טיש. מע האָט געטרונקען טיי, קלוימערשט געגעסן לעקעך און איינגעמאכטס און גערויכערט פאפיראָסן, און גערעדט פוסטע רייד, וואָס א וואָרט צו א וואָרט האָט זיכ ניט געקלעפט, וואָרעם קינער האָט ניט געהערט וואָס דער אנדערער זאָגט. יעדער איז געווען ארײַנגעטאָן אינ זײנע אייגענע געדאנקען, און אלע אי-גינעם האָבן געהאלטן אינ איינ קוקן אפ דער שטיפמאמע און אינ איינ באטראכטן און אָפשאצן די מעציע, וואָס דער טאטע האָט איינגעהאלטן אינ בארדיטשעו — און, דאכט זיכ, מע איז געווען צופרידן

1 מער קיין ניס איז נישט, ס'זאל נאָר זײַן געוונט און לעבן.

2 פון מיר...

מיטן פאנקוק. : יידענע א בעיקר זענען, ניט קיינ נארישע, און דע-
ריקער — א ליבלעכע, א צוגעלאזטע, א גוטע, א מענטש פאן א גאלד
היינט וואָס האָבן זיי דאָ געפילדערט, געמאכט פאָנשטעלן — „שטיפמאמע“?..
ערשט העט-שפעטער, אינא א וואָכ ארום פאָדער אינ צוויי, האָט
זיך די שטיפמאמע ארויסגעוויזן מיט איר היציקן טעמפערמענט און
קוידעמקאל ארויס מיט איר שפראך, מיט איר עמעט בארדיטשעווער
שטיפמאמע-לאָשן, א שפראך א גלאטע, א ריכטע, א בלומענדיקע.
אפ איטלעכס וואָרט א קלאָלע, און צום גראַם, און דאָפּקע אינ גוטן
מוט. לעמאַש! עסן — עסן זאָלן דיך ווערע! טרינקען — טרינקען זאָלן
דיך פיאָוקעס! שרייען — שרייען זאָלסטו אפ די ציינ! פארנייען —
נייען זאָל מען אייך טאכריכט! גיין — גיין זאָלסטו אינ דער ערד!
שטיין — שטיין זאָלסטו פראַוועס! זיצן — זיצן זאָלט איר אינ געהאקטע
וונדן! ליגן — ליגן זאָלט איר אינ דער ערד! ריידן — ריידן זאָלט איר
פון היצן! שווינגן — אנשווינגן זאָלט איר ווערן אפ אייביק! זאָגן —
געזאָגט זאָל אייך ווערן אלדאָסבייזן! האָבן — האָבן זאָלסטו מאַקעס-
בעכירעס! ניט האָבן — ניט האָבן זאָלסטו קיינ גוטס ווייל דו לעבסט!
טראָגן — טראָגן זאָל דיך דער רועך אפ די פלייצעס! אריינטראָגן —
אריינטראָגן זאָל מען דיך א קראַנקן! ארויסטראָגן — ארויסטראָגן זאָל
מען דיך א טויטן! ארוםטראָגן — ארוםטראָגן זאָל מען דיך אפ די
הענט! אוועקטראָגן — אוועקטראָגן זאָל מען דיך אפג בעסוילעמן! צי,
אשטייגער, לעמאַשל, נעמט אזא אומשולדיק וואָרט, ווי שרייבן? איז
שרייבן זאָל מען דיר רעצעפטן! פארשרייבן — פארשרייבן זאָלסטו ווערן
צום טויט! אָפּשרייבן — אָפּשרייבן זאָל מען דיך פון קאדאַכעס! אריינ-
שרייבן — א מעשוגענעם אויסמעקן און דיך אריינשרייבן!.. און אמאָל
איז זי געווען אופגעלייגט און א וואָרט האָט זיך אריינגעכאפט איר
אינ מויל אריינ — האָט זיך עס געדרייט און געפלאַכט און געגאָסן
זיך און געצויגן זיך, ווי א גוטער בוימל, גאָר פאָן אַן אָפּשטעל,
און אינ איינ אָטעם, ווי בא א גוטן כאַונ די אסערעס בניי האָמען:
„ס'זאָל דיך אָנכאפן, ריבוינעשעלויילעם, א שטעכעניש און א ברע-
כעניש, א רייסעניש און א בייסעניש, א טריקעניש, א פארטריקעניש,
אן אויסטריקעניש, אן איינטריקעניש, א דארעניש, א פארדארעניש,
אן איינדארעניש, א שרימפעניש, אן איינשרימפעניש, ליבער גאָט!
הארציקער פאָטער, געטרייער!“...

דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע איז זיך מוידע, אז א
היפש ביסל קלאָלעס און שלאָגווערטער אינ זיינע שפעטערדיקע ווערק

האָט ער גענאשט פון דער שטיפמאמע און פון איר מייןע-לאָשן. נאָכ
 גאָר-גאָר אינ די יונגע יאָרן, ער האָט נאָכ גאָר ניט געוווסט, וואָס
 שרייבן באטייט, און האָט נאָכ גאָר אפילע ניט געכאַלעמט, אז ער
 וועט אמאָל זיין א שרייבער, האָט זיך אימ, אלס קוריאָו, פארוואָלט
 פארשרייבן אלע קלאָלעס, וואָס ער האָט זיך אָנגעהערט פון זיין
 שטיפמאמע, צונויפזאמלען זיי אינינעם, מאכט א מינ ווערטערביכל.
 האָט ער זיך ניט געפּוילט, געזאמלט און געזאמלט, און אז ער האָט זיי אָן-
 געזאמלט א היפש ביסל, האָט ער זיי גענומען סאָרטירן נאָכן אלעפּבייו, אָפּ-
 געשוויצט א פּאָר גוטע נעכט און צונויפגעשטעלט א גאנצ פּיינעם לעקסי-
 קאָן, אלפי אלעפּבייו, וועלכער עס ווערט דאָ געגעבן נאָר אפּן זיקאָרן:
 *א — עויען, אומגליק, אידיאָט, אייזל, איינגעגעסענע בריע, אָפּ-
 געריסענער נאר, אשמעדיג.

ב — באָלוואן, באָדיונג, באטלען, בייטלשניידער, בלינדער-האָצ, בעדער,
 בעזעם, בעטלער, בערנטריבער, באלעגאַלע, באשעפעניש.
 ג — גוי, גוילעם, גאדלען, גאזלען, גאנעוו, געשלייערטע האנוי.
 ד — דאָנאָטשטיק, דאָוועראכער, דאלעס, דערקאטש.
 ה — האָלעדראנצעס, האָצמאכ, האָצעקלאָצ, הולטיי, הינטשלעגער,
 הינקעדיקער שניידער, האָמען, העפקער-יונג.
 ו — וואנצ, וויסטע קאליקע, וועוויק, ווערעמיקער, וויצידיקאָסכאָ.
 ז — זאיקע, זאק פּאָלאָווע, זויערע קיסליצע, זומערפויגל, זויער, זיצפלייש.

ח* — כאליפוסניק, כאפער, כויעק, כאוער, כאימ-יאנקל, כאָכעם-
 באלזלע, כאַליערע.
 ט — טאָטער, טאָרבע, טויגעניכטס, טיפעש, טעריקשער פעפער,
 טרייפע קישקע.

י — יאטקעהונט, יונאטש, יורקע, ימאכשמויניק, יאמ-קאָטער.
 כ* — קאווען, קאָלבוניק, קעלעוו-שעביקלאָווימ.
 ל — לאָבוס, לאבאזניק, לאָדער, לוי-יוצאָעכ, לאמטערנשיסער,
 ליגנער, לאמעדוואָוויניק, לידיקגייער.
 מ — מאלפע, מאמעטליווע באַכער, מאַנדיש, מאגיד, מעלאמעד,
 מעשומעד.

* די אלע ווערטער, וואָס זינען דאָ געגעבן נאָכ די אויסעס „א“, „ח“, „כ“, „ע“, „ת“ און הייבן זיך אָן ניט מיט די דאָזיקע אויסעס, פלעגן לויט דער אלטער אָרטאָגראפיע זיך אָנהייבן מיט די געגעבענע אויסעס. ר ע ד.

ג — נאריש פאָנעם, נאפורעלע, נאשער, נודניק, ניכפעניק.
 ס — סאוויילע, סוואָלעטש, סווישטשונ, סמארקאטש.
 ע * — אוועספאָנעם, אָני-וועעוויענ, איפעש, עגדעש, אקשנ.
 פ — פאסקודניאק, פאציאָרע, פארטאטש, פארכ, פוסטעפאסניק,
 פופיק, פיפערנאָטער, פלעצל, פעטעלעלע, פעמפיק, פערעאָדעם, פריטשעפע.
 פ — פאָנפאטש, פאלשער מענטש, פארשלעפטע קרענק, פויליאק,
 פיפער, פליאסקעדריגע, פלאַכט, פלאַקנשיסער, פערדאטש, פרעסער.
 צ — צוויאק, צאדיק-אינ-פעלצ, צורע-מעלכע, ציילעם-קאָפּ, צע-
 ברעכענער שארבנ, צאָראס.
 ק — קאטאָרושניק, קאָכלעפל, קאליקע, קארטאָפּלשלינגער, קאָרטנ-
 שפילער, קאפעליושמאכער, קאפצנ, קוימענקערער, קישקע-אָג-א-דנאָ,
 קלעק, קריכער, קאסקעסעס.
 ר — רויטער, רויצייעכ, רעכילעסניק, רעטעכ, ראָשע-מערושע.
 ש — שארלאטאנ, שאבעס-גוי, שויטע בענ פיקהאָלצ, שוסטער,
 שייגעצ, שליאטענטש, שיקסע, שלאנג, שלימאזל, שמאטע, שמאד-
 קאָפּ, שמינדער-בעגעצ, שמענדריק, שנויצ מיט ברויט, שקראב.
 ת * — טערעכ.

דאָס איז געווען, קאָגן מען זאָגן, דאָס ערשטע ווערק, וואָס דער
 קומענדיקער שוואַלעם-אלייכעם האָט פארפאסט, און א נאָמען געגעבן
 האָט ער עס: „א מיניע-לאָשן פון א שטיפמאמע“... מיט דעם ווערק
 האָט זיך געטרעפן א מיניע, וואָס האָט זיך געקאָנט ענדיקן מיט גאָר
 א מיניע קאטאטרעפּע.

מאכעט עס האָט געמוזט זיין אויטגעשטעלט שטרענג נאָכן אלעפ-
 ביזן, האָט דער פארפאסער שטארק געשוויצט, עטלעכע מאָל איבער-
 געשריבן דאָס ווערטערבוך. האָט דער טאטע, אפאָנעם, באמערקט,
 אז דער כעוורעמאן ארבעט עפעס זייער געשמאק. איז ער אונטער-
 געגאנגען איינמאָל באנאכט פון הינטן, אריינגעקוקט אינווייניק און
 א נעם געגעבן צו זיך דעם קסאוו-יאד און איבערגעלייענט פון אלעפ
 ביז טאָפּ. און לוי-דיי, וואָס ער האָט עס אליין געלייענט, האָט ער
 עס נאָך דורכגעלייענט פאר דער שטיפמאמע. און עס איז געשען א
 נעם: ס'איז שווער צו וויסן, צי ווילל ס'איז גראָד געווען אינ א
 גוטער מינוט, ווען זי איז געווען אופגעלייגט, צי ווילל זי האָט זיך
 געשעמט צו זיין אינ קאס, — נאָר ס'איז אָנגעפאלן אפ איר א מאָד-

* זע אָנמערקונג אפ ז' 212.

נער בייזער געלעכטער. יענע האָט אזוי געלאכט, אזש געקוויטשעט. מע האָט געמיינט, אז זי וועט דעם שלאק באקומען! מער פונ אַלץ זינען איר געפּעלן די ווערטער „פּופיק“ און „קאַסקעסעס“. „פּופיק“ האָט בא איר געהייסן טאַקע דער העלד פונ דער דאָזיקער באשרייבונג. און „קאַסקעסעס“ (קאַשקעט) — מיט דעם נאָמען האָט זי געקרוינט אַן עלטערן באַכערל דערפאַר, וואָס ער האָט געטראַגן אַ נייעם קאַשקעט. נו, גייט זיט אַ נאָווי, אַז ס'וועט זיך ענדיקן גאָר מיט אַ גע- לעכטער! אַוואַדע האָט דער מעכאַבער פּונעם לעקסיקאָן בא זיך אַין האַרצן געבענטשט גוימל¹, וואָס ס'האָט זיך אַווי גוט אויסגעלאָזט.

אַפּן בענקעלע באַם טויער

דער „אַינפאַר“ — דאָס פאַרפּן אָרכימ. — ווידער כאַלוימעס
וועג אויבער.

ווייסט איר, וואָס הייסט אַ „אַינפאַר“? — אַ „אַינפאַר“ איז נישט קיין אַכסאַניע און נישט קיין האָטעל, נאָר עפעס אַזעלכעס, וואָס גע- פּינט זיך צווישן די דאָזיקע צוויי מינים, אָדער — ביידע מינים אַי- ניינעם. די אַכסאַניע, אָדער דער טיפּ האָטעל, וואָס נאָכעם ראַבינאָ- וויטש האָט געהאַלטן אַין דער שטאָט פּערעיאַסלאַוו און געלעבט דערפּון, איז געווען דער עמעסער „אַינפאַר“. אַ גרויסער הויפּ מיט גרויסע שטאַלן פאַר פּערד און וואָגנס און מיט גרויסע כאַדאַרימ מיט בעטלעך פאַר די אָרכימ. מיינסטנס זינען אַין די כאַדאַרימ געשטאַ- נען צו עטלעכע בעטלעך, און דער אוירעך, וואָס איז פאַרפאַרן, האָט נאָר אָפּגעדונגען אַ בעטל, נישט קיין גאַנצן כּיידער. ס'זיין אַ נאָגיד, אַן אָפּגעפּיצטער, אַ מעיובעס. אַזעלכע זינען אָבער געווען זעלטן, און די האָבן געהייסן „פעטע“ אָרכימ. דאָסראָוו אָרכימ זינען געווען „בעטלעך“. די האָבן נישט באַדאַרפט באַזונדער קיין סאַמאָוואַרן מיט קיין באַדינערס. אַיין סאַמאָוואַר אַ גרויסער איז אַריינגעטראַגן גע- וואָרן אַין „זאַל“, און יעדער פּון די „בעטל-אָרכימ“ האָט זיך געהאַט זיין טשיניק מיט זיין ביסל טיי — גיסט אַינ, יידישע קינדער, און טרינקט אַינ וויפּל אַינער האַרצ גלוסט!.. אַ מעכניע געווען אָנצוקוקן אַינדערפּרי, אָדער אַפּדערנאַכט, באַ ראַבינאָוויטשן אַין אַינפאַר. אַ

1 אַ רעליגיעזער מינהעג — וויבן גאָט, ווען מע ווערט געראטעוועט פּון אַ געפאַר.

גאנצ ביזטל יידן ארום טיש, מע טרינקט און מע רעדט אלע אייני-
 געמ און מע גראגערט און מע רייכערט — דעם רויכ כאָטש שניידט
 מיט אַ מעסער! און רייזן רעדט מען פון וואָס איר ווילט. דער
 רעדט פונעם יאריד — א יאריד-מענטש. דער רעדט פון ווייץ — א ייד,
 וואָס האַנדלט מיט ברויט. דער רעדט פון דאָקטויריג — א ייד א
 קראַנקער, וואָס הוסט. און דער רעדט גאָר פון כאַזאַנימ — א ייד,
 וואָס האָט ליב נעגיגע, און טוט אימ עפעס. און יענער זיצט זיך
 אין א ווינקל, שאַקלט זיך און דאוונט דערוויילע פון פאָרנט¹ מיט א
 קאָל פון א נעקיווע. און דער באלעבאָס אליין, רעב נאָכעם ראבי-
 נאָוויטש, א ייד אַ כאָלוש, ווי אייך איז שוין באַקאנט, מיט א קעצנ
 כאלאטל, מיט א קיילעכיק יארמלקעלע אפן קאָפּ און מיט א גראָב
 פאפיראָס, זיצט צווישן די אָרכים אויבנאָן, ווי אַ מיילעך, און הערט
 זיי אויס אלעמען אין איינ צייט, אָבער נאָר מיט איינ אויער, ווייל
 מיטן אנדערן אויער הערט ער זיך צו, עפשער ניט ווילנדיק, צו דער
 שטיפמאמעס מיינע-לאָשן, וואָס גיכט זיך אזוי ווי בויםל און ציט זיך
 אזוי ווי האָניק. דאָס רעכנט זי זיך מיט אירע שטיפקינדער אפן ניט-
 טערן האַרצן, טיילט זיי אויס בראָכעס יעדן באַזונדער מיט דער פו-
 לער האנט. דעראַנגוט דעם א זעצ אין זייט אריין, דעם א סטוסאק
 אין האַלדז-און-נאָקן, און יענעם איז זי מעכאבעד מיטן רעכטן פוס
 אין בויך אריין. זי וויל, אז איינער זאָל גיין פארוויגן איר דאָס
 קינד, אז דער אנדערער זאָל גיין אין מאַרק אריין איר העלפן טראָגן
 דעם קויש, און אז דער דריטער זאָל גיין גלאט אין דער ערד
 אריין... און די קינדער פאָלגן, טוען אלץ, וואָס מע הייסט זיי, וואָ-
 רעם די צייט איז שלעכט, פארנאָסע איז געשלאָגן, אין כידער גייט
 מען נאָר א האלבן טאָג, דעם אנדערן האלבן טאָג העלפט מען אויס
 דעם טאטן ווי ווייט מע קאָן. ווער אין שטוב ארום די אָרכים, און
 ווער אין דרויסן אפן בענקעלע באַט טויער — צו פארופן די דורכפאָרן-
 דיקע באַלעגאָלעס: „אהער פארפאָרט, אהער!“...

אוואדע אין אין דרויסן אפן בענקעלע באַמ טויער בעסער,
 ווי אויסצושטיין דעם הו-הא, מיטן גענעם, מיטן גאָלעס-שטיפמאמע
 אינווייניק אין שטוב. דאָס זיצן באַמ טויער אפן בענקעלע איז גאָר
 קיין ארבעט ניט. דאָס איז א שפילכל, א פארגעניגן. ווער שמועסט זו-
 מער, אז די באלעגאָלעס פליען מיט א הוק און מיט א פליץ און

1 אָנהייב פון אינדערפריינק דאווענען.

מיט א קנאק. דאָס פאָרן זיי פונעם פאראַכאָד מיט פארשווינדלעכ, ווילן איבערלאָגן איינס דאָס אנדערע, הייבן זיי אופ אַזא שטויב, אַז מע זעט ניט ארויס די פאסאזשירן, וואָס פאַר א פאָנעם זיי האָבן. נאָר אַז אינ וואָג געפינען זיך פאסאזשירן — דאָס זעט מען. און אלע יינגלעך מיט אלע מעשאַרסימ פון די איינפאָר-הייזער טוען זיך א לאָן אַקעגן דעם באלעגאַלע מיט א פריילעכע געפילדער: „אהער, פעטער! אהער פארפאָרט!“ און דער באלעגאַלע ענטפערט זיי אָפּ מיט דער בייטש, פליט דורכ פארביי און ווערט פארשוונדן אינעם גע- דיכטן שטויב, לאָזט איבער די יינגלעך און די מעשאַרסימ מיט א נאָז. דאָס איז אָבער נאָר זומער-צייט, בייס נאוויגאציע, ווען דער דניעפער גייט. ווינטער, אַז דער דניעפער שטעלט זיך אַוועק, לעבט דער איינפאָר פון אַן אנדער סאָרט אָרכימ. ווינטער פאָרן אַריין גרויסע בוכטעס, אָדער בוידן, געפאַקט מיט א מינ סכּוירע, וואָס איז איינגעוויקלט אינ צינאָוקעס און שטינקט מיט טאראַן. דאָס זיי- נען שוין ניט קיין אָרכימ אפּ צו עסן שאבאָסימ און פארנעמען בעטלעך. זיי זיינען ניט קליין צו ליגן אלע איינינעם אפּ דער ערד, אָדער אינ הויפּ בא די וועגן, און זיי גיבן צו לייזן נאָר פאַר היי און האָבער. פון אַזעלכע פארשויענע האָט מען ווינציק נאַכעס, און פארנאַסע נאָך ווינציקער. היינט דאָס זיצן אַליין אפּן בענקעלע באַם טויער אפּן פראָסט איז אויך עפּעס ניט אזוי זיס. דער העלד פון די דאָזיקע באשרייבונגען געדענקט גאַנצ גוט יענע צייט, ווען ער איז געזעסן אפּן בענקעלע באַם טויער. זומער איז דער גרעסטער הייז געבראַטן זיך אפּ דער זון, און ווינטער אפּ דער קעלט געפרוירן ווי א הונט, איינגעהילט אינ א צעריסן פעלצל מיט אַזעלכע שטיוועלעך, וואָס האָבן זיך געבעטן צום שוסטער, און ער האָט געקלאפּט א פוס אָן א פוס און ארויסגעקוקט, טאַמער וועט זיך באווייזן א בא- לעגאַלע, אָדער א בוכטע מיט אָרכימ, וועט ער אפּשטיין, זיך לאָזן אַקעגן: „אהער פאָרט! פארפאָרט אהער!“ זיינען אָבער באלעגאַלעס, ווי אפּ צולאָכעס, דורכגעפלויען פארביי און זיינען גאָר פארפאָרן אינ א צווייטן, א רייכערן איינפאָר, טאַקע אַקעגן, צו רווון יאַסנעגראדסקי. דאָרט זיינען, זאָגט מען, פאראַן כאַדאַרימ גרויסע, מיט ווייכע בען- קלעך, מיט שפּיגלען, מיט נאָך און נאָך זאַכע, וואָס די ראַבינאָ- וויטשעס פארמאָגן דאָס ניט. דערפאַר איז דאָרט טאַמיד פול געפאַקט מיט פעטע אָרכימ, און בא זיי, בא די ראַבינאָוויטשעס אינ איינפאָר, איז פוסט, כאָטש היינט צו פארטרייבן. און דאָס פארדריסט שאַלע-

מען זייער שטארק — אפ וועמענ? אפ גאָט! פארוואָס האָט גאָט נישט
 געמאכט אזוי, אז ער זאָל בעסער געבוירן ווערן בא רווון יאסנע-
 גראדסקי, איידער בא נאָכעם ראבינאָוויטשן פאר א זון?..
 און רווון יאסנעגראדסקי ווערט בא אימ א סימבאָל פונ מאָל,
 פונ אשירעס און פונ אלדאָס גוטס. און א סאך פעטע אָרכימ ווערט
 בא אימ א אידעאל, א צווייטער „אויצער“, פונ וועלכ ער כאַלעמט
 אצינד, ווי ער האָט געכאַלעמט אמאָל, אינ שמוליקס צייטן. און עס
 שטעלט זיך אימ פאָר אינ יעדן פּורל, וואָס פאָרט דורכ פארביי, אז
 דאָס פאָרט א באלעגאַלע מיט בעקאָוועדע פארשוניען, פעטע אָרכימ
 אינ בערענע פעלצן. עס פאָרט דורכ דער באלעגאַלע אקוראט נעבן
 זייער איינפאָר, און איידער שאַלעם באווייזט ארויסצוריינדן דאָס וואָרט:
 „אהער!“, האָט דער באלעגאַלע שוין אליין אָפגעשטעלט די פערדלעכ:
 „טפּרררו!“ — און עס קריכן ארויס פונ דאָרטן איינס נאָך דאָס
 אנדערע זי בעקאָוועדע פארשוניען אינ זייערע בערענע פעלצן. און
 מע טראָגט אראָפּ נאָך זיי געלע לעדערנע טשעמאָדאנעס, אָנגעפאקט
 מיט קאָלטווו, יעדער טשעמאָדאן וועגט א פּוד! און זיי מארשירן
 אריין אינ שטוב אריין, און זיי הייסן זיך געבן איטלעכע באוונדער
 א נומער, און בעטן, מע זאָל זיי דערלאנגען סאמאָווארן, און הייסן
 קאָכן ווארעמעס און וועטשערע. און עס קומט אריין צו זיי דער
 טאטע אינ דער יארמלקע, מיט א שמייכלענדיק פאָנעם, און שטעקט
 זיי אָפּ א ברייטן שאַלעם-אלייכעם און פרעגט זיי, צי רעכענען זיי
 דאָ שאבעס האלטן? צעלאכט זיי זיך און זאָגן: „וואָס עפעס איינ
 שאבעס? פארוואָס נישט דריי שאבאָסימ? און לאָזן לאָזט זיך אויס,
 אז דאָס זיינען גאָר סאָכרימ, וואָס זיינען געקומען קויפן ווייץ, און
 בא קויפן ווייץ וועט דער טאטע קאָנען כאפן א שיינ פארדינסטל קאָמיסיע,
 און טאקע פארוואָס נישט אָפּלעקן א ביינדל?.. אינ דעם קומט אָן די
 שטיפּמאמע, ארופגעכאפט אפ זיך די שאבעסדיקע זיידענע פאטשיילע;
 דאָס פאָנעם פלאקערט איר פאר פרייד, און זי קוקט מיט איינ אויג
 אפ די פעטע אָרכימ און טוט א פרעג שטילערהייט: „ווער האָט דאָס
 זיי געבראכט צו פירן?“ „ס'איך האָב זיי פארופן, איכו“ — ענטפערט
 איר שאַלעם מיט גאדלעס און איז גליקלעך מיטן ליגן, וואָס ער האָט
 דאָ נאָרוואָס אָפגעטאָקט. גליקלעך, וואָס אויך בא זיי וועט אמאָל זיין
 א גוטער טאָג, כאָטש איינ טאָג א גוטער. און א שאבעס א גוטער —
 אכ! וואָס פאר א פריילעכער שאבעס בא זיי וועט זיין!.. און פאר-
 וואָס עפעס נאָר איינ שאבעס? פארוואָס נישט אלע דריי שאבאָסימ?..

דאָס אלצדינג וואָלט געווען זייער גוט, ווען ס'זאָל ניט זיין קיין דימיענ¹, קיין כּאָלעם. די דאָזיקע פעטע אַרכימ אינ די בערענע פעלצנ מיט די געלע טשעמאָדאנעס זיינען טאקע צוגעפּאָרן און טאקע אָפּ-געשטעלט זיך, נאָר ניט בא זייער איינפּאָר — אַקוראט אַקעגן האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט, בא רווון יאסנעגראדסקיס איינפּאָר... „אכ! וואָ-סערע שלעכטע, שלעכטע אַרכימ! וואָס וואָלט זיי געארט, זיי זאָלן בעסער געווען פארפּאָרן צו אונדז?“ — טראכט זיך דער שטענדיקער באל-דימיענ און קומט אריין אין שטוב א דורכגעפּוירענער דורכ און דורכ, און טרעפט דעם טאטן אינעם קעצענעם כּאלאטל, איינ-געבויגן אינדרייענ איבער א סיפּער, און די שטיפּמאמע גליט ווי אפּ פּאָקן: „ניט געקומען קיינער? וואָס וועט זי טאָן מיטן ברויט, וואָס זי האָט אָנגעבאקן, און מיט די פּיש, וואָס זי האָט אָנגעקאָכט? כּאָטש נעם ווארפּ זיי ארויס פאר די הינט! צי איר מיינט עפּשער, אז ס'וועט זיין פונ אייערטוועגן? — ווענדט זי זיך צו די שטיפּקינדער. — איר זייט גאָר נעבעכ קראַנק צו עסן אלטגעבאקן ברויט! ס'וועט זיך אייב אוואדע שטעלן פּאָפּעריק אין האלדז, אָדער אייער מאָגן וועט עס כּאָלילע ניט פארדייען! א קלייניקייט, אזעלכע איבערגעוואשענע קינדערלעך, א גאנצע כּאליאסטערע, קיין איינפּאָרע, און אלע אזוי איידל געפּאצקעט! מע האָט זיי גאָר ניט געקאָנט איבערלאָזן, ווי די מיידלעך, אינ באַטלאוו באַם זיידן מיט דער באַבע, זיי זאָלן בעסער דאָרטן קרענקען, איידער נעמען זיי אהער, נעמען זאָל אייב דער רוען, זיי זאָלן העלפּן עסן, עסן זאָלן אייב ווערעם און טאָטשען אייער לייב לעבעדיקערהייט, ס'זאָל פאלן פונ אייב שטיקער, ווי סע פאלט פונ מיר, אז עס קומט דער ווינטער, קומען זאָל אפּ אייב אן אויסכאַפעניש מיט אן איינדארעניש מיט אן איינשרייכפּעניש...“

דאָ גייט אוועק א באַקאַנטער מיניע-לאָשן, און ע'אָלעם דער באל-האַכאלימעס פארגעסט, אז ס'איז אימ קאלט, און ער לויפט ארויס צוריק אפּ דער קעלט, צוריק צום טויער אפּן בענקעלע. דאָרט איז בעסער. דאָרט קאָן מען כּאָטש זיצן רויק און כּאָלעמען וועגן דעם, טאָכער וועט גאָט פּאָרט צושיקן עפעס פעטע אַרכימ מיט בערענע פעלצן, מיט געלע לעדערנע טשע-מאָדאנעס, וואָס וועלן זיך עפּשער פּאָרט אָפּשטעלן בא זיי אינ איינפּאָר. ניט אַקעגן בא רווון יאסנעגראדסקי?.. גאָט, אז ער וויל, קאָן ער!

1 פּאנאזיע.

דער קאלעקטאָר

זאקסישע און ברוינשוויגער לאַטעריי-צעטלעך. — גרויסע האָ-
פענונגען, נישטיקע געוויסן. — ער שרייבט א ריזיגן אפן
שניט פון מאפוס „אהוואס-צײַענ“.

צו באוונדערן, וואָס פאר א שטארקער מענטש האָט דער שווא-
כער ייד, דער שטילער און פארטראכטער נאָכעם ראבינאוויטש, האָט
באדארפט צו זײַן, אז ער האָט געקאָנט אריבערטראָגן דעם גאָלעם
פון דער שטיפמאמע, אויסהערן איר מײַנע-לאָשן מיט אירע בראַכעס,
צווען, ווי זי פּײַניקט זײַע קינדער, און ניט ארויסטרעטן מיט א
וואָרט אפּילע! וואָס דער מענטש האָט איבערגעטראַגן אינווייניק בא
זיכ אינ הארצן — קאָן מען ניט וויסן. ארויסבאוויזן האָט ער עס
אַבער קיינמאָל ניט און ארויסגעוואָגט האָט ער עס קיינעם ניט. און
דערפאר, אפּאַנעם, האָט זי געלייגט אפּ אימ קאָוועד, געערט, רעס-
פעקטירט, ניט באגאנגען זיך קעגן אימ אזוי גראַב, ווי צו זײַנע
קינדער, לעמאַשל, און געשעצט אימ אזוי הייך, ווי ס'איז נאָר מעג-
לעך געווען פאר אזא יידענע, וואָס האָט אליין אויך קיינ האַניק ניט
געלעקט, נעבעך גוט ארויסגעריסן געוואָרן, געהאַרעוועט ווי אַן אַקס
אפּ אזא גרויסער שטוב מיט א כאַליאסטרע קינדער, אײַגענע און
פּרעמדע.

און עפּשער האָט זיך איר רעספעקט גענומען דערפון, וואָס זי
האָט געווען, מיט וואָס פאר א קאָוועד מע האלט איר מאַן אינ שטאַט,
כאַטש אלע ווייסן, אז ער איז ווייט פון א נאָגיד, פארדינט קיימ
דאָס שטיקל ברויט. קיינ נארישע יידענע, ווי געוואָגט, איז זי ניט
געווען, נאָר א פארביטערטע נעשאַמע, ניט קיינ אײַנגעהאלטענע בע-
שאט קאט און בעטעווע אַכנטלעכער מענטש; וואָס אפּ דער לונג,
דאָס אפּ דער צונג. דערפאר, וואָס דער טאטע האָט איר קיינמאָל
ניט געשטערט אינ איר מײַנע-לאָשן, האָט זי אימ ניט געשטערט אינ
זײַנע זאכען — אַרײַנקוקן אינ א בוך, שפּילן א שאַכ אָדער אזוי
פארברענגען מיט א מענטשן. און די מענטשן, מיט וועלכע דער
טאטע האָט פארבראכט, זײַנען געווען לויטער מאסקילימ, אופגעקלערטע
יונגעלייט און גלאט „קאָפּמענטשן“. מע קאָן זאָגן, די סמעטענע פון
דער דעמליקער שטאַט-אינטעליגענצ, דאָס איז געווען א גאנצ בינטל

מאסקילימ, וואָס פארדינען אויסגערעכנט צו ווערן בא די נעמען און אָפּגעמאַלט צו ווערן, ווי זיי שטייען און גייען, מיט זייער גאנצער פיגור.

דער ערשטער באדארפ באשריבן ווערן „דער קאַלעקטאָר“, א ייד א באל-באַסער¹, א שווערער ייד, נאָר א „קאָפּמענטש“ און-ווי מע האָט אונטערגעשמועסט- א שטיקל אפיקורעס, כאָטש ער האָט געטראָגן א לאנגע קאפּאַטע און געדיכטע פייעס. נאָכעם ראבינאָוויטש האָט געזאָגט אפּ אימ, אז דער ייד איז „אַמוק“² און אז ער „ווייסט א שלא“ . גאנצע טעג האָבן זיי געקאָנט אוועקזיצן אינצווייען און ריידן און ריידן אָן א שיר. פוננאנען האָט זיך גענומען בא זיי אויפיל רייד? אָפּטמאָל פלעגט דער קאַלעקטאָר קומען מיט א ביכל, אָפּטמאָל נעמען א ביכל. בא דער שטיפּמאמע האָט ער געהאט א צו-נעמעניש: „דער קאַלטונ“ - דערפאר, וואָס ער האָט געהאט א קאַל-טענעוואטע באָרד. נאָר אינ שטאַט האָט ער געהייסן „דער קאַלעקטאָר“. געהאנדלט מיט צעטלען, זאקסישע און ברוינשווינגער צעטלען. גע-טראָגן האָט ער שווארצע ברילן (געהאט קאליע אויגן), זומער און ווינטער איז ער געגאנגען אינ טיפע קאלאָשן. קיינ שטייול ניט, נאָר קאלאָשן, ווייסע זאָקן און קאלאָשן. א גרויסער עוויגען, נאָר א מוי-רעדיקער באל-ביטאַכנ. געווען זיכער, אז זיינע קונדן מוזן אמאָל אויסנעמען דאָס גרויסע געווינס, און דורכ דעם וועט ער שוין אליין אויך געהאַלפן ווערן. און געווינען, האָט ער געזאָגט, וועט ניט קיינ אנדערער, נאָר נאָכעם ראבינאָוויטש. ער איז אימ מאוּטִיעַכ, וואָרעם קיינער באדארפ ניט אזוי נייטיק דאָס גרויסע געווינס, האָט ער גע-זאָגט מיט א טאם, ווי רעב נאָכעם ראבינאָוויטש... עס קאָן זיין, אז דאָס אייגענע האָט ער מאוּטִיעַכ געווען אויך זיינע אנדערע קונדן. ער האָט זיי געהאט א סאכ, קימאט די גאנצע שטאַט יידן האָבן געשפילט לאָטעריי. נאָר נאָכעם ראבינאָוויטש האָט אינ אימ געגלייבט, ווי אינ א רעבן, און גלייכ מיט אימ ארויסגעקוקט אפּן גרויסן גע-ווינס, ווי אפּ מאָשִיעַכ, געזיפצט און געבענקט און געווארט, אז אָט-אַט קומט דער קאַלעקטאָר מיט דער גוטער בסורע: „מאזלִאָוו, רעב נאָכעם, איר האָט געווינגען די פינף און צוואנציק טויזנט“... דער העלד פונ דער באשריבונג געדענקט, אז אלעמאָל, ווען

1 א דיקער.

2 געמיינט: ער פארשטייט טיפ.

ס'האָט געהאלטן בא דער לעצטער ציונג פון דער לעצטער קלאס, האָט דעך טאטע ניט געקאָנט איינזיצן אפּ אַן אָרט, געזיפצט מער ווי אלעמאָל, שטארק געגענעצט און געצויגן זיך, ווי אינאָ פּיבער. גלייך מיטן טאטן האָט אויך שאַלעם געפּיבערט און ארויסגעקוקט אפּ דעם גליקלעכע טאָג, עפּשער נאָך מער ווי דער טאטע. ער איז געווען זיכער, אז ניט קיינער, נאָר זיינ טאטע איז דער קאנדידאט אפּן גרויסן געווינס. דאָ האָט זיך איבערגעכאזערט ווידעראמאָל דער אוי-צער פון זיינ כאווער שמוליק. ער האָט געטראכט וועגן דעם גאנצע טעג. ער האָט געקאָנט אויסווייניק די נומערן פונעם טאטנס צעטלען. ער האָט זיי געזען אינאָ כאַלעם. ער האָט זיך גאָר ניט געקאָנט פאַר-שטעלן, אז גאָט זאָל זיינ אזא שלעכטער. וואָס וועט אימ אַרן, דעם ריבוינעשעלוינעם, אז ס'וועט ארויס דעם טאטנס נומער? דאָס איז דאָך שוין בא גאָט אזוי גרינג, וואָס גרינגער קאָן שוין גאָר ניט זיינ... שאַלעם, זיצנדיק אינאָ דרויסן אפּן בענקעלע באַם טויער, דערזעט פּונווייטן דעם קאָלעקטאָר, ווי ער שפּרייזט מיט די טיפע קאלאָשן גלייך צו זיי, — לויפט ער אָנזאָגן דעם טאטע אַ בסורע: „ער גייט!“ — „ווער?“ — „דער קאָלעקטאָר.“ — „און אז דער קאָלעקטאָר, איז וואָס?“ — „וואָס הייסט? הינט איז דאָך דער לעצטער טאָג פון דער ציונג!“... אזוי זאָגט שאַלעם צום טאטן, און ער באַמערקט, ווי דעם טאטנס געל-געקנייטשט פּאַנעם איז בלאַס געוואָרן. אינאָ זיינע פּאַרנאָרגטע אויגן האָט זיך באוויזן אַ פייערל און איז באלד פּאַרלאָשן געוואָרן. דער קאָלעקטאָר קומט אַרײַן אַ פּאַרסאָפּעטער — ער האָט אַן אַסטמאַ. „בא אימ בלייב עס“, זאָגט די שטיפּמאַמע. מוז ער פּרײַער איבערכאַפּן דעם אָטעם און זאָגט אַ גוט-מאָרגן. דער טאטע פּרעגט ניט בא אימ גאָרנישט. ס'זאָל עפּעס זיינ, וואָלט ער דאָך אליינ גע-זאָגט... יענער זעצט זיך אוועק, פּאַרשאַרט דאָס היטל, ווישט זיך מיט דער פּאַלע דעם פּאַרשוויצטן שטערן און דערציילט אַ ניס, אז ס'איז הייס מיט סאַקאַנעס-נעפּאַשעס! מאַמעש עס ברענט! עס ברענט! אַ פּאַווע. ביידע שווינגן. דערנאָך בינדט ער אָפּ די פּאַטשיילע, אַ פּאַרסמאָלצעוועטע, אַ רויטע, מיט גרינע פּליאַמעס און שמעקט מיט דערײַנג. דאָרט ליגן באַ אימ אלע לאָטעריי-צעטלען. ער נעמט ארויס מיט ציטערנדיקע באוואקסענע הענט אַ גרויסן בויגן פּאַפּיר מיט אַ סאַך ציפּערן פון אויבן ביז אַראָפּ, זוכט און זוכט מיט די שוואַרצע ברילן. שאט! ער האָט געפונען! ער שטעלט אָן די שוואַרצע ברילן אפּן טאטן;

— איינער נומער, רעב נאָכעם, איז, דאכט זיך, אויב איך האָב
 קיינ טאָעס ניט, זעכצן טויזנט דריי הונדערט פיר און אכציק?
 — איך פארשטיי ניט, וואָס איר פרעגט בא מיר. — ענטפערט אים
 דער טאטע מיט א שמייכל. — מיר דאכט, אז איר האָט א גוטן זי-
 קאָרנ: איר ווייסט אלעמענס נומערן אפ אויסווייניק.
 — אפ אויסווייניק — זאָגט איר? סע קאָנ זיין. האקלאַל, זעכצן
 טויזנט, זאָגט איר, דריי הונדערט מיט פיר און אכציק.
 ער קוקט דורכ די שווארצע ברילן און טאפט מיט די פינגער
 אינעם ציפערדיקן פאפיר. שאלעם פילט, אז אָט-אַט שפרינגט אים
 ארויס דאָס הארץ. נו? לאַמיר שוין הערן!.. נאָר דער קאָלעקטאָר האָט
 ציט. ער רעדט זיך פאוואָליע:

— איינער נומער, רעב נאָכעם, האָט געוונען... יא, ער האָט געוונען...
 שאלעם זעט, ווי אפן טאטנס פאָנעם פליט דורכ א געל כמא-
 רעלע און ווערט פארשוונדן, און אליין גלוסט זיך אים אויסשרייען
 מיט א קוויטש: קוקריקו! — נאָר ער האלט זיך אַינ און שלינגט
 איטלעכט וואָרט, וואָס גייט ארויס פונעם קאָלעקטאָרס מויל:
 — געוונען... אָבער א קליין געווינסל. נאָר א קליין געווינסל! עס
 וועט זיך אָנעמען אכאר ניקאָיוו פעט און קאָל האהויצאָעס¹, אזוי
 גרויס... אזוי גרויס...

דער קליינער כאלעשט שיר!

— אזוי גרויס, ווי אכט רובל מיט זעכציק. קומט פון אייך,
 אפאָנעם, אויב איך בין מיך ניט טויע, צוועלפ מיט פופציק, און פון
 פריער, אויב איר געדענקט, דריי מיט אכציק. האָבן מיר, הייסט עס,
 א קיימעלאָג פון זעכצן מיט דרייסיק? נימצע², אז איר בלייבט מיר
 שולדיק אפ לעהאבע אזוי גרויס, אפאָנעם, ווי זיבן מיט זיבעציק.
 האָ? איז דאָס אזוי, צי ניין? אצינד ווילט איר דאָך מיסטאמע א ניין
 צעטל? וועל איך אייך געבן. נעמט, רעב נאָכעם, קלייבט אייך אויס
 א נומער. היינטיקס מאָל, אימירצעשעם, וועט איר שוין געוויס גע-
 ווינען. דאָס איז אזוי זיכער, הערט איר, ווי מיר האָבן היינט יוים
 גימל³ אפ דער גאנצער וועלט! שוין? האָט איר שוין אויסגעקליבן?

1 נאָכן אראָפּרעכענען פעט (דער פּראָצענט, וואָס קומט דעם קאָלעקטאָר אלס
 באַלויבונג) און אלע הויצאָעס.

2 הייסט עס.

3 דער דריטער טאָג, דינסטיק.

וואָס פֿאַר אַ נומער? אַכט טויזנט זעקס הונדערט דרייצן? לאָן גאָט
 געבן מיט גליק, אינאָן אַ גוטער שאַ זאָל זײַן!.. וואָס קוקסטו זיך אזוי
 אַזײַ, — זאָגט ער צו שאַלעמען — דו קינדאָס איינער? (א קוועטש דעם
 „אַט“). וווּ האַלטסטו אינעם „שיר-טיפּערעס“, דו שייגאַצ איינער?
 (א קוועטש דעם „אַצ“).

דער „שיר-טיפּערעס“ פֿון נאַפּטאַלי-הערצ ווּזל¹ — דאָס איז אַ
 ביכל, וואָס דער קאַלעקטאָר האָט געהאַט געבראַכט צו טראָגן דעם
 „שייגאַצ“, ער זאָל לייענען, מיט נאָך ביכלעך פֿון אַדאַם האַקווייען
 לעבענזאָג² און פֿון קאַלמען שולמאַן און פֿון רעב ייִצכאַק-בער לע-
 ווינזאָג³. און דער שייגאַצ (שאַלעם) האָט זײַ געשלונגען, זיצנדיק
 אין דרויסן אפֿן בענקלעך באַם טויער, און דער טאַטע האָט אָנגע-
 קוואַלן, וואָס זײַן זון לייענט שוין אזעלכע ביכלעך, און געפֿרעגט
 באַ אים, צי פֿאַרשטייט ער כּאַטש וואָס ער לייענט? שעמט זיך שאַ-
 לעם זאָגן, און ער פֿאַרשטייט, וואָרעם וויאָזוי רעדט מען דאָס מיט
 אַ טאַטע? ענטפֿערט פֿאַר אים דער קאַלעקטאָר, און ער פֿאַרשטייט
 זייער גוט, דער „שייגאַצ“, פֿאַרוואָס זאָל ער נישט פֿאַרשטיין? זעט איר,
 מאַפּו און סמאָלענסקינ⁴ איז פֿאַר אים נאָך אַ ביסל פֿרי, פֿאַר אזא
 וועוּריק, נאָך צו פֿרין! — אזוי לאָזט אויס דער קאַלעקטאָר, און מעהי-
 טימע⁵, ווייל דער קאַלעקטאָר האָט געזאָגט, און ס'איז נאָך צו פֿרי,
 האָט דער וועוּריק באַקומען ערשט רעכט כּיישעק צו אָט די דאָזיקע
 ביכלעך, און ער האָט ביגניווע זיך צוגעכאַפּט צו מאַפּו און צו
 סמאָלענסקינע און אַ נאַש געגעבן בעסאָד, און קיינער זאָל נישט זען,
 אַ ביסל מאַפּו און אַ ביסל סמאָלענסקינ.

דאָס ערשטע, וואָס איז אים געקומען צו דער האַנט, איז געווען
 דער ערשטער ייִדישער ראָמאַן „אַהאַוואַס-צײַענ“ פֿון אַווראַהאַם מאַפּו.
 מאַפּוס „אַהאַוואַס-צײַענ“ האָט ער איינגעשלונגען אינאָן איינן שאַבעס,
 פֿון אָנהייב ביזן סאָפּ, ליגנדיק אפֿן בוידעם און ברענענדיק ווי אַ
 שטרויענער דאַך. ער האָט געוויינט מיט ביטערע טרערן אפֿן אומגליק-
 לעכן אַמנען, געוויינט און געכליפּעט! און האָט זיך שטערבלעך פֿאַר-

1 א העברעישער פּאָעט (1725—1805).

2 א העברעישער פּאָעט (1794—1878).

3 א העברעישער שרײַבער, אַן אָנגעזענער פֿאַרשטייער פֿון דער האַסקאַלע-
 עפּאָכע. (1788—1860).

4 א העברעישער ראָמאַניסט פֿון דער האַסקאַלע-עפּאָכע (1842—1885).

5 דעריבער, דערמאַר.

ליבט אינ דער שיינער געטלעכער טאָמערנ גלייכ מיט דעם העלד פונעם ראָמאן, מיט אמנענען, אויב ניט מער נאָכ פון אמנענען, געזען זי אינ כּאָלעם און גערעדט מיט איר אפּ שיר-האשירימ-שפּראַכ¹, ארומגע-נומען זי און געהאלדזט זי און געקושט זי...

אפּ מאָרגן איז דער פארליבטער שאָלעם א גאנצן טאָג ארומגע-גאנגען, ווי א שאָטן, מיט א מוירעדיקן קאָפּווייטעק, פארלוירן דעם אפעטיט צום עסן, אָבער טאקע לאכלוטן, — וואָס ס'איז געווען פאר דער שטיפּמאמע א רעטעניש: „געפייגערט א בער אינ וואלד! ניט אנדערש!“ — אזוי האָט די שטיפּמאמע געזאָגט און גענומען נאָקקונ און נאָכפּאַרשן, וואָס איז די מייסע, וואָס דער באַכער האָט אופּגע-הערט צו עסן?..

דער סאָפּ פונעם „אהאוואס-ציענ“ איז געווען אָט וואָס פאר א סאָפּ. פון די אָרטיק, וואָס האָבן זיך אָפּגעשטעלט בא זיי אינ איינ-פּאַר, זיינען אריינגעפאלן אימ אָפּטמאָל עטלעכע גראָשנס פאר פּאָלגן א גאנג. אָט די גראָשנס האָט שאָלעם אויסגעגעבן אפּ פאפיר, צו-נויפגענייט דאָס פאפיר אינ א ביכל, צעווירעט אלע בלעטלעך פון ביידע זייטן, און האָט זיך אוועקגעזעצט צו דער ארבעט — שרייבן א ראָמאן אפּן שניט פון מאפּוס „אהאוואס-ציענ“, אן אייגענעם ראָ-מאן, נאָכגעגאנגען מאפּוס פּוסטריט, מיטן לאָשן און מיטן סטיל און מיטן גאנצן פלאן, נאָר אונטער אן אנדער נאָמען: ניט „אהאוואס-ציענ“, נאָר „באס-ציענ“, און די העלדן האָבן ניט געהייסן ניט אמ-נען און ניט טאָמער, נאָר שלוימע און שולאמיס. און אזוי ווי בא-טאָג איז ניט געווען קיינ סאך צייט צו שרייבן — א האלבן טאָג דארפּ מען גיינ אינ כּיידער און א האלבן טאָג העלפן אינ איינ-פּאַר, — לאַכיינ האָט ער געמיינט אויסנוצן דערצו אויך די נאכט. אוועקגעזעצט זיך בא א לאָמפּ און געשריבן מיט קליינע אויסעסלעך, און געשריבן און געשריבן, ביז... ביז די שטיפּמאמע האָט דעהערט, סע סקריפעט עפעס, און דערזען, אז עס לייכט זיך, האָט זי זיך ניט גע-פּוילט און איז אראָפּ פון בעט א באַרוועסע, זיך אונטערעגאנוועט און דערזען דעם כעוורעמאן זיצן און שרייבן, האָט זי אופּגעהויבן

1 געמיינט: ליבע-שפּראַך (זױט דעם ביבלישן בוך „שיר-האשירימ“ — די ליר פון לידער — א ליבע-פּאָעמע).

אזא גוואלד, אז די גאנצע שטוב האָט זיך אופגעכאפט אינ איינ שרעק, געמיינט, אז סע ברענט. דער גאנצער גוואלד איז אָבער געווען נאָר איבערן קערפּאָסי, וואָס איז אויסגעברענט. „גאז וועלן זיי ברע-נען, ברענען און סארפענען זאָלט איר, ליבער גאָט! א מיסע-מע-שווע! א כּאָליערע! א סרייפע! א מאגייפע!“...

אואדע האָט דער טאטע דעם ניט-געענדיקטן ראָמאן „באס-ציענ“ צוגענומען צו זיך, אינינעם מיטן געגאנוועטן „אהאוואס-ציענ“, און דער מעכאבער פון דער „באס-ציענ“ האָט שוין געווארט אפ א רעכטן פּסאק. צום סאָפּ לָזוט זיך אויס, אז דער טאטע האָט דעם „באס-ציענ“ באוויזן, צום-אלעם-ערשטן, דעם קאָלעקטאָר. האָט דער קאָלעקטאָר זיך גאָר ניט געקאָנט אָנקוקן אינעם קסאוו און אינעם לאָשן און אינ דער מעליצע! און ער האָט געשענקט דעם „קונדאס“ אזא קניפּ אינ באק, אז ס'איז געבליבן שטייג א בלויער סימען.

— איר ווייסט גאָר ניט, רעב נאָכעם, וואָס פאר א פּילע דאָס איז! שטראָפּ מיך גאָט, אויב איר ווייסט! פון אימ וועט עפעס אויס-וואקסן! אָט וועט איר זען, וואָס פון אימ וועט אויסוואקסן!.. קומ נאָר אהער, דו שייגאצ איינער, לאָמיך דיר שענקען כּאָטש נאָך א רעכטן קניפּ אינ דינע רויטע פאמפעשקעס, א רועך אינ דיין פּאָרנט און מיטן אריינ!

די געראַטענע איידעם

דער „מיראַוואָי טודיא“, א גוי, זאָגט מוסער די יודן. —
דייזער-יאָסל און מאגידאָו — צאצקעוואטע איידעם. — טויונט
בלאט געמאַרע אויסווייניק.

נאָכן „קאָלעקטאָר“ זינען אַפּטע אריינגייערס צו נאָכעם ראבי-נאָוויטשן געווען די „געראַטענע איידעם“, די עמעסע זיידענע יונגע-לייט, די צאצקעס, די אינטעליגענצ פון שטאָט. איטלעכע שטאָט מיט אירע האסאָגעס און מיט אירע מאָדעס. אינ פּערעיאסלאוו איז געווען אינ יענער צייט א מאָדע — איידעם. בא די דאָרטיקע באלעבאטימ איז דאָס געווען א מינ ספּאָרט, וואָס מע האָט זיך דערופ אויסגעבראכט, זיך געלאָזט קאָסטן געלט, אבי צו קרייג א רעכטן איידעם. באצויגן האָט מען די סכּוירע, מיינסטנס,

פון דער פרעמד. זעלטן ווער עס האָט א שידעכ געטאָג אין דער היימ. סײַדן אועלכער, וואָס האָט ניט צו באצאָלן. ווער אָבער עס האָט געקאָנט און געוואָלט געבן נאָדן, דער האָט זיך געבראכט צו פירן פון דער ליטע אָדער פון פּוילן אָן איידעמל א צאצקע, יעדער נאָך זײַן גוסט, נאָך זײַן פּאַסאָג, נאָך זײַן האַסאָגע און נאָך זײַן פּאַרמעגן.

דעמאָשל, דער פעטער פּיניע האָט זיך געבראכט אָן איידעמל דאַפקע ניט פון ווייט, פון לובען, א יונגערמאַן א בען-טוירע, א רוכניעס¹, וואָס האָט ניט געוויסט קײַן צוראס-מאַטבייע. די מומע כאַנע פאַר איר שיינער טאַכטער האָט אַראָפּגעבראַכט אָן איידעם פון יאַגאָטינ, א פאַרשוין, וואָס מע האָט געמעגט אײַמ אָנקוקן אפּ בילעטנל ניט קײַן איבעריקער כאַכעם און ניט קײַן גרויסער לאַמירן, דערפאַר א פאַרשוין! שאַבעז נאָך דער כאַסענע, אָן מע האָט געפירט דאָס פּאָרל אין שול און פון שול, האָבן ייִדן און ווייבער זיך געשטופט קאָפּ אפּ קאָפּ, אײַנגעקוקט זיך און באַווונדערט און געשאצט, ווער פון די צוויי איז שענער? און דאַפקע הויכ אפּ א קאָל. אײַניקע האָבן געזאָגט, אָן זי איז שענער, אַנדערע האָבן געדרונגען, אָן ער איז שענער. דער „ער“ מיט דער „זי“ האָבן דאָס בײַדע געהערט, זיך פאַרויטלט און דערפון געוואָרן נאָך שענער. מער האָבן די ער-טערן ניט געדאַרפּט, אבי זיי האָבן אויסגענומען, זייער סכּוירע איז געפעלן, און די שטאַט רעדט פון זיי. וואָס נאָך דאַרפּ מען האָבן צו פּאָפּוליאַריטעט? אָפּטמאַל האָט זיך געמאַכט, אָן מע האָט זיך גע-שלאָגן פאַר איידעמס. דאָס הייסט, מע מײַנט ניט, כאַלילע, זיך גע-שלאָגן מיט שטעקנס. געשלאָגן הייסט — מעכוּטאַנימ האָבן זיך געקריגט און געזינדלט, ווער עס האָט א שענערן איידעם. מעכוּטענעסעס האָבן זיך געשטעלט פּײַגן, און עס איז טאַקע דערגאַנגען אַמאָל צו פעטש אויך, און ראַמאַנאָוסקי דער „מיראַוואָי סודיא“, א גוי א כאַרעצ, וואָס פאַרשטייט ייִדיש, האָט זיי געזאָגט מוסער... פאַרט א גוין ווי קאָן א גוי פאַרשטיי דעם טײַנעג פון פירן אָן איידעם שאַבעס אין שול ארײַן, אַוועקזעצן אײַמ אין זײַנע נײַע בעגאָדירן פון קאָפּ ביזן פיס גאַנצ אויבנאָן אין מיזרעכ, אפּ דער אויסשטעלונג, אײַמ אָפּגעבן מאַפּטער, און ער זאָל אַרופּײַן אפּ דער בימע און

1 גײַסטיקייט, אבסטראַקטקײַט; דאָ בעמײַנט: אַזא, וואָס פאַרנעמט זיך בלײַזן פּײַט גײַסטיקע איניאַנימ.

אָפּקלינגען א האפטוירעלע¹, אז ס'זאל קנאקן, און די ווייבער פון
 עזראס-נאָשימ² זאלן זיך שטופן דורך די פענצטערלעך: „ווי איז ער?
 ווי? ... ניין, דאָס וועט א גוי קיינמאָל ניט פארשטיין, ער מעג זיין
 דער גרעסטער כאַכעם אין דער וועלט!

מערסטנטיילס אָבער איז דער דאָזיקער ארטיקל געווען אזא מיין,
 וואָס ווערט גיך אָפּגענוצט, טוט א גלאנצ און ווערט וואַכעדיק, ווי
 יעדער מיין סכוירע, וואָס הייבט אָן ווערן אלט, אָדער גייט ארויס
 פון דער מאָדע. א יאָר, צוויי יאָר — און דער געוועזענער איידעם, די
 צאצאקע, דער נעכטיקער פרינץ, ווערט א ייד גלייך מיט אלע יידן,
 עס הייבט זיך אימ אָן אויסשיטן א בערדל, און ס'איז צו זען, ווי
 ער הייבט אָן צו טראָגן אפ זיך דעם אָל פון פאַרנאָסע. א ראכמאָ-
 נעס צו קוקן, וויאזוי דער געוועזענער איידעם, דער נעכטיקער פרינץ,
 וואָס איז, דאכט זיך, ערשט פאראכטאָגן שאבעס געשטאנען אין בעס-
 מעדרעש אין מ'זעכ אפ דער אויסשטעלונג, האָט אָפּגעטראַטן מעכילע
 דעם אויבנאָן א נייעם איידעם א צאצאקע, א נייעם פרינץ, און ער
 קוקט אפ אימ און איז אימ מעקאנע, און זיין יונג ווייבל, וואָס איז
 ערשט אָט דאָ ניט לאנג געווען א קיניג, שטופט זיך מיט אלע וויי-
 בער גלייך פון עזראס-נאָשימ אהיין, צום פענצטערל: „ווי איז ער?
 ווי? ... אָט אזוי איז אלצדינג אפ דער וועלט. מיר וואָלטן דאָ בא-
 דארפט זאָגן: דויר הוילייך וועדויר ב' אָ³, און עס וואָלט געווען
 א יוישער אריינצולאָזן זיך א ביסל אין לעבנס-פילאָזאָפיע, נאָר מיר
 האלטן בא די געראַטענע איידעם, גייען מיר דעריבער אונדזער וועג.
 צוויי אזעלכע געראַטענע איידעם זייענן געווען, קאָן מען זאָגן,
 אן אויכנאם פונעם קלאָל איידעם, און זיי זייענן דעריבער פארבליבן
 אין דער שטאָט פערעיאסלאוו מיטן גאנצן גלאנצ אפ א לאנגער-לאנגער
 צייט נאָך זייער כאסענע, ניט אָפּגעבליאקעוועט, ווי אלע אנדערע איידעם,
 און ניט ארויס אזוי גיך פון דער מאָדע. איינער האָט געהייסן ליי-
 זער-יאָסל, דער אנדערער — מאגידאָוו. דעם ערשטן האָט ארָפּגעבראכט
 פון קאָרסונ א נאָגיד א לעדער-הענדלער, וואָס האָט געהאט ניט קיין
 איבעריק שיינע טאָכטער און האָט אָבער געקאָנט רעכט באצאָלן. דעם

1 קאפיטל פון די געוויימ-ביכער, וואָס מע זאָגט נאָכן ליינענן די טויער.
 2 דאָס צימער אין בעסמערעש, ווו עס דאוונען די ווייבער (די ווייבער-
 שע שול).
 3 א דאָר גייט אוועק און א דאָר קומט.

אנדערן האָט אויסגעשריבן פון דער ליטע ערגעץ א נאָגיד א לייוע-ראנט, וואָס שטעלט צו פערד אין „קאזנא“, אימ געגעבן ביידע זאכנ: אי א שינע טאָכטער, א געזונטע שטיק, אי היפּשלעכ נאדן, אכוצ מאטאָנעס און קעסט און וואָס איר ווילט. און אז מע האָט זיי אראָפּ-געבראכט, האָט געקלונגען די שטאָט, מאמעש געגאנגען „כאָדאָראַמ!“ כאסענעס זינען געווען אזעלכע, וואָס ליגן אדאָיאָמ אין טאמ און זינען א לאנגע צייט ניט פארגעסן געוואָרן. מע האָט גערעדט פון זיי נאָכדעם אין שטאָט און אויסער דער שטאָט און אין אנדערע שטעט ארום און ארום אין דער גאנצער סוויוע. א קלייניקייט, וואָס די צוויי כאסענעס האָבן אָפּגעקאָסט!.. אויב די טעכטער זינען גע-ווען גליקלעך אָדער ניט — דאָס איז זיכ א באזונדערע זאכ. אפ וויפל אונדז איז באוויסט, האָט איינע פון זיי זיכ געגעט מיט איר מאנ שויב דערנאָכדעם, אז זי האָט געהאט פון אימ א מאטאָנע — עטלעכע קינדערלעך, — און זי איז אוועק קיין אמעריקע... די אנדערע — דער מאנ אירער איז, דאכט זיכ, אָדער א מעלאמעד, אָדער א שאדכנ, אָדער ביידע זאכנ איינינעם, פאר זיכער איז שווער צו זאָגן, נאָר אז ער איז אן אָרעמאן — דאָס איז געוויס. מיר רייזן אָבער ניט פון איצט. מיר רייזן פון דעם, וואָס איז געווען אמאָל, מיר רייזן פון דעמלט! דעמלט זינען די פאָטער און מוטער, די שווער און שוויגער, הייסט עס, געווען אפן זיבעטן הימל! איינע פאר דער אנדערער האָבן זיכ די שוויגערס בארימט מיט די „מעציעס“, וואָס זיי האָבן איינ-געהאנדלט. איינע האָט זיכ ארויסגערעדט פאר די ווייבער, אז זי האָט געבראכט א פאָרויכעסל¹ אין שול אריין. האָט די אנדערע זיכ אויס-געדריקט נאָכ שארפער, אז זי האָט אריינגעבראכט א סיפער-טוירעלע אין אָרנקוידעשל אריין (צוליבן פאָרויכעסל מיטן סיפער-טוירעלע איז שוין דער אָרנקוידעש בא איר געוואָרן אן „אָרנקוידעשל“...).

און בארימען זיכ האָבן זיי געמעגט. זיי האָבן געהאט מיט וואָס. לייזער-יאָסל איז געווען אן אילוי²; א יונגערמאנטשיק, וואָס האָט געקענט — אזוי האָט מען געשמועסט — טויזנט בלאט געמאָרע בעאלפע; 1000 -- ניט קיין 999! פון טאנאכ שמועסט מען ניט. היינט א באל-לאָשנקוידעש, און א באל-מייליצ³, און א קאסוועראבע, און א ברענ,

1 א פאָרהאנג אפן אָרנקוידעש.

2 א גענאלער קענער פון רעליגיעזע ספאָרימ.

3 א שיינערדער.

א לעצ, א פארשלעפטע קרענק... בעסאָד האָט מען אפילע אונטער-געשמועסט, אז ער איז א ביסל „געכאפט“: פארקנייטשט דאָס דאווענ, האלט ניט פון טאניסימ, טראָגט דאָס נאָזטיכל אומ שאבעס, שרעקט זיך ניט איבער פאר א נעקייווע-און נאָך אזעלכע זאכן האָט מען געקאָנט האָרנ, באַמ פעטער פיניע אינ שטוב, לעמאַשל. דאָס איז אָבער אלצדינג געווען באַטל אַקעגן די טויזנט בלאט גע-מאָרע אויסוויניק.

דער צווייטער איידעם, מאַגידאָוו, איז אויך געווען אן אילוי, אויך טויזנט בלאט געמאָרע אויסוויניק — 1000 — ניט קיין 999 — און אויך א באל-טאנאכ, און א באל-דיקדעק¹, און א באל-לאָשנקוידעש, און א שיינער באל-דאברענ², נאָר שוין ניט קיין לעצ און ניט קיין פאר-שלעפטע קרענק, ווי לייזער-יאָסל. אדעראַבע, שוין א ביסל צו א כאַקענ, צו א טיפער, פארדרייטער מויעכ. אלצדינג, וואָס איר זאָלט ניט זאָגן, איז פונקט קאפור. א שטיק אַקשן — א „ליטוואק“!

פארשטייט זיך, אז נאָכעם ראַבינאָוויטש האָט ניט דורכגעלאָזט אזא טייערע געלעגנהייט, אז די דאָזיקע געראַטענע איידעם זאָלן פארהערן זיין קליינעם באל-טאנאכ און זען, ווי דער „מאכשמויניק שאַלעם שרײַבט לאָשנקוידעש. בימדע איידעם האָבן געפונען, אז דער „מאכ-שמויניק איז טאקע א „מאכשמויניק, און מע טאָר אימ ניט לאָזן גיין לעיבעד³. מע דארף זען פאר אימ עפעס א „טאכלעס“, מאכנ דאָס קינד פאר א „מענטשן“. איינער פארן אנדערן האָבן זי אימ אָפגעלויבט אין טאָג אריין, געזאָגט, אז „מע קאָן גאָר ניט וויסן, הערט איר, וואָס פון דעם „מאכשמויניק קאָן אמאָל זיין“... און דער קאָלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילן, וואָס ריבט זיך ארום יונגעלייט, האָט אויך צוגע-באָמקעט, אז ער זאָגט שוין לאנג, אז מע קאָן גאָר ניט וויסן, וואָס פון דעם „שיגאצ“ (א קוועטש אפ דער „אצ“) קאָן אמאָל זיין... און דער „מאכשמויניק, אָדער דער שייגאצ, וואָס איז געשטאנען דערבײַ, האָט דאָס אלצדינג געהערט, און די נעשאַמע האָט אימ גע-צאפלט, און דאָס האַרץ איז אימ געוואקסן, און דער קאָפ האָט זיך אימ געדרייט, ווי באַ איינעם, וואָס קלעטערט אפ א גאנצ הויכנ לייטער, און מענטשן שטייען ארום אימ און זעען, ווי ער קלעטערט גוט,

1 א מענטש, וואָס קען די העברעיִשע גראַמאַטיק.

2 רערנער.

3 פארלאָרן גיין.

און גיבן אימ אונטער היצ און מאכנ אימ קוראוש. א קלייניקייט, אועלכע מענטשן לויבן אימ, זאָגן, אז „מע ווייסט ניט, וואָס פון אימ קאָן אמאָל זײַן...“ און דער טאטע — שמועסט מען ניט. יענער איז געווען אפן זיבעטן הימל! יעדער זיפצ פונדעסטוועגן האָט אויסגעריסן א שטיק הארצ. דאָס זיפצן האָט באדארפט זאָגן: „איך ווייס אליין, אז מע קאָן גאָר ניט וויסן, וואָס פון דעם זימאכ-שמויניק קאָן אמאָל זײַן; נאָר גיט מיר אן איינע, ייִדישע קינדער, וואָס טוט מען מיט אימ? וויאזוי מאכט מען אימ פאר א „מענטשן“? אדעראבע, גיט עפעס אן איינע?“...

און עס האָט זיך געפונען איינער, וואָס האָט אימ געגעבן אן איינע, א שארפע, א ראדיקאלע, נאָר א רעכטע איינע — און אימ האָט דער טאטע געפאלגט. דאָס איז געווען איינער פון די גרעסטע פערעיאסלאווער אינטעליגענטן מיטן נאָמען „ארנאָלד“, א יונגערמאן א פילאָזאָפ פון הינטער דער שטאָט, פון די אויגערופענע „פידוואַרקע-קעס“. אימ שענקען מיר א באזונדער קאפיטל.

ארנאָלד פון די פידוואַרקעס

די פאָרשטאָט פון פערעיאסלאוו. — ארנאָלד אן אפיקורעס.
יעצאָס־מיצראַיִם א לעגענדע. — וואָס רעפער זאָגט אפ ראַמב
באמ. — ראבינער־שול און גימנאזיע.

קימאט יעדע שטאָט פון דער געבענטשטער, טשערטא² האָט זיך איר פאָרשטאָט, איר „סלאָבאָדקע“, וואָס איר באפעלקערונג בא-שטייט מער פון גויִם איידער פון ייִדן, און די ייִדן, וואָס זיצן דאָרט, זײַנען ניט די ייִדן, וואָס אינ שטאָט. אן אנדער טיפ ייִדן. זיי זעען אויס מער דאָרפיש, זײַנען ניט אזוי פיפיק, ווי די שטאָט־ייִדן, א ביטל פארגרעבט, טראָגן גרויסע שטייול, שמעקן מיט פעלצ. אָנ-שטאָט „גענוג“ זאָגן זיי „האָדיע“. לאכנ לאכנ זיי הויכ און מיט א קאָמעצ: כאָ-כאָ! און די רייש רייִדן זיי ארויס הארט, ווי צוויי ריישן,

1 די ביבלישע לעגענדע וועגן דעם, אז גאָט האָט אויסגעלייזט די ייִדן פון מיצראַיִם (עגיפט).

2 ט ש ע ר ט א (אָסעדזאָסטי) — אזוי האָבן געהייסן באַם צארישן רעזשימ די געגנטן, וווּ ייִדן האָבן געהאט ווינרעכט.

דער נאָך מער: „רועבע! דער פּעטער מאָרדכע האָט אייך גע-
רופּן אפּן ברייט“...

אינ דער געגנט פון פּערעיאַסלאָוו געפינט זיך אזא מינ סלאַבאָד-
קע, וואָס איז אָפּגעטיילט פון דער שטאָט מיט א הילצערנער בריק
און מיט א טייכל, און רופּן רופּט זיך עס מיטן נאָמען אפּ יידיש:
„די פּידוואָרקעס“. דאָס איז אַן ערטל מיט אַן אנדער אויסזען, מיט
אַן אנדער אַטמאָספּערע. אהינ גייט מען זיך דורכ אַמאָל, אַז מע האָט
צייט, כאפּן פּרישע לופּט, ווייל דאָרטן זיינען דאָ סעדער, דאָרט
וואַקסט גראָז. אהינ גייען שפּאַצירן שאַבעס באַטאָג יינגלעך און
מיידלעך. דאָס הייסט, ניט כּאָלילע יינגלעך מיט מיידלעך אינייעמ —
יינגלעך באַזונדער און מיידלעך באַזונדער, נאָר ס'איז שוין בעמיילע,
אַז מע באַגעגנט זיך איבער דער בריק גייענדיק, שטעלט מען זיך אָפּ,
כאַפט מען אַ קוק, וואַרפט מען זיך דורכ מיט אַ וואָרט. אַמאָל טוט
מען זיך אַ שאַר אויך, אַ ריר אָן איינס דאָס אנדערע מיטן עלנבויגן, און
דער באַכער מיטן מיידל ווערן רויטלעך, יונגע הערצלעך קלאפּן... פּונע-
לעכע מאָל אזוי באַגעגענע זיך אפּ די „פּידוואָרקעס“ הייבט מען זיך אָן
איבערשרייבן בעסאָד-סוידעס מיט בריוועלעך, און עס פּיקט זיך אויס אַמאָל
אַ ראָמאַן. מיט וואָס אָט אזא ראָמאַן ענדיקט זיך — דאָס וועלן מיר האָבן אַ
געלעגנהייט זען ווייטער. דערווייל האַלטן מיר נאָך באַ „אַרנאָלדן
פּונ די פּידוואָרקעס“, און אָט מיט אימ ווילן מיר זיך דאָס באַקענען.
דאָרט, אפּ די „פּידוואָרקעס“, האָט נאָכעם ראַבינאָוויטש געהאַט אַ
באַקאַנטן און אַ גוטנפּריינט מיטן נאָמען „ביניאַמינ-קאַלמען פּונ די
פּידוואָרקעס“. אַמאָל, שוין גאַנצ לאַנג, האָט ביניאַמינ-קאַלמען פּונ די
פּידוואָרקעס געהאַנדלט טווע בעשוטפּעס מיט נאָכעם ראַבינאָוויטש,
אינייעמ „געגרוועט“ באַרקעס און בערלינעס קיינ קעניגסבערג און
קיינ דאַנציק. די לעצטע צייט איז ער אַ ביסל אַראָפּ, אָנגעוואָרן דעם
גלאַנצ, געהאַנדלט קליין, געגאַנגען האַרט באַ די ווענט. נאָר די גוט-
פּריינטשאַפט פּונ די געוועזענע שוטפּימ איז פאַרבליבן די זעלבע,
וואָס אַמאָל. ער איז אָפּט אַריינגעקומען אַ ביסל זיצן און שמועסן.
געשוכעסט האָט, אייגנטלעך, ביניאַמינ-קאַלמען. ער האָט ליב געהאַט
ריידן. צומיינסטן — דערצוילן פּונ זיינ יינגערן ברודער אַר-
נאָלד. „מיין אַרנאָלד! וווּ האָט איר נאָך אזא קאָפּמענטש, ווי מיין
אַרנאָלד? אזא קענער, ווי מיין אַרנאָלד? אזא ערלעכע מאַן, ווי מיין
אַרנאָלד? וואָס ווייסט איר, וואָס פאַר אַן אַרנאָלד דאָס איז! שוין
אינמאָל אַן אַרנאָלד!“... און אזוי ווייטער.

ניט נאָר דער ברודער ביניאַמינ-קאלמען — אלע האָבן גערעדט פון אַרנאָלדן. „אַרנאָלד פון די פּידוואָרקעס“ איז געווען א מיט העלד אינעם שטאָט. ערשטנס, א באיאָרטער באַכער, אָדער אַן אלמען, אונעפּשער א גאָרעש¹, נאָר סינאָויסי — אָן א ווייב. א ייד אָן א ווייב איז דאָך גלאַט א זעלטנהייט. אכצן דעם איז ער א נאָטאָריאָס. א ייד א נאָטאָריאָס — דאָס איז דאָך שוין אוואדע א זעלטנהייט! איר האָט עפעס א סאך געזען ייִדישע נאָטאָריאָסן בא אונדז? דאָס הייסט, ער איז נאָך דערווייל ניט קיין נאָטאָריאָס, נאָר ער וועט זיין א נאָטאָריאָס, וואָרעם ער שטודירט אפּ נאָטאָריאָס. ער שטודירט שוין פון לאנג. ער דארף נאָר אָפּגעבן „עקזאמענט“, אזוי ווערט ער באלד א נאָטאָריאָס. סײַדן ער וועט ניט אָפּגעבן דעם „עקזאמענט“. נאָר פּאַרוואָס זאָל ער ניט אָפּגעבן? „ער וועט געוויס אָפּגעבן, — אזוי זאָגט ביניאַמינ-קאלמען — אונעם ער וועט געוויס זיין נאָטאָריאָס, סײַ אַזוי גאָר ניטאָ וואָס צו ריידן. איר שפּילט זיך מיט מיין אר-נאָלדן?“

וואָס א נאָטאָריאָס איז — דאָס ווייסן אלע, אונעם שאַלעם אויב. פּאַראַן אינעם פּערעיאַסלאָוו א נאָטאָריאָס, איז ער א גוי אונעם הייסט נאָ-וואָוו. נאָוואָוו דער נאָטאָריאָס. נאָר וואָס הייסט „אָפּגעבן עקזאמענט“ — דאָס ווייסט ער שוין ניט. וואָס דארף ער אָפּגעבן, אונעם וועמען דארף ער אָפּגעבן, אונעם ווי אזוי גיט מען דאָס אָפּ „עקזאמענט“? — דאָס זינען פון די זאכן, וואָס מען הערט פון זיי אונעם מען רעדט זיי נאָך, נאָר מען זאָל פּאַרשטיין וואָס דאָס איז — דאָס ניט. לעמאַש, אפּ אַרנאָלדן פון די פּידוואָרקעס זאָגט מען, אז ער שרייבט אינעם די גאָרעטן, אונעם אז די גאַנצע שטאָט, סײַ יידן סײַ קריסטן, האָבן מירע פּאַר אימ, ער זאָל זיי ניט באַשרייבן אינעם „קיעווליאַנינ“². פּאַרשטייט ניט שאַלעם, ערשטנס, וואָס האָבן זיי מירע? אונעם צווייטנס, ווער איז געווען דער „קיעווליאַנינ“? ער הערט אלע זאָגן, זאָגט ער נאָך, אז אלע צייטערן פּאַר אַרנאָלדן, פּאַר זיין מויל אונעם פּאַר זיין פען, ווי פּאַרן מאלכאַמאָועס. אויסבאַהאַלטן זיך פּאַר אימ איז אומגעלעך, אונעם אונטערקויפּן אימ — פּאַרמאָגט קיינער ניט אזויפיל געלט. „זיי וועלן זיך דערשפּילן! — אזוי פּלעגט ביניאַמינ-קאלמען זאָגן מיט א שמיכע-לע. — לאָז מיין אַרנאָלד נאָר וועלן זיך פּאַטשקען די הענט, אזוי

1 וואָס האָט זיך געגעט מיטן ווייב.

2 א מאָנאַרכיסטישער-אַקצאַנערע צייטונג אינעם קיעוו פּאַר דער רעוואָלוציע.

באשר ייבט ער זיי אינ, קיעווליאנינ" פון קאָפּ ביז פּיס אלעמענ, לאָזט
ניט איבער איינעם ניט קיין באשריבענעם! איר שפּילט זיך מיט מײַנ
ארנאָלדנ? ...

שענער פון אלץ איז דאָס — אונ זייער כאַראַקטעריסטיש, — וואָס
ארנאָלד איז געזעסן מיט זײַן ברודער ביניאַמינ-קאַלמען אפּ די פּיד-
וואַרקעס אונטער איינ דאכ יאָמימ וועשאַנגמ¹ באַרויגעזע, ניט אויס-
גערעדט א וואָרט צווישן זיך, נאָר איינער פאַרן אנדערן האָבן זיי
זיך געלאָזט די פינגער שניידן! „מײַן אַרנאָלד“ ... „מײַן ביניאַמינ-קאַל-
מען“ ... קיינער, ניט אפּ די פּידוואַרקעס, ניט אינ שטאַט, האָט געזען
אַמאָל ביידע ברידער גיין איינעם, אָדער געהערט אויסריידן זיי א וואָרט.
אַפּילע באַ איינ טיש ניט געזעסן. אַרנאָלד האָט זיך געהאַט באַ בי-
ניאַמינ-קאַלמענען אינ שטוב זײַן כּידערל, פּול מיט ספּאַרימ אונ
ביכער ביז דער סטעליע, אונ געלעבט זיך גאַנצ אליינ — א מינ
פּאַרעש². מאָדנע ברידער! אַ מאָדנער מענטש אָט דער אַרנאָלד! אונ
דער איז דאָס געווען פּונ די אָפּטע אַרײַנגייער צו נאָכעם ראַבינאַ-
וויטשן. זײַן אַרײַנגיין איז אָבער געווען ניט ווי דאָס אַרײַנגיין פּונ
די איבעריקע מאַסקילימ. ער איז אַרײַנגעקומען ניט גלאַט פּלאַפּלען,
ריידן דוואָרימ-בעטליימ, נאָר אָדער מיט א בוך, וואָס קיינער האָט
דאָס נאָך ניט געזען, אָדער מיט א בלאַט „קיעווליאנינ“, אָדער
מיט א טײַנע צו דער שטאַט אונ צו איר רעדלפירער. שאַלעם האָט
פאַר אימ געהאַט מער רעספּעקט, ווי פאַר אלע אנדערע. ער איז ניט
אָפּגעטראַטן פּונ אימ, געקוקט אימ גלייך אינ מויל אַרײַן אונ איינ-
געהערט זיך, ווי אַרנאָלד פּונ די פּידוואַרקעס רעדט. אָט דאָס איז
דער אַרנאָלד, וואָס וועט אָפּגעבן דעם „עקזאַמענט“ אונ וועט זײַן
אַ נאָטאַרוס? אָט דאָס איז דער אַרנאָלד, וואָס שרײַבט אינ „קיעו-
ווליאנינ“, נאָר ער וויל זיך ניט פאַטשקען די הענט? צו וואָס דאַרפ
מען זיך פאַטשקען די הענט, אַז מע שרײַבט אינ „קיעווליאנינ“? ..
אונ ער לאָזט קיין אויג ניט אַראָפּ פּונ אַרנאָלד. דער אַרנאָלד איז
אימ געפּעלן. זייער אַ סימפּאַטישער, אַן אַיינגענומענער פאַרשוין. ניט
קיין גרויסער, אַ דאַריןקער, נאָר אַ פּעסטער, ווי פּונ שטאַל אויס-
געגאַסן. אַ געל בערדלע, אונ דאַפּקע גוט אונטערגעשוירן, קיין
סימען פּונ קיין פּייעס. אַ קורצ רעקעלע, אַ דינ שטעקעלע, אונ אַ

1 טעג אונ יאָרן געמיינט: גאַנצ לאַנג.
2 אַ מענטש, וואָס לעבט אָפּגעוונדערט.

צינגעלע — שארפ ווי א גאלמעסערן פעכ אונ שוועבלו רעדט אר
 אדוינוי וועאל מאַשיכויו לאכט אָפּ פּונ די כסידים, מאכט א טעל פּונ
 די „פּאנאטיקער“. „ערלעכ דארפ מען זיין — וואָס טויג מיר פּרומקייט?
 מע איז אייך מויכל אייער פּרומקייט, זייט בעסער ערלעכו! — אונ זיין
 שארפּער גיפטיקער געלעכטער הילכט אָפּ ווייט-ווייט!
 ווינדערט זיכ שאַלעם, וויאזוי שטעלט זיכ איינ א ייד אזוי צו
 ריידן אונ אזעלכעס צו זאָגן? אפּאַנעם, אז ער מעג. ארנאָלד פּונ די
 פידוואָרקעס מעג אלצדינג, וואָרעם ער הייסט ארנאָלד אונ איז א
 נאָטאָריס, דאָס הייסט, ער וועט זיין א נאָטאָריס.
 מאכט זיכ אמאָל, אז דער פעטער פיניע זיצט אויכ דערביי אונ
 הערט, ווי ארנאָלד פּונ די פידוואָרקעס דארשנט. קאטשעט ער זיכ
 פאר געלעכטער אונ זאָגט: „ארנאָלד! אוי, ארנאָלד, ארנאָלד!“ דער
 פּשאט דערפּונ, אפּאַנעם, דארפ זיין: „ווי טראָגט אפּ זיכ די ערד אזא
 ראָשע, ווי דו ביסט?!“... פּונדעסטוועגן האלט אפּילע דער פע-
 טער פיניע אויכ פּונ ארנאָלדן. איבער זיין ערלעכקייט. זיין ער-
 לעכקייט האָט א שעם אינ שטאַט. א מעשו גענער ער לעכער!
 א מענטש, וואָס האָט פאר קיינעם קיין מוידע ניט, זאָגט אלעמען
 דעם ריינעם עמעס, אונ גלייכ אינ די אויגן, אונ דעריקער, ער לאכט
 זיכ אויס פּונ די גווירים, שפּינט אפּ געלט! נו, זאָגט שוין איר אליין,
 וויאזוי האלט מען ניט פּונ אזא מענטשן? האלט אָבער ארנאָלד ניט
 פּונ אייך, ניט פּונ קיינעם. לעמאַשל, פּונעם פעטער פיניע איז ער
 אויכ ניט ניספּאַעל. טאקע א שיינער ייד מיט א שיינער באָרד, נאָר אר-
 נאָלד האלט ניט פּונעם פעטער פיניע. ער האלט פּונ זיין ברודער
 נאָכעמען א סאכ מער. דערפאר, זאָגט ער, וואָס נאָכעם ראבינאָוויטש
 איז א ייד אָנ א מאסקע אונ ניט קיין פארנארישטער כאָטיד; אימ
 קאָנ מען זאָגן וואָס מע וויל, ריידן ניט נאָר אפּנ רעבן, אפּילע אפּ
 מוישע-ראביינון. שאַלעם אליין האָט געהערט ארנאָלדן זאָגן דעם טאטן,
 אז ער, ארנאָלד פּונ די פידוואָרקעס, גלייבט ניט אינ יעצאס-מיצראימ!
 ס'איז א „לעגענדע“, האָט ער געזאָגט. די גאנצע מייסע איז א „לעגענדע“.
 שאַלעם האָט אָפּגעשאצט דאָס וואָרט „לעגענדע“, אז עס נעמט זיכ מיס-
 טאמע פּונעם וואָרט „ליגנ“. א „לעגענדע“ הייסט, אפּאַנעם, א קליין ליגנדר.
 נאָכ גוט, וואָס ניט קיין גרויסער ליגנ... הערט א שיינס: איינמאָל איז ארנאָלד
 פּונ די פידוואָרקעס געקומען צו לויפּן מיט א גראָבן בוכ; נאט זעט, וואָס
 דרעפּער זאָגט אפּ אייער ראמבאמ! דער ראמבאמ איז געווען הויפּ-דאָקטער
 באמ טערקישן סולטאן דרייצן יאָר. האָט ער זיכ צוליב דעם געשמאדט.

דרייצן יאָר געווען א טערק. איינער ראמבאמ, אייער „מירע-נעוויכמי" 1 —
וואָס וועט איר היינט זאָגן?...

א גליק, וואָס דער פעטער פיניע איז דערביי ניט געווען! ווי-וויי,
וואָס וואָלט געווען, אשטייגער, ווען דער פעטער פיניע זיצט דערביי?..

פאר אָט דעם כעוורעמאן האָט זיך, אפּאָנעם, שאַלעמס פּאָטער
בארימט מיט זיינ זונס שרייבעכצן און מיט אימ, אפּאָנעם, זיך אן
אייצע געהאלטן, וואָס טוט מען מיטן קינד, וויאזוי מאכט מען אימ
פאר א „מענטשן"? שאַלעם איז אָנגעקומען אפּ די דאָזיקע רייד פון
ארנאָלדן:

— די שרייבערייכע זיינע בינ איך אייך מויכל. נעמט ווארפט
זיי ארויס אפן מיסט. אזעלכע שרייבערייכע זיינען ניט ווערט דאָס
פאפיר. און דעם קליינעם, אויב איר ווילט אימ מאכן פאר א מענטשן,
נעמט און גיט אימ אוועק אינ דער „אויצעדנע". פון דער „אויצעדנע"
זיינען פאר אימ דערנאָכ אלע וועגן אָפּן: ווילט איר אין ראבינער-
שול — איז אין ראבינער-שול. ווילט איר אין גימנאזיע — איז אין
גימנאזיע...

מיט שאַלעמס אריינקומען איז דער שמועס איבערגעריסן געוואָרן.
און האגאמ ארנאָלדס קריטיק איבער זיינע „שרייבערייכע" איז גע-
ווען פארן יונגן שריפטשטעלער עפעס ניט אזוי פויגלדיק, און אן
אָרט האָט מען זיי אוועקגעגעבן עפעס ניט אזא בעקאָוועדיקן (אפן
מיסט), פונדעסטוועגן איז שאַלעם געוואָרן אָט דעם ארנאָלדן פון די
פידוואָרקעס דער גרעסטער גוטערפריינט — נאָר פארן וואָרט „גימנאזיע",
וואָס האָט געקלונגען אינ זיינע אויערן ווי די שענסטע מוזיק און
געהאט דעם זיבעטן כיינ בא אימ אינ די אויגן. ניט אזוי נאָך דאָס
וואָרט „גימנאזיע", וואָס ער האָט נאָך, אייגנטלעך, ניט געוואוסט מיט
וואָס מע עסט דאָס, ווי דאָס, וואָס ער וועט זיינ א „גימנאזיסט"! א קלייני-
קייט, א גימנאזיסט? א גימנאזיסט האָט ער געוואוסט, געקענט, געזען מיט
זיינע אויגן. דאָס איז געווען דער איינציקער יידישער גימנאזיסט אינ
פערעיאסלאוו. און ניט קיינ גימנאזיסט, נאָר א „גימנאזיסטל", מיט
ווייסע זילבערנע קנעפלעך און מיט א זילבערנער צאצקע אפן קאש-
קעטל. און געהייסן האָט ער אויך שאַלעם, נאָר גערופן האָט מען
אימ סאָלאָמאָן — א יינגל גלייך מיט אלע יינגלעך, נאָר פאָרט ניט

1 דעם ראמבאמס (זע אָנמ. צו ז. 124) א רעליגיעז-פילאָסאָפּיש ווערק.

גלייך, פאָרט א „גימנאזיסטל“, גאָר אַן אַנדער מיַן באַשעפּעניש, ווי מיר וועלן דאָס באלד אַרויסזען. דערווייַל האַלטן מיר נאָך באַ דער אַייצע, וואָס אַרנאָלד פון די פּידוואָרקעס האָט אָפּגעגעבן. ער האָט מיט זײַן אַידי אַרײַנגעלאָזט אַ גריל, און פון דעמלט אָן האָבן די ווערטער „קלאַסנ“, „עקזאַמענט“, „ראַבינער-שול“, „גימנאַזיע“, „דאָק-טער“ זיך באַזעצט באַ די ראַבינאַוויטשעס אַינ שטוב. פון וואָס מע זאָל ניט רייַדן, אַיז מען אַרופ אָפּ אַיינע פון די אױבן דערמאָנטע ווערטער. אַיטלעכער האָט געהאַט וואָס צו דערציילן אַ שײַנס; וואַזוי אַן אָרעם-באַכער פון דער יעשױוע האָט זיך אַוועקגעלאָזט אַ באַרווע-סער קײַן זשיטאַמיר אַינ דער ראַבינער-שול... וואַזוי אַ מעלאַמעדס אַ ייַנגל, אַ ליטוואַק, אַיז פאַרפאַלן געוואָרן אָפּ עטלעכע יאָר, געמײַנט, ער אַיז אַינ אַמעריקע. צום סאָפּ לאָזט זיך אױס, אַז ער האָט אָפּ-געגעבן „עקזאַמענט“ אָפּ אַלע אַכט קלאַסן גימנאַזיע, און אַיצט שטו-דירט ער, זאָגט מען, אָפּ דאָקטער. דאָס קאָן נאָר אַ ליטוואַק!

— שאַט! וואָס דאַרפט איר אַ סאַכ? אַמער נעמט אַונדזער יאַנקל דעם רױפּעס זונדל. וויפּל, מײַנט איר, גײַט אײַם אָפּעט צו ווערן אַ דאָקטער...

— פּאָלג מיך אַ גאַנג! עס דאַרף נאָך אַוועקגיין אַ יאָר מיט אַ מיטוואָך, ביז יאַנקל דעם רױפּעס זונדל וועט אַמאָל זײַן אַ דאָקטער... יאַנקל דעם רױפּעס זונדל—דאָס אַיז דער גימנאַזיסט, אָדער „גימנאַזיסטל סאָלאָמאָן“, וואָס אַיז דערמאָנט באַ אַונדז אױבן, און פון אײַם גײַען מיר דערציילן אַינ קומענדיקן קאַפּיטל.

גימנאַזיסטל סאָלאָמאָן

יאַנקל דעם דאָקטערס זונדל אַ גימנאַזיסטל. — ער אַיז אײַם שרעקלעך מעקאַנע. — דער ווייַנקלער „יִושנאַהאָ בערעגאַ.“ — ווימאָרטיג פון ראַזינקעס. — צערקאָונע קאָשער לעפּעסאַכ.

עס זײַנען געווען אַינ פּערעיאַסלאַוו עטלעכע דאָקטוירימ, און יעדער מיט זײַן צונעמעניש: דער גראָבער דאָקטער, דער האָרבאַטער דאָקטער, דער שוואַרצער דאָקטער. די אַלע דאָקטוירימ זײַנען געווען קריסטן, און נאָר אַינ דאָקטער אַיז געווען אַ ייד, אַי דאָס—ניט קײַן גאַנצער דאָקטער, אַ האַלבער דאָקטער—יאַנקל דער רױפּע.

געהאלטן האָט ער זיך אָבער, ווי א גאנצער דאָקטער. געטראַגן א טענדעווערענדע, פארשריבן א רעצעפט און אָנגערופן אימ דאפקע הויך און דאפקע אפ לאטיין:

— איר וועט מויכל זיין איינעמען אלע צוויי שאַ אג עסלעפל „קאלי בראַמאלי“, און אלע דריי שאַ א טיי-לעפעלע „נאטרי בראַמא-טרי“, וועט אייך מאַרגן ווערן בעסער. און אז ס'וועט ניט ווערן בעסער, וועט אייך ווערן ערגער, וועט איר מיך רופן, וועל איך קומען נאָכאמאָל... די שטאַט האָט ליב געהאט יאנקל דעם רויפע א סאך בעסער, ווי אלע דאָקטוירים. דערפאר, ווייל מיט יאנקל דעם רויפע קאָן מען זיך דורכשמועסן, געווירע ווערן, פונוואנען נעמט זיך דאָס, וואָס סע שפארט אונטערן לעפעלע? און וואָס איז דער סייכל, אז מע האָט א רעמאטיו אינ א פוס, זאָל מען טרינקען טראָגן? וואָס פאר א שייכעס האָט א מאַגן מיט א פוס?— און נאָך אזעלכע זאכען. היינט האָט ער אייך א מײלע— ער דינגט זיך ניט. ער נעמט וויפל מע גיט אימ. קוקט גאָר אפילע ניט. ער שארט נאָר מיט די פינגער עטלעכע מינוט און טרעפט שוין אינ דער פינצטער, וואָס פאר א מאטבייע מע האָט אימ אריינגערוקט. אויב ס'איז אן אָפגעריבענער דרייער, וואָס האָט ניט קיין שום ווערט, גיט ער אייך אָפ צוריק און זאָגט, אז מע דארף גאָרניט. ווערט אייך איבער דער טעווע, גיט איר אימ שוין אן אנדער מאטבייע.

און נאָך א מײלע האָט ער: ער לאָזט זיך ריידן און האָט אליין אויך ליב ריידן. ריידן, דערציילן מײסעס, און צומיינסטן— פון זײנע קינדער, וואָסערע געראַטענע קינדער ער האָט. איינער, דער עלטע-רער, שאַלעם הייסט ער— סאָלאָמאָן— איז ער שוין א גימנאזיסט. ער וועט, אימירצעשעם, ענדיקן די גימנאזיע און וועט אריין אינ אונז-ווערסיטעט און וועט ארויס פון דאָרטן א דאָקטער, א פארטיקער דאָקטער. טאקע א גאנצער דאָקטער!

— כ'וואָלט שוין גערן, ס'זאָל שוין זײַן יאָמטעוו!— זאָגט יאנקל דער רויפע מיט א זיפצ. — אימירצעשעם, אפ יאָמטעוו קומט ער צו פאָרן, מײַן סאָלאָמאָן, וועט איר זען א גימנאזיסטל...!

שאַלעם וואָלט שוין אויך גערן, ס'זאָל שוין זײַן יאָמטעוו, און ער זאָל אָנקוקן דאָס גימנאזיסטל, וואָס פאר א פאָנעם האָט דאָס א גימנאזיסטל.

קוימ דערלעבט יאָמטעוו, פייסעכ. אָט דאָ וועט ער שוין זען, וואָס הייסט א „גימנאזיסטל“.

יאנקל דער רויפע איז ניט אזא גרויסער דאוונער, וואָס זאָל לויפן יאָמטעוו אינ שול ארײַנ. ער איז דאָכ עפעס א דאָקטער! טא-קע נאָר א האלבער דאָקטער, אינ דאָכ א דאָקטער. פונדעסטוועג, צוליב זונדל, דעם גימנאזיסטל, איז ער שוינ אויכ געקומענ אינ שול ארײַנ. אַן אויסגעצוואַגענער, אַן אָנגעפאָמאדעטער אונ א גליק-לעכער. ער ויצט אינ שפיגל-באַנק, אקראט אקעגן מירעכ. נעבן אימ שטייט זײַן זונדל שאַלעם, אָדער סאַלאַמאַן, אָנגעטאַן אינ א מונ-דירל מיט זילבערנע קנעפלעכ פונ אויבן ביז אראָפּ, מיט א מאָדנע היטעלע אפּן קאָפּ, א היטעלע מיט א צאצקע. אינ די הענט האלט ער א קליינ סידערל אונ דאוונט, ווי א געוויינלעכער מענטש, אונ אלע באלעבאטימ אונ אלע קינדער לאָזן ניט אראָפּ קיינ אויג פונעם גימנאזיסטל מיט די זילבערנע קנעפלעכ. דאכט זיכ, א מענטש גלייכ מיט אלע מענטשן, א יינגל גלייכ מיט אלע יינגלעכ — אונ פאָרט ניט גלייכ: א גימנאזיסטל! אונ עס רײסט זיכ ארויס א טיפער זיפּצ פונ הארצן.

אָפּגעדאוונט, כאפט זיכ יאנקל דער רויפע נאָכ ניט אוועקצוגיינ פונ שול. וועמען ער דארפ נאָכ זאָגן א גוט-יאָמטעוו, ווער עס דארפ אימ זאָגן א גוט-יאָמטעוו. אונ דעריקער וועט דאָכ ווערן א שמועס מיסטאמע פונ זײַן זונדל דעם גימנאזיסטל. אונ קאכאווע.

— אָט דאָס איז ער, אייער גימנאזיסטל, רעב יאנקל? נא דיר אָפּ שאַלעם.

אונ מע שטעקט אימ אָפּ שאַלעם פונ אלע זײַטן. דאכט זיכ, א יינגל — אונ יידן מיט בערד גיבן אימ שאַלעם-אלייכעם! אנדערע שטעלן זיכ אָפּ א ביסל שמועסן מיט יאנקל דעם רויפע טאקע פונ זײַן זונדל: ווו לערנט ער? אונ וואָס לערנט ער? אונ וואָס וועט זײַן, אז ער וועט שוינ אויסלערנען? צו וואָס וועט ער זיכ דערלערנען?..

— צו וואָס וועט ער זיכ דערלערנען? — זאָגט יאנקל דער רויפע מיט א געלעכטערל. — ער וועט זיכ שוינ דערלערנען, כע-כע-כע. ער וועט שוינ זײַן א דאָקטער. טאקע א גאנצער דאָקטער, כע-כע-כע. יאנקל דעם רויפעס זונדל וועט זײַן א דאָקטער? א גאנצער דאָקטער?! — וואָס-וואָס, נאָר מיט פארנאָסע וועט ער שוינ זײַן בא-וואָרנט... אפילע גרויסע, אלטע יידן וווּנדערן זיכ, כאָטש מע פאר-שטייט ניט, אונ זיי אליינ פארשטייען ניט, ווער שטערט זי, לעמאַשל, אז זיי ערע קינדער זאָלן זײַן דאָקטוירים? קיינער שטערט זיי ניט, נאָר אז זייערע טאטעס האָבן זיי ניט געוואָלט מאכנ פאר דאָקטוירים,

ווילן זיי ניט, או זייערע קינדער זאלן זיין דאָקטוירימ. טרייטטן זיי זיך
דערמיט, וואָס זייערע קינדער וועלן דערפאר זיין יידן. איך וואָס—
פארנאָסע? עט! מאַן דעיאָהוו כאַיע יאָזוו מעזויניי. דער פּשאַט
איז: ווער עס גיט לעבן, דער וועט געבן צום לעבן, איך גליק איז
בא גאָס... אָט האָט יוזיע פינקעלשטיין ניט געענדיקט אפּ דאָקטער
און איז, פינדעטוועג, כּוּצ זיין שאַרף אפּ אונדז אַלעמען געוואָנט
געוואָרן כּאָטש האַלבו...

— אַז וויפל, זאָנט איר, רעב יאַנקל, דאַרפּ ער נאָך לערנען,
אַייער דאָס, אַייער גימנאַזיסטל?— פּרעגן אים די יידן, קוקנדיק פּונ
אויבן אראָפּ.

— מיין סאָלמאַן?— זאָנט יאַנקל דער רויפּע און גלעט זיך דאָס
בערדל און טאַנצט אונטער אפּ איין פּוס. — אָ! ער דאַרפּ נאָך לאַנג-
לאַנג שטודירן!— און ער רעכנט אויס אפּ די פינגער, וויפל יאָר ער
דאַרפּ נאָך שטודירן איך גימנאַזיע, וויפל יאָר איך אוניווערסיטעט, און
דערנאָך אַרבעטן איך א שייטאַל. אָדער גאָר אַרײַן איך וואָסענע האָס-ש-
טאַל, ווערן וואָסענע דאָקטער, דאָס הייסט, קימאַט אַליין אָפּציער, מיט
פּאַלעטן, כּע-כּע-כּע...

און ס'איז ניטאָ קיין מער גליקלעכער מענטש אפּ דער וועלט,
דאַכט זיך, ווי יאַנקל דער רויפּע, — א קליינ יידעלע מיט אן אייגן-
געפּאַלענער נאָז, נאָר מיט געגרייולטע שטאַרק אָגעפּאַמאַדעטע האָר
און מיט א טענדעווערענדע, ווי אן עמעסער דאָקטער. און ס'איז ניטאָ
קיין מער גליקלעכער אפּ דער וועלט, ווי אָט דאָס גימנאַזיסטל מיט
די רויטע בעקלעך און מיט די זילבערנע קעפּלעך און מיטן מאָדנעם
היטעלע מיט דער צאַצקע. ביידע גייען זיי פּונ שיל, אַרומגערינגלט פּונ
א סאַך באַלעבאַטימ. יידן רינגן זיך אַרומ יאַנקל דעם רויפּע. יינגלעך
רינגן זיך אַרומ זיין גימנאַזיסטל, ווילן זיין וואָס נעענטער, וואָס נע-
ענטער. עס דאַכט זיך אויס, און ער איז עפעס גאָר אן אנדער מיין
באַשעפּעניש. ער שמעקט גאָר אַנדערש...

גיין, שאַלעם האָט נאָך אפּ זיין לעבן קיינעם אזוי ניט מעקאַנע
געווען, ווי אָט דעם גליקלעכן גימנאַזיסטל. פּאַרוואָס איז ער ניט
אַפּ זיין אָרט? פּאַרוואָס איז ער בעסער ניט יאַנקל דעם רויפּעס זונ?
ער הייסט דאָך אויך שאַלעם... דאַכט זיך, וואָס וואָלט גאָט געאַרט,
אז נאָכעם ראַבינאַוויטש זאָר זיין יאַנקל דער רויפּע און יאַנקל דער
רויפּע זאָל זיין נאָכעם ראַבינאַוויטש? ... ער האָט אים געזען נאָכדעם
איך כּאַלעם. ער האָט פּונ אים געכאַלעמט אפּ דער וואָר. ער איז

אימ ניט ארויסגעקראָכנ פונ קאָפּ אפּ א מינוט. ער איז געוואָרן באַ אימ א מעשוּגאס, א „אידייע-פיקס“, דער צווייטער כאַימ פּרוכשטיינ... ער האָט אימ מעקאנע געווענ, שטארק מעקאנע געווענ! צוויי צו אימ און ריינדן האָט ער ניט געהאט קיין מוט. וויאזוי רעדט מען דאָס מיט א גימנאזיסטל?.. וויאזוי טרעט מען צו צו א יינגל, וואָס הייסט הייסט ער שאַלעם און רופן רופט מען אימ סאָלאָמאָן?.. נאָר פאַרגעשטעלט האָט ער זיך אינ דער פּאַנטאזיע, אז ער איז אליינ א גימנאזיסטל, און הייסט שוין אליינ אויך ניט שאַלעם, נאָר סאָלאָמאָן, און אז ער טראָגט א מונדירל מיט זילבערנע קנעפלעך און א צאצקע אפּן הי-טעלע, און אלע יינגלעך זיינען אימ מעקאנע, און אלע ייִדן כידעשן זיך: „אַט דאָס איז נאָכעם ראבינאָוויטשעס זונדל, דער גימנאזיסטל?.. אַט דער האָט אַמאָל געהייסן שאַלעם?..“

מע קאָן זיך פאַרשטעלן, וואָס פּאַר א געדולע, וואָס פּאַר א יאָמטעוּן ס'איז געוואָרן באַ שאַלעמען אינ הארצן יענעם טאָג, אז דער טאטע האָט אימ געגעבן צו וויסן, אז מאָרגן, אימירצעשעם, הייבט ער אָן גיין אינ די קלאסן. ער איז שוין געווענ, זאָגט ער, באַם דרעקטער, איינגעגעבן א „פּראָשעניע“, דערווייל אינ „פּריגאַ-טאָוויטעלנע“.

— אינ זעקס וואָכן וועסטו ענדיקן די „פּריגאַטאָוויטעלנע“, וועסטו אריין, אימירצעשעם, אינ דער „אויצעדנע“, און פונ דאָרטן, אז גאָט וועט וועלן, אינ גימנאזיע, און פונ דאָרטן נאָך ווייטער... באַ גאָט איז אלץ מעגלעך, אבי זאָלסט נאָר וועלן זיך צוסטארען א ביסעלע. שאַלעם האָט שיר ניט ארויסגעלאָזט קיין קוויטש — ער זאָל זיך ניט שעמען פאַרן טאטן. א שייִלע, אויב ער וועט זיך צוסטארען! ער האָט נאָר ניט געוויסט אקוראט, וואָס איז „אויצעדנע“, ווער איז דער דרעקטער און וואָס הייסט „פּריגאַטאָוויטעלנע“? ער האָט גוט געדענקט, וואָס ארנאָלד האָט געזאָגט, ארנאָלד פונ די פידוואָרקעס. און פאַר די אויגן איז אימ געקומען יאנקל דעם רויפּעס גימנאזיסטל מיט די זילבערנע קנעפלעך און מיטן מאָדנעם היטעלע מיט דער צאצקע, — און דאָס הארצ איז אימ געוואָרן פול, און דער קאָפּ האָט זיך אימ געדרייט, און טרערן, טרערן פונ פרייד האָבן זיך אימ גע-שטעלט אינ די אויגן. נאָר ער איז געבליבן שטיין ווי א סטאטיק, א נעבעכל, וואָס קאָן קיין צוויי ניט ציילן. דער סטאטיק האָט אָבער ארויסגעקוקט אפּ דער מינוט, ווען ער וועט קאָנען בלייבן אליינ,

וועט ער זיך שוין ראסקאשעווען: ער וועט שענקען זיך אליין צוויי פעטש אינ ביידע באקן, אָדער אינ ביידע ליטקעס, אָדער גאָר געבן זיך אַ וואָרפּ אפּ דער ערד און איבערקוליען זיך דרייַ מאָל הינט און צוריק, אָדער אוועקשפרינגען אפּ איינ פּוס ווייט-ווייט און אויסוּפּן מיט אַ ניגון:

סאָלמאָן! סאָלמאָן!
גימנאזיסטל סאָלמאָן!..

— און דערווייַל גיי, זייַ מויכל, פּארוויגן דאָס קינד, דערנאָך וועסטו זיך זעצן העלפּן האקן ראָזינקעס...

דאָס, פּארשטייט זיך, זאָגט זי שטימאמע. און ביכדיי דעם לעזער זאָל ניט זיינן קאָשע, וואָס איז פּאר ראָזינקעס, וואָס מע דארפּ זיי האקן, באדארפּ מען אים דאָ געבן צו וויכּן, אז ווילל פּונעם אַנפּאָר אליין קאָן מען ניט לעבן, האָט נאָכעם ראבינאָוויטש געעפּנט אַ קעלער, אַ ווינגקעלער, און זופּגעהאַנגען אַ שלד:
„פּראָדאישאַ ראזניך ווין יוזשנאַהאַ בערעגאַ“.

ער אליין טאקע האָט געמאַכט די וויינג פּונ געהאַקטע ראָזינקעס אונטער אלערליי נעמען, פּונ וועלכע עס געדענקט זיך „ווינאָראָזיג“, „כערעס“, „מאדערא“ און נאָך אַ סאָרט רויטער וויינ מיטן נאָמען „צערקאָווע קאָשער לעפעסאַכ“. דעם סאָרט וויינ האָבן די קינדער ליב געהאַט מער פּונ אלע וויינגען — איבער דעם, וואָס דער „צער-קאָווע קאָשער לעפעסאַכ“ איז געווען זיס און טערפּקע. זייַ זיך-קייט האָט זיך גענוכען פּונ אזא מינ טיראָפּ, וואָס מע האָט אין אים אריינגעטאָן, און זייַ טערפּקייט האָט געשטאַכט פּונ די קערלעך פּונ די ראָזינקעס. און פּונוואָגען האָט זיך גענומען זייַנ רויטקייט — דאָס האָט דער טאַטע געהאַלטן בעסאָד... אלעמאָל, ווען מע האָט די קינדער געשיקט אין קעלער נאָך אַ קוואָרט וויינ, האָבן זיי זיך צו-געכאַפט צום „צערקאָווע קאָשער לעפעסאַכ“ און אויסגעזשליאַקעט צוויי מאָל אזויפּיל — און פּונדעסטוועגן האָט זיך געצויגן פּונעם וויינ דאָס שטיקל ברויט גאָר נישקאָשעדיק, מער פּונ אלע אנדערע פּאר-נאָסעס.

„די פענסיע“

דער טאטע שטאַץ און איז פארב „קלאסיק“ — דער העלד באקומט א סטיפענדיע — א ראש אינ שטאַט. — די כאלומיעס וועגן אויפער הייבן אָן מעקויעמ צו ווערן.

ניט אזוי גיכ טוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. דאָס אריינטרעטן אינ דער „אויפונדע“ איז ניט אָנגעקומען אזוי גרינג און ניט אָפגע-לאָפן גלאט. דער ערשטער שטייג אינ וועג איז געווען דער פעטער פייניע. ער האָט געארבעט מיט סימ: סטייטש, נעמען קינדער און מאכט זיי פאר גוויימ בעיאָדאָימ! — האָט ער געטיינעט, זיך שטארק געער-גערט, און האָט זיך ניט באַרויקט, ביז ער האָט ניט גענומען באַמ ברודער דאָס וואָרט, אז ער וועט כאָטש ניט לאָזן זיינע קינדער שרייבן אומ שאַבעס. דעם טניי האָט טאָקע נאָכעם ראַבינאָוויטש אויס-גענומען מיטן דירעקטאָר (כמאָטריטעל) פון דער „אויפונדע“ בעפירערש, אז שאַבעס באַדארפן זיינע, ראַבינאָוויטשעס, קינדער זיינ פריי. נאָך א טניי האָט ראַבינאָוויטש אוי גענומען מיטן דירעקטאָר (דאָס איז געווען א צייט, וואָס ייִדן האָבן דיקטירט טנאָימ), אז זיינע קינדער זאָלן ניט זיינ אינ קלאַס, ווען דער גאלעכ גיט אָפ זיינ שטונדע — און אויסגעפירט האָט ראַבינאָוויטש.

די צווייטע שוועדיקייט פאר די קינדער איז געווען די שפראַך. זיי האָבן באַמ אריינטרעטן אינ קלאַס פארשטאנען אזוי ווינציק רוסיש, אז אלע האָבן פון זיי געמאכט כויעק — סיי דער לערער סיי די כא-ווירימ. עס האָט זיך אוי געוויזן, אז די בענק לאַכט. און דאָס האָט דעם ציקאוון שאַלעמען פארדראָסן. ער איז געווינט געווען אָפצולאָכט פון דער גאַנצער וועלט, צום סאָפ לאַכט מען גאָר פון אַימ!.. און די כאַוירימ, די שקאַצימלעך, האָבן אויך ניט געשוויגן. קיימ האָט זיך געענדיקט דאָס לערנען אינ קלאַס, און די ייִדישע קינדער, די „ושידעניאָטעס“, האָבן זיך באַוויזן אינ הויפ, אזוי האָט מען זיי, בימכילאָס קווידאָמ¹, אוועקגעלייגט אפ דער ערד, און דאָפּקע אינ גוטן מוט, צוגעהאַלטן די הענט מיט די פיס, און גוט אָנגעשמירט זיי די ייִדישע פּיסקעס מיט גווישן כאַווער... געקומען דערנאָך אַהיימ

1 געמיינט: איך בעט אייך איבער.

מיט באטריבטע הערצער, האָבן זיי מוירע געהאט צו דערציילן דעם עמעס, מע זאל זיי ניט אָפּנעמען פון די קלאסן. די שטיפּמאמע האָט אזוי אויך געקאָכט און געגראָבן אפּ די „קלאָסניקעס“ (אזוי האָבן געהייסן בא איר די קינדער נאָכן אריין אין דער אויערדנע). און ווייל שאלעם איז געווען מער מאסמיד¹ פון אלע, האָט זי אימ גערוידעפט מער פון אלעמען. האָט זי אָבער געטראָפּן א מייסע און מע האָט איר אָפּגעהאקט די פליגל, איז זי געוואָרן שטיל. ווער קאכ האָיץ מייסע².

איינמאָל, אינא שיינעם פרינאָרגן, האָט שאלעם געלערנט, ארום-געשפּאנט איבער דער שטוב און איינגעכאווערט דעם „אוראָק“ אפּ אויסווייניק, און דער טאטע איז געשטאנען אין טאָלעס-און-טפּילג און האָט געדאוונט. און די שטיפּמאמע האָט זיך געטאָן איר ארבעט: זי האָט געיאדעט דעם טאטן, אופּגעוואָרפּן אימ די אלטע אווירע, וואָס ער האָט אמאָל פּארלייקנט פון איר די עלטערע און די קלענערע קינדער, די מיידלעך, זיך דורכגעשמועסט וועגן דעם, וואָס פּאר א גוטן אפּעטיט, קיינא איינאָרע, זיינע קינדער האָבן צום עסן און וואָסערע גוטע מאָנט זיי פּארמאָגן. ניט פּארגעסן אָנרירן אויך די „מישפּאָכטערע“ זינע... דאָס אלצדינג האָט דעם טאטן ניט גערירט. ער איז גע-שטאנען מיטן פּאָנעם צו דער וואנט און האָט געדאוונט, גלויב ווי ניט אימ מיינט מען. נאָר אָט האָט זי זיך צעלאָזט מיט איר מיינע-לאָשן אפּ שאלעמען, לעמיי ער גייט ארום און לערנט.

— ער מיינט, דער שיינער קלאָסניק, אז כריין איז זיין פעטער און אז ער איז שוין א גאנצער פּאָרעז און איז שוין פּאָטער פון אלצ-דינג, אכוצ עסן! די טאכ מעשאָרסימ, וואָס מע האָט דאָ, מיט די זינסטן! נישקאשע, עס מעג דיר נאָך אָנשטייג, דו שיינער קלאָסניק מיט די אויס-געדרייטע שטיוועלעך, זיך מאטרירעך זיין אריינטראָגן דעם אוירעך דעם סא-מאָוואר, עס וועט כּאָלילע ניט אָפּפאלן פון דיר קיינא האָר אפּילע, און צום אפּעטיט וועט דאָס דיר ניט שאָטן, אינא צום שידעך אזאדע ניט... דער „קלאָסניק“ איז שוין גרייט געווען אוועקלייגן דעם „אוראָק“ און לאָזן זיך אינא קיך אריין נאָכן סאמאואאר, אז עס טוט זיך ניט א וואָרפּ דער טאטע און כאפט אימ ניט אָן פּאר א האנט און צעלאָזט זיך ניט מיט אימפעט אפּ לאָשנקוידעש (ניט געוואָלט אין דאוונען מאפּסיק זיין):

1 פּליסיקער.

2 און דאָס איז אזוי געשען.

— אי-אָנו-פע — לוי! לוי! ¹ בעשומ-אויפן! מע דארפ ניט! איכ הייס
ניט! איכ וויל ניט! — האָט ער אויסגעלאָזט אפּ ייִדיש און אין אָנגע-
פאלנ אפּ דער שטיפּמאמע מיט א פּייער, עפּשער דאָס ערשטע מאָל
זינט זי איז זינ ווייב, אז זי זאָל זיכ זיט דערוועגן מער שאפּן מיט
אימ פונדאנען אהינ! מיט אלע קינדער קאָן זי זיכ שאפּן, נאָר ניט
מיט שאָלעמענ! שאָלעמ אין ניט גלייכ צו אנדערע! שאָלעמ באדארפּ לערנענ!
— איינמאָל פאר אלזמאָל! אָט אזוי וויל איכ, און אָט אזוי איז
דאָס, און אָט אזוי וועט דאָס זינ!

זי דערכאר, וואָס יעדער דעספּאָט, יעדער שלאַק-פוראַניעס, אז
ער דערהערט א הויכ וואָרט, דערשרעקט ער זיכ און ווערט אנשוויגן,
אָדער דערפאר, וואָס דאָס איז געווען דעם טאטנעס ערשטער ווידער-
שטאנד זינט זיי קענען זיכ און נירנ אזא זיס לעבן, — נאָר ס'איז
געשען א נעס: די שטיפּמאמע האָט צוגעביטן די צונג און איז אן-
שוויגן געוואָרן, ווי א קעצעלע. כונ דעמלט אָן איז זי צו שאָלעמען
געוואָרן גאָר אן אנדער מענטש. דאָס הייסט, שטעכערטלעך און
קלאַלעס האָט זי ניט געזשאלעוועט, אלע מינוט אימ אומגעוואָרפּן די
„קלאַסן“, געגעבן אָנצוהערעניש בעדערעך גוזמע, אז עס גייט אוועק
א פוד פאפיר א וואַך און דריי בוטעלקעס טינט א טאָן, און זי
פלעגט פארגעסן מיטאקיוון אָנצוגיסן דאָס לעמפל אפּ באנאכט, אָן-
צוגרייטן אָנבייטן, און נאָך אזעלכע זאכע. דערפאר אָבער שאפּן זיכ
האָט זי מיט אימ מער ניט געשאפּט. ס'ינדן אזוי, אינ גוטן מוט, אז
ער האָט געוואָלט פּאָלגן א גאנג, אָדער א קוק טאָן צום סאמאָוואר,
אָדער פארוויגן דאָס קינד — מאכטייטע.

— שאָלעם? — זאָגט צו אימ די שטיפּמאמע ווייכ און מיט א ניגן,
ווי מע רעדט אינ בארדיטשעוון. — וואָס איז דאָס, וואָס דו, אז דו
טוכט נאָר א קוק צום סאמאָוואר, אזוי הייבט ער אָן זינדן?
אָדער:

— שאָלעם? קומ נאָר אהער! פארוואָס ווערט דאָס קינד בא דיר
אנשלאָפּן מיט דער מינוט?
אָדער:

— שאָלעם? וואָס געדויערט בא דיר א שפרונג אינ מארק הינ און
צוריק? א האלבע מינוט! קיין האלבע מינוט אויכ ניט!..

1 ביינו ביינו:

און דערצו האָט אימ צוגעשפּילט די האַצלעכע אויב א ביסל.
 אז עס הייבט אָן גיין א מענטש, גייט עס. אינמאָל איב קלאַס האָט
 דער „סמאָרטירטעל“ פּונ דער „אויצודנע“, א גאַנצ ווילער גוי, אָנגע-
 נומענ שפּאַלעמען באַמ אויער און געהייסן, אז דער טאטע זאָל קומען
 צו אימ צו גיין איב דער קאַנצעליאָריע. ער דאַרפ אימ עפעס זאָגן.
 דערהערט, אז דער „אַדג דער דירעקטאָרי רופט אימ, האָט זיב נאָכעם
 ראַבינאָוויטש ניט געלאָזט לאַנג בעטן, אָנגעטאָגן די שאַבעסדיקע קא-
 פּאָט, נאָב שטאַרקער אונטערגעקאַטשען די אונטערגעקאַטשעטע פּייעס
 און איז אַוועק צום דירעקטאָר הערן, וואָס וועט ער זאָגן. לאָזט
 זיב אויס אזא געשיכטע: אזוי ווי זיב זונ שפּאַלעם לערנט זיב אויס-
 געצייכנט גוט, וואָלט ער, אייגנטלעכ, „פּאָ-זאַקאָנו“, באַדאַרפט אימ
 צונעמען אפּ „קאַזיאָנע שטשעט“. נאָר אזוי ווי ער איז א ייד, קאָג
 ער אימ שענקען א פענסיע (דאַכט זיב, אויב ניט הונדערט צוואַנ-
 ציק רובל א יאָר, אָדער הונדערט צוואַנציק רובל א האַלב יאָר).
 דאָס האָט אָנגעמאַכט א באַדנעם ראש און א טומל איב שטאַט.
 איינער נאָכט אַנדערב איז מען געקומען געווערע ווערן, צי ס'איז
 עמעס?

— וואָס זשע? א ליב?

— פענסיע?

— פענסיע.

— נאַזנאַטשעט פונ קאַזנאַ?

— ניט פונ קאַזנאַ, נאָר פונ נאַראַדנע פּראָטאָויעשטשעניע.

א מענטש, וואָס געהער זיב אָג מיט „נאַראַדנע פּראָטאָויעשטשעניע“, —
 א קאַטאָועס א ביסל!.. פאַרנאַכט קלייבן זיב צונויפ די מישפּאַכע —
 אָנקוקן וואָס פאַר א פּאָנעם ער האָט, דער „באַל-האַפענסיע“?.. אכ!
 ווער עס האָט ניט געזען דעמאָלט דעם טאַטן, ווי ער האָט געשיינט
 און געלייכטן, דער האָט גאָר קיין גליקלעכע מענטשן אפּ זיבן לעבן
 ניט געזען! אפּילע די שטיימאַמע, וואָס האָט זיב מעסאַמייעכ¹ געווען
 גלייב מיט אלע און איז דעם דאָזיקן טאָג געווען מאָדנע גוט, מעכאַבעד
 געווען די מישפּאַכע מיט טיי און מיט איינגעמאַכט, האָט באַקומען
 כייב איב די אויגן פונעם באַל-האַפענסיע, וואָס האָט איר פאַרגעטן און
 מויכל געווען אַלצדינגן. „וואָס ס'איז געווען — איז געווען“... איצט
 איז ער א העלר. אלע קוקן אפּ אימ. אלע רייבן פונ אימ. אלע

1 זיב געפרייט.

לאכנ און פרייענ זיכ. דער מומע כאנעס קינדער, וואָס האָבן ליב טרייבן מיט אימ קאטאָוועס, פרעגן אימ: „וואָס רעכנט ער צו טאָן מיט אויפיל געלט?“ גלייכ ווי זיי ווייסן ניט, אז פונעם געלט וועט ער ניט זען א גראָשן איב די אויגן. גלייכ ווי זיי ווייסן ניט, אז דאָס געלט וועט צוניצ קומען דעם טאטן אין געשעפט אריין, אינעם ווינקעלער „יוזשנאהאָ בערעגא“...

שאוט אָט איז ער אויכ דאָ — דער גראָבער קאָלעקטאָר מיט די שווארצע ברילן און מיט די טיפע קאלאָשן. ער וויל נאָר א קוק טאָן מיט זיינע בלינדע אויגן דעם קונדאס (א קוועטש אפן אס) און געבן אימ, דעם שייגאצ (א קוועטש אפן אצ), א קניפ אין בעקל, ארויסטרייטן א שטיק פלייש! אויכ די „איידעמס“, לייזער-יאָסל און מאַגידאָו, זיינען אריינגעקומען צום טאטן אָפגעבן מאזלטאָו און א ביסל זיצן און שמועסן פון האַסקאָלע און פון ליכטיקייט, פון פראָ-גרעס און פון ציוויליזאציע... און נאָכ זיי איז געקומען אַרנאָלד פון די פידוואָרקעס און האָט א ביסל פארשטערט שאָלעמען די סימכע. ערשטנס, האָט ער באוויזן די יידן, אז זיי זיינען בעהיימעס, זיי ווייסן ניט וואָס זיי רייזן. די פענטיע איז ניט קיין פענטיע, נאָר א סטיפענדיע. פענטיע איז פענטיע, און סטיפענדיע איז סטיפענדיע... וועהאשייניס, איז שאָלעם ניט דער איינציקער — ס'איז דאָ נאָכ איינער אין דער אייעזונדע, וואָס האָט באקומען א סטיפענדיע, אויכ אפ הונדערט צוואנציק רובל, און דאָס איז געווען שאָלעמס נייער כאווער פון דער אייעזונדע. עליע האָט ער געהייסן. נאָר וועגן אימ שפעטער. דערווייל איז דער העלד פון אונדער באשרייבונג געווען אפן זיבעטן הימל. ער האָט ארויסגעזען בעכוש, אז זיינע אמאָליקע כאלוימעס וועגן זיין כאווער שמוליקס „אויצער“ הייבן אָן פאוואָלינקע מעקויעם צו ווערן... און זיין פאנ-טאזיע כאפט אימ אופ אפ אירע פליגלען און פארטראָגט אימ ווייט-ווייט, איב אוילעם-האדימען¹ אריין. און ער זעט זיכ ארומגערינגלט מיט זיינע כאוויירימ, וואָס קוקן אפ אימ מיט שטראלנדיקע אויגן און זיינען אימ מעקאנע. און דעם טאטן זעט ער, נאָכ גאָר א יונ-געראמנטשיק עפעס. ווו איז אהינגעקומען דער אויסגעבוירגענער רוקנ? די טיפע קנייטשן אפן שטערנ? דאָס געלע פארואָרגטע פאָנעם? גאָר אַן אנדער מענטש געוואָרן! און ער זיפצט שוין גאָר ניט מער. און די גאנצע מישפאָכע — שטעלט זיכ אימ פאָר — רינגלט אימ ארומ, גיט

1 פאנאסטישע וועלט.

אימ אָפּ גרויס קאָוועד, אימ אונ זײַן זון שאַלעמען, דעם אויסדערוויילטן, דעם גליקלעכן, וואָס פון אימ ווייסן היינט אלע, אפילע „קאזנא“ און אפילע די „נאַראָדנע פּראָסוויעשטשעניע“ — אלע, אלע, עפשער טאקע ביזן קייסער — ווער ווייכט?..

52

כאווער עליע

עליע דאָיעס. — די ערשטע באקאנטשאפט אפ א סרייפע. — שמועסן וועגן קאָמאָגראפיע מיטן פעטער פיניע. — דער העלד איז מעכאלעזשאבעס בעפארהעסיע! — ער ווערט געקרוינט מיטן נאָמען „פיטאטעל“.

א פּאָנעם א ווייס, א קיילעכיקס, א ביסעלע א געשטופלטס. האָר שטייענדיקע, הארטע, שווארצע, געדיכטע, שטעכעדיקע — א גאנצע גרויווע. אויגן לאכנדיקע, צייגן געזונטע, ווייסע. פינגער קורצע. א געלעכטער א הילכיקער, א שיסנדיקער. א טעמפּעראבענט א פּייערי-קער. — אָט דאָס איז דער פּאָרטרעט פון שאַלעמס כאווער עליע, פון דער ערשטער קלאס אויערדנע ביזן סאָפּ.

זייער ערשטע באקאנטשאפט איז געשלאָסן געוואָרן באנאכט אפ א סרייפע.

א סרייפע — דאָס איז א ספּעקטאַקל, אן אומזיסטיקע פּאָרשטעלונג, א העכסט-אינטערעסאנטע פּאַרזאמלונג פון אלערליי טיפּן ייִדן און ווייבער, אן אָפּשפּייגלונג פון אלערליי טצענעס, טרויעריקע און פריי-לעכע — מע דארפן ניט קיינ טעאטער. די נאכט איז שטיל, דער הימל איז טיפּ, שטערן פינקלעך. ווו-ניט-ווו לאָזט זיך הערן דאָס בילן פון א הונט. און דאָס שטיבל ברענט זיך ווי א ליכטל, רויק, פאמעלעך. ס'האָט צייט. פון אלע גאסן ציען זיך מענטשן. פריער שלעפּעריק, דערנאָך לעבעדיקער און האמעטנער. פריער איינציקווייז, דערנאָך מאכנעסווייז, און ייִדישע קינדער — א גאנצע כּאליאסטרע. ייִדן מיט ארבע-קאנפעסן² ווארפן זיך אינ פּייער גריינג ראטעווען, ווייבער קווי-

1 פּאַרשוועבן שאבעס עפנטלעך, דה. טאָן עפנטלעך שאבעס אן ארבעט, וואָס לויט דער ייִדישער רעליגיע איז עס פּאַרווערט שאבעס צו טאָן.
2 דאָס זעלבע, וואָס טאַלעסקאָטן (זע באמ. צו ז. 64)

טשענ, קליינע קינדער וויינענ, באַכערִים זאָגן ווערטלעך, אונטערגע-
וואַקסענע מיידלעך לאַכנ. ראַבינאַוויטשעס קינדער זיינען אויך דאָ.
פּלוצעם דערהערט שאַלעם עמעצנס קאָל, א קאָל פּונ א יינגל, און
גלייַכ צו אים אפּן אויער:

— זיי פאַרנו!

— ווער?

— די „פּאָזשאַרנע קאָמאַנדע“. קומ, וועלן מיר העלפּן לעשן.
און ביידע יינגלעך נעמען זיך פאַר די הענט און מע לאָזט זיך
לויפּן איבערן גאַנצן מאַרק צו באַגעגענען די „פּאָזשאַרנע קאָמאַנדע“.
לויפּנדיק, ווערט שאַלעם געוווירע, און זיינן כאַווער רופּט מען עליע
און אז ער איז דאָדיע דעם שרײַבערס א יינגל. און עליע ווערט
געוווירע. און זיינן כאַווער הייסט שאַלעם און אז ער איז נאָכעם
ראַבינאַוויטשעס א יינגל.

זייער צווייטע באַגעגעניש איז פּאָרגעקומען א ביסל שפּעטער,
שוין דאַנקע באַטאָג, אייך איז גאָט און אויך אפּ אן אומזיסטיקער פּאָזשטע-
לונג. עפעס א שוואַרצער מיט ווייסע ציינ ווייזט א מאלפע, און די גאַנצע
שטאָט מיט יינגלעך לויפּן אים נאָך. דאָס איז איינס פּונ די כידושימ,
וואָס מע זעט זעלטן איז פּערעיאַסלאַוו. אָדער מע פירט ארום א
בער מיט אויסגעברענטע אויגן, וואָס טאַנצט אפּ א שטעקן. אָדער א
וואַנקא רוטוטיו מיט רויטע הויזן, וואָס מאַכט אָנשטעלן. אָדער א צי-
גיינער ווייזט א מאלפע. דער ציגיינער און די מאלפע האָבן ביידע
איינ פּאָנעם, גלייַכ ווי איינ מאמע האָט זיי געהאַט. ביידע האָבן
אַלציינע געקנייטשטע באַוואַקסענע פענעמער, אַלציינע אויסגעקראַכענע
קעפּ, און קוקן ביידע מיט אַלציינע ראַכמאַנעסדיקע אויגן און ציען
אויס די באַוואַקסענע ברודיקע דאַרע הענט, מע זאָל זיי עפעס געבן.
און ריידן רעדט דער ציגיינער מיט אַזא מאָדנע קאָל און אפּ אַזא
מאָדנע שפּראַך, שאַקלט מיטן קאָפּ און מאַכט אַזא מאָדנע גרימאַסע
דערבײַ, און מע מוז לאַכנ: „דײַ, באַרינו! כאַראַש אָבעזשיאַנו! אמערי-
קאַנסקוו!...“ און כעוורע שיסן אויס א געלעכטער. די דאָזיקע צוויי
באַגעגענישן זיינען שוין גאַנץ גענוג, און אזעלכע צוויי יינגלעך, שקאַצמי,
ווי שאַלעם נאָכעם ראַבינאַוויטשעס און עליע דאָדיע דעם שרײַבערס,
זאָלן ווערן כאַוויירימ. דאַרפּ נאָך גאָט פירן אויך, און זיי טרעפּן זיך
ביידע אינ איינ קלאַס אינ דער אויערונדע, א באַנק נעבן א באַנק,
און אקוראַט דעמלט, ווען דער לערער האַלט אָפּ זיינ ערשטע לעקציע
פאַרן גאַנצן קלאַס, דערזעט שאַלעם זיינ נייעם כאַווער עליע, ווי

ער ציט אויס די האנט, שאַקלט מיטן קאָפּ, מאכט דעם צייגנערס
 גרימאסע: „דזי, באַרין! כאַראַש אָבערשאַנ! אמעריקאָנסקו!“ — זינט א
 בערע, האלט זיך איינ און צעלאכט זיך ניט. אוואדע באקומען ביי-
 דע כאוויירימ א מיטעסן פסאק, בלייבן ביידע איבער „אָן ווארעמעס“,
 און זייער פריינטשאפט ווערט געשלאַסן אפּ שטענדיק, אפּ אייביק.
 פון דעמלט אָן ווערן זיי נעפּעש אכאס, איינ זעל, איינ נעשאַמע.
 וווּ איינער, דאָרט איז דער צווייטער. ביידע איינינעם לערנען, און
 לערנען גוט. מע האָט זיך דאָס וואָרט געגעבן, אז מע זאָל איבער-
 שטייגן אלע גויימ, מע זאָל זיין די ערשטע, די בעסטע טאלמידימ
 אינ קלאס. און מע האָט. אויסגעפירט. מע האָט ווייט-ווייט איבערגע-
 שטייגן אלע גויימ און מע איז געגאנגען פון קלאס צו קלאס די
 ערשטע בעסטע טאלמידימ, אָבער אויך די ערשטע און די גרעסטע
 שקאַציימ אינ שטאָט. וואָס די צוויי האָבן זיך דערלויבט אָפּצוטאָן אינ
 שטאָט, האָבן דאָס אנדערע יינגלעך ניט געוואגט. די בעסטע יינגלעך,
 פענסלענערן, סטיפענדיאנטן — א קלייניקייט? היינט זייער קענען רוטי-
 שע גראמאטיקע! וואָס פאַר א וואָרט מע זאָל ניט ארויסרירן, איז
 באַרד צו דער גראמאטיקע. לעמאַשל, א טיש איז סטאַל. און סטאַל
 איז: סטאַל, סטאַלא, סטאַלו, סטאַל, סטאַלאַמ, אַ סטאַליע. א מעסער
 איז נאָזש. און נאָזש איז: נאָזש, נאָזשא, נאָזשו, נאָזש, נאָזשאַמ, אַ
 נאָזשיע. היינט געאָגראַפיע! ווער נאָכ ווייטט אזוי ווי זיי, פארוואָס
 איז די ערד קיילעכיק? ווער דרייט זיך ארום וועמען — די ערד
 ארום דער זון, צי די זון ארום דער ערד? און פונדאָן נעמט זיך
 א ווינט? און וואָס איז פריער — דער דונער אָדער דער בליץ? און פון-
 וואנען נעמט זיך א רעגן?

פון אלע לערנעכונ, וואָס מע לערנט אינ די קלאסן, געפעלט
 שאַלמס טאטן נאָר געאָגראַפיע. מאכעס פון געאָגראַפיע ווערט מען
 געבילדעט, אופגעקלערט. כעזשבענען איז אויך א גוטע זאכ. מאטע-
 מאטיקע שארפט אויס דעם מויעכ. אָבער ניט מער. אָט איז יאָטיע
 פרוכשטיינ א פראָסטער ייִד, ניט געלערנט אינערגעצ, פונדעכטוועג
 גיט אימ די שווערסטע „זאדאטשע“, וועט ער זי אייך מאכט אפּ
 קאָפּ. צי, אשטייגער, נעמט דעם קאַלעקטאָר. וווּ האָט ער שטודירט?
 ערגעצ איז דער יעשווע. נו, קען ער ניט, מיינט איר, קיינ אלגע-
 ברע? פון לייער-יאָטלען שמועסט מען ניט, און ארנאָלד פון די
 פידוואָרקעס — פון יענעם איז אָפּגערעדט. ארנאָלד איז דאָך גרייט אָפּ-
 געבן „עקואמענט“. ניין, זאָגט אייך וואָס איר ווילט, געאָגראַפיע איז

ניט מאטעמאטיקע. געאָגראַפיע דארפ מען לערנען. געאָגראַפיע דארפ
מען קענען. און שאלעם קען געאָגראַפיע. זיין פאָטער האָט ליב
מיט אימ צו פארברענגען נאָר וועגן געאָגראַפיע. און איז צופרידן,
און איז גליקלעך, אז עס זיצט דערבײַ א דריטער.

א קאָמעדיע איז, אז דער פעטער פיניע זיצט דערבײַ. דער פּע-
טער פיניע גלעט די באָרד, שמייכלט, מאכט כויעק פון דעם קליינעם
פילאָזאָפ, ווי ער צעשפרייט זיך דאָס א ביסל מיט זיין געאָגראַפיע.
א ינגל א שנעק האָט א האָזע צו זאָגן פאר אן עלטערן יידן, פאר
א פעטער, אז די ערד דרייט זיך, ניט די זון. איי, עס שטייט
בעפיירעש: „שעמעש בעגיווין דוימ“? — דו, זון, אינ גיווין, בלייב
שטיינ? בלייבט א קאשע... „צי, אשטייגער, דו זאָגסט, אז דער דו-
נער קומט פריער פארן בליצ. איי, מיר זעען פריער דעם בליצ און ערשט
נאָכדעם קומט דער דונער?“ — פרעגט בא אימ דער פעטער פיניע אפ א
טשיקאוועסט און קאטשעט זיך פאר געלעכטער. „צי דו זאָגסט, אז די ערד
איז א קאדור, קנלעכיק, הייסט דאָס, ווי אן עפל. מיט וואָס וועסטו דאָס
מיר באווייזן?“ ענטפערט אימ שאלעם: „אויב איר ווילט זיך מאטרעקען זיין,
פעטער, שטייט אופ, זייט מויכל, מאָגן גאנצפרי זיך טוט א קוק
אפן שפיצ מאָנאסטיר, ביים די זון גייט אופ, וועט איר זען,
ווי דער שפיצ קלויסטער ווערט באלייכט פריער פון אלצדינג...
„אוואדע האָב איך מער ניט וואָס צו טאָן, נאָר אופשטיין דיר
קאייאָר און קוקן אפן שפיצ קלויסטער צוליב דיין געאָגראַפיע —
כא-כא-כא!“...

ניין, דער פעטער פיניע איז ניט צופרידן ניט מיט דער געאָ-
גראַפיע, ניט מיט די קלאסן און ניט מיט דעם, וואָס זיין נאָכעמס
זון איז א כאווער מיט דאָדיע דעם שרייבערס יינגל. ער וועט אימ
ארופירן ווער ווייסט אפ וואָסערע דראַכים¹... דער פעטער פיניע האָט
געהערט אפ זיי עפעס ניט אזעלכע שינע זאכען. ער האָט געהערט,
אז די יינגלעך גייען שאבעס שפאצירן אפ די פידוואָרקעס, און אז
זיי טראָגן טיכלעך אומ שאבעס, און אז זיי ריידן — ריידן זיי צווישן
זיך אפ רוסיש, ניט אפ יידיש.

אוי-וויי — ס'איז נעבעך אלצדינג געווען עמעס, קוידעש-קאָדאָשימ²
נאָכמער: זיי גייען אלע שאבעס אפ די פידוואָרקעס, אָבער ניט שפא-

1 וועגן.

2 דאָ געמיינט אבסאָליוט עמעס.

צירנ, ווי מיר וועלן ווייטער זענ... זיי טראָגן ניט נאָר טיכלעך אומ
 זאבעס, נאָר קלינגעלט אפּ צו קויפּן באַרלעך, און רייזן אזעלכע
 זאכן — אכ! ווען דער פעטער פיניע זאָל נאָך וויסן, פּונ וואָס מע
 רעדט און וויאזוי מע רעדט!.. דער פעטער פיניע זאָל נאָך וויסן,
 וויאזוי די צוויי באַכערמלעך שיפּן זיך אפּ א שיפּל, פאַרקלייבן זיך
 אינצווייטע העט-ווייט אפּ יענער זייט טייך. דאָרט, אפּן גרינעם גראָז,
 לייענט מען ביכלעך (רוסישע) און מע זינגט לידלעך (גויישע) און מע
 כאַלעמט אפּ דער וואָר, מע בויט אינניעם לופּטשלעסער, וואָס וועט
 זיינ אמאָל, אז מע וועט ענדיקן די אייעזונע? ווהיני וועט מען פּאָרנ?
 אפּ וואָס וועט מען שטודירן? וואָס וועט מען זיין? און דער עמצעס
 מוז דאָ געזאָגט ווערן, עס האָט געהערט, אזוי צו זאָגן, א גויישע
 שטימונג, און קיינ יידישער אינהאלט איז אינ די דאָזיקע זיסע כאַ-
 לוימעס ניט געוועזן, וואָרעם דער כאַווער עליע איז געוואקסן אינ
 א שטוב, וואָס איז געווען ווייט פּונ יידישקייט, כאַטש — איינס צום
 אנדערן געהערט זיך ניט — פעטש פאַר ניט וועלן דאווענען האָט עליע
 געכאַפט פּונ זיין טאַטן ניט ווינציקער ווי אלע אנדערע יינגלעך פּונ
 זייערע טאַטעס. איך האָב מוירע, אז אלע טאַטעס זינען אזוי. איר
 קאָנט נאָך היינט אויך באַגעגענען טאַטעס, וואָס אליין טוען זיי קאָל-
 דאוואָר-אַסער¹ און ווילן, אז זייערע קינדער זאָלן זיין גוט און פּרום,
 ניט אינ זיי געראָטן...

ניט וועלן דאווענען — דאָס איז געווען באַ כעווער יונגוואַרג אַן
 אלטע קרענק נאָך פּונ כידער. היפּערן אינ דאווענען איז געווען אַ
 וואַכעדיקער גאַנג. און פּונ זינט זיי זינען אריין אינ די „קלאסנ“,
 האָבן זיי דאָס דאווענען גאָר אינגאַנצן פאַרבייגן. דער טאַטע האָט
 דאָס געוויסט, נאָר געמאַכט זיך קעלוי-יאָדע². האָבן זיך אָבער געפונען
 אזעלכע, וואָס האָבן נאָכגעקוקט און געעפנט דעם טאַטן די אויגן,
 ער זאָל זען, ווי זינע קינדער גייען ביסלעכווייז אראָפּ פּונ דערעכ-
 האַיאָשער³ — און דאָס האָט גספירט דערצו, אז די קינדער זאָלן נאָך
 כער ניט וועלן דאווענען און זאָלן אינ דעם ניט וועלן דאווענען פילן
 א מינ אוינעג-רוכני⁴. ניט אומזיסט האָט דער רעבע געגעבן צו פאַר-

1 אלץ, וואָס מע טאָר ניט.
 2 ניט וויסנדיק.
 3 פּונ ריכטיק וועגן געמיינט: פּונ רעליגיעזע ווען.
 4 א גיטטיקער פאַרגעניגן.

שטיינ זיינע טאלמידים, די קליינע באל-אויירעניקעס, דעם סייכל פון
 אן אווירע, אז די אווירע אליינ איז נישט אזוי מוירע-
 דיק, ווי די טייווע פון טאָן און אווירע... שאלעם געדענקט
 נאָך אדאָמ דעם טאם פון דער ערשטער אווירע פון „כילעל-שא-
 בעס". אזוי איז געווען די מייסע:

שאבעס באַטאָג. יקדנ האָבנ אָפּגעגעסן ווארעמעס און געהאלטן
 אינ רעכטנ שלאָפ. אינ גאס איז נאָך נישטאָ קיין מעשווגער הונט.
 שטיל און רויק, כאָטש צי זיכ אויס. די זון באַקט, ווי אינ דער
 מידיבער. די ווענט פון די געפארבטע הייזער און די הייצערונע פאר-
 קאנעס פון די הויפן בעטנ זיכ, מע זאָל עפעס אפ זיי אָנצייכענען,
 אָנשרייבנ. שאלעם האלט די הענט אינ די קעשענעס. דאָרט ליגט בא
 אימ א קרינדל פון די קרינדלעכ, וואָס ווערנ באנוצט אינ קלאס צו
 דער מאַטעמאטיקע. ער קוקט זיכ ארום אפ אלע זייטן — נישטאָ קיין
 מענטש. די לאָדנ זיינען פארהאקט. און דער יעיצעהאָרע רעדט אימ אָנ:
 „מאָל!... וואָס זאָל ער מאָלנ? נעמט ער אפרעגיק און טוט א מאָל אויס
 דאָס באוויסטע יידל, וואָס אלע קינדער זינגען און מאָלן בייס-מייסע:

טאָטשקא, טאָטשקא, זאפּיאטאיא,
 מינוס, ראָזשיצא קריוואיא,
 רוטשקא, רוטשקא, אי קרושאָק,
 נאָזשקא, נאָזשקא, אי פּופאָק¹...

פארטיק א מענטשל מיט א קיילעכיק פאָנעם, מיט הענטלעכ און
 מיט פיסלעכ און מיט א מויל, וואָס לאכט... דער מאָלער איז צו-
 פרידן מיטן בילד. עס פעלט נאָר זיג אופשריפט. שאלעם קוקט זיכ
 ארום אפ אלע זייטן — נישטאָ קיין מענטש. די לאָדנ זיינען פארהאקט.
 און דער יעיצעהאָרע רעדט אימ אָנ: „שרייב!... וואָס זאָל ער
 שרייבן? נעמט ער און שטעלט אוועק פון אונטן, אונטערן בילד,
 מיט שיינע קיילעכיקע אויסזעט גפ רוטיש, צום גראַם:

קטאָ פיסל — גיע זניין,
 א יא, דוראק, טשיטאין²...

1 א פונקט, א פונקט, און א קאָמע,
 א פאסיקל א גלייכס, א פענעמל א קרום,
 א הענטל, א הענטל, און א קיילעכ,
 א פיסל, א פיסל, און א ביכל.

2 ווער ס'האָט געשריבן — ווייס איכ נישט, נאָר איכ, שוויטע, זיינע דאָס.

אונ איידער ער באווייזט איבערצולייענען, וואָס ער האָט דאָ
אַנגעשריבן, דערפֿלט ער, ווי עמענס זויי פינגער האַלטן אים באַם
לינק: אויער, אָבער שטארק!..

איך מיינ, אז קיינעם פֿון די לעזער וועט נישט אַינפֿאלן צו טרעפֿן,
ווער האָט דאָס געקאָנט זײַן אָט דער, וואָס האָט געפֿאַט דעם
העלד פֿונג דער בילדער פֿיע מיט דער דאָזיקער מילעטער אויירע פֿונג
כילעל-שאַבעס בעפֿאהרעטיק? נארשטייט זיך, אז נישט קיינ אַנדערער,
נאָר דער פעטער פינגער גאָר ער באַדארפֿ היינט כּרײַער פֿונג אלעמען
אופשט נ פֿונג שלאָפֿ און פֿרײַער פֿונג : לעמען גיינ מיט אַ וויזנט
גוט-שאַבעס זאָגן! וואָס ווייטער איז געווען — איז איבעריק צו דער-
צײַלן. יעדער קאָן זיך פֿאַרשטעלן, אז עס האָט נישט געהאַלטן קיינ
זאך, קיינ בעטן זיך, קיינ טרערן — דער פעטער פינגער האָט דעם באַ-
כער, און אויסגעשפּירט אים קונד, אָפּגעפּירט גיט אַה"מ און אַי-
בערגעגעבן אים אפֿן טאַטנס הענט. גאָר דאָס איז געווען גאַרניט
אקעגן דעם, וואָס איז געשען נאָכדעם, אז די גאַנצע שטאַט איז
געוויירע גרוֹאַרן פֿונג דער מיסע און סײַאז דערגאַנען צו דער
נאַטשאַל סכּווע פֿונג דער אייערנע. עס האָט געהאַלטן דערבײַ, אז מע
זאָל דאָס באַכערל „אויסשליסן". דער טאַטע האָט געוויינט מיט טרערן
און האָט געבעטן געמוזט גיינ צום אָרן צום דירעקטאָר (סאַטריטעל),
בעטן נאר זײַן זון ראַכמיץ, און נאָר צו פֿאַרדאַנקען דאָס, וואָס
ער איז געווען איינער פֿון די בעסטע טאַלמידים אין קלאַס, אַ טײַ-
פענדיאנט, האָט הען אפֿ אים געלייגט קאָוועד, ראַכמיץ געהאַט
אפֿן טאַטן און נישט „אויסגעשלאָסן". דערפֿאַר הייבן די לערערס גע-
בענטשט דעם טאַלמיד מיט אַ נײַן נאָמען. אז זיי האָבן אים באַר-
דאַרפט אויסרופֿן אים קלאַס צו דעם ברעט, האָבן זיי נישט געזאָגט,
ווי ביז אהער: ראַבינאָוויטש! זיי האָבן אים ארויסגערופֿן אָדער „כּוּדאַ-
זשניק" (מאָלער) אָדער „פיטאַטעל" (שריפטשטעלער). און צעצויגן
האָט מען דאָס וואָרט אפֿ דריי קלאַפטער די לענג:

— פֿי-סא-טעל!..

אָט דער נאָמען איז אים פֿאַרבליבן אפֿ לאַנג, שוין ביזן סאָפֿ.

צווישן כאזאָנימ און קלעזמאָרימ

א מיסע מיט א יידיש ביכל, וואָס רופט ארויס געלעכטער. —
 כאזאָנימ מיט א קאַל-ווארטור. — יעשוע־העשל דער קלעזמער
 מיט זיין כאליאסטערע. — דער יעיצעהאַרע פון פירל.

צו „שריבבערײַ“ האָט דער הע׳ד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפֿיע
 געהאט א נייגונג פון טאָמיד אָן. זײַן אידעאל איז געווען צו זײַן
 א מעכאבער, א שרייבער, ניט נאָר מיטן קוײַנדל אפּ די ווענט, נאָר
 טאקע בעעמעט א שרייבער, א פארפאסער פון א בוכ. אפּ אימ
 האָט געוועט געזאָגט נאָך זײַן אלטער פריינט דער קאַלעקטאָר, אז
 ער וועט אמאָל זײַן א שריפטשטעלער און וועט שרייבן העברעיִש,
 אזוי ווי צ דערבוימ, גאַטלאַבער¹, יעהאלעל¹ און נאָך א סאך אנדערע
 „גדוילימ“. האָט אָבער ארנאָלד פון די פידוואָרקעס געדורנגען פארקערט:
 אז אויב אָט דער כעוודעמאן וועט אמאָל שרייבן, וועט ער שוין זײַן
 בעסער א רוסישער שרייבער, ניט קיין העברעיִשער. אינ, האַמייליצי²,
 ה ט ער געזאָגט, זײַענ אראַן אָן אימ גענוג דילעטאַנטן, איגנאָר
 ראנטן, מעלאַמדימ און באטלאָניכ! ניט צעדערבוימ, ניט גאַטלאַבער,
 ניט יעהאלעל, וואָר טורגעניעוו און גאַנאָל, פּוּשקין און
 לערמאַנטאָוו — אָט ווער עס באַדאַרף אימ שטיין פאַר די אריגנל!..

מיט איינעם וואָרט, אָדער העברעיִש, אָדער רוסיש. אז דער
 „כעוודעמאן“ וועט אַבאָל שרייבן ייִדיש — דאָס איז קיינעם אפּ די
 געדאַנקען ניט געקומען, וואָרעם ייִדיש איז דען אויך א שפראַך? דאָס
 הייסט, ווידן האָט מען קיינ אנדער שפראַך ניט גערעדט אויסער
 ייִדיש, נאָר אז מע קאָן שרייבן אפּ ייִדיש — ווער האָט דאָס גע-
 וואָסט? „זשאַרגאָן“, „איוודעטיטש“ — דאָס איז א מיכל פאַר ווייבער.
 א ייִד האָט זיך געשעמט צו האלטן א ייִדיש ביכל אינ די הענט —
 מע וועט זאָגן: א גראָבער יונג!..

פונדעסטוועגן געדענקט זיך א מיסע ניכ פון קינדווייזן. נאָך אינ
 יענעם פארוואָרפענעם קליינעם שטעטלע, אינ וואָראָנקאָ, האָט א

¹ יאָטלאַבער (1811—1809), יעהאלעל (פסעוודאָנימ פון יעהודע־לייב
 לעווין (1815—1926) — העברעיִשע שריפטשטעלער און זשורנאליסטן.
² א בורזשוואַזע העברעיִשע צייטונג פון יענער צייט.

יידיש ביכל, און דאפקע אפ, זשארגאני געשריבן, געהאט דעם גרעסט
 דערפאָלג. וואָס דאָס איז געווען פאר א ביכל — קאָגן זיך דער העלד
 פון דער ביאָגראַפיע ניט דערמאָנען. ער געדענקט נאָר, אז ס'איז
 געווען א ביכעלע א קליינטשיקס, א דאָרינקס, מיט געלע, פארסמאָל-
 צעוועטע, צעפאלענע און אָפּגעריסענע בלעטלעך, אָג טעוועלעך, און
 אפילע אָג א פאָדערבלעטל. שאַבעסצונאַכטס, אלע באלעבאטימ פון
 שטאָט האָבן זיך צונויפגעקליבן בא רעב נאָכעם וועוויקס אפּ, מע-
 לאווע-מאלקע" ¹. די מאמע איז פארנומען אין קיך מיטן „וואָלכישן
 באַרשט“, און דער אוילעם האלט זיך אונטער דערווייל. רעב נאָכעם
 לייענט א מייסטע-ביכל. דער טאטע לייענט, און דער אוילעם זיצט
 ארום טיש, רייכערט פאפיראַסן און מע קאטשעט זיך, מע האלט
 זיך בא די זייטן פאר געלעכטער, און מע אונטערברעכט אלע ניגוט
 דעם פאָרלעזער און מע דריקט אים די גרויסע היספּילעס הויך אפּ
 א קאָל, און עס שיטן זיך קלאַלעס אפּן באל-מעכאבערט אדרעס:
 „צוט א ימאַכשמויניק! א קאָלבוניק! א מזמזער! א רועך אין זיינ
 טאַטנס טאַטן אריינ!“... אפילע דער פאָרלעזער אליין קאָגן זיך ניט
 איינהאלטן, ווערט שיר דערשטיקט פאר געלעכטער! די קינדער ווילן
 ניט גיין שלאָפן, און שאַלעם אוואדע ניט. פארשטייט, וואָס דער
 טאטע לייענט — פארשטייט ער ניט, נאָר ס'איז אים גלאט געפעלן
 צו זען, ווי ייִדן מיט בערד קאטשען זיך, האלטן זיך בא די זייטן
 און שיטן אים אלעמאָל מיט א געלעכטער. און ער זיצט פונדערווייטנס
 און קוקט אין אלעמענס פענעמער, ווי זיי שינען, און ער איז מע-
 קאַנע יענעם ייִדן, וואָס האָט גימאַכט אָט דאָס ביכעלע, און זיינ
 טיפּסטער ווונטש איז, אז גאָט וועט העלפן, ער וועט אויסוואקסן און
 ווערן א גרויסער, וועט ער אויך אָנשרייבן אזא מינ ביכעלע, וואָס
 ייִדן וועלן דאָס לייענען און וועלן לאכען און וועלן אים שעלען אין
 גוטן מיט, גלאט אזוי זיך, אין טאַטנס טאַטן אריין...

נאָר ווי די מייסטע איז — אויב ער וועט זיינ א שרייבער אָדער
 ניט, אויב ער וועט זיינ א העברעיִשער שרייבער אָדער א רוסישער —
 א „קענער“ וועט ער שוין זיינ געוויס. ס'איז גאָר ניטאָ וואָס צו
 רייִדן. זיינ א „קענער“ — דאָס האָט ער געמוזט און דאָס האָט ער
 געוואָלט. ער האָט געוואָלט קענען אלצדינג. אכילע אזא זאך, ווי
 פּיִדל-שפּילן. דאַכט זיך, וואָס פאר א שייכעס האָט שפּילן אפּן פּיִדל

1 די סודע, וואָס רעליגיעזע ייִדן פראווען שאַבעסצונאַכטס.

צו האסקאלע? ניין, עס האָט א שניכעס. שפילן אפן פידל איז אינ
 יענער צייט געשטאנען אינ פראָוראמ פונ קענטעניש גלויב מיט אנ-
 דערע זאכן און האָט זיך אָנגעקערט מיט לערנען, ווי, אשטייגער, א
 טאטנס א קינד האָט געלערנט דיטש, אָדער פראנצויז. קיין פראק-
 טישע נוצן האָט דערפון קיינער ניט געווארט, נאָר א טאטנס א
 קינד, וואָס וויל זיין א מושלעם¹, באדארפ אלצוינג קענען. קינאט
 אלע פיינטע באַלעבטישע באַכערמלעך אינ שטאָט האָבן דעריבער
 זיך געלערנט שפילן פידל. כאָט פּוּכשטיינס האָט געשפילט פידל,
 צאליע מערפערטס האָט געשפילט פידל, מאָטל סריבערס האָט גע-
 שפילט פידל. נאָך א סאך יינגלעך האָבן געשפילט פידל. מיט וואָס
 איז שאלעם ראבינאוויטש ערגער פון זיין האָט אָבער דער טאטע ניט
 געוואָלט. ער האלט ניט דערפון. עס איז אן איבעריקע זאך, האָט ער
 געזאָגט, אן אוודע די צייט, און עס קומט אויס בא אימ פּינע-
 קלען ער. מאטעמאטיקע, געאָגראפיע, מעליצע² — דאָס איז א זאך.
 אָבער, רימפלען אונ פידל — וואָס איז פאר אן אוודע?..

אזוי טיינעט נאָכעם ראבינאוויטש און איז פון זיין שטאנדפונקט
 עפשוער גערעכט. הערט זשע אָבער, וואָס זאָגט דערופ יעשוע-העשל
 דער קלעזמער? יעשוע-העשל דער קלעזמער איז א ייד אן ערלעכער,
 אן איידעלער ייד, מיט צוויי גרָאָבע געדיכטע פייעס. זאָגט ער בע-
 פירעש: וואָס געהער זיך אָן דאָס מיט דענ? ער האָט, זאָגט ער,
 אויך קינדער, ניט ערגער פון אלע אנדערע יידישע קינדער, און
 שקאַצימ אויך גוטע, דער רועך האָט זיי ניט גענומען! עלע דעריבער
 איז וואָס? האָט איר מוירע, אן זיי שפילן ניט בא אימ אפ אלע
 אינסטרומענטן? ... און בענציען דער קלעזמער וואָס זאָגט? אָט דער
 בענציען, וואָס האָט אויסגעלערנט די אלע אויסגערעכנטע באַכערמ-
 לעך פידל-שפילן, איז אליין א ייד מיט אן אייגענפאלענער נאָז,
 און דעריבער פאָנפעט ער א ביסל אונטער. האָט ער אויסגעפרווט
 נאָכעם ראבינאוויטשעס יינגל, געגעבן אימ די ערשטע פאָר לעקציעס
 פון ערשטן כליילעך „בעריאָט“, האָט ער אליין געזאָגט פאר אלע
 יינגלעך, אן אָט דאָס באַכערל איז א „פאלאנפ“. אפ בענציעס פאָן-
 פעוואטע לאָשן האָט דאָס באדארפט הייסן א „טאלאנט“... צי ער
 האָט טאקע געהאָט א טאלאנט אָדער ניט — דאָס ווייסט ניט שאלעם.

1 א פארפולקומטער.

2 דאָ געמיינט: פאָעזיע.

ער וויסט נאָר, אז פון קינדווייז אָן גייט ער אויס שפּילן און איך די קאפּאַרע נאָכ א פּידל, און ווי אפּ צולאָכעס, גלייכ ווי מע וואָלט זיך וועלן רייצן מיט אימ, האָט ער זיך שטענדיק געפונען אינ א וועלט פון געזאנג און מוזיק, צווישן כאַזאַנימ און קלעזמער.

כאַזאַנימ און מעשוירערימ זיינען קימאט קיינמאָל ניט ארויס פון זייער שטוב, ווייל נאָכעמ ראבינאָוויטש איז אליין געווען א באל-טפּילע און א יעדיע-נאגן¹, און דערצו איז זייער איינפאָר געווען, קאָן מען זאָגן, די איינציקע סטאַנציע פאר כאַזאַנימ. עס איז ניט אוועק קיין שאבעס-מעוואָרכימ², ס'זאָל ניט קומען צו פאָרן א בויך, אָנגע-פאקט מיט מאָדנע פארשוניגע, לעבעדיקע, רירעוודיקע, אלע הונ-געריקע. געגאַנגען זיינען זיי, מערסטנטייל, אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן, קימאט נאקעט און באַרוועס, נאָר די העלדזער ארומגעוויקלט מיט שארפעס, וואָלענע, ווארעמע שארפעס. אזוי ווי די היישריקן האָבן זיי באפאלן די אכטאגיע, געגעסן אלצדינג, וואָס מע האָט זיי געגעבן. דאָס איז שוין געווען א קלאַל, אז וויבאלד הונגעריקע — זיינען דאָס געווען מעשוירערימ מיט א וועלט-בארימטן כאונ. גאַנצע טעג האָט זיך דער וועלט-בארימטער כאונ געקאַטשעט אפן האלדז, אויסגעפרוּווט זיינן „קאָלאָראַטור“ און געשלונגען רויע אייער, און די זינגערלעך האָבן זיך געריסן אפּ די גלייכע ווענט, מערסטנטייל געהאַט שוואכע קוילעס, נאָר שטאַרקע אפּעטיטן צום עסן, האָבן זיי דעריבער מיט זייער דאוונען עפעס ניט אזוי שטאַרק אויסגענומען, נאָר אָנגעגעסן און אָנגעטרונקען זיך און אוועקגעפאָרן אומבאַצאָלטערהייט. דאָס האָט דער שטיפּמאַמע, פארשטייט זיך, שטאַרק ניט געשמעקט. האָט זי ביסלעכווייז אָטלענטשעט³ די וועלט-בארימטע כאַזאַנימ, געבעטן, זיי זאָלן שוין מויכל זיינן פארפאָרן בעסער צו ריוון יאַסנע-גראדסקי, מאכמעס עסערס האָט זי, קיין איינפאָרע, אליין גענוג, און שרייערס איז בא איר אויך דאָ א היפש ביסל, ניט צו פאָרזינדיקן... דער פויעל-יויצע איז געווען, וואָס ראבינאָוויטשעס קינדער האָבן זיך אָנגעהערט אזויפיל נעגינע, אז זיי זיינען געווען קלאַר אפּ אויסווייניק, וועמען געהער אָט די און די קעדושע, און

1 אזא, וואָס קען זינגען.

2 דער לעצטער שאבעס פון כוידעש, ווען אינ בעסמערעש בענטשט מען דעם אָנקום פון קומענדיקן כוידעש.

3 אָפּגעווינט.

זועמען געהער דער און דער, טיקאנטא-שאבעס: צי פיציע דעם כאזן, אָדער מיציע דעם כאזן, אָדער דעם קאשטאנער כאזן, אָדער דעם שעדלע-צער, אָדער דעם קאלוואריער כאזן, אָדער גאָר ניסיע בעלזער? עס זינען געווען צייטן, וואָס געזאנגען האָבן זיך, אזוי צו זאָגן, געטרעגן אליין פון זיך אינ דער לופטן, און אינ קאָפּ האָט זיך געפלאַכט א געדאנק, און אינ האַרדן האָט זיך געקניקלט און געקניקלט עפעס א נוגדל און גיט געלאָזט שלאָפן.

דאָס איז געווען מיט נעגינע. און וואָס אָנבאלאנגט מוזיק, האָט דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע געהאט די זעלבע געלעגן-הייט צו הערן קלעזמער נאָכ מער ווי כאַזאַנימ, וואָרעם סײַ יעשיע-העשל דער קלעזמער מיט די גראַבע פייעס, סײַ בענציען מיט דער איינגעפאלענער נאָז האָבן געווינט ניט ווייט פון כייִדער, אזוי, אז מע איז געזאנגען אינ כייִדער אריין, האָט מען באַדאַרפט דורכגיין פאַרביי יעשיע-העשלען און פאַרביי בענציע-ען. דאָס הייסט, קיין מוז איז דער בייַ ניט געווען: מע האָט זייער שיין געקאָנט אויסמייִדן, און ווען מע מייִדט זיי אויס, וואָלט געווען א סאך נעענטער. האָט אָבער שאַלעם ליב געהאַט דאַפקע גיין פאַרביי זיי און דאַפקע בלייבן שטיין אונטערן פענצטער און הערן, ווי בע-ציען דער קלעזמער לערנט די ליינגלעך פידל-שפילן, אָדער ווי יעשיע-העשל דער קלעזמער מאַכט רעפעטיציע מיט זינע באַנימ, וואָס שפילן אַז אַלע-ליי אינסטרומענטן. און דעמלט איז געווען אימ ניט אַפצורייסן און ניט אַפצוטרעבן. יעשיע-העשעט באַנימ האָבן דאָס באַמערקט, האָט דער עלטערער, העמעלע, אימ מעכאבעד געזען איין מאָל מיטן סמיטשיק, דאָס אַן-דערע מאָל מיט א קוואַרט וואסער — עס האָט אָבער ניט געהאַלפן. דורך איין ציגאַר ט טונ איז מען מיט העמצלען געוואָרן כאַזער, און שאַלעם איז געוואָרן א בען-באַיס בא יעשיע-העשל דעם קלעזמער, ניט דורכגעלאָזט קיין איין רעפעטיציע — און רעפעטיציעס זינען גע-ווען דאָרט אַלע מאַנטיק און דאָנערשטיק, — און דורך זיי האָט ער זיך באַקענט מיטן גאַנצן בינטל מוזיקאַנטן, מיט דער גאַנצער קלעז-מערשער מישפּאַכע, מיט זייערע ווייבער און קינדער, מיט אַלע זייערע זיטן און מינהאַגים, מיט זייער ארטיסטיש ציגינער-לעבן, און אפילע מיט זייער שפראַך, „קלעזמער-לאַשן“, וועלכעס ער האָט דערנאָכדעם, שוין אַלס שאַלעם-אָרײַ כעמ, טיילווייז אויסגעניצט אינ זינע ווערק: „אפן פידל“, „סטעמפעניו“, „בלאָנדונדע שטערן“ און אנדערע. אַלואָ, ווי איר זעט, איז אינ לערנען פידל-שפילן ניט געווען

קיינ מעניע. געהערט האָט ער געהאט גענוג. א טאלאנט, זאָגט בענ-
ציעב דער קלעזמער, האָט ער אויב געהאט. וואָס זשע נאָכ פעלט?
אנ אינסטרובענט, א פּידל. און א פּידל קאָסט געלט, און קיינ געלט
איז ניטאָ! וואָס טוט מענז?—דארפ מענ, הייסט דאָס, קריגנ געלט...
אָט דאָ, בא דעמ געלט קריגנ, האָט זיכ געטראַפּנ א מיסע, א קאָ-
מישע, נאָר א טרויעריקע. א מינ טראַגי-קאָמעדיע.

54

לוי סיגנויוו!

דעם אוירעכס ביטעלע מיט קליינגעלט. — ער באַגייט א גניווע
און האָט כאַראַטע. — וויאזוי ווערט מען פּאָטער פּונעם ביטעלע?

צווישן די אַרכימ, וואָס האָבן זיכ אָפּגעשטעלט בא די ראַבינאָ-
וויטשעס אינ „איינפאַר“, איז געווען איינער א באשטענדיקער אוי־דעכ,
א ייִד א ליטוואַק, א טוויי-הענדלער פונ פינסק, מיטן נאָמען וואָלפּסאָנ.
דער וואָלפּסאָנ פלעגט איינשטיין כאַדאַשימ-לאַנג און האָט זיכ געהאט זיין
שטענדיקן כּיִדער, וואָס מע האָט אימ גערופּן „וואָלפּסאָנס כּיִדער“
(אפּילע דעמלט, ווען וואָלפּסאָנ אליינ איז גאָר געווען אינ פינסק).
און אויב א סאַמאָואַר א באַווּנדערנ האָט ער געהאט — וואָלפּסאָנס
סאַמאָואַרל. און געווען איז דער וואָלפּסאָנ בא די ראַבינאָוויטשעס
א מענטש א היימישער, געגעסן דאָס, וואָס אלע עסן, און אז די בא-
לעבאָסטע (די שטיפּמאַמע) איז געווען עפעס ניט אזוי אופּגעלייגט,
האָט ער געכאַפּט פונ איר א פּסאַק גלייכ מיט אלעמען, ווי אַן איי-
גענער... געטראַגן האָט ער אינ שטוב א קורצ כּאַלאַטל, און אַמאָל
איז ער געגאַנגען גאָר אָן א כּאַלאַט, און גערייכערט האָט ער מוי-
רעדיק גראַבע געבלעטערטע ציגאַרן, און ליב געהאַט צו רייִדן, האַלטן-
דיק די געבלעטערטע ציגאַרן אינ מויל, די הענט אינ די הויזן,
און גערעדט, און גערעדט — ניין מאָס רייִד! דער כּיִדער איז געווען
אָפּן, דאָס סאַמאָואַרל באַמ טיש, דאָס טישקעסטל צוגעשלאָסן, נאָר די
שליסעלעכ הענגען דערביי — א דריי מיטן שליטל, און דאָס טישקעסטל
איז אָפּן. וואָס אינ טישקעסטל טוט זיכ — ווייסן אלע. דאָרט געפינען
זיכ ביכער, בריוו, כּעזשבויעס און געלט. איינ טייטער א גרויסער,

1 ניט גאַנווע (איינער פונ די צען געבאָטן, וואָס ווערן געבראַכט אינ דער ביבל).

א גראָבער, אָנגעשטאַפט מיט אסיגנאציעס — ווער ווייסט, וויפל דאָרט
איז! און אכוצ דעם טיטטער — א לעדערנ בייטעלע, אן אלטס, אן
אָפּגעקראַכנס, נאָר שטענדיק פול מיט קליינגעלט, זילבערנע און קו-
פערנע מאטבייעס, אויך היפשעלעכ — אלעווי פארמאָגט דאָס אזא יינגל,
ווי שאַלעם, כאַטש האלב, וואָלט אימ אויך גענוג געווען אפ צו קויפן
די בעסטע פידל אין דער וועלט...

ניט איינ מאָל האָט וואָלפּסאָן געהאט געעפנט דאָס טישקעסטל
פאר איטלעכנ אין די אויגן, און, ניט ווילנדיק, האָט שאַלעם געכאפט
א קוק אפן אָנגעפאקטן טיטטער מיט אסיגנאציעס, און דערהויפט —
אפן לעדערנ בייטעלע מיט מינצ, און זיין גרעסטער ווונטש איז
געווען, אז וואָלפּסאָן זאָל אמאָל פארלירן אָט דאָס בייטעלע און ער,
שאַלעם, זאָל דאָס געפינען. דאָס וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, א
קאָשערער טאָפּ מיט א קאָשערן לעפל... „האשזוואס-אוויידע“¹ איז
טאקע איינע פון די גרויסע מיצוועס. נאָר פארמאָגט אָט אזא ביי-
טעלע מיט קליינגעלט איז נאָך מער מיצווע... וויל ער אָבער ניט
פארלירן, דער ליטוואק!.. פויעלט בא זיך שאַלעם און איז זיך מא-
טיר-ניידער², אז ווען וואָלפּסאָן גיט אימ, לעמאָשל, די הויזן אויס-
פוצן און פארגעסט דאָרטן דאָס בייטעלע, וואָלט ער עס אימ א מא-
קע אָפּגעגעבן צוריק! ס'האָט זיך ארויסגעגליטשט פון קעשענע בעשאס
רייניקן — וואָס איז ער שולדיק?.. איז אָבער וואָלפּסאָן אויך ניט קיין
נאר. אלעמאָל, ווען ער גיט די קינדער פוצן די מאלבושימ, לידיקט
ער פריער אויס אלע קעשענעס — א ליטוואק בלייבט א ליטוואק!
פארדריסט דאָס שוין שאַלעמען, איז ער זיך מעיאשעווי איינמאָל, אז
ס'איז יאָ אזוי, אז פארלירן ניט און פארגעסן אויך ניט, באדארפ
מען געבן א קוק אריין אין בייטעלע, כאַטש וויסן, וויפל קליינגעלט
דאָרט געפינט זיך... און מיט דער דייע, ניט כאַלילע אפ צו באגיין
א גנייווע, נאָר גלאט אזוי אויס נייגעריקייט, האָט שאַלעם איינמאָל
אינ א פרימאָרגן אריינגעכאפט זיך צו וואָלפּסאָנען אין כיידערל אריין,
זיך ארומגעדרייט א ווילע, קלוימערשט אופגעראמט באמ טיש, בע-
שאס דער ליטוואק איז געשטאנען אין זאל מיט דער גראָבער בלע-
טערנער ציגאר אין מויל און געגראגערט. פונעם דאָזיקן ארומדרייען זיך
איז אָבער ניט ארויסגעקומען גאָרנישט. באמ אָנרירן מיט דער האנט די

1 אומקערן דאָס פארזירענע.

2 דאָ: דערזויבט זיך.

קאלטע שליסעלעך, האָט זיך אימ אויסגעוויזן, או דאָס בינומל שלי-
סעלעך האָט אופגעהויבן א גוואלד אד לעוו האשאַמאָימ¹, אונ עס
האָבן אימ אָנגעהויבן ציטערן הענט אונ פיס. האָט ער זיך געגעבן
א דריי אויס אונ אוועק פונ וואָלפּסאָנס כיידערל מיט ליידיקע הענט.
דער ערשטער סעאנס איז אימ ניט געראַטן, האָט ער געווארט
אפ א צווייטן מאָל, זיך אליין אויסגעוואָרפן, אז ער איז א גאנעוו.
ביסט א גאנעוו, שאַלעמ! האָסטו נאָר געהאט איינ מאכשאַווע א
שלעכטע, ביסטו שוין א גאנעוו... א גאנעוו! א גאנעוו!...

דער צווייטער סעאנס האָט זיך ניט געלאָזט לאנג ווארטן. וואָלפּ-
סאָן האָט פּיינט געהאט זיצן איינער אליין בא זיך מיט די פיר ווענט.
אינ זאל זינען געווען נאָך אַרכימ. האָט ער בעסער פארבראכט אינ
זאָר, גערייכערט אונ גערעדט, ווי אלעמאָל. שאַלעמ האָט זיך ווי-
דעראמאָל אריינגעכאפט אינ וואָלפּסאָנס כיידערל. איצטיקס מאָל שוין
מיט דער דייע ניט א קוק צו טאָן, נאָר טאקע עפעס געניסן אויך.
ס'ווייסט א גאנעוו... אריינגעכאפט זיך, האָט ער זיך איבערגעבויגן
מיטן גאנצן גופ איבערן טיש, גלייך ווי ער וואָלט וועלן עפעס דער-
לאנגען פונעם אנדערן ברעג טיש, מיט דער לינקער האנט געגעבן
א נעם דעם קאלטן שליסל, א דריי רעכטס— דער שלאָס האָט זיך
געעפנט מיט א שטילן קלאנג— דזינ!— אונ אנשוויגן געוואָרן. ער האָט
געגעבן א קוק אריין אינווייניק אונ איז געבליבן א פארציטערטער.
צוערשט האָט ער דערזען פאר זיך דעם גראָבן טייטער אן אָפענעם,
פול אונ פול געפאקט מיט פאפירגעלט: צענערלעך רויטע, פינפערלעך
בלויע, דרייערלעך גרינע, אונ איינערלעך געלע— ווער ווייסט, וואָס
דאָס האָט געקאָנט באטרעפן? איינ פאפירל א רויטינקס ווען ער
טוט נאָר א שלעפ ארויס פונ דאָרט— איז ער דאָך שוין א געהאָל-
פענער! ווער וועט זיך ארומקוקן? נעם זשע, שויטע, אונ שלעפ
ארויס— ניינ! קאָן ער ניט! עס טרייסלען זיך אימ די הענט, עס
קלאפט אימ א צאָן אפ א צאָן אונ עס פארציט אימ דער אָטעם.
ער כאפט בעסער א קוק אפן לעדערנעם בייטעלע— ס'איז גע-
פאקט! ער וויל דאָס א נעם טאָן, פאָלגט אימ ניט די רעכטע האנט.
עפענען דאָס בייטעלע אונ ארויסנעמען פונ דאָרט עטלעכע זיל-
בערנע מאטבייעס וואָלט אויך געווען נישקאָשע— איז צופיל ארבעט.
נעמען דאָס בייטעלע אונ אריינרוקן דאָס אינ קעשענע— וועט מען

1 ביזן סאמע הימל.

זיכ באלד ארומקוקן. דערווייל די צייט שטייט ניט און די מינוטן
ציען זיכ. א מינוט א יאָר... און דאָ דערהערט זיכ א שאַראַכ — אהא,
ער שקראבעט שוינ, דער ליטוואק, מיט די אויסגעטראַטענע שטעקשיכ...
א דריי דעם שלאָס מיט דער רעכטער האנט צוריק — און לאָזט
זיכ גיין פון כיידער ווידער מיט ליידיקע הענט, רעכנט באגעגענע
זיכ מיט עמעצן, צום סאָפּ — ווער? וואָס? ניטאָ קיינער! גיין נאַכאמאָל
צוריק — שוין צו שפעט. באדארפט פּרעזע! דורכגעלאָזט אזא געלעגן-
היט!.. „ביסט א איד?“, שאַלעמ! דו ביסט ביידע זאכן — אי
א גאנעווי א א איד?ט!..

דער דריטער סעאַנס, אינ א צייט ארומ, איז שוין גאָר אָפּגע-
לאָפּן גלאט. ער האָט אויסגעמיטן די פּרעזיקע האכאַנעס¹, ניט גע-
מאַנט קיין שיעס, נאָר גלייכ צום טיש, אופגעעזענט דעם שלאָס,
אריינגעשטעקט די האנט אין שיפלאָך, געגעבן א נעם דאָס בייטעלע,
געגעבן דאָס א לאָז אין קעשענע, צוגעמאַכט צוריק דעם שיפלאָך
און אוועק מיט די ביכלעך אין קלאס אריין, דאפקע ניט געכאַפט
זיכ, דאפקע פּאוואָליע, און, דאַכט זיכ, אזוי קאַלטבלוטיק, קימאַט
שלעפּעריק. נאָר ארויסגענדיק פון שטוב האָט ער דערפילט, אז דאָס
בייטעלע ברייט אימ דורכ דער קעשענע דאָס לייב, און אז ער דאַרפ
עס בא זיכ ניט האלטן בעשומ-אויפן וועיפּנ! ווער שמועסט דעם
ערשטן טאָג — אוואדע און אוואדע ניט! און אָנשטאַט דעם, ער זאָל
גיין אין קלאס, כאפט ער זיכ אריין אין שטאַל אריין, דאַרט, וווּ מע
האלט האַלצ, אָנגעהאַקט האַלצ, בייגט זיכ אָן און טוט א רוק אריין
דאָס בייטעלע אין ווייטן, פינצטערן ווינקל אריין, צווישן האַלצ און
צווישן דער וואנט, מאכט א סימען מיטן אויג, ער זאָל געדענקען
דעם אָרט אקוראַט — און מאַרש אין קלאס אריין.

האָט זיכ אייך געטראָפּן ווען באגעגענע איינעם מיט א פּלא-
מענדיק פּאַנעם, מיט ברענענדיקע אויגן, וואָס איז מאָדנע אופגערוימט
און איז גרייט פאַר אייך אין פּייער און אין וואסער, נאָר ער איז
עפעס צעטראָגן, אריינגעטאַן אין זיכ — זאָלט איר וויסן, אז דער
כעוורעמאַן ווייסט עפעס א זאַכ, וואָס נאָר ער ווייסט און גאָט, און
ווייטער קיינער ניט. אָט אזוי האָט אויסגעזען יענעם פּרימאַרגן דער
העלד פון דער דאָזיקער בּוֹגאַראפּיע. ער האָט אלעמען געקוקט אין
די אויגן אריין, ווי א זינדיקער מענטש. עס האָט זיכ אימ אויסגע-

1 צוגרייטונגען.

דאכט, אז אלע זענען, אז ער ווייסט עפעס זייער-זייער א הייליקן סאך... זיין כאווער עליע, וואָס האָט אימ געקענט מער ווי אלע, האָט אימ א פרעג געגעבן: „שאַלעכאַנטשיק! וואָס איז מיט דיר? האָסט שוין ווידער עפעס אויסגעמאַלט א צאצקע מיט א קרנדל אפּן פאַרקאַנז?..." האלט'ס מויל, עליק, וואָרעם אָט מאָל איך דיר אויס א צאצקע אפּ דער פּיוואָאָמיע, וועסטו פאַרגעכנ, ווי מע רופט דיכו! „טאקע? אנו, פרוו, לאָמיר זען, ווער וועמענא!—אונ עליע האָט שוין פאַרקאַטשעט די ארבל, גוייט געווען צו געבן אויסגאַב, ווי ער קאַן. זיין כאווער איז אָבער ניט געלעגן אין זינען שלאָגן זיך. זיין קאַפּ און אלע זינען געדאַנקען און אלע זינען כושימ זינען געווען דאָרטן, אין שטאל פונ געהאַקטן האָלצ, באמ ביי-טעלע... פאר גרויס אימפעט האָט ער אפילע פאַרגעסן געבן א קוק אריין, וואָס איז בייטעלע טוט זיך... ער האָט קוימ דערלעבט, די לעקציעס זאָלן זיך ענדיקן און ער זאָל שוין קומען אהיים, וועט ער זיך אריינכאַפּן אפּ א רעגעלע אין שטאל, א קוק טאָג כאָטש פונ אויבנופּ—וויפּל? וואָס פאַרמאָגט ער איצטער?..

געקומען אהיים, האָט ער געטראָפּן א כורבן, אן איבערקערענישן דאָס גאַנצע בנטגעוואנט איז צעוואָרפּן, די קיך—מיטן קאַפּ אראָפּ. די שיקסע וויינט, שווערט, כאפט די ערד, אז זי ווייסט ניט פונ וואָס צו זאָגן. דער טאטע איז אויס מענטש, שווארצ ווי די ערד. אַזש אַינגעבויון אינדריינען. די שטיפּמאמע פּייערט, שעלט, לייגט די טריכעכע¹—אפּ וועמענ? שווער צו וויסן. וואָרעם די קלאָלעס גייען בא איר מיט א לאָשן-ראביב, אין א מערצאַל: „פונ אונטער דער נאָז זאָל מן צונעמען—נעמען זאָל אייך דער שווארצער יאָרו! „אריין א בייטל מיט געלט אין דער ערד אריין—אין דער ערד זאָלט איר אריין! „קינער האָט ניט געזען דאָס בייטעלע—ניט זען זאָלט איר די וועלט! „וואָסער אירעכ וועט דאָ וועלן שטיין—שטיין זאָלט איר פראוועס!... און דער אירעכ אליין, וואָלפּסטאָג מיטן כאלאַטל, שטייט מיט דער גראָבער בלעטערנער ציגאַר אין מויל, האלט די הענט אין די קעשענעס, קוקט אפּ די קינדער, שמייכלט און רעדט צו זיך אליין: „ערשט היינט אינדערפרי געהאַלטן די ביי-טעלע, פונ שטוב ניט ארויסגעאַנגען!...

¹ געמיינט: שילט מיט קאָלערדיי קלאָלעס.

— האָט איר ניט געווען דאָס בײַטעלע? — פּרעגט דער טאטע בא
די קינדער, און שאַלעם שטעלט זיך ארויס פאר אלע:
— וואָסער בײַטעלע? ..

ועלטן-ווען דער טאטע איז אינ קאס. איצט קאָן ער שוינ ניט
אײַנהאלטן זיך און פאלט אָן אפ זײַן ליבלינג און קרימט אימ איבער:
— „וואָסער בײַטעלע?“ וואָס זאָגט איר אפ דעם טאמ? א גאנצ
פרימאָרגן הערט ער „בײַטעלע-בײַטעלע! בײַטעלע-בײַטעלע!“ — פּרעגט
ער גאָר: וואָסער בײַטעלע! ..

און צום אוידיעך זאָגט דער טאטע:
— וויפל פאָרט איז דאָרט געווען געלט בא אײַך אין בײַטעלע?
— עס האנדלט זיך ניט אומ געלט, — ענטפערט וואָלפסאָן אפ זײַן
ליטוויש לאָשן—דאָ האנדלט זיך אומ די בײַטעלע! ערשט הײַנט
אינדערפרי געהאלטן די בײַטעלע, ניט ארויסגעגאנגען פונ שטוב ניט
ארויסגעגאנגען! ..

ניין, איצט איז ניט די צײַט געווירע צו ווערן, וויפל
געלט עס געפינט זיך אין בײַטעלע. שאַלעם איז ניט אזא אידןאָט,
ער זאָל איצטער, אפ דער היסער שאַ, גײַן אינ שטאל אריין טרוי-
בערן דאָס בײַטעלע. ער קאָן באשטיינ אָפליינג די ארבעט אפ
מאָרגן, אָדער אפ איבערמאָרגן. דערווייל דארפ מען זיך נעמען
צו די ביכלעך, כאזערן די געאָגראפיע מיט דער היסטאָריע אפ
אויכווייניק, מאכט א פאָר טעאָרעמעס פונ געאָמעטריע... נעבעך
גאָט די נעשאַמע שולדיק. און דאָ אינ שטוב קאָכט זיך די שיק-
סע האָט מען שוינ אָפגעשאפט. די שטיפמאמע פײַערט. דאָס גאנצע
הויז איז אפ רעדלעך. אלע זוכן דאָס בײַטעלע, און שאַלעם זוכט
גלייך מיט אלעמען, טוט א קוק אפן טאטנס פאָנעם, און עס פאר-
גײַט אימ דאָס הארץ, קאָן ניט זען, ווי ער גײַט אײַנגעבויגן, קאָן
ניט הערן, ווי ער זיפצט און ווי ער קרעכצט. און ערשט דאָ דער-
פילט דער גאנעו, וואָס פאר א מיעסע זאך ער האָט אָפגעטאָגן,
און ער האָט כאַראַטע אפ דער מײַסע, איז אופגעטראָגן אפן יעיצערהאַרע,
וואָס האָט אימ אָנגערעדט אפ אזא אויירע, ארופגעפירט אפ א גליטש...
ווי א יאָר האָט זיך געצויגן יעדע שאַ, ווי אן אייביקײַט האָט
אויסגעוויזן דער טאָג. קוימ דערלעבט דעם פארנאכט, ווען דער
ראש מיטן טאראראם האָבן זיך א ביסל אײַנגעשטילט און די שטוב-
צאָרעס מיט די דײַגעס-פארנאָסע האָבן ארויסגעשטויסן אפ א וויילע
דעם הארמידער פונ דער גניווע, האָט זיך דער קליינער גאנעו

אריינגעכאפט אין הויפ, אריינגעכאפט זיך אין שטאל פון האַלץ, פארוואָליע זיך אראָפגעלאָזט אפּ דער ערד, ארויסגעצויגן פון צווישן וואנט דאָס בייטעלע, אופגעפנט דאָס, געגעבן א קוק אריין — און... דאָרטן איז געלעגן אן אלטע, אָפּגעריבענע מאטבייע פון פארצייטן, וואָס האָט אמאָל באדארפט באטרעפן צען קאָפּעקעס, נאָר היינט איז זי ניט ווערט גאָרניט, וואָרעם קיינער נעמט זי ניט!.. און דאָס בייטעלע אליין איז אויך ניט ווערט גאָרניט. א בייטעלע א פארזע-עניש, א שלעסל דער רועך ווייסט וואָסערס, דאָס לעדער אָפּגעבא-דעט און פעט פארסמאָלצעוועט, בא די ברעגעס איינגעקאָרטשעט און פארגעלט, ווי בא אן אלטער באַבעצע די הויט פון פאָנעם — אזא בייטעלע האלטן אין די הענט איז מוקצע מאכמעס מיעס!¹.. טאקע קעדי געווען צוליב אזא פאסקודסטווע אָפּטאָן אזא מיעסע זאך, אויווער זיין אפּ א לאו² פון די אסערעס-האדיברעס³: „לוי סיגנוויוו“!.. אריינגעקומען אין שטוב אריין, איז אימ די שטיפּמאמע מעכא-בעד מיט אריינטראָגן דעם אוירעך דעם סאמאָוואר. דער אוירעך (וואָלפּסאָן) האָט א טעווע איטלעכס מאָל, ווען מע טראָגט אימ אריין דעם סאמאָוואר, רייבט ער א האנט אָן א האנט און טוט א זאָג מיט א ניגן און מיט א גראמ: „אַט אוו! אצינד וועלן מיר טרינקען טיוו“... איצטיקס מאָל האָט ער צוגעלייגט אויך די ווער-טער: „וואָס זשע הערט זיך — ניטאָ די בייטעלע?“,.. און האָט געגעבן בייס-מייסע א קוק אריין דעם באַכערל אין די אויגן אריין, און עס האָט זיך געלאָזט הערן א פארבאָרגענע איראָניע סיי אין די ווערטער סיי אינעם קוק... און עפּשער האָט זיך עס נאָר אויסגע-וויזן אזוי? ווי זאָגט מען דאָס: „עס ווייסט די קאצ וועמענס פלייש זי האָט אופגעגעסן“... אָדער: „אפּן גאנעו ברענט דאָס היטל“... יעדנפאלס, האָט דער גאנעו אין דער מינוט פּינט געהאט דעם אוירעך וואָלפּסאָן מיט סאקאָנעס, ניט געקאָנט אָנקוקן זיין ליטוויש פּאָנעם מיט זיין ליטווישן לאָשן: „די בייטעלע“, און ער האָט זיי בייגן בא זיך אין הארצן געשאַלטן מיט קלאָלעס-נימראַצעס!⁴.. וואָס טוט מען מיטן פארשאַלטענעם בייטעלע? ס'איז ניט קיין טאכ-

1 געמיינט: מע טאָר זיך דערמיט ניט באנוצן, ווייל עס איז א מַזְעַסְקִיט.

2 א פארבאָט.

3 די בייבלישע צען געבאָטן.

4 געמיינט: שטארקע קלאָצעס.

לעס, טאָמער געפֿינט מען דאָס אינ שטאל צווישן האָלצן וואָלט מען זיך ניט צוגענילט אזוי אָפּצושאפּן די שיקסע, וואָלט געווען דער בענטער פּלאַן אונטערוואַרפּן דאָס בייטעלע. איצט אָבער, אז די שיקסע האָט מען שוין לאנג דורכגעטריבן, קאָן דאָך ערשט פּאלן דער כּשאד אפּ די קינדער — שלעכט!..

באנאכט האָט ער לאנג ניט געקאָנט אנשלאָפּן ווערן. ער האָט בא זיך אליין ניט געקאָנט פּויעלן, אז דאָס איז ניט קיין כּאָלעם, קיין בייזער כּאָלעם. ניט שוין זשע איז דאָס עמעס? ניט שוין זשע איז ער א גאנעוואָ א פּאָשעטער גאנעוואָ!.. אונ עס באשלאָגט אימ אוש א שווייס, וויאזוי א בענטש קאָן פּאלן!.. אונ וואָס וועט זיינ ווייטער?.. ווייטער ווערט ער אנשלאָפּן אונ עס פּלאָנטען זיך אימ בייטעלעכ, אונ די בייטעלעכ זיינן ניט קיין בייטעלעכ, נאָר לע- בעדיקע מיטעסע באשעפּענישן, אָפּגעקראָכענע, געלע אונ איינגוקנייטשטע, אונ קאלטע אונ נאסע, אזוי ווי שראַצימ, זשאבעס... אונ זיי דירן זיך אונ זיי קיינן אימ איבערן לייב, פּארקיינן אונטערן קאָלנער, אונטער די פּאכועס — ברור!.. ער כאפּט זיך אפּ, קוקט אונטער דער קאָלדע, טאפּט זיך דאָס לייב — דאנקען אונ לויבן גאָט, ס'איז נאָר א כּאָלעם... יאָ, אָבער וויאזוי ווערט מען פּאָרט פּאָטער פּונעם בייטעלע? ס'איז ניטאָ קיין אנדער אייזע, ס'ידן פּארוואַרפּן דאָס ערגעץ אינ אזא אָרט, אז קיינ פּויגל זאָל ניט וויסן. פּרעגט זיך: ווהינ? צום גוייטשן שאַכט אינ גאָרטן אריינ? ערגעץ ווייט אפּן הייליקן אָרט? אינ דער וויבערשער שול? ניינ. דאָס בעסטע וועט זיינ — כּונ דער בריק אינ טייכ אריינ. אונ די בעסטע צייט דערופּ איז שאבעס. אונ אזוי איז דאָס געבליבן.

שאבעס באטאָגן. סאָפּ זומער. אינ דרויסן איז נאָך ווארעם. יידישע קינדער עפּאצירן נאָך אָן אויבערשטע מאלבושימ. מיידלעך גייען נאָך מיט זאָנטיקלעך. צווישן די, וואָס האָבן שפּאצירט, האָבן זיך געפּונען אויך דער העלד מיטן בייטעלע. ס'איז געלעגן פּאר- באָרגן בא אימ ווייט אינ א קעשענע, אָנגעפּילט מיט שטיינדלעך, ביכדיי אז ער וועט דאָס אראָפּלאָזן פּונ בריק אינ טייכ אריינ, זאָל עס מיט זיכערקייט אראָפּ טיפּ אפּן אָפּגרונט פּונעם וואסער. איז אָבער די צאָרע, וואָס די בריק איז פּארפּליצט מיט כּענטשן — אונ ער דארפּ, אז קיינער זאָל ניט זען, וויאזוי ער וועט מאכן די אָפּע- ראַציע. דרייט ער זיך ארום היינ אונ צוריק, פּארקוקט איטלעכט אינ

די אויגן, און ער וואָלט געמעגט שווערן, אז אלע קוקן אפּ אימ
עפעס מאַדע... און עפשער ווייזט זיך אימ נאָר אויס אזוי? אלץ
די אייגענע מיינע: „אפּן גאנעו ברענט דאָס היטל...“ נאָר אָט האָט
אימ גאָט געהאַלפּן — ער האָט זיך פארשלאָגן אינ אַ ווינקל אונטער
אַ גרויסן סלופּ פּונ די סוואיעס, אפּ וועלכע עס האלט זיך די בריק,
אריבערגעבויגן זיך מיטן גאנצן קערפער איבער דער פארענטשע,
איינגעקוקט זיך קלוימערשט אינ וואסער אריין, גלייכ ווי דאָרטן
וואָלט ער דערזען גאָט ווייסט וואָס פאר כידושימ, אָנגעטאפט מיט
דער האנט זיין קעשענע, וווּ דאָס פארשאלטענע בייטעלע ליגט,
דערפילט אינ האנט אַ מיסעסייט, אַ לעבעדיקע זאך, אַ מינ שערעצ...
ארויסגעצויגן דאָס פארוואָלינקע פונ קעשענע און צענומען די פינגער
און ארויסגעלאָזט דאָס פונ דער האנט. פּלויכ — אויס בייטעלע! אפּן
אָרט, וווּ דאָס בייטעלע איז געפאלן, האָט זיך באוויזן אַ רעדל.
דאָס רעדל איז געוואקסן ברייטער און ברייטער, און פונ דעם
רעדל איז באשאפן געוואָרן נאָך אַ רעדל און נאָך אַ רעדל. ער
האָט גאָר ניט געקאָנט אָפּרייסן די אויגן פונ דעם אָרט, וווּ זיין
אוויינע איז געווען דערטרונקען און זיין סאָך איז געווען באגראָבן
אפּ אייביק. נאָר אַ שיינע שטימע האָט אימ אופגעוועקט פונ זיינע
מאכשאַוועס, און אַ זיסער געלעכטער האָט אימ אָפּגעקלונגען אינ
די אויערן.

— פישעלעך שווימען? כא-כא, וואָס דען שטייט מען אזוי לאנג
און מע קוקט?
ער דרייט אויס דעם קאָפּ און דערזעט דעם כאזנס מיידל מיט
אירער אַ כאווערטאָרן.
— איר זינט שוין דאָ לאנג? — טוט ער אַ פרעג באַם כאזנס מיידל
מיט דער כאווערטאָרן.

— די גאנצע צייט, כא-כא! — ענטפערן זיי אימ ביידע מיט אַ
געלעכטער. באַ זיי איז דאָס אַ געלעכטער, און אימ ווערט איינגע-
פאלן אינווייניק, טאָמער האָבן זיי געזען, וואָס ער האָט געטאָן...
נאר שער באַכערל! אומזיסט געווען זיין מוירע. אימ האָט אָפּ-
געווארט אַן אנדער צאָרע, וואָס דערופּ האָט ער זיך גאָר ניט גע-
ריכט. אַ מ איז באַשערט געווען איבערצולעבן, ווי מיר וועלן דאָס
באלד זען, אַ נייע דראַמע מיטן נאָמען „דעם כאזנס מיידל“.

דעם כאזנס מיידל

צאליע דעם כאזנס טאָכטער. — א פלאם-פּייעריק פארליבעניש. — אן
איבערשריבעניש צווישן צוויי יונגע הערצער. — זיין בריוו פאלט
אריין אין פרעמדע הענט.

די זעלבע ראָליע, וואָס אין דער גרויסער שטאָט שפילן איצט
גימנאזיסטן און סטודענטן, האָבן אין דער קלענערער שטאָט אין
יענער צייט געשפילט די טאלמידים פון דער „אויצודנע“. איין זאך
האָט זיי נאָר געפּעלט — א באזונדערע אונגיפּאַרם. ווייטער זיינען דאָס
געווען העלדן אין פּולן זיין פון וואָרט. זיי איז געווען דערלויבט
אלצדינג, וואָס פאר סטאם כּיידער-יינגלעך איז ניט געווען דערלויבט.
אשטייגער, אָפּצוטאָגן א שפּיצל דעם שאמעס פון שול, באַדן זיך
אין טיכ אױסער דער „קופּאַליע“, פראווען לייצאַנעס מיט וועמען
זייער הארץ גלוסט, און אפּילע ריידן מיט א מיידל, נאָר אבי פון
לײטישן שטאנד, פון באַלעבאטישן גראד. און מיידלעך זיינען געווען
נאָך זיי די קאפּאַרע! איך מוז מיך אָבער פארכאפּן באלד אפּן אָרט
און מאכן א באמערקונג, אז דאָס איז ניט געווען קיין „פּלירט“
און ניט קיין ראָמאַנען. דאָס זיינען געווען די ריינסטע און סאַמע
הייליקסטע באציאונגען, וועלכע זיינען נאָר מעגלעך צווישן יונגע
קינדער פון ביידע מינימ. עס וועט ניט זיין איבערטריבן אפּ א האָר,
ווען איך וועל זאָגן, אז די באציאונגען צווישן מאלאַכּים קאָנען ניט
זיין ריינער און אומשולדיקער, ווי יענע באציאונגען, וואָס זיינען
געווען צווישן דעם כאזנס מיידל און צווישן דעם יונגן העלד פון
דער דאָזיקער ביאָראפּיע. ווי, ווען און בא וועלכע אומשטענדן
זייער ערשטע באקאנטשאפט איז פּאַרגעקומען — איז שווער צו גע-
דענקען אקוראט, און ס'איז אויך ניט אזוי וויכטיק. קיין אנדער
צייט און קיין אנדער פּלאצ אפּ צו באגעגענען זיך איז אין שטאָט
ניט געווען, אױסער שאבעס באטאָג אפּ דער בריק, וואָס פירט צו
די „פּידוואָרקעס“. ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבן פרעך צו
ריידן, דער באַכער אָדער דאָס מיידל, און וואָס איז צום ערשטן
מאָל גערעדט געוואָרן — איז אויך ניט מעגלעך פעסטצושטעלן. אָנגע-
הויבן האָט זיך עס זיכער פון א שארפּן קוק. דערנאָך א שמיכל.
דערנאָך אָנגערירט זיך קלוימערשט אומגערן מיט די עלנבויגנס.

דערנאָך א נעמ געגעבן זיך צום היטעלע: „זדראסטיע“ (גוט-מאָרגן).
 דערנאָך שוין אָן א נעמ געבן זיך צום היטעלע: „קאָק פּאָזשיר-
 וואיעטיע?“ (וואָס מאכט מען?). דערנאָך, בא שפעטערע באגעגענישן,
 שטעלט מען זיך אָפּ אפּ א פּאָר מינוט א רעד טאָן וועגן גאנצ
 אומבאדייטנדע זאכן און מע טוט א שמועס וועגן א צווייטער בא-
 געגעניש:

ער: אפ ווידערזען.

זי: ווען? ווידער שאבעס?

ער: ווען זשע, אז ניט שאבעס?

זי: ווו? ווידער אָט דאָ, אפ דער בריק?

ער: ווו דען זשע?

זי: עפשער אן אנדער אָרט?

ער: דעהיינע?

זי: ווו וועט איר זיינ סימכאסטוריע צו האקאָפּעס?

ער: וואָס הייסט ווו? אינ גרויסן בעסמערעש.

זי: פארוואָס ניט אינ דער קאלטער שול?

ער: דאָרט, ווו אַינער טאטע דאוונט?

זי: וואָס מאכט דאָס אויס?

ער: מיינ טאטע וועט זיך כאפן, ווו בין איך.

זי: אויב איר זייט א יינגעלע, וואָס האָט מוירע פארן טאטן...

ווייטער לאָזט ער זי ניט ענדיקן, וואָרעם עס דערלאנגט אימ

בא דער זיבעטער ריפ. סטייטש — מע זאָגט אימ, אז ער איז א יינג-

געלע, וואָס האָט מוירע פארן טאטן! און ווער זאָגט דאָס אימ?!..

ער געפינט אן אויסרייד אפ ארויסצודרייען זיך, אָבער קונציק,

ווי א מאזיק. ער האָט איר וואָס צו זאָגן א נייטיקע זאך. נאָר

אזוי ווי זי איז ניט אליין, זי איז מיט איר כאווערטאָרן, קאָן ער

עס איר ניט זאָגן. דעם כאזנס מיידל ווערט רויט און טוט א ווינק

צו איר כאווערטאָרן, זי זאָל אָפּגיין א פּאָר טריט ווייטער. יענע

פּאָלעט, און זיי בלייבן אינצווייען. זי איז גרייט אויסצוהערן דעם

סאָד. ער לאָזט זיך ניט לאנג ווארטן און, פלאַנטענדיק מיט דער

צונג, גיט ער איר איבער אָט וואָס: „ער האָט איר שוין לאנג גע-

וואָלט זאָגן, אז ער וואָלט א באלן געווען זען זיך אמאָל מיט איר

אליין, אָן באגלייטערנס, אָן כאווערטאָרנס.“ מאלע וואָס! און זי

וואָלט דען ניט געוואָלט ריידן מיט אימ אונטער פיר אויגן, אָן בא-

גלייטערנס און אָן כאווערטאָרנס? — קאָן זי אָבער ניט. מע לאָזט זי

ניט אָפּ אליינ. די מאמע גיט אכטונג, זי זאָל ניט זײַן אליינ. נאָר
ער באדארפּ ניט מוירע האָבן פאר איר כאווערטאָרן. זי איז א מיידל
א שטילע, אג ערלעכע, אונ האָט אליינ אויכ גערנ, א באַכער זאָל
מיט איר ריידן, אונ אויב ער וויל וויסן, איז אָט דאָס מיידל אויכ
פארליבט אינ א באַכער... „אויכ פארליבט? איז די מאשמאַעס,
אז זי, דעם כאונס מיידל, איז אוואדע פארליבט? וואָלט ער וועלן
וויסן, ווער איז יענער גליקלעכער? ... אז ער וועט אלצדינג וויסן,
וועט ער גיכ אלט ווערן...“

דארפּ מען נאָכ האָבן א ווייטערן פיירעש אפּ די דאָזיקע ווער-
טער? פארשטייט מען דען ניט, אז דער דאָזיקער גליקלעכער — דאָס
איז ניט קיינ אנדערער, נאָר ער אליינ טאקע? אונ טאָמער איז נאָכ
פאראן א עטיקל סאָפעק אינ דעם, איז גענוג איינ קוק אפּ איר
ליכטיק-שיינענדיק פאָנעם אונ אפּ אירע מיט גליק שטראלנדיקע אויגן.
א באקאנטע פאָנעם. באקאנטע אויגן. ווי האָט ער געזען אָט דאָס
ווייטע מיידל מיט די בלאַנדע געגריזלטע האָר? אפילע די האנט
אירע איז אימ קענטלעכ. א ווייט הענטל מיט דינע לאנגע פינגער.
א ווייט הענטל, א גלאטס אונ א ווארעמס. דאָס ערשטע מאָל אפּ
זײַן לעבן ביכלאל, אז ער האלט א מיידלס האנט...

ווי אג ערלעכער ייד, וואָס קוקט ארויס אפּ מאַשעכע, אזוי
האָט ער גענומען ארויסקוקן אפּ דעם גליקלעכען יאָמטעווי סיכאס-
טוירע. די צײַט איז אימ אָבער געווען צו לאנג צו ווארטן. ווי פון
פעכ האָבן זיכ געצויגן די טעג. ער איז שיר ניט מעשווע געוואָרן.
אונ ער האָט זיכ אנטשלאָסן אויסגיסן דאָס הארצ אפּ פאפיר אינ
דער פאָרם פון א בריוו, אליינ ניט צו וויסן, צוליב ווען אונ צוליב
וואָס? א טאָג מיט א נאכט האָט דאָס שרייבן צוגענומען, אונ גע-
שריבן האָט זיכ עס ווי א וואסער, וואָס לויפט אומגעשטערט, ווי א
פאָנטאן, וואָס מע האָט אָגעלאָזט אלע זײַנע קראנען. דאָס שרייבן
וואָלט קיינמאָל קיינ עק ניט געהאט, ווען ס'זאָל ניט געווען אויס-
גיין פאפיר. ווי דער פארפאסער זאָל זײַן ניט קיינ גוויר, וואָלט ער
היינט א סאכ, א סאכ באצאָלט פארג דאָזיקן דאָקומענטאן...

אצינד איז געבליבן נאָר איינ זאכ: וויאזוי קומט די קאצ
איבערן וואסער? וויאזוי וועט זי באקומען דעם דאָזיקן בריוו? איינ
אייצע נאָר איז פאראן: איבערשיקן איר דעם בריוו דורכ איר כא-
ווערטאָרן. דאָס וועט הייסן אזוי גוט, ווי אריינצונעמען אינעם סאָד
א דריטע פערזאָן, פארטרויען זיכ פאר א זײַטיק מיידל, וואָס מע

קען זי ניט און מע ווייסט זי ניט. וואָלט עפּשער אינ דעם אויך
ניט געווען קיינ מעניע, איז אָבער א כּיסאַרנ: וויאָזוי קומט מען
צו צו אָט דער דריטער פּערוואָ? איז דערצו אויך דאָ א רעפּוע:
מע וועט מוזן אריינשלעפּן נאָך א פּערטע פּערוואָנ. דאָס איז דער
באָכער, וואָס דעם כאַזנס מיידלס כאַווערטאַרנ איז אינ אימ פּאַר-
ליבט. א באָכער מיט א באָכער — איז גאָר אנדערע ווערטער. א באָ-
כער מיט א באָכער קאָנען אומגעשטערט זיך צונויפּריינד און אָפּ-
האַנדלען צווישן זיך די גרעסטע סוידעס. איצט איז געבליבן נאָר
איינ קלייניקייט — אופּזוכן דעם באָכער און פּאַרבינדן מיט אימ ברן-
דערשאפט. דאָס איז, דאַכט זיך, גאָר א גרינגע זאַכ. נאָר ניט אזוי
גיך טוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך.

דער באָכער איז געווען א יונג א פּריקאַשטשיק אינ אן אַינז-
געשעפט (זאַליאַז), א גאַנצ שיינער אפּן פּאַנעם, נאָר הענט האָט
ער געהאַט א פּאַר — דאָס, וואָס מע רופּט אָן „זאַדאַימ“. צוטרעטן
צום באָכער איז ניט אזוי שווער, ווי ס'איז שווער געווען צו זאָגן
אימ, אפּ וואָס מע דאַרפּ אימ האָבן. שוין באַם ערשטן ארויסטריט
איז שיר אויסגעפּאַלן א שטיקל סקאַנדאַל. דער באלעבאַסטע פּונעם
אַינז-געשעפט, א יידענע אן אָנגעפּעלצטע, גאָר ניט נאָכן סעזאָן,
מיט שוואַרצע הענט און מיט אן אונטערדעשוואַרצער נאָז (פּונ דעם,
וואָס זי וועגט שרויט און טשוועקעס מיט די הוילע הענט און
שנייצט מיט די זעלבע הענט די נאָז), איז ניט געזעלן געווען די
מייסטע, וואָס איר פּריקאַשטשיק קען זיך מיט ראַבינאַוויטשעס יינגל.
וואָס פּאַר „דאַזשיניעניעס“ קאָן האָבן א באָכער א פּריקאַשטשיק
מיט רעב נאָכעם ראַבינאַוויטשעס א יינגל? איז אַינמאַל אוועק. דאָס
אַנדערע, אן ס'איז געקומען צום רעכטן שפיץ, און שאַלעם האָט
אימ א זאָן געגעבן, אן ער האָט א באַקאַשע צו זיינ קאַלע, האָט
זיך דער פּריקאַשטשיק אויפּגעבלאָזן, ווי א האָן אפּ א קאַץ, ווען זי
כאַט זיך אריין צו זיינע הינער: „פּונוואַנען ווייסטו, אן איך האָב
א קאַלע?“ „איך בין באַקענט מיט איר כאַווערטאַרנ“. מיטן כאַזנס
מיידל? ע! דאָרט וועסטו האָבן א ביינברעכער... שאַלעם פּאַרשטייט
ניט, וואָס הייסט דאָס, איינגעלעכ, א „ביינברעכער“. נאָר נאָכן פּרי-
קאַשטשיקס געלעכטערל שטויסט ער זיך, אן דאָס דאַרפּ זיינ
ניט פּונ די אָנגענעמע זאַכ. טוט ער אימ א פּרעג: „ווער איז
דער ביינברעכער?“... „דאָס איז שוין מיינ אייסקע... נאָר לאַזיר
האַרן, וואָס איז די באַקאַשע?“ שאַלעם ציט ארויס דעם געפּאַקטן

בריוו פון קעשענע און גיט אימ איבער דעם פריקאשטשיק. „אָט דאָס דארפ איבער קאלע איבערגעבן דעם כאונס מיידל און איבער-שיקן מיר דורכ אַינע טאקע אן ענטפער.“ דער פריקאשטשיק נעמט צו דעם בריוו, באטראכט דעם קאָנווערט פון אלע זייטן: „אָט דאָס איז גאָר? קומ צו גיין מאָרגן, וועסטו מיסטאמע באקומען אן ענטפער.“

אראָפּ א שטיין פונעם הארצן. אפּ מאָרגן איז דער אָפּגע-שטעלטער צייט האָט שאַלעם באקומען פונעם פריקאשטשיק אן ענטפער, אז ער האָט נאָך ניט קיין ענטפער. „קומ צו גיין מאָרגן, וועט געוויס זיין אן ענטפער.“ אפּ מאָרגן ווידער דאָס אייגענע — ניטאָ נאָך קיין ענטפער! דאָ האָט שאַלעם באמערקט — און עפשער האָט זיך אימ נאָר אויסגעוויזן אזוי, — אז דער פריקאשטשיק שמיכלט עפעס מאָדע אונטער. צו דעם כּשאד איז צוגעקומען נאָך א כּשאד: דער פריקאשטשיק האָט אימ א זאָג געגעבן מיט א זיפּאל: „ווען איך זאָל קענען שרייבן, אזוי ווי דו!“... „פּונדאנען ווייסטו, וויאזוי איך שרייב?“ „מיין קאלע האָט מיר דערציילט.“ „פּונדאנען ווייסט דיין קאלע?“ „זי ווייסט עס פונעם כאונס מיידל.“

א טערעצ איז דאָס אפּילע א נישקאָשעדיקער, און ס'איז אוואדע זייער אָנגעלייגט צו הערן אזא קאָמפּלימענט פון א מיידל, וואָס מע האָט זי ליב. נאָר פונדעסטוועגן און ניט ווילנדיק גאנוועט זיך אריין א מאכשאַווע-זאָרע¹: טאָמער האָט דער פריקאשטשיק ניט איבערגעגעבן דעם בריוו און האָט אימ בעסער אליין געלייענט?.. דער דאָזיקער געדאַנק לאָזט ניט שלאָפּן. קוים דערווארט זיך אפּ אן ענטפער! דאָס איז געווען שוין ערעו-יאָמטעוון. דער פריקאשטשיק איז אימ געלאָפּן אקעגן און אריינגערוקט אין האנט אריין א געל שטיקל פּאפּיר, צונויפגעלייגט אינפירען, אָן א קאָנווערט, נאָר מיט טריוואקס פּארויגלט און צוגעקוועשט מיט א מאטבייע. דאָס איז געווען דאָס לאנג-דערווארטעטע בריוול פונעם כאונס מיידל, גע-שריבן מיט דינע לאנגע אויסזיעס, וואָס האָבן דערמאָנט אירע דינע לאנגע פינגער. דאָרט איז געשטאנען, אז זי האָט זיין בריוו מיט טרערן אין די אויגן געלייענט עטלעכע מאָל, און עס טוט איר באַנק, וואָס זי קען ניט אזוי שרייבן, ווי ער. „זי זאָל האָבן פּליגל, וואָלט זי צו אימ געפּלויגן. זי זאָל קענען שווימען, וואָלט זי אלע יאמימ

1 א פרעמדער געדאַנק, א כּשאד.

איבערגעשווימען, אבי צו אימ צו קומען. און אויב ער מיינט, אז זי קאן יאָ שלאָפן רוקן, האָט ער א טאָעס. און זי קוקט שוין ארויס אפ דעם סימכאסטורע מיט אלע אויגן, וואָרעם א הארצ פילט א הארצ!... צום סאָפ האָט זי אימ געוואָרנט, ער זאָל צו איר מער קיינ בר וו ד.ר.כ אזא וועג ניט שרייבן, וואָרעם זי איז זיכער, אז דעם בריוו האָבן געהאלטן פּרעמדע הענט... דאָ קומען אימ אקעגן דעם פּרי-קאשטשיקס "יאָדאָי", און עס ווארפט אימ אריין אינ א קעלט מיט א היצ, אז ער שטעלט זיך פאַר, וויאזוי דער פּריקאשטשיק האָט געעפנט דעם קאַנווערט און געלייענט זיין בריוו, וואָס ער האָט אר סגעוואָסן פארן כאונס מיידל!.. נאָר ער עכט זיך ניט צפ לאנג דאָס הארצ, וואָרעם אָט-אָט איז סימכאסטורע און אָט באלד וועט ער זי זען, שטיין נעבן איר, ריינדן מיט איר — מיטן כאונס מיידל!..

סימכאסטורע צו האקאָפּעס

די נאכט פון סימכאסטורע. — די פּאָעזיע, וואָס פאר האקאָפּעס כעס. — יודן כאפן א טענצל. — וויבלעך און מיידלעך קושן די רייניקייט. — די היבלעך עפענען זיך און מאַאָכט זינגען שירע!

ווען איך בין געטע — אָסער אויב איך וואָלט באשריבן די צאָ-רעס פון א יונגן ווערטער. איך וואָלט שוין בעכער באשריבן די צאָרעס פון אן אָרעם באַכערל, וואָס איז געפערלעך פארליבט אין א כאונס א מיידל. אָדער ווען איך בין היינע — אָסער אויב איך וואָלט באזונגען די "פלאָרענטינישע נעכט". איך וואָלט שוין בעכער באזונגען די נאכט פון סימכאסטורע, ביים יודן גייען צו האקאָפּעס און יונגע וויבלעך און שיינע מיידלעך קלייבן זיך צונויפן אינ שול, מיטן זיך אויס מיט די מאנצבלעך — סימכאסטורע מעג מען זיין קושן די טורע, שפרינגען און רופן און קוויטשען אפ אלערליי טענער: "דערלעבט איבעראיָאָר!" און באקומען צוריק אן ענטפער: "גאמ-אָטעמ!² גאמ-אָטעמ!..."

נאָך מיט א שאָ אָדער צוויי פאר די האקאָפּעס קומען זיך צונויפן די קליינע קינדער, יינגלעך און מיידלעך, קלעטערן ארום אפ די

1 לויב-געוואנגען.

2 איר אויך.

בענק, די פאָגענע פלאטערן, די עפל זינענ רויט, די ליכטלעך ברע-
 נען, און די בעקלעך זייערע זינענ ניט ווינציקער רויט ווי די עפל,
 און די אויגן זיכטן ניט ערגער ווי די ליכטלעך. דאָס איז קליינ-
 ווארג. די עלטערע באַכערמלעך, די געמאָרע-יינגלעך, אָדער טאלמי-
 דימ פון די קלאסן—די שפאצירן נאָך דערווייל ארום אין דרויסן
 אפן שולהויפ. די לופט איז נאָך לינד און שיטער. דער הימל איז
 אויסגעשטערנט. עס פילט זיך יאָמטעווי און דער גאנצער וועלט.
 אפילע די שטילקייט איז א יאָמטעוודיקע. קיינ זאך איז ניט אימ-
 שטאנד צו שטערן די הייליקייט פון דער דאָזיקער נאכט פון סימ-
 כאסטוריע, ווען דאָס אויסדערוויילטע פאָלק איבער דער גאנצער וועלט
 פרייט זיך מיט זיין הימלישער מאטאָנע. און טאָמער פאָרט דורך
 דערביי א גוי'שע פור און הייבט אופ א געדיכטן שטיקנדיקן שטויב;
 טאָמער פליט דורך א פאָטשטאָווע גלעקל—דזינ, דזינ, דזינ, עס
 פאָרט א „קנעפל“¹—ווער הערט זי? דער שטויב וועט זיך אָפלייגן,
 דאָס גלעקל וועט פארלוירן גיין ערגעץ ווייט-ווייט—און די נאכט
 בלייבט אלץ הייליק, אלץ יאָמטעוודיק, וואָרעם ס'איז דאָך סימכאס-
 טוריע אפ דער וועלט! א שווארצע קאצ לויפט דורך פארביי מיט
 אירע גלאט-סאמעטענע טריט און שנעידט דורך דעם גאנצן שולהויפ
 אין דער ברייט און ווערט פארשוונדן. א הונט רופט זיך אָפ ער-
 געצ פון א ווייטער גוי'שער גאס מיט א בילן אין א לאנג מינאָר-
 נעם טאָן און ווערט אנשווינגן—און די נאכט בלייבט אלץ הייליק,
 אלץ יאָמטעוודיק, וואָרעם ס'איז דאָך סימכאסטוריע אפ דער וועלט.
 און עס אָטעמט זיך אזוי גרינג. און אפן הארצן איז אזוי גוט, אפ
 דער נעשטאָמע אזוי אופגעלייגט. אזוי גאָדלדיק איז מען בא זיך.
 א קלייניקייט—דאָס בינ איך, און דאָס איז די נאכט פון סימכאס-
 טוריע, און דאָס איז א הימל, און דאָרט איז גאָט—מיין גאָט,
 מיין הימל, מיין יאָמטעווי!

— קינדער! מע גייט שוין מיט די האקאָפּעס!

מע כאפט זיך אריין אינווייניק אין שול—ווער? וואָס? עס הייבט
 זיך גאָרניט אָן. דערווייל דאוונט מען ערשט מירעווי. צאליע דער
 כאזן פון דער קאלטער שול שטייט באמ אָמעד² מיט זינע צוויי
 מעשירערימ. איינער, א שווארצער באַכערעצ מיט גראָבע ליפן—א

1 געמיינט: א טשינגאָוויק.

2 א טשענדער אין בעסמערדעש, בא וועלכע עס שטייט דער כאזן באמ דאוונען.

באט. דער אנדערער, און אויסגעדארט יינגעלע מיט א ווייס פענעמל—
א ספראנאָ. און דער כאזן אליינ, רעב צאליע, מיט זיין גאָלדע-
נעם האלדו— א ייד א הויכער, א געלער, מיט אן אויכגעבויגענער
נאָז, ווי א שויפער, מיט דינע געוויינלעכע פיינעלעכ און מיט א
געלער געוויינלעכער באַרד, וואָס זעט אויס, ווי א צוגעבונדענע—
ווער וועט דאָס גלייבן, אז אזא פארזעניש וועט האָבן אזא שיינע
צארטע איידעלע ליבע טאַנטער?.. „זעמ כאזנס מיידל“— דאָס איז
זיין טאַכטער, און צאליע דער כאזן— דאָס איז איר פאָטער, וואָס
בארימט זיך פאר איטלעכע, אז ער האָט א מיידל— איז זי איינע בא
גאָט, די אנדערע בא אימ. איין כיסאָרן נאָר— זי וויל ניט א קאלע
ווערן. „וועמען מע זאָל איר ניט ריידן— איז איינמאָל גיין. נאָר
ס'וועט איר העלפן, ווי א טויטג באנקעס. אז ס'וועט קומען דער
רעכטער זיוועג¹, וועט זי שיינ מוזן זאָגן יאָ. אַניט, נעמט מען זי
פאר די צעפ. און פאר נויט איז דאָ א שטעקנאָ...“ אזוי זאָגט ער
אליינ, צאליע דער כאזן, געוויינלעכ אינ א שפאס, און באווייזט
זיין יאמשאָווע שטעקן מיט דער אלטער פארגעלטער עלפאנדביינע-
ריקער גאלקע.

מע האָט שוין אָפגעדאוונט מירעווי אין דער קאלטער שול, און
צו האקאָפּעס איז נאָך ווייט: מע האלט ערשט בא „אטאָ האָרייסאָ
לאָדאאס“ און מע טיילט אויס צווישן די מיזרעכ-וואנט-באלעבאטימ
די פסוקים פון „אטאָ-האָרייסאָ“, וועלכע יעדער זאָגט זיך אָפ שטייענ-
דיק אפ זיין פלאצ, און איטלעכער באזונדער מיט אן אנדער קאָל
און מיט אן אנדער נוסעכ. דאָס הייכט, דער נוסעכ איז איין און
דער זעלבער נוסעכ אפ דער גאנצער וועלט, נאָר כאכמעס יעדער
האָט זיך זיין שטימע מיט זיין טעמבער און מע שרעקט זיך א
ביסל איבער פאר דעז אייגענעם קאָל, קומט אויס ניט דאָס, וואָס
מע וואָלט אליינ געוואָלט, און דאָס דריידל, וואָס מע לאָזט איבער
אפן סאָפ פאָסעק, גייט אינגאנצן פארלוירן...

די קאלטע שול איז גענוג גרויס און ברייט און הייב און אָן
א כטעליע, נאָר מיט א דאכ—און דערפאר רופט מען זי די „קאלטע“
שול. דער דאכ איז צעכאָלט ווי א הימל—בלוי, שוין א ביסל צו
בלוי, אזש גריין. דער פארבער האָט אריבערגעכאפט די מאָס. און
די גלאנצנדיקע שטערן זיינען א ביסל צו גרויס. יעדער שטערן איז

1 דאָ: דער באשערטער (פון גאָט), כאָטן.

א ביטעלע קלענער פון אן עפֿל און כאפט דעם אָפּבליק פון אַ קארטאָפּל, ארום און ארום באגילט מיט גאָלד. אויסגעלייגט זײַנען די קארטאָפּל, דאָס הייסט די שטערן, ניט אזוי, ווי די שטערן אין הימל, אָן א שום אָרדענונג — נײַן! נאָר אויכגעלייגט שורעסווייז, נאָענט און געדיכט איינס נעבן דאָס אנדערע. פון אינמיטן צענטער, אפּ לאנגע מעשענע שטריק, הענגען אראָפּ אלטע פארציטיקע הענג-ליכטער פון אלטן געלן פארגרינטן מעש. פון דעם זעלבן אלטן פארגרינטן מעש זײַנען אויך די העסעס, וואָס אפּ די ווענט — און אלץ איז אָנגעפאקט מיט ליכט. אלע ליכט ברענען. ס'איז אזוי ליכ-טיק, אז עס דאכט זיך, אז ליכטיקער קאָג שוין גאָר ניט זײַן.

פונדאנען האָבן זיך גענומען אזויפיל ייִדן, קײַן אײַנאָרע, און ווייבער, און ווייבלעך, און באַכערימ, און מיזלעך, און קליינע קינדער? שאלעם איז דאָס דעם ערשטן מאָל אין דער קאלטער שול, און ניט ווילנדיק קומט אים אפּן זינען דער פּאָסעק: מא טויוו אויהאַלעכאָ יאאקויוו — ווי שײַן זײַנען דײַנע געצעטן, יאנקעוו!.. עס קומט אים אָן ניט גרינג צו באקומען אן אָרט אפּ צו זיצן. א גליק, וואָס דער שאמעס האָט אים דערקענט — ס'איז דאָך רעב נאָכעם ראבינאָוויטשעס א זונדל, דארפּ מען אים מאכנ אן אָרט, און דאפּקע איז שפּיגל-באנק, צווישן באלעבאטימ.

ווי האלט מען? דער ראש מיטן טומל זײַנען אזוי גרויס, אז מע הערט ניט דעם כאָזן, ניט זײַנע מעשוירערימ. אומזיסט איז דעם אוילעם שרײַען „שאױ“. אומזיסט איז דעם שאמעס קלאפּן אין טיש. ווייבלעך גראַנערן, מיירלעך לאכנ, קינדער פישטשען. אָט שטייט א ייִנגעלע מיט ביטערע טרערן. „וואָס וויינטו, ייִנגעלע?“ — מע האָט אים אראָפּגעוואָרפּן דעם עפּל פון דער פּאָג אוכערן און צעטראַכטן מיט די פּיס. וואָס וועט ער איצטער טאָג אָן אן עפּל?.. און נעבן ייִנגעלע זיצט א באַכער און שטשירעט די צײַג, לאכט פונעם ייִג-געלעס טראַגעדיע. פארדריסט דאָס שאלעמען, לאָזט ער זיך ארײַן מיטן באַכער אין א דיסקוסיע: „וואָס איז דער געלעכטער?“ — ענט-פערט אים אָפּ דער באַכער און הערט ניט אופּ צו באווייזן די צײַג: „א ייִנגעלע א שוײַטע!“ פארדריסט דאָס שאלעמען נאָך מער: „נו, און דו איז זײַנע יאָרן האָסט געהאט מער כײַכל?“ דאָ הערט דער באַכער אופּ צו לאכנ און ענטפערט אָפּ שוין ווי א שייגעצ: „וויפּל סײַכל איך האָב געהאט אין זײַנע יאָרן געדענק איך ניט, נאָר אז איצט האָב איך מער סײַכל אין פּיאטע, וויפּל דו איז קאָפּ-דאָס

איז זיכער, כּאָטש דו גייסט אינ די קלאַס און כּאָטש דו ביסט
 נאָכעם ראַבינאָוויטשעס זון... וואָלט דאָס ניט געווען אינ דער
 קאלטער שול צווישן פרעמדע, וואָלט נאָכעם ראַבינאָוויטשעס זון
 זיך אנדערש אָפּגערעכנט מיט אי.מ. דאָ האָט ער אָבער געמוזט כאַפּן
 א שוויג, וואָרעם צווישן יאָ און ניין וואָלט ער געקענט זיין א גע-
 פּאַטשטער פּונעם דאָזיקן באַכער דעם אַזעספּאַנעם. און אגעוו האָט
 ער שוין דערהערט אינעם גרויסן טומל מיטן גרויסן ראש די ליבע
 ווערטער: „האַטויראַני רעב שימשן-זייוו בערעב כאַי-צווי האַקויהענ,
 טיין קאָוויד לאַטויראַני!¹“ „האַטויראַני רעב מוישע-יאַנקעוו בערעב
 נאַכמען-דויוו האַליווי, טיין קאָוויד לאַטויראַני!“... די מאַשמאַעס, אז
 די האַקאָפּעס האָבן זיך שוין אָנגעהויבן. וווּ זשע איז דעם כאַזנס
 מיידל?...

„אַנאָ אַדוויני הוישנאָ נאָ!“ — דער ערשטער טור האָט זיך געענ-
 דיקט מיט א ניגן, מיטן גראָבן ניגן „היידא“, און מיט א טענצל.
 און אד קאַנ האַקאָפּאַ אלעפּ²! און דער שאַמעס רופט שוין ווידער
 אויס מיט זיין הייזעריקן קאָל און מיטן זעלבן נוסעכ: „האַטויראַני
 דער און דער, טיין קאָוויד לאַטויראַני!“ „האַטויראַני דער און דער,
 טיין קאָוויד לאַטויראַני!“ און אָט אזוי האָט זיך געענדיקט די צווייטע
 האַקאָפּע, די דריטע, די פּערטע. נאָך יעדער האַקאָפּע דער זעלבער
 גראָבער ניגן מיטן זעלביקן טענצל — און דעם כאַזנס מיידל זעט מען ניט.
 שאַלעם רוט ניט, קוקט אפּ אלע זייטן, טאַמער וועט ער זי
 פּאַרט אַמאָל דערזען — ניטאָ זי! ניט זי, ניט איר כאַווערטאַרני! ניט
 שוין זשע האָט זי אימ אזוי מיעס אָפּגענאַרט?... אָדער עפּשער האָט
 זי ניט געקאָנט קומען? עפּשער האָט זיך מיט איר עפּעס געטראַפּן?
 עפּשער איז מען זיך דערגאַנגען פּונ זייער אָפּריידן און מע האָט
 זי איבערגעלאָזט אינ שטוב אונטערן שלאַס? אפּ צאליע דעם כאַזנס
 איז צו גלייבן! א מענטש, וואָס שלעפט פּאַר די צעפּ און גיט מיט
 א שטעקן!.. און די שוואַרצע געדאַנקען און פינצטערע מאַכשאַוועס
 האָבן גאָר קיינ גרענעצ...
 אפּאַנעם, דעם שאַמעס האָט זיך אויסגעדאַכט, אז דאָס, וואָס
 נאָכעם ראַבינאָוויטשעס באַכערל דרייט זיך, קוקט זיך ארום אפּ אלע
 זייטן, זיצט ניט אַינ אפּ אַרט, איז א סימען, אז ער גאַרט, ער

1 דער קענער (אָנהענגער) פּונ דער טוירע, רעב... גיב אָפּ קאָוועד דער טוירע.
 2 געענדיקט די ערשטע האַקאָפּע.

גייט אויס נאָך אַ האַקאָפּע. און עפּשער האָט אים איינער פּונ די
 גאַבאָימ אַ ווּנק געגעבן, ער זאָל ראַבינאַוויטשעס זונדל אויך מעכאַ-
 בעד זיין מיט אַ האַקאָפּע? יעדנפּאלס, האָט זיך צווישן אנדערע
 נעמען פּרֹצעמ דערהערט אויך זיין נאָמען: „האַבאָכער שאַלעם בע-
 רעב מענאַכעם-נאָכעם, טיין קאָוויד לאַטויראַ!“... דאָס גאַנצע בלוט
 איז אים אַריין אין פּאַנעם, ניט געקאַנט אַריבערטראָגן די באַלעבאַ-
 טישע אויגן, וואָס האָבן אפּ אים געקוקט. ער האָט זיך געפּילט,
 ווי עס פּילט זיך יעדער באַכער, אַז מע רופּט אים אופּ מאַפּטיר.
 און איידער ער האָט זיך אַרומגעקוקט, וווּ ער איז אין דער וועלט,
 האָט אים שוין דער שאַמעס אונטערגעטראָגן אַ רייניקייט, און ער
 שטייט שוין אין דער ריי מיט אַ בינטל יידן און מיט אַ גרויסער
 סייפּער-טוירע אין די הענט, און די פּראָצעסיע גייט שוין אָן: דער
 כאַונ צאַליע גייט אפּ צופּריער און זינגט: „אויזער דאַלימ,
 הוישאַ נאָ!“ וויבלעך און מיידלעך רייסן זיך, קושן די סייפּער-
 טוירע און ווינטשן אים: „דערלעבט איבעראַיאָר!“ ער פּילט זיך
 מאַדנע, וואָס מע זאָגט אים „איר“, און איז צעטומלט פּונעם אומ-
 געדריכטן קאָוועד, און איז גרויס באַ זיך, וואָס ער גייט אין דער
 ריי, אייבן באַכער צווישן אַזויפּיל יידן — און נאָר דערפּאַר, וואָס ער
 איז ניט קיין אַבי-ווער, רעב נאָכעם ראַבינאַוויטשעס אַ זונדל, פּאַרט
 אַ „טאַטנס אַ קינד!“... נאָר סאַמע אין דעכטן טומל דערפּילט ער
 אַ קוש אין האַנט אַריין: „דערלעבט איבעראַיאָר!“ ער הייבט אופּ
 די אויגן, דערזעט ער — ס'איז זי, דעם כאַונס מיידל, און איר כאַ-
 ווערטאַרן, פאַרשטייט זיך, נעבן איר.

אלע הימלען עפּענען זיך און מאלאָכימ נידערן אַראָפּ און זיין-
 גען שירע. זיי באַזינגען די וועלט, וואָס גאָט האָט באַהערשט — אַזאַ
 גוטע, זיסע, שיינע, ליבע וועלט! זיי באַזינגען די מענטשן, וואָס
 גאָט האָט באַשאַפּן — אַזעלכע גוטע, זיסע, שיינע, ליבע מענטשן!
 ס'איז אזוי גוט, אַז עס ווילט זיך וויינען פאַר גוטסקייט. און אין
 האַרצן זינגט זיך אים צו די מאלאָכימ: „שאַלעם אלייכעם, מאלאַכיי
 האַשפּאַרעס!“...

עמעס, די ערשטע מינוט איז אים געווען פּריקרע און ווונדער-
 לעך. אָנשטאַט דעם זי זאָל קושן די סייפּער-טוירע, האָט זי אַ
 קוש געגעבן זיין האַנט! איז דאָס עפּשער געווען אומגעדריכט? ניין,

ניט אומגעריכט. ער האָט דאָס ארויסגעזען פון אירע שמייכלענדיקע
 אויגן. ער איז געווען אזוי איבעראשט, אז ס'איז אָפּגעגאנגען א
 האָר, ער זאָל ארויסלאָזן די רייניקייט פון די הענט. ער האָט כיי-
 שעק געהאט זיך אָפּשטעלן, נאָכאמאָל א קוק טאָג איר אינ די
 שיינע אויגן אריין, אויב ניט זאָגן א צוויי ווערטער— לאָזט מיין
 אימ אָבער ניט. די יידן, וואָס גייען אימ נאָך פון הינטן, לאָזן
 אימ ניט. מע דארף גיין ווייטער. מע דארף איבערגעבן די רייני-
 קייט צו אנדערע. די האקאָפּעס האָבן זיך נאָך ניט געענדיקט.
 ערשט דאָ, באַם אָרנקוידעש, איבערגעגעבן דעם שאמעס די סייפער-
 כוירע, קוקט ער זיך אומ צוריק, טאָמער וועט ער זי דערוועגן נאָך-
 אמאָל, כאָטש פונדערווייטן. מע זעט זי ניט. לאָזט ער זיך מיט
 דער ווייטעריקער האקאָפּע, גייט נאָך נאָך די יידן גלאט אזוי,
 מאכט א טור, זוכט זי מיט די אויגן— ניטאָ דעם כאונס ביידל,
 נעלעם געוואָרן! לויכט ער ארויס אין דרויסן, זוכט זי אפן שולדריפ—
 ניטאָ זי אינערגעצ ניט!.. עפּשער איז דאָס געווען א כאָלעם? עפ-
 שער איז דאָס געווען א דימיען? ניין. ס'איז ניט געווען קיין כאָ-
 לעם, ס'איז ניט געווען קיין דיביען. ער פילט נאָך איצט אויך
 דעם קוש כונ אירע ליפן אפ זיינע הענט. ער גייט ווייטער און
 ער פילט ניט די ערד אונטער זיך. עס ווייזט זיך אימ אויס, אז
 ער האָט פליגלען און אז ער פליט, ער שוועבט, און די מאלאָכימ
 שוועבן מיט אימ, טראָגן זיך אינ דער לופטן, באַגלייטן אימ גלייך
 ביזן גרויסן בעסמערדעש.

דאָרט האלט מען נאָך אינמיטן די האקאָפּעס. דער טאטע איז
 מאָדנע אופגעלייגט, יאָמטעוודיק געשטימט און זעט אויס אין דער
 אלטער צעהאקטער זיידענער קאפּאָטע, פון וועלכער עס קוקט ארויס
 ערטערווייזן דער געלער אונטערשלאַק, אזוי שיינ, אזוי גרויכארטיק,
 ווי קיינמאָל ניט. נעבן אימ שטייען ביידע געראָטענע איידעמס, פון
 איינ זייט לייזער-יאָסל, פון דער אנדערער זייט מאַגידאָוו. ביידע
 וויצלען זיך, און דער טאטע הערט זיך איינ, ווי זיינ שטייגער איז,
 און לאכט. „ווי ביסטו געווען אזוי שפּעט?“— טוט דער טאטע א
 פרעג, כאָלילע ניט אפ צו באַשטראָפּן, נאָר גלאט אזוי, אויס נייגע-
 ריקייט. „אינ דער קאלטער שול“— ענטפּערט אימ שאָלעם און בא-
 רימט זיך, אז מע האָט אימ מעכאבעד געווען דאָרט מיט א האקאָ-
 פע. איז דאָס דעם טאכטן געפעלן און ער זאָגט: „ס'איז זייער שיינ
 כונ זיי“. און די געראָטענע איידעמס וויצלען זיך איבער ראַבינאָ-

וויטשעס באַכערל. איינער פרעגט אימ: צי האָט ער זיך באַקענט
 אין דער קאַלטער שול מיטן „אויזער-דאלימ“? און דער אַדערער
 באַמערקט: ווי קומט אהינ דער „אויזער-דאלימ“? דאָרט איז דאָך
 גאָר דעם „אויזער-דאלימס“ אַן אייניקל! און אלע דריי לאַכט זיי
 פון דער כאַכמע, און שאַלעם העלפט זיי לאַכט. עס גיט זיך אויס
 אַ נאכט! אזא נאכט קאָג געמאָלט זיינ גאָר סיבכאטטורע צו האַקאָפּעס.

57

דער קריזיס

זיך מיט אַפּגענארט איז די הייליקסטע געפילט. — ווערט קראַנק
 אַפּ טיפּוס. — שטייט אַפּ אַן אַנדער מענטש. — געזעענט זיך אַפּ
 מיט זיינע קינדערשע יאָרן.

אלעמאָל, ווען דער פאַרפאַסער פון די דאָזיקע באַשרייבונגען
 לאָזט זיך אַראָפּ איז די טיפּע קאַטאַקאָמבן פון זיינ ווייטער קינדשהיט,
 טראָגט אַרויס אַפּ גאָטס וועלט און לופטערט דורך זיינע זיכרויגעס
 פון די אַפּ אייביק פאַרגאַנגענע יינגלשע יאָרן, פאַרטיפּט זיך אין
 זיינע שפּעטערדיקע דערפאַרונגען פונעם גרויסן וועלט-יאַריד, וואָס
 מע רופט דאָס „לעבן“, און באַטראַכט דאָס אלצדינג מיט אַ קלאָרן
 קאָפּ און מיט אַ קאַלטן מויעכ, באַווונדערט ער, ווי ער האָט גע-
 קאָנט אַריבערטראָגן אַזעלכע אומדערבאַרעמיקע קלעפּ, מיטעסע אָפּנאַ-
 דעכצן און ביטערע אַנטוישונגען, און בלייבן גאַנצ אַפּ צו כאַפּן
 פרישע קלעפּ מיט גייע אָפּנאַרעכצן מיט נאָך גרעסערע אַנטוישונגען?
 די קלעפּ אליין זיינען נאָך גיט אַזוי מעסיקן, ווי די אַנטוישונגען,
 ווי דאָס, וואָס מע בלייבט אָפּגענאַרט. אַ קלאַפּ פאַרהיילט זיך,
 אָבער אַן אַנטוישונג לאָזט אַיבער נאָך זיך אַ קרעל אין דער גע-
 שאַמט אַפּ אייביק.

דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע האָט שוין געפרוּווט
 געשלאָגן ווערן מאַראַליש און באַנומען ווערן מאַטעריעל פון קאָפּ
 ביזן פּיס. ער האָט פאַרזוכט דעם טאַמ, ווי דער לעזער וועט
 דאָס זען פון די ווייטערדיקע קאַפיטלעך, פון צו פאַרלירן אַ ריזיקן
 קאַפיטאַל אין אַ קורצער צייט דורך פאַרשיידענע ספּעקוליאַציעס,
 וואָס אלערליי מענאַכעם-מענדלס האָבן אימ אין זיי אַריינגעפירט,
 און ער קאָג זאָגן מיט אַ ריינעם געוויסן, אַז אימ האָט גיט אַזוי
 גענומען דער פאַרלוסט פון געלט, ווי דאָס, וואָס מענטשן האָבן

אימ אָפגענארט אונ וואָס ער האָט זיך אָפגענארט אינ
 מענטשן. די אנטוישונג — אָט וואָס אימ האָט מעקאצער-יאָמימ
 געווען¹ אלעמאָל, אָט וואָס אימ האָט געטריבן אינ דער ערד אריין.
 שוין אינ יענער עפאָכע, ווען ער איז געווען נאָך גאָר א שנעק
 אונ האָט זיך נאָריש פארליבט אינעם כאונס מיידל, האָט ער שוין
 געכאפט דעם ערשטן קלאפ פון שרעקלעכער אנטוישונג — אזא קלאפ,
 וואָס ניט ער, ניט קיינער האָט זיך געקאָנט דערפון ריכטן. מע האָט
 געקאָנט דערווארטן, לעמאָשל, אז די עלטערן זאָלן געווירע ווערן
 פון דעם אומגעלומפערטן ראָמאן אונ צעשטערן דעם נאָרישן שידעך.
 מע האָט געקאָנט דערווארטן, אז צאליע דער כאונ זאָל נעמען די
 טאָכטער פאר די צעפ, אָדער דערלאנגען איר מיטן שטעקן ניט
 אפ קאטאָועס, נאָר טאקע אפ דער רעכטער עמעס. נאָר ווער וואָלט
 דאָס געקאָנט צולאָזן, אז דעם כאונס מיידל זאָל אינ דער זעלבער
 צייט, וואָס זי האָט געשפילט א ראָמאן מיט נאָכעם ראבינאָוויטשעס
 באַכערל, גאָר זיין פארליבט אינ א גוי, א פריקאטשטיק בא קאָטיעל-
 ניקאָווי אינעם גרויסן אייזן-געשעפט, אונ זאָל מיט אימ איינמאָל
 אינ א שאבעסצונאכטס, ניט ווייט פון יענעם סימכאסטוירע, וואָס
 איז באשריבן אויבן, אנטלויפן, אריינגעבן זיך אינ א פרויען-מאָנאס-
 טיר, צווישן מאָנאשקעס, זיך דערנאָכדעם אָפשמאדן אונ כאסענע
 האָבן טאקע פאר דעם זעלבן קאָטיעלניקאָווי פריקאטשטיק?! ..
 קיין פאנטאזיע פון א שרייבער וועט ניט צוטראכטן דאָס, וואָס
 דאָס לעבן אליין קאָן צוטראכטן. אוואדע איז נעבעך צאליע דער
 כאונ ארומגעלאָפן, געזוכט זכוס-אָוועס, פראָטעקציעס צום ארכימאן-
 דריט, צו דער איהומענישע פונעם מאָנאסטיר אונ אליין צום גובער-
 נאטאָר — עס האָט ניט געהאָלפן קיין שמה-יִסראָעל. די שטאָט האָט
 געקאָכט, ווי א קעסל. די „גאנצע וועלט“ האָט געוויגט זיך. וואָלט
 דאָס כאָטש געווען גלאט א מיידל, א ייִדישע טאָכטער — עס מאכט
 זיך אן אומגליק, וואָס זאָל מען טאָן? איז זיין. דארפ זיך עס טרעפן
 מיט א כאונ, א קליין-קרידעש! ווער וועט אימ איצט צולאָזן צום
 אָמעד? פרעגט זיך א קאשע: פונוואנען וועט ער לעבן? היינט דער
 ביזאָיען פאר די באלעבאטימ פון דער קאלטער שול איז אויך עפעס
 ווערט. וואָרעם פארוואָס האָט זיך עס געטרופן גראָד מיט זייער
 כאונ פון זייער שול? ..

1 פארקירצט דאָס זעבן.

וואָס פאר א ווערט האָבן אָבער געהאט די אלע אויסגערעכנטע
צאָרעס, ביזוינעס און יעסורימ קעגן דעם גענעם, וואָס האָט זיך
אָפגעטאָגן אין דער נעשטאָמע פון יענעם באַכערל, וואָס איז געווען
מיט סאָקאָנעס פארליבט אינעם כאַזנס מיידל און וועלכע דאָס מיידל
האָט אזוי מיעט אָפגענארט, פארביטן אימ, א טאטנס א קינד, אפ
א גוי א פריקאשטיק באַ קאָטיעלניקאָוו? צוליב וואָס האָט זי
באדארפט נארן אַ אומשולדיקן באַכערל, שרייבן אימ אזעלכע ברי-
וועלכע? קושנ אין דער האנט סימכאסטוידע צו האַקאָפּעס? שווערן
אימ אייביקע ליבע און נאָכ אזעלכע זאכען? דאָס אנטלויפן מיטן
פריקאשטיק איז דאָך ניט געווען קיין פלוצלעכע, אומגערעכטע
פאַרליבעניש. דאָס איז געווען אַ אָפגערעדטע זאך שוין פון לאנג.
און ער דערמאָנט זיך, וואָס איר כאַווערטאָרנס כאָסן, דער פריקאש-
טיק מיט די „יאָדאָימ“, האָט אימ געהאט א זאָג געגעבן, אז באַם
כאַזנס מיידל וועט ער זיך באַגעגענען מיט אַ ביינברעכער. איצט
ווייסט ער שוין, ווער דער ביינברעכער איז... און דאָס וואַרפט
אימ אריין אין אזא פּייער, אז ער פאַרשעלט זיך זיין געבייט. ער
שעלט דעם טאָג, וואָס ער האָט זיך באַקענט מיטן כאַזנס מיידל.
ער שעלט דעם באַכער, דעם פריקאשטיק פון דער „זאליאָנע“
קראָם, און קאָטיעלניקאָוו פריקאשטיק און אלע פריקאשטיקעס
פון דער גאַנצער וועלט. אכ! ווי גוט ס'וואָלט געווען, ווען אַ פּייער
ברעכט אויס און פאַרברענט אלע „זאליאָנע“ קראָמען פון שטאָט,
אָדער ווען אַ שטורעמווינט הייבט זיך אָפ און טראָגט אראָפּ אלע
קראָמען מיט אלע הייזער פון שטאָט, אָדער די ערד עפנט זיך אָפּ
און די גאַנצע שטאָט פערעיאַסלאָוו מיט דער בריק און מיט די
פּידוואָרקעס ווערן אַינגעזונקען, אזוי ווי קוירעכ¹! ניטאָ באַ אימ
קיין טראָפּן ראַכמאַנעס אפּ אייגענע, אפּ פּרעמדע, אפּ אלטע לייט,
אפּ קליינע קינדער, אייפּעלעך—אלע און אלע זאָל גיין צו אַלדי
שוואַרצע יאָר!.. און ער פאַרשעלט די וועלט, וואָס גאָט האָט באַ-
הערשט—אזא פאַלשע, אזא מיעסע, פאַסקודנע וועלט! און ער פאַר-
שעלט די מענטשן, וואָס גאָט האָט באַשאפּן—אזעלכע פאַלשע,
מיעסע, פאַסקודנע מענטשן!..
פאַרטיפּט אין אזעלכע מיזאַנטראָפּישע געדאַנקען, קומט ער איין-

1 אַ לעגענאַרע פּערזאָן אין דער ביבלי, וועלכע איז קלוימערשט אַינגעזונקען
געוואָרן אין דער ערד פאַר אירע זינד.

מאָל פון קלאס אהיים און פילט, אז דער קאָפּ איז אימ עפעס ווי
אַנגעגאָסן מיט בליץ. פאר די אויגן שוועבן אימ רעדלעך מיט עפעס
מאָדנע פיגורן. די רעדלעך ברייטלעך זיך, די פיגורן ווערן צעגאנ-
גען, אזוי ווי שניי אפ דער זון, און אפ זייער אָרט קומען אָן אן-
דערע פיגורן. קיין ווארעמעס עסן וויל ער ניט. די שטיממאמץ
כידעשט זיך: „געפייגערט א בער אינ וואלד“ — זאָגט זי מיט איר
געוויינלעכן גיפט. ער קאָן זיך ניט האלטן אפ די פיס. ער לייגט
זיך אפ דער קאנאפע. דער טאטע גייט צו, טאפט אימ באמ קאָפּ.
עפעס פרעגט בא אימ דער טאטע, און ער ענטפערט, נאָר וואָס מע
האָט אימ געפרעגט און וואָס ער האָט געענטפערט — ווייכט ער ניט.
ער געדענקט ניט. דאכט זיך, עפעס האָט מען גערעדט וועגן „מאָגן...
„דאָקטער“... „אפטייק“... און עפעס ביטערס פילט ער, ווי מע גיט
אימ איינ דורכ א טי-לעפעלע, און סע שמעקט מיט מאנדלען... און
דער קאָפּ, אוי, דער קאָפּ!.. און עס וויקלען זיך קנוילן פאר די
אויגן, און זיי שפארן זיך דורכ די אויערן ארויס און גייען אוועק
מיט א לגנג-לאנג פייפ. און ווי קליינע בורעשקעס גראבלען זיי
זיך אינווייניק אונטער דער הויט, אינ די אָדערן, קיצלען, זידן,
בולבען זיך אינווייניק אינ לייב, און בייטעלעך, בייטעלעך קאטשען
זיך ארָפּ א בארג, אָן א שיר בייטעלעך... און מענטשן ווילן כאפן
די בייטעלעך — און קאָנען ניט... דער אנטיק איז אָבער דאָס, וואָס
ער האלט, דאכט זיך, צוגעמאכט די אויגן, און זעט פונדעסטוועגן
אַלץ, וואָס סע טוט זיך! ער הערט ניט — איבערן פייפן, וואָס פייפט
אימ אינ די אויערן, קאָן ער ניט הערן, נאָר זען זעט ער אלעמען.
אלע זינען דאָ. א מישמאש פון אמאָליקע און היינטיקע כאוויירימ
און גלאט מענטשן. זיין כאווער שמוליק, פינעלע שימעלעס, עליע
דאָזיעס, איצל דעם פעטער פיניעס, דער אירעך וואָלפסאָן... שענער
פון אלץ איז דאָס, וואָס קאָטיעלניקאָוו פריקאשטיק דאוונט פארן
אָמעד, זינגט „אטאָ-האָרייסאָ“, און דעם כאונס מיידל שלאָגט זיך
„אלכעט“... און עפעס א קאָל, א פארדומפענע שטיבע, הערט זיך
פון דער קאלטער שול ארויס — מאָדנע וויינענדיקע שטימען מיט א
כליפען. דאָס דאוונען די מייסימ. מייסימ דאוונען אלע שאבעסצו-
נאכטס אינ דער קאלטער שול. מיט א מיניען דאוונען זיי, ווער
ווייכט עס ניט? און ס'איז אימ קיין זאך ניט קאָשע, אפילע דאָס,
וואָס קאָטיעלניקאָוו פריקאשטיק, א גוי, זינגט „אטאָ-האָרייסאָ
לאָראַס“ ביטן יזישן ניגון... איינ זאך נאָר איז אימ יאָ קאָשע:

ווי קובט דאָס, וואָס זָט איז דאָ נאָרוואַס געווען זײַן כאַווער שמו-
ליק, שמוליק דער יאָסעם, — נאָרוואַס האָט ער אים נישט געפּרעגט, וואָס
הערט זיך נישט „אויצער“? ווי קומט דאָס, ער זאָל פּאָרגעסן אזא
וואַזשנע זאך? ער עפנט זוף די אויגן און זוכט שמוליקן. און קאָן
אים נישט געפּינען. נישט קיין עבוליק, נישט קיינער פּונ זיי, וואָס
זײַנען דאָ נאָרוואַס געטאָנען. ווי האָבן זיי געקאָנט אהינקומען
אלע? און ער מאַכט צו צוריק די אויגן, און ער הערט זיך צו
צום האַרצן, ווי עס קלאַצט, און צו די שרייפן, ווי זיי שלאָגן.
און ער פּילט, אז ער איז אָפּגעגאָסן מיט שווייס, ער שוויבט אים
א טייך כּונ שווייס. די שפיץ פּינגער זײַנען אָפּגעבלעזלט, ווי נאָך
א שוויצבאָד, און די האָר פּונ קאָפּ זײַנען נאָס און קלעבן זיך צום
עטערן. און ער פּילט א קאַלטע האַנט אָפּ זיך. און ער דערהערט
א באַקאַנטן זיפּץ. עפנט ער אָפּ די אויגן — ס'איז דער טאַטע! און
נעבן אים דער אַוירעך וואָלפּסאָן, און דער קאַלעקטאָר מיט די
שוואַרצע ברילן, און נאָך און נאָך מענטשן. און ער זעט, אז
אַלע קוקן אָפּ אים מיט ראַכמאַנעס. און ער הערט און פּאַרשטייט,
אז מע רעדט פּונ אים. „קריזיכ“, הערט ער, זאָגט מען. און ער
פּאַרשטייט נאָך נישט, וואָס פּאַר א „קריזיכ“? און ער איז גאַנץ
צופּרידן, וואָס ער איז מיט גיין נאָל געוואָרן אזא מעיוכעס באַ
אַלעמען, וואָס אלע אינטערעסירן זיך מיט אים אזוי. מער כּונ אלע
אינטערעסירט זיך זער טאַנע. ער בייגט זיך אָן איבער אים און
פּרעגט אים: וואָס וואָלט ער געוואָלט? ער ענטפּערט נישט באלד. ער
וויל זיך פּרָדער גוט באַטראַכטן, ווי ער איז אין דער וועלט און וואָס
טוט זיך דאָ מיט אים? עס נעמט היפּשע עטלעכע מינוט, ביז ער
קומט צו זיך און פּאַרשטייט, וואָס מיט אים איז, — אז ער איז
קראַנק געווען, אפּאַנעם, זייער קראַנק, און אז איצט איז אים בע-
כער. בעסער? אויסגעצייכנט גוט. ערשט דעמלט, אז ער האָט שוין
קימאַט אַלץ באַגריפּן, בזעצט ער מיט דער צונג די פּאַרטריקנטע
ליפּן און לאָזט אַרויס א וואָרט, בער נישט אז איין וואָרט:

— אַגרעסן!..

קוקט זיך דער טאַטע איבער מיט די איבעריקע מענטשן, וואָס
שטייען אַרום קראַנקן, און טוט אים א פּרעגן איבער:
— אַגרעסן? וואָסערע אַגרעסן?
— איינגעמאַכטס! — ענטפּערט דער קראַנקער מיט א מַאָדנער
גראַבער שטימע, וואָס הייבן הייבט זי זיך אָן דיין, סאָפּיאַנעדיק,

און לאָזט זיך אויס גראָב, מיט א באס. דער קראנקער האָט זיך
אזש אליין איבערגעשראָקן, ניט דערקענט זיין קאָל. אינ דער צייט,
וואָס ער איז קראנק געווען, האָט ער זיך אזוי פארענדערט, אז
ווען ער איז אין א פאָר וואָכנ ארום אראָפ פון בעט, קוימ דער-
שלעפט זיך אין זאל אריין, א קוק געטאָג אפ זיך אים שפיגל, האָט
ער זיך קוימ דערקענט. פאר אים איז איצט געשטאנען שוין גאָר
אן אנדער מענטשל. פריער איז דאָס געווען א ציקאווע יינגל מיט
רויטע פוכקע בעקלעך, א רירעוודיקס, א לעבעדיקס, מיט שמייך-
לענדיקע אייגעלעך, קיילעכיק אונטערגעשוירן, מיט א געגרייזלט
טשובעקל פון בלאַנדע האָר פון פאָרנט אפן שטערן. איצט האָט זיך
דאָס פאָנעם אויסגעבלייכט, די בעקלעך זיינען אָפגעפאלן, די אויגן
זיינען גרעסער געוואָרן, דער קוק פארטראכט, און אליין האָט ער
זיך אויסגעצויגן אין דער לענג. די בלאַנדע געגרייזלטע האָר האָט
מען אים אָפגעשוירן ביז דער הויט, ווי א טאָטער. גאָר אן אנדער
באָכערל איז דאָס געווען אצינד.

אָבער ניט נאָר אינ זיין אויסזען אליין האָט ער זיך פארענדערט.
ער האָט זיך אינגאנצן איבערגעאנדערשט. ער האָט דערפילט, אינוויי-
ניק בא זיך, אינ דער נעשאַמע, איז פאָרגעקומען א קריזיס. און
עס טוט אים באנק, הארצעדיק באנק, זיין נארישע נאיווע פארגאן-
גענהייט, וועלכע וועט זיך שוין ניט אומקערן און ניט איבערכא-
זערן קיינמאָל, קיינמאָל.. און אויך איצט, איבערלעבנדיק אינ דעם
זיקאָרן נאָכאמאָל יענע גליקלעכע יאָרן און אריבערגייענדיק צו די
ווייטערדיקע באשרייבונגען, קוקט ער זיך אומ צוריק מיט א שטילער
בענקשאפט און געזעגנט זיך אָפ שוין אפ אייביק מיט זיינע גוטע
יינגלשע יאָרן:

— זיי געזעגנט, קינדהייט!

דריטער טייל

ער גיט שטונדנ

דער פּשאַט פּונ געבן שטונדנ. — יונגע און אלטע לע-
רערס. — דער קויעכ פּונ גראַנאַטיקע. — מע גייט צו אימ מיט
פּראָטעקציעס. — אינ פּערעיאַסלאַווער שטאָט-גאַרטן און בא דער
שטיפּמאַמע אינ דער היימ. — דעמ קאַלעקטאָרס פּשאָרע. — ער
באַקומט א שטעלע און פּאַקט זינע ביכער.

איצט איז שווער צו זאָגן, צו וועמען האָט געהערט די אינ-
ציאַטיוו, דאָס הייכט, וועמען איז דאָס איינגעפאלן צום ערשטן, אז
א באַכערל, נאָכ קיין פּולע זיבעצן יאָר ניט אלט, נאָכ קיין סימען
פּונ וואַנצעלעכ אפּ דער אויבערשטער ליפּ, נאָכ ניט געענדיקט דעם
גאַנצן קורס פּונ דער „אויעזדנע“, — זאָל ער שוין נעמען דאָס
שטעקעלע אינ האַנט, אַרופּוואַרפּן דאָס אויבער-דעקל אפּ די פּלייצעס
אַן די אַרבל און שוין מאַרשירן פּונ שטוב צו שטוב „געבן שטונדנ“?
„געבן שטונדנ“ האָט געהייסן — לערנען מיט ינגלעכ און מיט מיד-
לעכ אלץ, וואָס מע לערנט אינ די קלאַסן, אונטערנעמען זיכ דורכ-
גיין מיט זיי א געוויסן קורס און צוגרייטן זיי צו א געוויסער צייט,
זיי זאָלן קאָנען אַרײַן אינ די קלאַסן, אָדער אָפּגעבן עקזאַמען.
אַפּגעבן עקזאַמען איז געוואָרן א גאַנג, ס'איז אַרײַן אינ דער
מאָדע. אלע און אלץ האָט זיכ געגרייט צום עקזאַמען. ינגלעכ און
מיידלעכ, כאַסאַנימ און יונגעלייט, באלעבעכלעך, ייִזן מיט בערד
שוין — האָבן זיכ א נעם געגעבן צו גאָוואַראָווס גראַמאַטיקע, צו
יעווטשעוויסקיס אַריפּמעטיקע, צו סמירנאָווס געאָגראַפיע, צו דיסטער-
וועגס געאָמעטריע, און גענומען לערנען אפּ אויסוויניק „באַסני
קרילאָוואַ“, שטודירן דאָס ווערטערבוך. ס'איז געוואָרן א מינ עפּי-
דעמיע — עקזאַמענס! פאַרשטייט זיכ, אז באַ אזא עפּידעמיע איז ניט
געווען גענוג לערערס אינ שטאָט. פּראָפּעסאָנעלע ייִדישע לערערס
זינען געווען אינגאַנצן צוויי: דער אלטער מאָניסאָוו — איז ער געווען
אַן צייט, געשפּיגן ניט גערעדט, און דערצו נאָכ טויב, ווי די וואַנט;
און דער ייִנגערער, גויעכ בוסל — דער האָט געלערנט פּראַנצויז,
געטראָגן א בלויען מונדיך, גלאַנצנדיקע שטייול, און איז געווען
א יאַקרען, גענומען צו טייער. און ווייטער איז געווען איציע דער
שרייבער און זיין ברודער, אווראָמ דער שרייבער — ביידע אויס-
289

געפוצטע יידלעך מיט רויטע בעקלעך-פאמפעשקעס. די האָבן שוין גענומען צו וואַלול, זינען זיי אָבער געווען צעקריגט מיט דער רוסישער גראמאטיקע אפּ מעסערשטעך און האָבן ניט געוווּסט, וויאזוי עס לייגט זיך אויס דאָס וואָרט „פעטשעניעגיי“. דאָס הייסט, זיי האָבן געוווּסט, אז אינעם וואָרט „פעטשעניעגיי“ באדארף ערגעץ זיין א „יאט“, נאָך זיי האָבן ניט געקאָנט טרעפּן, וווּ אוועקצושטעלן די „יאט“: נאָך דער פע? נאָך דער טשע? נאָך דער נייע? אָדער גאָר נאָך דער גי? דאָס אייגענע איז געווען מיט אַ „עס“ און מיט א „שא“. אז ס'איז געקומען, לעמאַש, צו שושא (טריקעניש) אָדער סאשא (אלעקסאנדער), איז רעכט געווען בא זיי צו שרייבן: שושא, שוסא, אָדער שושא; סאשא, שאסא אָדער שאשא. אינ שטאָט, צווישן יונגווארג, איז געגאנגען אַן אנעקדאָט, אז מע האָט פּאָר-געלייגט די ברידער, זיי זאָלן מויכל זיין איבערזעצן אפּ רוסיש די ווערטער: „סאשא האָט זיך געטריקנט אפּ דער טריקעניש“, — האָט איינער אָנגעשריבן: „שאסא שוסילסא נא שוסיע“, און דער אַנ-דערער האָט אוועקגעשטעלט: „שאשא שושילשא נא שושיע“. פארשטייט זיך, אז דאָס איז נאָך געווען אַן אנעקדאָט. נאָך וויאזוי האָט דאָס נעבעך זיי געקרענקט, אז דער אנעקדאָט איז דער-גאנגען צו זיי! און ס'איז טאקע געווען א פארדראָטיקע זאך: סטייטש, זיי האָבן אויסגעלערנט שרייבן א גאנצע שטאָט, מיט קינדער און קינדס-קינדער, — קומען צו גיין יונגע צוציקעס, וואָס די מילך איז זיי נאָך ניט אָפּגעטריקנט אפּ די ליפּן, און דערציילן אנעקדאָטן!.. עס האָבן אָבער ניט געהאַלפּן קיין כאָכמעס — גראמאטיקע איז גע-וואָרן א גאנגבארער ארטיקל. אָן גראמאטיקע האָט מען זיך ניט גע-קאָנט געבן א ריר. עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז אפּילע דער פעטער פיניע, וואָס האָט, ווי איר ווייסט, פּיינט געהאט די קלאסן, ווי א קאָשערער ייד האָט פּיינט כאזער, האָט אויך מוידע געווען, אז גראמאטיקע איז א גוטע זאך. ער איז א ייד, וואָס קאטאָרע ער פּאָרט אפּ יארידימ, האנדלט מיט מאַסקווע, איז א כאָשעוּ בא פּאָ-ניען און רעדט רוסיש אויסגעצייכנט, נאָך ער פילט, אז עס פעלט אים גראמאטיקע (דאָס וואָרט „גראמאטיקע“ האָט ער באוויזן מיט צונויפגעלייגטע פינף פינגער).

פונדעסטוועגן, זיין פלימעניק שאַלעם זאָל זיך ניט אזוי שטארק איבערנעמען, האָט דער פעטער פיניע געפונען פאר נייטיק צוועצן, אז ער פארשטייט ניט, צו וואָס מע דארף נאָך דערצו גיין אָן א

היטל, עסן אומגעוואשן און שרייבן אום שאבעס? אימ דאכט זיך אויס, אז מאכטייע—מע קאָן קענען גראמאטיקע און דאפקע גיין אינא א היטל, און דאפקע וואשן זיך צום עסן, און דאפקע ניט שרייבן אום שאבעס! דער פעטער פיניע איז, אפאָנעם, געווען א גויקעם-ווענויטער¹, ווי אן עמעסער טאלמיד-כאָכעם². ער וויל ניט פארגעסן יענע אלטע אווירע פונ שרייבן אום שאבעס אפן פארקאן... נאָר ווער רעכנט זיך מיט אימ? א באַכערל, וואָס נעמט סטיפען-דיעס, גיט שטונדן, פארדינט גאָלד—מע צערניסט אימ אפ שטיקער, מע שלאָגט זיך גאָר פאר אימ: אלע ווילן, אז דאפקע ער זאָל גרייטן זייערע קינדער אין די קלאסן, ניט קיין אנדערער—וויאזוי זאָל ער זיך ניט איבערנעמען? יידן גייען צו אימ מיט א פראָטעק-ציע דורכן קאָלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילן, וואָס איז א גוטער ברודער מיט רעב נאָכעם ראבינאָוויטש, אז ער זאָל זיין אזוי גוט און זאָל פויעלן בא דעם פאָטער, אז דער פאָטער זאָל פויעלן בא זיין זון כאָטש איין האלבע שאַ אין טאָג: „מע זאָגט, אז זיין שאַלעם האָט א גרינגע האנט און אז דורכ אימ גיט מען אָפּ עקזאמען בעטער, ווי דורכ אלע אנדערע“... און דעם טאטנס הארצ וואקסט, די נעשאַ-מע קוועלט—א קלייניקייט, אזא קאָוועד דערלעכט זיך, כאָטש נאכעס ווינציק, זייער ווינציק! וואָס פאר א נאכעס, איך בעט אייך, אז מע קוקט ניט אָן קיין קינד אין די אויגן? דעם ערשטן האלבן טאָג איז ער אין קלאס, דעם אנדערן האלבן טאָג ביז אין דער נאכט—פארנומען מיט די שטונדן. און קומט פארנאכט, שפאצירט מען ארום מיט כאוויירימ אין שטאָט-גאָרטן. זומער איז דער פערע-יאסלאווער שטאָט-גאָרטן א גאניידן. דאָרט שפילט מוויק—די מילי-טערישע מוויק—מיטן פאָלקאָוואָי קאפעלמייסטער, א ייד מיט א שוואַרצער באָרד און שוואַרצע אויגן, ווי די קארשן, און מיט גראָבע ליפן. אלע מיידלעך זינען פארליבט אין זיין שטעקעלע, און ער האָט זיי ליב אלע גלייך, שמייכלט צו זיי פונדערווייטן מיט זינע שוואַרצע קארשן-אויגן און מיט זינע גראָבע ליפן און מאכט מיטן שטע-קעלע נאָך שטארקער. און די טרובעס טרובען, און דער קעסל-פויק באראבאנעט, און דער שטויב פונ די שפאצירנדיקע פאָרלעכ

1 געמיינט: ער פארגעסט קיינמאָל ניט יענעם זינר און איז שטענדיק גרייט פאר זיי צו שטראָפן.
 2 א באהאוונטער אין רעליגיעזע ספאָרימ.

צווישן די אלייען קאָנקורירט מיטן שמעקנדיקן רייעכ כּונ דער נאָר-
וואָס אָפּגעצוויטעטער בונינע, וואָס פּילט אָן די לופט מיט א גע-
דיכטער זיסקייט. דאָס איז דער רייעכ און דאָס איז די זיסקייט,
וואָס נאָר דער דאָרטיקער, פּונ יענע מעקוימעס, פּונ מאלאָראָסיע, —
דער ווייסט עס, דער געדענקט עס און דער קאָן אָפּשאצן, וואָס
הייסט א זומער-אָוונט און א שפּאצירגאנג אין שטאָט-גאָרטן. באלייכט
איז דער גאָרטן זייער געמיינ. אינגאנצן געפינען זיך דאָרט א דריי-
פיר לאמטערנעס מיט גאז-לעכפלעכ, אי דאָס פּארייכערטע, פּארכוי-
שעכטע, מיט צעבראָכענע גלזלעך, אזוי אז עס הייבט זיך אופ צו
א שטארק ווייטל, בלאָזן זיך די לעמפלעכ אָן און ווערן גאָר פּא-
לאָשן. נאָר ווער קוקט דערופּ? אדעראבע, אויב איר ווילט, איז נאָך
גלייכער, וואָס ס'איז פּונצטער. קאָן מען דעמלט אָפּשטעלן זיך,
באָכערימלעך און מיידלעך, און א שמועס טאָן, א לאכ טאָן און
געבן א רעד אָפּ אפּ מאָרגן איז דער צייט נאָכאמאָל זיך באגעגענען
אָט דאָ, איז דער אליי, אונער דער נאָרוואָס אָפּגעצוויטעטער
שמעקנדיקער בונינע...

און מע קומט אהיים א פּאראליזועטער, א צעהיצטער און א
הונגעריקער און מע עכט, וואָס גאָט גיט — א שט קל הערינג, א
טאראנקע, א גרינע אווערקע, א ציבלקע מיט ברויט. אן אפּעטיט
איז, קיינ איינאָרע, דאָ א פּינער. ווער וואשן זיך? וואָס בענטשן?
דער טאטע פּרעגט שוין אפּליע ניט וועגן מ'רעו דאוונען... קרענ-
קען קרענקט דאָס אימ, נאָר ער מאכט זיך ניט וויכנדיק. ריידן
מיט די קינדער א וואָרט — איז קיינ צייט ניטאָ. אָפּגעגעסן, דארפּ
מען זיך זעצן לערנען, צוגרייטן די אוראָקן אפּ מאָרגן. זעצט זיך
אוועק שאלעם בא א לאָמפּ לערנען, ברענט קעראַסינ — וויל די
שטימאמע ניט ליידן, בורטשעט זי. פּארדריסט עס דעם טאטן. זאָגט
שאלעם, אז ער וועט זיך קויפּן קעראַסינ פּאָר זיינ געלט, און א
לאָמפּ אן אייגענע וועט ער זיך איינפירן. זאָגט דער טאטע, ער
זאָל זיך ניט דערוועגן טאָן אזא זאכ און זאָל אימ ניט מעקאצער-
יאָמימ זיינ. דעהערט דער קאָלעקטאָר מיט די שווארצע ברייט און
זאָגט, אז ער האָט פּיינט מאכליקעס. מיט ער זיך אריין און מאכט
א פּשאָרע. באשער בעכיינ, אזויווי דאָס באָכערל איז שוין א מענטש
פּאָר זיך, פּאָרדינט שוין, קיינ איינאָרע, א קערבל, און לערנען
דארפּ ער אויך, עס שטייט אימ פּאָר אָפּגעבן דעם לעצטן עקזאמען,
איז א יושער, מע זאָל דעם קונדעס (שוין אויס קונדאס), נאָר

„קונדעס“ לאָזן צורו, און ער לאָזט אויס: „אצאָסיל, או ער זאָל
 ערגעצ אַנדינגען א קווארטיר מיט קעסט ביז איבער די עקזאמענס,
 און לאָז ער זיך לערנען געזונטערהייט“. און טאַמער איז אימ שווער
 צו געפינען, נעמט ער, דער קאַלעקטאָר, אפּ זיך די דאָזיקע טירכע.
 פאַרשטייט זיך, אז טכילעס האָט דער טאטע ניט געוואָלט הערן,
 ניט זען פון אזא מעשוגענעם פלאַן. דער קאַלעקטאָר האָט אָבער
 געהאט אינ זיך א קויעך, אז ער האָט געקאָנט איבערריידן א וואַנט.
 און דערצו האָט ער פּיינט געהאט ריידין. ער האָט ליב געהאט טאַן.
 איז ער אוועק און איז געקומען מיט א געדולע — ס'איז אימ
 אָפּגעראָטן אל צאד האַיויסער טויוו! ער האָט געקראָגן איינעם א
 באלן, וואָס גיט אָפּ א כיידער מיט קעסט מיט אלעם גרייטן אומ-
 זיסט, נאָר מיט דעם טנץ, אז דער קונדעס זאָל לערנען סאכאקל
 איינ האַלבע שאָ אינ טאַג אינדערפרי און איינ האַלבע שאָ באַטאָג
 מיט די עלטערע קינדער, און אמאָל נאָך א האַלבע שאָ אָדער א
 שאָ פאַרנאכט מיט די קלענערע קינדער.
 — וויפל זשע זיינען פאַראן קינדער ארום און ארומ? — פּרעגט
 דער טאטע.

— וואָס מאכט אייך אויס וויפל? ער דארף זיי דען געבן עסנ?
 ער דארף דאָך נאָר לערנען. וואָס זשע איז אימ די גאפּקעמינע,
 צי דריי קינדער, צי פינף קינדער, צי זיבן קינדער? דאכט זיך,
 איר ווייסט גאנצ גוט, אז איך בין אייך א גוטערפריינט און וועל
 אייך ניט פאַרפירן — וואָס איז שנייעכ? אצאָסיל, אז דער קונדעס זאָל
 זיך צונויפפאַקן און זאָל זיך אריבערפעקלען גלייך מיט מיר, און
 טאקע באלד, און טאקע שוינ, וואָרעם באלאָנימ אפּ אזא שטעלע
 וועלן זיך געפינען א סאכ. הייַדא!

דער קונדעס נעמט זיך פאַקן. קיינ סאך צייט דארף עס בא
 אימ ניט נעמען. זיינ גאנצער גארדעראַב באשטייט פון א פאָר העם-
 דער, איינ פאָר זאָקן, א טפילן-זעקל, א סידערל און ביכער, ביכער,
 ביכער. פאַקנדיק, כאפט ער א קוק אפּן טאַטן — זיינ פאַנעם איז געל,
 אזוי ווי וואַקס. ער דרייט דאָס שיטערע בערדל און קייט עס מיט
 די ציינ. ער האָט ניט קיינ ווערטער, נאָר יעדער זיפּצ רייסט ארויס
 א שטיק האַרצ. דערפאַר האָט זיך אָבער די שטיפּמאמע צערעדט.
 גענומען באדייערן, זאָגן, אז עס געפעלט איר ניט דער פלאַן.

ערשטנס, וואָס וועט די וועלט זאָגן? די וועלט וועט זאָגן, געזאָגט זאָל זיי ווערן פארעס-מאקעס, אז שולדיק איז די שטיפמאמע. איז איינמאָל אוועק. און ווידער — וועמען מאכט קאליע א קינד, אז ער איז בא זיין טאטן? מער מיט א מויל, ווינציקער מיט א מויל — מע וועט שוין דערמיט די יויכ ניט פעט מאכנ... און אז ס'איז געקומען צום געזעגענען זיכ, האָט זי געלאָזט א טרער.

ארויסבאגלייט דעם קונדעס, האָט דער טאטע גענומען בא אימ טקייעסקאפ, אז שאבעס איז ער א היימישער. מיילע, א גאנצע וואָכ — ווי די מייע איז. אָבער שאבעס — אינ גאָטעס ווילן, שאבעס!.. דאָס שטיקל נאכעס פארוואָס זאָל ער אימ ניט צוטיילן? אוביפראט, אז ס'איז פאר אימ אליין א גענוס און א פארגעניגן. וואָרעם ווי ריכט מען אָפ אזא שאבעס, ווי בא זיין טאטן? ווער זאָגט אזוי די „שאַלעם-אלייכעמס“¹, ווי זיין טאטע? בא וועמען קלינגט אזוי שיינ דער „איישעס-כאָיל מי ימצא“², ווי בא אימ? ווער קאָן אזוי זינגען זמירעס, ווי זיין טאטע? און דער קידעש? אלע יידן מאכנ קידעש. נאָר ניט אפ אלע יידן רוט די שכינע. אינ אלע יידישע הייזער פראוועט מען שאבעס. אָבער ניט אינ אלע יידישע הייזער נידערן אראָפ די מאלאכיי-האשאַלעם, מאלאכיי-עליוין³, שוועבן, טראָגן זיכ אינ דער לופטן און פילן אָן די שטוב מיט א שטולער הייליקייט, אָדער מיט א הייליקער שטילקייט פונעם הייליקן גרויסן ליבן טאָג שאבעס...

1 א לויב-געזאנג, וואָס רעליגיעזע יידן זאָגן פריטיקצונאכטס.

2 דער אָנהייב פון א הימן דער פרוי; א רעליגיעזער מינהעג פריטיקצונאכטס זאָגן דעם דאָזיקן הימן.

3 די מאַאָכיי פון פרידן, די מאַאָכיי פון גאָט (וועגן זיי ווערט גערעדט אינ די „שאַלעם-אלייכעמס“).

א אידייליע

אָרכימ אפּ שאבעס. — א העברעישער מעשורער ביניאָמינאָג. —
דאנטעס גענעמ אונ ביניאָמינאָגס „איימעק יעהוישאָפּאָט אוי
האכאַליערע“ — וויאזוי א דיכטער בראָט א שטיקל הערינג אפּ
קוילנ. — שאבעס באמ טיש. — „פייגע-לייע די גאבעטע“ קוקט
ארויס אפּ שאבעס.

האָבנ אַן אוירעכ אפּ שאבעס איז געווען ניט נאָר א מיצווע-
עס איז אריינ אינ דער טעווע, עס איז געוואָרן א מינ רעגילעס.
אזוי איז דאָס געווען בא באַלעבאטישע יידן אינ יענער צייט. אזא
ייד א באַלעבאָס, ווי נאָכעמ ראַבינאָוויטש, דעמאָשל, האָט ניט גע-
קאָנט פאַרשטיין, וואָס הייסט זעצן זיכ שאבעס צום טיש אָן אַן
אוירעכ? דאָס וואָלט געווען בא אימ א פאַרשטערטער שאבעס.
אלעמאָל האָט אימ גאָט צוגעשיקט אַן אנדער אוירעכ. איצטיקס
מאָל איז דער זון געווען אַן „אוירעכ“. אויכ גוט. ער איז אָבער
געווען ניט איינער. אכוצ אימ זינען געווען נאָכ צוויי. דער קאָ-
לעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילן — אימ קענט איר. דער אנדערער
האָט געהייסן ביניאָמינאָג — מיט אימ וועל איכ איינ באקאנט מאכנ.
א מעשורער. ניט קיין מעשורער בא א כאזן, נאָר א פּאָעט,
א דיכטער. א העברעישער שרייבער. ער האָט געמאכט א בוכ מיט
נאָמען „איימעק יעהוישאָפּאָט אוי האַכאַליערע“. אינ זייער
א שיינער מעליצע-שפראַכ שילדערט דער מעכאבער, וויאזוי גאָט
האָט זיכ צעבייזערט אפּ דער פאַרדאָרבענער מענטשהייט אונ האָט
אַראָפּגעשיקט אפּ דער ערד די כאַליערע, נאטירלעכ, אינ דעם גע-
שטאַלט פונ א נעקיווע, א מיסעס, א שרעקלעכע, א „כאַליערע“,
מיט א גרויסן כאלעפּ אינ די הענט, אונ זי שניידט רעכטס אונ
לינקס. פאַרשטייט זיכ, אז דער גענעם פונ דאנטע איז באשריבן
מיט מער שרעקלעכע פאַרבן אונ מאכט אפּן לעזער א מער טיפּן
אינדרוק, ווי די „כאַליערע“. נאָר ניט דאָס איז דער איקער. די
הויפט-זאכ איז דאָ די שפראַכ. דאָס איז געווען א מינ פילפאַרביקע,
גרויסאַרטיקע, זיס-צוקערדיקע מעליצע-שפראַכ, וואָס די כאַליערע
האָט אזעלכעס זיכער ניט פאַרדינט. דאָס איז, וואָס איז שזעכ צום
ווערק. אצינד קומט דער מעכאבער אליין.
א טרוקענער, נאָר א ברייטביינערדיקער מיט א ברייט פירעקע-

כּיּק גלאנצנדיק פּאָנעם, שײטער באוואקסן, אוי שײטער, אז בײס ער
 עסט, קאָן מען זען יעדן שלונג, וואָס גײט אראָפּ אין האַלדז, ווי
 בא א הונגעריקער גאנדו. בא יעדן שלונג טוט ער א מאכ מיטן
 קאָפּ ארום און אראָפּ, אויכ ווי א הונגעריקע גאנדו. די האָר, וואָס
 אפּן קאָפּ, זײנען אויכ שײטער, דערפאר זײנען זיי לאנג און הענגענע
 אראָפּ מיט פארגריזלטע קוטשערלעך, אלעמאָל מיט עפעס א פעטער
 זאכ אָנגעשמירט, ס'זאָל גלאנצן. אָנגעטאָגן גײט ער, ווי א דײטש,
 מיט א הויכע הארטע קאפעליוש. אלצ, וואָס אפּ אימ, איז שרעקלעך
 אלט, נאָר מיט סאקאָגעס רײן, ציכטיק, אויסגעבערשטלט און צוגע-
 פרעסט. און אלצדינג אליין. אליין גערייניקט, אליין געפרעסט, אליין
 פאריכט, אליין א קנעפל אײנגענייט. א סוואָרע, אז ער וואשט זיכ
 אליין באנאכט אויס דאָס העמד, וואָס ער טראָגט באטאָג, און אפּילע
 דער שניפּס, וואָס בא אימ אפּן האַלדז, איז אויכ זײן אײגענע
 מעלאַכע. אז ער רעדט, רעדט ער מיט אלע אײוורײם, מיט א האר-
 ציק קאָל, מיט א ראכמאָגעס-פּאָנעם, און די אויגע האלב-צוגעמאכט,
 פארגלאנצט ארום. קוקנדיק אפּ דעם פארשוין, האָט דער העלד פון
 דער דאָזיקער בײַגראפיע ניט אײן מאָל געטראכט בא זיכו. טשי-
 קאווע צו וויסן, וויאזוי האָט אויסגעזען אָט דער בײַנאָמינאָגן מיט א יאָר
 דרייסיק אָדער פערציק צוריק, ווען ער איז געווען נאָכ גאָר א יונגלײך...
 פוננאנען האָט ער זיכ גענומען אהער — ווייסט קײנער ניט.
 אויסדריקנדיק זיכ מיט דעם לאָשן פון דער שטיפּמאמע, האָט אימ
 „פארנאדעט“ אהערצוצו דער קאָלעקטאָר. „אײן שלימאזל שלעפּט
 דעם אנדערן“... אפּ זײן „טרייפּענעם“ גליק, האָט אימ דער קאָ-
 לעקטאָר געבראכט צו פירן אײנמאָל אינ א שײנעם טאָג מיט א
 גרוי טשעמאָדאנדל אקוראט אינ דער שאָ, ווען זי, די שטיפּמאמע,
 איז ניט געווען אינ דער היימ. אז זי איז געקומען און געטראָפּן
 דעם פארשוין מיטן טשעמאָדאנדל, לײענענדיק פארן טאטן עפעס
 פון א ביכל, האָט זי באלד געזאָגט, אז ס'איז א שלימאזל, אײנער
 פון יענע שלימאזלען, וואָס „מע דארפּ זיי געדיכט זײען און זיי
 זאָלן שײטער אופגיין“, און געפרעגט, פארוואָס האָט ער בעסער ניט
 געטראָפּן צו רוונן יאסעגראדסקינ אפּ סטאנציע? עס איז שוין אָבער
 געווען פארפאלן. מע טרייבט ניט קײן מענטשן פון שטיב, בײפראט
 אזא מינ געפעש, וואָס דארפּ ניט קײן זאכ און וויל ניט קײן זאכ
 און פאָדערט ניט קײן זאכ. שלאָפּן שלאָפּט עס אפּ דער אלטער
 צעראטענער קאנאפּקע, אינ א פינצטערן קאָרדיאָר, צווישן צוויי כא-

דאָרימ. אז מע טראָגט אריין דעם סאמאָואר, צאפט ער זיך אָן אינ זיין אייגענעם גרויסן טשייניק וודיק וואסער, פול ווי אן אויג, שיט זיך ארום פון א געל פאפירל עפעס א מינ „סענעס-בלעטלעכ“, וואָס ס'איז „גוט צום הארצן“, נעמט זיך ארויס פון קעשענע זיין שטיקל צוקער און טרינקט זיך זיין טיי.

מיטן עסן איז אויך דאָס אייגענע. ער האָט זיך זיין ברויט בא זיך אינ גרויען טשעמאָדאנדל. דאָס ברויט איז אלטגעבאקן. וואָס עלטער איז בעסער (שפאָרעוודיקער). און הערינג קויפט ער זיך אלע טאָג, פאר א קאָפעקע א שטיקל הערינג, גייט מיט דעם פאוואָלינקע, אפ די שפיץ פינגער, אינ קיך אריין, אנטש.לדיקט זיך א מאָל פופצן-צוואנציק פאר דער שטיפמאמע, זי זאָל אימ דערלויבן אוועק-לייגן דאָס שטיקל הערינג אינ איווון אינ א ווינקעלע אפ הייסע קוילן, סע זאָל זיך א ביסעלע צובראָטן. און אז דאָס שטיקל הערינג הייבט זיך אָן צוצובראָטן, הייבט עס אָן צו פראָטעסטירן, זשומענ און פרגעלען זיך, און לאָזט ארויס אזא געשטאנק, אז מע דארף אנטלויפן פון שטוב. שווערט די שטיפמאמע, אז דאָס אנדערע מאָל וועט זי אימ ארויסווארפן מיטן הערינג. נאָר איר שווע איז זי ניט בעקצעמ. וואָרעם מע דארף האָבן א הארצ פון א טאָטער, מע זאָל אוועלכעס טאָגן מיט א מענטשן, וואָס לעבט א גאנצע וואָך מיט א שטיקל געבראָטענעם הערינג. אן אויסנאם איז שאבעס. קומט שאבעס, איז ער אן אוירעך באמ טיש גלייך מיט אלעמען. און נאָך מיט א קאָפ העכער פון אלע אנדערע אָרכימ. א ייד אן איידעלער, א טאלמיד-כאָכעם, א מאסקל, א שרייבער, א מעשורער! איי וואָס, ער איז נעבעך אן אָרעמאן — וואָס זאָל ער טאָן? ס'זאָל זיין אינ אימ געווענדט, וואָלט ער בעסער געווען א נאָגיד. נאָר אז ס'איז ניטאָ קיין מאזל... און ער טוט א זיפצ. דער באלעבאָס ענטפערט אימ מיט א זיפצ און גיסט אימ אָן א גלעזל וויינ, און גיסט זיך אָן א גלעזל וויינ, און גיסט אָן דעם קאָלעקטאָר אויך א גלעזל וויינ, און אלע דריי טרינ-קען לעכאימ, ניט נאָר פאר זיך, נאָר פארן קלאל-ייסראָעל. און פון א גלעזל וויינ ווערט מען לעבעדיק, און די צונג ווערט אופגעבונדן, און מע הייבט אָן ריידן אלע אייניגעם — ניט קיין דוואָרימ-בעטיילימ, כאסוועשאָלעם, נאָר דיורע-טוירע¹, פון ספאָרימ, ביכער, כאָכמע, האסקאָלע, וויסנשאפט...

1 געמיינט: שמועסן אפ רעליגיעזע טעמעס.

דער יינגסטער פון די „אַרכים“, דער פארפאסער פון די דאָ-
זיקע באשריבונגען, מיטט זיך אויך אריין אין געשפרעך, נאָר ער
הייט זיך מיט אן איבעריק וואָרט צווישן גרויסע, כּאָטש מע קוקט
אפּ אים שוין קימאט ווי אפּ א גרויסן. א באַכערל, וואָס פארדינט
שוין אריין געלט, גיט שטונדן — א קלייניקייט?

פון זינט דאָס באַכערל איז אראָפּ פון קעסט און איז געוואָרן
א מענטש פאר זיך, האָבן די צוויי אנדערע אַרכים זיך גענומען
דעכענען מיט אים, ווי מיט א גרויסן, אים זאָגן „איר“, באמ
קאַלעקטאָר איז ער געוואָרן א „קונד“, א קוינע. ער האָט אים
פארשריבן אן אכטל ברוינשווייגער לאַטעריי, צוגעזאָגט מיט דעם
זעלבן טאָג און מיט דער זעלבער זיכערקייט, ווי זיין טאטן, אז ער
וועט, אימירצעשעם, מיט גאָטס הילף, אויסנעמען דאָס גרעסטע גע-
ווינס. און דער דיכטער ביניאַמינזאָגן — דער איז גלאט געוואָרן אן
אַפטער אריינגייער צום כעוורעמאן, וואָס גיט שטונדן, געשריבן אפּ
זיין טישל אין דער צייט, ווען ער איז געווען אפּ די שטונדן, גע-
בראכט צו טראָגן איינמאָל זיין גרוי טשעמאָדאנדל מיט די פאפירן
מיטן אלטגעבאקענעם ברויט, און אָנשטאָט דעם, ער זאָל בראָטן אלע
פרימאָרגן א שטיקל הערינג בא ראבינאָוויטשן אפּ דער אכסאניע און
אויסשטיין ביזוינעס פון דער שטיפּמאמע, האָט ער שוין בעסער זיך
פארנומען צו טאָגן די דאָזיקע ארבעט בא דער באלעבאָסטע פון זיין
יונג פריינט שאַלעם, צו וועלכן ער האָט זיך סאָפּקאָלסאָפּ אינגאנצן
אריבערגעקליבן און באזעצט אפּ שטענדיק.

דאָס איז אויסגעקומען גאנצ פראָסט און נאטירלעך. צוויי
מענטשן האָבן זיך ניט פּיינט און קאָנען נוצלעך זיין איינער דעם
אנדערן — פארוואָס זאָל מען ניט זיין איינעם? ביניאַמינזאָגן איז א
שיינער העברייער, א מעשוירער. זיין יונגער פריינט האָט א באזון-
דער כיידער, א בעט א ברייטס, א פעלד ניט קיין בעט — וועמען
שאַדט עס, אז עס וועלן ליגן צוויי, ניט איינער? אן, דער דיכטער
ביניאַמינזאָגן האָט אין זיך ניין מאָס רייד און הערט ניט אופּ צו
לויבן זיינע אייגענע שירימ, לייענען גאנצע פּאָעמעס ביזן שפעט אין
דער נאכט, און דאפּקע מיט אזא היסליוועס, מיט אזא היספּיילעס.
אז עס שטייען אים אויף טרערן אין די אויגן, — איז דאָס
אויך פון די קליינע אומגליקן. זיין יונגער פריינט שאַלעם האָט,
דאנקען גאָט, א גוטן שלאָפּ, און דער פּאָעט ביניאַמינזאָגן
קימערט זיך ווייניק, וואָס יענער שלאָכט. וואָרעם אז ער, ביניאַמינזאָגן.

האלט אינ לייענענ זינע אייגענע פערזנ, מעג זיכ דעמלט די גאנצע וועלט איבערקערן!

דאכט זיכ, אינ פלוג, וואָס האָבן זיכ אָנגעקערט די דאָזיקע אלע באשריבענע פארשינענ איינס מיט דאָס אנדערע? וואָס פאר א מע-כונט, לעמאַשל, איז נאָכעם ראבינאָוויטש, א ייד א באלעבאָס, א האלבער כאָסיד און א האלבער מאסקל, מיט אזא יידן א ליטוואק און א מיטנאגעד, ווי דער קאָלעקטאָר מיט די שווארצע ברילנ? און וואָס פאר א סמיכעס-האפארשעס¹ איז צווישן די צוויי מיט א הונגערקע עקזאלטירטע מעשוירער בינאָמינאָנ? און ווי האָט זיכ געקאָנט אינ דער דאָזיקער סוויוע פילן א ציקאווע באַכערל מיט פוכקע בעקלעכ, מיט בלאָנדע געגריזלטע האָר (נאָכט טיפוס האָבן די האָר גענומען וואקסן בא אימ, ווי גראָז נאָכ א רעגן)? וואָס האָט דאָ געהאט צו טאָן א באַכערל אינ די יאָרן, ווען עס ציט אימ גאָר אינ דרויסן ארויס, אינ שטאַט-גאַרטן, אפן שפאציר מיט כאוויירימ, מיט האלב-באקאנטע מיידלעכ? און דאָכ דארפ מען זאָגן, אז דאָס איז א זעלטענע אידיליע, אן אומפארשטענדלעכע פריינט-שאפט, אן אומבאשרייבלעכע אינטימיטעט, און דער שאבעס איז גע-ווען א געווינטשטע באגעגעניש, אפ וועלכער זיי אלע האָבן ארויס-געקוקט מיט דער גרעסטער שפאנונג די גאנצע וואָכ. וואָס עמעצער פון די פיר האָט געהאט עפעס א גוטע זאכ צו זאָגן, צו באווייזן, צו דערציילן, האָט ער עס איבערגעלאָזט אפ שאבעס. בינאָמינאָנ דער מעשוירער, וויפל ער האָט איינ ניט געמאטערט א גאנצע וואָכ מיט זינע שירימ, האָט ער די בעסטע פון זיי דאָכ איבערגעלאָזט אפ שאבעס, נאָכט טיש. דאָס הייסט, עס רעדט זיכ אזוי „נאָכט טיש“. אינדערעמעסן האָט ער ארויסבאוויזן אלץ, וואָס עס האָט זיכ בא אימ אָנגעזאמלט פאר דער וואָכ, פארן טיש, בא א טיש און נאָכט טיש.

דער קאָלעקטאָר מיט די שווארצע ברילן איז שוין געווען א סאכ פראקטישער פון אימ. אז מע איז געקומען פון שול און דער טאטע האָט אָפגעזאָגט אלץ, וואָס מע דארפ, אָפגעמאכט קידעש און געגאנגען זיכ וואשן, האָט ער, דער קאָלעקטאָר, אריינקוקנדיק דורכ די שווארצע ברילן אינ טעלער אריינ, א זאָג געגעבן: „אצינד וועט אונדז אונדזער מעשוירער מיטטאמע עפעס זאָגן“. און דער מעשויר-

1 געמיינט: שיכעס.

דער, כאָטש ער איז נעבעך גוט אויסגעהונוגערט, וואָס מע האָט גע-
קאָנט ארויסזען פֿון זײַן כאַראַקטעריסטישן שלינגען, לאָזט זיך ניט
לאַנג בעטן, און דער קאָלעקטאָר דערווייַל פֿאַקט אפּ ביידע באַקן,
טונקט די פּרישע כּאלע אין דער שטאַרק-געפּעפּערטער פּיש-וויכ,
פּאַרטרינקט מיט אַ קליינ קעלישעקל שטאַרק בראַנפּי, און, ווישן-
דיק אַ האַנט אָן אַ האַנט, טוט ער אַ זאָג מיט היסליוועס: „אויס-
געצייכנט! עס לאָזט זיך אויס אלע וועלטן!...“

עס איז נאָך שווער געווען צו טרעפּן, מיט וואָס לאָזט זיך באַ-
אימ אויס אלע וועלטן: מיט ביניאַמינוואָגס שירימ? אָדער מיט דער
געפּעפּערטער פּיש-וויכ? אָדער מיטן קעלישעקל בראַנפּי? אָדער מיט
אלע זאַכן אייניגעמ? יעדנפּאַלס, איז די שטימונג אזאַ הויכע, אז
אפּילע אזא פּראָזאישע נעשאַמע, ווי די שטיפּמאמע, הייבט זיך אויך
אופּ דעם דאָזיקן שאַבעס אפּ אַ האָר העכער, און אויסגעשלייערט
לעקאָועד שאַבעס אין איר באַרדיטשעווער פּריזורקע, קוקט זי מיט
אַ פּריינטלעכ אויג אפּ די שאַבעסדיקע אָרכימ און טרײַבט זיי און-
טער, זיי זאָלן שוין אַמאָל עפּעס עסן אויך און איבערלאָזן דאָס
איבעריקע ביסל רייד אפּ נאָכן עסן.

ביכדיי דאָס בילד זאָל זײַן פּאַרענדיקט און די אידיילע זאָל
זײַן נאָך מער בולעט, מוז דאָ געזאָגט ווערן כאָטש אַ פּאַר ווער-
טער וועגן נאָך אַ לעבעדיקן נעפעש, וואָס האָט ארויסגעקוקט אפּ
די שאַבעסדיקע אָרכימ. דאָס איז געווען „פּייגע-לייע די גאַבעטע“.
דער מעכאַבער פֿון די דאָזיקע זיכרויגעס האָט זי שוין געהאַט אַמאָל
באַשריבן טאַקע אונטער דעם דאָזיקן נאָמען אין אַן אַנדער אָרט
(אינעם בוך „מאָטל פּייסי דעם כאַונס“). דאָס איז געווען אַ קאַצ.
און ווייל זי איז געווען אַ גראָבע, האָבן איר כּעוורע אַ נאָמען גע-
געבן „פּייגע-לייע די גאַבעטע“. כּעוורע האָבן געהאַט אַ שוואַכקייט
צו קעצעלעכ, און פּייגע-לייע האָט אלע יאָר אַראָפּגעבראַכט אַ דאָר
פֿון שיינע ראַבע קעצעלעכ. די קעצעלעכ זײַנען אונטערגעוואַקסן,
האָט מען זיי צעשענקט, צעוואָרפּן, און פּייגע-לייע איז פּאַרבלײַבן
אַן אלטגעזעסענע, אַן איינגעוואָרצלטע, אַ פּאַרפונדעוועטע, אַ קאַצ,
וואָס פּאַרשטייט איר ווערט און לאָזט זיך ניט טרעטן מיט די פּיס.
עמעס, קיינ גרויסע מעיוכעסעס איז זי באַ דער שטיפּמאמע ניט
געווען. געכאַפט אַ שמיצ מיטן פּוס, אַ בוכצע אין זײַט אַרײַן, און
אַמאָל מיט דער באַרשט איבערן קאַפּ, — נאָך מיט וואָס איז זי מער
צאַצקע פֿון דער שטיפּמאמעס אייגענע קינדער? און דער שטיפּמא-

מעס קינדער באגייען זיך מיט איר, מיט פייגע-לייענ, אויך ניט איבעריק קוצעניו-מוצעניו, טוען איר צום טויט, שלעפן בא איר אוועק די קליינע קעצעלעך פונם דער ברוסט און מוטשען זיי מיט סאקאָנעס-נעפּאָשעס! ס'איז אָבער דערופ אויך פאראן א טערעצ (אם אלצדינג קאָן מען געפינען א טערעצ): פארוואָס זאָלן קינדער זיך באגיין מיט א קאצ בעסער, ווי זייער אייגענע מאמע באגיין זיך מיט אירע אייגענע קינדער?.. אוואדע, ווען שאַלעם איז געווען א היימישער, האָט ער אכטונג געגעבן, מע זאָל פייגע-לייענ אומזיסט ניט באליידיקן. איצט, אז ער איז נאָר א גאכט, קומט צו גיין איין מאָל אינ וואָך, שאבעס, איז אימ פייגע-לייע מעקאבל-פאָנעם, ווי אן אייגענעם, שטייט אופ, אז ער קומט אריין, בייגט אויס דעם רוקן, טוט זיך א רייב מיטן קאָפּ בא זיינע פיס און ציט אויס א לאנג גענעצ און באלעקט זיך. „וואָס איז דיר, פייגע-לייע?“ — טוט ער זי א גלעט איבערן קעפל, אָנגענויגן זיך צו איר אפ דער ערד. „מניא-או!“ — ענטפערט אימ אָפּ פייגע-לייע מיט אזא טאָן, וואָס דארפ הייסן: „עט! אבי מע לעבט און מע זעט זיך!“... און הערט ניט אופ צו רייבן זיך אָן זיינע פיס און צו מורליקען, קוקן ווי א זינדיקער מענטש און ווארטן, מע זאָל איר עפעס צווארפן.

— צאר-באלעכאימ! — זאָגט דער קאָלעקטאָר מיט א זיפּצ. טוט ביניאָמינוואָן א שלונג, א קוק אפ אלע דריי און זאָגט, אז ער האָט דערופ א שיר, הייסט ער: „וועראכמאָו אל קאָל מאסאָוו“¹. און ניט געווארט ביז מע וועט אימ בעטן, פארגלאנצט ער די אויגן ארום און זאָגט דעם שיר.

60

די צעשטערטע האָמענונגען

די עקזאמענעס אפ דער נאָו. — ער בויט לופטשלעסער מיט זיין כאווער עליע דאָדיעס. — לאמנאצייעכ אל האשלישיס. — ער שרייבט א מע'יצע-בריוו צו כיי גורלאנד. — דער „קלוב“ איז דער „טאבאטשנע“. — כיי גורלאנד ענטפערט מיט א בריוו, און די לופטשלעסער צעפאלן זיך.

די צייט איז געגאנגען. קינדער וואקסן. עס קומט אָן דער זון-מער, דער לעצטער זומער, וואָס מע דארפ ענדיקן דעם קורס. די

1 און ער האָט ראכמאָנעס אפ אלצ, וואָס ער האָט באשאפן.

עקזאמענעס זינגען אפ דער נאָז. אָט נאָכ א וואָכ, נאָכ צוויי—ווערט
 מען פאָטער פון דער „אויצודנע“, וואָס האָט זיך שוין צוגעגעסן.
 דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע האָט קיינמאָל נישט געפילט
 קיין באַזונדערע סימפאטיע צו די קלאסן. קיין קוואל אפ צו שעפן
 פון דאָרטן כאַכמע און וויסנשאפט איז זי פאר אים קיינמאָל נישט
 געווען. דאָס ביסל, וואָס ער האָט יאָ גענאשט, איז דאָס געווען גי-
 כער פון דעם בוימ, וואָס האָט געהייסן אינ יענער צייט „האסקאָלע“.
 ביכער, רוסישע און העברעיִשע, בלעטער, צייטונגען, זשורנאלן—
 דאָס זינגען געווען די פירערס, וואָס ער האָט געגעסן מיטן פולן
 מיל. א סאך האָט אים מיטגעהאָלפן דער „קלוב“, די דעמלטיקע
 פּערעיאַסלאַווער אינטעליגענצ, מיטן קאָלעקטאָר, מיט בינאַמינאָנאָנען
 און מיט די געראַטענע איידעמס בעראָש, און דער אידעאל איז גע-
 ווען—ארנאָלד פון די פידוואָרקעס מיט זיין גרויסער ביבליאָטעק.
 דאָס איינציקע, וואָס אים האָט געבונדן מיט דער „אויצודנע“,
 איז געווען זיין כאַווער עליע דאָדיעס, וועלכע ער האָט בעעמעס
 ליב געהאט פאר זיין לעבעדיקן כאַראַקטער און פאר זיין קאָנען
 נאָכמאכען און איבערקרימען אלע לערערס, ווי אן עמעסער אַקטיאָר,
 א קאָמיקער. ביידע אינצוויינען האָבן זיי איבערגעקערט די וועלט,
 ביידע אינאיינעם האָבן זיי געלייענט ביכער, געלעבט א גוטן טאָג,
 געווען אָפּגעטיילט פון אלע איבעריקע כאַוויירימ, צומינסטן פאר-
 שטאַפטע קעפּ, פלעקער. אינ דער צייט, ווען יענע האָבן זיך גע-
 גרייט צו די עקזאמענעס, געפּיבערט, מוירע געהאט פאר א דורכ-
 פאל, האָבן די צוויי כאַוויירימ, שאַלעם ראַבינאָוויטש און עליע
 דאָדיעס, געמאכט כּוּיזעק פון דער גאַנצער וועלט, געהאט די עק-
 זאמענעס אינ דער לינקער פייע. זומער-לעבן אינ דרויסן איז א גא-
 ניידיג. די בעסטע צייט אפ צו באַדן זיך אינ טייַכ, אפ צו שיפן
 זיך אינ א שיפּל, העט-ווייט, אפ יענער זייט ברעג, אינ הויכע גרי-
 נעם אָטשערעט. דאָרטן איז דאָ א לעוואַדע, א פעלד, מיט א סאך
 ווייסע און רויטע מאַרגאַריטקעס באַשפּרענקלט. און ווייטער פון דער
 לעוואַדע גייט א וועלדל, טאַקע א גאַנצער וואַלד. לאָזן זיך לויפן
 איבערן גאַנצן פעלד, ביז צום וואַלד, אינ איין אָטעם—איז נישט פון
 די קליינע זאַכע. ווער פון זיי, ער אָדער זיין כאַווער עליע, וועט
 קומען צו לויפן פריער? זיי בלייבן ביידע אָן אָטעם. טוט מען זיך
 א וואָרפ אפן גרינעם שמעקנדיקן גראָז. מיטן פאָנעם אַראָפּ ליגט
 מען און מע גראַבלט די פרישע רויע זאַמדיקע ערד, ווי עס קריכט

א פליגעלע, שפאצירט א זשוקל, פויזעט א מורעשקע, שלעפט מיט די פעדערשטע פיסלעך א גאנצע שטרוי, א שטיקל קאָרע, א נאָדל פון א בוימ. ס'איז שטיל. א מאַדנע, א הייליקע, א פארוויגנדיקע, א פארשעפערנדיקע שטילקייט. זעלטן ווערט די שטילקייט גע- שטערט דורך א צוויטש פון א ריי שוועלבעלעך, וואָס טראָגן זיך דורך איבער די קעפּ— א סימען אפּ א רעגן. אָדער עס דערהערט זיך א קוואַק פון א פאריאַסעמטער זשאבע ערגעץ ווייט פון אַטשע- דעט ארויס: קווא!— און ווערט אנשוויגן. אויך א סימען אפּ א רעגן. כאַטש דער הימל איז ריי, קלאַר, ווי זעפיר. קיינ שפרענ- קעלע אפּן האַריוואָנט. עס פילט זיך א נאָענטע שניכעס מיט אַט דעם וואלד, מיטן פעלד, מיט די מארגאדיטקעס, מיט דער פרישער ערד און מיטן שמעקנדיקן גראָז און מיטן פליגעלע, מיטן זשוקל און מיט דער מורעשקע, וואָס פויזעט, מיט די שוועלבעלעך, וואָס פליען, און מיט די זשאבעס, וואָס קוואקען, און מיט דער גאנצער גאטור ארום און ארום— יעדע זאך באזונדער איז א כוילעך פון דער וועלט און אלץ איניינעם מיט די מענטשן גענומען— דאָס איז איינ וועלט, איינ מישפּאַכע, איינ געזינדל. און דאָס ווימלט און דאָס גריבלט, און דאָס ליארעמט און דאָס טאראראמט— עס איז א יאריד, עס איז א וועלט, עס הייסט „לעבנ". ביידע יונגע כאווי- רימ פילן זיך גוט אין דער דאָזיקער וועלט. ביידע זיינען צופרידן מיט זייער לעבן, זאט מיט זייער פארגאנגענהייט, קאָנטעט מיט זייער היינט און דערווארטן נאָך מער פון דעם, וואָס וועט זיי, פון דעם, וואָס קומט. זיי פירן א לאנג, שטיל, רויקן געשפרעך. א געשפרעך, וואָס האָט ניט קיינ אָנהייב און האָט ניט קיינ סאָפּ. דער גרעסטער טייל פון זייער געשפרעך דרייט זיך ארום דעם, וואָס זיי שטייט פאָר: וואָס וועט ווייטער זיינ? און מע לייגט פאָר פלאנען און מע בויט לופטשלעסער, און מע שטעלט זיך פאָר א זיס פילפארביק לעבן, וועלכעס שפיגלט זיך אָפּ אין דער פאנטאזיע פון יעדן יונגן מענטשן און וועלכעס גיט זיך קיינמאָל קיינעם ניט איינ אפּ דער ערד...

מע קאָן אָבער דאָ אזוי לאנג ניט פארברענגען. די צייט שטייט ניט. עקזאמענעס איז פאָרט ניט קיינ שפילכל. זיי זיינען טאקע די ערשטע און די בעסטע אינ קלאס, נאָר א קאשע, וואָס סע מאכט זיך? עס קאָן זיך אמאָל טרעפן, אז דער בעסטער זאָל דורכפאלן. נאָר איינ מענטש איז געווען געזיכערט— און דאָס איז געווען דער

קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילן. װאָס מיר עקזאמענעס? װער
 מיר עקזאמענעס? מע שטעלט זיי א פּינגוֹ— אזוי האָט געטיינעט
 דער קאַלעקטאָר, װאָס האָט געטראָגן אפּ זיך די דייגעס פונעם קונ-
 דעס מער ווי זײַן אייגענער פּאָנער. און דעריבער האָט זיך קיינער
 אזוי ניט דערפרייט, ווי דער קאַלעקטאָר, מיט דער גוטער בכורע,
 װאָס שאַלעם האָט איינמאַל געבראכט צו טראָגן אהיים, אז ער און
 זײַנ כאווער עליע דאָיעס זײנען פונ עקזאמען אינגאנצן באַפרייט.
 — דאנקען גאָט! מיר זײנען פריי! פריי פונ עקזאמענעס! מיר

װעלן הוֹלײען!.. — אזוי האָט געזאָגט דער קאַלעקטאָר.
 און פאר גרויס סימכע האָט דער קאַלעקטאָר אינ דעם אייגענעם
 טאָג, אפדערנאכט, געבראכט צו טראָגן צום „קונדעס“ אפּ דער
 קווארטיר א הערינג מיט צוויי פראנזעלן, און אינ קעשענע — א
 פלעשל בראננן, און אינדרײַען, מיטן מעשורער בינאַמינאָן, האָט
 מען געגעבן א לעב אונטער, ווי גאָט האָט געבאַטן. אפּ בינאַמי-
 נאָנע איז אָנגעפאלן, ווי ער אליין האָט געזאָגט, דער רועך-האקוי-
 דעס¹ און ער האָט אפּן אָרט אָנגעשריבן א שיר:

„לא מנאציאכ אל האשלישים מיזמיר שיר“...

„אל האשלישים“ — מיינט מען דאָס די דריי קלאסן, װאָס
 שאַלעם האָט געענדיקט. און איצט האָט זיך אָנגעהויבן אַ נײַע סעדרע:
 װאָס טוט מען װײַטער? װאָס װעט זײַן דער טאכלעס? עס זײנען
 ארויס אפּ דער סצענע אלע אונדזערע אלטע באקאנטע פארשוינענ:
 בידע געראַטענע איידעם, ארנאָלד פונ די פידוואַרקעס, די אלע
 איבעריקע פריינט און גוטעפריינט, יעדער מיט אן אנדער איינע:
 גימנאזיע, ראבינער-שול, אוניווערסיטעט, דאָקטוירים, אדוואַקאטן,
 אינזשעניערן... דער טאטע איז ארומגעגאנגען א צעטומלטער: אזויפיל
 װעגן, פּראָפּעסיעס, פארנאָסעס — אזש דער קאַפּ דרייט זיך!

פונ אלע פּראָיעקטן האָט מען זיך אָפּגעשטעלט אפּ דעם זשי-
 טאַמירער לערער-אינסטיטוט, װוּ מע האָט צוגעזאָגט אריינצונעמען אפּ
 „קאזיאַני שטשאַט“ בידע אויסגעצייכנטע טאלבלידימ — שאַלעם נאָכעם
 ראבינאָוויטשעס און זײַן כאווער עליע דאָיעס. עס זײנען שוין װעגן
 דעם אוועקגעגאנגען פאפירן קיינ זשיטאַמיר, צום דירעקטאָר פונ
 אינסטיטוט, כ״י גורלאנד. לעיעסער ביטאַכנ² האָט שאַלעם צוגעלייגט

1 דער הייליקער גיטס, געמיינט: באַגיסטערונג.

2 צוליב מער זיכערקייט.

צו די פאפירן פון זיך א בריוו אפ העברעיש, אינ זייער א שיינער
מעליצע-שפראך — צו באווייזן דעם דירעקטאר גורלאנדנ, אז ער האָט
צו טאָן גיט מיט קיינ ינגעלע, און דער קאָלעקטאר איז געווען מאָלע
געדולע;

— באַרוך שעפּאַטראַני¹! — האָט ער געזאָגט און אויסגעווישט
מיט דער נאָסער פּאָלע די שוואַרצע ברילן (אָן די ברילן זעט אויס
דעם קאָלעקטאָרס פּאַנעם ווי געשוואַלן, און די אויגן — ווי קישע-
לעך). — דער קונדעס איז שוין א באַוואָרנטער. וואָלט איך שוין
האַבן אזא דינע מיט פאַרנאָסע, ווי איך האָב א דינע מיט אימ.
וואָס ער זאָל שוין גיט זיין, א ראַבינער אָדער א לערער — א מענטש
וועט ער שוין זיין, דאָס איז זיכער! און פונ פריזיוו זינען מיר
אויך באַוואָרנט. קאָזיאָנע לערערס און קאָזיאָנע ראַבאָנימ דינען גיט.
איצט בלייבט איבער נאָך א שיינע קאלע פון א לייטיש אָרט ביט
א כופצן הונדערט קארבוינימ נאָדן. וועט זיין, ווי זאָגט איר, כּי
געלעבטו הייסט זשע, רעב נאָכעם, דערלאנגען א ביסל „צערקאָווע
קאָשער לעפעסאך“...

לאָזט זיך אויס, אז דער קאָלעקטאר האָט זיך צו פרי מעסא-
מייעך געווען. און אָט וואָס עס האָט זיך געטראָפן.

די אלע פאַרנאָסעס, וואָס נאָכעם ראַבינאָוויטש האָט זיך מיט זיי
פאַרנוכען, זיינען סאָפּקאָלסאָפּ געווען גיט גענוג אפ צו לעבן. האָט
זיך געפונען א רייכער באלעגוף, א גוי מיטן נאָמען זאכאר נעס-
טאָראָוויטש, וואָס האָט געהאַלטן פון ראַבינאָוויטשן אן אוילעם-אומ-
לויע² און האָט אים אָפּגעטראָטן א קלייט מיט א קעלער אינ סאמע
פּרָאָנט פון זיין נייעם גרויסן בויער, און דאָרט האָט ער אים געעפנט
א געשעפט פון טאַבעק, גילזעס און פאַפּיראָסן, און אויך דעם ווייני-
שענק „ראַזניכ ווינ יוזשנאהאָ בערעגא“ האָט מען אריבערגעטראָגן
אהער, און עס האָט זיך אָנגעהויבן באַווייזן פאַרנאָסע בעשעפע.
דאָס הויז כּוון נאָכעם ראַבינאָוויטש איז, ווי איר געדענקט, טאָמיד
געווען א בייס-וואַד³, א קלוב פון מאַסקילימ און גלאט יונגעלייט.
איצט איז דער קלוב געוואָרן נאָך לעבעדיקער און מער באַזוכט פון

1 געמיינט: דאנקען גאָט, וואָס ער איז פּאַטער געוואָרן.

2 א גאנצע וועלט; געמיינט: שטארק געהאלטן.

3 א זאמלפונקט.

פריינט און גוטעפריינט און גלאט קוינימ. ווער עס האָט נאָר געהאט א שטיקל פרייע צייט, געוואָלט זען זיך מיט א מענטשן, וויסן, וואָס הערט זיך אפ דער וועלט, — דער איז זיך דורכגעגאנגען אין דער „טאבאטשנע“ רייכערנ א פאפיראָס און רייזן א וואָרט. איינמאָל האָט זיך אין „קלוב“, אָדער אין דער „טאבאטשנע“, ציוניפגעזאמלט די גאנצע „סמעטענע“ פון דער פערעיאסלאווער אינ-טעליגענצ. דאָרט זיינען געוועזן אלע אונדזערע באקאנטע פארשינענע: יאָסיע פרוכשטיין, ביידע געראַטענע איידעמס, ארנאָלד פון די פיד-וואָרקעס און, פארשטייט זיך, דער קאָלעקטאָר מיט די שווארצע בריילן און ביניאָמינאָן דער מעשירער און זייער יונגער פריינט דער קונ-דעס האָבן אויך ניט געפעלט. עס איז געווען זייער א לעבעדיקער שמועס, און אלע מינוט האָט אויסגעשאָסן א הילכיקער געלעכטער. דעם געלעכטער האָט ארויסגערופן איינער פון די געראַטענע איידעמס; לייזער-יאָסל. ער האָט געפאָדערט פון יעדן איינציקן א קלייניקייט: ער זאָל מויכל זיין געבן צו פארשטיין דעם פשאט פון דעם וואָרט „מאסיוו“, נאָר אָן הענט. און אזוי ווי עס איז אן אומגעלעכקייט, אז א ייִד זאָל קאָנען געבן צו פארשטיין אזא זאך אָן הענט, האָט יעדער איינציקער אפ זיין אויפן באוויזן מיט די הענט, וואָס באטייט דאָס וואָרט „מאסיוו“. און אָט דערפון זיינען דאָס געפלינגן די דאָזיקע געלעכטערן.

נאָר פלוצעם, סאמע אין רעכטן מיטן לאַכן, עפנט זיך די טיר און עס קומט אריין דער בריוונטרעגער מיט א פאקעט — „זאקאזנאָיע“. אפן קאָנווערט שטייט אפ רוסיש מיט גרויסע אויסעם: „קאנצעליא-ריא זשיטאַמירסקאוואָ קאזיאָנאוואָ יעווריסקאוואָ אוטשיטעלסקאוואָ אינסטיטוטא“.

— אהא! דאָס איז פון אימ, פון כ"י גורלאנדנ!

מע האָט געעפנט דעם פאקעט און מע האָט איבערגעלייענט א בריוו פון דעם דירעקטאָר כ"י גורלאנד. אין בריוו איז געשטאנען: „אזוי ווי אין אינסטיטוט דארפ מען לערנען פיר יאָר, און אזוי ווי פון די פאפירן און פון די מעטריקעס איז צו זען, אז דער באזיצער פון זיי איז געבוירן געוואָרן אין דעם 18-טן פעווראל, 1859, קומט אויס, אז אין דעם יאָר 1880, דאָס הייסט, אין דריי יאָר ארום שוין, אין אָקטאָבער, וועט ער זיך דארפן שטעלן צום פריזיוו. דאָס הייסט, מיט א יאָר פריער, איידער ער וועט ענדיקן דעם גאנצן קורס פון דעם לערער-אינסטיטוט“.

ווי א באַמבע, ווי א דונער אינמיטן העלן טאָג, איז געווען די דאָזיקע יעדע. צום-אלעם-ערשטן האָט מען זיך גענומען שפארן און לערנען דעם פּשאט פון דעם בריוו: מײַ-קאָמאשמע-לאָגן — וואָס לאָזט ער מיך דאָ הערן? און פארוואָס האָט ער נישט אויסגעפירט, טאקע אָט דער כ״י גורלאנד, דעם האַיויצע-לאָגן-מיוע¹? און טאָמער איז פאראן עפעס אַן אַייצע, א דריידל אפּ אַרויסצודרייען זיך פונעם דאָזיקן פּלאַנטער? ס'איז אָבער אומזיסט געווען דאָס שפארן זיך מיטן דעבאטירן. אלע האָבן אַרויסגעזען, ווי צוויי מאָל צוויי, אז דאָס שפיל איז פאָרן טייל — די שאַנסן אפּ אַרײַנצוטערעטן אינאָנסטיטוט זײַנען פאַרלאָרן. די מעטריקעס קאָן מען שוין נישט איבערמאַכן. און כ״י גורלאנד איז נישט אזא מענטש, וואָס מע מאַכט מיט אים דרייד-לעך. פאַרפּאלן!

דער העלד פון די דאָזיקע באַשרײַבונגען שטעלט זיך פאַר יענע צײַט אלס זײַן איבערגאַנג-עפּאָכע פון אײַן וועלט אין דער אַנדערער. עס האָט באַדאַרפט אויסגעוויילט ווערן א וועג, ווױהיג צו גיין, אויס-געאַרבעט ווערן א פּלאַן, וואָס צו טאָגן, און באַשטימט ווערן, אזוי צו זאָגן, א פּראָגראַם שוין אפּן גאַנצן לעבן. צווישן אים מיט זײַן כאַווער ערײַע דאָדיעס איז שוין לאַנג געווען אַן אָפּגעמאַכטע זאַך, וויאזוי מע וועט ביידע אינײַנעם פאַרן קײַן זשיטאַמיר, ביידע ווױנען אין אײַן צימער, ביידע לערנען, שפּאַצירן, באָדן זיך, שיפּן זיך... און אז סע וועט קומען „קאַניקולעס“, וואַקאַציעס, וועט מען פאַרן ביידע אהײַם — און אכ! ווי זײ וועלן דאָס איבעראַשן זייערע גע-וועזענע כאַוויירימ מיט זייער זשיטאַמירער אַוניפּאַרם, זיך האַלטן פון זײ פּונדערווייטן, און רײַדן פון פּושקין און פון לערמאַנטאָוו, פון בײַראָג און פון שעקספּיר, הויכ אפּ א קאָל, אלע זאָלן הערן און וויסן, אז דאָס רײַדן נישט קײַן פאַרכעס... די כאַוויירימ וועלן דאָס הערן און שטוינען, מעקאַנע זײַן. מײַדלעך וועלן זיך רויטמאַען, דרייען אַרום זײ, קלוימערשט פאַריכטן די הענטשקעלעך, וואַרפּן מיט אײַג-לעך, וועלן זיך וועלן באַקענען געענטער — קורצ, דאָס וועט זײַן א גאַנדידן!

און מיטאַמאָל האָט זיך פון די אלע כאַלוימעס אויסגעלאָזט א טײַכ. אויס זשיטאַמיר! אויס לערער-אינסטיטוט! אויס באָדן זיך, שיפּן זיך! אויס וואַקאַציעס! אויס כאַוויירימ! אויס מײַדלעך! אויס גאַנדידן!

1 דעם אויספיר.

אויס קאריערע! און דאָ דעם טאטנס פּאָנעם — אַ ראַכמאַנעס אַ קוק צו טאָן. געל, ווי אַ וואַקס. נייע קנייטשן, נייע זאָרגן, נייע זיפּצנ: „גוואַלד, וואָס טוט מען? וואָס הייבט מען אָן צו טאָן?“... ביניאַמינ-זאָן דער פּאָעט פּילט זיך ניט גוט. ער וויל ברענגען אַ טרייסט כאַטש מיט אַ נייעם שיר, נאָך — אוי-וויי! עס זינגט זיך ניט.

דעם קאַלעקטאָר זעט מען עפעס ניט. ער האָט זיך אַ פּאָר מאָל געהאַט באַוויזן אַפּ אַ פּאָר מינוט, געזאָגט, און ער האָט עפעס זייער אַ גוטן פּלאַן פאַרן קונדעס, וואָס וועט אים פאַרזאָרגן אפּן גאַנצן לעבן מיט קינדער און קינדס-קינדער, נאָך ער האָט איצט זייער קיינ צייט ניט. און ער איז אוועק, און פון דעמלט אָן הערט מען ניט פון אים און מע זעט ניט.

61

דער סאָפּ פון דער אידיליע

ווער איז געווען דער קאַלעקטאָר? — דריי רובל מיט „גראַמאַ-טיקע“ אפּ יאָמטעוו. — דעם קאַלעקטאָרס טויט. — די לעויניע. — געווען אַ טאָדנער מענטש. — דער מעשוירער ביניאַמינזאָן פאַרשווינדט און ווערט מיגולגל קיינ אמעריקע.

ניטאָ קיינ אייביקע זאך אפּ דער וועלט. געקומען אַ סאָפּ צו דער אויבן באַשריבענער אידיליע. איינער פון די אויסגערעכנטע פּרינטיט איז אוועק פאַר דער צייט, און באלד נאָך אים — דער אנדער-רער, און די קנופּיע איז צעפאַלן געוואָרן. דעם ערשטן פעטשאַטעק האָט געמאַכט אונדזער אלטער באַקאַנטער קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילן און מיט די גרויסע טיפּע גומענע קאַלאַשן, און נאָך אים האָט זיך אינגיכט אָפּגעטראָגן אויך דער מעשוירער ביניאַמינזאָן.

ווער איז געווען, אייגנטלעך, אָט דער ייד דער קאַלעקטאָר? פּונוואַגען האָט ער זיך גענומען? וווּ און וועמען האָט ער געהאַט אפּ דער דאָזיקער וועלט? פון וועמעס וועגן האָט ער געהאַרעוועט דאָס גאַנצע לעבן? טאָג-איין טאָג-אויס זיך געטיאָפּקעט אינ דער בלאַטע, געשוויצט און ארויסגעקוקט אפּן גרויסן געווינס? — דאָס זייענע זאכען, וואָס ס'איז שווער אפּ זיי צו געבן, מער אָדער ווייניקער, אַ קלאַרע טשווע. עס געדענקט זיך נאָך, און ער האָט אָפּטמאַל געבעטן באַ זיין יונגן פּרינטיט, באַם „קונדעס“, ער זאָל זיך מאַטריעך זיין. אפּ אַ וויילע אָנשריבן מיט זיין שיינ הענטל אפּ רוסיש און אדרעס

דעם אדרעס האָט ער אזוי דיקטירט: „מיעסטעטשקאָ פא-
גאָסט, פינסקאוואָ אויעווא, מינסקאָי גובערני, גאָספאָזשא פריידיקא
עטקא“...

— גאָספאָזשע פריידיקע עטקע. — פאריכט אימ דער קונדעס אלפי-
גראמאטיקע, און דער קאָלעקטאָר דיקטירט ווייטער.
— סאָ וואָזשעניעם טרי רובליא.

— טריאַכ רובליני. — פאריכט אימ ווידעראמאָל דער קונדעס אלפי-
גראמאטיקע.

— צו וואָס גראמאטיקע? — שפארט זיכ דער קאָלעקטאָר. — דאָרט
דארפ מען ניט קיינ גראמאטיקע אָפּיאַמטעוו, דאָרט קוקט מען ארויס
אָפּ געלט.

ניט אומזיסט גייט בא אונדז אינ וואָלינ א שפריכוואָרט, אז א
ליטוואק פאָרט אוועק אָפּ זיבן פייסעכנ פונ דער היימ און פארגעסט
דעם זינגענונט. דער קאָלעקטאָר האָט געהאט א טעווע — אוועקגיין
אָפּ א וויילע און פארפאלן ווערב אָפּ א צייט, און וויפל איר זאָלט
אימ דערנאָכ ניט מוטשען, ווו ער איז געווען — וועט איר קיינמאָל
ניט דערגיין בא אימ קיינ טאָלק: „ניט געווען — א דינגע איר האָט!“
אויכ איצט איז דער קאָלעקטאָר פארשוונדן געוואָרן, און קיינער
האָט ניט געוויסט, ווו ער איז.

איינמאָל — דאָס איז געווען נאָכ אינדערפרי, שאַלעם איז געזעסן
בא זיכ אָפּ זיין קווארטיר, געמאכט מיט זיינע טאלמידים די אוראָקן —
עפנט זיכ די טיר און עס קומט אריין א גאסט — דער טאטע! שאַ-
לעם האָט זיכ דערשראָקן: „וואָס האָט זיכ געטראָפן?“ — גאָרנישט.
דער קאָלעקטאָר איז ניט געזונט. מע דארפ זיכ דורכגיין צו אימ,
מעוואקער-כויילע זיין...

אפן וועג ווערט ער געוויר פונ דעם טאטן איינצלעהיטן, אז
דער קאָלעקטאָר איז, אייגנטלעך, שוין לאנג ניט מיט אלעמען. נאָר
די לעצטע צייט איז ער שוין גאָר ערנסט קראנק. וואָס ווייטער ווערן
די איינצלעהיטן אלץ סינקעלער און געדיכטער. עס לאָזט זיכ אויס,
אז ער איז געפערלעך קראנק. „א סוואָרע, אז ער האלט זייער שמאָל
דאָס הייסט, ער וויל זאָגן, אז דער קאָלעקטאָר איז פארביי...“ און
אזוי ריינדניק, קומען זיי צום שולהויפ.

דער שולהויפ איז באגאָסן מיט די שטראלן פונ דער ברענענ-
דיקער זון אינ די לעצטע זומערדיקע טעג. א גאנצע כאליאסטרע יידישע
קינדער, האלב-נאקעטע און גאנצ באַרוועסע, שפילן אינ פערדלעכ

און פילנ אָן דעם שולחויפּ מיט הילכיקע קוילעס פונ זייערע יונגע
געזונטע העלדזער. עס איז א לעבן און א פרייד אפ דער יידישער
גאס. די לופט, ווי סע זאָל דאָ ניט זיין ענג און געשטיקט, איז
דאָך א מעכניע. ווו-ניט-ווו ווארפט זיך דורכ א בייםל, שלאָגט זיך
דורכ און קוקט ארויס א גרעול. די אויסגעגאָסענע פאָמעניצע שלאָגט
צו דעם שטויב, וואָס די קינדער (די פערדלעך) האָבן אופגעהויבן
מיט זייער לויפן. עס איז פאָרט זומער, מע איז פאָרט אינ דרויסן
און עס איז פאָרט גוט אפּ גאָטס וועלט!

— אָט דאָ וווינט דער-קאָלעקטאָר. רופט זיך אָן דער טאטע,
און ביידע לאָזן זיך ארצפּ אינ א מינ קעלער, אָדער אזוי א פינצ-
טערע גרוב, האלטן זיך אָן בא די נאסע ווענט, עפענען אופ א טיר
מיט א גרויסער שווערער אייזערנער קליאמקע, און פאר זייערע אויגן
באווייזט זיך אזא מינ בילד:

אפ דער הוילער ערד, מיט שווארצן איבערגעדעקט, ליגט עפעס
א זאך, אינמיטן קיילעכיק פאַרשפיצט. צוקאָפּנס, בא דער זאך, צאנקען
צוויי ליכט, ארײַנגעשטעקט אינ צוויי פלעשלעך פונ פאַרשיידענער
גרייס און פאַרשיידענער פאַרב. פונ יענער זײַט ליכט, אפ א בענקל,
אינמיטן שטוב, זיצט עפעס א ייד א שאמעס מיט א קאָלענעווא-
טער באָרד און מיט א צעפליקטער קאפאָטע. בא דער רעכטער זײַט,
בא דער וואנט, שטייען פאַריאַסעמט, איינס נעבן דאָס אנדערע, ווי
א צווילינג, א פאָר אלטע טיפע צעריסענע גומענע קאלאַשן, און אפּן
בײַשטידל פונעם איינ-און-איינציקן פענצטער וואלגערן זיך א פאָר
גרויסע שווארצע בריילן.

דעם זעלבן טאָג איז געווען די לעווייע. מע קאָן זיך פאַרשטעלן,
וואָס פאר א לעווייע האָט דאָ געקענט זײַן, אז דער געשטאַרבענער
איז, ערשטנס, א ייד אן אַרעמאן—ווער קען אימ און ווער ווייסט
אימ? און, צווייטנס, האָט ער געהאט א שעם אינ שטאָט פונ א
שטילן אפיקורעס. נאָר אזוי ווי אינ זײַן ארויסבאגליטן האָבן זיך
מיסאסעק געווען אזעלכע יידן, ווי רעב נאָכעם ראבינאוויטש, יאַסיע
פרוכשטיין, ביידע געראַטענע איידעמס, און ארנאָלד פונ די פידוואָר-
קעס איז אויך געקומען—דאָס איז געווען די ערשטע, אויב ניט די
איינציקע, לעווייע, וואָס ארנאָלד זאָל זײַן דערבײַ,—האָט זיך די
שטאָט פאַרינטערעסירט, און, קוקנדיק איינער אפּן אנדערן, האָט דער

אוי לעמ גענומען קלייבן זיך און וואקסן און וואקסן — און ס'איז געווען נאָר אומגעריכט א לעוויצע א גרויסארטיקע, א אימפּאָזאַנטע אַרעמעלייט האָבן דערשמעקט א „פעטע“ לעוויצע, איז מען זיך צו-נויפגעקראַכן קאליקעס פון אלע ווינקעלעך, געשלעפט פאר די פּאָ-לעס, געמאַכט גוואַרדן, פארוואַס מע טיילט קיינ געלט ניט פאר דער מיטע. עס איז שווער געווען אינצוריידן זיי, אז דאָס איז געשטאַרבן א ייד און עוויצע גלייך מיט זיי.

— פארוואַס זשע קומט אימ אזא לעוויצע? — האָבן זיי געטיינעט. — אז קיינ גוויך ניט, און קיינ ראָוו, ווי מע זעט ארויס, אויך ניט, היינט וואָס איז מיט אימ דער ייִכעס?..

די זון האָט נאָך געהאלטן אינ רעכטן בראַטן, אז מע האָט ארויס-געטראָגן די מיטע, מיט שוואַרצן איבערגעדעקט, פון פינצטערן קע-לער ארויס. דער שולהויפּ און די גאַנצע גאַס איז געווען פארפלייצט, שוואַרץ פון מענטשן. קיינער האָט אָבער קיינעם ניט גערופּן. מע איז אליינ געקומען. קיינער האָט ניט געוויינט, נאָר זיפּצן האָבן זיך געלאָזט הערן. קיינער האָט קיינ העכפּעד¹ ניט געמאַכט, קיינ קרייז² ניט געריסן, קיינ קאדעש ניט געזאָגט, קיינ שיווע ניט געזעסן. נאָר שוואַכים האָבן זיך געהערט, געטראָגן אין דער לופּט: „א ווילער ייד געווען“... „ניט קיינ צאדיק, נאָר א ווילער, גוטער מענטש“... „אויסגעהאלטן א שטאָט מיט אַרעמעלייט“... „וויפל ער האָט פאר-דינט — אוועקגעגעבן“... „דעם לעצטן ביסן“... „זיך מאפקיר געווען פון יענעם וועגן“... „געריסן פון טויטע און פון לעבעדיקע צוליב קראַנקע יידן“... „פּיינט געהאַט, מע זאָל אימ דאַנקען“... „קיינמאָל ניט גערעדט פון זיך, נאָר יענעם אינ זינען געהאַט“... „געווען א מאַדנער ייד“... „ניט קיינ מאַדנער ייד, נאָר א מאַדנער מענטש“... „יא, א מענטש איז דאָס געווען“...

דאָס איז געווען א שטילע, נאָר א שיינע לעוויצע. עפעס האָט זיך געפילט א באפרידיקונג. א דאַנק גאָט דערפאר, וואָס מענטשן צאָלן אָפּ, אויב ניט פארן לעבן, איז כאַטש נאָכט טויט, כאַטש וויפל-סיניט-איז, כאַטש א טראַפּן קאָוועד פאר אויפיל יאָרן פּיינ און ליידן, צאר, מאטערניש און ביטערניש. ס'איז נאָר א ווייטעק, וואָס ער אליינ,

1 טרויער-רעדע.

2 א מינהעג בא רעליגיעזע יידן מאכט א ריס אינ די קליידער בא די גאָנצע קרוויימ פון געשטאַרבנעם.

דער קאלעקטאָר מיט די שווארצע ברילן, קאָנ ניט אופשטיינ כאָטש אפ א מינוט, כאָטש אפ א רעגע, א קוק טאָנ אפ דעם קאָוועד, וואָס ער האָט... אונ עפשער — ווער ווייטט? וואָס ווייטט מיר?.. אונ עס פלאָנטען זיך מאכשאָוועס אונ געדאנקען פון „האשאָראס-האנעפעש“¹, אינ וועלכנ דער ניפטער² האָט געגלייבט, כאָטש ער האָט געשעמט פאר אן אפיקוירעס. עפשער גייט אָט דאָ זיינ נעשאָמע נאָך דער מיטע גלייך מיט אונדו אונ ווייטט מער פון אונדו, א סאכ, א סאכ מער?.. ווער ווייטט? ווער ווייטט?..

וואָס ווייטער ווערט דער אוילעם שיטערער. ביזנ בעסוילעם זיי-נען געבליבן. נאָר די סאמע פריינט. דער גאנצער „קלוב“. אן אָרט האָט מען אימ אָפגעגעבן א באשיידענעם, ווי ער אליינ, אינ א זייט האָט מען אימ באהאלטן, א בערגל ערד האָט מען אפן פרישן קיווער אָנגעשאָטן. אונ מע איז זיך צעגאנגען. קיינער האָט ניט געוויינט. קיינער האָט קיינ העספעד ניט געמאכט, קיינ קאדעש ציט געוואָגט, קיינ שיווע ניט געוועסן. די ערשטע צייט האָט מען נאָך פון אימ אינ „קלוב“ א פאָר מאָל גערעדט. דערנאָך האָט מען אופ-געהערט פון אימ צו ריידן — אונ פארגעסן.

נאָר אינגיכט נאָך דעם איז פארשוונדן געוואָרן אויך ביניאָמינ-זאָנ דער מעשוירער. א שטיק צייט האָט מען ניט געוויסט, ווו ער איז אהינגעקומען. דערנאָך האָט מען זיך דערוויסט, אז ער איז אינ קיעוו. אינ א צייט ארום האָט זיך דער נאָמען ביניאָמינזאָנ געלאָזט הערן אינ דער גרויסער „מילכאָמע“, וואָס ס'איז אויסגעבראָכן צווישן די „כאכמי קיעוו“, מיט וועלכע מיר וועלן זיך נאָך באגעגענען אינ די ווייטערדיקע קאפיטלעך. זיינ נאָמען האָט זיך געלאָזט הערן אי-ניינעם מיט די נעמען פון מוישע-ארנ שאצקיס, ייצכאָק-יאנקעוו ווייט-בערג, דובזעוויטש, דארעווסקי. אונ גאָר-גאָר שפעטער איז ארויס א סלוב, אז ביניאָמינזאָנ איז מעגלגל געוואָרן אינ אמעריקע אונ אז ער איז דאָרט א רעווערענט³ אונ איז, זעלבסטפארשטענדלעך, אַלרייט. אונ אָט אזוי איז ניספאָרד-האכאוילאָ⁴ געוואָרן, צעשלאָנג גע-וואָרן די קנופיע, צעשטערט געוואָרן די זעלטענע גוטפריינטשאפט. אויס אידליע.

1 אומשטערבלעכקייט פון דער נעשאָמע.

2 געשטאָרבענער.

3 רעזיגנעווער פרידריקער (ענגליש).

4 איז זיך צעפאלן דאָס בינטל.

א האַלב יאָר נאווענאד

עלנט און פאריאָסעמט. — דער ייד פונ די שמויסנ'ן. — ער
לָאָט זיכ אוועק אינ דער וועלט אריבע זוכנ גליק. — ניט
אייביק איז מען א גאסט. — קאָנקורענץ פונ מיירלשע שרייבערס
און קליינשטעטלידיקע קינע-סינע. — אווראָמ דער קלעזמער — א
מינ סטעמפעניו. — ער אנטלויפט פונ דער וועלט צוריק אהיים.

פארלאָרן אועלכע גוויי נאָענטע גוטעפריינט, ווי דער קאָלעקטאָר
און ביניאָמינאָן, האָט דער העלד פונ דער דאָזיקער ביאָגראַפיע זיכ
קיינ אָרט ניט געקאָנט געפינען. ער האָט זיכ געפילט פאריאָסעמט.
נאָכ מער עלנט האָט ער זיכ דערפילט, ווען זיינ איינציקער איבער-
געבליבענער כאווער עליע איז אויכ אוועקגעפאָרן קיינ זשיטאָמיר. דאָ
האָט זיכ, ניט ווילנדיק, צוגעמישט אויכ א געפיל פונ קינע. ער האָט
געוויסט גאנץ גוט, אז ס'איז א מיסע מידע, ניט קיינ ריינעס גע-
פיל. נאָר וואָס האָט ער געקאָנט טאָן, אז עס האָט אימ פאָרט פאר-
דראָסן — פארוואָס קומט זיינ כאווער אזא גליק און אימ ניט? מיט
וואָס איז ער שולדיק, וואָס ער האָט זיכ געכאפט געבוירנ ווערנ מיט
א פאָר כמדאָשימ פריער? איבער אזא נארישקייט זאָל ער פארלירנ
זיינ קאריערע? פארשפילנ דאָס גאנצע לעבנ? ער האָט באהאלטנ דאָס
פאָנעמ אינ קישנ און לאנג און שטארק געוויינט. עס האָט זיכ אימ
אויסגעוויזנ, אז דער הימל איז צו דער ערד געפאלנ, און די גאנצע
וועלט האָט אימ אויסגעזען פינצטער-כוישעכ. נאָר צו וועלכער מאקע
איז ניטאָ קיינ רעפוע? דער בעסטער דאָקטער איז די צייט.

מיר וועלן בעטנ דעם לעזער זיכ מאטרירעכ זיינ מיט אונדז צו-
דיק צו דער אמאָליקער אכסאניע, וואָס די ראבינאָוויטשעס האָבן גע-
האלטנ, און צו אירע שטענדיקע אָרכימ. צווישנ זיי איז געווענ נאָכ
איינער א שטענדיקער אוירעכ. ער האָט געהייסנ מיט א מאָדנעם נאָ-
מען: „דער ייד פונ די שמויסנ'ן“. ער האָט געהאנדלט מיט שמויסנ
(שאַפּן-פעל). די שמויסנ האָט ער עקספערירט צו זיכ אינ דער גאר-
בארניע. דאָרט האָט מען די שמויסנ גערייניקט, געפארבט, אויסגע-
ארבעט און געמאכט פונ זיי גויישע היטלען און פעלצן. אז דער ייד
פונ די שמויסנ איז געקומען צו פאָרן, האָט מען דאָס געקענט הערנ
אינ דער צווייטער גאס. אזוי שארפ איז געווען דער רייעכ פונ די

שמויסן, אז די גאנצע שטוב האָט די ערשטע צייט געהאלטן אינ-
איינ ניסן. דערנאָכ זיינען באַ אונדז אלעמען פארלייגט געוואָרן די נע-
זער און מע האָט שוין ניט געהערט קיין שום רייען.

דערפאר אָבער איז ער אליין, דער ייִד פון די שמויסן, געווען
א ליבער מענטש, א פּראָסטער, א גוטער, אַ אָפּנהערציקער. און גע-
רעדט האָט ער מיט דער „סינ“. א גראָבער יונג. איז ער אויך גע-
ווען א גוטער און האָט ליב געהאט דאווענען דאפּקע הויך, אפּ א
קאָל. אז ס'איז געקומען שאבעס צום קידעש מאכט, האָט ער גענו-
מען דעם קאָס אינ דער האנט, צוגעמאכט די אויגן און אויסגע-
שריען אפּ א קאָל:

„יוימ האסיסי ווייכולו האסאָמאימ...“

האָבן כעווער קליינווארג זיך באהאלטן אונטערן טיש. דער ייִד
פון די שמויסן האָט געוויסט, אז דאָס לאכט מען פון אימ, נאָר סע
זאָל אימ אָנהייבן ארנ!

— סקאָצימ! אכברויסימ! טאָר מען לאכט פון אַן עלטערן מענצן?
גאָט וועט אייך סטראַפּן, סארלאטאנעס!..

דאָס האָט ארויסגערופן נאָך א גרעסערן געלעכטער. עס האָבן
געלאכט גרויס און קליין, און ער אליין האָט אויך געלאכט.

אָט דער ייִד פון די שמויסן האָט א סאך מיטגעהאָלפּן, אז דער
פארפאסער פון די דאָזיקע באשרייבונגען זאָל פארלאָזן זיין געבורטס-
שטאָט און זיך אוועקלאָזן אין דער וועלט אריין זוכט גליק. און
אוועקגעלאָזט האָט ער זיך ניט, כאָלילע, קיין אמעריקע, קיין לאַנדאָן,
אָדער קיין פאריז, און ניט אפילע קיין אָדעס, קיין ווארשע, אָדער
קיין קיעוו, נאָר גאָר ניט ווייט פון פּערעיאסלאוו, אינ א קליין שטע-
טעלע, קיין רושיטשעוו (קיעווער גובערניע). „בא אימ אינ רושי-
טשעוו — אזוי האָט געזאָגט דער ייִד פון די שמויסן — איז ניטאָ קיין
לערערס. מע וועט איינער זון דאָרטן אָפּגילטן. ער אליין האָט קיין-
דער, זיינע פריינט און באקאנטע האָבן קינדער, וואָס ווילן לערענען,
און קיין לערערס איז ניטאָ, כאָטש צי זיך אויס און שטארב!“
— גלייבט מיר, בענעמאָנעס, אז איינער זון וועט באַ מיר זיינ,

ווי אַן אייגענער, דאָס סווארצאפּל פונעם אויג!..

אקיצער, ער האָט אריינגעגעבן אי דעם פאָטער אי דעם זון
אזויפיל כיישעק, אז ס'איז שווער געווען בייצושטיין דעם ניסאָיען,
און נאָכעם ראבינאָוויטש האָט גענומען דעם זון און האָט זיך אפּ-
געזעצט מיט אימ אפּן פארפאָכאָד און איז אוועק קיין רושיטשעוו.

פארפאָרן איז מען גלייַכ צום ייִדן פון די שמויסן, און מע איז געווען אזעלכע געסט, אז מע האָט דעם ערשטן טאָג גאָר ניט גע-וואָסט, וווּ זיי אוועקצוועצן און וואָס מע זאָל מיט זיי טאָן. דעם בא-לעבאָס אליין האָבן זיי געטראָפּן באַ דער אַרבעט — סאָרטירן די שמויסן — אינ אַ לייַבל, אָן אַ קאָפּאַטע און באַרוועס. דערזען אזעלכע געהויבענע געסט, האָט ער קוידעם אָנגעטאָן די שטיוול, געכאַפּט אפּ זיך די קאָפּאַטע און גענומען שרייען אינ צווייטן צימער אַריין ניט מיט זייַן קאָל:

— סיינע-סיינדלו! סיינע-סיינדלו! סטעל דעם סאַמאָואַר! מיר האָבן געסט!

גיך איז באשאפן געוואָרן אַ סאַמאָואַר, גלעזער, טיי, און קאווע, און ציקאַריע, און מילך, און פוטערגעבעקס, אזעלכע, וואָס אַ ייִד קאָן זיך פאַרגינען נאָך שוועס צו דער מילכיקער סודע, אָדער צו אַ קימפעט. און אַ וואַרעמעס איז צוגעגרייט געוואָרן — קעיאַד-האַמעלעכ. פיש געפילטע, פיש געפרעגלטע, פיש געבאַקענע. יויכ מיט לאָקשן, יויכ מיט רייז, יויכ מיט מאַנדלען — קלייבט אַייַך אויס וואָס איר ווילט. פליישן שמועסט מען ניט — אלערליי סאָרטן. און אפילע צימעסן צווייערליי. דערנאָך — דעם סאַמאָואַר. ווידער טיי, אַייַנגעמאַכטס, פאַרבייַסעכטס. און אז ס'איז געקומען צו וועטשערע, האָט דער בא-לעבאָס זיך גענומען נאָכפּרעגן באַ די געסט: וואָס האָבן זיי בעסער ליב פון מילכיקע מייַכאָלימ — קרעפלעכ, וואַרעניקעס אָדער „קאַסני-קעס“? די געסט האָבן באשיידן געענטפערט, אז פאַר זיי איז אלצייַנס. אוואַדע האָט מען דערלאנגט צום טיש אלע דרייַ אויסגערעכנטע מייַ-כאָלימ, פאַרטרונקען מיט קאווע און פאַרביסן ווידער מיט אלערליי אַייַנגעמאַכטס. דעם פּאָטער האָט מען באַלייגט אינ זאל אפּ אַ סאַ-מעטענער קאַנאַפע, דעם זון — אפּ דער אַנדערער קאַנאַפע, אויסגע-בעט, ווי מע בעט פאַר אַ מייַלעכ מיט אַ פרינצ. אפּ מאָרגן האָט זיך דער טאַטע אָפּגעזעגנט און איז אוועקגעפּאָרן אַהייַם, און דער זון איז געבליבן באַם ייִדן פון די שמויסן אפּ קעסט און קוואַרטיר, און דערפאַר געלערנט מיט זייַנע קינדער.

אפּ דעם אַנדערן טאָג איז דער וואַרעמעס געווען שוינ ניט מיט אזאַ שיק און אזאַ קנאַק, ווי דער ערשטער. אַ געוויינלעכע קאַשע מיט יויכ, אַ שטיקל פלייש — און פאַרטיק. די וועטשערע אויך אַ מיל-כיקע, נאָך באַשטאַנען איז זי פון אַ שטיקל קעז און פוטער מיט ברויט. ברויט לאָרויוו. באַלייגט האָט מען דעם גאַסט שוינ ניט אינ

זאל און ניט אפ קיינ סאמעטענער קאנאפע, נאָר אפ אַן אַזווערנעם
קאסטנ, פון וועלכן מע איז אופגעשטאנען א צעבראָכענער, אָן האַלדו
און נאָקן. אפ איבערמאָרגן איז דער וואַרעמעס באשטאנען פון א
געקאָכטער טאראנקע מיט קארטאָפֿל, וואָס האָט נאָכדעם אויסגעברענט
דאָס האַרץ אפ צו כאלעשן. קיינ וועטשערע האָט מען ניט געגעבן,
נאָר א גלעזל טיי מיט ברויט, און באַלייגט האָט מען דעם לערער
אפ דער ערד, אויסגעבעט אפ אויסגעמאכטע שמויִסן. מע האָט בא-
דארפט זיינ שטארקער פון אַיִזן, מע זאָל אַריבערטראָגן דעם רייעכ
פון די שמויִסן. דערצו האָט א גאַנצע נאכט געקאוויאקעט א קינד
אינ וויגעלע, זיך געריסן די קישקעלעך, ניט געלאָזט שלאָפֿן. א קליין
לעמפל האָט גערייכערט און געטשאַדעט, פארהאקט דעם קאָפ, און
דאָס אייפעלע האָט ניט אופגעהערט צו שרייען און צו גוואַלדעווען —
ס'איז געווען א גאָטס ראַכמאַנעס! דער רעפּעטיטאָר האָט געזען, אז
שלאָפֿן וועט ער שוין סצווייִסן ניט, איז ער אופגעשטאנען פון די
שמויִסן, צוגעגאַנגען צום קינד א קוק טאָג, וואָס שרייט דאָס. לאָזט
זיך אַריס, אז די קאצ האָט זיך פאַרקליבן צום קינד אינ וויגעלע,
האָט זיך צעלייגט, ווי באַמ טאַטן אינ וויינאָרטן, זיך געמאַכט
נאַכט־לעגער. פאַרן לערער איז געווען אַן אלטערנאַטיווע: וואָס טוט
מען? אַריסוואַרפֿן די קאצ? — א ראַכמאַנעס אפ דער קאצ. צאַר-באַ-
לעכאַיִמ. איבערלאָזן די קאצ? — שרייט דאָס קינד. פאַלט ער אפ
א האַמציאָע (א יונג א כאַכעם גיט זיך אַן אייצע): ער וועט נעמען
ווייגן דאָס קינד, וועט די קאצ אליין אוועק. דאָס ווייסט ער פון
דער פראַקטיק. באַ אימ אינ דער הייַם, ווי אויב אינ כייִדער,
איז אימ אויסגעקומען צו זען אלעמאָל אזעלכס. איידער מע האָט
אוועקגעלייגט א קליין קינד צום ערשטן מאָל אינ אַ ניי וויגעלע,
איז געווען אַ סגולע, מע זאָל פריער אויסווייגן אינ וויגעלע די קאצ.
האָט אָבער קיינ קאצ ניט געלאָזט זיך ווייגן בעשומיפֿן. קוימ האָט
מען זי אַריינגעלייגט אינ ווייגל און געגעבן איינ ריך — אזוי איז זי
אופגעשפּרונגען, גרייט געווען אויסדראַפען יעדן איינציקן די אויגן.
אזוי איז געווען אויב איצט. דער רעפּעטיטאָר האָט זיך נאָר צוגע-
רירט צום ווייגל, אזוי האָט זיך די קאצ אופגעהויבן און געגעבן א
שפּרונג אַריס פון וויגעלע — און ניטאָ זי. דערפאַר אָבער האָט דאָס
אייפעלע דערפילט, אז מע ווייגט דאָס, אופגעהערט שרייען, זיך
באַרויקט און אַנשלאָפֿן געוואָרן. אפ מאָרגן, אז ער האָט דאָס דער-
ציילט דער מוטער פונעם אייפעלע, האָט זי געשאַלטן די קאצ מיט

טויטע קלאַלעס, געהאלובעט דאָס קינד — איר זאָל זײַן פאַרן קינדס
 ביינדעלעכ! נאָר דאָס, וואָס דער לערער איז א גאנצע נאכט ניט
 געשלאָפֿן — דאָס גייט איר אָן, ווי דער פאראיאָריקער שניי.
 איינגעזען, אז ס'איז קיין טאכלעס ניט אזוי צו לעבן אפ דער
 וועלט, האָט דער לערער זיך געמוזט אָנדינגען קעסט אונ קווארטיר
 אינ אַן אנדער פלאַץ און באצײטנס זיך געזעגענען מיט די שמויסן.
 און דאָ האָט זיך אָנגעהויבן פאר אימ א גאנצע ריי פונ אלערליי
 צאָרעס, שלעק, פּוראָניעס. א סעדרע פונ ביזע באלעבאָסטעס, איינ-
 געזעסענע טאראקאנעס, בײַסנדיקע וואנצן, לויפנדיקע מײַז, שטשורעס
 און אנדערע מײַסקײַטן. נאָר די אלע יעסורים, צאָרעס און ווייטעקן
 זײַנען געווען גאָלד אקעגן די אינטריגעס, וואָס ס'איז אימ אויסגע-
 קומען אויסצושטיין פונ זײַנע קאָנקורענטן די לערערס. דאָס זײַנען
 געווען ייִדן מעלאמדיר, מיידלשע שרײַבערס, וואָס האָבן געפירט
 צווישן זיך א מוירעדיקע קאָנקורענצ און אלע איינינעם — א קאמפ קעגן
 דעם נײַעם לערער פונ פּערעיאַסלאַוו. ווו ס'איז פאראן ערגעץ א
 שמוץ אפ דער וועלט — האָט מען אפ אימ ארופגעוואָרפֿן. צוהערן זיך
 צו זיי — איז דאָס געווען א קרימינאליכט, א גאנעוו, א גאזלען, וואָס
 אינ דער קאָרט. זיי האָבן אָנגעפירט צווישן אימ און די באלעבאָטימ
 אזעלכע פליאַטקעס, אז ער האָט געבעטן גאָט, דער זמאן — דער זר-
 מער — זאָל שוין אוועקגיין, און ער זאָל קאָנען אנטלויפֿן פונ דאָרט
 מיטן לעבן. די גאנצע צײַט, וואָס ער האָט פארבראכט אינ רוזשי-
 שטשעוו, איז געווען ווי א קאָשבאר, ווי א בייזער כאַלעם. דאָס איינ-
 ציקע הויז, ווו ער איז אריינגעקומען און געזילט זיך צווישן מענטשן,
 איז געווען בא אורזאָמ דעם קלעזמער. אורזאָמ דער קלעזמער — דאָס
 איז א טיפ פונ אן ארטיסט, אן עמעסער מאעסטראָ, וואָס פארדינט
 באשריבן צו ווערן.

א הויכער מענטש, א ברייטער, מיט א קיילעכיק ברייט פאַנעם,
 מיט קליינע אייגעלעך, געויכטע ברעמען, שווארצע לאנגע געגרייזלטע
 האָר. הענט ברייטע, גראָבע, באוואקסענע. אזוי, אז די פידל האָט
 אינ זײַנע הענט אויסגעווען ניט ווי א פידל, נאָר ווי א פידלעך, א
 שפילכל. קיין נאָטן האָט ער ניט געקענט. און דאָך האָט ער געהאט
 זײַנע אייגענע קאָמפּאָזיציעס. און שפילן האָט ער געשפילט אזוי, אז
 מע האָט געקאָנט מאמעש אויסגיין אונטער זײַנע הענט. דאָס איז
 געווען א מיג סטעמפעניו. און עפּשער מיט א קאָפּ העכער פונ
 סטעמפעניו. אינ לעבן איז ער אויך געווען א סטעמפעניו. א מאָדנער

פארשוני. א פאָעטישע נאטור און א גרויסער ליבהאַבער פון שיינע ווייבלעך און מיידלעך... דערפאר אָבער האָט ער געהאט א ווייב — ניט אזא שלאק, ווי סטעמפּעניוס. אדעראבע, זיין ווייב, אורדאָמעכע די קלעזמער, איז געווען פונקט אזוי ווי ער. א הויכע, א גרויסע, א שיינע און א ברייטע. שוין א ביסל צו ברייט. מע האָט פון איר געקאָנט מאכן דריי ווייבער. אויך מיטן כאראקטער איז זי געווען ווי צוויי טראָפּן וואסער איר מאַן. ביידע זיינען קיינמאָל ניט געווען אופגערגעגט, טאָמיד פריילעך, אופגעלייגט, שטענדיק געלאכט, און ליב געהאט גוט עסן, גוט טרינקען, גוט לעבן. איז געווען פאר וואָס — האָט מען איינגעקויפט דאָס בעסטע און דאָס שענסטע. איז ניט גע-ווען — האָט מען פארוואָרפּן די צייג אפּ דער פּאָליצע און געווארט ביז גאָט וועט צושיקן א פארדינסטל, וועט מען קוילען א הערינג און מע וועט געבן א לעב אונטער, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטן. מיט קינדער האָט זיי גאָט אויך ניט פארזען. עס איז געווען בא זיי א גאנצע כאליאסטער, און אלע מיט געבאָרענע טאלאנטן. אלע אויסגעציי-כנטע מוזיקער אפּ אלערליי אינסטרומענטן — א זעלטענער אָרקעסטער. אהינ האָט זיך דאָס אריינגעכאפט דער מאָדערנער לערער פון פּערעיאסלאוו. דאָרט האָט ער זיך געפילט, ווי א פיש אין וואסער. דער מאעסטראַ אליין האָט אימ געלערנט פידל שפילן. געצאָלט האָט ער גאַרנישט. אוואָך דער קלעזמער איז ניט אזא מענטש, וואָס זאָל פאר אזא הייליקע זאך, ווי די געטלעכע מוזיק, נעמען געלט. „נאָר אויב דער לערער איז רייך אינ א פאָר גראַשנס, בעט ער בא אימ א גמילעס-כעסעדיג.“ דאָס אייגענע אויך זיין ווייב, אורדאָמעכע די קלעזמער. זי באדארפּ גראַד אצינד האָבן עטלעכע קאָפּעקעס אינ מאַרק אריין... „וועט זיך ניט געפינען בא אייך עפעס קליינגעלט אינ קעשענע?“

פארשטייט זיך, אז קליינגעלט וועט זיך טאָמיד געפינען. און אזוי ווערט ער דאָרט א היימישער, א בען-באָיס, אן אייגענער — און דאָס איז גענוג פאר זיינע קאָנקורענטן די לערערס, זיי זאָלן אימ באריינדן, באווארפן מיט שמוץ, אימ און דעם קלעזמער מיט דער קלעזמערן מיטן גאנצן געזינדל. זיי האָבן צעפויקט איבער דער גאנ-צער שטאָט, אז אלץ, וואָס דער פּערעיאסלאווער לערער פארדינט, גיט ער אוועק דער קלעזמערן, און אז מע פראוועט דאָרט אלע נאכט הוליאנקעס, די קלעזמער שפילן און זיי טאנצן — ס'איז כּי געלעבט! עס גייט זיי ניט אָן, וואָס אָרעמעלייט גייען אויס פון הונגער און

קליינע קינדער שטארבן... דער, וואָס דערציילט, מאכט א פרומ פאָ-
 נעם און פארגלאנצט די אויגן ארום, און די, וואָס הערן, שפיינע
 אויס... וואָס פאר א סמיכעס-האפארשעס איז דאָס מיט אַרעמעליינט?
 און וואָס האָט דאָס צו טאָן מיט קליינע קינדער? וואָס באטייט דער
 שפיי— דאָס דארפ מען ניט פרעגן. דאָרט, ווו עס האנדלט זיך אים
 קאָנקורענץ, שוויגט דער געזונטער פארשטאנד. קורץ, ער האָט קוימ
 דערצויגן דעם זמאן און איז אנטלאָפן פון דעם פארשאַלטענעם
 שטעטל אהיים, מוירע געהאט אפילע זיך ארומקוקן צוריק, פארזאָגט
 קינדער און קינדס-קינדער מער קיינ שטונדן איז די קליינע שטעט-
 לעך ניט געבן. ער האָט באשלאָסן צו זוכן זיך אן אנדער קאריערע
 איז לעבן.

ווידער איז דער היים

די זיסקיט פון צוריקערן אהיים. — ער באגעגנט זיך ווידער
 מיט זיין כאווער עליע. — מע שמועסט איז שטאַט, אז ער שרייבט
 איז האמאגיד'. — דארוויי, באַקל און ספענסער. — צוויי טיפן
 פון די אמאָליקע ערשטע „עקסטערנעס“.

קיינ נאָמען קליינט ניט אזוי שיינ, ווי דער נאָמען „מאמע“.
 קיינ וואָרט רעדט ניט אזוי צום הארצן, ווי דאָס וואָרט „היימ“...
 אז מע וויל קענען און אָפשאצן די היים, זאָל מען כאַטש אפ א קורצע
 צייט זיך אוועקלאָזן, זיך וואלגערן א ביסל איז דער פרעמד און
 דערנאָך אומקערן זיך צוריק אהיים, איז דאָס היימישע נעסט אריין.
 יעדע זאך באקומט אן אנדער פאָנעם, אן אנדער קיינ. אלצדינג ווערט
 צוויי מאָל אזוי ליב און טייער. מע פילט זיך אן איבערגעביטענער,
 א ניי-געבאָרענער אפ דער וועלט.

דער העלד פון די דאָזיקע געשיכטעס, אז ער איז געקומען אפ
 ראָשעשאַנע אהיים, האָט ער זיך צום-אלעם-ערשטן געלאָזט איבער
 דער שטאַט שפאצירן, אויסגעמאָסטן אלע גאסן, געפונען אלע הייזער
 און הויפן און גערטנער אפ זייערע ערטער. די מענטשן, וואָס ער
 האָט באגעגנט, האָבן זיך ווינציק-וואָס איבערגעביטן. זיי האָבן אים
 פריינטלעך געגריסט, און ער איז צו אלעמען געווען פריינטלעך, ווי

1 העברעישע צייטונג פון יענער צייט.

ווייט ער האָט געקאָנט. נאָר דאָס יונגווארג, וואָס ער האָט אוועק-
געלאָזט, האָט זיך אופגעכאפט אפ די פיס און איז א ביסל אונטער-
געוואקסן. און אליין איז ער, ווי מע האָט אים פארזיכערט, אויך
אויסגעוואקסן, געוואָרן „מענשער“. דערצו האָט ער זיך אויסגעקליידט
טשאַנדיק און קנאַקנדיק, ניט געזשאלעוועט קיין סקריפעס אינ די
שיך, אָפּצאסן הויכע, הויזן ברייטע און לאַנגע — נאָך דער מאָדע. א
רעקעלע א קורצ, א קאפעליושל א ווייכס, א העלס, א ביסל געבלעכ.
די האָר פארלאָזט לאַנגע, מייסע פאָעט, און פארקעמט ארָפּ, אלא גאַנגאַל.
גאַנצ אנדערש האָט אויסגעזען זײַן כאווער עליע, וועלכער איז
אויך גאָרוואָס געקומען צו פאָרן אפ יאָמטעו אהיים, פון זשיטאָמיר.
זײַן אונפאַרמ איז באשטאַנען פון א קורצ ווייטיקל, פארשפיליטע,
ווי א טושוורקע, ביז ארום. קורצע שמאָלע הויזן, א בלויער קאַש-
קעט מיט א ברייטן דאַשעק, און אָפּגעשוירן, ווי א סאָלדאַט. די
ברוסט ארויסגעשטעלט, די צײַג ווייט, די אויגן פריילעך — ער קאָן
זיך גאָר זאט ניט אָנדערציילן, ווי גוט עס איז אין אינסטיטוט. מע
גייט דורכ, זאָגט ער, העכערע מאטעמאטיק, מע לייענט רוסישע לי-
טעראטור, מע לערנט גימנאַסטיקע, און ייִדיש — אפּן שפיצ מעסער;
א פארשע כומעש, א קאפיטל פאָסעק¹, א שטיקל כײַ-אָדאָמ² — און
פארטיק. „אָט דאָס איז די גאַנצע טוירע פונעם לערער-אינסטיטוט?
אָט דער עליע וועט עס זײַן א ייִדישער לערער? א ראָו בא ייִדנז? ...
אויך איז ער געווען איבעראשט כּוּן דעם, וואָס זײַן כאווער עליע
האָט געבראַכט צו פירן פון דעם ייִדישן זשיטאָמירער לערער-אינס-
טיטוט א גאַנצן פּאַק מיט רוסישע לידער, און ניט איינס א ייִדיש.
גלייך ווי ער וואָלט דאָס געקומען צו פאָרן פון א „בורסע“, פון א
גויִישער סעמינאַריע. דאָס האָט אָבער ניט געשאדט, זיי זאָלן בלייבן
די זעלבע כאוויירי, וואָס געווען. שטענדיק אייניגעמ. אומעטום אינ-
צווייען. ביידע האָבן געהאַט גענוג שטאָפּ אפּ צו ריידן, און נאָכ מער —
אפּ צו לאכן און אָפּשפעטן פון דער גאַנצער שטאָט. און ווי אַמאָל,
אינ די גוטע יאָרן, איז מען אוועק צום טײַך, געדונגען א שיפל און
אריבערגעפאָרן ווייט, הינטער דער שטאָט ארויס.
סאָפּ זומער. די קעלט האָט נאָך ניט אריינגעטרעטן. נאָר דאָס
פעלד איז שוין ניט מער גריין. ניטאָ שוין קיין זיכער פון די ווייסע

1 דאָ: די וועק פון די געוויינט.
2 א סייפער וועגן די רעליגיעזע געזעצן.

און רויטע מארגאריטקעס. דער אַטשערעט שטייט נאָכ אין דער בלאַטע.
נאָר ער איז שוין געל און שיטער. רויטלעך איז דאָס וועלדל. אוועק
די צייט פון אויסציען זיך אפּ דער ערד. די ערד איז פּייכט און
זומפיק. די כאוויירימ זוכן אָפּ און אויסגעהאקטן בוים אינ וואלד און
זעצן זיך אוועק א ביסל רוען. און מע דערציילט זיך איינס דאָס
אנדערע אלצדינג, וואָס יעדער האָט דורכגעמאכט דאָס ערשטע האלבע
יאָר פון זייער צעשיידן זיך. מע לאָזט ניט דורכ קיין קלייניקייט,
קיין ברעקל. עס ווערט איבערגעגעבן יעדער אינגרוק, יעדע באגע-
געניש, איטלעכע געשעעניש. און נאָכ מער קונצ, וואָס ביידע אי-
נינעם ריידן, ביידע לאכט, שלאָגט זיך איבער איינס דאָס אנדערע
אין דער רעכטער מיט — און דאָך הערט מען זיך און מע פאר-
שטייט זיך און מע האָט האנאָע.

דערנאָך ווערט מען אנשווינג. יעדער פארטיפט זיך, קוקט אריין
צו זיך אין דער נעשאַמע אריין, בלייבט אליין מיט זינע געדאנקען.
מע איז טאקע נאָענטע כאוויירימ. מע האָט זיך גערן. מע זאָגט ארויס
איינער דעם אנדערן אלץ, נאָר ניט אינגאנצן. ניין, ניט אינגאנצן.
ניט אינגאנצן. יעדער איינער האָט זיך זינע געדאנקען, זיין אידעאל,
זיין אייגן וועלטל, ווי קיין אנדערער, עס מעג זיין דער בעסטער
כאווער, האָט קיין שליטע...

עס הייבט אָן ווערן ווי קילבלעך. אויסגעלאָשן דער טאָג. די
זון זעצט זיך. דער וואלד ווערט פארצויגן, ווי איינגעהילט אין א
דינעם רויך. עס פאלט אראָפּ א שישקע מיט א ווידערקאָל. ביידע
כאפּן זיך אופ ווי פון א קישעפּ.

— צייט פאָרן אהיימ?

— צייט פאָרן אהיימ.

און מע הייבט זיך אופ. און מע שפּאַנט דורכ דאָס גאנצע פעלד
דורכ אן אויסגעטרעטענע קרומע, שמאַלע סטעזשקע. מע זעצט זיך
אריין אין שיפל און מע זינגט א לידל (א גויש, ניט קיין יידיש).
און מע גליטשט זיך איבערן שמאַלן געדרייטן טייכל, פארביי דעם
געלבן אַטשערעט. און אז מע קומט אהיימ, איז שוין פינצטער. די
באקן פלאמען. די אויגן גלאנצן. דער אפעטיט איז גרויס. מע האָט
גייענדיק געקויפט א זיסן קאוונ (ארבוז, וואסערמעלאָן) מיט צוויי
פרישע, ווייכע, נאָך ווארעמע פראנזעלן. און מע פראוועט א וועטשערע.
און מע איז פריילעך. און עס לאכט זיך גאָר אָן א וואָרומ און אָן
א זיג.

דער זייטיקער האָט געקאָנט מיינען, אז ביידע זיינען גלייַכ צו-
פרידן, גלייַכ גליקלעך — יונגע, געזונטע קינדער, וואָס פעלט זיי? אינ
טאָכ אויַיַן איז אָבער נאָר איינער פון זיי (עליע) געווען בעעמעס א
גליקלעכער. דער צווייטער (שאַלעם) האָט זיך געפילט אָנגעבראָכן,
ניט אפּן ריכטיקן וועג. זייַן איינציק שטיקל טרייסט איז געווען דאָס,
וואָס די שטאָט האָט געקלונגען מיט זייַן האפּטוירע-זאָגן אינ בעס-
מעדרעש און מיט זייַן קענען טאנאכ און העברעיִש און מיט זייַן
שרייַבן. אלץ אזעלכע זאכן, וואָס פאר זייַן כאווער עליע איז דאָס א סאָד.
ניט פאר אימ געדאכט. ווי קומט צו עליען אזא יידיש שרייַבן?
לאַשנקוידעש? מעליצע? דערופ איז נאָר ער, נאָכעם ראבינאָוויטשעס
זונדל, קלאָר אינ אלע האסקאָלע-ביכלעך, ווי א וואסער. לייענט דעם
„האמאגיד“. א ווונדער, וואָס ער אלייַן שרייַבט נאָכ ניט אינ „הא-
מאגיד“. נאָר פּונוואנען ווייסט מען, אז ער שרייַבט ניט? עפּשער
שרייַבט ער אונטער א פארשטעלטן נאָמען?..

אזוי שמועסט מען אינ פּערעיאסלאָוו. און מע רינגלט אימ ארום
מיט א באזונדערן אָרעאָל, און ער וואקסט אויס בא זיך אלייַן אינ
די אויגן מיט א קאָפּ העכער. און ער ווערט סאָליד. ער זוכט ניט
מער קייַן כאווערשאפט מיט קיינעם פון די פּריעריקע ווייסע-כעוורע-
ניקעס. ער פארשרייַבט זיך אינ דער שטאָט-ביבליאָטעק. טראָגט אהייַם
גראָבע ביכער. לייענט דארויַן, באַקל, ספּענסער. שארט
זיך ארום די גרויסע, בארימטע, אופגעקלערטע באַכערימ אינ שטאָט.
באַכערימ אווטאָרידאקטן. אזעלכע, וואָס האָבן אלייַן, מיט זייער זיצן
און קוועטשן די באַנק, דורכגעמאכט א גאַנצן קורס, בייַגעקומען
לאַטייַן און גריכיש, דורכגעגאַנגען געאַמעטריע און אלגעברע, און
טריגאַנאָמעטריע, און פּסיכאָלאָגיע, און פּילאָזאָפּיע, גרייט געווען
כאָטש הייַנטיקן טאָג ארייַנטרעטן גלייַכ אינ אוניווערסיטעט ארייַן. זיי
האָבן נאָר ניט אפּ דער הויצאָע. צוויי טיפּן פון די אמאָליקע ערשטע
עקסטערנעס. איינער האָט געהייסן כייטע רודערמאַן, דער אנדערער —
אוורעמל זאָלאָטושוין. ביידע זיינען טויט און פארדינען באשריבן
צו ווערן כאָטש אינ עטלעכע שורעס אינ די דאָזיקע זיכרוינעס.

כייטע רודערמאַן איז געוועסן ווייט הינטער דער שטאָט ארויס,
אָפּגעזונדערט פון דער וועלט און פון מענטשן. דאָס איז געווען א
זון פון דעם מעלאמעד מוישע-דאָויד רודערמאַן, וועלכער איז
באשריבן אינעם ערשטן טייל פון דער ביאָגראַפּיע, און א ברודער
פון שימען רודערמאַן, וואָס האָט געהאלטן בא שמאדן זיך, נאָר די

שטאַט האָט אימ ארויסגראטעוועט פון מאַנאסטיר און אוועקגעשיקט קיינ זשיטאַמיד אין דער ראבינער-שול. כײַטע איז גאַרניט געווען גערפֿאַטן אין זײַן בלאַסן, יאדישלעוון ברודער שימען. דאָס איז גע-ווען א באַכער א געוונטער, א ברייטבייניקער, א שיינער יונגאטש מיט רויטע פּוכקע באַקן. מוישע-דאָויד דער מעלאמעד איז געשטאַרבן פון אַן אסטמא-הוסט, און זײַן ווייב די אלמאַנע, כײַטעס מוטער, איז געוואָרן א סארווערקע אפּ פּרעמדע כאסענעס, געבאקן לעקעכער. דאָס האָט איר געגעבן מיטלען צום לעבן און אויסצוהאלטן איר זון, וואָס האָט געוואָסט נאָר איין זאך — ביכער, ביכער און ביכער. מיט קיינעם אין דער וועלט האָט זיך כײַטע נישט אָנגעקערט. זעלטן ווער עס האָט זויכע געווען מיט אימ צו רייזן. נאָר אלע האָבן גע-וואָסט, אז כײַטע קען, כײַטע איז קלאָר אומעטומ. כײַטע איז טיפּ. ווער עס האָט געהאט אמאָל א זכּיע מיט אימ צו באַגעגענען זיך, איז געווען איבעראשט פון אַט דעם באהאלטענעם פּילאָזאָפּ. כײַטע, אז ער האָט זיך צערעדט, האָט ער געשאַטן מיט פּייער, געמאכט א טעל פון אלץ און פון אלעמען, מעוואטל געווען די גאַנצע וועלט. זײַן צונג איז געווען א פּייל. זײַן געלעכטער איז געווען גאל. זײַן וויץ איז געווען גיפּט. פּונוואנען האָט דער פּאַרעש אזוי געקענט די וועלט? דאָס בלייבט א סאָד און א רעטעניש אפּ אייביק. איינמאָל איז א זומער האָט ער זיך אָפּגעבאַדן אין טייַך, פּאַרקילט זיך און איז פון טובערקוליאָז, א באַכער פון צוויי און צוואנציק יאָר, גע-שטאַרבן.

דער צווייטער פּילאָזאָפּ אווטאָדידאקט, אורעמל זאָלאָטושקינ, איז שוין געווען נישט קיינ פּאַרעש, נישט קיינ פּאַרבאָרגענער. א יונג א פּריילעכער, א הייסער ברונעט, מיט פּייעריקע שווארצע אויגן, מיט שווארצע, שטאַרק געגרייזלטע האָר, אליין אויב א שווארצער, ווי אַן אראב, מיט ווייסע לאכנדיקע צייגן, א ביסל א הייזעריקע שטימע, ליב געהאט אַנטאָן זיך, ווי אַן ענגלענדער, קעסטלדיקע הויזן, א מאָדנע מיצל אפּן קאַפּ, און ווינטער א מעגושעמדיקן הענגקאַלנער. אָנגע-לייענט איז זאָלאָטושקינ געווען, ווי א פּויק. געקענט היינע אפּ אויסווייניק. נאָר ליב האָט ער געהאט דיקענס און טעקער יי, ס וויפט, ס ערוואַנטעס און אונדזער גאַנגל. און איז אליין אויב געווען א הומאָריסט. דאָס הייסט, ער האָט שטילערהייט פאַר זיך געשריבן א סאַך הומאָריסטישע זאַכן, און קיינ איינציקע שווערע נישט געוואָלט נישט אָפּדרוקן, נישט באווייזן קיינעם. בעטעווע

געווען א גרויסער אקשן, א צולאָכעסניק, אן אָפּשפּעטער און א פּאר-
טיפּטער אינ זיך. געלעבט האָט ער פּונ דעם, וואָס ער איז געווען א
שרייבער קאָל-יאָמאָוו אינ דער מעשטשאַנסקי אופּראַווע. זיין קסאוויאד
איז געווען פּונקט אזוי געגרייזלט, ווי זינע האָר. ער איז געשטאַרבן
אן אלטער באַכער אריבער פּערציק.

אָט דאָס זינען געווען די צוויי גרויסע שטערן, ארומ וועלכע
שאַלעם האָט זיך געריבן און פּונ וועלכע ער האָט גענאשט וויפל עס
האָט זיך געלאָזט. צווישן זיך זינען די צוויי שטערן, כּייטע רודער-
מאָן און אורעמל זאָלאָטשקין, געווען פּייער מיט וואסער. זיי האָבן
זיך קיינמאָל נישט באגעגנט און נישט געקענט אפּילע. און דאָך האָבן
זיי זיך אזוי פּינט געהאט, אז מע האָט נישט געטאַרט דערמאָנען פּאר
איינעם דעם אנדערנס נאָמען. מיר וועלן זיך נאָך מיסטאמע באגע-
גענען מיט זיי אין אונדזערע ווייטערע באשרייבונגען.

64

ער פּאַרט אפּ א ריכע שטעלע

פּוסטעפּאסט. — ייִסראָעל בענדיצקי גיט אן איינע, און דער
פּאָטער שרייבט א בריוו צום מאַנאָסט. — ער לאָזט זיך ווידער
אין דער וועלט אריין און בליבט מיט איין פּיטאַקל. — בא די
טויערן פּונ גאַנידן. — דער קאַלטער באָרעכאַבע.

וואָס וועט זיין ווייטער?

פּונ אלע פּראָפּעסיעס, וואָס זינען פּרייער געזען א גאַנצער
שלאַל, האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. די שטונדן האָבן זיך צע-
קראַכט. פּאַרן שטודירן — איז נישט געווען מיט וואָס. זיצן באַם טאַטן
אפּ קעסט איז אויך נישט זייער ליב. אוביפּראַט נאָך דעם, ווי מע איז
שוין געווען א זעלבשטענדיקער מענטש פּאר זיך. און כּאָטש דער
טאַטע האָט געקליבן טיינען פּונ זיין זון דעם קענער און דעם מאַסל,
דאָך האָט דאָס אימ געקווענקט און געעלטערט, וואָס זיין זון גייט
ארומ באַטל אָן א שום ארבעט. וואָס וועט זיין דער טאַכלעס? און
די שטיפּזאַמע, וועלכע האָט געהאַט געקוקט אפּ דעם זעלבשטענדיקן
שטיפּזון מיט א געוויסער דאָזע פּונ רעספּעקט, האָט אַזינד מיטאַמאָל
פּאַרלאָרן דאָס גאַנצע ביסל דערעכערעצ פּאַרן „פּוסטעפּאסטניק“. זי
האָט ביסלעכווייז אָנגעהויבן אירע אַמאָליקע זאַכען: קוקן מיט איין

אויג, ארינווארפן א שטעכווערטל, זאָגן דער שוויגער און מייענען די שנור... דאָס אלץ האָט דעם טאטן מעקאצער-יאָמימ געווען, און דער העלד אליין האָט פארטיפט זיך אינ זינע ביכער, אָדער אָנגערוקט דאָס היטל, גענומען דאָס שטעקעלע און אוועק צו זינע אויבן באשריבענע באקאנטע פילאָזאָפּן, צו כייטע רודערמאן אָדער צו אוו-רעמל זאָלאָטושקינ. מיט זיי האָט ער ליב געהאט צו דיסקוטירן וועגן אבסטראקטע זאכן, וועלט-פראָבלעמען. כייטע רודערמאן, דער פעסי-מיסט, האָט, ווי זיין שטייגער איז, געזידלט די גרעסטע מענטשן, ניט אנערקענט קיין אויטאָריטעטן, געפיינט אפ דער גאנצער וועלט. דער-פאר האָט אָבער דער אָפטימיסט זאָלאָטושקינ ציטירט פונ היינע און בערנע גאנצע שטיקער מיט א באזונדערן ניגן, געגרייזלט ביים-מייסע דעם טשוביק פון זינע געגרייזלטע האָר און זיך אָנגעווארעמט מיט אזא היסלייוועס, ווי א פארברענטער כאָסיד, ביים ער זאָגט נאָך דעם רעבנס טוירע.

דאָס אלצדינג איז אָבער געווען ניט מער ווי א מיטל אפ די צייט צו פארטרייבן. עס האָט זיך געפילט א פוסטקייט אין דער נע-שאַמע און אן אומויסט פארלירן פונ צייט און פונ ענערגיע. עס האָט זיך געבענקט נאָך ארבעט. עס האָט זיך געריסן אין דער וועלט אריין. עס איז ניט ליב געווען דאָס לעבן. זיך אליין נימעס. נימעס און מאַעס.

נאָר דער גאָט, וואָס פארלאָזט ניט קיינעם, האָט זיך אומגעקוקט אויך אפ דעם פארלאָרענעם העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע. אימ איז געקומען צו הילף זיין טאטנס א גוטערפריינט מיטן נאָמען יִסראָעל בענדיצקי. דער דאָזיקער פארשריב, כאַטש ער איז, אייגנטלעך, געווען ניט מער ווי א קלעזמער, דאָך האָט ער געשפילט אין שטאָט א ראָליע פון א זייער אָנגעווענעם באלעבאָס. געשפילט האָט ער נאָר אפ געהויבענע ריכע כאסענעס, זיך גערעכנט פאר דיריזשאָר און קאפעלמייסטער. זיין הויפט-געשעפט איז געווען — א רייכע פריזישע אכסאניע. ער איז אויך געווען דער איינציקער פאָטאָגראַפּ און שטאָט. דערצו איז ער געווען גלאַט א שיינער ייד, א הויכער, אן אויסגעפוצ-טער, מיט א זעלטן שיינער קיילעכיקער שוואַרצער באָרד. געטראַגן א שוואַרצן געווענטענעם הענגקאָלנער, א הויכע קאפעליש און לעדערנע קאלאַשן מיט מעשענע אָפּצאסן. א צינגל האָט ער געהאט א געשלי-פענעם, גערעדט זיס און קיילעכיק און מער אפ רוסיש: „וויטילי... מעזשדו פראַטשימ" ... „סליעדאָוואטעלנאָ"...

דער דאָזיקער בענדיצקי איז געווען אַן אָפּטער אַרײַנגייער אין קלוב, דאָס הייסט, צו ראַבינאָוויטשן אין דער „טאבאטשנע“ — אַ ביסל שמועסן. אײַנמאָל איז מען געזעסן אזוי און געשמועסט, דערצײלט בענדיצקי, ווי אַ מאַסאַכ-לעפּי-טומי¹, אז די טעג האָט זיך אָפּגע-שטעלט באַ אײַנער אַ ייִד, און אוישר, אַ גוויר, און אדיר, אַ מאַגנאַט, מיטן נאָמען ק. זיצן זיצט דער דאָזיקער „מאַגנאַט“ אין אַ קליין שטעטלעך אין ט. (קיעווער גובערניע). מע קאָן זאָגן, אז סײַ אין אַ דאָרף, ניט קיין שטעטל. און ער האָט קינדער, צו וועלכע ער זוכט מיט ליכט עפעס אַ רעכטן לערער, אַ רעפּעטיטאָר, אפּ ייִדיש און רוסיש צוזאַמען. נאָר דער לערער זאָל זײַן אַ געראַטענער, אַ קענער, און, מעזשדו פּראָטשימ, אַ טאַטנס אַ קינד.

לאָזט זיך אויס, אז דער טאַטע קען דעם דאָזיקן „מאַגנאַט“ נאָך פּונ לאַנג. אַמאָל, מיט יאָרן צוריק, אז דער „מאַגנאַט“ ק. איז נאָך געווען אַ קליין מענטשעלע, זיך געדרייט ארום אַ פּאַרעצ, איז ער געשטאַנען סטאַנציע באַ ראַבינאָוויטשן אין דער אַלטער אַכסאַניע און געווען דאָס, וואָס מע רופּט אָן אַ „גוט ברודערל“. דערהערט אזאַ מײַ-סע, רופּט זיך אָן בענדיצקי: „סליעדאָוואַטעלנאָ, האָט דאָך גאָט אליין מיך געשיקט צו אײַך פאַר אַ שאָלעך! אויב אזוי, וועל איך אײַך געבן אַן אײַצע, אז איר זאָלט באלד אוועקזעצן זיך און אָנשרײַבן אַ רעכטן, אַ פּײַנעם בריוו, מעזשדו פּראָטשימ, אפּ לאָשנקוידעש, אזוי ווי איר קענט און אזוי ווי אזאַ מאַגנאַט שטייט אָן, און דער באַ-כער, ווידטילי, זאָל ניט מעדליעווען און זאָל גלייך אוועקפּאַרן מיט דעם דאָזיקן בריוו קיין ט. און פאַרנעמען די שטעלע, און סע זאָל זײַן אין אַ גוטער שאַ — אָמײַן“.

און אזוי איז דאָס טאַקע געווען. עס איז באַשאַפּן געוואָרן אַ בריוו, אַ שײַנער פּײַערדיקער מעליצע-בריוו מיט אזאַ שײַנער שפּראַך, אז עס קאָן רירן אפּילע אַ שטייב. דער טיטל אליין האָט פאַרנומען דרייַ לאַנגע שורעס, אין וועלכע עס זײַנען געווען אויסגערעכנט אזויפיל מײַלעס און שוואַכים, אז ווען אפּילע דער „מאַגנאַט“ זאָל פאַרמאָגן נאָר אַ דריטכײַלעך פּונ זײַ, וואָלט ער אויך געקאָנט זײַן אַן אידעאל פּונ אַ מענטשן... אָנגעוואָפּנט מיט אזאַ שטאַרקער פּראָ-טעקציע, לאָזט זיך דער יונגער רעפּעטיטאָר אוועק נאָכאַמאָל אין גאָטס וועלט זוכן גליק. קיין איבעריקע געלטן מיט זיך, דאַרף מען דעם

1 געמיינט: דערצײלט און דערביי גאַרניט אויסן געווען.

עמעס זאָגן, האָט ער נישט מיטגעפירט. קיין אַקרעדיטיוון אינ די בענק האָט ער אויך נישט געהאַט. דאָס ביסל, וואָס ער האָט פאַרדינט פון זײַנע שטונדן, האָט ער דעם גרעסטן טייל פאַרטראַנזשירט, זיך אויס-געקליידט, ווי אַ פּרינץ. דאָס איבעריקע האָט צוגענומען די באַן. היינט איז מען דאָך עפעס אַ לעבעדיקער מענטש. אפּ יעדער סטאַנ-ציע שטעלט מען זיך אָפּ. די פאַסאזשירן שיטן ארויס פון די ווא-גאַנעס און לויפן צו צום בופעט. מע כאַפט זיך צו, ווער צו די פלעשלעך מיט די גלעזלעך, ווער צו די הייסע פירעזשקעס. ווער עס הייסט זיך געבן אַ גלעזל טיי און ווער אַ פלעשל סאָדע-וואַסער. מע טרינקט דאָס אויס אַל-רעגל-אַכאַס¹ און מע באַצאָלט דעם קעלנער טרינק-געלט פון דער ברייטער האַנט, מײַסע באַנקיר, אָדער אָפּיצער, — לאָז ער וויסן דערעכערעצ, — און אזוי איז אפּ יעדער סטאַנציע. דאָס ביסל מינצ ווערט צעקראַכט, צעגאַנגען, אזוי ווי שניי אפּ דער זון. איז בײַטעלע באַמבלט זיך נאָך עפעס אַ מינ פּיטאַקל. נאָר ווער טראַכט וועגן דעם? אַ מענטש פאַרט אפּ אַ גרייטער זאַך. אזאַ שטעלע! און אָנגעוואַפנט מיט אזאַ פּראָטעקציע — וועמען הערט ער?

און אז ער איז געקומען קיין ט., אַרומ פאַרנאַכטלעך איז דאָס געוועזן, האָט ער זיך אַרומגעקוקט, אז ער איז נאָקי, ריינ פון געלט, פאַר-מאַגט זײַן אייגנס דאָס איינע פּיטאַקל. און דאָך האָט ער אפּילע אפּ קיין מינוט זיך נישט פאַרטראַכט. אדעראַבע, ער האָט זיך געפּילט אזוי גוט, ווי נאָך קיינמאַל נישט אינ זײַנ לעבן. דאָס אליינ, וואָס ער איז פּריי געוואָרן פון די רושישטשעווער אינטריגאַנעס לערערס, טאַרא-קאַנעס און וואַנצן — וואָס איז עס ווערט? מיט פּולע לונגען האָט ער אַרײַנגעאַטעמט אינ זיך די געזונטע אָסיענדיקע לופט. די זון איז שוין לאַנג פאַרשווונדן אפּ יענער זײַט וואַלד, וואָס האָט געשמעקט מיט דעם בענעם און סאָסנאַוון רייעך.

אַרויסגעשפּרונגען פון וואַגאָן, האָט זיך דער יונגער רעפעטיטאָר געלאָזט גלייך צום גוויר — אימ איבערגעבן דעם בריוו. פאַרגינט זיך אזאַ „מאַנאַט“ צו זיצן העט-ווייט אינ אַלדי גוטע יאָר ארויס פון דער שטאָט, אינ אַ ווייסן פאַלאַץ מיט אַ גרויסן גרינעם גאַרטן, אַרומגעגרייזעט מיט געפאַרבטע שפּיצעכיקע צאַצקעדיקע שטאַכעטן.

1 אַ אפּ איינ פּוס, אפּ גיך.

צוטרעטן צו אימ איז ניט אזוי גרינג, ווי מע קאָן זיך פאַרשטעלן. ערגער ווי צו א פאַרעץ. נאָר אז מע איז אָנגעלאָרן מיט אזא שטאַר-קער פּראָטעקציע, קאָן מען שוין גיין אפּילע צומ קייסער אליין... אזוי טראכט זיך דער העלד, נאָר ער האָט א טאָעס. וואָרעם נאָך אלעמען איז דער גאנצער גאָר ניט אזוי גוואלדיק, ווי דער וועג, וואָס פירט צום גאנצן. א סוואַרע, אז איידער מע טרעט צו צו אזא גוויר, מוז מען דורכגיין פּריער אלע שווע-מעדורע-גענעם. בא אזא „מאגנאַט“ איז פאראן דריי זאכן, וואָס מע מוז פּריער דורכמאכן, איידער מע איז זויכע צו זען זיין פּאַנעם. און אפּילע, אז איר האָט שוין דורכגעמאַכט אלע דריי זאכן, זייט איר נאָך אלץ ניט פארטיק. איר קאָנט גיין און גיין און אוועקגיין מיט דעם, וואָס איר זייט געקומען. וואָס זיינען די דריי זאכן?— (1) א סטרוזש, א הייכער טרוקענער אָרל¹ מיט קרומע פיס. אז ער גייט, קאטשעט ער זיך. זיין נאָמען איז פּאַנטאַליי און זיין אוודע— ער זיצט באַם טויער, אזוי ווי, לעהאוודל, מאָרדכע דער ייד באַם קייניג אכאשוויידעש. (2) א שווארצער קעלעו, א בלינדער אפּ איין אויג, אזוי ווי בילאָמ². זיין נאָמען איז זשוק. דעם דאָזיקן קעלעו-שעביקלאָווימ האלט מען צו-געבונדן צו א בוימ אפּ און איזערנער קייט— אַניט וואָרט ער דוירעס געווען מענטשן. און (3) א יונג א מעשאַרעס, וואָס טראָגט א קויטיקע מאנישקע, א גאָלדענעם רינג און גייט פארקעמט מיט א שרונט אקוראַט אינמיטן קאָפּ. די שווארצע האָר שטאַרק אָנגעשמירט מיט פעטן און שמעקן מיט א רייכ פונ אָדעקאָלאָג, געמישט מיט ציבע-לעס, נאָר די אַויערן זיינען פּויל מיט בלאָטע און די געגל ארומגע-ברעמט מיט שווארצן. דורכגיין אָט די דריי אינסטאַנציעס איז ניט פונ די קלייניקייטן. קוידעמקאָל דאַרפט איר זיך באַקענען מיטן סטרוזש פּאַנטאַליי, וואָרעם אז ער דערזעט א פּרעמדן מענטשן, טוט ער אימ א פּרעג: „שטאָ נאדאָ?“ גייט דערציילט פּאַנטאַלייען א מייסע וועגן א בריוו און וועגן א שטעלע. איז אָבער פּאַנטאַליי ניט קיין שלעכ-טער גוי. א „פיטאַקל“ איז באַ אימ א מאַטבייע. אוועקגעשווימען דאָס איינציקע, דאָס לעצטע פּיטאַקל!.. דערפאר איז פּאַנטאַליי א גוטער ברודער. א סאך ערגער פונ דעם אָרל איז זשוק. דער קעלעו איז טאַקע אפּ א קייט. נאָר א הונט בלייבט א הונט. ער בילט און

1 א שאָוויניסטישער צונאָמען אפּ ניג קייניג יודן.
2 א דעגענאַרע (ביבלישע) פּערזאָן, ווערט געשילדערט אלס א שלעכטער מענטש.

שפרינגט און רייסט זיך, דער קעלעוו-שעביקלאָווים, מיט אלע קוי-
 כעס, א גליק, וואָס פאנטאליי איז דאָ בא דער זייט. שרייט ער אָן
 אפ אימ, שעלט אימ מיט טויטע קלאָלעס און זאָגט אימ מוסער — א
 גאנצע דראָשע. נאָך שווערער פון אלץ איז די דריטע אינסטאנציע —
 דער מעשאָרעס. דער האלט זיך גאָר פאר א גאנצ קנעפל, פרעגט
 אויס בא אייך איטלעכס ברעקל, נעמט אָפּ אַן עקזאמען: ווער איר
 זייט? פונדאנען איר קומט? און וואָס איר דארפט? א יונג א בלאזנ¹.
 מיט אַמ איז גלייכער איר זאָלט זיך האלטן פונדערווייטן, קוקן אפ
 אימ פון אויבן אראָפּ. אינט — וועט ער אייך קריכן אפן קאָפּ. דער
 העלד פון די געשיכטעס ווייסט עס פון זיינ אייגענעם דערפארן. דער
 מעשאָרעס האָט אימ א נעם געגעבן אפּן צימבל: פון וועמען איז
 דער בריוו? וואָס שטייט אין בריוו? און וואָס פאר א געשעפט ער
 האָט? א שטעלע? וואָסער א שטעלע? אינ „זאוואָד“? אָדער אינ די
 „עקאָנאָמיעס“? אויב אינ „זאוואָד“ — זינען אלע שטעלעס פארנומען.
 און אויב אינ די „עקאָנאָמיעס“ — זינען אויך אלע שטעלעס באוועצט.
 סייד א לערער-שטעלע? זינען אָבער דאָ באלאָנימ איבערגענוג. אָט
 גייט נאָך איינער מיט א הענגקאָלנער, זייער א וואזשנע לערער —
 האָט ער אָבער א כיסאָרן: ער איז א שויטע, כאָטש בראָקט אימ
 אינ קרויט. דערפאר האָט ער א מילע, וואָס ער איז מיט א באָרד,
 וועלן די פאניטשלעך מיט די בארישניעס פאר אימ האָבן דערעכ-
 ערעצ.

— פאר אייך ניט, ווייל איר זייט נאָך יונג, וועלן זיי אייך
 אָפּדרייען דעם קאָפּ... אונדזערע פאניטשלעך מיט אונדזערע באריש-
 נייעס — עס וואָלט געמעגט קומען אפ זיי א כאָלירע אינ איינ טאָג...
 אזוי לאָזט אויס דער מעשאָרעס און פארבייסט מיט א שיינעם
 יעוואָרעכעכאָ², נעמט צו באַם באָכער דעם בריוו, לייגט אימ ארום אפ
 א זילבערן טעצל און ווערט פארשווינדן אינ די ווייטע אפארטאמענטן.
 אינ עטלעכע מינוט ארום איז דער מעשאָרעס געקומען צוריק מיט
 ליידיקע הענט און אָן א שום רעזולטאט. דעם בריוו האָט, זאָגט ער,
 דער „מאגנאט“ געפנט, א קוק געגעבן, און, ניט געלייענטערהייט,
 אוועקעלייגט.

וואָס איז די מייסע? — דאָס וועלן מיר זען ווייטער.

1 א לעצ.

2 א בראָכע, דאָ — איראָניש.

אינ כאַלעם און אפ דער וואָר

אפ דער סטאנציע אינעם קליינ שטעטעלע. — בערל דער
רויטער — טאפט בא אימ ווערטער. — דער העלד זייגט זיך
שלאָפן א הונגעריקער און גייט אוועק אינ אוילעם-האדימען
אויבן. — ווידעראמאָל דער „אויצער“. — ער באגעגנט זיך מיט
א טאָכטער פונעם „מאגנאט“, און פון זינע כאַלוימעס לאָזט
זיך אויס א טיכ.

באקומען באַם „מאגנאט“ פון ט. אזא קאלטן באַרעכאבע, האָט
אונדזער העלד פונדעסטוועגן נאָך גיט פארלאָרן זיין קוראזש און זיין
האַפענונג האָט ער גיט אופגעגעבן. ער האָט זיך געטראכט: „וואָס א
גוויר א מאגנאט קאָן זיך פאָרגינען! עפשער איז אימ דער קאָפּ גיט
דערביי? גיט היינט — איז מאָרגן...“ דערוויל די צייט שטייט גיט.
עס הייבט אָן צו ווערן שטאָק-נאכט. מע באדארפ א טראכט טאָן וועגן
נאכטלעגער, אויסזוכן א סטאנציע. ער האָט זיך געלאָזט זוכן און
האָט אויסגעזוכט די איינציקע סטאנציע אינעם שטעטעלע ט. — א
שטיבל אפ הינערשע פיסלעך. דער באלעבאָס איז נאָך א יונגעראַן,
טאקע דעם „מאגנאטס“ א נאָענטער קאָרעו. א ייד א רויטער, מיט
א רויט-פֿייעריקער באָרד. זיין נאָמען איז, בערל דער רויטער. אז
ער רעדט, פארמאכט ער די אויגן און שמייכלט. א מאָדנער ייד. ער
אינטערעסירט זיך אייך מיט איטלעכס ברעקעלע. ער דארפ אלצדינג
וויסן, וואָס בא אייך טוט זיך, און איז גרייט צו יעדער צייט אייך
באהילפיק זיין מיט וואָס נאָך ס'איז מעגלעך. אזוי זאָגט ער. ער קאָן
אייך געבן אַן אייצע, פאָלגן א גאנג, זאָגן א גוט וואָרט פאר אייך
בא זיין רייכע קאָרעו אינ הויפ, און טאקע אונטערשיצן מיט א
באשיידענעם ווארעמעס, מיט א גלעזל טיי, עס שטייט בעמילע א
גרויסער סאמאָוואר מיט א טשייניק. טיי טרינקט ווער עס וויל און
ווער עס וויל גיט.

אויסגעטאפט באַם יונגן אוירעך, ווער ער איז און ווער זיין
טאטע איז, לאָזט זיך אויס, אז ער קען אימ זייער גוט. ער איז גיט
איינ מאָל געשטאנען בא זיין פאָטער אינ דער אכסאניע. איז ער בא
אימ נאָך טייערער געוואָרן. גאָר אַן אָנגעלייגטער גאסט! וויבאלד אזוי,
מעג ער זיך וואשן און גיין צום טיש גלייך מיט אלעמען. געפעלט

ניט דעם גאסט, וואָס מע קוקט אפּ אימ, ווי אפּ אַן אָרעם-באַכער...
ער איז נאָכ גענוג גרויס בא זיך, ער זאָל ניט וועלן עסן לאס-
קעווע ברויט בא א יידן אַן אָרעמאן, וועלכער לעבט מיסטאמע
פון די ברעקלעך, וואָס פאלן אראָפּ פון דעם רייכן קאָרעווס טיש...
און ער טראכט אויס א ליגן, און ער איז גאָר ניט הונגעריק, און
ער איז שוין א געגעסענער...

וויפל דער באלעבאָס, בערל דער רויטער, מוטשעט אימ ניט, ער
זאָל אימ זאָגן, וואָס פאר א געשעפט ער האָט צו זיין רייכן קאָרעווס,
טאָמער קאָן ער אימ א טויווע טאָג, — וויל ער אימ ניט זאָגן. עס
שטייט אימ ניט אָן, און א זיטיקער ייד, און נאָך א רויטער דער-
צו, זאָל זיך ארײַנמישן אין זײַנע געשעפטן.

בערל דער רויטער טאפט ווערטער. דער באַכער מאכט זיך טא-
מעוואטע, גלייך ווי ער פארשטייט ניט, וואָס דער ייד מיינט. לאָזט
זיך אויס, און דער ייד ווייסט גאנצ גוט, וואָס דער באַכער דארפ
צו זיין רייכן קאָרעווס. נאָר ער וויל דאָס הערן פון אימ אליין. און
ער דערציילט אימ א מיסע, באשער אזויווי דער קאָרעווס זינער, דער
„מאגנאט“, זוכט א לערער צו די קינדער, האָט ער אויסגעפויקט
איבער דער גאָרער וועלט, און עס האָבן זיך א לאָז געגעבן צו אימ
לערערס, יונגע און אלטע, מיט פראַטעקציעס און רעקאָמענדאציעס
פון באַסלאוו, פון קאניעו און פון טאראשטשע — „יידן זוכן פאר-
נאָסע, ווילן א שטיקל ברויט“... אזוי לאָזט אויס בערל דער רויטער,
און די ווערטער „פארנאָסע“ און א „שטיקל ברויט“ קלינגען פאר
אונדזער יונגן העלד, ווי א באלידיקונג. און טאָמער איז קארג, גיסט
אונטער דער רויטער ייד בויםל אפּן פליער און זאָגט, און ס'איז א
גאָסט ראכמאָנעס אפּ די קאנדידאטן, „וואָרעם זיי זינען געבעך הונ-
געריק“... עס ווייזט זיך אימ אויס, און אָט דער רויטער ייד צילט
דאָס גראָד אפּ אימ... דער ייד ווייסט, אפּאָנעם, און דער העלד לייגט
זיך שלאָפּן א הונגעריקער.

ער ווייסט ניט, צי עס כאַלעמט זיך אימ, אָדער ער פאנטאזירט
עס וואכנדיק, נאָר עס שטעלט זיך אימ פאָר אזא מעשווע-מאָדנער
אומגעלומפערטער געדאנק: און ער האָט גאָר קיין שום בריוו צום
„מאגנאט“ ניט איבערגעגעבן, נאָר ער איז גלאט אזוי אריינגעטרעטן
צו אימ אלס באדינער... און און ער איז בא אימ א „מענטש“, ווי

אלע „מענטשן“... נאָר ער געפעלט זייער דעם „מאגנאט“... און דער „מאגנאט“ רופט אים אריין צו זיך און פּרעגט אים, ווער ער איז און פּונדוואַנען ער איז?.. און אז ער דערזעט, מיט וועמען ער האָט צו טאָן, הייבט ער אים אָפּ און גיט אים אַ העכערע שטעלע... און עס גייט אוועק אַ קורצע צייט, ווערט ער באַ אים קאָלועלאַכ¹ איבער אלע „מענטשן“ און איבערן גאַנצן „הויפּ“... און דער סטרוזש פּאַנטאַליי, און דער הונט זשוק, און דער בלאַנזע מעשאַרעס — אלע ציטערן פאַר אים אימאַסמאָועס... און ער שרייבט אַ בריוו צום טאַטן אהיים, מיט אַ שיינער מעליצע, אפּ העברעיִש געוויינלעך, און ניט גלאַט אַ פּוסטן בריוו, נאָר מיט עטלעכע פּרישע קנאַקנדיקע הונדערטער — אַ מאַטאַנע דעם טאַטן אפּ יאָמטעוו... אינעם בריוו שרייבט ער אַרויס דעם טאַטן ריוון גאַדלוי ווערויוו אָשרוי², מאַלט אים אַ בילד, וואַזוי ער פּאָרט אַרויס מיט דריי פּאָר פּערד נאַשפיצ... פּרעגט מען אַיינס דאָס אַנדערע: „ווער פּאָרט דאָס?“ ענטפּערט מען: „איר ווייסט ניט, ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך דער גלאַונע אַפּראַויליאַישטשע“... „אזא יונגערמאַנ!“...

עס איז שוין גרויסער טאָג. פּונ בערל דעם רויטנס קיך לאָזט זיך הערן אַ קלאַפּעריי און עס טראָגט זיך פּונ דאָרט אַ רייע פּונ פּרישן, נאָרוואַס אַויסגעבאַקענעם ברויט און געפּראַזשעטער מילכ. דער העלד כאַפט אפּ זיך גיך דאָס אָנטאָג און לאָזט זיך אינ „הויפּ“ אריין, באַקומט אַן אַאודיענצ באַם מעשאַרעס און ווערט געוויירע, אז דער „מאגנאט“ האָט דעם בריוו נאָך ניט געלייענט... גייט ער מיט אַ פאַרביטערט האַרצ צוריק אפּ דער אַכסאַניע, באַגעגנט זיך מיטן רויטן באלעבאָס. מיט צוגעמאַכטע אַויגן, ווי זײַן שטייגער איז, טוט אים בערל דער רויטער אַ פּרעג גלאַט אַזוי פּונ יוצע וועגן: „וואָס הערט מען נײַס?...“, דערווייל נאָך גאָרניט, — ענטפּערט אים דער יונגער אַוירעך און גליטשט זיך אַויס פּונעם רויטנס הענט און גייט אַוועק צו זיך אינ כּיידערל אַריין, ציט זיך אַויס אפּן בעטל און פאַרשטעקט זיך די נאָז, ער זאָל ניט הערן דעם רייע פּונ מאַרינירטן הערינג מיט אָנגעבראַקטע ציבעלעס, וואָס קיצלען דעם כּוש-האַרייעך און רייצן דעם אפּעטיט מיט סאַקאָנעס-געפּאַשעס... און ביכדיי אָפּצוטרייבן פּונ זיך דעם יעיצערהאַרע, מאַכט ער צו די אַויגן

1 געמיינט: דער עלטסטער.

2 זײַן גרויסקייט און זײַן גרויסע רייכקייט.

און פארטיפט זיך אינ מאכשאַוועס און געדאנקען, וועלכע כאפן אימ אופ און טראָגן אימ אוועק אפ די פֿיגלען פונ דער היציקער פאנ-טאזיע אינ אוילעם-האדימען, אינ דער צויבער-וועלט פונ זיסע גאַל-דענע כאלומעס. אהינ האָט ער ליב צו פאַרקלייבן זיך אלעמאַל, ווען ער בלייבט אליין מיט זיך. קיינער האָט אהינ קיין שליטע ניט. אפילע זיינע סאמע נאָענטע כאוויירימ. דאָס איז יענע קישעפדיקע וועלט, וואָס איז אימ פאַרליבן פונ זיינ אמאָליקן כאווער שמוליק. א וועלט פונ אויצרעס און פונ ווונדערשטיינער, וואָס איינער פונ זיי הייסט „יאָשפע“ און דער אנדערער — „קאדקויד“. א רייב מיטן ערשטן שטיינ: „ס׳זאָל מיר ארויסגיין און ארויסגיין!“... באווייזט זיך אן אַן-בייסן, הייסע שמעקנדיקע פראנזעלן מיט פוטערקילעך, וואָס צעגייען זיך אינ מויל, און א רייעך פונ הייסער קאווע מיט מילך צעגייט זיך אינ אלע ווינקעלעך, — איז איידער ער רירט זיך נאָך צו צו דער קאווע, איז שוין אויסגעוואקסן א פעטע יויכ מיט מאנדלען און א פערטל אָפ, און געבראָטענע קאטשקע מיט מערעלעך, און א קוגעלע פונ מאצע-מעל מיט גענדזנשמאלץ, און וויינ — צווייערליי סאַרטנ: (1) רייט-וויינ „צערקאווע קאַשער לעפעסאכ“, (2) ווייסער וויינ, פונעם „ווימאָרזויג יוזשנאהאָ בערעגא“... דאָס זיינען די וויינען, וואָס זיינ טאטע האָט געהאלטן אפ פייסעך נאָר פאר יעכידע-סגולע¹, פאר די עמעסע מעווינימ.

אַפגעפארטיקט זיך מיטן דאָזיקן גרויסארטיקן אָנבנייסן, פילט ער, אז ער באדארף האָבן רו. טוט ער א רייב מיטן צווייטן שטיינדעלע: „ס׳זאָל מיר ארויסגיין און ארויסגיין!“... און נאָך איידער ער רעדט עס ארויס, דערזעט ער זיך שוין אינ א קרישטאָלענעם פאלאצ פונ צוועלפ כאדאָרימ. די ווענט זיינען אויסגעקלעפט מיט אסיגנאציעס פונ סאמע הונדערטער. די ערד איז אויסגעפלאסטערט פונ זילבערנע מאטבייעס, באצירט מיט גאָלדענע רענדלעך. דאָס גאנצע מעבל איז פונ ווייסן העלפאנדביינ, מיט סאמעט אויסגעבעט. ווי מע טוט זיך א ריר איז גאָלד און זילבער און די בעסטע טייערסטע שטיינער. ארום און ארום איז א גאָרטן פונ די בעסטע פיירעס. און א טיכל לויפט פארביי מיט גאָלדענע פישעלעך. און א געטלעכע מוויק הערט מען דאָרטן שפילן — די בעסטע פידלשפילער פונ דער וועלט. און ער אליין, דער העלד, טוט גאָרניט, נאָר ער טיילט צדאָקע פונ דער

1 אויסדערוויילטע.

ברייטער האנט, פולע זשמעניעס. וועמען גאָלד, וועמען זילבער, ווע-
מען שטיינער, און וועמען א מעזומענע מאטבייע, וועמען עסנווארג
און וועמען קליידער — ער לאָזט ניש דורך קיינעם, דעם גרעסטן
סוינע אפילע. פארקערט, די סאָנים גיט ער נאָכ מער ווי די גוטע-
פריינט, ביכדיי זיי זאָלן פילן...

א פארכאָלעמטער, א הונגעריקער, כאפט זיך אופ דער יונגער
טרוימער, און מיט א פארכאלעשט הארצ לאָזט ער זיך אוועק ווידער
אין „הויפ“ פונ דעם „מאגנאט“. ער איז שוין דאָרט א היימישער.
דאָס הייסט, דער סטרוזש פאנטאליי לאָזט אים דורכ. דער הונט זשוק
טשעפעט אים ניש. און דער מעשאָרעס איז מיט אים זא-פאני-בראטא.
ער פאטשט דעם יונגן באַכער איבער דער פלייצע און זאָגט אים
אַן א בסורע, אז ער האָט שוין גערעדט פונ אים, ניש מיטן באלע-
באָס, נאָר מיט זיינע טעכטער... און אזוי ווי ער רעדט — באווייזט
זיך איינע פונ די טעכטער, א גראָבע מויד, א רויטע, אינ א קורצ
קליידעלע, מיט גראָבע פולקעס און מיט א פאריטן נעזל. „אַט דאָס
איז ער!“ — ווייזט אָן אפ אים דער מעשאָרעס, און די גראָבע מויד
באטראכט אים פונ קאָפּ ביז די פיס, באהאלט דאָס פאָנעם אינ די
הענט, שיסט אויס א געלעכטער און אנטלויפט.

א מייסע מיט א זייגער

ער זוכט מיטלען קעגן הונגער. — א זייגער מיט א געשיכ-
טע. — דער דיאלאָג צווישן דעם באַכער מיטן אַטנ זייגער-
מאכער. — די קאָמבינאציעס העלפן ניש, און דער הונגער
וואקסט.

און דעם בריוו האָט דער „מאגנאט“ נאָכ אלץ ניש גלייענט.
דאָס רירט שוין אָן דעם העלדס אמביציע און ער גייט ארויס פונ
דאָרט א צעקאָכטער. סטייטש, זיינ טאטנס בריוו וואלגערט זיך ארום —
דאָס ארט אים מער פונ אלצדינג. נאָכ מער פונ דעם, וואָס ער איז
הונגעריק. הונגעריק, ווי א הונט! ער קאָן זיך קיין אָרט ניש גע-
פינען. עס טראָגט אים אינ דער לופטן. עס ציט אים דאָס הארצ, און
דער בויך איז אים ווי איינגעשרומפן. א קאלטער שווייס טרעט ארויס,
און ער זוכט אינ זיינע געדאנקען, וועלכע פונ זיינע זאכען ער וואָלט

קאָנט פארקויפן, מאכט דערפון קליינגעלט און עפעס קויפן צו שטילן דעם הונגער... וואָלט דאָס געווען אינא א גרויסער שטאָט — פארזעצט מען דעם אויבערפֿאַך און מע שלאָגט צונויף א פאָר גראָשנס...

ער טאפט זיך אינא אלע קעשענעס, און זיינע געדאנקען שטעלן זיך אָפּ אפן זייגער. נאָר וואָס טוט מען מיטן זייגער? פארזעצן אינא מאשקן — אינא ניטאָ בא וועמען. סײַדן פארקויפן? דערמאָנט ער זיך, אָז אינדערפרי האָט ער געווען אינא מארק און אופשריפט מיט א גרויסן ציפערבלאַט: „טשאסאָויכ די על מאסטער“. דאָ וועט ער קאָנען פארהאנדלען זײַן זייגער. קײַן סאך קאפיטאלן — ווייסט ער — וועט ער פון דעם ניט שלאָגן. נאָר עס וועט זײַן גענוג וויפל ער וועט קריגן, אבי צו שטילן דעם הונגער.

א מיטעסע זאך — הונגערן. אכוצ, וואָס עס ציט דאָס הארץ און עס ציט זײַן הענט און פיס — אינא דער ביזאָיען, דער ביזאָיען!.. מע דארף פארשטערקן דעם זייגער... אינא אָבער דער זייגער, וואָס דער באַכער פארמאָגט, ניט גלאט א זייגער, נאָר דאָס אינא א זייגער מיט א געשיכטע, מיט א היסטאָריע. א היסטאָרישער זייגער. מוז מען דעריבער פריער אײַנזאך באקענען מיט דער געשיכטע פונעם זייגער.

דאָס אינא געווען אינא יענער צײַט, ווען דער מעכאבער פון די דאָזיקע זיכרוינעס האָט געהאלטן אינא רעכטן גלאנץ פון געבן שטונדן. אינא זײַן געבורטשטאָט האָט ער געהאט שטונדן א סאך מער, וויפל א יונגער לערער קאָן זיך ווינטשן. נאָר איינ זאך האָט אינא געפעלט צו די שטונדן — א זייגער. האָט ער זיך צונויפגעשלאָגן פון די שטונדן א שטיקל קאפיטאל אפ צו באזאָרגן זיך מיט א זייגער. די בעסטע צײַט אפ צו קויפן א זייגער אינא „ספאס-יאריד“. דעמלט פאָרן זיך צונויף אינא פערעיאסלאוו סאָכרימ, קרעמער פון דער גאָרער וועלט. וואָס און איינ קאָן זען און וואָס א מויל קאָן ריידן קריגט איר אפ דעם יאריד.

איפגעשטאנען איינמאָל אינדערפרי, גענומען דאָס שזעקעלע, האָט זיך אינדער העלר געלאָזט אפן יאריד צו די שאלאשן און קראָמען, ווו די גאָלרענע און אנדערע טײַערע זאכן זײַנען אויסגע-שטעלט. ספאס-יאריד שזעלט זיך סאָס זומער, אינא כוידעש אור-גוסט. דעמלט קומען אפ די קאווענעס מיט די דיניעס. עפל און בארן ליגן קופעסווייזן אפ די וועגן און אפ דער ערד. ייִדן לויפן

ארומ, ווי פארסאמטע מיין, פארטאראראמט און פארשוויצט. מע טו
געשעפט. מע לייזט געלט. ציגייער שווערן זיך, מערד הירזשען,
שאָפּ מעקען, כאַוירימלעך קוויטשען פּונ די זעק ארויס. א בלינדער
בעטלער שפּילט אפּ א באַנדורע. א יידענע פּאַרקויפּט בייגל. א יינגל
טראָגט ארומ קוואס. אלץ רעדט. אלץ שרייט. מע קאָן טויב ווערן.
גייענדיק אזוי איבערן יאָרד פּאַרטראַכט, שלאַגט ער זיך אָן אַט
א יידל מיט א רויט פּרישטשעוואטע פּאַנעם, מיט א קויטיקער מאַ-
נישקע און מיט מאָדנע לויפּנדיקע אויגן. שטעלט אימ אָפּ דער ייד,
רעדט שטיל, הייזעריקלעך, און ווינקט מיט די כאַמוזערישע אייגלעך
אפּ א הויכנ דארן פּאַרעצ מיט א פּויליש היטל, מיט לאַנגע פּאַר-
דרייטע וואַנצעס ארופּ.

— אָט דער אָדן האָט צו פּאַרקויפּן א זאך בעכאַצע-כינעם...

טוט א קוק. וואָס'ט אייך ארנ?

און באַלד נאָכדעם רוקט זיך צו דער פּאַרעצ, ציט ארויס פּונ
קעשענע א פּאַפּיר, קוקט זיך ארומ אפּ אלע זייטן, וויקלט אופּ דאָס
פּאַפּיר, און עס טוט מיטאַמאָל א בלישטשע אינ די אויגן א שפּאַגל-
נייער, א גלאַנצנדיקער גאָלדענער זייגער. א ווייז געגעבן דעם זיי-
גער פּונדערווייטן, וויקלט אימ דער אָדן איינ אינ פּאַפּיר און
באהאַלט אימ צוריק אינ קעשענע, אָן ווערטער. ריידן רעדט דאָס
יידל:

— א מעציע פּונ א גאַנעוון!.. ער באַדאַרפּ האָבן נייטיק געלט.

אפּ דעם זייגער איז דאָ גאָלד גלייך עפּשער אפּ א הונדערטער...

— וויפּל זשע וויל ער פּאַרן זייגער?

— איך מיינ, ער'ט נעמען האַלב, א פּוכציקער. א מעציע פּונ

א גאַנעוון!.. איך אליין וואָלט א באַלן געווען, האָב איך ניט אזויפּיל
געלט בא זיך. — זאָגט דאָס יידל.

— איך האָב אויך ניט. — זאָגט דער באַכער און כאַפט זיך צו

דער קעשענע.

— וויפּל דען האָט איר? — פּרעגט אימ דער פּרישטשעוואטער ייד.

— איך פּאַרמאָג אינאַנצן איינ פינף-און-צוואַנציקער...

דער ייד טוט א בלישטשע מיט די מאַמוזערישע אויגן, ציט אויס

א האַנט:

— מיט מאַזל-בראָכעוון!..

אינ איינ אויגנבליק ווערט איינגעצאָלט דאָס געלט, און דער

גאָלדענער זייגער ווערט איבערגעגעבן צום קוינע אינ די הענט אריינ.

עס טוט אימ א טיפֿאָקע דאָס האַרצ — טאָמער איז דער זייגער א גענאוועטער? ... עס גייט אימ ניט אײַן די מעציע, וואָס ער האָט אײַנגעהאנדלט, און עס שטעלן זיך אימ פאָר אלערליי טונקעלע מאַכ-שאַוועס און טרויעריקע געדאַנקען: „טאָמער דערקענט מען באַ אימ דעם זייגער? ... האַנדלען א גנייווע איז ערגער פון א גנייווע אליין... קורצ, ער האָט שוין כאַראַטע. נאָר ס'איז פאַרפאַלן. ער נעמט אַרויס דעם זייגער פון קעשענע, באַטראַכט אימ פון אלע זײַטן — א שפּאַגל-נײַער זייגער, און קלאַפט, ווי א באַנדער! קאַפּערטעס גינגאַלדענע, שווערע. א ציפּערבלאַט, ווי געסאַלענער שניי. וויזערס, ווי ריטער. עס בלייבט נאָר צו באַווייזן דעם זייגער עפּעס פאַר א רעכטן מײַוון, ער זאָל אימ באַטראַכטן און אָפּשאַצן. דער טאַטע איז אפּילע א מײַוון אפּ זייגערס. פאַסט אימ אָבער ניט צו ווייזן אימ דעם טאַטן. און דערציילן דעם עמעס, אז ער האָט אימ געהאַנדלט אפּ דער גאַס — וויל ער אויך גיט. אַקיצער, דאָס בעסטע וועט זײַן אַרײַנטראַגן דעם זייגער צו הענזל דעם זייגערמאַכער.

הענזל דער זייגערמאַכער איז נאָך גאָר א יונגערמאַן, נאָר א גרויסער קאַפּמענטש. אינ שטאָט זאָגט מען, אז הענזל האָט צוגעטראַכט אַן אײַגענעם זייגער נאָך דער סיסטעם פון דער זון. אפּן פּאַנעם באַ אימ זעט מען אפּילע קײַן באַזונדערע כּאָכמע ניט אַרויס. א גאַנצ געוויינלעכער ייִד מיט א ברייטער נאָז. פאַרמאַגט א גראַבן ברייטן פּלאַטשיקן פּינגער מיט א גרויסן נאָגל. מיט דעם נאָגל טוט ער אַן עפּן אופּ דעם זייגער, זאָטלט אָן דאָס אויג מיט א שפּאַקטיוו, טוט א קוק אַרײַן אינ געווערקל און זאָגט אײַך באלד, וואָס דער זייגער האָט, וואָס אימ פעלט, און וואָס ער איז ווערט.

באַטראַכט די מעציע, דעם גאַלדענעם זייגער, האָט הענזל אימ צוגעמאַכט מיט א קנאַק און א זאָג געגעבן:

— א פּראָסטער צילינדער, גיט קײַן אַנקער, ווערט א פּינפּערל אויווער-לאַסויכער¹ ...

— נו, און דאָס גאַלד?

— וואָסער גאַלד? ס'איז אזוי גאַלד, אזוי ווי איך בין א מיניסטער.

— וואָס דען איז דאָס?

— טאַמבעקע.

— וואָס הייסט דאָס טאַמבעקע?

1 א גאַנגבאַרע סכּוירע, דאָ געמײנט: די העכסטע פּרייז.

— טאמבעקע איז טאמבעקע; ניט קיינ מעש און ניט קיינ קופער,
פאַר טאמבעקע...
און הענול טוט אויס די שפאקטיוו, נעמט זיכ צו דער ארבעט
און רעדט ניט מער.

פֿאַט דעם דאָזיקן זייגער האָט דאָס דער יונגער וואנדערער גע-
וואָלט פארהאנדלען צום זייגערמאכער פונעם קליינעם שטעטעלע ט.
אריינגעקומען איז ער צום זייגערמאכער, צו אן אלטן יידן א טוב-
לעכנ, מיט וואט אינ די אויערן, גאנצ ברייטלעך, מיסע סויכער. און
צווישן באַכער מינ אלטן זייגערמאכער קומט פאָר אזא מינ דײַאלאָג:
דער באַכער: גוט מאָרגן, הער זייגערמייסטער! האָט איר
עפּעס גוטע זייגערס?

דער זייגערמאכער: וויפל זייגערס דארפ עס א באַכערל?
דער באַכער: איינעם א זייגער...
דער זייגערמאכער: וואָסער א זייגער ווילט איר — א זיל-
בערנעם? א גאַלדענעם?

דער באַכער: א גאַלדענעם וועל איכ בא אײַכ קויפן א ביטל
שפּעטער... דערווייל וועט זײַן גענוג א זילבערנער, אבי ער זאָל גײַן
ווי עס געהער צו זײַן.

דער זייגערמאכער: וועגן דעם איז גאָר ניטאָ, וואָס צו
ריידן! — און דער אלטער זייגערמאכער שיט אויס פאָרן קוינע אקעגן
א האלב טויז נייע זייגערס. דער באַכער שטעלט זיכ אָפּ אפּ איינעם
פון זיי און גיט צו פארשטיין דעם אלטן, אז ער וויל, אייגנטלעך,
מאכט מיט אימ א ביט. דאָס הייסט, ער וועט בא אימ נעמען דעם
דאָזיקן נייעם זילבערנעם זייגער און וועט אימ געבן זײַן אלטן זײַ-
גער... אינ וויפל וועט איר אימ אָנעמען?... דער אלטער באטראכט
דעם באַכערס זייגער פון אלע זײַטן, טראכט א וויילע, צושאָקלענ-
דיק מיטן קאָפּ. דערנאָכ נעמט ער ארויס די וואט פון די אויערן
און לייגט איבער פון איינ אריער אינעם אנדערן, גלייכ ווי דאָס האָט
א שייכעס צו די זייגערס. און קומ וואָס ער שטעלט זיכ אײַן
ארויסצוזאָגן, אז ער קאָן אינעמען בא אימ זײַן זייגער מער ניט, ווי
אינ צוויי קארבן. און אזויווי זײַן זילבערנעם זייגער רעכנט ער אינ
זײַן קארבן, קומט אויס, אז דער באַכער באדארפ אימ צוצאָלן אוי
גרויס, ווי זיבן קא בן, און דאָס געשעפט איז געמאכט. דעם באַ-
כער איז די קאָמב נאצייע געזעל, און ער לייגט פאָר דעם זייגער-

מאכער א נייע קאָמבינאציע: אז ער זאָל דערווייל נעמען באַ אימ
דעם אלטן זייגער און געבן צוויי קארבן, און שפעטער מיט א טאָג
אַדער צוויי וועט ער אריינקומען און וועט זיך אויסקלייבן א נייעם
זייגער... געפעלט ניט דעם אלטן די דאָזיקע קאָמבינאציע. פארוואָס?
אזוי. דערפאר, ווייל ער קויפט ניט קיין זייגערס. ער פארקויפט
זייגערס... פרוווט זיך דער באַכער פאָרלייגן א נייעם פראַיעקט. דע-
היינע: ער גיט אימ אוועק זיין אלטן זייגער פאר איין קארב — אן
עק! ניט צוליבן געלט, נאָר ווייל דער זייגער איז אימ נימעס גע-
וואָרן, ער קאָן אפ אימ ניט קוקן... זאָגט דער אלטער, אז אויב ס'איז
אימ נימעס געוואָרן דער זייגער, קאָן ער אימ ארויסווארפן אין בלאַטע.
גיט אימ דער באַכער צו פארשטיין, אז ער קאָן איצט דאָס געשעפט
מיט אימ ניט מאכן, מאכמעס ער איז איצטער קורצ אינ געלט. דאָס
הייסט, פאָשעט ער איז איצטער ניט באַ געלט... גיט אימ דער
זייגערמאכער אן אייזע, ער זאָל אריינקומען אן אנדערשמאָל, דעמלט
ווען ער וועט זיין באַ געלט. און אזוי עטלעכע מאָל. ער זאָגט אימ
דאָס, און יענער ענטפערט אימ בויבעריק. זינט גאָט האנדלט מיט נוד-
ניקעס, האָט ער נאָך אזא נודניק גיט געהאט!.. דער באַכער באהאלט
צוריק זיין אלטן טאמבעקענעם זייגער און בעט דעם אלטן, ער זאָל
אַפלייגן אָט-אָ יענעם זילבערנעם זייגער אפ א זייט. ער וועט נאָך עפ-
שער היינט אריינקומען צו אימ נאָכאמאָל. עס דארף אימ אָנקומען געלט
מיט דער פאָטשט. ער זאָל נאָר קיין פאריבל ניט האָבן, וואָס טאָמער
האָט ער באַ אימ צוגענומען צייט. זאָגט דער אלטער, אז עס מאכט
ניט אויס. נאָר נאָך זיין בלאַס פאָנעם, נאָך זיין בייזן קוק און נאָכן
ציטערן פונ זינע אלטע פינגער איז צו זען, אז עס מאכט שוין
דאפקע יאָ אויס... דער באַכער — קוימ וואָס ער טרעפט צו דער טיר.
מיט א פארכאלעשט הארצ לאָזט ער זיך אוועק צו בערל דעם רויטן
אפ דער סטאנציע און בעט גאָט, ער זאָל כאַטש ניט באגעגענען זיך
מיטן רויטן באַלעבאָס. „וואָרעם אָט דער רויטער ייד — טראכט זיך
דער באַכער אינ הארצן — איז דער איינציקער, וואָס שטויסט זיך,
אז ער הונגערט...“

א מאלעך פון גאָט אינעם געשטאלט פון א מענטשן

ער פארקלייבט זיך איך בעסמערערש פון שטעטל און וויינט
זיך גוט אויס. — א מאלעך פון גאָט באווייזט זיך, און דאָס
מאזל טוט אים א שיין. — ער ווערט אינגעלאדן אלס צערער
אין א דאָרף און ווייסט נישט, אז דערמיט איז אים פארויגלט
געוואָרן דאָס גליק אפ זיין גאנצן לעבן.

דאָס צווייטע הויז פון בערל דעם רויטנס אכסאניע איז געווען
דאָס בעסמערערש פונעם שטעטל. אהינ האָט זיך דער העלד פון דער
ביאָגראפיע פארקליבן אפ מאַרגן אינדערפרי און, נישט האָבנדיק וואָס
צו טאָן, האָט ער אוועקגעשטעלט זיך דאוונען. און געדאוונט האָט
ער בעיעכידעס, איינער אליין. וואָרעם דאָס ביסל ייִדן, וואָס איך
שטעטל ט., האָבן זיך געפּעדערט גאנצפרי, אָפּגעדאוונט מיט א מיניען
און צעגאנגען זיך זוכן פארנאָסע, ווי דער שטייגער איז. געבליבן
איז נאָר דער שאמעס, א ייִד א שוסטער. נאָר ווייל ער האָט וויי-
ציק ארבעט, איז ער איינינוועגס אויך א שאמעס איך שול. דער-
זען א פרעמדן באַכער מיט א טפילן-זעקל, איז דער שאמעס-שוס-
טער צוגעגאנגען צו אים און א פרעג געגעבן, צי האָט ער נישט קיין
יאָרצייט? אויב א יאָרצייט, וועט ער א לויפ טאָן צונויפשלעפּן א
מיניען.

— ניין, נישט קיין יאָרצייט, נאָר איך וויל גלאט אזוי דאוונען. —
האָט אים דער באַכער באַרוקט, און באַקומען אן ענטפער פונעם
שאמעס:

— געוונטערהייט, אָט האָט איר א סידער. — זאָגט צו אים דער
שאמעס, לאָזט אים אליין און פארקלייבט זיך אין פּאָליש און זעצט
זיך אוועק פאריכטן אן אלטע פּאָר שיך.

שוין לאנג האָט דער יונגער העלד אזוי געשמאק און אזוי האר-
צעדיק נישט געדאוונט, ווי איך יענעם פרימאָרגן. ער איז שוין דעמלט
ביכלאל געווען ווייט פון פרומקייט. דאָס איז געווען די עפּאָכע פון
האסקאָלע, ווען פרומ זיין איז געווען א ביזאָיען, ווען א פאנאטיקער
איז געווען ערגער פון א הולטיי, און עפּשער ערגער, ווי היינט א
מעשומעד... נאָר דער כיישעק צו דאוונען איז געקומען פון זיך אליין.
א מין רעליגיעזער עקסטאז איז אפ אים אָנגעקומען מיטאמאָל, און

ער האָט זיך צעלאָזט, צעזונגען אפּ א קאָל, גאָר מיטע כאונ, און צו דער שמוינערעסרע האָט ער זיך צעוויינט. לאנג געוויינט, מיט הארץ געוויינט. און אז ער האָט זיך גוט אויסגעוויינט, האָט ער זיך געפילט א סאך גרינגער, גלייך ווי ס'איז אימ אראָפּ א שווערע מאסע פון הארצן. וואָס דאָס דאָזיקע געוויינט האָט באטייט, קאָגן ער אפּ א ראַציאָנעלן אויפן ניט געבן צו פארשטיינ. עס האָט זיך גע-וויינט גיכער פון זיך אליינ, און די נעשעמקע האָט זיך ווי אַפּגערייניקט. עפשער איז דאָס געקומען פון אַפּגעשוואכטע נערוונ? עפשער איז דאָס געווען פון דעם פאסטנ?.. ער האָט באשטימט בא זיך דעם טאָנעס היינט איבערצורייסן — ס'זאָל זיינ וואָס עס וויל זיך. גענוג פאסטנ!.. און ער לייגט צונויפּ די טפילן, נעמט דאָס שטעקעלע און גייט אהיימ אפּ דער סטאנציע און באַגעגנט אפּ דער שוועל בערל דעם רוטנ, וועלכער זאָגט אימ אָן א בסורע, אז היינט אינ-דערפרי האָט זיך אַפּגעשטעלט בא אימ א יונגערמאן, א גוויר, אן אדיר, פון ניט ווייט, פון א דאָרפ. ער איז, דאכט זיך, אימ א באַענטער קאָרעו.

— וועמענס א קאָרעו?

— אייערער א קאָרעו. דאָס הייסט, ניט קיינ קאָרעו, נאָר א שטיקל מעכוטנ... — און ניט לאנג געטראכט, נעמט אימ בערל דער רויטער אָן פאר א האנט און פירט אימ אריינ אינ א באזונדערנ כידער, וואָס איז צוגעקליבן פאר פריצים, און שטעלט אימ פאָר פאר א יונגמאן, וואָס זיצט בא א סאמאָוואר און טרינקט טיי.

דער יונגערמאן, א סימפאטישער פארשוין מיט גוטע בלויע אויגן, א הויכנ ווייסנ שטערן און א שיינ קיילעכדיק בערדל, איז העפלעכ אופגעשטאנען, זיך אָנגערופן באמ נאָמען יעשיע לאָיעו און געבעטן דעם גאסט זיך זעצן צום סאמאָוואר, א ווינק געגעבן צום באלעבאָס, מע זאָל דערלאנגען נאָך א גלאָז, און, גאָר ניט ווארטנדיק, האָט ער אָנגעגאָסן נאָך א גלאָז טיי, צוגערוקט בייגעלעכ, קיכלעכ און אנדערע פארבייטעכצן, און דער יונגערמאן לאָיעו האָט זיך געווענדט צום אריינגעקומענעם בעזע האלאָשנ¹:

— דער באלעבאָס האָט מיר געזאָגט, אז איר זייט פון פערע-יאסלאוו, נאָכעם ראבינאָוויטשעס א זון. אויב אזוי, זיינען מיר שטיק-לעך אייגענע... עסט, איך בעט אייך, און טרינקט טיי.

1 דאָ: מיט די דאָזיקע ווערטער.

קיינמאָל אינ לעבן, ניט פריער און ניט נאָכדעם, איז א גלאַז
 טיי ניט געווען אזוי אָנגעלייגט בא אימ, ווי אצינד, און קיינ שום
 מיכעל אינ דער וועלט האָט קיינמאָל ניט געהאט אזא טאם, ווי עס
 האָבן געהאט אָט די פרישע בייגעלעך, די קיכלעך און די אנדערע
 פארבייסעכצן, וועלכע זיינען גיכ פארשווינדן געוואָרן פונעם טיש,
 ניט געבליבן פונ זיי א זייכער אפילע אפ דערעכערעצ. דער גאסט
 האָט דאָס אלץ איינגעשלונגען, ווי א הונגעריקע גאנדז, און האָט
 זיך ארומגעקוקט, אז עס איז ניט שיינ, וואָס ער האָט דאָס אלץ
 אופגערוימט, נאָר ס'איז שוין געווען נאָך אלעמען... דער יונגעראמאן
 האָט דערוויללע אויסגערעכנט דעם ייכעס, וויאזוי זיי זיינען קרויווימ:
 — אייער פאָטער האָט א מעכטונ אווראָם-יעשיע. אָט דער און-
 ראָם-יעשיע האָט געהאט דאָס ערשטע ווייב, וועלכע האָט מיר אָנגע-
 קערט א מומע, מיין געשטאָרבענע מוטערס א שוועסטער. פארשטייט
 איר שוין? ווייטלעכע מעכטאָנימ, און דאָך מעכטאָנימ... אצינד
 זאָגט מיר: פונוואנען פאָרט איר? ווהינ פאָרט איר? און וואָס איז
 אייער טועכצ?

אויסגעפרעגט זיך באם העלד אלצדינג און געווירע געוואָרן, אז
 ער איז געקומען אהער צו פארנעמען א לערער-שטעלע, האָט דער
 יונגעראמאן א פרעג געגעבן, אויב דער באַכער וויל דאפקע בלייבן
 דאָ, באם היגן גוויר ק., אָדער עס מאכט אימ ניט אויס צו פאָרן
 א ביסל ווייטער? אויב עס מאכט אימ ניט אויס, וואָלט ער אימ פאָר-
 געלייגט, ער זאָל פאָרן מיט אימ צו זיינ פאָטער לאַיעוו אינ דאָרפ
 אריין, פארנעמען דאָרט א לערער-שטעלע בא זיינ שוועסטערל — זיינ
 פאָטער איז אויך אימשטאנד גוט צו באצאָלן, אזוי ווי דער היגער
 גוויר, אויב ניט שענער נאָך... אפ די דאָזיקע ווערטער האָט זיך אָפ-
 גערופן בערל דער רויטער און צוגעווינטשעוועט זיך: „אכוצ זיינ
 שאָדן, אפ אימ געזאָגט געוואָרן כאָטש א צענטכיילעך“. און, גאָר
 ניט פּרעגנדיק באם באַכער, צי ער וויל, צי ער וויל ניט, האָט בערל
 דער רויטער צוגעגעבן, אז דער באַכער וועט מיט פארגעניגן זיך
 דורכפאָרן מיטן יונגמאן צו זיינ פאָטער לאַיעוו אינ דאָרפ אריין
 און וועט מיט פארגעניגן פארנעמען דאָרט די לערער-שטעלע.
 א מאָדנער ייד אָט דער בערל דער רויטער! עפעס גלייך ווי
 עמעצער וואָלט אימ געבעטן, ער זאָל זיך ארויסשטעלן פאר אן
 אפּערטאָפעס, אָדער, ווייניקסטנס, פאר א פארמיטלער. ער האָט ניט
 געלאָזט קיינעם צום וואָרט און האָט בעסער אליין גערעדט. דער

באָכער איז געווען איבעראשט פונ דער גאנצער געשיכטע ארום און ארום. ער האָט קימאט נישט געגלייבט זײַנע אויערן. נישט אנדערש, אז דאָס איז אָדער א כּאָלעם, אָדער א מינ האליוצינאציע, אָדער דער יונגערמאן — דאָס איז א מאלעכ פונ הימל אראָפּ אפּ דער ערד, אינעם געשטאלט פונ א מענטשן... נאָר ארויסבאווייזן זײַן פרייד, פונדעסטוועגן, שטייט אימ נישט אָן. ער הערט אויס דעם געשפרעכ קלוימערשט גאנצ גלייכגילטיק, באטראכט פּרִיעַר וואָס צו ענטפערן און רופט זיך אָן צום יונגמאן מיט האַלבע ווערטער:

— אַזעך פּאָרשלאג איז עפּשער נישט קיין שלעכטער פלאן... די מײַסע איז אָבער, פארשטייט איר, וואָס איך האָב געבראכט צום היגן גוויר א דעקאַמענדאציע, א בריוו, טאקע פונ מײַן טאטן... וואָס וועט זײַן, טאַמער...

— איך וואָסער א שפראך איז געשריבן אַזעך טאטנס בריוו? — מישט זיך אריין בערל דער רויטער.

— וואָס הייסט, איך וואָסער א שפראך? איך העברעיִש.

— לאַשנקוידעש? — פרעגט איבעך בערל דער רויטער און כאפט זיך אָן מיט ביידע הענט בא די זײַטן און צעלאכט זיך אזוי שטארק, גלייכ ווי אכצן שיידימ קיצלען אימ אונטער די פאכוועס! — איר וועט דארפן, יונגערמאן, א ביסעלע צווארטן, ביז מײַן קאָרעו וועט זיך פּרִיעַר אויסלענען איבערלייענען א לאַשנקוידעשיקן בריוו. איר וועט אָבער, האָב איך מוירע, באדארפן לאנג ווארטן!... — און ביידע צע-לאכט זיי זיך און לאכט לאנג און געשמאק.

עס האָט נישט גענומען קיין האלבע שאָ צײַט, איז צווישן דעם יונגמאן יעשע לאַיעו און זײַן יונג פּראָטעזשע געשלאָסן געוואָרן א גוטפּריינטשאפט, וואָס איז געוואקסן אלע מינוט שטארקער און גרעסער. עס האָט זיך ארויסבאווייזן, אז אָט דער יעשע לאַיעו איז א יונגערמאן א מאסקל פונ דעם טיפּ מאסקילימ, וואָס יענער דאָר האָט פּראָדוצירט. א שיינער באל-טאנאכ, א בלאט געמאַרע, קלאָר איר אלע מעליצע-ספּאַרימ, קען גאנצע שטיקער מאפּו אפּ אויסווייניק, קאָן מיט אייך ריידן פונ א „מוירע-געוויכים“, פונ א „קוורי“, האָט א שיינ הענטל צום שרייבן. ער איז נאָר א ביסל שוואכלעך אפּ דיך-דעך. ווייטער וועט ער זיך מיט אייך אויסגלייכטן אומעטום. און צו דעם אלעמען איז ער גלאט א ליבער מענטש, האָט ליב מענטשן. זיי אלע האָבן ליב מענטשן. און מאכעס זיי זיצן איך א דאָרפ, זײַנען זיי מאמעש זשעדנע, גייען אויס נאָך א מענטשן... וואָס איז

זייער געשעפט? זיי האלטן פאָסעסיעס אין דער ארענדע, באַם גראַפּ
בראַניצקי און באַם גראַפּ מאָלאָדעצקי. זיי לעבן ווי פּאָמעשטשיקעס,
האָבן אייגענע פּערד און קארעטעס, פּאַרהאַלטן זיך זייער גוט מיט
די פּריצימ, וואָס אַרום און אַרום, און די גוי'מ זיינען נאָך זיי די
קאַפּאַרע...

מיט זיי ריידן האָט דער יעשיע לאָיעוו אַרויסבאוויזן, אז ס'איז
עמעס, וואָס ער זאָגט, אז זיי זיינען זשענדע אין דאָרפּ א מענטשן.
דאָס מויל האָט זיך אים די גאַנצע צייט ניט צוגעמאַכט, גלייך ווי
ער וואָלט וועלן אַרויסריידן אלץ, וואָס האָט זיך אָנגעקליבן באַ אים
פאַר אַ לאַנגע צייט אין דאָרפּ. ער האָט גערעדט אין שטוב, ער
האַט גערעדט אין דרויסן, ער האָט גערעדט שוין זיצנדיק אין פּאַע-
טאָן און פּאָרנדיק מיטן נייעם לערער אפּ זיינע אייגענע ברענענדיקע
פּערד פון דער פּאָסעסיע.

— געפּעלט אייך א פּאָר סוסימ? — האָט אַ זאָג געגעבן בערל
דער רויטער צום לערער, ביים דער יונגערמאַן יעשיע לאָיעוו איז
געוואָנגען זאָגן, מע זאָל שפּאַנען. און בערל האָט גענומען דערציילן
גרויסקייט פון דעם יונגמאַנס פּאָטער, וואָס פאַר אַ גוויז, אַן אדיר
דאָס איז, און וואָס פאַר אַן אָריגינעלער מענטש דאָס איז.

— איר דאַרפט גאָט דאַנקען, וואָס ס'האַט זיך אזוי געמאַכט...
עס האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז דער ייד וויל, אייגנטלעך, מע
זאָל אים זאָגן אַ דאַנק. נאָר אַ מאַקע! דאָס וועט ער באַ אים ניט
פויעלן, ער זאָל מיינען, אז ער האָט געראטעוועט א מענטשן פון
הונגער... עס איז אים גאָר ניט איינגענעמען, זייער ניט איינגענעמען,
וואָס ער קאָן אים איצט ניט באַצאָלן פאַר סטאַנציע. ער איז איצט
זייער פאַרענגט אין געלט...

— איר זאָגט מיר בעסער, רעב ייד, וויפּל... קומט אייך?

בערל דער רויטער מאַכט צו די אויגן.

— פאַר וואָס?

— פאַר... פאַר סטאַנציע, פאַר אלצדינג... וועל איך אייך אָפּ-

שיקן פונעם אָרט... באלד ווי איך וועל קומען...

— גייט שוין גייט, מע וועט לאַכן פון אייך! — זאָגט בערל מיט
אַ געלעכטער און שטופּט אים אָפּ פון זיך. און אין דעם קומט אַריין
אַ הויכער גוי מיט וויסע ברעמען, מיט אונטערטעניק-שמייכלענדיקע
אויגן. ער הייסט אַנדריי. ער פּרעגט זיך נאָך אפּן באַגאזש פונעם
פּאַניטש, וואָס פּאָרט מיטן „באַרינ“. שעמט זיך דער לערער פאַרן

גוי, פאר אנדרייען, וואָס ער האָט נישט קיינ באַגאָזש, און זאָגט, אז זײַן באַגאָזש גײט נאָך... ער וועט אָנקומען נאָכדעם... דערווייל האָט ער נאָר אָט דאָס פעקעלע, וואָס ער וועט דאָס אליין נעמען מיט זיך אינ וואָג אַרײַן. אנדריי וויל אָבער נישט אוועקגיין מיט לײדיקע הענט. א פעקעלע — לאָז זײַן א פעקעלע. און ער טוט א נעם דאָס פעקעלע מיט צוויי פינגער און א טראָג אוועק, ווי א פעדערל. א מינוט שפעטער איז ער שוין געזעסן מיט זײַן יונג פאטרען אינ א גרויס־ארטיקן ווייכן פאעטען. אנדריי האָט געגעבן א קנאק מיט דער בײטש, און צוויי גרויע פערדלעך מיט אונטערגעבויגענע עקן האָבן אים גע-טרענגן איבער פערדער און איבער וועלדער, אינ א נײַ אָרט, צווישן נײַע מענטשן, און עס איז אים גאָר אפ די געדאנקען נישט געקומען, אז אָט-אָ-דאָ, אפ דעם אָרט, ווהינ ער פאָרט אצינד, ווערט דאָס פארויגלט זײַן גליק אפן גאנצן, גאנצן לעבן...

אן אומגעריכטער עקזאמען

אינ באַסלאוו אפ דער סטאנציע. — דער אלטער לאַיעוו. — א מיידל מיט קאואלערן. — שפילדאגען, אויערבאכ און געשטאָ דיעזאטי. — וואָס וויל ראשע פון די בניו־צל־פּאָד, און וואָזוי שרײַבט מען א בריוו צו א דירעקטאָר פונ א צוקער-פאבריק? — ער האלט אויס דעם עקזאמען און פאָרט אינ דאָרפ אריין.

עס איז שוין געווען ארום פארנאכטלעך, ווען דער יונגער מאסקל יעשיע לאַיעוו מיט זײַן פּראָטעזשע דעם לערער זײַנען אריינגעפאָרן אינ דער שטאָט באַסלאוו. אפ דער סטאנציע, ווו זיי האָבן זיך אָפֿ-געשטעלט, האָבן זיי געטרעפּן דעם פּאָטער פונעם יונגן מאסקל, דעם אלטן לאַיעוו, ווארטן אפן זון.

דער איינדרוק, וואָס דער אלטער לאַיעוו האָט געמאכט אפן לערער, איז געווען אויסערגעוויינלעך. ער האָט זיך קיינמאָל נישט פאָרגעשטעלט, אז א ייד זאָל האָבן אזא אויסזען. אן אויסזען פון א גענעראל, א פערלמארשאל, מיט א קאָל פון א לייב. אינ קורצע

1 צל־פּאָדס טעכטער; געמיינט: דעם ביבלישן געזעצ וועגן די רעכט פון טעכ-טער אפ יערושע.

ווערטער האָט דער זון איבערגעגעבן דעם פּאָטער, ווער איז דאָס באַכערל, וואָס איז מיט אימ געקומען, און וווּ און וויאזוי ער האָט זיך מיט אימ באַקענט. אויסגעהערט דעם זון, האָט דער אלטער אָנגעזאָלט די נאָז מיט א פּאָר ווייסע זילבערנע ברילן און האָט ערנסט באַטראַכט דעם באַכער, אָן איבעריקע צערעמאָניעס, מיט אזא פּאָנעם, לעמאַשל, ווי מע באַטראַכט א געקויפטן פיש פונעם מאַרק... דער נאָכ האָט ער אימ אויסגעצויגן א וואַרעמע האַנט, און מיט א פּריינט-לעכער מינע, אפּ וויפּל ס'איז נאָר געווען מעגלעך פאַר אזא שטרענג פּעלדמאַרשאל, האָט ער אימ אָפּגעשטעקט א שאַלעם-אלייכעם און אָן צערעמאָניעס, און מיטן לאַשן „דו“, א פּרעג געטאַן:

— וויאזוי רופט מען דיך?

געוויירע געוואָרן פונעם באַכער, אז מע רופט אימ שאַלעם, האָט ער זיך אָנגערופן צו אימ ווייך, ווי ווייט ס'איז מעגלעך געווען פאַר זיין לייבשטימ:

— הער זשע אויס, שאַלעם-סערדצע, גיי, זיי מויכל, אהינ אינ צווייטן כיידער. איך וועל דאָ מיט מיין זון אָפּריידן געשעפט. דער-נאָכ וועל איך דיך אריינרופן און מיר וועלן א ביסל שמועסן.

דאָס צווייטע צימער איז געווען א זאל, אייראָפּעיִש גערעדט, מיין וועסטיביל פאַר געסט. דאָרט איז געווען דער באלעבאַס פון דער סטאַנציע, א געוועזענער שניטקרעמער, איצט אפּ דער עלטער א באל-אַכסאַניע, מיטן נאָמען בערעלע עטלס, א ייד מיט א בלויער נאָז, מיט רויטע דינע שלענגעלעך אפּ דער נאָז; ער שטייט צונויפ-געלייגט די הענט, טוט גאַרניט, נאָר ער רעדט, רעדט פון די אָרכימ, פון זייערע געשעפטן און פון זיך אליין, אז „גאָט האָט אימ גע-שטראָפּט, ער דארף אפּ דער עלטער האַנדלען מיט לאַקשן-יויכ“... זיין יידענע, א קורצינקע, א דאָרינקע, מיט א „מושקע“ אפּן קאָפּ און מיט געלע פּערעלעך אפּן האַלדז, דרייט זיך אַרום אינ שטוב און שעלט די קינדער זינע (זי איז באַ אימ די צווייטע פּרוי), שעלט די דינסט, שעלט די קאַצ, ווייזט אויס, ניט צופּרידן מיט דער וועלט—א גרויסע פּעסימיסטקע! באַם פּענצטער, איבער א ביכל, א ראָמאַן פון שפּילהאַגען, זיצט זייער מיוניקעלע, שיווקע בערעלע עטלס, א טעכ-טערל א יעפּאס-טויאַר¹ מיט א ווייס קיילעכיק פּאָנעם, א מוירעדיקע

1 א שיינהייט.

קאָקעטן. צו איר זײַנען געקומען מיט א באזוכ א צוויי-דריי יונג-געלייט מיט אונטערגעשוירענע בערדלעך — דער סאמע צימעט פונ דער באַסלאווער אינטעליגענצ. מע פירט א געשפרעכ פונ „ליטע-ראטור“. דער באלעבאַס מיט דער בלויער נאָז פירט צו דעם יונגן לערער צו דער קאָמפאניע אונ שטעלט אים פאָר. פונוואנען ווייסט דער אלטער, ווער דער לערער איז? — בלייבט א סאָד. ביכדיי ס'זאָל אים ניט זײַן לאנגווייליק, ווענדט זיכ צו אים דאָס מיידל די יעפאס-טויאר מיט א ליבלעך שמייכלעך: צי האָט ער געלייענט „נא דיונאכ“ פונ שפילהאגענ? לאָזט זיכ אויס, אז ער איז קלאָר אינ גאנצ שפיל-האגענ. נו, אונ אויערבאכ? „אויערבאכ אויכ“. נו, אונ „זאפיקסי יעוורעיא“ פונ באַגראָוונ? „ער קענ אים אפ אויסווייניק“. אונ דעם ראָמאנ „טשטאָ דיעלאט?“. „ווער האָט דאָס ניט געלייענט טשערני-שעווסקי?“. „ווי געפעלט אייך די הויפט-העלדנ?“, וויערא פאוולאָוונא? וואָס איז פאר א שילע!“...

דאָס מיידל די יעפאס-טויאר אונ אירע קאוואלערנ זײַנען אנציקט. איינער פונ זיי, א „טשאסטנע פאָויערענע“ מיט א קלינגענדיקן נאָ-מען מענדעלסאָנ, שטשיפעט זיכ בא די וואַנצעלעך, וואָס האלטן ערשט אינ שפראַנג. עס ווייזט אויס, אז ער איז פארליבט אינ דעם מיידל, ווי א קאצ, אונ איז דעריבער מאַלע-גאזלען אפ דעם יונגן אויערעך, וואָס איז קלאָר אומעטומ, ווי א וואסער. ווארפט ער אפ אים מיט בייזע אויגן אונ ווינטשט אים מיסטאמע בא זיכ אינ הארצן, ער זאָל ברעכנ רוק-אונ-לענד אפן גלייכנ וועג... דאָס גיט צו דעם העלד נאָכ מער מוט, אונ ער שיט מיט פראונ, ציטירט גאנצע שטי-קער אפ אויסווייניק, מיטשט גאָר אריינ אזעלכע נעמען, ווי באַקל — „די געשיכטע פונ ציוויליזאציע אינ ענגלאנד“, אונ דזשאָן סטיוארד מיר — „וועגן פרייהייט“... א באַכערל א מאסקל פונ א פרעמדער שטאָט קומט צווישן מענטשן, באדארפ ער אויסלייגן, וואָס ער האָט, באווייזן וואָס ער ווייכט אונ וואָס ער קענ... אונ אקוראט סאמע אינ דער רעכטער היצ קומט אָן דער אלטער לאַיעו מיטן זונ יעשיע לאַיעו אונ ווערן ניט ווילנדיק צוהערער פונ דער לעקציע, וואָס דער יונגער לערער פונ פערעיאסלאוו לייענט דאָ פארן יונגווארג. זיי קוקן זיכ איבער צווישן זיכ אונ האָבן האנאָע, זעט אויס. דערנאָכ טוט אים א רופ דער אלטער לאַיעו:

— הער נאָר אויס, כעוורעמאנ, וואָס איכיל בא דיר פרעגן. מיין זונ זאָגט מיר, אז דו ביסט אינ אונדזערע יידישע כפאָרים ניט ווינ-

ציקער קלאָר, ווי אין זייערע ביכער. איך האָב געוואָלט הערן פון דיר, צי געדענקסטו נאָך, וואָס ראשע וויל האָבן פון די בנויס-צלאַפּכאָד?..

און עס גייט אוועק א שמועס פון ראשע. פון ראשע קומט מען ארום אפ דער געמאָרע. און עס גייט אוועק א פילפּל¹ פון לאַמדעס און פון קענטעניש און פון האסקאַלע, ווי געוויינלעך צווישן יידן, וואָס זינען היימיש אין די קליינע אויסזעס...

דאָס רופט ארויס א סענסאציע. דער פּוראָר איז אזוי גרויס, אז דער אלטער לאַיעוו לייגט ארום אפ אימ די האנט און זאָגט צו אימ: — כּוּן די אלע לערנעכצן און קענטענישן האָבן מיר שויב געזען, אז עס קומט צו עפעס, לעמאָשל, א קוויטל אָנשרייבן, איז ניטאָ קיין לאַשן... א סימען — אָט שטייט א טינט און פען; נעם זיי מויכל, שרייב מיר אָן א בריוו אפ רוסיש אין דער צוקער-פּאב-ריק צו דעם דירעקטאָר, אז מע וועט אימ ניט צושטעלן מער קיין בורעקעס, ביז ער וועט ניט צושיקן אזויפיל און אזויפיל געלט...

פארשטייט זיך, אז דאָס בריוול איז געווען מער ניט ווי אן אָן-שטעל, אן אויסרייד, א מיג עקזאמען. דאָס אָנגעשריבענע בריוול איז געגאנגען פון האנט צו האנט, און אלע האָבן באווננדערט די זעל-טענע האנטשריפּס, די קאליגראפיע פונעם באַכער. דאָ איז אימ ביי-געשטאנען דער זכּוס פון זיין רעבן מאָניש פון פּערעיאטלאוו. דער מעלאמעד רעב מאָניש וואָלאָוו, וואָס האָט זיך בארימט געמאכט מיט זיין „ביינדל“, איז געווען א זעלטענער קאליגראפ, א מיג קינסטלער פון דער נאטור. א גאָלדענע האנט. מיט זיין געשריפּטס האָט מען זיך ארומגעטראָגן איבער דער שטאָט. ער האָט געמאָלט, ניט געשרייבן. געווען א ייד א קאָשערער, א גרויסער יעריי-שאַמאָי, און ניט פאר-שטייענדיק קיין וואָרס רוסיש, האָט ער קאָנקורירט מיטן שרייב-לע-רער פון דער „אויעזנע“. עס איז געווען ניט צו גלייבן, אז א האנט, ניט א מאשינ, זאָל אזוי קאָנען שרייבן! די טאלמידים, און צווישן זיי אויך ראבינאָוויטשעס קינדער, האָבן נעבעך געליטן פונעם רעבן מאָנישעס „ביינדל“. זיי האָבן אָבער א סאך גענאשט פון זיין קאליגראפיע, פון זיין שיינ רוסיש שרייבן, וועלכעס האָט זיי מיט דער צייט געבראכט גרויסע נוצן...

1 קאזוויטיק.

דערמיט אליין האָט זיך דער עקזאמען נאָך ניט געענדיקט. דער אלטער לאָיער האָט פארלאנגט פונעם יונגן לערער, ער זאָל זיך מאטריעך זײַן דאָס אייגענע בריוועלע איבערזעצן אין העברעיִש, װײַל דער דירעקטאָר פונ דער צוקער-פאבריק איז א ייד... אזוי האָט דער אלטער מאַטיווירט זײַן פארלאנג. און פארשטייט זיך, אז דאָס איז אויך געווען שנייעך צום עקזאמען... און ניט לאנג געטראכט, האָט דער לערער דאָס בריוול איבערגעזעצט אין העברעיִש, מעליצע-דיק, אזוי געפלייטט זיך, אז דאָס קסאוו זאָל זײַן װאָס שענער, גע-קינצלט און געצוקט, די שורעס געדיכט, אויסגעמאַסטן, פערלדיק און צאצקעדיק. דאָ האָט זיך שוין געמיט דער זכוסאָוועס פונ נאָך א פרעריקן מעלאמעד, פונ רעב זאָרעכנ. דאָס, װאָס דער רעבע מאַ-ניש איז געווען אין רוסיש, איז דער רעבע זאָרעכ געווען אין יידיש. בעקיצער, דער לערער האָט דעם אימפּראָוויזירטן עקזאמען אויס-געהאלטן גרענצנד. פאר קוראזש דרייט זיך אימ אױש דער קאַפּ. ער פילט, אז עס פלאמט אימ אן אויער. די פאנטאזיע כאפט אימ ארופ אפ אירע פליגעלען און טראַגט אימ אוועק אין דער װעלט פונ זיסע כאַרומעס און קישעפדיקע געדאנקען. ער זעט זיך א גליקלעכן, א שײַנענדיקן. יענער כאַלעם פונעם „אויצער“ הייבט אָן מעקויעם צו װערן, און גאָר אפ א נאטירלעכן אויפן: ער קומט צו פאָרן אפן אָרט, אזוי שטעלט ער זיך פאָר אין דער פאנטאזיע, באקענט זיך מיטן אלטן לאָיערוס טאָכטער... זיי פארליבן זיך איינס אין דאָס אן-דערע און דעקן אופ זייער סאָך פאָרן אלטן... דער אלטער לייגט ארופ אפ זייערע קעפּ זײַנע הענט און בענטשט זיי: „זײַט גליקלעך, לייב קינדער!“... שרייבט דער באַכער אוועק א בריוו צו זײַן טאטן קיין פערייאסלאָוו: „אזוי און אזוי, ליבער פאָטער, קום צו פאָרן...“ און מע שיקט ארויס נאָך אימ א פאעטאָן מיט ברענענדיקע פערד... און סאמע איב רעכטן כאַלעם שלאָגט מען אימ איבער. דער אלטער לאָיער גייט צו צו אימ, רופט אָפּ דעם באַכער אפ א זײַט און הייבט אָן צו ריידן מיט אימ מיקויעך „אכצן און דרייצן“ דאָס הייסט, װעגן געצאָלטס. „אָדער עפשער װעלן מיר דאָס איבערלאָזן אפ אן אנדערשמאָל, אפ שפעטער?“ „לאָז זײַן אפ אן אנדערשמאָל, אפ שפע-טער“... און ער פילט זיך, ווי א מענטש, װאָס האָט נאָרוואָס זיס איינגעדערעמלט און געפלאָנטעט כאלוימעס—פלוצעם איז מען געקן-מען און מע האָט אימ אופגעוועקט!... ווי א רויך זײַנען זיך צעגאנן-גען די זיסע כאלוימעס. ווי א שאַטן האָט זיך אופגעהויבן די צע-

ווארעמטע פאנטאזיע, און דער גאנצער קישעפ מיטן אויצער, מיט אלע גוטע זיסע געדאנקען, זינען פארשווינדן געוואָרן.

דערווייל ווערט נאכט און מע דארפ שוין פאָרן. פון דער שטאָט באַסלאוו ביזן דאָרפ איז נאָכ דאָ א פאָר מייל, צוויי שאַ פאָרעכצ. די פערד שטייען שוין געשפאנט. אנדריי דער קוטשער טראָגט א גאנצע וואליזע אין פאעטאָן אריין. אין דרויסן איז קילבלעכ. — אָט אזוי וועסטו פאָרן? — זאָגט דער אלטער לאַיעוו צום לע-רער. — דו גייסט דאָך אַדאָמ-נאקעט; וועסט דערפריירן ווערן, צו אלדי גוטע יאָר! אנדריי! אהער די בורקע!
אנדריי שלעפט ארויס פון אונטער זיך א ווארעמע וואָלענע בורקע. דער אלטער אלייני העלפט דעם לערער די בורקע אָנטאָן אפ די ארבל. די בורקע איז רעכט ווארעם און עס איז איינגענעם אין איר צו זיצן. נאָר עס גייט אימ ניט איין. וואָרעם דאָס מיידל, שיווקע בע-רעָע עטלס, מיט אירע קאוואלערן שטייען באם פענצטער און זעען, ווי דער אלטער טוט אימ אָן די בורקע. עס דאכט זיך אימ אויס, אז זיי לאַכנ... און פארן קוטשער, פאר אנדרייען, איז אויך א ביי-זאָיען. וואָס טראכט זיך וועגן אימ אָט דער גוי?..

69

א ייד א פאָמעשטיק

א ייִדיש-פּריזיש היין. — ער לערנט זיך דעם שולכנ-אַרעכ! פון עטיקעט. — דעם אלטן לאַיעווס ביבלאָטעק. — א זעלטענער טיפ פון א ייִדישן גוטבאזיצער.

עס איז שוין געווען רעכט נאכט, אז זיי זינען אריינגעפאָרן אין דאָרפ אריין אלע דריי: דער אלטער לאַיעוו, זיין זון דער מאסקל יעשיע און דער יונגער לערער פון פערעיאַסלאוו. דורכגעפאָרן פארביי א סאך נידעריקע פינצטערע גויִשע הייזלעך און דורכגעלאָזט א גרויס ברייט גרינ פעלד — א „וויגאָן“ ווערט דאָס אָנערופן אין דאָרפ — און א גרויסן „טויק“ מיט הויכע סטערטעס שטריו און היי

1 א זאמלונג רעליגיעזע געזעצן. דאָ געמיינט: פאָשעט געזעצן.

נאָכ ניט געדערעשט ברויט, האָט זיך דער פּאָעטאַן אָפּגעשטעלט
 א א גרויסן ברייטן פּריציפּן הויפּ. דער קוטשער אנדריי האָט נאָכ
 ניט באוויזן אָפּצושטעלן די פּערד, האָט זיך דער הילצערנער טויער
 ווי פּון זיך אַליין ברייט צעעפּנט. באַם טויער איז געשטאַנען א גוי
 אָן א היטל. דער גוי האָט זיך טיפּ פּאַרנייגט פּאַרן באלעבאָט און
 דורכגעלאָזט דעם פּאָעטאַן, וועלכער האָט זיך נאָכ א ווילע געקניקלט
 ווי אפּ א ווייכע טאַפּעט און איז צוגעפּאַרן צו א גרויסער, ברייטער,
 זיט קיינ הויכער, ווייטער פּריציפּער שטוב, דאַפּקע מיט שטרוי גע-
 דעקט, און מיט צוויי גרויסע גאַנעקעס בא די זייטן. פּון יענער זייט
 שטוב — א גאַרטן. אינווייניק איז די שטוב, ווי אויסווייניק, געקאַלכט
 מיט ווייסן. פּראָסט מעבלירט. א סאַכ פּענצטער. כאַדאַל — אָן א
 שיר. אינ שטוב דרייען זיך ארום דינסטן מיט שטילע טריט, אזוי
 זוי שאַטנס. אפּ די פּיס בא זיי — ווייכע שיק, ס'זאָל ניט קלאַפּן.
 קיינער וואַגט ניט א וואָרט אויסצוריידן, בייט דער אלטער איז אינ
 דער היימ. א שטרענגע דיסציפּלינ. ריידיג הערט מען נאָר אימ אַליין,
 דעם באלעבאָט. זיינ לייבנשטימ קלינגט, ווי א גלאָק. אינעם ערשטן
 גרויסן כּיידער, בא א לאַנג שיינ געדעקטן טיש, איז געזעסן א
 פּרוי, א יונגע, א הויכע, א שיינע. דאָס איז דעם אלטנס ווייב, די
 צווייטע פּרוי. נעבן איר איז געזעסן א מיידל פּון א יאָר דרייצן —
 פּערצן, זייער איינציקע טאַכטער, א קאָפּיע פּון דער מוטער. דער
 אלטער האָט זיי פּאַרגעשטעלט דעם יונגן לערער און מע האָט זיך
 געזעצט עסן וועטשערע.

דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער העלד פּון דער ביאָגראַ-
 פּיע האָט זיך געפּונען בא אן אריסטאָקראַטישן טיש, וווּ דאָס עסן קומט
 פּאַר מיט דער גאַנצער צערעמאָניע, סערווירט פּון א לאַקיי מיט ווייסע
 הענטשקעס. דער לאַקיי איז אפּילע א פּראָסטער שייגעצ מיטן נאָ-
 מען „וואַנקאַ“, נאָר דער אלטער האָט אימ אויסגעקליידט און אויס-
 געדריסירט אפּן פּריציפּן שטייגער. פּאַר א מענטשן, וואָס איז ניט
 געוויינט געוואָרן צו א סאַכ טעלער און טעלערלעך, לעפּל און לע-
 פעלעך, גלעזער און גלעזעלעך, איז שווערלעך אויסצוהאלטן אזא
 אריסטאָקראַטישן טיש און ניט פּאַרזינדיקן זיך קעגן אלע פּאַדערונגען
 פּון עטיקעט. מע דאַרף זיינ אפּ דער וואַכ, האַלטן קאָפּ... מע מוז
 זיך מוידע זיינ, אן דער באַכער האָט ביז דעמלט ניט אָנגעהויבן צו
 ווייסן, אז מע זיצט באַם עסן, באַדאַרף מען אָפּהייטן דעם גאַנצן
 שולכ-אַרעך פּון עטיקעט, וואָס איז א געוויינלעכער יידישער שטוב

איז מען אפ דעם ניט מאקפיד¹. אינ א געוויינלעכער יידישער ש
 עסן אלע פון איינ טעלער, טונקען איינ די פרישע כאלע אינ
 פעטן סאָוס, אָדער עסן גאָר מיט די הענט. אינ א באלעבאטישער
 יידישער שטוב ווייסט מען ניט פון קיינ באזונדערע דינימ און מינ-
 האָגים, וויאזוי צו זיצן באמ טיש און צו באדינען זיכ מיטן לעפל,
 מיטן מעסער און מיטן גאָפל. אינ א באלעבאטישער יידישער שטוב
 איז גענוג, און מע ווייסט, און מע באדארפ איבערלאָזן אינ טעלער א
 שטיק פיש אָדער פלייש, אפ דערעכערעצ. ווייטער מעג מען
 זיצן וויאזוי מע וויל, עסן וויפל מע וויל, און רייניקן די ציינ מיטן
 גאָפל איז אויכ אַן א סאקאָנע. ווער זאָגט עס דען, און ס'איז פאראן
 ערגעץ א מיין עטיקעט אפ דער וועלט? ווער און ווו האָט דאָס אזא
 שולכן-אָרעכ אמאָל געשריבן? ניין, די אלע דינימ און מינהאָגים פון
 עטיקעט האָט דער יונגער רעפערטיטאָר אינערגעץ ניט אויסגעלייענט.
 ער האָט נאָר אינ זינען געהאט איינ זאכ: און מע דארפ נאָכקוקן,
 וואָס און דער ע טוען—ניט מער. פארשטייט זיכ, און קיינ האנאָע
 פונעם עסן קאָן מען ניט האָבן, און מע דארפ טאָמיר זיינ אפ דער
 וואכ, שטענדיק אכטונג געבן, טאָמער האָב איכ געכאפט און איבעריקן
 ביסן, אָדער טאָמער האָב איכ דאָס מעסער מיטן גאָפל ניט געהאלטן
 ווי עס געהער צו זיינ, אָדער טאָמער האָב איכ צו א שטארקן זופ
 געטאָן, אָדער טאָמער האָט עמעצער געהערט ווי איכ קיי... דאנקען
 גאָט, דעם עקזאמען פון עטיקעט האָט דער לערער אויכ אויסגעהאלטן
 גלענצנד, נאָר פונעם טיש איז ער די ערשטע עטלעכע מאָל אוועקגעגאן-
 גען א הונגעריקער. נאָכ די אלע שיינע צערעמאָניעס, פילע פאָט-
 ראוועס און אויסגעצייכנטע מיכאָלים האָט זיכ שטארק געבענקט נאָכ
 א שטיקל פריש ברויט מיט הערינג און מיט ציבעלע, און נאָכ הייסע
 זאמדיקע קארטאָפל אינ די העמדלעכ, און נאָכ א גוטע קרויט, וואָס
 לאָזט זיכ הערן דערנאָכדעם א גאנצ מעסלעס... עס האָט געמוזט נעמען
 צייט, ביז ער האָט זיכ צוגעווינט צו דעם רעזשימ פון צירלעכ-מא-
 גירלעכ. דערווייזל האָט דער באַכער געמוזט, ווי עס רעדט זיכ, נאָכ-
 שטופן די קארעטע, האלטן שטאט, ניט ארויסגעבן זיכ כאָלילע מיט
 זיינע דעמאָקראטישע גענג און פראָלעטארישע געווינהייטן. מיט איי-
 נעם וואָרט—זיינ גלייכ מיט אלע. און דעם עמעס מוז מען
 זאָגן, און מע האָט דאָ געקוקט אפ אימ פון דעם ערשטן טאָג אָן ניט

1 מע לייגט דערופ קיינ אכט ניט.

ווי אפ א פרעמדן, נאָר ווי אפ א גלייכנ, אן אייגענעם. פאָרט אַ
טאטנס א קינד. אזוי האָט געפאסירט דער אלטער און האָט
גאנצ אָפנטלעך ארויסגעזאָגט זיין מינונג וועגן דעם יעדער אימ אין
די אריגן, אז ער, דער לערער, איז א טאטנס א קינד. און א
טאטנס א קינד באראפ מען אנדערש באהאנדלען.

קוידעמאָל, האָט מען אימ אָפגעגעבן א באוונדער כידער, צו-
געקליבן פראָסט, נאָר ניט אלע באקוועמלעכקייטן און מיט דער בעס-
טער באדינונג. דאָרט האָט ער געהאט גענוג צייט און גענוג פריי-
הייט צו טאָן וואָס ער וויל. לערנען מיט דער שילערן איז גענוג
געווען אזעלכע צוויי—דריי שאַ אין טאָג. די איבעריקע צייט האָט ער
געקאָנט אויסנוצן פאר זיך—לייענען ביכער אָדער שרייבן. און גע-
ליינט האָט ער אלץ, וואָס ס'איז געקומען צו דער האנט. דער אל-
טער האָט אליין ליב געהאט צו לייענען און האָט ניט געזשאַלעוועט
קיינ געלט אפ צו קויפן אלעמאָל נייע ביכער. און אזויווי קיינ אן-
דער שפראַך, אכוצ העברעיִש, האָט דער אלטער ניט געלייענט איז
זיין ביבליאָטעק באשטאנען מער פון היִברעיִשע ביכער (ייִדיש איז
נאָך דענלט ניט געווען אין דער מאָדע) קאלמען שולמאן, מאפן,
סמאָלענסקי, מאַנדעלקערן, גאָטלאָבער, יעהאלעל, ייצכאָק-בער לעווינ-
זאָן, מאָרדכע-ארן גינבורג, ייצכאָק ערטער, דאָקטער קאמינער,
כאַיזעליק סלאָנימסקי—אַטי דאָס זיינען. עווען די נעמען פון די
שרייבערס, וואָס האָבן באשיינט די ביבליאָטעק פון דעם דאָרפישן
מאגנאט, דעם פאָסעכאָר לאַיעו. אין די אלע אויסגערעכנטע ביכער
איז דער אלטער לאַיעו געווען קלאָר קימאט אפ אויסווייניק און
האָט ליב געהאט זיי ציטירן און דערציילן פון זיי אלעמאָל איבעראַניס.
עס איז זעלטן געווען צו באגעגענען א מענטש מיט אזא זיקאַרן
און מיט אזא קיעך-האדיבער, ווי דער אלטער לאַיעו. ער האָט גע-
האט אן עמעסן טאלאָנט אפ איבערצודערציילן א זאך מיט זיין איי-
גענעם לאַשן. איך וואָלט געזאָגט, אז ער איז געווען אן אַראַטאַר. ער
האָט געהאט אין זיך א גוזנע הומאָר. זיינע מיסעס זיינען געווען
שפאָנענדיק. א מענטש פון גרויסע דערפארנגען און א סאך איבער-
לעבענישן, האָט ער געהאט צו דערציילן און צו דערציילן, און אלע-
מאָל מיט גרויסן אינטערעס. ער האָט ניט נאר דעוּציילט—ער האָט
געדיכטעט, געשאפן, געמאָלן בילדער מיט אלערזיי פארבן. דאָרט,
ווי ער האָט זיך געפונען, האָבן געמעגט זיין ווער ווייסט וויסל
מענטשן, נאָט מען געהערט נאָר אימ, און ווייטער קיינעם ניט.

ביכלאל איז דאָס געווען א זעלנענער טיפ, א גרויסער אַריגי-
 נאל, א ייד נישט ווי אלע יידן. אויסגעוואקסן און דערצויגן געווארן אין
 א פרומער יידישער שטוב, אין א יידישער שטאָט, אין באַסלאָוו, איז
 געווען צו באוונדערן, וויאזוי איז דאָס ארויסגעוואקסן פון דאָרט
 אזא מינ עקועמפליאר? ווי קומט צו א באַסלאָווער יידן וואָר א הא-
 סאָגע צו פירן א פריזישן שטאָט, ליב האבן ערד אין אַפגעבן זיך
 אינגאנצן צו פעלד-ארבעט? עס איז ווערט געווען אַנצוקן קן אימ אין
 א פרימאָרגן, אָנגעטאָגן אין הויכע גלאַנצנדיקע באַטפאָרטן און אין א
 קורצן סאַמעטן רעקל ב ו י קני, שטייגן אפ טויק בא דער דרעש-
 מאַשין, קאָמאָנדעווען מיט די ארבעטער און ווארפן די סאַפּעס אין
 קאַסטן אריין. אדער דרייען די „ווייעלקע“, אָדער וואפן ניט דער רע-
 שעטע. אומעטום איז זר געווען אליין: באַך אַקערן, באַם זייען, באַם
 פאַלען, באַם גראָבן, באַם שניידן. באַם אריינפירן און ארויספירן די טווען,
 בא די פערד, בא די אָקסן, בא די בעהיימעס — אומעכום אליין. איך ביין,
 אז אויב עס וואָלט ווען אמאָל געווען נייטיק צו באווייזן פאר פּרע-דע
 פעלקער א מוסטער פון א יידן א נאָמעשטיק, א גוטבאזיגער און
 אַנעמעסן פעלד-ארבעטער, וואָלט דער אַטער לאַיען געווען דער
 בעסטער מוסטער. קריסטן האָבן אַנטלעך ארויסגעזאָגט, אז באַ דעם
 יידן באַדארף מען זיך גיין לערנען, ווי צו פירן באַלעבאטישקייט,
 ווי צו באַארבעטן די ערד און בעסטן שטייגער און ווי צו באַגיין
 זיך מיט די אַרעמע ארבעטער, אז זיי זאָלן זיין צוכרידן. אלע מו-
 זשיקעס פון דאָרט, אָן א שום אויסנאָם, זינען געווען נאָך אימ די
 קאַפּאַרע. נישט נאָר האָבן זיי געציטערט פאר אימ און געהאַט דערעכ-
 ערעצ — זיי האָבן אימ ליב געהאַט, פאַשעט ליב געהאַט. דערפאר, וואָס
 ער איז זיך באַגאַנגען מיט זיי, ווי א מענטש, ווי א פריינט און ווי
 א פאָטער. אזא מינ באַעכונג האָבן די גוים קיינמאָל נישט געזען
 פון די פרייערע באַעכאָט, פון די פוילישע פרייער. מע דארף
 געדענקען, אז דער עלטערער דאָר כוּזשיקעס האָבן נאָך נישט פאר-
 געסן דעם נאָם פון „פאַנשטינע“. אפ זייערע לייבער האָבן זיי נאָך
 געטראָגן סיכאָניזם פון שמיץ. און דאָ באַגייט מען זיך מיט זיי, ווי
 מיט מענטשן, נישט ווי מיט „סקאַט“. היינט דער צוטרויען, וואָס זיי
 האָבן געהאַט צום באַלעבאָס. זעלטן ווער פון זיי אינעם גאַנצן דאָרט
 האָט געקאָנט צונויפּרעכענען, וויפּיל עס באַטרעפט צוויי כּאָל צוויי. באַם
 כּעזשבן האָבן זיי זיך אינגאנצן פאַרלאָזט אַכט א. ט. זיי זינען גע-
 ווען זיכער, אז ער וועט זיי נישט אָפּמאַרן אפ קיין פּרוטע אפּילע.

עס איז שווער זיך פארצושטעלן, וואָס פאר א ווענדונג וואָלט
אָנגענומֶן די היסטאָריע פונעם ייִדישן פּאָפּ און וואָס פאר א ריז-
ליע מיר וואָלט געשפּילט אין דעם ע אָ אָזישן און אין דעם פּאָ-
ליטישן לעבן פונעם לאַנד, ווען ניט די געוויסע ווערעמענע פרא-
ווי עס, וואָס דער מיניסטער אינגאטיעוו האָט אָנגעכ ארעט אפּ די
יידן, אז זיי זאָלן ניט טאָרן זיצן אין די דערפער און ניט קויפן
און ניט דינגן קיין ערד אפּ צו באארבעטן. איך זאָג עס דערפאר,
ווייל אזעלכע פעלד-באָבעאטימ, ווי דער אלטער לאַיעוו, זינען אין
יענעם ענט, ווי אויך אין אדערע געגנטן פון דער געבענטשטער
"י שערט", געווען ניט קיין זעלטהייט. אָסלאווער, קאָניצווער, שפּאָ-
לער, רושיטשעווער, כאראטשער, זלאטאָזאָליער, אומענער און נאָך
א סאך אנדערע יידן האָבן זיך א לאַז געגבן פון די קליינע שטעט-
לעך אין דאָס ארען, אָגעדונגען ורויסע און קליינע פּאָסע יעס,
גענומען אין דע ארענע פרייזע פּאָווארקעס, באוויזן ווונדער,
געמאכט פון שלעכטער ערד, פון פארלאָזענע כוועס אן עמעסן
גאנצידן. דאָס איז ניט קיין איבערטרייבונג, קיין גומע-זאך. די דאָ-
זיקע ווערטער האָט דער פארפאסער כּוּן די דאָזיקע קסאָוים אליין
געהערט פון א בארימטן רוסישן פּאָעטשיק, א קריט, מיטן נאָ-
מען וואס ילי פּיאָדאָראָוויטש סימזער ענאָ, מיט וועלכן דער
אלער לאַיעוו איז געשטאנען אין נאָענטע געשעפטס-פארבינדונגען
און מיט וועלכן מיר וועלן זיך נאָך באגעגענען. מיט איינעם וואָרט -
איר האָט פאר זיך א טפּ פון א יידן א פּאָרע, א יידן א פּאָעטשיק,
וואָס איז, ליידער, דורכא ביידער האנט ארויסגעריסן געוואָרן מיטן וואָרצל
און איז אָפּגעשטאָרבן פאר דער היסטאָריע עפּשער אפּ לאנגע-לאנגע יאָרן.

דאָס לעבן אין דאָרפ

דאָס דאָרפ "סאָפּיעווקא". דער מעכאבער פון די באשרע-
בונגען באקענט זיך מיט דער דרויסן-ליקער וועלט. — ריז
גווע יאָרן. — דער דערער מיט דער שילערן ווערן נאָענט,
ווי א ברודער מיט א שוועסטער. — כא די ביכער, אפּן פעלד
און בא שכינינג.

דאָס דאָרפ, וויהיב דער פארפּסער פון די דאָזיקע געשיכטעס איז
געבראכט געוואָרן, האָט געהערט צו מ גראפּ בראניצקי און האָט זיך
אָנגערופן מיטן נאָמען "סאָפּיעווקא". געבראכט איז ער געוואָרן אהער

אלס אָנגעשטעלטער, אלס לערער, אפ א קורצע צייט, און איז שוין פארבליבן דאָ אפ שטענדיק. דאָ האָט ער געפונען זיין צווייטע היים. דאָ האָט זיך פארויגלט, ווי מיר וועלן דאָס ווייטער זען, זיין גליק און זיין לעבן אפ אייביק... דערווייל האָט ער אלס לערער פאר- בראכט אינ דעם דאָרפ עטוואָס קארגער פון דווי יאָר. די דאָזיקע דריי יאָר מעגן פארצייכנט ווערן אלס די בעסטע, די שענסטע און די גליקלעכסטע פון זיינע יאָרן. מע קאָן זאָגן, אז דאָס איז געווען בעמעס דער פריילינג פון זיין לעבן. דער פריילינג איז אלע אויפאנימ. דאָ האָט ער געהאט די בעסטע גילעגנהייט נייעטער צו באקענען זיך מיט דער נאטור, מיט גאָטס וועלט, מיט גאָטס ערד. מיט דער ערד, פון- וואנען מיר זיינען אלע געקומען און ווהינן מיר אלע זיינען אָגע- ברייט אוועקצוגיין. דאָ הייט ער דערזען, פארשטאנען און דערפילט, אז אונדער אָרט איז דאָ, אפ דער נאטור, און ניט נאָר אָט דאָרטן, איז דער שטאָט. דאָ איז ער געקומען צו דער איבערצייגונג, אז מיר זיינען א טייל פון דער גרויסער, דרויסנדיקער וועלט, און אז מיר האָבן אלעמאָל געבענקט און וועלן טאָמיר בענקען נאָך דער מוטער- ערד. אז מיר האָבן אלעמאָל ליב געהאט און וועלן טאָמיר ליב האָבן די נאטור. אז עס האָט אונדז אלעמאָל געצויגן און עס וועט אונדז טאָמיר ציען אינ דאָרפ אריין. איך וויל האָפן, אז דער גוטשארציקער לעזער וועט מיר איצטיקס מאָל מייכל זיין פאר מיין קורצע האקדאָ- מע. איך קאָן מיך ניט דערמאָנען אָן דעם דאָרפ און ניט ארויסזאָגן די געפילן, וואָס זיינען מיט דעם פארבונדן. און האָבן איך שוין ארויסגעזאָגט, קאָנען מיר שוין אריבערגיין צום דאָרפ גופע און געבן א גענויע באשרייבונג פונעם דאָרכישן גליקלעכן לעבן.

געשלאָפן איז א גרויס ליכטיק צימער בא פארמאכטע לאַדן, כאפט זיך אפ דער לערער אינדערפרי, טוט א שטופ מיט דער האנט פון זיך — עפנט זיך אפ דאָס פענצטער מיטן לאַדן איננינעם, און עס רייסט זיך אריין א סנאָפ ליכט, מיט א ווארעמקייט פון דער זון, מיט אן אראָמאט פון רעזערא, אויסגעמישט מיט א רייעכ פון מיענ- טע און פון פאָלין, מיט נאָך פארשידענע מינים רייעכס פון גראָזן, וואָס מע ווייכט ניט זייערע נעמען. די גראָזן זיינען, זאָגט מען, דאָ געווען אמאָל פארויט פונעם גראפ בראניצקי. נאָר איצט וואקסן זיי אליין פון זיך, איננינעם מיטן פראָסטן בוריאן, שטעכלקעס און קראָ- פעווע. אינ מיטן זומער זיינען די גראָזן אזוי הויכ געוואקסן, אז

דער לערער מיט דער שילערנ זינענ ניט איינ מאָל געגאנגען ביז איבערן האלדז און האָבן זיך געקאָנט באהאלטן איינס פון דאָס אנדערע און זיך נאָכדעם לאנג זוכן און — געמינען. פונעם אופגעפונענ דאָס פענצטער מיטן לאָדן האָט א קוואַקעדיקע הונ מיט איר מיש-פאָכע זיך ספּאַלאַשעט און א ביסל אָפּגעטרעטן אפ א זיט. זי האָט זיך אָבער בילד אומגעקערט צוריק, געשארט און געפיקט אין מיטט און געלערנט אויך די קליינע הינדעלעך, וויאזוי צו שאַרן און צו פיקן.

דאָס אופשטיינ, דאָס אָנטאָן זיך מיטן איינוואשן זיך נעמט ניט קיין סאך צייט, און עס איז נאָך גאָר ניט אזוי שפעט. זאָר אז דער לערער קומט ארויס, טרעפט ער שוין קיינעם ניט אין שטוב. דער אלטער לאַיעו איז שוין לאנג בא דער ארבעט אפן, טויק, פונוואנען עס לאָזט זיך הערן דאָס גראגערן פון דער דוּעשמאַשין. דעם אלטנס פרוי איז בא די אינדיקעס, בא די גענדז מיט די קאטשקעס און די איבעריקע אויפעס — א גאנצע מעלכע פון אויפעס! פון די ברייטע פעלדער ציען זיך פאווואַליע גרויסע אָקסן-פורן מיטן אָפּגעשניטענעם ברויט. פונדערווייטן קאָן מען כאפן מיטן אויג דעם לאַן¹ מיט ווייץ. א סאך איז שוין אָפּגעשניטן און צונויפגעלייגט קופעכוויז אין די סנאָ-פעס. און א סאך שטייט נאָך אין די געלע, צייטיקע זאנגען, רירט זיך און שאַקלט זיך כוואליעסוויז פון א גרינג ווינטעלע, וואָס לויפט מארבלי. אפ יענער זייט לאַן, דאָרט, ווו עס ענדיקט זיך דאָס ברויט, הייבן זיך אָן די גרויסע גרינע בלעטער פון די בורעקעס, וואָס וואקסן גלייכע שורעסוויז. צווישן זייערע רייען, גאנצ שיטער, שטייען, ווי סאָלדאטן אפ דער וואך, די הויכע „סאָנישניקעס“ מיט די גרויסע געלע קוטשמעס. פייגעלעך האָבן ליב צו קלייבן זיך ארום די סאָניש-ניקעס און ארויספיקן פון זיי איינציקוויז די נאָך ווייסע, נאָר שוין זיסע, סעמלטשקעס. נאָך ווייטער גייט דאָס דעמבענע געדיכטע וועלדל, מיטן נאָמען די „טורטשינא“. דעמלט, ווען פריצימ זינען דאָ געזעסן, איז מען געגאנגען אהער שיסן, „נא פאליעוואניע“. איצט, אז די פאָסעסיע האלט א ייד, קאָנען די אומשולדיקע האָזן און גאָט די געשאַמע שולדיקע פייגעלעך זיין גאנצ רויק. יידן שיסן ניט. יידן קאָנען באשטיין צו ציען אנדערע נוצן פונעם וואלד. פון דעם וואלד האָט דער אלטער לאַיעו ארויסגעפירט א היפש ביסל געהילצ און האָט

אָנגעבויט שטאלן מיט שטעלעכלעך, קאמערן מיט קעמערלעך, אמבארן פאר טווע און סארניען מיט טטאניעס פאר אָקסן און פאר פערד, און וועג און שליטנס און נאָך זאכן, וואָס ווערן אָנג, רופן מיט איין אלגעמיינעם נאָמען „רעמאָנענט“.

נאָכן ערשטן אָנבײַסן און נאָך דער ערשטער שטונדע מיט דער שיל רױן נעמט דער לערער א שפאציר אין גארטן. אמאָל אליין און אמאָל אינצווייען, טאקע מיט דער שילערן. עס איז שווער צו זאָגן, ווען איז דער גארטן שענער: צי ארום שוועס-צײַט, ווען די ביימער האלטן אין רעכטן בליען? צי דעמלט, ווען עז האָבן זיך נאָרוואָס אָנגעהויבן צו רויטלען די ווימפער עך מיט די אגרעסן? צי העט-שפעט, שוין סאָפּ זומער, ווען די עפל הייבן אָן אליין צו פאלן און עס בלייבן די פֿרשפעטיקטע קיילעכיקע שווארצע פֿאַמען. וואָס מע רופט זיי „טשערקוסני“? איז יעדער צײַט האָט זיך דער גארטן זײַן רייז מיט זײַן כײַן. איז יעדער צײַט געפינען די נפאצירנדע, דער לערער מיט דער שילערן, עפעס נײַעס. מעגן זײַן רי אגרעסן נאָך גרינ אזוי ווי גראָן און זויער אזוי ווי עסיק—מאכט ניט אויס. מע צעשטעכט זיך די הענט און מע רײַכט ארויס די געסטע פון זיי, די, וואָס הענגן אַ אָפּ און ליכטן זיך דורכ אפ דער זײַן. און ווער שמעסט א ביסעלע שפעטער, ווען די וויכפערלעך גיבן זיך אָן מיט רויטן וויינ און בלישטשען אפ דער זון—דעמלט בעטן זיי זיך, מע זאָל פארווכן נאָך א בינטל און נאָך א בינטל. מע פארווכט זיך, מע זאָל פארווכן די צײַן. דאָס אייגענע איז מיט די וויינטל און מיט די קארשן און מיט די אלע איבעריקע אויבכטן און פירעס, וואָס קימען אופ און ווערן צײַק ניט אלע אפ איין מאָל. עמעס, דאָס זײַנען אלע אועלכע זאכן, וואָס מע קריגט עס אין שטאָט אויך, וואָס מע קאָן עס קויפן פאר געלט. עס האָט אָב ד ניט דעם טאג מיט דעם רײַעך, ווי ביים איר רײַסט דאָס אליין אראָפּ פונעם בוימ. אויפראט, אז איר זײַט ניט אליין, נאָר איין-צווייען מיט א מיידל, וואָס איז אייך ליב און טײַע, מיט א מיידל, וואָס איר זײַט איר ליב איין טײַער, ווי אן אייגענער, ווי א ברודער... ווי דען האָט די שילערן אנדערש געקאָנט באציען זיך צום לע-רער, אז ניט ווי צו א ברודער, ווען אירע פאָטער און מוטער האָבן זיך באצויגן צו אים, ווי צו א קינד? עס איז ניט געווען קיין שום און-טערשייד בא זיי צווישן אים און צווישן זייערע אייגענע קינדער. אזוי ווי די אייגענע קינדער, אזוי האָט דער לערער זיך געבאָדן.

אינ גוטס, ניט געוויסט פון קיין נויט אינ פון קיין זארג אינ פון דעם, וואָס געהער זיך אָן מיט געלט. דאָס מיג געלט האָט אינ יענער שטוב ביכלאל ניט עקזיסטירט. דאָס הייכט, געלט איז געווען א סאכ, גאָר א סאכ. נאָר קיינער, אויסער דעם אלטן, האָט ניט געוויסט די ווערט פון דעם אונ ניט געילט, אז עס פעלט. אלץ איז געווען גרייט אונ אלץ פון דער פולער ברייטער האנט. דאָס עסן, דאָס טרינקען, דאָס קליידן זיך אונ שוכן זיך אונ דאָס ארויכפאָרן מיטן גלאנץ אונ מיטן קנאק. אפ יעדן טריט א באדינער. מענטשן אונ פערד וויפל איר ווילט אונ ווען איר ווילט. אונ באווייזט איר זיך אינ דאָרפ, בייגן זיך פאר אייך אלץ גויים, נעמן אראָפּ דאָס היטל. געבוירענע גראַפן באדארפן זיך ניט פ לן בעסער, פרייער אונ בעקאוועדער.

געקומען דער אלטער פון דער ארבעט, באדעקט פון קאָפּ ביז פיס מיט שטייב, מיט שטרוי אונ מיט זאנגען. ער ווארפט אראָפּ די לאנגע שט וויל, וואשט זיך איינ, טוט זיך איבער אונ באקומט אן אנדער אויסזען. ער זעצט זיך אוועק צום שרייבטיש, נעמט זיך צו דער פאָסט, וואָס א שייגעצל האָט געבראכט צו פירן פון דער סטאנ-ציע, באראניעפאָליע, רייט דיק אפ א פערד מיט א טאָרבע איבער די פלייצעס. איבערגעקוקט די פאָסט, רופט ער צו דעם לערער, ער זאל שרייבן ענטפער אפ די בריוו. דער לערער טוט די ארבעט געשיקט, וואָרעם ער פארשטייט דעם איטן אפן קוק אונ ווייסט די גאנצע קאָרעספאָנדענץ אפ אויסווייניק. דער אלטער האָט פיינט איבערכא ערן א זאך צוויי מאָל אונ האָט ליב, מע זאָל אים פארשטיין, וואָס ער וויל, נאָך איידער ער האָט עס ארויס-געזאָגט. אליין א פלינקער ארבעטער, האָט ער ליב צו זען, אז די ארבעט זאָל ברענען אונטער די הענט. פארטיק געוואָרן מיט אלע ארבעט, זעצט מען זיך זיס. זעלטן עס זאָלן ניט זיין עטלעכע זיטיקע, פּרע-דע כענטשן באמ טיש. דאָס זינען מערסטנטייל געסט, שכינימ, פאָסעכערס, אָדער כאַכרימ, וואָס זינען געקומען קויפן ווייץ, האָבער, גערשטן, אָדער אנדערע טוועס. באמ טיש הערשט, ווי איך האָב שוין פריער באשריבן, א שטרענגע דיסציפלין. קיינער וואגט ניט א דויך וואָרט אויסצוריידן, נאָר דער אלטער קלנגט, ווי א גלאָק. בא אימ לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס קיין שטאָפּ. ער האָט אייך אפ אלצדיג א מיינע, א מאַשל אונ א גלייכוואָרט, וואָס מאכט אייך צום דענקען אונ צום לאכען. וואָרעם איר האָט ניט געזען א צווייטן, וואָס

זאל אייך קאָנען אזוי אינטערעסאנט דערציילן און קאָפּירן, נאכמאכנ
יעדן איינציקן מיט אלע פליט דלעך — אן עמעסער טאלאנט, כאַטש בא
דער וועלט, צווישן יודן, האָט ער געהייסן א מאָדנער ייד, א טשו-
דאק און א „שיגאַעני“. און דאָך האָבן סאָכרימ ליב געהאַט מיט
אימ צו האַנדלען, ווייל דאָס וואָרט איז בא אימ געווען הייליק, און
האָט ער אייך עפעס פארקויפט, האָט דאָס געמעגט ווערן ווי טייערער,
האָט איר געקאָנט זיין זיכער, אז קיין כאַראַטע וועט נישט זיין. דאָס
איז געווען אָן א שום פרינציפּ און פּרעטענזיעס, נאָר פּראָסט און
פּאַשעט די נאטיילעכע אָרנטלעכקייט, וואָס ווייסט נישט פונ קיין
דריידלעך און האָט פּינט קרומע פּאַלשע וועגן. אינ דער סאָכרי-
שער וועלט הייסט אפּילע אזא נענעש. הינטער די אויגן געוויינלעך,
א „מעשוּגענער מענטש“, נאָר מע האָט בעסער ליב מיט אזא מע-
שוּגענעם צו האָבן געשעט, ווי מיט אן אנדערן א קלאָרן.

נאָכן טיש לאָזט מען איבער דעם אלטן מיט די געסט, זיי זאָלן
זיך דאָרטן שמועסן און מאכן געשעכטן, און דער לעדער מיט דער
שילערן זעצן זיך אוועק לערנען, שטודירן, ליינען. איבערהויפט
לייענען. מע ליינט אלץ, וואָס עס קומט צו דער האַנט, אָן א קאָ-
טרעל, אָן א סיסטעם און אָן אן איבערקלייבן. צומיינסטן ראַמאָנען,
די גרעסטע קלאַסיקער, ווי שעקספּיר, דיקענס, טאַלסטאי, געטע, שי-
לער, גאָגאָל, אויסגעמישט מיט די ערגסטע שונד-ראַמאָנען פונ איי-
זשענ סיו, קסאוויע דע מאַנטעפּאָן, אשאר, פּאַן באָרן און נאָך אזעל-
כע פּוסטע שמירער פּונעם פּראַנצויזישן בולוואַר. אָנגעלייענט זיך, ווי
די פּויקן, גייט מען זיך דורכ צו דער מאשינע, זען ווי מע דרעשט.
אָדער אינ פעלד ארויס, צו קוקן ווי מע שניידט דאָס ברויט, ווי מע
געמט עס צונויף און מע בינדט עס אינ די סנאָפּעס. און עס נעמט
אָן א כיישעק פּאַרקאטשען די ארבל און זיך נעמען צו דער ארבעט.
עס באווייזט זיך אָבער ארויס, אז שטייט בא דער זייט און קוקן,
ווי מע שניידט ברויט און מע בינדט סנאָפּעס, איז א סאכ גרינגער,
ווי איידער אליין אָנבייגן זיך און שניידן ברויט און בינדן סנאָפּעס.
האַרעם פונ קוקן ווערט מען נישט דערשוויצט און אפ די הענט לויפן
נישט אופ קיין בלאַטערן... דער אר אָ-ער — וואָס פאר אן אפּעטיט
מע האָט דערנאָדעם! מע קומט אהיים און מע עסט זויערמילך מיט
שוואַרצברויט און מע מאכט א שפּאַציר אינ גאָרטן. אָדער מע הייסט
איינשפּאַנען דאָס פּאַעטאָדל און מע פּאַרט זיך דורכ מיט אנדרייען
אינ די איבעריקע פּאַסעטיעס אָדער עקאָנאָמיעס: אינ גוזיפקע,

אינ קריטאָהאַרבע, אינ זאקוטעניצ. אָדער מע פּאַרט אריבער קיין באראניעפּאַליע צום פּאַסטמיכטער מאליןאָווסק. אונ אומעטור ווערט מענ אופגענומען ווי זייער אָנגעלייגטע, פיל געליבטע געסט. מע ווייסט גאָר ניט, מיט וואָס זיי מעכאבער צו זיין. שטעלט מען דעם סאמאָ-וואר אונ מע דערלאנגט איינגעמאכטס. באמ פּאַסטמיכטער מאליןאָו-סקי ווערט באשאפן א פלעשל בראנפן, וואָס ער אליין טאקע טרינקט דאָס אויס גלעזלעכווייז ביונ סאָפ, וואָרעם מלינאָווסקי איז א גוי, וואָס האָט ליב דעם ביטערן טראָפּן. אונ אז ניט, כאפט מען זיכ גאָר אריין צו דאָדיע דעם עקאָנאָמ, וואָס זיצט ניט ווייט, טאקע אפ איין הויפ מיט די באלעבאטימ. דאָרטן, בא דאָדיען: ינ דעם קליינעם שטיבל, איז פריילעכער, ווי בא זיי אינ דער גרויסער שאַוב. אונ דאָס, וואָס מע קריגט בא דאָדיען, קאָנ מען אינ דער היימ ניט אויכפירן. אשטיי-גער, ווו וועלן זיי זיכ דערלויבן עסן גרייע קנעבעלעך מיט שטשאו, אז ניט בא דאָדיעס ווייב? אָדער געזאלצענע אוגעקעלעך גלייכ פונ סלוי מיט הייסע קארטאָפּל אינ די כונדירן? אָדער זיסע קאטשענעס פונ קרויט, וואָס דאָדיעכע שאטקעוועט אפ צו זייערן? אָדער אָן רינ-קען זיכ מיט עפּל-קוואס, וואָס איז טאמ-גאניירן? פונ דעם באזוכ קאָנ מען זען, אז דאָדיעכע שעצט זיכ גליקלעך, אונ ווער שמרעסט דאָדיע - דער איז אפן זיבעטן הימל! נאָר דאָדיע דער עקאָנאָמ איז א טיפ פאר זיכ, אונ ער פארדינט באשריבן צו ווערן אינ א באזונדער קאפיטל.

דאָדיע דער עקאָנאָמ

א נאטור-מענטש. — דער אלטער לאַיעווי זייענט די געשיכטע פונ פעטער דעם גרויסן, אונ דאָדיע ווערט אנשלאָפּן. — בא דאָדיעכען אינ שטיבל. — דער העלד שרייבט ראָמאנען אונ טראגעדיעס אונ טראכט ניט פונ זיין אייגענעם ראָמאנ.

דאָדיע דער עקאָנאָמ איז געווען א מענטש א גוואר, א גיבער. ניט אזוי הויכ געוואקסן אונ ניט אזוי גראָב געשאַקט, ווי גוט געבוירט אונ שטארק פארפונדעוועט. א בולאנער מיט קליינע אויגן. א ביסל קאסאָע. די פלייצע — שטאָל. די ברונט — אייז. א האנט — א האמער. ניט אייטלעכס פערד האָט געקאָנט אימ לייזן אפ זיכ. אונ האָט ער זיכ אוועקגעזעצט אפן פערד, איז ער געווען ווי צוגעוואקסן, אונ

איר האָט ניט געוואוסט, וווּ לאָזט זיך אויס דאָזיג און וווּ הייבט זיך אָן כע ד. פאר דאָזיגע האָבן אלע גויים גיהאט דאָס קאדאָכעס, גע- ציטערט איימאכ-מאָועס פאר זײַן האנט, כּאָטש געשלאָגן האָט ער זיך זייער זעלטן. סײַדן אונטער א גויט. ד.מלט, ווען ווערטער זײַנען ניט בעקויעכ צו טאָן גאַרנישט. עס איז גענוג געווען, איינער זאָל א זאָג טאָן: „אָן גייט דאָזיג“, אז אלע גויים, גויעס און שיקסעס, וואָס זײַנען געשטאנען און געפלאַפלט, זאָלן זיך א נעם טאָן מיט כּישעק צו דער ארבעט. צוגעקומען צו די ארבעטער, האָט דאָזיג פּײַנט געהאט יויצע זײַן מיט ווערטער. ער האָט זיך גענומען צום אקער, צום כערפ, צו דער לאָפעטע, אָדער צום זאסטופ, און האָט מיט זײַנע הענט באוויזן א בייטפיל, וויאוי מע באדארף ארבעטן. אָפּגאנג דאָזיגע איז געווען שווערלעך, און גאנווענען בא אימ — אומגעלעכ. פאר גניווע איז די גרעסטע שטראַפּ געווען ווינציק. אויך פאר שיקערן איז ער געווען אי-ש-לעהאָווע¹. אויסטרינקען א גלעזל בראנפן — דאָס מאכט ניט אויס. נאָר פארשיקערן זיך און מאכט סקאנ-דאלן — דאָס ניט כײַעס ניט זיכער!

הײַנט שטעלט אײַך פאָר, אז אָט דער דאָזיג, דער גוואר, וואָס פאר אימ האָט געציטערט א גאנצ דאָרפ מיט גויים, אז ער איז גע- שטאנן פארן אלטן לאָזער, איז געווען אימ ניט צו דערקענען. קלענער פּײַן א קינד, שטילער כּונ א שעפעלע. די הענט אראָפּ-געלאָזט. דעם אָטעם פא-האַלטן. א סאָלדאט פאר א גענעראל א פעלדמארשאל בארארפ ניט שטייט מיט מער רעספעקט און מיט מער מיריע און דערעכערעצ, ווי דאָזיג איז געשטאנען פארן אלטן באלעבאָס. אָנגעקומען איז דאָרפ אריין אלס יינגל, איז ער שוין פארבליבן דאָרטן אפּ שטענדיק. געוואקסן און געגאנגען אלץ הנכנר און העכער, ביז דער אלטער האָט אימ געקרוינט מיטן נאָמען עקאָנאָם, דאָס הייסט, ער האָט אימ געמאכט פאר אופזער איבער אלע עקאָנאָמיעס. דאָ איז דאָ פּ האָט דאָזיג כאסענע געהאט, באקומען זײַן געהאלט, א באזונדער מטיבל מיט א באזונדערן גארטן, מיט מעל, מיט שטרוי, מיט האָלץ, מיט א פאָר מעלקעדיקע בעהיימעלעך — געוואָרן א שטיק באלעבאָס און א טאטע כּונ קינדער. און דאָך האָט ער קיינמאָל ניט געוואוסט פארן אלטן באלעבאָס זיך צוזעצן. פילע אפּ א מינוט. נאָר איינ מאָל איז זײַן גאנצן לעבן איז ער געזעסן פארן באלעבאָס, האָט

זיך געטראפן א אינצידענט, וואָס דאָדעיק האָט אימ געהאט צו געדענן-
קען דאָס גאנצע לעבן.

איך האָב שוין, דאכט מיר, אריב: באמערקט, אז דער אלטער
לאַיעוּוּ האָט ליב געהאט אופצוקלערן, לערנען יעדן איינציקן, טיילן
זיך מיט דעם, וואָס ער ווייסט. איינמאָל, איך א לאנגער ווינטערנאכט
איז דאָס געווען, האָט דאָדעיק אָפגעגעבן א ראפאָרט פון די עקאָנאָ-
מיעס, שטייענדיק פארן אלטן אויסגעצויגן, ווי דער שטייגער איז.
געענדיקט דעם ראפאָרט, האָט דאָדעיק געווארט, מע זאָל אימ הייסן גיין.
איז אָבער דער אלטער געווען אופגעלייגט און ג'וואָלט נאָך א ביסל
שמועסן, שוינ ניט פון די עקאָנאָמיעס, נאָר פון זיטיקע זאכן, וועגן
די שייניגן די פאָליאקן, — ביז ער איז ארום אפ א געשפרעכ וועגן
פוילן און וועגן דעם פוילישן מיאטעזש, דעם פוילישן אופשטאנד.
פון די פוילן איז ער ארום אפ די רוסן, אפ דער רוסישער היסטאָ-
ריע פאר פעטער דעם גרויסן. און אזויווי אפן טיש איז געלעגן די
רוסישע היסטאָריע איז דער העברעישער איבערזעצונג פון מאנדעל-
קערן, האָט ער גענומען לייענען: און פארטייטשן אפ יידיש נאר
דאָדעיק די גאנצע געשיכטע פון פעטער דעם גרויסן. לייענענדיק די
געשיכטע, האָט ער געהייסן דאָדעיק צוועצן זיך אפ א שטול. האָט
דאָדעיק ניט געוואגט. האָט דער אלטער געהייסן נאָכאמאָל. האָט ער שוין
געמוזט זיך אוועקזעצן. און אוועקגעזעצט האָט ער זיך בא זער טיר,
אונטערן אלטן וואנט ייגער. דאָדעיקס קאָפ איז ניט געווינט געוואָרן
צו אזעלכע לעקציעס, און דערצו איז ער נאָך געזעסן אויך, האָט
ער ביסלעכווייז אָנגעהויבן צו דרעמלען, די אויגן האָבן זיך אימ גע-
קלעפט, ביז ער איז אונטערן אלטנס קאָל פאוואָלניקע גאנצ געשמאק
אנשלאָפן געוואָרן. איינדי וועלן מיר לאָזן דאָדעיק, ער זאָל זיך שלאָפן, און
מיר וועלן דערווייל זאָגן א פאר ווערטער וועגן דעם דאָרפֿשן וואנטזייגער.
דאָס איז געווען אן אלטער אינוואליד, וואָס האָט שוין לאנג
אָפגעדינט זינען יאָרן און וואָלט שוין לאנג געמעגט ווען אפן בוי-
דעם צווישן אלטע אָפגעלעבטע שמאטעס. האָט אָבער דער אלטער
לאַיעוּוּ געהאט א מאַדנע לבשאפט, א מיני טראדיציע, דאפקע צו
אלטע זאכן, אשטייגע, צו אן אלטן אָפגעריבענעם שפּגל, וואָס
באווייזט צוויי פענעמער, צו אן אלטן האלב-צעפאלענער קאמאָדע,
אָס ארויסציען א שופלאָד קמט אָן שווער, קעקראַס-יאם-סופּ¹,

1 ווי שפאלטן דעם יאם.

און נאָך אַזעלכע אלטע זאַכען. צום ביישפּיל, באַ אימ אפּן שרײַבטיש
איז קאַל-יאַמאָוו געשטאַנען אַן אלטמאָדיש טינטערל — אַ גלעזערנ
שטיוועלע אין אַ שוואַרצ הילצערנ שיסעלע. אָנגעשאַטן מיט זאַמד.
פאַר קיין געלט האָט מען נישט געקאָנט פּויעלן באַם אלטן, ער זאָל
אַרויסוואַרפּן דאָס דאָזיקע טינטערל און אַינפירן אַ נייעם, אַ
לייטישן טינטער. דאָס איז געווען נישט מאַכמעס קאַרגשאַפּט. דער
אַלטער איז שוין גאָר נישט געווען קיין קאַרגער. אדעראַבע, האָט ער
שוין געקויפּט אַ זאַך, האָט דאָס באַדאַרפּט צו זײַן דאָס בעסטע און
דאָס טײַערסטע. עס איז אימ נאָר שווער געווען צו שייַדן זיך מיט
אַן אלטער זאַך. דאָס אײגענע איז געווען אויך מיטן זייער, וואָס
פאַר אלטקײט האָט ער זיך גענייטיקט אין וואָג. אלעמאַל איז צוגע-
קומען צו אימ אַ נייע געוויכט. אײדער דער דאָזיקער זייער האָט
באַדאַרפּט שלאָגן, האָט ער זיך פאַרגאַנגען מיט אַ הייעריקן כּריפּען,
ווי אַן אלטער מאַן אַ זאָקן, וואָס לײַדט פּונ אַסטמאַ, אַז ער באַדאַרפּ זיך
אויסהוּסטן. דערפאַר אָבער, אַז סײַז געקומען צום שלאָגן, האָט ער
געשלאָגן, ווי אַ קלויסטער-גלאָק: באָמ! באָמ! — מע האָט געהערט אין
דרייטן, ווי דער זייער קלינגט אין שטוב.

אַצינד קערן מיר זיך אומ צוריק צו דאָזיען. דאָזיען שלאָפּט, און
דער אלטער לײענט די היסטאָריע פּונ פּעטער דעם גרויסן אַז פּונ
זײַן ווייב אַנאַסטאַסיע. פּלוצעם פאַרגלוסט זיך דעם זייער קלינגען
צען. האָט דאָזיען זיכער געמיינט, אַז סײַז אַ טרייפּע, דער „טויק“
ברענט. האָט ער זיך געגעבן אַ כאַפּ אױפּ מיט אַן אימפּעט און מיט אַ
געשרײַ: „וואַסער!“... דער אלטער האָט זיך דערשראָקן, האָט אוועק-
געלייגט דאָס בוך מיט דער היסטאָריע פּונ פּעטער דעם גרויסן און
גענומען קוקן אפּ דאָזיען דורך די ברילן. אָט-אָ יענעם קוק, זאָגט
דאָזיען, ווײַט ער געדענקען, אַז ער וועט ליגן אפּן טויטנבעט...

דער לערער האָט ליב געהאַט דאָזיען פאַר זײַן נאַטירלעכקײט
און פאַר זײַן גוטסקײט. ער איז געווען איבערצײגט, אַז אָט דער
נאַטור-מענטש האָט קיינמאַל אפּ זײַן לעבן קיין ליגן נישט געזאָגט.
זײַן געטריישאַפּט און זײַן צוגעבונדנקײט צו זײַן באלעבאַס און צו זײַן
מישפּאַכע האָט נישט געהאַט קיין גרענעצן. און ווייל דער לערער איז
דאָרט געווען ווי אַן אײגענער, איז ער באַ דאָזיען געווען פאַרעכנט
אינ דער מישפּאַכע, און דאָזיען איז גרייט געווען פאַר אימ אין פּייער
און אין וואַסער. באַ דאָזיען איז די אויגן איז אַלץ, וואָס האָט זיך
אָנגעקערט מיט דער פאַמיליע לאַעו, געווען פּונ אַ העכערער מאַ-

שאַלעם-אלייכעם און זיין פרוי, צו זייער כאסענע
(קלעוו, דעם 12-טן מיי 1883)

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal letter or report. Due to the low contrast and resolution, the specific content cannot be transcribed.]

דרייגע. יעדנפאלס, ניט גלייכ מיט אלע איבעריקע מענטשן. ער האָט
 פאָשעט פאָרעטערט די דאָזיקע פאמיליע. און איר זכוס האָט גענוָסן
 אויב דער לערער. אינ די הייסע זומערדיקע טעג, אָדער אינ די לאנגע
 ווינטערדיקע נעכט האָבן דער ערער מיט דער שילערנ ליב געהאט
 זיך ארַינכאַפן צו דאָדיען און צו דאָריעכענ. דאָרטן, אינ דעם קליינעם
 שטיבעלע מיט דער נירעריקער סטעליע, וואָס מע קאָנ דערלאנגענ
 מיט דער האנט, האָבן זיי זיך געפילט אלע-אַל בעסער, ווי אינ דער
 היים. עסן בא דאָדיען זומער א זייערן שטשאווי מיט יונגן קנאָבל
 און ווינטער הייסע קארטאָפּל אינ די העמדלעך מיט געזאלצענע אר-
 גערקלעך, אָדער געפּוירענע געוויערטע קרויט, האָט געהאט זיבן
 טאמימ און איז געווען טויזנט מאָל בעסער פון די טייערסטע מייכאָ-
 לימ באַם טיש. אינ ווער טמועסט, אז דאָדיעס וויב פּעסיע האָט גע-
 באקן לעַעק, אָדער געפרעגלט שמאלצ-דעבלט איז געווען פאר די
 יונגעלייט א יאָמטעוו. א קלייניקייט-הייסער לעקעך, נאָרוואָס פונעם
 אויווין? אָדער פרישע פּעטע גרוין, וואָס צעגייען זיך אינ מויל, אוי-
 ווי דער מאַן, וואָס די יידן האָבן געגעסן אינ דער מידבער!
 מערנטנטייל זיינען זיי געווען געסט בא דאָדיען און בא דאָדיעכענ
 ווינטער. דעבלט, ווען די ביימער וו רן אינגעהילט אינ וויסן, זעען
 אויס ווי די איבערגעפרוירענע מייסימ אינ טאכריכים. דאָס דאָרפ פאר-
 לרט דעבלט דעם זומערדיקן רייז אינ פראכט, און עס בלייבט אי-
 בער מער ניט, אז ארַינ-אַפן זיך צו דאָדיען אינעם ווארעם-אַנגעהייצטן
 שטיבל און קוויקן זיך מיט פּעסיעס נייכאָלימ. ס'איז מוירעדיק שטיל.
 דער שניי איז טיפ. קיינער קומט ניט. ס'איז טרויעריקלעך אפן
 הארצן. אומעטיקלעך אפ דער נעשאָמע. סיידן מע הייסט אמאָל אַנד-
 רייען אינשאפאנען די פערד אינ א ברייטן שליטן. מע פעלצט זיך
 אָן, מע דעקט זיך צו מיט א ווארעמער, באראניצע און מע פאָרט
 זיך דורך פון איינ פאָלוואראָק אינעם צווייט. דאָרט שטעלט מען דעם
 סאמאָוואר, מע טרינקט זיך אָן מיט טיי און מע פאָרט צוריק.
 דער ווינטער האָט אָבער זייע גוטע מילעס-ס'איז דאָ צייט
 גענוג אפ צו לעזן און אפ צו שרייבן. אינ די קימאט דריי יאָר,
 וואָס דער העלד האָט פארבראכט אינ דאָרפ, האָט ער אָנגעשריבן א
 סאכ מער, ווי ער האָט געשריבן נאָכדעם, ווען ער איז שינ גע-
 ווען א שרייבער און געהייסן „שאַלעך-אלייכעם“, אינ צענ יאָר. עס
 האָט זיך אימ קיינמאָל אויז גרינג ניט געשריבן, ווי אינ יענער צייט.
 און געשריבן האָט ער גאנצע נעכט-גרויסע, הארציינדיקע ראָ-

באנען, שריינדיקע דראמעס, פארפלאַנטעטע טראגעדיעס און קאָמע-
 דיעס. עס האָבן זיך געגאַנגן די געדאנקען, ווי פון א פאס. עס האָט גע-
 שפּרודלט די פאנטאזיע, ווי א פאַנגאַנ. זוליב וואָס דאָס אלץ איז געשריבן
 געוואָרן — האָט ער זיך קיינמאָל נישט געפרעגט. קרימ איז פארטיק גע-
 וואָרן בא אימ א „זאכ“, האָט ער דאָס איבערגעלייענט פאר זיינ
 שילערן — און ביידע זינען געווען אנציקט. ביידע זינען געווען
 איבערצייגט, און דאָס איז א מיסטערווערק, — אָבער נישט אפּ לאנג.
 קרימ איז ער פארטיק געוואָרן מיט אן אנדער ווערק, אזוי איז
 שוין דאָס צווייטע געווען א מיסטערווערק, און דאָס ערשטע
 איז געוואָרן בלאַס, אָפּגעבליאקעוועט. דעם בעסטן אָרט נאר דעם איז
 געווען דער איווון. און אזוי איז אוועק מיטן פייער נישט איינ נוצ
 דאָמאנען און נישט איינ צינדליק דראמעס...

אז דער באַכער איז געבוירן געוואָרן צו זיינ א שרייבער — אינ
 דעם איז בא זיי ביידן נישט געווען קיין שום סאָכעק. דער לערער
 מיט דער שילערן האָבן דערפונן גערעדט, געפאנטאזירט, געבויט די
 שענסטע לופטשלעסער. רייזנדיק פון פארשידענע פלאנען פון פארשיי-
 דענע ווערק, האָבן זיי פארגעסן פון זייערע אייגענע פלאנען... וועגן דעם
 איז איבערהויפט נישט געווען בא זיי קיינמאָל קיין שום רייד. עס איז זיי
 קיינמאָל נישט געקומען אפּ די געדאנקען צו דעקלערן זיך איינס דאָס
 אנדערע אין זייערע געפילן, אָדער צו פארטראכטן זיך אפּן גורל פון זייער
 אייגענעם ראָמאַן... דער נאָכען „ראָמאַן“ איז, אפּאָנעם, געווען צו
 שאַבלאָן, דאָס וואָרט „ליבע“ איז געווען צו באַנאל פאר די געפילן,
 וואָס האָבן זיך אנטוויקלט און אויסגעוואקסן צווישן די צוויי יונגע-
 ליטלעך. זיי זינען ביידע געווען אזוי נאטירלעך איינס פאר דאָס
 אנדערע, אז ס'האָט גאָר נישט געקאָנט זיינ מיגלעך, ס'זאָל זיינ אנדערש.
 וועט דען קומען אמאָל אפּ די געדאנקען א ברודער, ער זאָל זיך
 דערקלערן אין ליבע צו זיינ שוועסטער? איך האָב כוידע, אז מיר וועלן
 זיינ נישט ווייט פונעם עמעס, אויב איך וועל זאָגן, אז זייטיקע פאר-
 שווינען, מענטשן מין האצאד, האָבן א סאך מער געוויסט און גאָר
 אָן אן ערעך מער גערעדט (ונעם ראָמאַן פון די יונגע העלדן, ווי
 איידער די העלדן אליינ. צו יונג זינען זיי געווען ביידע, צו נאָיוו
 און צו גליקלעך. זפּ זייער הימל איז נישט געווען קיין שפרענקלעך.
 זיי האָבן נישט ארויסגעזען פון ערגעץ נישט קיין ווידערשטאנד. און
 וואָס ס'איז דער איקער — זיי האָבן קיינמאָל נישט געדענקט דערפון.
 אינ דער צייט פון די קארגע דריי יאָר פון זייער באקאנטשאפט האָבן

זיי בימדיע ניט געקלערט אפילע איינ מינוט פון צעשיידן זיכ. און
 דאָכ איז געקומען דער טאָג, ווען זיי האָבן געמוזט זיכ צעשיידן.
 דערווייל ניט אפ שטענדיק, נאָר אפ א קורצע צייט.
 דאָס איז געווען די צייט, וואָס דער העלד האָט זיכ באדארפט
 שטעלן צום „פריזיוו“.

דער פריזיוו

מע רעדט שטארק פון „פריזיוו“ — ער געזענט זיכ מיט דער
 שילדער און פירט פון טאָפּיעווקע א בריוו צום „פרעדוואָר“
 טעל“ — די פאנטאזיס אפן וועג. — דער בריוו ווירקט, און עס
 דערגייט ניט צו זיך נומער. — א כּיטע מיט א זון א קא-
 ליקע. — ער קערט זיכ אומ צוריק אין דאָרט, נאָר די כא-
 רוימעס ווערן נאָכ אלץ ניט מעקויעט.

מע קאָן מיט זיכערקייט זאָגן, אז קימאט אין דער גאנצער צייט
 פון די אויבן באשריבענע דריי יאָר איז ניט אוועקגעאנגען אין
 טאָפּיעווקע קיינ טאָג, וואָס מע זאָל ניט הערן דאָס וואָרט „פריזיוו“.
 פארן אלטן לאַיעו איז דער פריזיוו געווען א קראנקייט, א מאניע
 אזעלכע, וואָס האָט אימ ניט געלאָזט רוען באטאָג און שלאָפן בא-
 נאכט. א גאנצ פארמעגן האָט דאָס אימ אָפגעקאָסט. וואָס איז די
 מייסע? זיין זון יששע האָט באדארפט שטיין צום פריזיוו, האָט דער
 פאָטער קוידעם זיכ אוועקגעלאָזט אין טשערניגאווער גובערניע, האָט
 זיכ דאָרט אָפגעוואלגערט א צייט, אויכגעריסן געוואָרן און האָט איינגע-
 האנדלט א „קוויטאנציע“. דאָס איז געווען איינע פון די געציילטע
 עטלעכע „זאטשאַטנע קוויטאנציעס“, וואָס דורכ זיי איז מען אויסגע-
 לייזט געוואָרן פונעם פריזיוו. דאָס הייסט, אז ווער עס האָט געקאָנט
 צושטעלן אזא „קוויטאנציע“, דער איז געווען פריי פון צו גיין די-
 נען און ער האָט זיכ גערעכנט נאָר אין דער „אָפאָלטשעניע“ (דעזערוו).
 וואָס אזא „קוויטאנציע“ האָט אָפגעקאָסט, וואָלט אן אנדערער געקאָנט
 זיין א גרויסער נאָגיד. פארן אלטן לאַיעו איז אָבער צוליב א קינד
 קיינ זאכ ניט געווען צו טייער.

פארטיק געוואָרן מיט דער „קוויטאנציע“, האָט זיכ אָנגעהויבן א
 נייע כאסענע. עס האָט אויסגעבראָכן די רוסיש-טערקישע מילכאָמע
 און מע האָט געשמעסט, אז עס וועט דערגיין צו די „אָפאָלטשעניעס“
 (דעזערויסטן). וויבאלד אזוי, באדארף מען דעם זון באוואָרענען מיט

א ווייסנ בילעט" באצייטנס. דאָס האָט געהייסן: מע באדארפ דעם
 אָפּאַלטשענעצ שטעלנ צום „פּרינץ", אונטערזוכנ זײַנ געזונט, אפּ
 וויפל ער טויג פאר א סאָלדאט. און עס האָט זיך ארויסגעוויזן מינאס-
 טאמ, אז נאר א כּאָלדאט טויג ער גיט, און מע האָט אים גע-
 געבן א ווייסנ בילעט, דאָס הייסט, מע האָט אים, דאנקענ גאָט,
 „פארבראקעוועט" ... מע האָט אים גיט נאָר „פארבראקעוועט"
 פון פּריזיוו; מע האָט אים געמוזט דערנאָכדעם אוועקשיקן אין די
 ווארעמע לענדער, קיינ מענטאָן און קיינ ניצע, ער זאָל זיך קורירן,
 וואָרעם ער איז געווען ערנסט קראנק אפּן הארצן, פון וועלכער קראנ-
 קייט ער איז איינ עטלעכע יאָר ארום, ווי מיר וועלן דאָס זען א
 ביסל ווייטער, טאקע געשטאָרבן... אָבער דערווייל האָט זיך געטאָן
 כּוּישע: מע איז געפאָרן קיינ קאניעוו, מע האָט זיך באקענט מיטן
 איספּראוויק, מיטן פּרעדוואָדיטעל, מיט די דאָקטוירים. די טשינאוּ-
 ניקעס פון דער „פּריסטוטויע" האָבן געשלעפט גמילעס-כאסאָדימ.
 יִדן גוטעפּריינט און באל-אייצעס האָבן אָפּגעלעקט א ביינדל. ווער
 עס האָט געהאט גאָט אין הארצן, דער האָט געפאָמפּעט געלט.
 אקלאָל, עס איז געווען פול די שטוב מיט פּריזיוו, פּריזיוו און פּריזיוו...
 און אז ס'איז געקומען די צייט, וואָס דער העלד פון דער בּינאָ-
 גראַפיע האָט באדארפט זיך שטעלן צום „פּריזיוו", איז דער אלטער
 לאַיעוו געוואָרן גערווען. קוידעמקאָל האָט ער זיך א טאראַעווע געטאָן
 און האָט געזען, מע זאָל דעם לערער באצייטנס אריבערפירן פון זײַנ
 געבורטשטאָט. פון פּערעיאסלאָוו, קיינ קאניעוו, און צושרייבן צו
 דער קאניעווער „פּריסטוטויע", דאָרט, וווּ לאַיעוו האָט א האנט און
 קאָן עפעס טאָן... מיר דאכט, אז אן אייגענער פּאָטער באדארפ
 אזוי גיט טראָגן אפּן קאָפּ זײַנ זון, ווי דער אלטער לאַיעוו האָט גע-
 טראָגן דעם לערער. נאָכמער: דער לערער אליינ האָט ווינציקער מוירע
 געהאט פארן „פּריזיוו", ווי די פּאמיליע לאַיעוו. באַם באַכער אליינ
 איז דאָס פּאָרן קיינ קאניעוו און זיך שטעלן צום פּריזיוו געווען א
 גאַנצער יאָמטעוו. ער האָט זיך באשטעלט א פּאָר גרויסע שטייול,
 א סאָלדאטסקי באשליק און איז געווען מוכן-אומזומען. אריינצוטערעטן
 אין דער דינסט. ער איז געווען זיכער, אז ער וועט אין דער דינסט
 אויסנעמען, נויסע-כיינ זײַנ באַ, נאטשאַלסטויע" און ווערן אינגליכן אן
 אונטער-אָפּיצער, אָדער א פּעלדפּעבל. העכער דערפון קאָן דאָך א
 ייִד גיט גרייכן... נאָר אז ס'איז געקומען צום רעכטן שפיצ, אז ער
 האָט שוין טאקע באדארפט זיך זעצן פּאָרן, האָט ער מיטאמאָל פאר-

לירנ דעם גאנצן קוראזש. עס איז אימ א כארפע, א ביזאיענ, נאָר ער מוז זיך מוידע זיין, אז ס'איז געקומען צום געזעגענע זיך מיט דער פאמיליע לאַיעוו, עפּשער אפּ שטענדיק, האָט אימ פאר-פרעסט דאָס הארץ מיט א טאָדנע בענקעניש און ער האָט זיך באהאלטן בא זיך איז כ'דער, פארגראָבן דאָס פאָנעם איז קישן און געוויינט מיט ביטערע-ביטערע טרערן...

נאָר ער איז געווען ניט דער איינציקער איז דער דאָזיקער שטוב, וואָס האָט ביטער געוויינט. בא זיך איז איר כ'דער האָט זיך שילערן נאָך מער געוויינט... אירע אויגן זיינען געווען געשוואָלן פון געוויינט, און זי האָט יענעם טאָג ניט געקאָנט באווייזן זיך צום טיש אפ'לע... אונטער אן אויסרייד פון א שטארקן קאָפווייטען איז זי געבליבן דעם גאנצן טאָג בא זיך, ניט געוואָלט זען קיינעם.

טרויעריק, זייער טרויעריק איז געווען דאָס געזעגענע זיך. טישעבאָוו איז געווען אינ שטוב, און אפּ הארצן וויסט און פינצטער. שויבן אז דער העלד איז געזעסן איין פאעטאָן און אנדריי דער קן-טשער איז גרייט געווען זיך א נעם טאָג צו דער ב'טש, האָט דער יונגער העלד צום לעצטן מאָל א קוק געגעבן איין פענצטער און דערזען צוויי פארוויינטע אויגן, וואָס האָבן גערעדט אָן ווערטער, נאָר קלאָרע דיבורים: פאָר געוונט, טייערער, טייערער, נאָר קום צוריק וואָס גיכער, וואָרעם איך קאָן אָן דיר ניט לעבן!...

די דאָזיקע ווערטער האָט דער באַכער געהערט מיט אלע זיינע כושים, און זיינע אויגן האָבן איר געענטפערט: זיי געוונט, טייערע, טייערע, איך קום צוריק צו דיר, וואָרעם איך קאָן אָן דיר ניט לעבן!... און ערשט אצינד האָט ער דערפילט, ווי שטארק ער איז צוגעבונדן צו דער דאָזיקער שטוב, און אז ס'איז גאָר נישט אפּ דער וועלט אזא קויעכ, וואָס זאָל אימ קאָנען אַפּרייסן פונדאנען, ס'דין דער טויט... און די געדאנקען צעשפילן זיך, און די היציקע פאנטאזיע כאפט אימ אונטער אפּ אירע פליגלען, און ער הייבט אָן צו כאַלעמען, וויאזוי ער וועט קומען צוריק, וועט ער פריער זיך אנטדעקן פאר איר, דערנאָך פאר איר פאָטער און מוטער. וויאזוי ער וועט זיך ווענדן צום אלטן און וועט אימ זאָגן דעם פאָטעק: אָ האוויט! — איך האָב ליב אײַנער טאָכטער, טוט מיט מיר וואָס איר ווילט!... וויאזוי דער אלטער וועט אימ ארומצעמען און וועט אימ זאָגן: גוט, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט — איך קוק שויבן לאנג ארויס דערפון!... דערנאָכ-דעם הייבט מען זיך אָן גרייטן צו דער כאסענע. מע ברענגט אראָפּ

שנידערס פון באַסלאוו און פון טאראשטשע, וואָס נייענ מאלבושימ פאר כאָסנ-קאלע... מע באַקט לעקעכער און מע פּרעגלט איינגעמאכטס... נאָכ כאָסנס צאד שיקט מענ ארויס די גרויסע קארעטע, וואָס אינ שטאל, וואָס ווערט גענוצט נאָר אפּ א עקסטרע זאכ. און עס קומענ צו פאָרן דער טאטע, דער פעטער פיניע און די איבעריקע מישפּאַכע... מע ווייסט ניט פּונדאנענ, נאָר עס וואַקסט אויס אפּ דער כאסענע שמוליק... אָט-אָ יענער כאווער שמוליק דעם ראָוס, שמוליק דער יאָסעמי, וואָס האָט געהאט אינ זיכ אזעלכע שיינע מיסעס... ער צע-קושט זיכ מיטן כאָסנ און זאָגט צו אימ: נו, שאַלעמ? האָב איכ דיר געזאָגט, אז דער אויצער איז דינער?...

די דאָזיקע קינדערשע זיסע כאלוימעס און די יינגלשע גאָלדענע פּאנטאזיעס וועבן זיכ בא אימ אינ דער מאכשאַווע דעם גאנצן וועג — ביז ער קומט צו פּליענ קיינ קאניעוו. אָפּגעשטעלט זיכ בא דעם אלטן לאַיעוווס א קאָרעוו, א ייד א הויקער, נאָר א נאָגיד, וואָס האלט א וויינשענק פאר פריצימ, — זיינ נאָמענ איז באַרעכ פּערטשיק, — פאלט ער אריינ אינ די אכאָקיי פון פּריזיוו און גיט איבער דעם אָדנ דעם פּרעדוואָדיטעל א בריוו. אינעם בריוו שרייבט דער אלטער לאַ-יעוו, אז ער שיקט צום פּריזיוו זיינ לערער און וויל האָפּן, אז ניט שפעטער ווי אינ א וואָכ ארום זאָל ער אימ האָבן צוריק א באפּרייטנ... דער אָדנ דער פּרעדוואָדיטעל האָט איבערגעלייענט דעם בריוו און געענטפּערט נאָר איינ וואָרט: „כא-רא-שאָ“... און דאָס איז גענוג געווענ, אז דער באַכער זאָל זיינ רויק. ער איז געגאנגענ צום פּרי-זיוו, געצויגנ א גירל און ארויסגענומענ א נומער 285. מע קאָנ ניט זאָגן, אז דאָס זאָל זיינ אזא הויכער נומער. נאָר בא נומער 284 האָט זיכ דער פּריזיוו געשלאָסנ... און דער לערער איז ארויס פּריי. אינ זיינ זכוס זיינענ באפּרייט געוואָרנ נאָכ עטלעכע יידישע קינדער מיט העכערע נומערן, און די סימכע איז געווענ יענעם יאָר אינ קאניעוו זייער גרויס!..

צו דער סימכע פונעם פּריזיוו איז געקומענ צו פאָרן קיינ קאניעוו פון פּרעיאסלאוו אויכ דער פּאָטער פונעם באל-האפּריזיוו, און, אויב איכ האָב קיינ טאָעס ניט, איז דער פעטער פיניע אויכ געקומענ — ער האָט געהאט אינ קאניעוו א מעכוטנ, — און די סימכע איז געווענ טאָפל. באַרעכ פּערטשיק האָט געלייזט פאר וויינ, און דער באלטימכע

האַט אוועקגעשיקט א דעפּזש קיין סאַפּיעווקע דורכ סטאַנציע באַרא-
ניעפּאַליע: „מאַזלט אָוו, צו מיר ניט דער גרייכט. בינ פריי.
כ' פּאַר אַרויס מאָרגן פרי צוריק“.

ניט איין מאָרגן איז אָבער אוועקגעגאַנגען, ביז דער העלד האָט
געקאָנט אַרויספּאַרן פון קאַניעוו. וואָרעם עס קאָן דעג זיין, א יידי-
שע סימכע זאָל ניט פאַרשטערט ווערן? עס האָט זיך געפונען איינער,
ווישינסקי אָדער ווישניעווסקי, א ייד א שרייער מיט א קאָל פון א
גראַגער. האָט ער געהאַט א זון א קאַליקע, וואָס איז געווען זיכער,
אז ער וועט אַרויס פריי. צום סאַפּ האָט מען אים אָפּגעגעבן פאַר א סאַל-
דאַט. האָט דאָס דעם פּאַטער פאַרבאַקט באַם האַרצן, און ער האָט
גענומען שרייען און גראַערן: „סטײַטש, זײַן זון, דער קאַליקע, וועט
גיין דינען פאַר די מעיכאַסימ, וואָס האָבן זיך געלאָזט קאָסטן געלט?
בעט מען אים, ער זאָל אזוי ניט שרייען. זאָגט ער: „איך שריי דענ?
איך רייד, דאַכט מיר, שטיל“. און ער הייבט אָן צו גראַערן נאָך
שטאַרקער, אז „ער ווייסט פון דעם סייכל, פאַרוואָס דער אָדן דער „פרעד-
וואָדיטעל“ האָט צוגענומען קאַליקעס“... און ער דערציילט יעדן איינציקן
דעם „סייכל“ בעטאָד-סוידעס, נאָך אזוי הויך, אז עס ווייסט שוין
דערפון די גאַנצע שטאַט מיט אלע סימאָנים, און אפילע מיטן לאָשן
פונעם בריוו, וואָס דער אלטער לאַיעוו האָט געשריבן צום „פרעדוואָ-
דיטעל“ (פאַר א יידן איז ניטאָ קיין סאַד). און דער ייד האָט געגעבן
צו וויסן, אז ער וועט דאָס ניט פאַרשווייגן. ער וועט אוועקגעבן,
זאָגט ער, „פּאַד סוד“ (צום געריכט) דעם פּרעדוואָדיטעל, מיט די
דאָקטוירים, מיט דער גאַנצער „פּריסטסטויע“!.. רופּט מען אָפּ דעם
יידן אַפּ א זייט און מע זאָגט אים צו, אז מע וועט זיך צונויפלייגן
און מע וועט אַרויסנעמען זיין זון דעם קאַליקע פון פּאַלק... וויל
ער ניט הערן פון צוזאָגעכצן. פון „וועקאַכ האַיאָ אוימער“ ביז ווע-
קאַכ האַיאָ מוינע“ פאַלט מען, זאָגט ער, זיבן מאָל קוירימ¹. ער וויל,
זאָגט ער, זיך זען מיט דער מאַטבייע. און ער הייבט שוין גאָר אָן
צו ריידן אַפּ רוסיש: „כאַטשו, זאָגט ער, ווידיעט די ענגו!...“ און עס האָט
גאָרניט געהאָלפּן. עס האָבן זיך אַרײַנגעלייגט מענטשן. מע האָט געמאַכט
אַן אסיפּל און נאָך אן אסיפּע און נאָך צוויי אסיפּעס, און די באַפריי-
טע פּריוויליגעס האָבן זיך צונויפגעלייגט און באַשטייערט, ווער מיט

1 געמיינט: פון צוזאָגן ביז איבערצייילן איז נאָך גאַנצ ווייט.

א פופציקער און ווער מיט א הונדערטער, און מע האָט די ציונים-געלייגטע סומע פאנאנדערגעטיילט צווישן די אָפגעגעבענע יידן. דעם גרעסטן כײלעק האָט גענומען, פארשטייט זיך, דער ייד דער שרייַער. ער האָט געטיינעט, אז אימ קומט מער פונ אַלע, דערפאַר, ווײל זײַן זון איז מער קאליקע פונ אַלע. דער סײכל-האַיאָשער האָט אפילע גע-זאָגט פארקערט: אדעראַבע, ווײל ער איז א קאליקע, באדאַרפ זײַן גרינגער אימ צו באפרייענון נאָר וואָס וועט איר מאכט מיט א יידן א שרייַער, וואָס האָט א קאָל פונ א גראַנער? דערזען, אז מע גיט אימ נאָך, ווי א בעניאַכיד, האָט ער זיך פאַרמאַסטן אַלעמאָל צו רײַדן העכער און העכער. ער האָט געהאַנדלט, ווי אן עמעסער נא-יאַמשטשיק¹... א גליק, וואָס דער אויבן דערמאָנטער קאָרעוון באַרעכ פערטשיק האָט געהאַט א באפעל פונ דעם אלטן לאַיעוו: „קאַרט-בלאַנש“, דאָס הייסט, מע זאָל דעם באַכער דעם פריזיווניק געבן געלט, וויפל ער וועט באדאַרפן. ווער האָט געקוקט דעמלט אפ געלט? פרייהייט—דאָס איז געווען דער איינציקער פונקט, דער איינציקער לײכטנדיקער שטערן. א באפרייטער האָט ער זיך געפילט ערשט דעמלט, ווען ער איז שוינ געזעסן אין פאַעטאַן, וואָס מע האָט אימ ארויס-געשיקט אפ דער סטאַנציע קיין מיראַנאָווקע, און אנדריי דער קו-טשער האָט אימ איבערגעגעבן א גרוט פונ דער היים, אז אַלע זײַנען, דאַנקען גאָט, געוונט און אַלץ איז אינ אַרדענונג. „וואָס בלאהאַפּאַ-לוטשנאַ“—לאָזט אויס אנדריי און שמועסט זיך דורכ מיט די פערד-לעך אפ זייער לאַשן. און די פערדלעך פארשטייען אימ און טראָגן דאָס פאַעטאַנדל קימאַט אינ דער לופטן. סײַזו א ווארעמער אָסיענדיקער טאָג. די זון בראַט ניט, בריט ניט, נאָר זי גלעט און צערטלט. און עס שליסן זיך די אויגן. און עס וועבן זיך כאלוימעס, זיידענע כאלוימעס. און עס בויען זיך לופטשלעסער, גאַלדענע לופט-שלעסער. אָט באלד איז ער אינ דער היים. און קומט ער צו פאַרן אהיים, אזוי דעקט ער אופ פאַרן אלטן לאַיעוו די קאַרטן: „היני זײַט וויסן, אז איך האָב ליב אײַער טאָכטער און אײַער טאָכטער האָט ליב מיך“.. אָט באלד, נאָך א האלבע שאַ; נאָך א פערטל שאַ. אָט איז שוינ דאָס באקאַנטע באראניעפּאָליע, דער וואלד, דער לאַן, די „קלאדישטשע“, די ווינטמילן, וואָס זעען אויס פונדערווייטן ווי

1 אזוי האָט געהייסן דער, וואָס פלעגט פאַר געלט פאַרבייטן דעם, וואָס דאַרפ גיין פאַר א סאָדאַט.

ריזן, וואָס מאַכן מיט די הענט: „אהערצוצו! אהערצוצו!“... נאָכ עט-לעכע מינוט — און אָט איז שוין דער הויפּ. די גרויסע ווייסע שטוב מיט די צוויי גאנעקעס. ניין. עס איז א סאָפּעק, אויב עס קאָנ זיין א גרעסערע סימכע, ווען אן אייגן קינד קומט א באפרייטער אהיים צו די פאָטער און מוטער. דער העלד האָט געהאט צו דערציילן און צו דערציילן ניסימ-וועניפלעס פונעם „פרייוו“ — יעצאס-מיצראימו נאָר דאָס סאמע וויכטיקסטע, ווי ער האָט זיך געהאט געגרייט, האָט ער ניט דערציילט, און די קארטן האָט ער פארן אלטן לאַיעוו ניט אופגע-דעקט... דאָס האָט ער אָפגעלייגט אפ מאַרגן, אפ שפעטער... און דערווייל איז פארבייגעגאנגען א טאָג און א טאָג, א וואָך און א וואָך. ביז עס איז געקומען א קאטאסטראָפּע גאָר אומגעריכט, דורכ א זיטיקן פארשוין, וואָס האָט דעם אלטן געעפנט די אויגן אפ דעם ראָמאן... דאָס איז געווען א ידענע א כאַכאַמע מיט א ווייטן קוק, דעם אלטנס א קרויווע פונ בארדיטשעוו, מיטן נאָמען טויבע. מיר רופן זי „די מומע טויבע פונ בארדיטשעוו“. אז איר וועט זיך באַקענען מיט איר, וועט איר זען, אז דער נאָמען פאסט איר. נאָר וועגן איר — א באוונדער קאפיטל.

די מומע טויבע פונ בארדיטשעוו

די מומע טויבע קוקט נאָך די יונגעלייט. — דער אלטער לאַ-יעוו ווערט געוואָר פונעם סאָר. — די קאטאסטראָפּע. — דער העלד לאָזט זיך אינ דער וועלט אריין א באַליידיקטער. מע כאַפט אַיבער זיבן בריוו, און ער בלאָגדזעט אינ דער פינצטערער נאכט.

אינדערעמעסן האָט זי דאָרט קיינעם ניט אָנגעקערט קיין מומע. סאכאקל איז זי געווען דעם אלטן לאַיעווס א קווינע. נאָר, ווי גע-זאָגט, דער נאָמען „מומע“ האָט איר געפאסט צום פאָנעם. א ידענע ניט קיין שיינע, מיט א ראַבעטינע געפינטלט פאָנעם און מיט א לאנגער נאָז, האָט זי פארמאָגט א פאָר זייער קלוגע אויגן, וואָס אז זיי קוקן אפ אַייך, נעמען זיי אַייך דורכ און דורכ. בא איר מאן, זאָגט מען, גייט זי איין ספאָדעק, פירט אלע געשעפטן, איז גאנץ רייכ. און געקו-מען איז זי אהער צוגאסט נאָכ א סאך יאָרן, וואָס מע האָט זיך ניט געווען. פארשטייט זיך, אז פאר אזא כומע, וואָס איז געקומען אויף פונ בארדיטשעוו, האָט דאָס פריזישע לעבן אינ דאָרף זי סגלענען גענוג נין און ווילד, און זי האָט אפ יעדע זאך געקוקט מיט אירע בארדיטשעווער אויגן און האָט יעדע זאך באוונדערט. מיט דעם אלטן לאַיעוו

איז זי געווען אפ „דר“ און האָט אימ אלצדינג אַרויסגעזאָגט, וואָס זי דענקט און וואָס איר גיפּעלט און וואָס ניט.

לעמאַש, איר איז געפּעלן דאָס לעבן אין דאָרפ, די לופט, די קיען, די פּערד, די פּרישע מילכ, וואָס הערט זיכ פּונ דעם די פּאַשע, דאָס ברויט פּונ די אייגענע ווייצן. אלץ שמעקט מיט ערד, אייגענע האָרעוואניע — אלצדינג גוט, אויסגעצייכנט גוט. אפּילע דאָדיע דער נאַטור-מענטש איז איר געפּעלן. איז זי אָבער ניט אַינפּאַרשטאַ-נעב מיט איר קווענס דיסציפּלין, וואָס ער פירט זיכ שוין צופּיל מיטע פּאַרעצ. א ייד א פּאַמעשטיק, לויט איר פּאַרשטאַנד, קלעפט זיכ עפּעס ניט... אָדער, אשטייגער, לאָמיר זאָגן דאָס, וואָס ער איז א גוטער פּאַסעסער, א ליבהאַבער פּונ ערד — מאכטיסע, אבי גאָט העלפט, מע קאָן מאכנ געלט, ווערן א גויר, פּאַרוואָס ניט? זי וואָלט זיכ עפּשער אויכ ניט אָפּגעזאָגט דערפּונ... נאָר צו וואָס דאַרפ מען זיכ אזוי דערווייטערן פּונ יידן? — אָט וואָס זי פּאַרשטייט ניט. פּאַרוואָס פּאַרעס ער ניט ארויס קיינ באַסלאוו, אז עס קומט א יידישער יאָמטעוו? און ווידער האַלט זי אים פיר, לעמּי ער לאכט אָפּ פּונ אן ער-לעכנ יידן, אן „איניקל“¹ מיט א גרינער שאַ, וואָס פּאַרבלאַנדזעט צו אים נאָכ א נעדאָווע? א נעדאָווע גיט ער, און נאָכ מיט א בריי-טער האַנט, נאָר ער מאכט כּויעק פּונעם יידן. „אַמער גיב ניט און מאכ זיט כּויעק“... אזוי טיינעט מיט אים די מומע טויבע פּונ באַרדיטשעוו. און נאָכ א זאכ. דער מומע טויבע איז געפּעלן דער לערער. א גאַנצ פּיינער באַכער — מע קאָן ניט זאָגן. און א קענער. און דערצו נאָכ א „טאַטנס א קינד“ — איז דאָכ אוואדע גוט. נאָר ווו שטייט דאָס געשריבן, אז א לערער דאַרפ זיי א נאָענטער מעכונטן מיט דער שילערן? און לויט איר מיינונג, איז דער דאָזיקער לערער שוין צו א נאָענ-טער מעכונטן מיט זיינ שילערן. פּונוואנען ווייסט זי דאָס? — די מומע טויבע ווייסט. די מומע טויבע האָט אן אויג. די מומע טויבע האָט זיכ געגעבן די מי נאָכצוקוקן דעם יונגן פּאַר אפּ טריט און שריט, און זי האָט אליין געזען מיט אירע אויגן, ווי זיי האָבן געגעסן פּונ איינ טעלער. ווו איז דאָס געווען? בא דאָדיען. די מומע טויבע פּונ באַרדיטשעוו האָט שוין באלד פּונעם ערשטן טאָג באַמערקט, אז דאָס מיידל גייט אויס נאָכנ באַכער און אז דער באַכער „איז די קאַפּאַרע נאָכנ

1 אזוי האָבן זיכ גערופּן א קאַטעגאָריע אָרעמעלעך, וואָס פּלעגן פּרעטענדירן אפּ שיינע נעדאָוועס דערפּאַר, וואָס זיי שטאַמען קלוימערשט פּונ א גרויסן ייכעס.

מיידלי... דאָס זעט ארויס, האָט זי געזאָגט, יעדער מענטש, סײַדן עמשער
 דער, וואָס איז אָדער א בלינדער אפּ ביידע אויגן, אָדער ער וויל נישט זען,
 וואָס באַ אימ אונטער דער נאָז טוט זיכ... ס׳איז גאנצ גענוג, האָט די מומע
 טויבע געזאָגט, מע זאָל זיכ צוקוקן, ווי די צוויי זיצן באַם טיש אונ וואַרפּן
 זיכ דורכ מיט א קוק, ריינדן זיכ איבער מיט די אויגן... פונ דעמלט
 אָן, זאָגט זי, האָט זי פונ זיי קיין אויג נישט אראָפּגעלאָזט. די מומע
 טויבע האָט זיכ נישט געפּוילט נאָכקוקן נאָכ זיי, ביים זיי זיצן אונ
 לערנען, ביים זיי גייען שפּאצירן, אָדער ביים מע זעצט זיכ פּאַרן.
 איינמאָל — אזוי האָט די מומע טויבע דערציילט פּאַרן אלטן —
 האָט זי זיי באַמערקט אריינשפּאצירן צו דאָדע דעם עקאָנאָם אין
 שטיבעלע אריינ. איז איר די מײַסע באַרד נישט געפּעלן: „וואָס האָבן
 אזעלכע קינדער צו טאָן באַם עקאָנאָם אינעם אַרעמען שטיבלע?“ פּוילט
 זי זיכ נישט, די מומע טויבע פונ באַרדיטשעוו, אונ כאַפּט א קוק
 אריינ צו דאָדענע דעם עקאָנאָם דורכנ פּענצטער אונ דערוועט, ווי
 דאָס פּאַרל עסן ביידע פונ איינ טעלער. וואָס זיי האָבן געגעסן —
 ווייסט זי נישט. נאָר געזען האָט זי, זי זאָל אזוי זען אלדאָס גוטס, ווי
 מע עסט אונ מע רעדט אונ מע לאַכט... „איז דאָך מימאָנעפּשעכ:
 איז דאָס א שידעכ — איז מאַכטיסע. באַדאַרפּן דאָך טאַטע-מאַמע
 וויסן. עלע וואָס דען — ס׳איז א ליבע? א ראָמאַנ? באַדאַרפּן דאָך
 אונאדע טאַטע-מאַמע וויסן דערפונ... וואָרעם ס׳איז א סאַכ געזינטער אונ
 בעסער אונ שענער געבן דער טאַכטער פּאַר א כּאָסן אן אַרעמען
 לערער, וואָס פּאַרמאָגט אינגאנצן איינ פּאַר העמדער, איידער וואַרטן,
 ביז דער דאָזיקער לערער וועט אנטלויפּן מיט דער טאַכטער איז א
 פּינצטערער נאַכט קיין באַסלאוו, אָדער קיין טאַראַשטשע, אָדער קיין
 קאָרטוב, אונ דאָרטן שטעלן א שטילע כּופּע...“
 אָט דאָס זיינען געווען די טיינעס פונ דער מומע טויבע, ווי
 עס האָט זיכ נאָכדעם ארויסבאוויזן. אונ אנטדעקט האָט זי דאָס איר
 קווען בעסאָד-סוידעס, א האַלבע שאַ פּאַר איר אוועקפּאַרן. אונ אירע
 ווערטער האָבן געפונען אן אָפּקלאַנג אין האַרצן פונעם אלטן לאַיעוו,
 וואָרעם אז ער איז ארויסגעגאַנגען מיט זיינ קרויווע זי צו באַגלייטן,
 איז ער געווען א צעקאַכטער אונ האָט דעם גאַנצן טאָג נאָכדעם נישט
 אויסגעוועדט מיט קיינעם א וואָרט אפּילע. ער האָט זיכ פּאַרשפּאַרט באַ
 זיכ איז כּיידער אונ האָט זיכ שוין מער יענעם טאָג נישט באוויזן.
 אפּ דער נאַכט איז געקומען צו פּאַרן דער זון דער מאַסקל, יעשיקע,
 אונ איז שוין געבליבן געכטיקן אינ סאָפּיעווקע. עפּעס האָט זיכ

דאָרט געטאָגן. עפעס האָט זיך געקאָכט. מע האָט זיך פארשלאָסן מיטן
אלטן איך די אלקערס און מע האָט זיך געסוידעט. מע האָט געהאלטן,
אפאָנעם, א פאמיליען-ראט. די שילערן האָט זיך געקליבן גיין אפן
שפאציר מיטן לערער — האָט מען זי אָפגעהאלטן. צום טיש איז מען
ניט געגאנגען אלע אייניגעם, ווי אלע טאָג, נאָר יעדער באזונדער
איז געקומען איך אן אנדער צייט, אָפגעגעסן, אופגעשטאנען און
אוועק צו זיך. עס איז פאָרגעקומען איך דער דאָזיקער שטוב עפעס
אומגעוויינלעכעס. א מאָדנע שטילקייט. די גרויזאמע שטילקייט, וואָס
טרעט אריין פאר א שטורעם... ווער וואָלט זיך דאָס געקאָנט ריכטן,
אז א פאָר פילדזייטיקע ווערטער, וואָס די מומע טויבע פון בארדי-
טשעוו האָט אריינגעוואָרפן, זאָל אָנארבעטן אזא כאסענע און ברענ-
גען אן איבערקערעניש איך א שטוב? עס קאָן זיין, אז ווען די
מומע טויבע זאָל געווען וויסן פריער, אז אירס א וואָרט וועט ברענ-
גען אזעלכע רעזולטאטן, וואָלט זי זיך ניט אריינמישן אהין, וווּ מע
דארפן ניט. ערשט העט-שפעטער, איך א צייט ארום, איז מען געוויירע גע-
וואָרן, אז די מומע טויבע פון בארדיטשעוו האָט באלד כאַראַטע גע-
האט אפ דער גאנצער מייסע און האָט געוואָלט כאַפן צוריק,
נאָר ס'איז שוין געווען צו שפעט. האָט זי פארקערעוועט דעם דיטל
און גענומען איינטייגען מיטן אלטן, אז דאָס אומגליק איז, אייגנט-
לעך, גאָר ניט אזוי גרויס, און אז זי זעט ניט, וואָס האָט מען זיך
דאָ אזוי צו ערגערן? וואָס איז שולדיק דער באַכער, וואָס ער איז
אָרעם? אָרעם איז קיין שאַנדע, און גליק איז באַ גאָט. און נאָך אזעל-
כע ווערטער האָט זי איך אייך אריינגערעדט. עס האָבן אָבער ניט גע-
האָלפן שוין קיין ווערטער. די גאנצע טייגע פונעם אלטן איז געווען,
אז צום באַכער, אייגנטלעך, האָט ער גאָרניט. נאָר וויאָזוי האָט מען
געוואגט פירן א ראַמאן באַ אייך אייך שטוב אָן זיין וויסן? און אז
זיין טאָכטער זאָל נעמען אַ כאַסן און אָרעם-באָכער ארט אייך אויך
ניט. נאָר וואָס דען? ווען ער, איר פאָטער, זאָל אייך געבן. ניט זי
זאָל אליין זיך אויסקלייבן, גאָר ניט האָבן זיך אָנגעפרעגט באַ אייך
אָט דאָס האָט אייך געקרענקט מער פון אלצדינג.

די אלע טייגעס מיט די רייד איז מען געוויירע געוואָרן ערשט
נאָכדעם, אייך א צייט ארום. דעמלט אָבער האָט דאָס פאָרפאָלק, ווי
די קאָשערע לעמעלעך, ניט געוויסט, ווער עס האָט זיי געשלייערט.
זיי האָבן נאָר געפילט, אז עפעס קאָכט זיך. וואָס וועט זיך אויס-
קאָכן — וועלן זיי זען מאָרגן. דער פרימאָרגן וועט זאָגן...

און אז ס'איז געקומען דער פרימאָרג און אונדזער העלד איז
 אופגעשטאנען, האָט ער שוין ניט געטראַפֿן קינעם. ניט דעם אלטן,
 ניט זיב פרוי, ניט דעם זון, ניט זייער טאָכטער. וווּ זיינען זיי אלע?
 אוועקגעפאָרן. וווּהינ? מע ווייסט ניט... פון די מענטשן איב הויפֿ קאָן
 קיינער ניט זאָגן. אפֿן טיש איז געווען אָנגעגרייט פון זיינטוועג א
 פאקעט. געפנט דעם פאקעט, האָט ער געהאַפט צו געפינען א בריוו,
 א דערקלערונג. צום סאָפֿ איז אינעם פאקעט ניט געווען קיין איינ וואָרט
 אפֿילע. דאָרט איז געלעגן נאָר געלט—די סכירעס, וואָס האָבן זיכ
 צונויפגעקליבן פאר דער גאנצער צייט—און מער גאָרנישט. איב הויפֿ
 איז געשטאנען גרייט פונעם לערערס וועג א שליטן (אינמיטן וויב-
 טער איז געווען די געשיכטע) און א ווארעמע, באראניצע אפ
 איינצודעקן די פיס. פון די מענטשן איז ניט געווען ארויסצובא-
 קומען קיין איינציק וואָרט. אפֿילע דאָדיע דער עקאָנאָם, וואָס וואָלט
 זיכ פארן לערער און פאר דער שילערן געלאָזט שניידן די הענט,
 האָט אפֿ אלע נאָכפרעגענישן געענטפערט נאָר מיט א קנייטש מיט
 די פלייצעס און מיט א זיפֿ. די מוירע פארן אלטן איז בא אימ געווען
 שטארקער פון אלץ... דערפון איז דער באליידיקטער לערער געוואָרן
 נאָכ מער אופגערעגט. ער האָט זיכ פארלאָרן, ניט געוויסט וואָס צו
 טאָן. ער האָט זיכ א פאָר מאָל גענומען שרייבן א בריוו, פריער צום
 אלטן, דערנאָכ צום זון צום „מאסקל“, דערנאָכ—צו דער שילערן. עס
 האָט זיכ אָבער ניט געשריבן. א קאטאסטראָפֿע איז דאָס געווען א
 גרויסע. נאָר אפֿ אזא פאטש איב פאָנעם האָט ער זיכ ניט געריכט...
 עס איז אימ געווען א ביוואָיען, א ביוואָיען פאר זיכ אלייב און פאר
 די מענטשן. ער האָט דעריבער ניט געמאכט קיין לאנגע שיעס און האָט
 זיכ אופגעוועצט אפֿן שליטן און האָט זיכ געלאָזט פירן צו דער סטאנ-
 ציע, ביכדיי צו פאָרן פון דאָרטן—ווּהינ? ער ווייסט נאָכ ארייב ניט
 וווּהינ. וווּ די אויגן וועלן טראָגן... נאָר דערווייץ, איידער ער קומט צו
 דער באן-סטאנציע, האָט ער געהייסן דעם קוטשער זיכ אָפֿשטעלן
 איב באראניעפאָליע—די פאָסט-סטאנציע, פונוואנען סאָפֿיעווקע בא-
 קומט איר קאָרעספּאָנדענץ. איב באראניעפאָליע האָט דער העלד פון
 דער בילאָגראפיע געהאט א פריינט. איר קענט אימ. דאָס איז געווען
 דער סמאָטריטעל פון דער סטאנציע, אָדער דער פאָסטמיסטער, מא-
 לינאָווסקי.

בעטעווע איז מאליאָווסקי דער פאָסטמיסטער געווען א גוי א כאבאר-
 ניק און האָט ליב געהאט, ווי מיר ווייסן שוין, דעם טרונק. פונעם

אלטן לאַיעווס פאָסעסיעס האָט ער געהאט אָפּטע מאַטאַנעס: א זעקל ווייץ, א וואָגן שטרוי, אמאָל אונטער א יאָמטעוו א מעומענע מאַט-בייע. מיטן לערער און מיט דער שילערן האָט ער געשלאָגן בלאַט, און ביכלאל געווען א גוטער גוי.

בא אימ האָט זיך דאָס דער לערער אָפּגעשטעלט און פאר אימ האָט ער א ביסל אנטפלעקט זיין הארץ. ער האָט געהאט א מיין דערביי, וואָס איז באשטאנען אין דעם, אז ער, מאליןאָוסקי, זאָל זיין דער שאַליעך אפּ איבערצופעקלען קאָנטראַכאנד — א בריוו צו לאַיעווס טאָכטער, און איבערשיקן פונ איר, אויב ס'וועט זיין, אן ענטפער. אויס-געהערט די באַקאָשע, האָט דער פאָסטמייסטער מאליןאָוסקי אויסגע-צויגן א האנט און געשוואָרן בא גאָט, און טאָמער גלייבט מען אימ ניט, האָט ער זיך איבערגעציילעמט, אז ער וועט אויספאלגן אלצדינג אפן בעסטן ארט. און אזוי ווי עס איז, הייסט עס, געשלאָסן געוואָרן צווישן גוטעפריינט א געשעפט, באדארפּ מען דעם אָפּמאכ באַנעצן מיט א ביסל בראַנפן און פארבייטן מיט א הערינג. עס האָט ניט געהאַלפן קיין שום טערעץ. מע האָט זיך אוועקגעזעצט ביידע און מע איז ניט אופגעשטאנען, ביז דאָס פלעשל איז געוואָרן לידיק און מאליןאָוסקי איז געוואָרן מאַלע¹ און האָט זיך ארומגעכאפט קושן מיטן לע-רער און האָט זיך פארשוואָרן נאָכאמאָל, און נאָכאמאָל זיך אי-בערגעציילעמט, אז ער וועט זיינע בריוו איבערגעבן צו לאַיעווס טאָכ-טער גלייך אין די הענט אריין — ער מעג שוין זיין רוין. וואָרעם מאליןאָוסקי, אז ער זאָגט א וואָרט, איז הייליק...

און קאכאווע: די ערשטע עטלעכע הייסע פלאמפיעריקע ליבע-בריוו, וואָס דער העלד האָט אימ צוגעשיקט איינס נאָך דאָס אנדערע, האָט דער פאָסטמייסטער מאליןאָוסקי, ווי עס האָט זיך ארויסבאוויאָ נאָכדעם, איבערגעגעבן אקוראט צום אלטן לאַיעוו אין די הענט אריין... עז איז דעריבער גרינג צו פארשטיין, אז קיין ענטפער האָט ער אפּ זיינע הייסע פלאמפיעריקע בריוו ניט באקומען. און עס איז דע-ריבער גרינג צו פארשטיין, אז ער האָט אזוי לאנג געשריבן בריוו-לעך ביז — ער האָט אופגעהערט צו שרייבן.

וואָס באַטייטן די דאָזיקע פינטעלעכע? זיי באַטייטן אַ לאַנגע
 פינצטערע נאכט. אלץ איז איינגעוויקלט אין אַ געדיכטן נעפל. דער
 עלנדער וואַנדערער טאפט דעם וועג. ער שלאָגט זיך אָן אלעמאָל אפּ
 אן אנדער שטיין, אָדער ער פאלט אריין אין אַ גרוב... ער פאלט,
 ער כאַפט זיך אָפּ, גייט ווייטער און שלאָגט זיך אָן אפּ אַ פרישן
 שטיין און פאלט אין אַ נייער גרוב... ניט זעענדיק פאַר זיך די ליכטיקע
 וועלט, נוט ער נאָרישקייטן, באַגייט פעלער, איינ פעלער גרעסער
 פונעם אנדערן... מע קאָן ניט אַרופשלאָגן זיך מיט פאַרבונדענע אויגן
 אפּן גלייכ: ווען מיט פאַרבונדענע אויגן מוז מען בלאַנדזען... און
 ער האָט געבלאַנדזעט. לאַנג געבלאַנדזעט. ביז ער האָט זיך אַרופגע-
 שלאָגן אפּ דעם ריכטיקן וועג. ביז ער האָט זיך אליין אויסגפונען.

דער ערשטער אַרױספאַר

ער קומט צו פאַרב קיינ קיעוו און ציט זיך צו די גרויסע
 שטערן פון האַסקאַלע. די „אַבלאווע“ אפּ דער אַכסאניע. ער
 פרעגט זיך נאָך אפּן העברעיִשן מעשורער יעהאלעל. דער
 מעכאָבער פון „זאָפּיסקי יעוורעיא“ און אַ פרעפּעראַנסל. ער
 דערשלאָגט זיך צום מעשורער יעהאלעל און קריגט אַ קאַלטע
 אַופּנאָמע.

וואָהינ פאַרט אַ באַכערל, וואָס האָט ניט קיינ היים און וויל
 עפעס דערגרייכען? — אינ דער גרויסער שטאָט אַריין. די גרויסע שטאָט —
 דאָס איז דער הויפט־פּונקט, דער צענטער, וואָהינ עס ציט יעדן איינ-
 זיקן, וואָס זוכט עפעס אַ טועכצ, אַ באַשעפּטיקונג, אַ פּראָפּעסיע,
 אָדער אַ שטעלע. אַ יונגע־מאַן האָט פאַרלוירן דאָס נאָרן, אָדער ער
 האָט געוואָרפּן אַן אומכיינ אפּן ווייבל, אָדער ער האָט זיך צעקריגט
 מיט זײַן שווער און שוויגער, מיט זײַנע עלטערן, אָדער צעגאַנגען
 זיך מיט זײַנע שוואַכפּימ, — וואָהינ לאָזט ער זיך אַוועק? — אינ דער
 גרויסער שטאָט אַריין. איינער האָט געהערט, אז אפּ דער בערווע
 מאַנט מען פון שניי גאַמלקעט און מע שיט אָן זעק מיט געלט —
 וואָס כּוּט ער? — פאַרט ער אינ דער גרויסער שטאָט אַריין זוכן
 גליק. די גרויסע שטאָט, דער צענטער, האָט אינ זיך אַ מאַגעטישע

1 „מעמאָרן פון אַ יודן“ באַגראַפּוס (1825—1885) אַ ווערק.

קראפט, וואָס ציט צו, וואָס לאָזט ניט אָפּ. אהינצו שלעפט דאָס אייך, ווי א זומפּ. דאָרטן האָפט איר, אז איר וועט געפינען דאָס, וואָס איר זוכט.

די גרויסע שטאָט אינ יענעם געגנט, וווּ אונדזער העלד האָט זיך געפונען, איז די בארימטע הייליקע שטאָט קיעוו. אהינ האָט ער גע- שטרעבט און אהינ איז ער געקומען. צו וואָס האָט ער, אייגנטלעך, גע- שטרעבט? און וואָס האָט ער געזוכט? — דאָס לאָזט זיך ניט זאָגן פאר קלאָר, וואָרעם קאָנקרעט האָט ער נאָך אליין ניט געוווּסט, נאָך וואָס עס לעכצט זיין נעשאַמע. עס האָט אים געצויגן אינ דער גרויסער שטאָט אריין, ווי עס ציט א קינד צו דער שיין פון דער לעוואָנע. אינ א גרויסער שטאָט זינען פאראן גרויסע מענטשן. דאָס זינען די ליכ- טיקע שטערן, וואָס שזינען ארָאָפּ צו אונדז אפ דער ערד מיט זייער העלער ליכטיקייט פונעם גרויסן אומענדלעכן הימל-רוימ. דאָס זינען די גרויסע מאסקילימ, בארימטע שרייבער און כּוּן גאָט געבענטשטע פּאָעטן, וואָס זייערע נעמען האָבן אזוי שיין געקלונגען אינ די אויערן פון די — וויאזוי זאָל איך זיי אָנרופּן? — נו, „פירכי-י-האהאסקאָלע“, די יונגעטשקע מאסקילימלעך, נאָווע, אומשולדיקע באַכער־מלעך. דאָס איז געווען דער ערשטער ארויספאָר פון אונדזער יונגן העלד אינ דער גרויסער וועלט און זיין ערשטער אריינפאָר אינ דער גרויסער שטאָט. און אָפּגעשטעלט האָט ער זיך אפ א יידישער אכסאניע מיטן נאָמען „רעב אלטער קאניעווערס סטאנציע“, אינ דעם אונטערשטן טייל פון דער שטאָט, וואָס טראָגט דעם נאָמען „פאדאָל“ און וווּ ייִדן מעגן זיצן. איך זאָג, אז ייִדן מעגן דאָרטן זיצן, און מוז מיך אָבער באלד פארכאפּן, מע זאָל ניט מיינען, אז כּאָלילע אלע ייִדן מעגן דאָרטן זיין. דאָס ניט. דאָרט מעגן זיין נאָר יענע ייִדן, וועלכע האָבן דערצו וווינערעכט — „פראוואַזשיטעלסטווע“. לעמאַשל: באלמעל-כּעס, פריקאטשקעס פון ערשטער גילדיע, ניקאָלזעווסקע סאָלאַטנ און אזעלכע, וואָס האָבן קינדער אינ גימנאזיע. די אלע איבעריקע ייִדן כאפּן זיך אהער אריבער, ווי קאָנטראַבאנד, אפ א קורצע צייט, און לעבן אינ גרויסע פּכאָדימ, נאָר מיטן כּעטעד פון דעם דוואָרניק און פונעם אָדני¹ דעם נאדזיראטעל, אָדער פונעם אָדני דעם פריסטאוּ. און דאָס אויך נאָר ביז א צייט. ביז עס מאכט זיך אן אָבלא-ווע — מע פאלט איבער אפ די ייִדישע אכסאניעס אינמיטן האלבע

נאכט מיט זשאנדארמען און מיט סאלדאטן. אפ זייער לאָשן ווערט
דאָס אָנגערופן: מע מאכט א „רעוויזיע“... און אז מע געפינט אזעלכע
מינים קאָנטראַבאנדע סכירע, דאָס הייסט, ייִדן אָן פראַוואַזשיטעל-
סטוועס, פארנעמט מען זיי, ווי סקאָט, אינ פאָליציע און מע באַגלייט
זיי אַרויס מיט גרויס פאראד, דאָס הייסט, מע שיקט זיי אָפּ מיטן
עטאָפּ גלייכ מיט אלע גאַנצוויי אהיים אינ זייערע שטעט, וווּ זיי
זינען צוגעשריבן.

דאָס האלט אָבער קיינעם ניט אָפּ פּינ צו פאָרן קיינ קיעוו. ווי
זאָגט דער רוט: „וואַלקא באַיאַטסיא, ווילעס גיע כאַדיטי“. מע האָט
טאקע מוירע פאר „אַבלאוועס“, נאָר מע פאָרט. וועגן דעם זאָרגט
שוין דער באלעבאָס פונ דער סטאַנציע, אז די „רעוויזיע“ זאָל אָפּ-
ליפּן גלאַט, בעשאַלעם, און מע זאָל, כאַסוועכאַליע, קיינ טרייפּע
סכירע בא זיי ניט כאַפּן. וויאזוי? גאַנצ פּאַשעט: דער באל-אַכסאַניע
שמירט אונטער דאָרט, וווּ מע דאַרפ. ער ווייסט שוין פריער, ווען
עס דאַרפ זיין די „רעוויזיע“, און מע גיט זיכ שוין אן אייצע: מע
פארשטופט די פּאַסעלע סכירע—וועמען אפ א בידעם, וועמען אינ
א קעלער, וועמען אינ א קליידער-שראַנק, וועמען אינ א קאַסטן,
און וועמען אינ אזא מינ אָרט, וואָס וועט גאָר קיינעם ניט איינפאַלן,
אז דאָרטן זאָל קאָנען זיין פארבאָרגן א לעבעדיקער מענטש... און
דאָס שענסטע דערביי איז, וואָס די זעלבע לייט, וואָס זינען געלעגן
אינ אזא מינ פארבאָרגעניש, אז זיי קריכן ארויס אפ גאָטס וועלט,
מאַכן זיי כויעק פונ דער גאַנצער מיסע, גלייכ ווי קינדער האָבן
זיכ געשפּילט אינ באַהאַלטערלעכ, און אפּן ערגסטן פאַל, טרייסט מען
זיכ מיט א זיפּז: „עס! מיר האָבן איבערגעלעבט ערגערע צייטן און
גרעסערע האַמענס!“...

דער מעכאַנער פונ די דאָזיקע באַשרייבונגען האָט אפ זיין
ערשטן ארויספאָר אינ דער גרויסער הייליקער שטאָט קיעוו געהאַט די
ערע און דאָס פאַרגעניגן צו ליגן מיט נאָכ א פּאָר ייִדן בא רעב
אַלטער קאַניעווער אפ דער סטאַנציע אפ א בידעם און כאַפּן א
ציטער. געווען איז דאָס אינ א ווינטערדיקער פּינצטערער נאַכט.
און אזויווי די רעוויזיע איז געווען א פּלוצלעכע, אן אומגע-
ריכטע, האָבן די זכאָרים ניט באוויזן צו כאַפּן אפ זיכ, איכ בעט
איבער אַינער קאָוועד, די טאַכטוינימ¹, און די ווייבער—זייערע און-

1 דאָ: פּלודערן, הויזן.

טערשטע קליידלעך. א גליק, וואָס די רעוויזיע־האַט זיך דאָס מאָל
גיך געענדיקט, אַניט וואָלטן זיי אפּן בוידעמ אויסגעגאַנגען פּונ קעלט.
דערפאַר אָבער — וואָס פאַר א געדולע איז געוואָרן, אז דער באל-
אַכסאַניע, רעב אלטער קאַניעווער, א שיינער ייִד מיט א ווייטער באָרד,
האַט זיי אראָפּגערוּפּן פּונעם בוידעמ מיט א מאָדנע שפּראַך, צום גראַמ:
— יעהודים בעלוי! קריכט ארויט פּונ שטרוי! געפאַטערט די שיידימ,
אַרפּאָ פּונעם בוידעמ!..

געענדיקט האָט זיך דער איבערשרעק מיט א גרויסער סימכע.
מע האָט דערלאַנגט דעם סאַמאָואַר און מע האָט געטרונקען טיי מיט
טרוקענע בייגעלעך און מע האָט דערציילט ניסימ-וועניפּלאַעס — יע-
צאַס-מיצראַי! די סימכע איז אָבער באלד פאַרשטערט געוואָרן דורכ
דעם, וואָס דער באל-אַכסאַניע, רעב אלטער קאַניעווער, האָט ארום-
געלייגט אפּ אלע זיינע אָרכימ א מינ קאַנטריבוציע, צו אַנדערהאַלבן
קאַרבונימ אפּ א קאַפּ, קעדיי צו דעקן די הויצאַעס, וואָס די רעווי-
זיע האָט געקאַסט. עס האָבן ניט געהאַלפּן קיינ שום פּראָטעסטן פּונ
די ווייבער. זיי האָבן געבעכ געטייגעט, אז זיי באדאַרפּן ניט צאָלן
גאַרניט, וואָרעם זיי זיינען געקומען אהער ניט צוליב פאַרגעניגן און ניט
צו מאַכן געשעפּטן און צו פאַרדינען געלט. זיי זיינען נאָר געקו-
מען צום פּראָפּעסאָר זיך קורירן...

און עס גייט אוועק בא זיי א סעדרע דאָקטוירימ, פּראָפּעסאָרן.
איטלעכע פּונ זיי דערציילט וועגן איר קראַנקייט און צו וואָסער א
פּראָפּעסאָר זי איז געקומען. לאָזט זיך אויס, אז אלע זיינען זיי גע-
קומען צו איינ פּראָפּעסאָר און אלע האָבן איינע און די זעלבע
קראַנקייט. וואָרעם וואָס פאַר א פעלער איינע זאָל ניט האָבן, האָבן
דאָס אלע ווייבער אקוראַט דאָס אייגענע... נאָר מער כידעש פּונ אלצ-
דינג איז דאָס, וואָס אלע ווייבער, וויפּל זיי זיינען דאָ, ריינדן זיי אייני-
נעם, און מע הערט זיך פּונדעסטוועגן איינס דאָס אַנדערע! אייניקע
שטריכ פּונ יענער נאַכט האָט דער מעכאַבער פּונ די דאָויקע זיכרוי-
געס אויסגענוצט דערנאָכ אינ איינעם פּונ זיינע ערשטע ווערק מיטן
נאָמען „דער ערשטער ארויספּאָר“ (א מיסטע, וויאזוי צוויי יונגע פייגע-
לעך פּלעגן ארויס דאָס ערשטע מאָל אפּ גאַטס וועלט).

אַט אזוי האָט אונדזער העלד פאַרבראַכט די ערשטע נאַכט אינ
דער גרויסער הייליקער שטאָט קיעוו. אפּ מאָרגן אינדערפּרי האָט ער זיך גע-

לאָזט דערקענענ צו די גרויסע ליכטיקע שטערנ, וואָס שינענ אראָפּ
 צו אונדז פונ זייער הימל-הייב. דאָס הייסט, צו אונדזערע באַרימטע
 גרויסע לייט, צו אונדזערע מאַסקילימ אונ פּאָעטן, צווישן וועלכע ער
 האָט געוווּסט אינ קיעוו דערוואַלע נאָר איינעם. דאָס איז געווען דער
 העברעיִשער דיכטער, וואָס איז באַריכט אונטערן נאָמען יעהאלעל.
 אהינ האָט ער זיך געשלאָנג אונ דערשלאָנג זיך. אָבער ניט אזוי גרינג,
 ווי מע קאָנ זיך פּאַרשטעלן אפּן ערשטן קוק. גענוגען זיך נאָכפּרענג
 אפּן דיכטער, איז ער געוואָרע געוואָרן, אז אינ קיעוו איז דאָ אַ מיליאָ-
 נער בראַדסקי. אונ אז דער בראַדסקי האָט אפּ פּאָדאָל אַ מיל. אונ
 אז אינ מיל איז דאָ אַ קאַנטאַר. אונ אז אינ דער קאַנטאַר דינען אלער-
 ליי מענטשן. אונ אז צווישן די מענטשן איז דאָ איינער אַ קאַסירער,
 הייסט ער י. ל. לעווינ. אונ אָט דער י. ל. לעווינ איז דאָס דער
 באַרימטער דיכטער יעהאלעל. אונ דאָ הייבט זיך ערשט אָן אַ געשיכטע.
 ניט אַ יעדער קאָנ האָבן אַ פּרייען צוטריט אינ בראַדסקיס מיל.
 אהינ קאָנ צוגעלאָזט ווערן נאָר אַזעלכער, וואָס האָט אַ שייכעס צו
 ווייז אָדער צו מעל. „צו וועמען דאַרפּט איר?“, — „זיך באַרימטן
 דיכטער יעהאלעל.“ — „דאָ איז ניטאָ אַזעלכער...“ איינער אַ ייד, אַ
 מעקלער פונ ווייז, האָט נאָך געפונען דערביי אַויסצוברענגען אַ פּוילן
 ווייז. ער האָט אַ פּרעג געגעבן באַם באַכער: „וואָס איז היינט —
 ראַשכּוידעש¹, וואָס איר זאָגט האַלעל¹?“

גאָט האָט געטאָן אַ נעם — ס'איז אָנגעקומען אַ לאַנגער ייד אונ
 אַ דאַרער, מיט אַ לאַנגער נאָז, מיט אַ געקנייטשט פּאָנעם אונ מיט
 עטלעכע געלע פּענקעס אינ מויל אָנשטאַט ציינ. אָנגעטאָן איז ער
 געווען אינ אַ צעריסענעם בעגעד, אונ מיטן גרויסן רעגנשירעם פונ
 גרויע פּאַרוסינע אונ מיטן אָפּגעבאַרעוועטן קאַפּעליושל, וואָס אפּן קאָפּ,
 האָט ער געכאַפּט דעם אָנבליק פונעם וועלט-באַרימטן דאָן קישאַט.
 צום סאָפּ לאָזט זיך אַויס, אז אָט דער לאַנגער ייד, דער דאָן קישאַט,
 איז גאָר אַ בוכהאַלטער, אונ ער דינט דאָס איינינעם מיטן באַרימטן
 דיכטער יעהאלעל באַ בראַדסקינ אינ דער מיל! געוואָרע געוואָרן, צו
 וועמען דער באַכער פּרעגט זיך נאָך, האָט אים דער לאַנגער אָנגע-
 נומען פּאַר אַ האַנט אונ אָן ווערטער איז ער אַרײַן מיט אים אינ-
 ווייניק. דאָרט האָט דאָן קישאַט אַוועקגעשטעלט דעם גרויסן רעגנשירעם,

1 דער ערשטער טאָג פונ כּוידעש. באַ רעליגיעזע יידן איז דער דאָזיקער טאָג
 אַ שטיקל יאָמטעוו אונ זיי זאָגן דאָן ספּעציעלע טפּילעס („האַלעל“).

אראָפּגעוואָרפּן פּונ זיך דעם אויבערשטן בעגעד און איז געבליבן איך
א קורץ ווייט קל מיט אויסגערײבענע עלנבויגנס און מיט אויסגעבוי-
גענע פיס, וואָס וועג נישט דאָס, וואָלט דער לאנגער בוכהאלטער גע-
וועג נאָך לענגער. נאָך די ערשטע עטלעכע סקארבאָזע ווערטער,
וואָס אומבאקאנטע באקענע זיך דורך זיי, איז דער לאנגער בוכהאל-
טער אויסגעוואקסן אין די אויגן פונעם באַכער מיט צוויי קעפּ העכער.
וואָס איז די מײַסע? עס האָט זיך ארויסבאוויזן, אז אָט דער דאָן
קישאָט קעגן זיך פּערזענלעך מיט א מאַן, וואָס איך יענער צײַט האָט
ער אויסגעוויזן באַמ באַכער פאר א מאלעך פונ גאָט. דאָס איז געווען
נישט מער און נישט ווינציקער, ווי באַגראָוו, דער מעכאבער פונעם
בוכ, זאפּיסקי יעוורעיא! מיט אים האָט דאָס אָט דער לאנגער בוכ-
האלטער זיך געקענט פּערזענלעך, געדינט אין איינ באַנק אין סימ-
פּערפּאָל.

— אזוי? אזוי? האָט איר אים, הייסט עס, געקענט, דעם גרויסן
באַגראָוו, ליטשנאָ? — פרעגט זיך נאָך בא אים דער ציקאווע באַכער
מיט גרויס היספּילעס.

— מענטש! מע זאָגט אייך, אז מיר האָבן ביידע געדינט אין
איינ באַנק, איך סימפּערפּאָל, זאָגט איר גאָר דאָס!

— און איר אליין האָט גערעדט מיט אים?

— אזוי ווי איך רייד מיט אייך. נישט נאָר גערעדט, נאָר גע-
שפּילט מיט אים אין קאָרטן, איך פּרעפּעראַנס. א קערטל האָט ער
ליב, גרינגאַרי איסאקאָוויטש, איך האָט ער ליב, איך האָט ער ליב א
קערטל! דאָס הייסט, נישט קיינ קארטיאָזשניק, נאָר אזוי גלאַט א קערטל,
א פּרעפּעראַנסל — פארוואָס נישט? איך א פּרעפּעראַנסל! איך-איך-איך!..
ער הייבט אופ זײַן טרוקענע ביינעריקע האנט אינעם אויסגערי-
בענעם עלנבויגן, פארקנייטשט נאָך מער דאָס פארקנייטשטע פּאָנעם,
טוט א פיר מיט דער שפיץ נאָן איך דער לופטן האלב-קנילעכיק און
באווייזט די געלע פענקעס פון זײַנע אמאָליקע צײַן. בא אים הייסט
עס געשמייכלט. נאָר באלד ווערט ער צוריק ערנסט, קוקט ערגעץ ווייט-
ווייט דורך זײַנע שאַרפע ברילן, קראצט זיך אונטערן קאָלנער און
רעדט מיט רעספּעקט וועגן באַגראָוו:

— א גרויסער מענטש גרינגאַרי איסאקאָוויטש! א ווערטעלע אויס-
צוריינד — גרינגאַרי איסאקאָוויטש! פּססס! אָבער טאקע גאָר א גרויסער!
א סאך גרעסער פון איינער בארימטן דיכטער יעהאלעל. דער איז א
קלייניטשקער... אָט אזא קלייניטשקער... אָבער טאקע גאָר-גאָר

א קליניטשקער... — אונ ער האָט א וויזן געגעבן מיט דער האנט אפ דער ערד, ווי קליינ יעהאלעל איז. אונ אקוראט אפ די רייד עפנט זיך די טיר אונ עס קומט אריינ א קליינ מענטשל, נאָר גוט געפאקט, מיט א פיינ בייכל אונ מיט קאסאָקע אויגן. אפן ערשטן קוק האָט ער אקעגן דעם לאנג אונ טרוקענעם דאָן קישאָט אויס-געווען ווי סאנטשאָ פאנסאָ, דאָן קישאָטס פליגל-אדיוטאנט. אָן א גוט-מאָרגן איז דער סאנטשאָ פאנסאָ דורכגעלאָפן פארביי אונ איז פארשוונדן געוואָרן אפ יענער זייט גראטעס איז א צווייטן כיידערל. — אָט דאָס איז ער דאָך, אייער דיכטער יעהאלעל. איז קאָנט אריינגיינ צו אימ, אויב איז ווילט. ניט אזא גרויסער פאָרעצ...

פון די ווערטער, ווי אויך פון דעם פרייעריקן פארגלייכן אימ צום גרויסן באַגראָוו, איז געווען צו זען, אז דער בוכהאלטער מיטן קאסירער לעבן בעשאָלעם, ווי א קאצ מיט א מויז. דערמיט האָט נאָך אָבער דער דיכטער בא זיינ פארברענטן כאָסיר איז די אויגן באַרנישט פארלוירן. מיט א קלאפנדיק הארץ אונ מיט א פאר-צאפלטער זעשמע איז ער אריבערגעטרעטן די שוועל אונ אריינ מיט גרויס דערעכערעצ איז צווייטן כיידערל אריינ. דאָרט האָט ער גע-טראָפן דעם בארימטן דיכטער איז א פאָעטישער פאָזע, צונויפגע-לייגט די הענט אפן הארצן, ווי אלעקסאנדער פושקין, אָדער, לעכאָל-אפאָכעס, ווי מיכע יויסעפ לעבענוזאָן. דער דיכטער איז געווען, ווייזט אויס, איז זייער א הויכער פאָעטישער שטימונג, וואָרעם ער האָט ארומגעשפאנט היי אונ צוריק איבערן כיידערל מיט די צונויפגעלייגטע הענט אפן הארצן אונ האָט אפ זיינ יונגן פארערער קימאט באַרניט געפאָקט אונ האָט קיימ-קיימ געזענטפערט אפן גוט-מאָרגן מער ניט ווי מיט א בייזן קוק פון זיינע קאסאָקע אויגן. פון בעטן זיצן, אָדער פון נאָך-פרעגן זיך, ווער-וואָס-וועמען — איז באַר קיינ רייד ניט געווען. דער גאָווער פארערער איז געווען זיכער, אז אלע פאָעטן זיינען אזוי, אז אלעקסאנדער פושקין ענטפערט אויב ניט אפ א גוט-מאָרגן... דעם באַכער איז אפילע געווען ניט אזוי פויגלדיק דאָס שטיינ, ווי א באַל-וואן, בא דער טיר. נאָר מע קאָן זיך ניט העלפן. אונ פארביל האָבן איז דאָך ניט שיינעכ — פאָרט ניט קיינ געוויינלעכער באַסער-וואָדאָמ! פאָרט א דיכטער!.. דערפאר אָבער איז עטלעכע יאָר ארום, אז דער גאָווער פארערער איז אליינ געוואָרן א שרייבער, אונ ניט נאָר א שרייבער — ער איז באַר געוואָרן א רעדאקטאָר פון א יאָרבוך („די יידישע פאָלקס-ביבליאָטעק“) אונ דער פאָעט יעהאלעל האָט אימ גע-

בראכט א פעליעטאָן, האָט אימ דער אמאָליקער פארערער און דער איצטיקער רעדאקטאָר שאַלעמ-אל-יכעמ דערמאָנט זייער ערשטע באַגעגעניש און איבערגעגעבן די אויבן באשריבענע סצענעס, האָט זיך דער דיכטער געהאלטן באַ די זייטן פאר געלעכטער. דעמלט האָט זיך אָבער דעם באַכער ניט געלאַכט. מיט וואָס פאר אַ האַרצער איז ארויס פונעם באַרימטן דיכטער — קאָן מען זיך פאָר-שטעלן. דערמיט האָט זיך אָבער זיין ערשטער אַרויספאָרן נאָך ניט געענדיקט. דאָס רעכטע בינט צאָרעס, וואָס איז אימ באַשערט געווען אויסצושטיין אינ זיין ערשטער גרויסער נעסיע, הייבט זיך ערשט אָן.

75

פּראָטעקציעס

דער באל-אכסאניע שמועסט פון פּראָטעקציעס. — ער מאַכט אַ ווייט דעם קיזער ראַבינער. — מע שיקט אימ אַפּ צום „אר-טשאַנע יעוורי“ באַם גענעראַל-גובערנאַטאָר. — אַ צעטראַגענער נעפעש. — ער באַקומט אַ פּראָטעקציע צום באַרימטן אַדוואָקאַט קופּערניק.

אַ פּרעמדער מענטש אינ אַ גרויסער שטאָט איז אינ אַ וואַלד. אינערגעץ פילט איר זיך ניט אזוי עלנט, ווי אינ אַ וואַלד. קיינמאָל אינערגעץ ניט האָט זיך דער העלד פון די דאָזיקע באַשרייבונגען ניט געפילט אזוי עלנט, ווי ער האָט זיך געפילט אינ יענער צייט אינ קיזער. די מענטשן פון דער דאָזיקער גרויסער שיינער שטאָט האָבן זיך ווי צונויפערעדט, אז מע זאָל פאר דעם יונגן אירעך ניט אַרויסבאווייזן קיין סימען פון גאַסטפּרינטלעכקייט, קיין וואַרעמע מינע. אלע פּע-נעמער זיינען אָנגעכמורעט. אלע טירן זיינען פאר אימ געשלאָסן. און וואָלטן כאַטש די אלע מענטשן, וואָס שוויבלען און ווימלען פאר די אויגן, ניט געווען אָנגעפּעלצט ווי מאַגנאַט און ניט געפּלויגן אפּ די גרויסאַרטיקע שליטעלעך מיט ברענענדיקע פּערדלעך-ריסאַקעס! און וואָלטן כאַטש די היזער ניט געווען אויסגעפּוצט מיט אזא שיק און מיט אזא גלאַנץ! און וואָלטן כאַטש די שוויצאַרן מיט די לאַקייען,

1 געלערנטער ייד. דאָס איז באַם צאַרישן רעזשימ געווען אַ באַאַמטער, וואָס פּלעגט געבן דערקערונגען וועגן פאַרשיידענע אינאַניאַ, וואָס זיינען פאַרבונדן מיט דער יידישער רעליגיע און קאָהאַלשע אינאַניאַ.

וואָס באַ דער טיר, ניט קוקן אזוי פּרעך און ניט לאַכנ אַיַיַכ גליַיַכ אינ פּאַנעם אַרײַנ! אַלצײַנג וואָלט ער אַיַיַכ מױכל געווען, נאָר אַבִי מע זאָל ניט לאַכנ פּונ אַיַמ. און, ווי אפּ צולאַכעס, האָט זיכ אַיַמ אױסגע-וויזן, אז אלע מאַכנ פּונ אַיַמ כױזען. אלע — אפּילע דער באַלעבאַס פּונ דער אַכטאַניע, רעב אלטער קאַניעווער, וואָס איז שױנ געווען באַ אונז באַשריבנ אױבנ. א ייִד, וואָס צוליב דעם, וואָס זײַנע געסט האָבנ ניט קײַנ, פּראַוואָזשיטעלסטווע" און טאַרנ ניט זײַנ אינ דעם הייליקן קײַער, איז ער אַ כאַשעוּן באַ „נאַטשאַלסטווע“.

אַ טעווע האָט דער ייִד, אז ער רעדט צו אַיַיַכ, קוקט ער אַיַיַכ ניט אינ די אױגן אַרײַנ, נאָר ערגעץ וױיט אהינ, און אַ גרינג שמײ-כעלע שפּילט באַ אַיַמ אונטער די גרױע וואָנצעס. מיט יונגן אױרעך רעדט ער ניט אפּ „איר“ און ניט אפּ „דו“, נאָר ער דרײַט זיכ קונציק, ווי אַב אַקראַבאַט, אונ באַגײט זיכ אָן אַ „איר“ און אָן אַ „דו“. איכ גיב דאָ אַיַבער אַ שמועס צווישן די צוויי, דאָס הייסט, צווישן דעם אלטן גרײַזגרענע באַל-אַכטאַניע און זײַנ יונגן אױרעך. דער ייִד שמײַכלט, קוקט אַראָפּ און דרײַט אַ פּאַפּיראַס, רעדט מיט אַ קױטשל, צוקער-זיס:

באַל-אַכטאַניע: ס'הערט זיכ?

אױרעך: וואָס זאָל זיכ הערן?

באַל-אַכטאַניע: וואָס מאַכט מען?

אױרעך: וואָס זאָל מען מאַכנ?

באַל-אַכטאַניע: איכ מײַנ, וואָס טוט מען אינ קײַער?

אױרעך: וואָס זאָל מען טאַג אינ קײַער?

באַל-אַכטאַניע: מיטטאַמע זוכט מען דאָכ עפעס אינ קײַער?

אױרעך: וואָס זאָל מען זוכנ אינ קײַער?

באַל-אַכטאַניע: אַ טועכצ אָדער אַ סלױזשבע?

אױרעך: וואָסער אַ סלױזשבע?

באַל-אַכטאַניע: דורכ אַ רעקאַמענדאַציע? אַ פּראָטעקציע? איכ

ווייס?

אױרעך: צו וועמען אַ פּראָטעקציע?

באַל-אַכטאַניע: איכ ווייס צו וועמען? צום ראָון.

אױרעך: וואָס עפעס צום ראָון?

באַל-אַכטאַניע: לאָן זײַנ צו דער רעבעצנ.

דאָ האָט דער באַל-אַכטאַניע פּאַר דער גאַנצער צײַט אַיַיַנ מאָל

אופּגעהויבן די אױגן אפּן יונגן אױרעך און איז געבליבן שטיל. האָט

אַיַמ אָבער דער יונגער אױרעך ניט אָפּגעלאָזט.

אויר עכ: ניין, וואָס איז אַזאַ עפעס געפעלן צום ראָזן?
 באל-אכסאניע: איך ווייס? א באַכערל פון היינטיקע באַכע-
 רימלעך קומט קיין קיעוו, באדארפ ער האָבן מיסטאמע א בריוו צום
 ראָז, צום ראבינער מיין איך, און דורך דעם ראבינער קאָן מען שוין
 האָבן א פראַטעקציע... אזוי פירט זיך די וועלט. און עפשער האָב
 איך א טאַעס, איז לוי פיראלטי — טאק יא נייע טאנצאָוואל סמעדוועדיעמ!..
 איז אימ שוין גאָר געפעלן דאָס יידישע ווערטל: „האָב איך ניט
 געטאנצט מיטן בער“ איבערזעצט אפּ רוסיש. דעם באַכער זינען אָבער
 די לעצטע ווערטער פונעם באל-אכסאניע וועגן א פראַטעקציע באמ
 ראבינער אריין, ווי מע זאָגט, אינ נאָז אריין, אונ ער האָט באשלאָסן,
 אז ס'איז עפשער גאָר ניט אזוי קרומ. א פראַטעקציע ניט קיין פראַטעק-
 ציע, נאָר מאכט דעם ראבינער א וויזט קאָן ניט שאטן. און עפשער
 טאקע עפעס ברענגען אויך. פאָרט א ראבינער. און נאָך וואָסער א ראבי-
 נער! א „גוברנסקי“ ראבינער — א קלייניקייט!.. וואָס ווייטער צעוואקסט
 זיך בא אימ די פאנטאזיע, און דער פלאן געהאָלפן צו ווערן
 דורכן קיעווער ראבינער באקומט בא אימ מער קיין און רעאלע פאָר-
 מען, און ער זעט ארויס בעכוש, אז ס'איז געווען א באשערטע זאך,
 אז דורך דעם, וואָס א ייִדן רעב אלטער קאניעווער איז געפעלן צו
 מאכט כויעק, אָדער גלאט אזוי א ביסל פלאפלען, איז בא אימ געבוירן
 געוואָרן אן אידיי, א גליקלעכע, א גלענצנדיקע אידיי. און מיט אן אידיי
 איז אלעמאָל אזוי דורך א קלייניקייט, דורך א צופאל, קומען
 אמאָל ארויס די גרעסטע געשעענישן אין דער וועלט. די היסטאָריע פון די
 נוצלעכסטע דערפֿינדונגען ווייסט פֿינ דעם סאָך — ס'איז גאָר קיין נײַס ניט.
 געקליבן זיך עטלעכע טעג דורכאנאנד און געווירע געוואָרן, ווי
 דער ראבינער זיצט, האָט ער איינמאָל אינ א קאלטן פרימאָרגן אָג-
 געקלונגען רעכטס, האָט זיך געעפנט די טיר און א האנט האָט אימ
 א וויזן געגעבן, אז ער זאָל קלינגען לינקס, אינ דער קאנצעליאריע.
 האָט ער אָנגעקלונגען לינקס, אינ דער קאנצעליאריע. עפנט זיך די טיר
 און ער קומט אריין אינ דער קאנצעליאריע, טרעפט ער דאָרט
 עטלעכע ייִדן, פארשיידענע טיפן פון אלערליי פראַפעסיעס, צומיינסטן —
 באלמעלאַכעס, אָרעמע, דערשלאָגענע, אָפגעריסענע. אויך ווייבער א
 פאָר פארשלוּמפערטע, מיט פארוויסטע פענעמער, און א געשוואָלן
 יינגל מיט גרויסע צעריסענע שטייוולעטן, פונוואנען עס קוקן ארויס
 די פינגער פון די פיס. דערפאר איז אָבער דעם יינגלס האלדז ארומ-
 געוויקלט מיט צוויי שאלן, ער זאָל זיך כאַלילע ניט פארקילן. אפּ די

ווענט הענגענ א צעריסענע מאפע פון ערעצ-יִסראָעל און א שלעכטער
 קיזערלעכער פּאָרטרעט. די קאנצעליאריע, די אָפּגעריסענע ייִדן, די
 פארשלוּמפּערטע וויבער, דאָס געשוואָלענע האלב-באָרוועסע ייִנגל, די
 אָנגעריסענע מאפע פון ערעצ-יִסראָעל מיטן שלעכטן קיזערלעכען פּאָר-
 טרעט ווארפּן אָן אפּ אייַכ א מאָדנע מאָרעשכּוירע. און טאָמער איז
 קארג — זיצט בא אן אלטן אויסגעמוטשעטן פארפּלעקטן שרייבטיש אן
 אלטער מאן מיט אן אָפּגעבליאקעוועט טויט פּאָנעם. ווען דער אלטער זאָל
 גיט האלטן קיינ פען אינ האנט און גיט אייַנטונקען זי אלע מינוט
 אינ טינטער, וואָלט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס זיצט א באר-
 מינענ, וואָס איז טויט, ווייניקסטנס, עטלעכע און דרייסיק יאָר, נאָר
 מע האָט אימ אַיַנגעמארינירט, האלט ער זיכ. אייַנציקווייַז פארטיקט
 זיכ אָפּ דער אָפּגעבליאקעוועטער בארמינענ מיט אלע ייִדן און וויבער,
 און דאָס נעמט צו גיט קיינ סאכ צייט. ארומ און ארומ עפּשער
 אַנדער האלבן שאָ. ביז ער קומט צום געשוואָלענעם ייִנגל מיט די
 צוויי שאלב. דאָס געשוואָלענע ייִנגל נעמט אויכ צו אזא האלבע שאָ.
 דאָס ייִנגל וויינט. דער אייַנגעמארינירטער בארמינענ שרייט אפּ אימ.
 דאנקען גאָט — געפאטערט דאָס געשוואָלענע ייִנגל אויכ. דעמלט טוט
 דער בארמינענ א ווונק צום העלד פון די באשרייבונגען, ער זאָל
 צוגייַן צום טיש. גייט ער צו. דער בארמינענ קוימ וואָס מע הערט
 אימ:

- וואָס'ט איר זאָגן?
- איכ דארפּ צום ראבינער.
- דער בארמינענ קוקט צו זיכ אינ טייפּער-האזיכרוינעס¹ ארייַן און זיין
 קאָל גייט ווי פון יענער וועלט:
- א מעטריקע?
- גיין.
- א כאסענע?
- גיין.
- א ייִנגל? א מיידל פארשרייבן?
- גיין.
- עמעצער געשטאַרבן?
- גיין.
- א נעדאָוע?

1 נאָטיצ-בוכ.

— ניין.

— וואָס זשע פּאַרט?

— גאַרנישט. איך האָב געוואָלט זען דעם ראַבינער.

— אָט אזוי זשע רעדט.

און דער מאַרינירטער באַרמינען הייבט זיך אָפּ פונם טיש, גייט פּאַוואָליע, ווי אַם אונטערגעהאַקטע פּיס, ווערט פּאַרשוונדן אין אַ זיטיקן כּיידער אַם פּופּצן אָדער אַם צוואַנציק מינוט און קומט צו-ריק מיט אַ פּאַרעוון פּאַנעם און מיט אַ טרויעריקן רעוולטאַט: — דער ראַבינער איז ניטאָ אין דער היים. איר'ס מויכל זיין קומען אַן אַנדערשמאַל.

צום קיעווער ראַבינער האָט זיך דער העלד מאַטריקע געווען ניט איינמאַל און ניט צוויי מאַל. ביז ס'איז אימ גערעכט צו טרעפּן אימ אין דער היים. דערפּאַר אָבער האָט ער געהאַט באַ אימ אַן אַופּאַמע זייער אַ פּריינטלעכע און אַ האַרצעדיקע. דער אָנהייב איז אפּילע געווען ניט אזוי פּויגלידיק. דער ראַבינער איז אין דער ערשטער פּיר נוט געווען ווי דערשראָקן. ער האָט זיך אַ ביסל אָנגעשטרענגט, ביז ער האָט אַרויסבאַקומען פּונעם יונגן באַזוכער, וואָס איז זיין באַ-גער. דער באַכער האָט געמיינט, אז אינ קיעווער אַ ראַבינער באַדאַרפּ נאָכן ערשטן קוק אַליין פּאַרשטיין, וואָס יענער וויל און וואָס יע-נער באַדאַרפּ. צום סאָפּ קוקט ער גאָר ווי אַ זינדיקער מענטש אין די אַייגן אַריין, און מע דאַרפּ אימ צעקיינען אַיטלעכט וואָרט און אַריינלייגן אין מויל אַריין. און ערשט נאָך דעם, אז מע האָט דאָס אימ גוט צעקייט, לאָזט זיך אויס, אז ער קאָן גאַרנישט טאָן. לאַכ-לומן גאַרנישט. דאָס איינציקע, וואָס ער קאָן יאָ טאָן — איז געבן אַ רעקאָמענדאַציע, אַ פּראָטעקציע.

— אַ פּראָטעקציע? גאַנץ גענוג! וואָס דאַרפּ איך דען נאָכ? איך

באַדאַרפּ מער ניט, ווי אַ פּראָטעקציע.

און דער באַזוכער באַטראַכט דעם קיעווער ראַבינער און פּאַר-גלייכט אימ מיט די ראַבינערס פּונם די קליינע שטעטלעך, וואָס ער האָט ווען געקענט. און עס גייען אימ דורך פּאַרביי אַ גאַנצע ריי פּונם ראַבינערס, „קאַזאַנע“ ראַבאָנימ, פּאַרזענישן, טויגעניכטסן, צווישן זיי איינער מיט אַ פּליכ אפּן קאָפּ. אַקעגן די אלע איז דער קיעווער — אַ מאַגנאַט, און זיי אַקעגן איז זינען כּזעס, קאַרליקעס. דער איז אַ ריז. און אַ שיינער מענטש. איינ כּיסאָרג נאָר, וואָס ער איז אַ געלער און אַ ביסל אַ שווערער פּאַרשוין. רעדט פּאַ-

מעלעב, טוט יעדע זאך פארוואָליע, דענקט פארוואָליע, קימאט אָן גערוון.
אזעלכע מענטשן לעבן הונדערט יאָר. זיי כאפן זיך נישט שטארבן —
זיי האָבן צייט.

— איז ווילט איר, הייסט דאָס, פֿונ מיר א פראָטעקציע? צו
וועמען?

— צו וועמען? דאָס דארפט איר שוין אליין באטראכטן...

גוט, ער וועט זיך באטראכטן. און דער ראבינער צעפֿרעגט זיך
נאָכאמאָל באַם באַזוכער, ווער ער איז, פֿונוואָנען ער איז און וואָס
איז זײַן באַגער? דערנאָך גייט אוועק אַ לאַנגע פֿאָרע פֿונ אַ פֿאָר
מינוט. אַ קוועטש אַ קנעפל — און עס באַווײַזט זיך דער אַלטער אָפֿ-
געבליאַקעוועטער און גוט געמאַרינירטער באַרמינען פֿונ דער קאַנצעליאַ-
ריע, און דער ראבינער הייסט אים אָנשרײַבן אַ בריוו צו זײַנעם אַ
פֿרײַנט — דעם נאָמען האָט ער נישט אַינגעהערט — און בעטן אים,
טאָמער קאָן ער עפֿעס טאָן פֿאַר אָט דעם באַכער... און צום באַ-
כער האָט דער ראבינער אַ זאָג געגעבן, אז דאָס שרײַבט ער אַ
בריוו צו זײַנעם אַ פֿרײַנט הערמאַן מאַרקאָוויטש באַראַצ, וועלכער
איז אַ פֿריסיאָזשע פֿאַווערענע און אַ „אָוטשאַנע יעוורי“ באַם גע-
נעראַל-גובערנאַטאָר...

אָפֿגעטאָן אזא שווער שטיקל אַרבעט, האָט דער ראבינער אָפֿ-
געאַטעמט. מע האָט געזען, אז דעם מענטשן איז אַראָפֿ אַ באַרג פֿונ
די פֿליצעס. ער האָט טאַקע אַ ביסל צוגעהאַרעוועט. דערפֿאַר האָט
ער אָבער געטאָן אַ נוצלעכע זאַך — אויסגעאַרבעט פֿאַר דעם באַכער
אַ פֿראָטעקציע, און נאָך וואָס פֿאַר אַ פֿראָטעקציע — צום „אָוטשאַנע
יעוורי“ באַם גענעראַל-גובערנאַטאָר... אזוי ווייט האָט זיך דעם באַ-
כערס היציקע פֿאַנטאַזיע גאָר נישט פֿאַרגעשטעלט. די פֿראָטעקציע,
וואָס ער האָט געהאַלטן אינן בוועם-קעשענע, האָט אים געוואַרעמט
דאָס לײַב און געטראַגן אין דער לופֿטן. ער גייט פֿונדאַנען גלייַך צום
„אָוטשאַנע יעוורי“, וואָס באַם גענעראַל-גובערנאַטאָר — דאָ וועט שוין
עפֿעס זײַן... און דער „אָוטשאַנע יעוורי“ אליין שטעלט זיך אים
אַנדערש נישט פֿאַר, ווי אַ פֿראָפֿעסאָר, באַהאַנגען מיט מעדאַלן, ווי אַ
גענעראַל. מיט אַ ציטערניש קלינגט ער אָן באַ דער טיר און ער
ווערט אַרײַנגעלאָזן אין אַ קאַבינעט מיט ספֿאַרימ און ביכער. עס
קלאַפט אים אַ צאָן אַפֿ אַ צאָן. אינן אַ פֿאָר מינוט אַרום פֿליט אַרײַן
אַ ייִד מיט שײַטערע באַקענבאַרדן און מיט זייער אַ נידעריקער רײַע,
און איז עפֿעס מאָדנע צעטראַגן. נישט שוין זשע איז אָט דער ייִד אַ

„אױטשװאַנע יעװרײַ“ באַמ גענעראַל-גױבערנאַטאָר? ער זאָל נײַט גײַן
 אױסגעגאַנצט א שטיק באָרד אקוראַט אײנמיטן, װאָלט ער געגאַנגען
 שװערן, אױ ער אױ א מעלאַמעד, א געמאַרע-מעלאַמעד. א טעװע
 האָט אָט דער „אױטשװאַנע יעװרײַ“, אױ ער רעדט, שפּײַט ער, אױ אױ
 א מאַדנע צעטראַגענע ברײַע. פונ אױמ דערציילט מען אױן קײַען, װי
 ער אױן שױן נאָכדעם געװירע געװאָרן, אַלערליי מײַסעס אױן אַנעק-
 דאַטן. לעמאַשׁ: צו זײַך אהײַמ האָט ער קײַנמאַל נײַט געטראַפּן, בײַן
 ער האָט נײַט אױבערגעלייענט אפּ דער טײַר די אױפּשריפט „הערמאַן
 מאַרקאָױטש באַראַצ“. אײַנמאַל האָט זײַך באַראַצ שטאַרק אײַנגע-
 קוקט אױן זײַן נאָמען אױן האָט דערזען פונ אױנטן אָנגעװױזן די שפּרעכ-
 שטונדן פונ דרײַ בײַן פּינפּ. א קוק געגעבן אפּן זײַגער, אױ סײַ אױן
 ערשט צװײ, האָט זײַך באַראַצ באַטראַכט, אױ מײַסטאַמע אױן
 באַראַצ נײַט אױן דער הײַמ. אױן װײַבאַלד באַראַצ אױן נײַט אױן
 דער הײַמ, הײַנט װאָס האָט דאָ באַראַצ צו טאָן? אױן זײַך באַ-
 ראַצ דערוױל געגאַנגען אױן גאַרטן שפּאַצירן... מײַט אײַנעם װאַרט,
 אפּ באַראַצן זאָגט מען אױן קײַען, אױן באַראַצ זוכט באַראַצן אױן קאָן
 אױמ נײַט געפּינען... אױן דעם דאָזיקן פּרײַמאַרג אױן באַראַצ געװען
 גאַר באַזונדער צעטראַנג אױן נײַט גוט געשטימט. ער האָט זײַך געײַלט
 ערגעץ גײַן, געװאָרפּן זײַך אױן געשפּינג אױן געשפּריצט. דער-
 נאָך, אױן ער האָט אױבערגעלייענט דעם ברײַן פונעם ראַבינער, װאָס רע-
 קאַמענדרט פאַר אױמ דעם באַכער, האָט זײַך דער „אױטשװאַנע יעװרײַ“
 א כאַפּ געגעבן באַמ קאָפּ, גענומען ארומשפּאַנען אױבערן כײַדער הײַן
 אױן צוריק, רײַדן אױן שפּײַען אױן בעטן זײַך ראַכמײַם, מע זאָל אױמ
 לאָזן צורן, װאַרעם ער װײַסט גאַרניט אױן קאָן גאַרניט אױן װעט
 גאַרניט טאָן! א גאָסט ראַכמאַנעס געװען צו קוקן אפּן „אױטשװאַנע
 יעװרײַ“! דער באַכער האָט זײַך גענומען פאַרענטפּערן, אױן ער מײַנט
 נײַט קײַן בײַן, אױן זײַן גאַנצער מײַן אױן געװען, טאָמער... א פּראָ-
 טעקציע... נאָך באַראַצ לאָזט אױמ נײַט רײַדן. ער זאָגט, אױן ער װײַסט
 עס אײַן גאַנצ גוט. אױן אױן אױמ ברענט נאָך אפּן ראַבינער, װאָס
 אַלע טאָג, אַלע טאָג שיקט ער צו אױמ יונגע מענטשן. װאָס קאָן
 ער טאָן פאַר זײַ? װאָס װײַסט ער? װער אױן ער? װאָס אױן ער? ער
 אױן דאָך נײַט בראַדסקײַ!..

מײַט א צעבראַכן האַרצ אױן מײַט א שװער געמײַט האָט זײַך דער
 באַכער ארױסגעגליטשט פונעם „אױטשװאַנע יעװרײַ“. נאָך אױן ער אױן
 שױן געװען גאַנצ אױנטן אפּ די טרעפּ, האָט ער דערהערט, אױן מע

רופא אימ צוריק, טאקע דער זעלבער „אויטשאַנע יעווריי“. באַראַצ
האַט זיך באַטראַכט, אז ער אליין קאָן טאָקע ניט טאָן פאַר אימ
גאַרניט. ער קאָן אימ אָבער געבן א רעקאָמענדאַציע צו זינעם א
פריינט און א קאָלעגע, צו קופערניק. קופערניק, ער זאָל וועלן,
קאָן ער טאָן א סאך, זייער א סאך! א קלייניקייט קופערניק? מיט
אזא פּראָטעקציע קאָן מען דורכברעכן מויערנ! באוועג די גרעסטע
לייט! און ניט לאנג געטראכט, זעצט זיך אוועק דער „אויטשאַנע
יעווריי“ און שרייבט א קארטל צו זיין בעסטע פריינט און קאָלע-
גע, צום באַרימטן אדוואָקאַט לעוו אבראַמאָוויטש קופערניק.

קופערניק

ער זוכט דעם באַרימטן אדוואָקאַט אפּן „קרעשטשאַטיק“. — „מעניאל-
נאיא קאָנטאָראַ קופערניקא“. — אינ אַקרוזשנע סוד. — ער געפינט
ענדלעך וועמען ער זוכט, און די פּראָטעקציע ווירקט. — א קליינער
טאָקע: ניט קופערניק, נאָר מוישע עפּלבוים פון בעלאָצערקאָוו.

דער נאָמען קופערניק, אָדער ווי מע האָט אימ גערופּן צווישן
יידן „קאָפּערניקאָוו“, איז געווען קימאַט אורי באַרימט און פּאָ-
פולער, ווי אלעקסאַנדער פּאָן הומבאָלד אינ אייראָפּע, אָדער ווי
קאָלומבוס אינ אמעריקע. דער פּראָצעס פון קוטאַיס, דער באַרימטער
בלוט-בילבל, וואָס קופערניק האָט פאַרטיידיקט און דיינגעוואָשן,
האַט אימ געמאַכט אורי באַרימט, ווי אינ א סאך יאָרן ארומ האָט
באַרימט געמאַכט אַן אַנדערן אדוואָקאַט, אָ. אָ. גרוזענבערג, דער
פּראָצעס פון מענדל בייַליס. און אורי ווי פון גרוזענבערג, אורי
האַט מען פון קופערניק אינ זיין צייט דערציילט ניסימ-וועניפּלאַעס,
אַרומגערינגלט אימ מיט לעגענדעס.

האַבנדיק א פּראָטעקציע צו אזא מאַן, ווי קופערניק, מעג מען
זיך שוין דערלויבן צו טרוימען, פאַנטאַזירן און כּאָלעמען די בעסטע
כאַלומיעס. כאַפּן זיך שטאַרק איז אויך ניטאָ וואָס. אוביפּראַט, אז
ער ווייסט נאָך גאָר ניט, וווּ קופערניקס אדרעס איז. האָט ער זיך
פּאַוואָליע אַרופּגעדראַפּעט אפּן הויכן „קרעשטשאַטיק“, די שענסטע
גאַס אינ קיעוו, און דאָרט איז אונדויער העלד ניט שווער געווען
צו דערפּרעגן זיך, וווּ קופערניק זיצט. אריין אינ א הויפּ אקעגן

הָאָט עַל „יעוֹרְאָפּאָ“, הָאָט עַר אַיבערגעלייענט אַפּ רוסיש: „מעניאלנאָיא קאַנטאַראַ קופּערניקאַ“. אַיז אַימ אַפּילע געווענ אַ כּידעש, ווי קומט צו קופּערניק דעם אדוואָקאַט אַ „מעניאלנע קאַנטאַר“? נאָר עס אַיז אַימ באלד פּאַרענטפּערט געוואָרן די קאַשע.

אַריינגעקומענ אַינווייניק אַינ קופּערניקס קאַנטאַר, הָאָט ער גע-
טרָאָפּ אַ יונגמאַן מיט בלויע ברילן אונ אַ יידענע אַ ליטוויטשקע
אַינ אַ ווייסנ פּאַריק.

— צו וועמען דאַרפּט איר?

— צו קופּערניק.

— פּונ וועמען?

— פּונעם אוטשצאָנע יעוורי, פּונ הערמאַן מאַרקאוויטש באַראַצ,

אַ קאַרטל.

— פּונ באַראַצ אַ קאַרטל? ווייזט אַהער.

דער יונגערמאַן מיט די בלויע ברילן נעמט דאָס קאַרטל אונ
טרָאָגט דאָס צו צו דער ליטוויטשקע אַינעם ווייסנ פּאַריק. די ליט-
וויטשקע נעמט דאָס קאַרטל, טוט אָן די ברילן, ליענט דורכ אונ
טוט אַ שמיצ דאָס קאַרטל פּונ זיכ.

— ס'איז ניט צו מיר. ס'איז גאָר צו מיין זון.

— וווּ געפינט ער זיכ?

— ווער?

— אַייער זון.

— מיין זון וווּ געפינט זיכ? וואָס הייסט וווּ? אַינ אַקרוזשאַנאָ

סוד אַריינ גייט, וועט איר אַימ געפינענ.

זוכנ אַן אדוואָקאַט אַינ אַקרוזשאַנאָ סוד אַיז פּונקט אזאַ סייכל,
ווי מע זאָל זוכנ אַ נאָדל אַינ אַ וואָגן היי. דער אַקרוזשנע סוד אַיז
אַן אומגעהייער גרויסע אלטע געביידע מיט אַיזערנע טרעפּ אונ מיט
אַזויפיל כאַדאַרימ, זאלן אונ אַפּטיילונגען, אַז אַ פּרעמדער קאַנ דאָרט
פּאַרבּלאַנדעט ווערן אונ פּאַרלירן דעם קאַפּ. צומ ערשטן מאָל אַפּ
זיינ לעבן הָאָט אונדזער העלד דערזענ אַזויפיל מענטשן אַינ שוואַר-
צע פּראַקן מיט גרויסע פּאַרטפעלן. דאָס זיינענ לויטער געשוואַרענע
אדוואָקאַטן. גייט טרעפּט, ווער פּונ זיי אַיז דאָ קופּערניק? אַפּשטעלב
אַינעם פּונ זיי אונ אַ פּרעג טאָג — אַיז אַ זאַכ, וואָס אַיז אומגעלעכ.
אַז אלע זיינענ זיי פּאַרטראָגן. אלע לויפּן מיט פּאַרטפעלן, דער אַהער,
דער אַהינ, ווי די מעשוואַגן. אַינעם, אַ מאַן אָן אַ שוואַרצן פּראַק,
נאָר מיט אַ גרויסן געלבן פּאַרטפעל אונ מיט זייער אַ סימפּאַטיש

פאָנעם, האָט ער געוואַנט אָפּצושטעלן און א פּרעג טאָן: „ווי איז דאָ קופּערניק?“ האָט ער באקומען פּונעם מאַן אַן ענטפּער: „צו וואָס דאַרפּט איר קופּערניק?“ „איך האָב צו אים א קאַרטל פּונעם און-טשאַנע יעוורי הערמאַן מאַרקאָוויטש באַראַצ.“ „אַז פּונ באַראַצנ? זיצט א ווילע — איכיל באלד קומען.“ און דער מאַן באַווייזט אים אפּ א לאַנגער פּאָלירטער באַנק, טוט זיך א גליטש און ווערט געלעם. דער באַכער זעצט זיך אַוועק אפּ דער לאַנגער פּאָלירטער באַנק און זיצט א האַלבע שאַ, א שאַ, אַנדער האַלבן שאַ — ניטאָ קיין מאַן, ניטאָ קופּערניק. שטייט ער אופּ פּונ דער פּאָלירטער באַנק און לאָזט זיך גיין. דער אוילעם איז שוין געוואָרן א סאַכ שיטערער. ווי-ניט-ווי וואַרפּט זיך נאָך דורך אַ שוואַרצער פּראַק. ער דערזעט דעם מאַן, וואָס מיטן געלן פּאַרטפּעל.

— אַז איר זייט נאָך דאָ? וואָס, אייגנטלעך, דאַרפּט איר צו קופּערניק?

דערציילט אים דער באַכער נאָכאַמאָל:

— א קאַרטל פּונ הערמאַן מאַרקאָוויטש באַראַצ.

— און ווי איז דאָס קאַרטל?

באַווייזט ער אים דאָס קאַרטל. דער מאַן לייענט דורך דאָס קאַרטל.

— וואָס, אייגנטלעך, האָט איר געוואָלט פּונ קופּערניק?

— איך ווייס נאָך אליין ניט אקוראַט... עפּשער וועל איך קריגן

בא אים א שטעלע?

— וואָס קענט איר?

— איך קען שיינ שרייבן, יידיש און רוסיש.

— רוסיש אויך? קומט מיט מיר.

באדאַרפּ ער נאָך זיינ אינ סאָפּעק, אויב דאָס איז קופּערניק?.. אַרויסגעגאַנגען מיטן באַכער פּונעם אַקרוזשנע סוד, האָט ער, קופּער-ניק הייסט דאָס, געכאַפּט א „ליכאַטש“ — א דראָזשקע אפּ גומעלאַס-טיקענע רעדלעך, און האָט א זאָג געגעבן: „גאַסטיניצאַ ראָסיאַ.“ פּייל אויסן בויגן האָט זיי דער ליכאַטש געבראַכט צו פירן צו א האָטעל, וואָס זיינ נאָמען איז „ראָסיאַ“. אַרײַנגעקומען אינ א שטאַרק אַנגערײכערט צימער, האָט קופּערניק באַזעצט דעם גאַסט באַם טיש, פאַרייכערט א פאַפּיראַס און דערלאַנגט אים א בויגן פאַפּיר מיט א טינט-און-פּעדער און פּאַרגעלייגט, ער זאָל אָנשרײַבן א פּאַר שוועס. דער באַכער האָט אַיינגעטונקען די פּען אינ טינט און אײדער ער

הָאָט זיך צוגעקליבן שרייבן, הָאָט ער א פרעג געגעבן בא קופער-
ניקן, וויאזוי וויל ער, זאל מען אים שרייבן— אפ יידיש אָדער אפ
רוסיש? פארשטייט זיך, אז אפ רוסיש! דער באַכער הָאָט זיך צוגע-
פלייסט. דער זכור פונעם רעבן מאַניש מיט זײַן גאַלדענער האנט
איז אים בייגעשטאַנען, און נאָך דער ערשטער שורע הָאָט אים קו-
פערניק איבערגעשלאָגן און א זאָג געגעבן, אז ער איז צופרידן מיט
זײַן האנטשריפט, זון הָאָט אים פאַרגעלייגט א פאפיראַס. פונעם פא-
פיראַס הָאָט זיך דער באַכער אָפּגעזאָגט:

— הָאָט קײַן פאריבל ניט, פאני קופערניק, איך רייכער ניט.
— הָאָט קײַן פאריבל ניט, יונגערמאַן, איך בין ניט קופערניק.
מײַן נאָמען איז עפלבוים.

— עפלבוים?

— נו יאָ, עפלבוים. מוישע עפלבוים פון בעלאָצערקאָוו... פרי-
סיאזשנע פּאָויערענע...

א באשערטע זאך. גײט זײַט א נאָווי, אז פון א קיעווער קו-
פערניק וועט זיך גאָר אויסלאָזן א מוישע עפלבוים פון בעלאָצער-
קאָוו! דער מוישע עפלבוים פון בעלאָצערקאָוו הָאָט זיך ארויסבאַט
וויזן פאר אן עמעסן דושענטלמען. ער הָאָט זיך לאנג-ניט געדונגעם
פארן פרייז. מאסקים געווען אפ אלצדינג. ער הָאָט נאָך צוגעזאָגט
דעם באַכער, אז ער וועט אים צולערנען אדוואָקאטור און וועט אים
נאָכדעם געבן רעקאָמענדאַציעס ניט נאָר צו קופערניק— צו נאָך א
סאך גרעסערע מענטשן פון קופערניקן, וואָרעם ער קען זיך מיט
אלע גרעסטע לײַט אין קיעוו, אין מאַסקווע און אין פעטערבורג,
אויסגעבונדן מיט אלע מיניכטאַרן. אויב דער באַכער וויל, קאָענע
זײַ נאָך הײַנט פאָרן קײַן בעלאָצערקאָוו. ער, עפלבוים, באדארפ
זיך נאָר אראָפּכאַפּן אפ א מינוט צום גענעראל-גובערנאַטאָר. און ווי-
באלד צום גענעראל-גובערנאַטאָר, מוז ער שוינ זײַן מיט א וויזט
אויך באם גראזשדאַנסקי גובערנאַטאָר. וואָרעם די הינט זײַנען שרעק-
לעך סעקאַנע אײַנס דאָס אנדערע. ער הָאָט אפילע באדארפט זיך
זען מיטן קיעווער פּאָליצײַסטער אויך. נאָר ער קאָן באשטיינ,
אז דער פּאָליצײַסטער זאל קומען צו אים— ער איז ניט קראַנק...
דער פריסיאזשנע פּאָויערענע עפלבוים הָאָט זיך ארויסגעכאַפּט,
איבערגעלאָזט א פרעמדן אומבאַקאַנטן באַכער אפ גאָטס באַראָט. די
אוואַנטירע איז דעם יונגן רײַזנדער דאַפּקע געפעלן. און פון דער

פערזענלעכקייט פון דעם עפּלבוים איז ער נאָר געווען אנציקס. ער
האַט נאָך קיין צייט ניט געהאט רעכט צו באטראכטן די לאגע, האָט
זיך עפּלבוים אומגעקערט צוריק, צוגעפאָרן ברייט אפּ א ליכאזש,
אַנגעלאָרן מיט פולע פּעק און מיט פּעקלעך. דאָרט איז געווען פון
קאַלטוווי: הערינג, און פּיש, און באליק, און איקרע, און פרוכטן,
און פּאפּיראַסן.

— איר מיינט, ס'איז געקויפט? ס'איז לויטער מאטאַנעס. גע-
שענקט פון דער גענעראל-גובערנאַטאָרשע, פון דער גובערנאַטאָרשע
און פּונעם פּאָליצייסטערס ווייב.

— איר זינט דען געווען באַם פּאָליצייסטער אויכ? איר האָט
דאָך געזאָגט, אז...

— כאַט-וועכאַלילע! ניט פון זיין ווייב, נאָר פון זיין פּאָליבאָוו-
ניצע... איך בין איר אדוואָקאַט. איך פיר איר א פּראָצעס אינ פּא-
לאטע אפּ א האלבן מיליאָן. זי איז א פּילפאכע מיליאָנערשע, נאָר
א קאַרגע. פּאַר א גראָשן וועט זי זיך אופּהענגען! פּאַר מיר איז
אַבער גיטאָ צו טייער. פּאַר מיר זינען זיי אלע די קאַפּאַרע!.. פּאַרן
מיר, הייסט דאָס, קיין בעלאָצערקאָוו?

— פּאַרן מיר, הייסט דאָס, קיין בעלאָצערקאָוו

א שטעלע פון א „סעקרעטאַר“

ער פּאַרט מיט זיין נייעם פּאַטראָן קיין בעלאָצערקאָוו. — מע נעמט
אימ אופּ, ווי א טייערן גאַט. — פּאַמיליענ-איריליעס. — רעב זיי-
וויי. — דער באלעכאַס דערנע מיטן סעקרעטאַר הילכעס אדוואָקאַט. —
מ'עס אָפּגענאַרט. — ער שרייבט א מעליצע-בריוו צום פּאַטער און
באַקומט נייע האָפּענונגען.

פּאַרנדיק פון קיעוו קיין בעלאָצערקאָוו, האָט זיך דער פּרי-
סיאַזשנע פּאָויערענע עפּלבוים געשטעלט גאַנצ ברייט, אופּגעפירט
זיך ווי א רייכער פּאַמעשטיק, ניט געזשאַלעוועט קויפּן בילעטן
ערשטער קלאַס. אפּן וואָקזאַל, אינ פּאַסטאָוו, געגעבן שיינ צו לייזן
געלט דעם בופּעט. דעם מענטשן, וואָס האָט זיי באדינט, האָט ער
אויך גאַנצ פּיינ באהאַנדלט. אונדזער יונגן העלד האָט ער פּאַר זינע
באַקאַנטע פּאַרגעשטעלט אלס „סעקרעטאַר“. און וואָס ער האָט אזעל-
כעס דערציילט אפּ זיין „סעקרעטאַר“ באַ זיך אינ דער היים — וויינט

נאָר איינ גאָט אין הימל... נאָר מע דארפ זיך פאָרשטעלן, אז מיט-טאמע האָט דער „פריסיאזשנע פאָויערענע“ אויסגעמאָלט פאר זיינע היימישע זיין „סעקרעטאר“ מיט די רייכסטע און שענסטע פארבן. וואָרעם ער האָט געהאט אזא גרויסארטיקע ווארעמע אופנאמע, וואָס נאָר א לאנג-דערווארטעטער גאסט, אָדער א רייכער קאָרעו פון אמעריקע, קאָן זיך ווינטשן; אזא קאָרעו, וואָס מע קוקט ארויס אפ זיין יערושע... מוישע עפּלבויםס ווייב, א יידענע א צאדייקעס און א זעלטענע ווירטן, האָט זיך אָנגעטאָן שאבעסדיק און אויסגעצוואָנגן די קינדער. דערנאָך האָט זי אָפּגעקאָכט אפ וועטשערע א מאָלצייט, וואָס אימ וואָלט געמעגט עסן דער קייסער. עפּלבויםס עלטערער באַכער לייווי, א כאַכעם א יונגאטש, — אינ שטוב האָט מען אימ גערופּן. רעב לייווי — האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטן פון היספּיילעס און האָט א בורקע געגעבן, אופשטייענדיק פון טיש און גלעטנדיק זיך דאָס בייכל, אז עס וואָלט גאָר ניט געשאדט, אז אלע טאָג זאָלן זיין אזעלכע געסט און מע זאָל קאָכן אזעלכע גוטע מאָלצייטן. האָט אימ מוישע עפּלבוים געשענקט א פאטש און האָט אימ א זאָג געגעבן, אז ס'וואָלט גאָר ניט געשאדט, אז ער, רעב לייווי, זאָל זיין א ביסעלע קליגער און זאָל ניט האָבן אזא לאנגע צונג. און צום „סעקרעטאר“ האָט ער א זאָג געגעבן:

— ווי געפעלט אייך מיין קאדעש¹, רעב לייווי? א פיינער טאכ-שיט! קיין איינאָרע, א מושלעם! מיין קאָפּ מעג שוין דעמלט ליגן אינ דער ערד, ווען ער וועט קאָנען זאָגן נאָך מיר קאדעש... פונעם וויצ האָבן זיך אלע צעלאכט, און רעב לייווי אויך בע-סויכעם. פונדעסטוועגן האָט די מוטער געפונען פאר נייטיק זיך אָנע-מען די קרוידע פון איר זון! — פאָרט א מאמע! נאָר איר אריין-מישן זיך האָט שיר ארויסגערופּן א קאָנפּליקט. די פרוי עפּלבוים איז געווען זיכער, — און זי האָט דאָס גאנצ אָפּנטלעך ארויסגע-זאָגט, — אז איר „קאדעש“ וועט קומען אין זיין טאטנס יאָרן, וועט ער האָבן פונקט אזויפיל סייכל, וויפּל דער טאטע זיינער.

— און עפשער נאָך מער, ווי דער טאטע! — האָט אונטערגע-כאפט רעב לייווי אליין, און דער פאָטער איז געוואָרן אָנגעצונדן. א גליק, וואָס רעב לייווי האָט זיך באצייטנס אָפּגעטראָגן, אניט וואָלט געקאָנט זיין זייער ניט שיינ. מוישע עפּלבוים האָט זיך מוידע גע-

1 דאָ א זון.

ווען, אז כאָטש ער איז א קעגנער פון „לייב-שטראָפּ“ און כאָטש ער האלט, אז שמייסן איז א באַרבאַרישער מינהעג, וואָס שטימט ניט איינ מיט די „פּרינציפּ פון ציוויליזאַציע“, פּונדעסטוועגן געפּינט ער, אז ס'איז זייער נייטיק, אז אזא פאַרשייטער באַכער, ווי זיין רעב לייזוי, זאָל פאַרזוכן שמיצ, כאָטש איינ מאָל אינ וואָכ. דאָס אליינ, זאָגט מוישע עפּלבוים, איז בא אימ א פּרינציפּ. און עס לאָזט זיך דענקען, אז רעב לייזוי איז באקאנט דער דאָזיקער פּרינציפּ, וואָרעם רעב לייזוי האָט זיך זיין פּרינציפּ, אז קימ וויל אימ דער פּאַטער מעקניעם-פּסאַק זיין, טראָגט ער זיך אָפּ און וועהאיעלער איי-נעגו¹ — גייט זוכט אימ!

רעב לייזויס אָפּטראָגן זיך האָט אָבער ניט באַרוקט דעם אופ-געוויבענעם קאָנפּליקט. דער קאַמפּ האָט זיך נאָר אריבערגעטראָגן, ליטעראַריש גערעדט, אפּ אַן אנדער באַדן. אָנשטאַט דעם, וואָס פּרינציפּ מיט א מינוט איז ער געווען צווישן פּאַטער און זון, האָט די מיל-כאָמע אצינד אויסגעבראָכן צווישן מאַן און ווייב. כּווישע עפּלבוים האָט אַרופּגעוואָרפּן די גאַנצע באַד אפּן ווייב, אז שולדיק איז אינ-גאַנצן זי, זיין ליבע געטרייע פּרוי, זאָל געוונט זיין, דערמיט, וואָס זי שטעלט זיך איינ פאַר איר שיינעם קאַדעש. און דאָס ווייב, מא-דאַם עפּלבוים, האָט זיך ניט געלאָזט שפּיען אינ דער קאַשע און האָט דערמאַנט איר ליבן געטרייען מאַן זאָל לעבן, אז ווען ער איז געווען אינ זיין זונס יאָרן, איז ער געווען א סאַכ מער באַסיאק, ווי איר „קאַדעש“ איז אצינד, און אויב ער, איר טייערער כּווישע עפּלבוים, האָט א גוטן זיקאַרן, באַדאַרפּ ער געדענקען, אז מע האָט אימ אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, גערופּן ניט מוישע עפּלבוים, נאָר „מוישע פּלעצל“...

מע קאָן ניט זאָגן, אז פאַר א גאַסט זאָל עס זיין שטאַרק אָן-גענעם צו זיין אַן אומגעריכטער איידעס בא א פאַמיליע-דראַמע און צוקוקן, ווי די ליבע און געטרייע מאַן און ווייב וואַשן זיך דאָס קוי-טיקע גרעט פאַר אלעמען אינ די אויגן. איינ זאַך האָט דאָ דער גאַסט באַמערקט און באַוונדערט, וויאזוי ביידע קעמפּנדע צדאָרים, ניט דער מאַן און ניט דאָס ווייב, האָבן זיך דערביי ניט אָפּגעגעסן דאָס האַרצ. אַדעראַבע, עס האָט אויסגעזען גלייך, ווי דאָס פּאַרפּאָלק איז נאָרוואָס נאָך דער כאַסענע אפּ זייער ערשטער האַכצייטס-רייזע,

1 דאָ: און דאָס קינד איז פאַרשוונדן.

און ניט האַבנדיק וואָס צו טאָן, ביזט מען זיך מיט זיסע קאַמפּלי-
מענטן. אלערליי מענטשן זיינען פאראן אפּ גאָטס וועלט און אלערליי
אידיילעס!..

נאָך דער גרויסארטיקער וועטשערע האָט דער פּריסיאזשנע פּאָ-
ווערענעץ עפּלבוים אוועקגעזעצט זיין גאט און זיין סעקרעטאַר-
צום שרייבטיש, געגעבן אימ איבערשרייבן א פּאפּיר, און אליין האָט
ער זיך צוגעשפּאַרט כאפּן א דרעמל. איבערגעדערמלט זיך, האָט ער
פאַרייכערט א פּאפּיראַס און האָט פאַרבונדן א שמועס מיט זיין יונג
סעקרעטאַר. דער שמועס איז געווען אזוי אינטערעסאַנט, אז ס'וואָלט
געווען, כּלעבן, אן אווירע פאַר גאָט אימ דורכצולאָזן אומבאַמערקט.
עס איז שווער אימ איבערצוגעבן נאָך אזויפיל יאָרן בוכשטעבלעך.
נאָר דער אינהאַלט, דער טאַמציס פונ אימ, איז געווען לערערעך אָט
אפּ דעם שטייגער:

— הערט זשע אויס, יונגערמאַן, די מיסע דערפּון איז אזוי:
איר זייט א יינגל, זע איך, ניט קיין גרויסער נאַר און איר האָט
א שיינ הענטל צום שרייבן, און א צינגל אפּ צו ריינדן רוקיש האָט
איר אויך — אלע סימאָנים, אז אייער באגער קאָן דערפּילט ווערן.
דאָס הייסט, איר זייט א געבוירענער אדוואָקאַט. דאַרפּ איר אָבער
זען איין זאַך — איר זאָלט וועלן. אז איר'ט וועלן, וועט איר זיין קענטע-
ניש איז א ביזאַך. דער איקער — איר טאָרט ניט אראָפּפּאַלן בא זיך,
טאַמער קאָן יענער בעסער פונ אייך. איר באדאַרפט מיט אייער צינגל
צעקלאפּן יענעם קענטעניש. איר טאָרט ניט באווייזן איין מינוט,
איין רעגע, אז איר האָט דערעכערעצ פאַר א גרעסערן. וואָרעם איר
זייט דער גועסטער. איר דאַרפט האלטן איין איין שיטן מיט ווער-
טער. די צונג דאַרפּ ארבעטן מער ווי דער קאַפּ. איר דאַרפט פאַר-
שיטן יענעם מיט אזויפיל ווערטער, אז יענער זאָל ווערן צעטומלט
און זאָל פאַרלירן יעדן געדאַנק און יעדן פאַרשטאַנד. דעמלט קאָנט
איר יעצט פאַרווארפּן מיט טויזנטער גראנאַטן פונעם סוואָד זאַקאָנאווי-
און פונ קאַסאַציאָנע דעפּאַרטאַמענט, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפּלויגן.
דאָס איז פאַר די ריכטער. און פונ די קליענטן רעדט מען ניט. קליענטן
זיינען שאָפּ, וואָס לאָזן זיך שערן. בעהיימעס, וואָס לאָזן זיך מעלקן. פּערד,
וואָס האָבן ליב, אז מע פּאָרט אפּ זיי רייטנדיק. מיט זיי איז אוואדע
ניטאָ וואָס צו צערעמאָניען זיך. זיי האלטן ניט פונ א צעווייקטער לע-
מעשקע, וואָס פריידיקט מאַראל. זיי האָבן מער דערעכערעצ פאַר א

נאכאל, איידער פאר א געלערנטן פראפעסאר, וואָס איז אָנגעשטאָפּט מיט זאָקאָנעס, ווי א זאק מיט פּאָלאָווע. אפּ דער גאס טאָרט איר זיך ניט באַווייזן אָן א גרויסן פּאָרטפּעל — איר מעגט דאָרטן האַלטן אלטע גאזעטן, אָדער קויטיקע קעלנער מיט מאַנזשעטן. אַיַן איז שטוב באַ זיך מעגט איר זיך שפּילן מיט דער קאָז גאַנצע טעג. נאָך אז איר דערהערט א קלונג, דאַרשט איר זיך פאַרטיפּן אינ א גראַבן בוך און זיך רייבן דעם שטערן. א קלענע טאָרט איר ניט ארויסלאָזן פּונ די הענט, ביז איר'ט אימ ניט אַויסזויגן ביזן סאָפּ, און עס דאַרפ ניט זיין א זאך אפּ דער וועלט, וואָס איר זאָלט זאָגן „איך ווייס ניט“ — וואָרעם איר ווייסט אלץ!..

נאָך אזא שיינער לעקציע וואָלט דער פאַרפּאָסער פּונ דער דאָ-זיקער בילגראַפיע, דאַכט זיך, געמעגט פאַרשטיין, וואָס פאַר א מינ נעפעש אָט דער „פּריסיאָזשע פּאָויערענע“ מוישע עפּלבוים איז. האָט אָבער דער עפּלבוים געהאַט אזא קלוג, סימפּאטיש פּאָנעם, אז ער האָט אַיַך פאַרקישעפט מיט זיינע אַויגן און אונטערגעקויפּט מיט זיינ רייזן, און ניט ווילנדיק זייט איר געוואָרן זיינער מיט לייב און לעבן. דעם זעלבן אפּדערנאַכט, נאָך דעם, ווי ער האָט זיך איבערגעדערמעלט, האָט ער גענומען דאָס שטעקל מיטן פּאָרטפּעל און האָט זיך געקליבן ערגעץ גיין. און דאָ איז ארויסגעשפּרונגען ווידער א קאָנפּליקט צווישן די ליבע און געטרעיע מאַן און ווייב. דאָס ווייב האָט א פּרעג געגעבן בא איר מאַן, וווייניג ער גייט. דער מאַן האָט געענט-פּערט, אז אינ קלוב אריין אפּ איינ האַלבע שאָ. ער דאַרפ זיך דאָרטן זען מיט אַ מענטשן. האָט אימ דערופּ דאָס ווייב באַמערקט, אז איר איז באַקאַנט זיינ האַלבע שאָ; האַלעוויי ער זאָל קומען כּאָטש מאַרגן צו וואַרעמעס... און דער מענטש, וואָס ער דאַרפ זיך מיט אימ זען, איז איר אַויך גאַנץ גוט באַקאַנט. דאָס איז ניט קיין מענטש, זאָגט זי, נאָך מענטשעלעך, לויטער מאלאַכי און מאלקעס און וואַלעטן... — און טיין האָסטן, אפּאָנעם, פאַרגעסן רעכענען, מיין טייערע, טיין!.. וואָס פאַר א שפּיל איז עס אָן טיין?..

דאָס ווייב ענטפּערט אימ דערופּ גאָרניט. נאָך זי גיט אפּ אימ אזא קוק, אז אַן אנדער מאַן אפּ זיינ אָרט וואָלט בעסער אריין אינ דער ערד א לעבעדיקער. נאָך מוישע עפּלבוים מאַכט זיך דערפּון. ער גייט צו צו זיינ יונג „סעקרעטאַר“, בייגט זיך אָן צו אימ, ווי ער שרייבט, און טוט אימ שטילערהייט א פּרעג, וויפּל האָט ער באַ זיך געלט? טוט זיך דער „סעקרעטאַר“ א כאַפּ באַ דער קעשענע און

באוויזט, וויפל געלט ער האָט. טוט עפּלבוים א וויילע א טראכט,
דערנאָך ציט ער אויס די האנט צום „סעקרעטאר“.

— עפשער קאָנט איר מיר דאָס אויסלייענ אפּ א פּאָר מינוט?
איכיל דאָס אייך היינט נאָך אָפּגעבן, צוריקומענדיק פון קלוב.

— אָ! מיטן גרעסטן קאָוועד! — האָט אימ געענטפערט דער
„סעקרעטאר“ און אוועקגעגעבן אימ דאָס גאנצע ביסל מעזומענס.

נאָך דעם אוועקגאנג פון מוישע עפּלבוים האָט די מאדאם עפל-
בוים גענומען דעם „סעקרעטאר“ אויסצופרעגן, וויאזוי ער קומט צו

איר מאג אלס סעקרעטאר? און וואָס געהער ער זיך אָן מיט בראָד-
סקיני? — „מיט וואָסער בראָדסקיני?“ — „מיטן קיעווער מיליאָנער בראָד-
סקי...“ — „וואָס פאר א מעכוטן איז דאָ בראָדסקיני?“ — „איז בראָדסקי

ניט איינער א פּעטער?“ — „וואָס איז אייך עפעס געפעלן, אז בראָד-
סקי דארף מיר זיינ א פּעטער?“ — „וואָס דען קער ער אייך אָני?“ —

„ווער?“ — „בראָדסקי.“ — „וואָס, ווילט איר, זאָל ער מיר אָנקערני?“ —
א קורצע פּאוזע. ביידע קוקן זיך אָן איינס דאָס אנדערע העכסט

פארווונדערט. יעדער מיט זיינע געדאנקען. אינ א מינוט ארום פרעגט
די פרוי עפּלבוים באם „סעקרעטאר“ ווידעראמאָל: „אזוי? איר האָט

ניט געדינט אויך בא בראָדסקיני?“ — „וואָס פאלט אייך אייני, אז איך
האָב באדארפט דינען בא בראָדסקיני?“ — „און איר קענט אימ גאָר

אפּילע ניט?“ — „וועמעני?“ — „טפו זאָל דאָס ווערני! מע רעדט און מע
רעדט — און מע קאָן זיך ניט דעריידנ! זאָגט מיר כאָטש, ווער זייט

איר און ווי קומט איר אהער?“ — ...

אפּן צווייטן טאָג האָט אפּ אונדזער נאָיוון העלד געווארט א
נייער סורפריז: זיינ פּאטראָן מוישע עפּלבוים האָט זיך נאָך ניט אומ-

געקערט פון קלוב. „רעב לייזוי“ האָט געהאט אן ארבעט — גיינ אינ
קלוב אריין רופן דעם טאטן אהיים עסן ווארעמעס. האָט רעב לייזוי

אָבער קיין כיישעק ניט געהאט צו כאפּן אומזיסטע פּעטש אפּן ניכ-
טערן הארצן. האָט אימ די מוטער געמוזט באצאָלן „סכאָר פּעטש“

מיט אן אוואנסל. און רעב לייזוי האָט געבראכט א יעדיע, אז דער
טאטע זיינער איז אינדערפרי אָפּגעפּאָרן פון קלוב גלייך צום וואָך-

זאל, און פון דאָרט — קיין קיעוו.

פאר אונדזער העלד איז דאָס געווען אן איבעראשונג פון א
דונער אינ א שיינעם זונענטאָג מיט א בלייענ הימל. עס איז גע-

ווען ביידע זאכנ: א קרענק אינ בויך און א שאנד אינ פּאָנעם.
ערשט דעמלט האָט ער זיך גענומען צעפרעגן זיך אפּ זיינ פּאטראָן,

און איז געוויירע געוואָרן, אז עפּלבוים איז נאָך דערווייל קיינמאָל
ניט געווען קיין „פּריטיאזשנע פּאָויערענע“. ער איז נאָר א „כאָדאַ-
טײַ“, א טיפּ פּונ יענעם מינ, וואָס מע רופּט זיי „ווינקל-אדוואָקאטן“,
און אז מע דערמאָנט דעם נאָמען עפּלבוים איז בעלאַצערקאָוו, דער-
מאָנט מען אים ניט אנדערש, ווי מיט א שמייכל... דערווייל האָט
די לאַגע פּונ אונדזער יונג העלד אָנגעהויבן צו ווערן טרויעריק.
עס האָט געבלאָזן דערופּ, אז ער זאָל אינגיכט ווידעראמאָל פּאַרוכט
דעם טאָם פּונ הונגער... מיט א פּאַרביטערט האַרץ האָט ער זיך
אוועקגעזעצט און האָט אָנגעשריבן צום טאָטן קיין פּערעיאַסלאַוו א
לאַנג בריוו מיט א שיינער מעליצע-שפּראַכ. די מעליצע, קאָן מען
זאָגן, האָט אים ארויסגעראַטעוועט. מיט מעליצע קאָן מען א סאך
שרייבן און ווינציק זאָגן... ערשט צום סאָפּ בריוו האָט ער אריינגע-
געוואָרפּן א פּאָר ווערטער, אז ער וואָלט זיך דורכגעפּאַרן אהיים,
ער זאָל האָבן גענוג קליינגעלט אפּ הויצאַעס-האדערעכ¹... און גאָר
ניט לאַנג געווארט, קומט אים אָן פּונ פּאָטער א געלט-בריוו אפּ
עטלעכע רובל מיט א באפויל, ער זאָל זיך צוויילן און קומען וואָס
גיכער, וואָרעם עס האָט זיך געעפּנט א וואקאנטיע אפּ ראבינער איז
א שטאָט ניט ווייט פּונ פּערעיאַסלאַוו, און אז ער האָט גוטע שאַנסן
צו פּאַרנעמען די שטעלע. און אויסגעלאָזט האָט ער זיין בריוו צום
זון אויך מיט א מעליצע: „אויש אָ! כּוּש אָ! אומאָ קעכייצ
מיקעשעט קעאל קאַנפּיי נעשאָרימ! מאהיר אל טאביט
אַכרעכאָ! אליי וועהאַצלייכו!... דאָס וועט הייסן אפּ אונדזער
יידיש לאָשן: „אַייל זיכו כאפּ זיכו פּלי פּייל אויסן בויגן, ווי אפּ
פּליגען פּונ אַן אַדלערו גיכער! זאָלסט זיך גאָר ניט ארומקוקן! קום
און זיי מאַצליעכו!“...

1 וועג-הויצאַעס.

די „וויבאָרעס“

וויאזוי מע קליבט א ראבינער. — דער פּרױערדיקער ראבינער
איז לובענ. — אן אלטער באקאנטער. — רעב נאכמען קאהאנע
פּראָטעזשירט דעם יונגן קאנדידאט. — ער האלט א דרָשע און
נעמט שטארק אויס באַם אוילעם. — מאזלעאָוו, איבוראָב יע-
דינגלאַסנאָף. — א מויפעס פאר גוינט. — ער קומט קיינ פע-
רעיאסלאוו, און די סימכע ווערט אימ דאָרט פארשטערט. —
ער גיט זיך דאָס וואָרט, אז ער וועט ניט זיין ווי אלע.

לובענ — דאָס איז דער נאָמען פון דער שטאָט, וווּ מע האָט
פארלאנגט א ניעמ ראבינער.

דאָס וואָרט „פארלאנגט“ איז, מאָלט אַינז, ניט מער ווי א מע-
ליצע. א שטאָט פארלאנגט אזוי א ראבינער, ווי, אשטייגער, מע
פארלאנגט א קוואָרעסמאן. דער גאנצער אינסטיטוט פון „קאזיאָנע
ראבאָנימ“ איז, אייגנטלעך, אן איבעריקער, אן אָנגעהאנגענער פון
דער רעגירונג אפ די רוסישע יידן, און זיי האלטן זיך מיט אימ,
ווי מיט עפעס דעכטס. שענער פון אלצדינג איז דאָס, וואָס א „קא-
זיאָנער ראוון“ ווערט ניט געשיקט דירעקט פון דער רעגירונג צו
געוועלטיקן אפ די יידן, נאָר די יידן אליין באדארפן אימ אויס-
קלייבן דורך וואָרן („וויבאָרעס“) פון קאָהאָל. נאָר די וואָלן גופע
זינען בעאל-קאָרכאָמ, גענויט פון אויבן. דאָס הייסט, „נאטשאלסטווע“
שרייבט אריין צו קאָהאָל א פאפיר, אז דעמלט און דעמלט זאָלן
זיך די יידן צונויפזאמלען דאָרטן און דאָרטן און זאָלן זיך אויס-
קלייבן א ראבינער. און עס טוען זיך א לאָז קאנדידאטן. יעדער
קאנדידאט האָט זיך זיין צאד, און יעדער צאד האָט זיך זינע קליין-
זינען מיט זינע מיטלען, מיט וואָס צו נעמען דעם אוילעם. איינער
האָט א שיינע פּראָטעקציע. דער אנדערער ארבעט מיט געלט. דער
דריטער — מיט א גלעזל מאַשקע. שלאָפּן שלאָפּן קיינער ניט. אינ
שטאָט קאָכט עס, און עס רעדלט זיך. כעוורע היצן זיך, עס איז א
גדולע אפ דער יידישער גאס, א סימכע — מע קליבט א ראבינער. מע
באלאָטירט. מע ווארפט גאלקעס. עס איז כּי-געלעבט! אמאָל ציט
זיך עס אזוי אוועק וואָכנ. אמאָל — כאדאָשימ. קעדיי די „וויבאָרעס“
זאָלן צוגיין קאָשער, ווערט צוגעשיקט א „קנעפל“, וואָס גיט אכטונג,
אז ס'זאָלן ניט פּאָרקומען כּאָלילע קיינ שום פאלשקייטן באַם ציילן

די גאלקעס. און ערשט נאָכ די וואלן הייבט זיך אָן די רעכטע
כאסענע. אויווי דער גובערנאטאָר באדארף דעם אויסוואל באשטע-
טיקן, הייבן אָן צו גיין אין דער גובערנסקע פראוולעניע מעסירעס
מיט קאסאציעס פונ די ניט-אויסגעקליבענע קאנדידאטן. און אויב
די „וויבאָרעס“ ווערן קאסירט, הייבט זיך אָן די סימכע נאָכאמאָל
פונ אָנהייב. נייע קאנדידאטן, נייע צדאָדים, נייע „וויבאָרעס“, נייע
מעסירעס מיט נייע קאסאציעס...

צווישן די פארשוניענע, וואָס האָבן ארויסגעשטעלט זייער קאגן-
דידאטור אפ ראבאָנעס אין לובען, איז געווען אויך דער פריערדיקער
ראבינער. אויב איר געדענקט, איז דאָס געווען מוישע-דאָויד דעם
מעלאמעדס זון, שימען רודערמאן, אָט דער, וואָס האָט געהאלטן
אין פערעיאסלאוו בא שמאדן זיך און יידן האָבן אימ ארויסגערא-
טעוועט און אָפגעשיקט אין דער ראבינער-שול אין זשיטאָמיר. דער
דאָזיקער ראבינער האָט, אפאָנעם, ניט שטארק אויסגענומען אין לר-
בען. דער אוילעם האָט ארויסגעקוקט אפ די „וויבאָרעס“, ווי אפ
מאָשע-עכנ. די לובענער יידן ווייסן ניט פונ קיין פאָליטיק און פונ
קיין כאָכמעס. זיי, אז עס געפעלט א מענטש, זאָגן זיי אימ: „ביסט
אונדו געפעלן“. און אז עס געפעלט זיי ניט, זאָגן זיי: „גיי געזונ-
טערהייט, דו ביסט אונדו ניט געפעלן“. דעם ראבינער רודערמאן
האָבן זיי שוין לאנג געזאָגט, און דאפקע ניט זייער פארשטעלט,
אז ער מעג זיך זוכן אן אנדער שטאָט. און טאָמער וועט ער מיי-
נען, אז זיי טרייבן מיט אימ קאטאָוועס, האָבן זיי זיין אָרט אין
בעסמעדרעש פארדונגען צו א באלעבאָס, אזוי אז דער ראבינער איז
געקומען שאבעס אין שול אריין, האָט ער ניט געהאט ווו צו זיצן,
און האָט געמוזט אויסשטיין די גאנצע צייט אפ די פיס. דעם צווייטן
שאבעס איז ער שוין דערפאר געקומען מיט „פאָליציע“ און האָט
מיט טקיפעס און מיט גוורע אַינגענומען זיין שטאָט אויבנאָן אין
מיזרעכ-וואנט — און מע קאָן זיך גרינג פאָרשטעלן דעם עפעקט מיטן
כיין, וואָס עס האָט געהאט. די גאנצע וועלט האָט געוויסט פונ דעם
פאקט. וואָרעם אכוצ וואָס די גאנצע מיטע איז געווען באשריבן
אינעם „האמייליצ“, האָט נאָכ דער רעדאקטאָר צעדערבוים צוגעגעבן
פונ זיך מיט גאנצ קליינע אויסעסלעך א „העאָראס האמוצי-לעויר“ —
א באמערקונג פונעם רעדאקטאָר, וואָס פארנעמט פונקט דריי מאָל
אזויפיל, ווי די קאָרעספאָנדענציע. דאָרט גיט ער אוועק א גאָב סיי
דעם ראבינער סיי דעם איבעריקן אוילעם, און מוסערט זיי פארן

כילעלאשעם¹, וואָס זיי האָבן דערלאָזט פּאַליציע אינא אַ מאַקעמ-קאָ-
 דעש². און לאָזן לאָזט ער אויס מיט אַ, וועכניין לוי יעאַסע— אזוי
 טוט מען ניט, און פּאַרענדיקט מיט אַ פּאָר מעדראַשִׁים, מיט אַ פּאָ-
 סעק און מיט אַ מעליצע פּונ דער מעגילע: „אוכדיי ביזאָיוני וואַקע-
 צעם“³. צעדערבוים, אַלעוואַשאַלעם, איז דערפֿון געווען אַ מייסטער!
 פּונדעסטוועגן האָט רודערמאַן ניט אופגעגעבן זיין קאַנדידאַטור
 אפֿן לובענער ראַבאָנעס. און אויב די איבעריקע קאַנדידאַטן האָבן
 געאַרבעט יעדער מיט זיין צאד, און יעדער צאד אפֿן זינען קיילימ,
 און דער קאַמפֿ האָט זיך אָנגעהויבן. נאָך שוין קימאַט גאָר צולעצט,
 אַ פּאָר טעג פאַר די „וויבאַרעס“, איז ווי פּונעם הימל אראָפּגעפאלן דער
 העלד פּונ דער דאָזיקער בּאַגראַפיע מיט אַ בריוול פּונעם פעטער
 פיניע צו זינען אַ מעכוסני, איינעם פּונ די פּינסטע באלעבאַטימ
 איז לובען, מיטן נאָמען רעב נאַכמען קאַהאַנע. דאָס איז געווען אַ
 זאָקן, אַ מעיכעס און אַ נאָגיד. אזא ייד פאַר-עמט איז שול דעם אויבנאָן.
 דער כאַזן וואַגט ניט גיין ווייטער, ביז רעב נאַכמען שטייט ניט
 אויס שמוי-עסרע— עס מעג זיך ציען אייביק. אז עס מאַכט זיך,
 רעב נאַכמען פאַרשפּעטיקט זיך קומען אינ שול אריין (און דאָס
 טרעכט זיך מיט אימ קימאַט אלע שאַכעס), שיקט ער אַ שאַליעכ,
 מע זאָל אפֿן אימ ניט וואַרטן. דער אוילעם פאַרשטייט אָבער דערעכ-
 ערעצ, אז ער מיינט מיסטאַמע, אז מע זאָל יאָ אפֿן אימ וואַרטן
 מיטן דאווענען. מיטן איינעם וואַרט, דאָס איז געווען אַ ייד אַ צאַצקע,
 וואָס מע מעג זאָגן אפֿן אימ „טויראָ אַגדולאָ בעמאָקוימ עכאָד“⁴.
 געטראָפּן האָט אימ דער יונגער קאַנדידאַט זיצן איבער אַ מיט-
 גאַיעס. איבערגעלייענט דעם פעטער פיניעס בריוול, האָט דער אל-
 טער קאַהאַנע צורעכט געמאַכט די ברילן און געווען באַטראַכטן
 דעם באַכער כּונ קאָפֿ ביזן פּיט. עס האָט אויסגעזען, אז דער כּעוו-
 רעמאַן האָט מיט זיין קורצ ווייטיקל ניט אזוי שטאַרק נויסע-כיינ גע-
 ווען באַ דעם שיינעם יודן. נאָך דער זכּוס פּונעם פעטער פיניע איז
 אימ בייגעשטאַנען, און ער האָט אימ געבעטן זיצן. צערעדט זיך מיטן
 גאַסט און דערזען, אז דער באַכער איז ניט קיין אַמאָרעז אינ די

- 1 פאַרשוועגן גאַסס נאָמען; געמיינט: די הייליקייט.
- 2 הייליק אָרט; געמיינט דעם בעסמעררעש.
- 3 און ס'איז גענוג ביזאָיען און פאַרדראָס.
- 4 געמיינט: געלערנטקייט און גרויסקייט אינ איין אָרט.

קלינע אויסזעס, ניט שטארק וויינט פון א פיירעק מיטשנאיעס, און אז ער רעדט, ווארפט ער גאָר אריין א לאַש-קוידעש-וואָרט, האָט זיך דער אלטער צעשטייכלט און האָט א זאָג געגעבן, מע זאָל דער-לאנגענע עפעס פארבייסן. און עס איז אריינגעטראָגן געוואָרן א טעצל. אפן טעצל איז געשטאנען א שעלכד, און אינעם שעלכל איז גע-לעגן, איינס אליין, ווי א יעסוימעלע, א צוקערלעקעכל. און אי-נעם צוקערלעקעכל האָט געשטעקט א ראָזינקע.

— מאכט מעזינעס!¹ — רופט זיך אָן דער אלטער גוויר און צעפרעגט זיך באמ יונגן קאנדידאט אפ דער שטאָט פערעיאטלאוו, ווו ער איז געווען אמאָל מיט א יאָר עטלעכע און זעכציק צוריק. דעמלט איז דאָס געווען א יידישע שטאָט — ווי האלט דאָס דאָרט איצט מיט יידישקייט?

— עס האלט זייער גוט! — ענטפערט אימ דער גאסט און זאָגט זיך אָפּ פונעם לעקעכל, ניט אזוי איבערן „מעזינעס“, ווי איבער דעם, וואָס נאָכדעם וועט מען מיסטאמע אימ הייס: מאכט די „בראָ-כע-אכרוינע“² — און ער האָט זי קיינמאָל ניט געקענט אויסווייניק... פארן אוועקגיין האָט אימ דער אלטער קאהאנע געבענטשט, ער זאָל זיין מאצליעכ. און ער וועט, אימירצעשעם, געוויס מאצליעכ זיין, וואָרעם ער, אז ער בענטשט, — אזוי האָט אימ דער אלטער פאר-זיכערט — ווערט מעקויעם, וואָרעם ער איז א קויהענ...
דעם זעלבן טאָג איז ארויס א קלאנג איבן שטאָט, אז ס'איז צוגעקומען נאָך א קאנדידאט אפ ראבינער. נאָך גאָר א יונגער, א באַכערל, נאָר א כעוורעמאנ מיט אלע מייזעס. ערשטנס, א טאטנס א קינדל. רעב נאכמען קאהאנעס אן אייגענער. היינט א באל-טא-נאכ, און א קאסוועראבע, און איז קלאָר איבן שאס און פאָסקימ. און אזוי ווי די פאנטאזיע האָט זיך שוין צעהיצט, האָבן אייניקע צוגערייגט, אז ער האָט סמיכעס אפ ראבאָנעס, און אז ער קאָן פאס-קענען שילעס, און אז ער וועט אייך פארשטעקן איבן גארטל דעם דאָו מיט נאָך דריי אזעלכע, ווי דער ראָוו, — אקלאל, עפעס טאקע א פויגל פון פויגל-לאנד! אז ער האָט זיך באוויזן איבן גאס, צווישן די קלייטן, האָט מען אפ אימ געטייט מיט די פינגער, און ער האָט געהערט הינטער זינע פלייצעס רירן:

1 א בראָכע, האָט רעליגיעזע יידן מאכט פאר אייניקע עסנס.
2 א בראָכע, האָט רעליגיעזע יידן זאָגן נאָכן עסן אָדער נאָכן טרינקען.

- אָס דאָס איז ער?
- ווער?
- דער נײַער ראבינער.
- אזא צוציק?
- דער מאמעס מילכ נאָכ ניט אויסגעטריקנט.
- און וואָסערע לאנגע האָר ער טראָגט.
- לאנגע האָר, קורצער סייכל...

פונדעסטוועגן האָט ער געהאט גענוג סייכל אינ איינ טאָג אָפּ-
 שטאטן א האלב טוצ ווייטן צו די „פניי“, צו דעם סאמע צימעס
 פון שטאָט — צו די באכמוצקיס, צו די קאניעווסקיס, צו די ראָגא-
 טשעווסקיס און צו די אלע איבעריקע פאָרשטייער פון דער לובער-
 נער ברוזשוואיע. און טאָמער איז קארג, איז ער דעם שאבעס, וואָס
 פאר די „וויבאָרעס“, געווען אינ שול. האָט מען אימ אוועקגעזעצט
 אויבנאָן, גוט אָנגעקוקט זיך, אָפגעשטעקט אימ א פאָר הונדערט
 שאַלעם-אלייכעמס און אופגערופן מאפטיר.

דאָס איז געווען א מינ עקזאמען. און דער כעוורעמאן האָט
 אוועקגעלייגט א האפטוירע, איז דאָס שוין געווען איינ מאָל א האפּ-
 טוירע! נאָר דאָס איז נאָכ גאָרניט אקעגן דעם, וואָס האָט זיך אָפּ-
 געטאָן בא די „וויבאָרעס“. און אָפגעטאָג האָט זיך אָט וואָס: דער
 זאל פון דער „אופראווע“ איז געווען פול מיט יידן, און מע האָט שוין
 באדארפט צוטרעטן צו די וואלן. קומט ארויס דער יינגסטער פון
 די קאנדידאטן מיט א ריידעניש, און דאפקע אפּ רוסיש, אויסגע-
 מישט מיט פסוקים פון טאנאך און מיט א מאָשל און מיט א מע-
 דרעש¹, וואָס האָבן זיך געקלעפט צום איניען, פונקט ווי אן אר-
 בעס צו דער וואנט. נאָר די „דראָשע“ האָט אזוי אויסגענומען, אז
 דער יונגער קאנדידאט איז אויסגעקליבן געוואָרן פאר ראבינער פונעם
 גאנצן אוילעם גאָר אָן גאלקעס. באלד איז אוועק א דעפעש אהיים:
 „מאולטאָו, איזבראן יעדינאָגלאסנאָ“. און אליין איז דער אויסדער-
 וויילטער יונגער ראבינער אוועק צום אלטן רעב נאכמען קאהאנע
 אָפּדאנקען זיך. דער אלטער איז בעעמעס געווען גערייט, וואָס זיין
 פראָטעקציע האָט געהאט אזא דערפאָלג. ער איז א באלג געווען
 בעטן דעם ראבינער, ער נאָל אימ איבערדערציילן די דראָשע, וואָס
 ער האָט געהאלטן פארן אוילעם. האָט אימ דער ראבינער געענט-

1 דאָ: קאוון טטישע אויסטייטשוועג פון ביבלישע טעקסטן.

פערט, אז ער וואָלט דאָס אימ מיט פארגעניגט איבערדערציילט, איז
ניטאָ וואָס צו הערן.

— וואָס זשע וואָגט מען, אז דער ארילעם האָט געלעקט די
פינגער?

— אויב איר'ט קיין פאריבל ניט האָבן, וועל איך אַיך דער-
ציילן א מיסע.

— מאכטיסע. אבי עס האָט א שניכעס אהער. — האָט דער אל-
טער קאהאנע זיך צוגעגרייט הערן, אָנגעטאָן די ברייל, און דער
ראבינער האָט אָנגעהויבן בעוע האלאָשן:

— די מיסע, וואָס איך וועל אַיך דערציילן, איז מיט, לעהאוודל,
א גאלעכ. א יונגער גאלעכ, נאָרוואָס פון דער נאָדל ארויס, איז גע-
קומען צום מיטראָפּאָליט, ער זאָל אימ בענטשן און זאָגן, וואָס ער
האָט צו ריידן כּאָגע¹ פאר די גוי'ם אינ קלויסטער. האָט אימ דער
מיטראָפּאָליט געבענטשט און געזאָגט, אז ער זאָל די גוי'ם דערציילן
מאָפּסימ פון הייליקע. לעמאָשל, דעם מויפעס פון די פערציק הייליקע,
וואָס האָבן געבלאָנדזעט אינ וואלד דריי טעג מיט דריי נעכט,
שיר ניט אויסגעגאנגען פון הונגער. האָט גאָט באוויזן א מויפעס —
זיי האָבן געפונען א ברויט. האָבן זיך אלע פערציק הייליקע אוועק-
געזעצט עסן דאָס ברויט. האָבן זיי געגעסן און געגעסן, געגעסן און
געגעסן, — און ס'איז נאָך איבערגעבליבן אפּ מאָרגן... אז ס'איז גע-
קומען כּאָגע, האָט דער יונגער גאלעכ אינ קלויסטער פאר די גוי'ם
איבערדערציילט דעם מויפעס, נאָר א ביטל אנדערש. איינער א היי-
ליקער האָט געבלאָנדזעט אינ א וואלד דריי טעג און דריי נעכט,
שיר ניט אויסגעגאנגען פאר הונגער, האָט גאָט באוויזן א מויפעס —
ער האָט געפונען פערציק ברויט. האָט ער זיך אוועקגעזעצט עסן,
האָט ער געגעסן און געגעסן, געגעסן און געגעסן — און ס'איז נאָך
איבערגעבליבן אפּ מאָרגן... שפעטער, אז דער מיטראָפּאָליט האָט אימ
פירגעהאלטן, וויאזוי מאכט דאָס א גאלעכ אזא מיעסן טאָעס? האָט
אימ דער יונגער גאלעכ געענטפערט:

— פאר אָט די גוי'ם איז דאָס אויך א מויפעס...
דער אלטער קאהאנע איז צעשמאָלצן געוואָרן פאר געלעכטער.
ער האָט זיך מעסאמיעכ געווען מיטן ראבינער, געקליבן טייעג,
טאקע ווי אן אייגענער. ניט לאנג האָט עס אָבער געדויערט. עס

1 ניש קיין יידישער יאָמטעוו.

איז אימ גלייב פארשטערט געוואָרן די סימכע, ווי מיר וועלן דאָס
ווייטער זען. דערווייל פאָרן מיר זיך דורכ מיטן יונגן ראבינער איז
זיין געבורטשטאָט, אין פּערעיאסלאָוו.

פאָרגעשטעלט האָט זיך אונדזער העלד, אז פּערעיאסלאָוו וועט
גיין כּאָדאַראָמ מיט זײַנע „וויבאַרעס“. א קלייניקייט — אזא דערפאַנג,
און באַ אָט די יאָרן! צום סאָפּ — גאַרנישט מיט גאַרנישט. געפרייט
האַט זיך נאָר די מישפּאָכע. און אויך ניט אינגאנצן. די סימכע וועט
ערשט זײַן, אז דער גובערנאַטאָר וועט די „וויבאַרעס“ באשטעטיקן.
דערווייל הענגט דאָס נאָך אין לופטן. מע דארף זיך דורכפאַרן אין דער
גובערניע, קיין פּאָלטאווע — כלאַפּאָטשען, שמירן... דאָס אליין איז
שוין געווען גענוג אפּ אָפּצוקליין די געהויבענע שטימונג. און טאָ-
מער איז קאַרג, באַדאַרף זיך דער העלד באַגעגענען מיט כּייטע רוי-
דערמאַן, דעם לובענער ראבינערס ינגערן ברודער. כּייטע גייט זיך
אזוי ברייטלעך, די הענט אַרונטער, דאָס געלע אויבער-רעקל אפּ די
אַקסלען אָן די אַרבל. ניט פּילנדיק זיך איז קיין זאך שולדיק, צייט
אימ אויס אונדזער העלד די האַנט. יענער רירט ניט מיט קיין האַנט,
טרעט אָפּ אפּ א זײַט און גייט דורכ פּאַרביי, ווי אַן אומבאַקאַנטער...
„א ברודער פאַר א ברודער“ — טראַכט זיך דער באַליידיקטער, גע-
פּינט א זכּוס אפּ זײַן כאַווער דעם באַליידיקער און לויפט אוועק אויס-
גיטן זײַן האַרץ פאַר אַן אַנדער כאַווער, פאַר אַוורעמל זאָלאַטוש-
קינען. לאָזט זיך אויס, אז זאָלאַטושקי, כאַטש ער איז מיט כּייטע
רודערמאַן אפּ מעסערשטעך, דאָך גיט ער אָפּ דעם גערעכט כּייטען
און זאָגט דעם העלד אין די אַייגן, אז א רעכטער מענטש טאָר אימ
איצט די האַנט ניט געבן. איבער צוויי טײַמיג: ערשטנס — דערפאַר,
וואָס ער איז א ראבינער, און א ראבינער איז א צווייאַק, א היפּאָ-
קריט, א טעלערלעקער באַ די נעגידים און א טשינאָוויק באַ דער
רעגירונג. און צווייטנס — אַן אָרנטלעכער מענטש גייט ניט צונעמען
יענעם פּאַרנאָסע, רײסט ניט ווי א הונט באַ אַנדערן דעם בײַן
פּון די צײַג...

קורצע, נאָר שאַרפע זיבורים. אונדזער העלד פּילט, אז איז די
ווערטער ליגט א שטיק עמעס. און ער דערמאַנט זיך א בילד, ווי-
אזוי ער האָט דעם טאָג פּון די „וויבאַרעס“ באַגעגנט זיך מיטן לוי-
בענער עקס-ראבינער שימען רודערמאַן, וויאזוי יענער איז געוואָרן
בלאַס, די אַייגן צעשראַקן, גלייב ווי זיי וואָלטן פרעגן: וואָס האָסטו
געאַט צו מיר? ... אזוי טראַגיש זעט אויס א הונט, וואָס איז פּון

אנדערע הינט צעריסן און צעביסן און ארויסגעיאָגט געוואָרן אפּ אלע פיר עקן פון דער וועלט. עס האָט אים פון דעם באגעגעניש פארקלעמט דאָס הארץ. איינ מינוט איז געווען אזעלכע, וואָס ער איז גרייט געווען פאלן דעם אומליקלעכן שימען רודערמאן אפּן האלדז, אים בעטן מעכילע און אָפּטרעטן אים די שטאָט לובען מיט אירע שיינע באלעבאטימ אײַן מיט דער קאנדידאטור אפּ ראבאָנעס... דאָס וואָלט געווען מענטשלעך, שוינ צו מענטשלעך... האָט עס אָבער מער ניט געדויערט ווי איינ מינוט. באלד איז ארויס דער ענגאָסט, דער „איכ“ — און דער „איכ“ האָט גיווער געווען.

מיט וואָסער א הארץ דער העלד איז אוועק פון זײַן כאווער זאָ-
לעטשקינג — קאָן מען זיך מעשאער זײַן. וואָס קאָן זײַן ערגער פון
דעם, אז איך ווייס, אז יענער איז גערעכט און איך בין אומגע-
רעכט?.. בא טשעכאָוו איז פאראן דערופ דער ריכטיקער אויסדרוק:
„ער האָט זיך געפילט, ווי איינער, וואָס האָט גע-
געסן זײַפ“... איינ זאך נאָר האָט ער ניט געקאָנט פארשטיין:
פארוואָס מוז א ראבינער זײַן דאָפּקע א היפאָקריט, און דאָפּקע א
טעלערעקער בא די נעגידים און א טשינאָוויק בא דער רעגירונג?..
און ער גיט זיך דאָס וואָרט, אז ער וועט דאָס ניט זײַן אז ער
וועט זײַן א ראבינער ניט ווי אלע... א מענטש איז דאָס, וואָס
ער וויל זײַן!..

שאלעם-אלייכעמס אוטאָבאָגראַפישע פארצייכענונגען

פון דער רעדאקציע

אויסער דער גרויסער קינסטלערישער אוטאָבאָגראַפיע, דעם בוך פונעם יא"ר, וווּ שאלעם-אלייכעמס האָט געהאט בעדייע אפ א גאָר אויספירלעכע אויפנ צו שילדערן זיין גאנצן לעבנס-וועג, האָט ער אינ פארשיידענע צייטן בא פארשיידענע גע-לעגנהייטן אָנגעשריבן עטלעכע קורצע אוטאָבאָגראַפישע פארצייכענונגען, וואָס זיין זען געווען באשטימט פאר דער פרעסע און פלעגן דאָרט פארעפנטלעכט ווערן, אלס אן אינפאָרמאטיווער מאטעריאל, טיילמאָל אפילע אָן דער אָנווייזונג, או געשריבן האָט דאָס שאלעם-אלייכעמס אליין.

די דאָזיקע אוטאָבאָגראַפישע פארצייכענונגען, געשריבן צוליב א ספעציעלען צוועק, פרעטענדירן, פארשטייט זיך, ניט אפ קינסטלערישן ווערט. עס לאָזט זיך אויך מערקן, אז ערטערווייז זינען אינ די פארצייכענונגען די דאטעס ניט גענוג שטרענג קאָנטראָלירט געוואָרן, ערטערווייז ווערן אויך די פאקטן אפ א גאנצ אויבער-פלעכלעכע אויפן באהאנדלט.

ניט געקוקט אפ די דאָזיקע דעפעקטן, קאָנען די אוטאָבאָגראַפישע פארציי-כענונגען דאָך צוגעבן אייניקע שטריכן צו דער כאַראַקטעריסטיק פון שאלעם-אלייכעמס ארבעט אפן בוך פונעם יא"ר. מיר האָבן דעריבער געהאלטן פאר ניין-טיק אריינצוגעמען אינ אונדזער אויסגאבע צוויי אועלכע אוטאָבאָגראַפישע פארציי-כענונגען שאלעם-אלייכעמס. די ערשטע פארצייכענונג איז געשריבן אפ יידיש אינ דער פאָרמע פון א בריוו צו י. ראווינצקינ (1903 יאָר). די צווייטע פארצייכענונג (1908) איז געשריבן אפ רוסיש פאר דער צייטונג "קעווסקאיא מיסל". זי ווערט בא אונדז געגעבן אינ י. בערקאוויטשעס איבערזעצונג, ווי זי איז אָפגעדרוקט אינעם שאלעם-אלייכעמס-בוך.

צו מיין ביאָגראַפיע

(געשריבן אין יאָר 1903 צו מיין אינטימסטן פריינט י. כ. ראזוויצקי)

ליבסטער כאווער, טייערסטער פריינט ראזוויצקי!
 איר ווילט, איך זאָל אייך געבן כּאָטש א ביסל רעשימעס צו מיין
 ביאָגראַפיע? איך האָב זייער מוירע, צי איז ביכלאל נישט קיין איבע-
 ריקע זאך די ביאָגראַפיע מינע? עפשער איז נאָך א ביסל צו פרי?
 דאָס איז נומער איינס. וועהאשייניס, האָב איך כיישעק אלייג אָן-
 שרייבן די געשיכטע פון מיין לעבן — א גאנצן סייעפּערי. און דריטנס,
 בין איך איצט, לוי-אלייכעמ¹, שטארק פארטאָגן אין אייסעק. טאקע
 איז ליטעראטור. זינט איך שרייב בין איך נאָך קיינמאָל נישט געווען
 אזוי פּראָדוקטיוו, אזוי פּרוכטבאר, ווי אצינד. צי גוט, צי שלעכט —
 נאָר סע שרייבט זיך א סאך. און איר ווייסט דאָך, וויאזוי איך בין
 מעסגל צו שרייבן — אפילע אפ א שפיץ פון א נאָדל און אפ א
 שארף פון א שווערד!.. א כּיסאָרן — די צייט איז נישט גוט, און בא
 אונדזער פאָלק איז דרויסן איז כּמארנע, גלוסט זיך נישט לאכנ, און אז
 סע לאכט זיך — לאכט זיך מיט יאשטשערקעס... היינט דאָס איבער-
 שרייבן זיך מיט אונדזערע גדוילימ, די ייִדן און, לעהאודל, די
 גויִק — נעמט צו בא מיר א גוזמע צייט. און דאָך האָב איך זיך אָפ-
 געדינסן פון אייערטוועגן א גאנצע שאַ (רויצייעכ!), און נאט אייך

* רעם סייער האָב איך טאקע אָנגעהויבן נאָכדעם צו שרייבן אין איטאליע
 מיטן נאָמען „שאַלעמ־אלייכעמס ביאָגראַפיע, פון אימ אלייג געשריבן.
 אָנגעמערקט (פון שאַלעמ־אלייכעמ) איג 1913.

1 נישט פאר אייך געראכט.

נאָכ א ביסל רעשימעס. עפשער וועלן זיי אייך צוניצ קומען בא אייער ארבעט? און גאָט לאָז אייך זיין צוהילף!

אייער איבערגעבנסטער כאווער

ש א ל ע מ - א ל י י כ ע מ.

...אינא א קליינ שטעטל וואָראָנקאָ, ווי א טאל-אומאָטער¹ די גרייס, נישט ווייט פון דער שטאָט פּערעיאסלאָוו (ווי איך בין אינעם יאָר 1859 געבוירן) — דאָרט האָב איך פארבראכט די בעסטע גילדענע יאָרן. מינע ערשטע גוטע נארישע קינערשע יאָרן. אינ דעם דאָזיקן קליי-נעם וואָראָנקאָ איז מיין פאָטער געווען דער מעיכעס, דער גוויד, דער גאבע-רישן פון אלע כעוורעס — „רעב נאָכעם וועוויקס!“ און מיר, רעב נאָכעם וועוויקס קינדער, — אויך נישט קיינ קלייניקייט! אלע שא-בעסצונאכטס איז געווען בא אונדז א מעלאווע-מאלקע פאר דעם גאנצן שטאַט; אלע יאָמטעו איז מען געקומען צו אונדז אפ קידעש; אלע נייס האָט מען געבראכט צו אונדז און ארויסגעטראָגן פון אונדז; א גלעזל וויינ האָט מען געטרונקען בא אונדז; פונעם רעבן האָט מען גערעדט בא אונדז, פון פאָליטיק — בא אונדז, אלצדינג — בא אונדז. און אונדז, נאָכעם וועוויקס קינדער, האָט מען געהאלטן כאָשעו, געפירט בעדערעכ-האיאָשער, אָפגעגעבן צום בעסטן מעלאמעד, צו רעב זאָרעכ, און פרומ זינען מיר געווען בעמעס.

איך געדענק נאָכ אצינד דעם זיסן טאם פון די טרערן, וואָס מיר האָבן פארגאָסן פון אונדזער רעבנס מוסער. אלע טאָג פלעגט אונדז דער רעבע רעב זאָרעכ זאָגן א ביסל מוסער, און מיר פלעגן זיך נאָכדעם, באם דאוונען, שלאָגן „אָשאַמנו“² אפ אונדזערע גרויסע זינד, וואָרעם איננינעם מיטן פרומקייט זינען מיר געווען אויך גרויסע-גרויסע באל-אוויירעס³. ליגנערס, נאשערס, נישט געפאָלגט דעם טאטן, געהיפט אינעם דאוונען, געגאנוועט געלט פון דער צדאָקע-ושקע (וע „דאָס מעסערל“), היינט היריהורים, מאכשאָוועס-זאָרעס⁴, געדאנקענ!.. איי-נער איז געווען צווישן אונדז א כאווער, אן עלטערער, עליע האָט ער געהייסן, עליע קיילעס, א יינגל א כאָסן — האָט ער אונדז דערציילט

1 געמיינט: זייער א קלייניקס.

2 א טפילע אוא, בא וועלכער די דאוונער קלאפן זיך מיטן פויסט אין הארץ.

3 זינדיקע.

4 פרעמדע געראנקען; געדאנקען קעגן די רעליגיע-איינשטעלונגען.

מיסעס, געוועקט בא אונדז דעם יעיצעהרפארע, פארדארבן, געמאכט
אונדז פאר גרויסע... און נאכדעם האט דער רעכע געזאגט מיסער, און
מיר האבן געוויינט, געגאנגן מיט טרערן, און געדאוונט ערלעך, ניט
געהיפט, געשלאגן זיך אָשאַמנר און געוויינט, געוויינט און טשווע
געטאָן.

די פאנטאזיע איז בא מיר געווען פון קינדווייזן אָן מאַדנע גרויס
און צעהיפט. הייזער האָבן בא מיר אויסגעזען ווי שטעט, הויכע —
מעדינעס, ביימער — מענטשן, מיירלעך — באסמאלקעס, רייכע יונגעלייט —
פרינצן, גראָז — כאָל, שטעכלקעס און קראַפּעווע — פלישטיג, עדימ
און מויאַוו. און איך פלעג גיין אפ זיי מיט מילכאַמע (זע, גרינס
אפ שוועס").

אופכאפן דאָס לעכערקע פונ יעדער זאך און פון יעדן מענטשן —
דאָס איז געווען בא מיר קימאט א כאלאס. איך פלעג, ניט ווילנדיק,
נאָכמאכן אַטלעכן באזונדער. פונעם רעבן רעב זאָרעך מיט זאָרעך-
ליכען מיט אלע כאוויירימ מיט זייערע טאטע-ממע ביז באַרעך-בער
דעם שיקער און, לעהאוויל, אָניסקאָ דעם סטאַרזאָש מיט די אויסגע-
דרייטע פיס — און פאר אָט דעם נאָכמאכן האָב איך געכאפט פעטש,
ווי האָלצ. איך כידער בין איך געווען די „פארשלעפטע קרענק“ (דער
קאַמיקער). אלע פלעגן לאכן, ביזן טויט לאכן, אכוצ מיר. נאָר איך
דער היים האָט די מאמע באַמערקט מינע שטיק, און פון דעמלט
אָן האָט זי גענומען אויסקאַרעניגען איך מיר די דאָזיקע טנועס.
נאָך איינער איז געווען מיט מיר א גלייכע אפ מאכן אָנשטעלן,
זיך פארשטעלן, „שפילן“, „זיך גרימירן“, און בעשאס-מיסע זינגען שיינע,
ווינדער-שיינע לידער. דאָס איז געווען מייערל דעם ראָוס, אָדער מייערל
מעדוועדיעוו, דער געוויסער נאָכדעם באַרימטער אַרטיסט מעדוועדיעוו.
די קונץ פון „שפילן“ איז געווען אנטפלעקט פאר איך נאָך דעמלט,
ווען ער איז געגאנגען באַרוועס און געזונגען דאָס שענסטע ליד
פאר א גראָשן אָדער פאר א האלבן עפל*.

1 אוראלטע פעלקער, מיט וועיכע די בני-ישראל האָבן, ווי ס'ווערט דערציילט
איז דער ביבל, געפירט מילכאַמעס.

* איך געדענק א ליד מיט דער מעלאָדיע:

„גי איך ארויס איך דער ווילנער גאס,

הער איך א קאָל מיט א גרויס געשריי:

אוי-ווייזן

מע שריקעט אוי...“

מייערל מעדוועדיעו, האָבן געשפּילט דעם „גאזלענ“ — א טעאטער-שטיק פון אונדזער אייגענער פּאנטאזיע. מעדוועדיעו איז געווען דער גאזלענ, איך בין געווען דער ייד, דער אָרעמאנ, און די איבעריקע כאַוויירימ זיינען שוין געווען דער וואלד (די ביימער פונעם וואלד — סטאטיסטן). איך, דער ייד דער אָרעמאנ, בין געשטאנען פאר אימ, פארן גאזלענ, אפ די קנעס, געטיינעט: „וואָס האָסטו צו מיר? איך בין א ייד און אָרעמאנ, און עווענ! האָב ראַמינעס אפ מיין ווייב און קינדער!“... און ער, דער גאזלענ (מעדוועדיעו), מיט א קאַלאָדאטש-מעסער איז האנט, האָט געוונגען זייער א שיינ לידל: אז ער מוז, ער מוז אויס-קוילען אלע יידן!..

ווי ווייט פארדאָרבן און שלעכט דערצויגן מיר זיינען ניט געווען, איז דער געפיל פון צארבאלעכאימ געווען בא מיר אזוי גרויס, אז א קראנק פּוּרד האָט מיך געקרענקט (זע „מעסושעלעכ“), א הונט מיט אן איבערגעבראַכענעם פוס האָט ארויסגערופן: בא מיר טרערן (זע „ראב-טשיק“), און אפילע א קאצ, וואָס איז גאָר א טאַמע¹, א שערעצ, איז בא מיר געווען טייער און ליב. און פון קראנקע אָרעמע קינדער שמועסט מען ניט (זע „באשעפעניש“).

דער כיישעק פון שרייבן — מערקווירדיק! — האָט זיך גענומען בא מיר פון דעם רעבן רעב זאָרעכס זעלטן שיינ הענטל. פאר א שיינעם „קסאוו“ האָט אונדז דער טאטע געשענקט א גראָשן (דער ערשטער „האַנאַראַר“), און צוליב דעם שיינעם קסאוו האָב איך זיך אופגע-נייט א ביכל און האָב שיינ אָנגעשריבן („פארפאסט“) א גאנצן כיבער אפ טאנאך און אפ דיקדעק, און אז איך האָב דאָס באוויזן דעם טאַטן, איז ער ניטפאַעל געוואָרן פון מיין „ווערק“ און האָט דאָס לאנג-לאנג ארומגעטראָגן בא זיך איך קעשענע, באוויזן איט-לעכט באזונדער, ווי שיינ זיינ זון שרייבט (אלט האָב איך באדארפט זיינ דעמלט א יאָר צען), ווי קלאָר ער איז איך טאנאך און ווי גוט ער קען דיקדעק. דערפון האָט געזאָגט אונדזער שאַכט, א ייד א כאַ-כיד מיט א צאפן-בערדל, רעב אייזיק, וואָס פלעגט קוויטשען בע-שאס דאוונען, ווי א קעצל: „דיקדעק — שמינדיק — בינדיק — בלאזן דעריקערשט איז בא מיר דאָס הענטל! א גילדן הענטל!“... (די ערשטע „קריטיקע“).

געצויגן האָט מיך אלץ אהין, איך יענע אוילעמעס פון רוכ-

1 אן אומריגע זאך.

ניעס¹, פון כאלוימעס, פון נעגינע (זע „יאָסטעלע סאָלאָוויי“), פון שפּילן (זע „סטעמפעניו“), און איך האָב אליין נאָך דער באַרמיצוויע ביגניווע זיך צוגעכאַפט צום פּידל—און איך האָב געכאַפט דעם דעכטן פּסאַק פון מיין טאַטן (זע „אַבן פּידל“).

פאַר אַרעמט געוואָרן, זינען מיר אַריבערגעפּאַרן פון וואַרנאַק צוריק קיין פּערעיאַלאָוו. דאָרט האָט מען אונדז אופגענייט די ער-שטע מאָדנע קאַפּאַטקעלעך, מיט אַ שפּאַלט פון הינטן. און אז די מאַמע איז געשטאַרבן (פון דער כאַליערע), האָט אונדז דער טאַטע אָפּגעגעבן אין דער „שקאַלע“, און איך האָב מיך אויסגעפּיינט צווישן אלע קינדער, באַוויזן אַ סאַך בערייַשאַפט, און נאָך דעם ערשטן ביכל, וואָס איך האָב אַפּ מיין לעבן געדייענט צו נופּצן יאָר, „ראַבינזאָן קרוואַ“, האָב איך טייקעפּ-אומיאַד געמאַכט אַן איי-גענעם „ראַבינזאָן קרוואַ“, מיטן נאָמען „דער יידישער ראַבינזאָן קרוואַ“, באַוויזן דעם טאַטן, און דער טאַטע האָט באַוויזן די אָרכימ (בא אונדז איז געווען אַן אַכסאַניע), און אלע זינען אַרויס פון די קיילימן פון דעמלט אָן האָט דער טאַטע געקוקט אַפּ מיר, ווי אַפּ אַן עווענטאַוו, מיך אַרויסגענומען פון דער שטיפּמאַמעס רעשוּס, ניט געלאָזט, מע זאָל מיך שלאָגן, ניט געלאָזט מיך וויגן אירע קליינע קינדער, ניט געגעבן מיר האַקן ראַזשינקעס, ווי פּריער (בא אונדז איז געווען אויך אַ ווינקעלער מיטן נאָמען „יוזשני בערעג“), און פאַר-ווערט מיר פּוצן פאַר די אָרכימ די שטייַל, שטעלן דעם סאַמאָוואַר, לויפּן אַ גאַנג, אוקערוימע אַזעלכע מעלאַכעס, וואָס איך פּלעג זיי טאָגן ביז יענער צייט.

איך דער עפּאַכע, וואָס פון זיבעצן יאָר ביז איין און צוואַנציק יאָר, ביז איך האָב גענומען שטודירן, געוואָלט זיין אַ ראַבינער, האָב איך אַ סאַך, אַ סאַך געלייענט, נאָך נאָך מער געשריבן. און געשריבן האָב איך אלץ, וואָס איך האָב געלייענט: לידער, פּאַעמען, ראַמאַנען, דראַמען אָן אַ שיר און גלאַט „מיימאָרימ“² אין דער וועלט אַריין! מיינע „ווערק“ האָב איך געשיקט אין אלע יידישע און גוי-שע רעדאַקציעס (איך האָב געשריבן אין לאַשנאָקוידעש און אין רו-סישן), און די רעדאַקציעס האָבן, באַרעכאַשעם, געהאַט מיט וואָס צו הייצן די הרובעס... נאָך איין „האַמיליצ“ האָט אָפּגעדרוקט אַ

1 גייסטיקע וועלטן.

2 אַרטיקלען.

צוויי — דריי פון מינע „מײמאָרימ“ מיט א העאַרע¹ פון דער רע-
דאקציע מיט קלייניטשקע אויסעסלעכ: „ספּאָסעכאַ איטכאַ (דיינ
שפראַכ איז מיט דיר). שלאַכ דוואַרעכאַ וועכאַבדאַנאָם
(שיק דינע רייד, וועלן מיר זיי פארצוקערן)... און איך האָב אָנגע-
הויבן שרייבן לאַשנקוידעשדיקע „מײמאָרימ“ אפּן פּוּד, גאַנצע וואַגאַנעס
מיט „מײמאָרימ“, נאָר מע האָט זיי נישט געוואָלט. פּאַרצוקערן, איך
ווייס נישט פאַרוואָס!..

באַייס האהי — אינ יענער צייט (1883) האָט זיך באוויזן א
יִידיש בלאַט, דאָס ערשטע ייִדישע בלאַט אין זשאַרגאַן („פּאָלקסבלאַט“ פון
אַלעקסאַנדער צעדערבוים), און אזויווי די גויִמ האָבן מינע „ראַמאַנענ“
און מינע „דראַמאַנע“ נישט געוואָלט דרוקן, און די לאַשנקוידעשדיקע „מײ-
מאָרימ“ זיינען אויך געלעגן נישט, פאַרצוקערן הייט, האָב איך מיך גע-
פּרוּווט אפּ א ציקאוועסט אָנשרייבן ע עס א זאך פּראָסט אפּ דעם לאַשנ,
וואָס מע רעדט, אפּ דעם לאַשנ פון מענדעלע מויכער-כּפּאָרימ, וואָס
איז דעמלט געקומען מיר אין האַנט — און שטעט איינ פּאָר, אז
מע האָט דאָס אופּן-כאַפט אין „פּאָלקסבלאַט“, און דער רעדאקטאָר
אַליין, צעדערבוים, האָט מיט זיינ האַנט מיר אָנגעשריבן א בריוו
און געבעטן (איר הערט? — געבעטן!), איך זאָל שרייבן נאָכ.
און פון יענער צייט האָב איך אָנגעהויבן געבן פעליעטאַנען אין
„פּאָלקסבלאַט“, און וואָס מער איך האָב געגעבן, אזוי מער האָט מען
מיר געשריבן, איך זאָל שיקן נאָכ. און צו דעם האָט זיך או טער-
געכאַפט מאָרדכע ספּעקטאָר, אַלס מיטאַרבעטער אין „פּאָלקסבלאַט“:
ער האָט מיך נישט אופּגעהערט צו וואַרעמען, איך זאָל שרייבן —
אַדהאַיאָמ האַזע². דאָס איז אָבער בא מיר געווען אינ יענער צייט נישט
מער ווי א שפּילעכל, ביז עס האָט זיך געטראַפּן א מיסע מיט א
„מעסערל“, וואָס האָט געמאַכט אן איבעקערעניש אין מיין אַרט
שרייבן און אויך אינעם גאַנצן לעבן בא מיר.

יענע צייט איז געווען בא מיר א צייט פון מיסכער, פון געלט,
פון בערזע, פון פּאַפּירן, אוקעדוימע אַזעלכע זאַכן, וואָס זיינען נישט
שייך צו לטעראַטור. איך האָב זיך אריינגעכאַפט, ווי מע זאָגט,
אינ די פּעדערן, אינ די גרויסע שווערע טויזנטער, און וואָלט עפּ-
שער אוועק אפּ אן אַנדער וועג, ווי זיי רופּן עס — דעם עמעסן

1 באַמערקונג.

2 ביז היינטיקן טאָג.

וועג... געקומען אין דער גרויסער שטאָט ארײַן, אין קיעוו, וועגן פארשידענע גרויסע אסאָקױ, און אָנגעמיט זיך פונעם טאָג, האָב איך מיך געלייגט שלאָפן און האָב נישט געקאָנט אַנשלאָפן ווערן. ביז איך אופגעשטאנען, זיך געזעצט צום שרייב ישר און אָנגעשריבן— נישט אָנגעשריבן, נאָר אויסגעגאָסן א זאך, א דערינערויג פון מיניע כײדער-יאָרן, און האָב דאָס א נאָמען געגעבן. דאָס מעסערל, און האָב דאָס אוועקגעשיקט אין דער רעדאקציע— און פארגעסן. וויפּי האוימ¹, איך לייען דעם „וואַסכאָד“, טרעפ איך אן איבער- בליק איבער ליטעראטור פון „קריטיקוס“ (דובנאָו)— איבער פארשיי- דענע שמאטעס, אובעסויכאָמ מיין „מעסערל“. מױט א שרעקלעך הארצקלאפע יש האָב איך איבערגעלייענט די עטלעכע ווארעמע שורעט פון דעם „קריטיקוס“, וואָס לויבט „דאָס מעסערל“ מױט און זאָגט נעוויזעס, אז דער יונגער מעכאבער פונעם „מעסערל“ ווייזט אויס א טאלאנט צו זײַן און ער וועט נאָך אמאָל געבן גוטע זאכן פאר אונדזער אָרעמער יידישער זשארגאָן-ליטעראטור.

מיט טרערן פון פרייד און דאנקבארקייט האָב איך איבערגע- לייענט נאָכאמאָל די דאָזיקע ווערטער פונעם ליבהארביק: „קריטיקוס“ און האָב מיר געגעבן דאָס וואָרט, איך זאָל שרייבן אין דער ארט נאָך און נאָך— און פון דעמלט אָן ביז היינטיקן טאָג שטייען מיר פאר מיניע אויגן די עלעכע ווארעמע גוטע געטרײע ווערטער, און איטלעכס מאָל, ווען איך שרייב אָן א נייע זאך, פא געס איך נישט פרעגן בא זיך אריין: וואָס וועט זאָגן דערפ „קריטיקוס“?.. פון דעמלט אָן האָב איך דאָס געלט פארלאָרן, נאָר מוט איז מיר גע- בליבן, און איך האלט שטארק-שטאַרק די פען אין האַנט! צי דארף איך אים זאָגן א דאנק, דעם דאָזיקן „קריטיקוס“ (דובנאָו), צי כאַלילע פארקערט?.. דערפּ ביז איך נישט קיין באלעבאָס. איך ביז פארקראַכן מיט מיין כאלאס (שרייבערײ) אזוי ווייט, אז איך הייב שוין אָן געהערן נישט צו זיך און נישט צו מיין וויזגעזינד, נאָר מער צו אונדזער ליטעראטור און צו יענעם גרויסן געזינדל, וואָס הייסט פּ בליקום..

קיעוו, כאלעמױעד סוקעס, תרס"ד.

יאָר כּונ געבורט — 1859. אָרט פּונ געבורט — די שטאָט פּערע-
יאסלאוו (פּאָלטאווער גובערניע). אָרט פּונ אופוואקסן — וואָראָנאָק, א
קליין שטעטלע א הע, דאָס עמעסע קאסרילעווקע.

די מישפּאַכע א גרויסע אינ צאָל אונ א פרומע. דער פּאָטער-
א טיפּ פּונ דעם אמאָליקן מאסקל אונ לאמדנ. צוליב זינע אויסער-
געוויינלעכע פּייקייטן, האָט מען דאָס ינגל געגרייט צו זינ א
ראָוו, נאָר ס'איז אָנגעשטאנען די עפּאַכע פּונ „אופקלערונג“ אונ
די צייט האָט אנדערש באשטימט: פּונ אימ איז טא ע ארויסגעקומען
א ראָוו, אָבער ניט א גייסטלעכער, נאָר א „קאזיאָנער“ (אינ דער
שטאָט לרבען, פּונ יאָר 1880 ביז 1883).

אינ אָט דעם פּעריאָד יפּונ ראבאָנעס) וָאָט דער קימאט צוואנציק-
יאָריקער יונגעראמאנטשיק אָנגעהויבן ארויסצובאוויזן א נייגונג צו
שריפטשטעלערע, וואָס האָט זיכ אויסגעדריקט אינ עטלעכע נארישע
קאָרעספּאָנדענציעס אונ אינהאלטלאָזע ארטיקלען כּונ דעם מינ „מי-
מאָריסטיק“ אינ דעם „האמייליז“ אונ אינ דער „האצפיראָ“. ניט גע-
קוקט אפּ זייער טאלאנטלאָזיקייט, האָבן זיי שטארק אויסגענומען נא-
דער מישפּאַכע, אונ דער פּאָטער פּונ דעם שריפטשטעלער, וואָס האָט
ליב געהאט די העברעיִשע „מעליצע“, איז געווען אפּן זיבעטן הימל
אונ האָט אלצ צוגעגעבן כּיישעק דעם „טאלאנטפולנ“ וונ ווייטער צו
שרייבן, נעוועס געוואָגט אימ, אז ער וועט ווערן בארימט איבער
דער גאנצער וועלט (וואָרעם דער „האמייליז“ אונ די „האצפיראָ“
צעגייען זיכ „איבער דער גאנצער וועלט“).

אינ יענער צייט (יאָר 1883) האָט דער רעדאקטאָר פּונעם „האמי-
ליז“ אָנגעהויבן ארויסצוגעבן אויכ א זשארגאנישע צייטונג, דאָס
יידישע פּאָלקסבלאט¹. דער ערשטער נומער, וואָס איז אריינגעפאלן

1. יודישעס פּאָלקסבלאט.

צו אימ אינ די הענט, האָט איבעראשט דעם שריפטשטעלער מיט דער
 איינפאקטיג פון דעם איינפאל. אָט—האָט ער א טראכט געטאָגן—
 דרוקט זיך א צייטונג אפ אזא פאָשעטער שפראך, וואָס איז צוגענג-
 לעך פאר אלע יידן, אפילו פאר ווייבער! פון דעמלט
 אָן האָט זיך צו אימ פארגאנוועט דער געדאנק: צי שפייזט ניט די
 העברעישע שפראך מיט איר פינער, מעליצע נאָר א קליינע צאָל
 אויסדערוויילטע, וואָס באזיצן זי? דאָס איז איינס. אונ דאָס צווייטע
 איז, וואָס סיייוויסי, ווען דו שרייבסט העברעיש, טראכטסטו דאָך אפ
 זשאַרגאָן, — איז שוין ניט בעסער טאקע גלייך אפן אָרט צו שרייבן
 יידיש, דאָס הייסט, שרייבן אזוי, ווי דו טראכטסט? אָבער וויאזוי קאָגן
 מען עס פויעלן בא זיך צו שרייבן אפ אזא שפראך, אפ וועלכער
 אלע ריידן. און דער איקער—אפ וועלכער עס דרוקן זיך טכי-
 נעס פאר ווייבער? וואָס וועט זאָגן דערופּ דער טאטע?.. אָט
 דעמלט איז עס צוגעטראכט געוואָרן דער פסעוודאָנימ, שאַלעם-אלי-
 כעם, אונטער וועלכן דער מעכאבער האָט זיך אויסבאהאלטן פון
 קרויווימ און באקאנטע, דערהויפּט נאָך דעם, ווען ער האָט דורכ די
 אומשטענדן (זיין קאסענע-האָבן אויס ליבע מיט א רייך מיידל) אוועק-
 געלאָזט דאָס ראַבאָנעס און איז אריינגעפאלן אין דאָס סאמע גע-
 דיכטע פון דער פלוטאָקראטיע, וואָס איז אזוי באאריכעט באשרייבן
 פון מענאכעם-מענדלעך אין זינע אומצאָליקע בריוו. אינ דער דאָזי-
 קער סויווע (אפ דער קיעווער בערווע) האָט זיך ביכלאל גערעכנט
 פאר א כאַרפע אָנצוקערן מיט די, וואָס שרייבן, ביפראט נאָך אפ
 זשאַרגאָן! ערשט אינ א צייט ארום האָט מען זיך דערוויסט, ווער
 ס'איז אָט דער כעוועמאָן. דעם שריפטשטעלערס פאָטער, דערגיי-
 ענדיק דעם סאָד (בא יידן זינען ניטאָ קיין סוידעס!), האָט אוועק-
 געשריבן דעם זון א באגייסטערטן בריוו מיט א באגריסונג, אז
 הייסט עס, אלע יידן זייענען דינע פריילעכע פעליעטאָנדלעך און
 קאטשען זיך פאר געלעכטער, און מיינ פאָטערלעך האַרץ פרייט זיך.
 א שאָד נאָר, וואָס דו שרייבסט אָז די אלע זאכן אפ א וואָכעדי-
 קער שפראך, אפ דער שפראך פון „קעכנס און דינסטמיידלעך“.
 ווי קומט דאָס צו מאפּו? און איך, אַרטיילנדיק לויט דינע ערשטע
 מיימאָרימ אין „האמיליצ“, האָ: אַרץ געכאָלעכט, אז פון דיר וועט
 אויסוואקסן ניט אנדערש נאָר א צווייטער מאפּו! —
 די ערשטע פארוכט צו שרייבן אפ זשאַרגאָן זינען געווען, די
 איבערגעכאפטע בריוו...

וויטערדיקע ביאָגראַפישע יעדיעס:

פון 1883 ביז 1890 האָט ער פארבראכט די סאמע גליקלעכע יאָרן אין קיעוו, צווישן בערזע-סאַכרימ, מעקלערס און אנדערע געשעפטס-לייט, געטיילט די צייט צווישן בערזע-שפיל און ליטעראטור. אין די געשעפטן פון דער בערזע האָט אָבער דער שריפטשטעלער געהאט א סאך ווייניקער דערפאלג, ווי אפן ליטערארישן געביט. אין יאָר 1890, נאָך דעם, ווי ער האָט פארלאָרן א גאנצ פארמעגן, איז ער אריבערגעפאָרן אפן צו באזעצן זיך אין אָדעס, ווו ער האָט אוועקגעוואָרפן די קאַָערציעלע געשעפטן און געהאט בעדייע זיך אָפצוגעבן אויסשליסלעך מיט שריפטשטעלעריי. דאָס האָט זיך אים אָבער נישט אַינגעגעבן, וואָרעם דעמלט, אזוי ווי אויך איצט נאָך, איז א יידישן שרייבער שווער געווען צו לעבן נאָר פון דער ליטע-ראטור אליין. א יידישער שרייבער נוט אומבאדינגט זיין נאָך עפעס. אזוי, אז דורכלעבנדיק אין אָדעס איז שטילער נויט ארום דריי יאָר, האָט ער געמוזט זיך אומקערן צוריק אהיים קיין קיעוו און ווידעראמאָל פרווון מאל אין קאַָערציע. נאָר די האצלאַכע, קוים האָט זי זיך איין מאל אָפגעקערט פונעם מענטשן, האָט זי שוין מער קיין כיישעק נישט צו אים זיך אומצוקערן. ווי א פיש אפן איין, אזוי האָט זיך דער שריפטשטעלער געוואָרפן אפן אלע זייטן, אויסגעפרווט אלערליי געשעפטן און טועכצן, אבי נאָר מיט קאָוועד אופצוהאלטן זיך און זיין גרויסע פאמיליע; אפן דער געוויינ-לעכער שפראך ווערט דאָס אָנגערופן „לעבן אָנשטענדיק“. עס איז אים אויסגעקומען צו פירן א פארצווייפלטן קאמפ, אויסבאהאלטנדיק זיין פינלעכע לאגע פון פֿעמדע אויגן.

און דאָך, וואָס הארטער עס איז געווען דער קאמפ, וואָס שווע-רער און ביטערער עס איז געווען דאָס לעבן, אלץ אָפטער און אַינגעשפארטער פלעגט זיך באווייזן די באַגייסטערונג צום שאַפן. דאָ וואָלט געווען דער ריכטיקער אָרט צו באַמערקן, צו דער כאַראַק-טעריסטיק פונעם שאַפן פון ש. א., אז ער קאָן שרייבן צו יעדער צייט, אפן יעדן אָרט און באַ אלערליי אומשטענדן: אין סאַלאָנ, אין קיב, אין וואַגאַן, אין רעסטאָראַן, אפילע פאָרנדיק „אפן אַ אינוואַזש-טשיק“ און אפילע ליגנדיק און בעט. ריבוינעשעלוליעמ! אזא מאסע טעמעס און סוזשעטן! וואָלט נאָר געווען פרייע צייט און וואָלטן נאָר מענטשן געלאָזט שרייבן. צום באַדויערן, האָט מען גאַנצע טעג

באדארפט זײַן אין געײעג נאָכן קערבל, און באנאכט האָבן כעזשבוײ-
 נעס, וועקסלען, פּאָוועסטקעס און אײספּאָלניטעלנע ליסטן ניט געלאָזט
 שלאָפּן; אין אָט די דאָזיקע ביטערע מינוטן איז שױן בעמײלע קײן
 אנדער בריירע ניט געווען, כײַדן זיך נעמען צו דער פּעדער...
 לײט דער פּאַרשיידנאַרטיקײט פּונ די סױזשעטן אין די דערצײ-
 לונגען פּונ ש.-א., דאַרפּ מען ארויסזען די פּאַרשיידנאַרטיקע בא-
 שעפּטיקונגען פּונעם מעכאַבער, וועלכער איז אײבערגעווען אי א
 סױכער, אי א בערזע-האַז, אי א קאַזיאָנער ראַבינער, אי א קאַמי-
 סיאָנער, אי א לערער, אי אן אגענט פּונ לעבנס-פּאַרזיכערונג, און
 וואָס ניט? נאָר מער פּונ אַלץ האָט ער זיך געפּילט פּאַר א שרײַבער.
 צו דער ליטעראַטור האָט עס אײם געצויגן. און אין יאָר 1900 האָט
 ער אײנגאַנצן אוועקגעוואָרפּן אַלע געשעפטן און זיך אָפּגעגעבן אויס-
 שליסלעך צו דער ליטעראַטור.

און די ליטעראַטור די ייִדישע, דערהויפּט די פּאָלקס-ליטעראַטור
 אפּ דעם אזוי גערופּענעם זשאַרגאָן, האָט אָנגעהויבן זיך פּאַנאַנדער-
 וואַקסן און צו בליען. עס האָבן זיך גענומען באַווייזן צײַטונגען און
 זשורנאַלן און פּאַרשיידענע בוכפּאַרלאַנג. אפּאָנעם, ס'איז אויסגע-
 וואַקסן א לעזער און עס האָט זיך באַוויזן א נאָכפּרעג אפּן בוך,
 דערהויפּט פּונ בעלעטריסטישן אײנהאַלט. וואָלט דאָך שױן אזא
 שרײַפטשטעלער געמעגט אײנצודענען זיך און לעבן, מער אָדער וויי-
 ניקער, אָנשטענדיק. נאָר, אפּ וויפּל ש.-א. איז געווען א גוטער
 שרײַבער צווישן סאָכרימ, אפּ אזויפּיל האָט ער זיך ארויסבאַוויזן צו
 זײַן א שלעכטער כוּיכער צווישן ליטעראַטן. די פּאַרלעגער האָבן
 געמאַכט אפּ אײם ניט קײן שלעכטע פּראָבעס, און אײם זײַנען צוגע-
 וואָרפּן געוואָרן נישטיקע גראַשנס. ס'איז אויסגעקומען דורכצולעבן
 זיך פּונ האַנט צום מויל, אײביק אָנקומען צו האַלואַזעס, וואָס ווערן
 אָנגערופּן „גמילעס-כאַסאָדימ“. מע האָט באַדאַרפּט באַזיצן א זשעני-
 אלע געשיקטקײט, אומ טאָג-טעגלעך צו אנטלײען געלט אפּ צו דעקן
 די כוּיוועס, נעמען באַ א. אפּ אָפּצוגעבן ב., כאפּן א האַלואַזע באַ
 ג. און אָפּגעבן ד., קעדיי מע זאָל ווידעראמאָל קאָנען אנטלײען
 באַ ד. אפּ צו דעקן דעם כוּיו פּונ א. יאָ, דאָס איז שױן גאָר ניט
 אזא לײכטע באַשעפּטיקונג, און ניט אומזיסט האָט דער שרײַפטשטע-
 לער געענטפּערט זײַנעם א פּרײַנט אפּ דער פּראַגע: „וואָזוי לעבט
 זיך עס אײכץ? — גאָט צו דאַנקען, אײך זיצ אל האַטוירע
 וועאל האַטווידע וועאל גמילעס-כאַסאָדימ...“

אזוי האָט זיך עס געצויגט ביזן יאָר 1905, ביים עס זײַנען אָנגעשטאַענ די געדענקווירדיקע אָקטיאבער-טעג, און דער שריפט-שטעלער, א צעשלאָגענער, ווי דאָס גאַנצע פּאָלק ייִכראַעל, האָט גענומען דעם שטעקן אין האנט און צוזאַמען מיט דער פּאַמיליע זיך געלאָזט וואַנדערן קײַן אמעריקע. נאָך ניט אזוי גיך האָט ער זיך דערשלאָנגן קײַן אמעריקע. ס'איז אויסגעקומען אַפּצושטעלן זיך אין יעדער שטאָט אין אייראָפּע, ווי ייִדן האָבן פּייערלעך געקאַבל-פּאָנעם געווען דעם פּאַרטריבענעם שריפטשטעלער, געמאַכט פּאַר אים אַוואַציעס אאוו.

ערשט צום סאָפּ 1906 איז ער אריינגעפאלן אין אמעריקע, אין אַט דעם קאָכעדיקן קעסל, ווי גלייך מיט אנדערע פּאַלקער קאָכט זיך אויס אויך דאָס ייִדישע פּאָלק. וואָס עס וועט זיך אויסקאָכן פּונ דעם — דאָס וועט באווייזן די צוקונפּט.

אריינגעפאלן אין אמעריקע, האָט זיך ש-א. דערפילט, ווי אין דער היים. עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז דאָס זײַנען אלץ אײ-גענע מענטשן, וועלכע האָבן באגעגנט דעם שריפטשטעלער, ווי אן אלטן גוטנפריינט, און דעריבער, אפּאָנעם, האָט מען אים געמאַכט שוין צו א טומלדיקן קאַבאַלעס-פּאָנעם, אזא, וואָס מע קאָנן נאָר מאַכן אין קאַלומבוסעס מעדינע.

צוגעקוקט זיך די ערשטע צײַט צום לעבן פּונ זײַנע אמעריקאַ-נער ברידער און צו זײַער אייגנאַרטיקער ליטעראַטור (גיכער — פּרע-סע), האָט ער שטופּנווייז אָנגעהויבן פּאַרנעמען א פּאָזיציע אין עטלעכע ייִדישע צײַטונגען, אין דרײַ מיטאַמאָל: אין דעם קאַנסער-וואַטיוון „ייִדישן טאַגעבלאַט“, אין דעם „ייִדישן אמעריקאַנער“¹ און אין מילערס פּראָגרעסיװער צײַטונג „די וואַהײַט“ (פאַרשטייט זיך, אז די מיטאַרבעטונג האָט זיך אויסגעדריקט נאָר מיט דער באַטייליקונג אין זײַער בעלעטריסטישער אָפּטיילונג, ניט אין דער פּאָליטיש-פּובליציסטישער).

אויסגעקליבן פּאַר זײַן ווינפלאַצ די אומגעהייער גרויסע שטאָט ניו-יאָרק, איז ער אָבער אויסגעפּאַרן אויך די אנדערע גרויסע שטעט פּונ אמעריקע, ווי ער האָט מיט אן אויסערגעוויינלעכן דערפּאָלג געלייענט זײַנע הוואַרייטישע ווערק, זיך אויסגעפּיינט אין דער דאָ-זיקער קונסט, מעג מען זאָגן, ביז ווירטואַליטעט, צוגעבנדיק צו זײַן

1 די ניו-יאָרקער וואַכנשריפט „דער אמעריקאַנער“.

בארימטקייט ווי א הומאָריסט א שרײַבער דעם נאָמען פון מײַסטער-
האפטן פאָרלעזער.

אכצו דער פרעסע און די פאָרלעזונגען, האָט אימ אויך פאר-
כאפט דאָס טעאטער, וועלכעס (אינעם זינען פון דעקאָראציעס און
האכנאָסע) צעבליט זיך. דאָך, אינ פארלויפ פונעם ערשטן סעאָן
האָט ער באוויזן אופצופירן נאָר צוויי פיעסן אינ צוויי טעאטערס,
און דערנאָך האָבן אינאָנימ פון דער פאמיליע אוועקגערופן אימ צו-
דיק קיינ אייראָפּע (1907), ווו ער איז שוין פארבליבן ביז אינ מיטן
יאָר 1908, און גלייך נאָכדעם זיך אומגעקערט צוריק אינ דער אל-
טער היימ קיינ רוסלאנד, ווו ער איז מיטן זעלבן דערפאָלג ארויס-
געטראָטן אפ פארשיידענע ליטערארישע אָוונטן, איבערפליענדיק מיט
דער שנעלקייט פון א לופטשיפ פון שטאָט צו שטאָט, און אזוי איז
ער פארפאָרן צום סאָפ יול אינעם שטעטל באראנאָוויטש (מינסקער
גובערניע), ווו ער איז פארשלאפט געוואָרן מיט א היפש געפערלע-
כער לונגען-קראנקייט. אָפגעלעגן ארום צוויי כאדאָשימ, האָט ער
צום סאָפ סענטיאבער 1908 פארלאָזט רוסלאנד און איז, לויט דער
פאָרשריפט פון די דאָקטוירים, אוועקגעפאָרן אינ די דאָרעם-לענדער
אפ קוראציע.

א י נ ה א ל ט

ז י ט

5 • די געשיכטע פונעם בוך „פונעם יאריד“ אינקורצן • •

ערשטער טייל

9	• • • • •	1. פארוואָס עפעס „פונעם יאריד“
12	• • • • •	2. די שטאַט
15	• • • • •	3. טאטע-מאמע
21	• • • • •	4. שמוליק דער יאַסעם
24	• • • • •	5. אויצרעס
27	• • • • •	6. דער ראָוו, אינ גאניידן
32	• • • • •	7. שמוליק ווערט פארשווונדן
34	• • • • •	8. מייער מערוועדיעווקער
38	• • • • •	9. פארלאָרן נאָכ א כאווער
41	• • • • •	10. כאווער „סירקאָ“
45	• • • • •	11. סירקאָס טראגעדיע
48	• • • • •	12. דער יעיצערטאָוו מיטן יעיצער-האַרע
52	• • • • •	13. גנייזע, קאַרטנשפיל און אנדערע אויירעס
56	• • • • •	14. פייגעלע-אשמעדיג
60	• • • • •	15. דער ל. צ.
64	• • • • •	16. די מישפּאָכע
67	• • • • •	17. דער פעטער ניסל און די מומע האָרל
73	• • • • •	18. פייגעלע שימעלעס פאַרט קיין אָדעס
81	• • • • •	19. מעשאנע מאָסעם — מעשאנע מאול
86	• • • • •	20. דער אילעם צעקריכט זיכ
90	• • • • •	21. געגעלע-גאבעוו
95	• • • • •	22. מייער-וועלהל באלעגאַלע מיט זינע „סוסימ“
101	• • • • •	23. זי געוונט, וואָראָנקאָ!
107	• • • • •	24. די געסינע

112	• • • • •	25. אינ דער נייער היים
117	• • • • •	26. די גרויסן שטאָט
123	• • • • •	27. ביין-הא-טאנימ
128	• • • • •	28. בעלאמדיט און לערערס
132	• • • • •	29. דער געמאָרע-מע-אמעד
136	• • • • •	30. דער אמאָליקער „כירער“
140	• • • • •	31. די בארמיצונע

צווייטער טייל

117	• • • • •	32. דער „באָכער“
152	• • • • •	33. די ערשטע זיבע
157	• • • • •	34. די כאָליערע
163	• • • • •	35. די שווע-זיצערס
168	• • • • •	36. באמ דניעפער
173	• • • • •	37. אפן פארמ
177	• • • • •	38. אינ באָס און אפ דער „טאָרהאָויצע“
180	• • • • •	39. א שיינער באָרעכאבע
183	• • • • •	40. צווישן פע"צ
188	• • • • •	41. א י"ר א פויגל
191	• • • • •	42. יאָמי-נויר-אָימ
200	• • • • •	43. סרעס
204	• • • • •	44. אויס יאָטעטור — צוריק אהיים
209	• • • • •	45. א מיינע-לאָשן פון א שטימטאמע
214	• • • • •	46. אפן בענקעלע באמ טויער
219	• • • • •	47. דער קאָלעקטאָר
220	• • • • •	48. די געראַטענע איירעס
230	• • • • •	49. אינאָלד פון די פידוואָקעס
235	• • • • •	50. גימנאזיסטל סאָלאָמאָן
242	• • • • •	51. די פענסיע
247	• • • • •	52. כאייער עליע
254	• • • • •	53. צווישן כאזאנימ און קיעזומאָרימ
259	• • • • •	54. לוי סיגוויח
268	• • • • •	55. דעם כאנס מיירל
273	• • • • •	56. סימכאסטויע צו האקאָפעס
281	• • • • •	57. דער קרויס

דריטער טייל

289	• • • • •	58. ער גיט שטונדן
295	• • • • •	59. א אידיליע
301	• • • • •	60. די צעשטערטע האָמענונגען

308 דער סאָפּ פֿון דער איריזיע .	.61
313 א האלב יאָר נאווענאר .	.62
319 ווידער אינ דער היים .	.63
324 ער פאָרט אפּ א ריכע שטעלע .	.64
330 אינ כאַלעמ אונ אפּ דער וואָר .	.65
334 א מיטע מיט א זייגער .	.66
340 א מאלעכ פֿון גאָט אינעם געשטאלט פֿון א מענטש .	.67
345 אן אומגעריכטער עקאמענ .	.68
350 א יור א פּאָמעשטיק .	.69
355 דאָס לעבנ אינ דאָרפּ .	.70
361 דאָדיע דער עקאָנאָם .	.71
369 דער פֿיזיוו .	.72
375 די מומע טויבע פֿון בארדיטשעוו .	.73
381 דער ערשטער ארויספאָר .	.74
388 פראָטעקציעס .	.75
395 קופּעניק .	.76
399 א שטעיע פֿון א „סקערעטאר“ .	.77
406 די „וויבאָרעס“ .	.78

**שאַלעם-אלייכעמס אווטאָביאָגראַפישע
פארצייענונגען**

415 פֿון דער רעדאקציע .	.I
416 צו מיין ביאָגראַפיע .	.II
423II

ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМ
С ЯРМАРКИ

Редактор *А. Фрумкин.* Художник *М. Горшман* Техред. *М. Погостер.*

А—027. Сдано в производство 22/IV-46 г. Подписано к печати 24/X-46 г.
Печ. л. 17. Уч.-изд. л. 218. Формат 84x108. Тираж 29.700. Цираж 15.000. Звук. 240

13-ая типография треста „Полиграфический ОГИЗ“ при Совете Министров СССР.
Москва, Денисовский, 30.